

h. 4243

A M. TUD. AKADÉMIA ÁLTAL GONDOZOTT

HARMADIK KIADÁS.

AZ EREDETINEK 1517-IKI ELSŐ KIADÁSA UTÁN FORDÍTOTTÁK,
-JOGI MŰSZÓTÁRRAL ÉS RÉSZLETES TÁRGYMUTATÓVAL ELLÁTTÁK

KOLOSVÁRI SÁNDOR ÉS ÓVÁRI KELEMEN

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA LEVELEZŐ TAGJAI
ÉS A KOLOZSVÁRI M. KIR. TUDOMÁNY-EGYETEM NY. R. TANÁRAI.

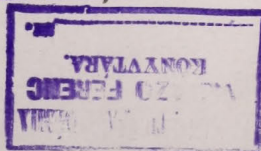
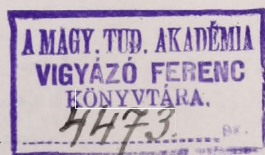
Vincent J. Carney

BUDAPEST.

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

1894.

Hornyánszky Viktor könyvnyomdája Budapest.

WERBÖCZY „Tripartitum Opus Juris Consuetudinarii Inelyti Regni Hungariae“ czímű könyvében hazánk jogi irodalmának legnevezetesebb művét birjuk. Első munka volt ez, mely a hazai jog egészét irodalmi rendszerbe foglalta, s mint ilyen negyedfél századon át a magyar magánjognak egyik és legfőbb kútfeje-, a hazai jogtudománynak alapvető munkájaképen használtatott, melyre a magyar törvényhozás folytonosan hivatkozott, a hazai bíróságok gyakorlata jelen századunk közepéig folytonosan támaszkodott; melyet a jogi praxis a maga legbiztosabb kalauzának fogadott el, melyet a magánjog írói lépten-nyomon követtek és a magyar tanuló-ifjúságnak annyi nemzedéke a jog bibliájaképen becsült és olvasott.

Werböczy művének e tekintélyét és becsét nem rontotta meg az idő; csak más térre, a jogtörténelmi fontosság alapjára helyezte át. És ez az alap nem hogy sülyedne, hanem mindegyre magasabbra emelkedik ahhoz képest, a mint magánjogunk újjá alakításának nagy földadata előre halad a teljes megvalósulás stádiuma felé; mert annál függetlenebb, elfogulatlanabb és szélesebb áttekintést nyújtó szempontból fogjuk látni azokat a jogintézményeket, melyek állam- és jogéletünk letűnt korszakát a mi korunktól megkülönböztetik, és azok között azt a művet is, mely a magyar nemzet jogalkotó szellemének legnevezetesebb monumentuma.

Werbőczy korszakos fontosságú munkájához — jól lehet sok kiadásban jelent meg mind latinul, mind magyar fordításban — ma már csak nagynehezen juthat hozzá akár a tanári, bírói, vagy ügyvédi pályán működő szakember, kinek pedig könyvtárában a „Hármas Könyv”-nek még gyakorlati szükség szempontjából sem igen szabad volna hiányozni, akár a joghallgató ifjúság, mely pedig tartozik e munkát nem csak híréből ismerni. Tény, hogy ma már csak a rosszabb kiadásokból lehet itt-ott egy példányt találni; a M. Tud. Akadémia által 1844-ben és másodszor 1864-ben kiadott magyar Hármaskönyv pedig egyáltalában nem kapható; régi becsesebb kiadásokhoz épen nem lehet jutni. Az ily példányok csak nagyelvértve kerülnek a könyvpiacra.

A Magy. Tud. Akadémia mindezeknél fogva elhatározta, hogy Werbőczy Hármaskönyvét, nyelvünk mai állapotának megfelelő fordításban, ismét közre fogja bocsátani. A fordítás ellenőrzésére s a kiadás gondozására (Hajnik Imre, Pauler Gyula, P. Thewrewk Emil, Vajkay Károly [† 1893. augusztus 15] tagokból és a főtítkárból álló) bizottságot küldött ki, s ez Kolosvári Sándor és Óvári Kelemen l. tagokat, a kolozsvári egyetem tanárait bízta meg a fordítással. A fordítást bevezetés előzi meg, a Tripartitum összes kiadásainak és fordításainak irodalomtörténeti jellemzésével, a könyv végéhez pedig Műszótár van csatolva, mely a munkában található jogi műszók magyar fordításainak fejlődési menetét tünteti elő s az egészet részletes Tárgymutató rekeszti be.

Budapest, 1894. június 15-én.

Szily Kálmán,

a M. Tud. Akadémia főtítkára.

ELŐSZÓ.

A magyar jogéletben és az igazságszolgáltatás terén szinte negyedfél évszázra terjedő korszakot tölt be és jogirodalmunknak egy hosszú, alapvető korszakát kezdi meg a *«Hármas könyv»*.

A hírneves írónak és a politikai élet gyorsan változó viszontagságai között, a derűben és borúban; a fény ragyogásában és az árny elhomályosodásában; az elismerésben és a kárhoztatásban; a csúcspontig emelő nemzeti lelkesedés fölmagasztalásában és a száműzés keserűségeiben egyaránt gazdag államférfiúnak megfelelő élet- és jellemrajza az e téren avatottabbak földadata lesz.

Munkájának beható tanulmányt és főképp némely középkori kütfőkkel való összehasonlítást és figyelmes egybevetést igénylő méltatása pedig más alkalomra vár.

Azok számára, a kik a *Hármas könyv*-et olvassák, itt elégségesnek tartjuk, ha csupán vázlatosan a jellemzőbb életvonásokat emeljük ki, a melyek Werbőczy kimagasló alakját legalább felismerhetővé teszik és a melyek szellemi erejének nagyságát, lélek- és kedélyvilágának mélységét megvilágítják.

Továbbá, ha a rendelkezésre álló adatok és történetíróink nyomán feltüntetjük azokat a mozzanatokat, társadalmi és politikai tényezőket, a melyek:

- a) a *Hármas könyv* megírására vezettek;
- b) a melyek annak érvényre emelkedését és szinte negyedfél század tartamán áthúzódó alkalmazásban maradását eredményezték;
- c) ha jelezzük azt a hatást, a melyet a *Hármas könyv* a magyar és erdélyi jogéletre gyakorolt. És végül

d) ha felsoroljuk az idők rendében többszörösen történt kiadásait, valamint a magyar és más nyelvekre való fordításait és feldolgozásait.

* * *

Történetiróink és történeti kútfő-kutatóink közül többé-kevésbbé, majd behatóbban, majd felületesebben már igen sokan foglalkoztak WERBŐCZY életével és hosszú, viszontagságokban gazdag politikai pályafutásával.¹ De mindamellett még ma sem állanak rendelkezésünkre mindazok az adatok, a melyek minden kételyt kizáró és minden homályt földerítő kritikai megbízhatósággal domborítanak ki az ő bámulatos egyéniségét és állítanak

¹ Ideiktatjuk azoknak a műveknek jegyzékét, melyek a H. K. feldolgozásával, méltatásával, kivonatolásával és versebe szedésével foglalkoznak, valamint azokat is, a melyek a munka szerzőjének életét ismertetik, u. m.

OKOLICSÁNYI JÁNOS: *Tripartiti operis juris consvetudinarii regni Hungariae compendium rhythmis vulgaribus*. Bártfa 1636, 8°, Lőcsén 1648, 12°.

SZENTPÁLI NAGY FERENCZ: *Werbőczy István törvénykönyvének compendiuma közönséges magyar versekbe foglalva*. Kolozsvár 1701, 1798, 8°.

SZEGEDY JÁNOS: *Tripartitum juris Ungarici Tyrocinium juxta ordinem titulorum operis Tripartiti*. Nagy-Szombat 1734, 12°; 1751, 1755, 1767, 8°; Zágráb 1736, 4°.

SZEGEDY JÁNOS: *Werbőczius illustratus sive Decretum Tripartitum etc. nunc primum in paragraphos distinctum et notis ac observationibus juridicis in usum praesertim tyronum illustratum*. Nagy-Szombat 1740, 1753, 1763, 1775, 8° és Budán 1822, 8°.

GR. LÁZÁR JÁNOS: *Versus mnemonici summaria et numeros titulorum operis Decreti Tripartiti jur. consuet. R. Hungariae et Princip. Transilvaniae exhibentes*. Nagy-Szeben 1744, 4° és 1769, 8°.

VALLASZKY PÁL: *Dissertatio Historico-Epistolica de Stephano Werbőczio jurisconsulto Hungariae celeberrimo*. Lipsiae 1768, 4°.

VALLASZKY PÁL: *Conspectus Reipublicae Litterariae in Hungaria*. Buda 1808, 156—7. l.

HORÁNYI ELEK: *Memoria Hungarorum*. Pozsony 1777, 8°.

HORVÁTH IGN. ISTVÁN: *Bibliotheca jurisconsultorum Hungariae*. Bécs 1779 III. k. 225—229. l.

HORVÁT ISTVÁN: *Werbőczy István emlékezete*. Pest 1819. II. kötet, mely nem egyéb, mint a vonatkozó okmányok gyűjteménye. Az első kött, mely W. életének leírására volt szánva, nem jelent meg, sőt talán el sem készült.

KOVACHICH GYÖRGY: *Just. dipl. hist. regni Hungariae*. Pest 1791, 177 ll.
EXTRACTUS STEPHANI WERBŐCZY: *sive succineta explicatio Decreti Tripar-*

előnkbe az ő szellemi világának egész plastikáját. Werbőczy azok közé a nagyok közé tartozik, a kiket, mint a bércek vándorait, csak akkor pillanthatunk meg először, a mikor már magasra hágtak föl, de az út, a melyet maguk mögött hagytak, el van földve szemeink elől. Mert az ő alakját az elődök nevének és állásának fénye nem sugározta már kis korában úgy körül, hogy világosságban láthassa nagyranövését nemzete. A hallgató termék és tanuló szobák csöndes falai közt pedig még sem a történetírás, sem a hiú világ nem szokta fölkeresni az egyszerű köznemesi osztályhoz tartozó apák gyermekeit; a kiket aztán a tudás hatalma és a szellemi tehetségek segítő ereje emel kortársaik fölébe. Így történt ez Werbőczyvel is, a ki szellemi

titi juris consuetud. R. Hungariae etc. Pest 1793, 8°; Pest és Pozsony 1800, 8°; Pest 1822, 8°.

CZIRÁKY ANTAL: Ordo Historiae Juris civ. Hung. Pest 1794, 323 l.

BUDAI FERENCZ: Magyarország polgári históriájára való lexicon. Nagyvárad 1805. III. k. 737 l.

SZIRMAY: Notitia politico-historica topographica comitatui Ugochensis. Pest 1805, 78 ll.

KELEMEN IMRE: Institutiones juris Hung. privati 2. kiadás 1. k. Buda 1818, 54 l.

FELSŐ-MAGYARORSZÁGI MINERVA: 1829-ki évf. III. köt. 473—484. ll. ily cím alatt: Werbőczy István, híres törvénytudó, a «Hármas törvénynek szerzője».

JANKOVICH MIKLÓS: Werbőczy István az igazságnak fényében. Tudományos gyűjtemény 1829. évf. X. k. és külön füzetben is W. J. M. kezdbetűk alatt, Pest 1829, 8°.

PERGER, másképp PERGEL JÁNOS (Nagybányai): Werbőczy István magyar fordítása némely jegyzetekkel megvilágosítva. Pest 1830. I—IV. l.

HASZNOS MULATSÁGOK: 1832. évf. I. 16; 1834. évf. II. 16.

IFJ. PALUGYAI IMRE: Werbőczy István rövid életrajza. Buda, 1842.

SZLEMENITS PÁL: Werbőczy István Hármas könyvéről; a magyar tud. Akadémia Évkönyvei VII. kötetében. Buda 1846, 448 l.

GR. KEMÉNY JÓZSEF: Werbőczy emlékezete. Új magyar múzeum 1857. I.

SZALAY LÁSZLÓ: Werbőczy és Verancsics Antal. Budapesti Szemle 1857. I.

ANDORKA GYULA: Werbőczy érdeme. Ország Tükre 1865, 16—19. l.

ÁRVAY TEÖRÖK GYULA: Magyar Tripartitum. Vasárnapi Ujság 1866, 6. l.

FRAKNÓI VILMOS: Werbőczy István a mohácsi vész előtt és után. Századok 1876. évf. 437. l. és 597. l.

WENZEL GUSZTÁV DR.: Amagyar és erdélyi magánjog rendszere. Buda 1864. 8°.

DÓSA ELEK: Erdélyhoni jogtudomány. Kolozsvár 1861, 8°. I. kötet 8—9. l.

HAJNIK IMRE: A magyar jog és a Hármas Könyv. Beöthy Zs. Magyar Irodalom története. 187. ll.

hatalmával hódítva és ékesszólásával elbűvölve jutott nemzete uralmának birtokába. ~~X~~

Még születési évét és helyét sem tudjuk egész bizonyossággal. Gyermeckoráról, ifjú éveiről, tanulmányainak hol és mely tanintézetekben végzéséről is hallgatnak a történelmi adatok.

Különben születésének idejét némelyek 1460-ra, mások körülbelül 1470-re, meg mások még későbbre, 1475-re teszik. A későbbi tények arra utalnak, hogy ez időt 1460—1470 között kell keresnünk. Annyi kétségtelen, hogy már mint a férfikor küszöbét átlépett, kiváló tehetségű és képzettségű ifjú, élő tanúja és közvetlen szemlélője volt az »igazságos« MÁTÝÁS uralma végső szakának, valamint annak a végzetes átváltozásnak is, a mely a SZAPOLYAI ISTVÁN nádor titkos törekvéseit leplező közreműködése alapján királyi trónra jutott gyöngé és ingatag II. Ulászló alatt az országban a jog és igazság uralma helyébe a vaskéz szorítása alól felszabadult magyar olygarcha főurak féktelenségét ültetvé; a mi, mikép alább látni fogjuk, döntő befolyással volt egész politikai életirányának és törekvésének megválasztására.

Születési helyének legtöbben az Ugocsa megyében fekvő Verbőcz nevű községet tartják, a mely állítólag a családnak az elődöktől leszállott ősi birtoka lett volna. Ezt azonban csak annak megjegyzésével fogadhatjuk el, hogy a családnak ősi fészke nem itt, hanem a Bereg megyében fekvő *Kerepecz* községben volt. Az e községtől vett előnéven KEREPECZY BARLA, a ki a Zsigmond király udvarában főasztalnokmester-helyettesi tisztet viselt, az ő testvérével János deákkal együttesen az elsők, a kik a leleszi convent előtt 1429-ben tett bevallás tanúsága szerint, az ugocsa-megyei verbőczyi nemesi kuriát és a hozzá tartozó birtokot vásárlás útján ZÓVÁRD LÁSZLÓ-tól és ennek örököseitől megszerezték. KEREPECZY BARLÁ-nak ifj. JÁNOS DEÁK és OSVÁT fiai közül az előbbi magtalanul elhalálozván, a Werbőczy-birtok OSVÁT-ra szállott, a ki már a »KEREPECZY« és »WERBŐCZY« előnevet fölváltva használta. OSVÁT-nak ISTVÁN, FERENCZ, LÁSZLÓ és ANDRÁS négy fia közül a három utóbbi történelmi szereplésre nem jutott s még nevük is letűnt; a legidősebb ISTVÁN, a mi WERBŐCZY-nk már kizárólag csak e nevet használta, a melyre hosszú életén át

annyi fényt árasztott, hogy azt a múltó és egymást fölváltó századok moha be nem fogható és el nem homályosíthatá.

Ezek szerint tehát az atyja volt KEREPECZY, illetőleg WERBŐCZY OSVÁT, anyja pedig DEÁK APOLLÓNIA,¹ a kiről a régebbi életírók azt állítják, hogy a SZAPOLYAI-családdal rokonságban állott és mintegy benső alapra, épen az anyai ágon való emez összeköttetésre szokták visszavezetni azt a ragaszkodást is, a mely őt politikai pályájának egész tartamán át a SZAPOLYAI-családhoz kapcsolá. Azonban a SZAPOLYAI és DEÁK családnak ilyen vérrokonsági viszonya bizonyítva nincsen és így az abból vont következtetések is elesvén, az egy irányban működésnek és haladásnak annak helyén, más, lélektani és politikai okait kell keresnünk.

Felsőbb tanulmányait igen hihető, hogy MÁTYÁS király végső éveiben a budai s majd Olaszországban a páduai vagy bolognai egyetemeken végezte, de mikép a hagyomány állítja, hogy Bécsben is tanult volna: ez kétséges.²

De bárhol tanult legyen is, abból következtetve, hogy a «mester» czimet még magas birói állásaiban is megtartá, valószínű, hogy a doctori rangot is megszerezte magának. Azt pedig az egykori tudósítások és adatok egyaránt elismerik róla, hogy a classicai, bölcséleti és theologiai ismeretek mellett különösen a római, canoni és hazai jog terén az ő éles elméje, helyes megfigyelő, alaposan bonczolgaató, ítélő és megkülönböztető tehetsége a tudásnak annyi kincsét gyűjté egybe és halmozá össze személyében, a mennyivel kortársai közül senki sem dicsekedhetett és a mely őt csakhamar a magyar igazságszolgáltatásnak nem csak a legmagasabb polczaira érdemesíté, hanem majd a Hármas-könyv megírásával, mint jogi író, korának legelső jogtudósai sorába emelé.

Nagy segítségére szolgált a különböző nyelvekben való jártassága is. Görögül, latinul, németül és magyarul egyaránt folyékonyan és választékosan (elegant) beszélt. Ékesszólása

¹ Deákfalvi Deák Ádám ugoesamegyei syndicus leánya vagy testvére.

² Fraknoi megjegyzése szerint (id. ért.) neve a bécsi egyetem anyakönyvében nem fordul elő.

pedig a közelet terén gyűjtő, lelkesítő és elragadó hatású volt, a miért is a cicerói «*vir bonus, dicendi peritus*» magyar példának nevezik életírói.¹

Magán családi életét tekintve: kétszer házasodott. Első feleségétől született IMRE nevű fiát, a beszterczebányai 1542. X. t.-cz. 5. §-a mint Tolnamegye főispánját említi, és a család fiúágon GERGELY-ben még 1582-ben fennállott, a ki ez időben WERBÖCZ községre újadományt kért föl. Azután magvaszakad; de leányágon a DOMBAY JÁNOS-hoz férjhez ment ERZSÉBET nevű leányától több előkelő magyar család veszi származását; köztük LÓRÁNTFY ZSUZSÁNNA is, a ki anyja ZELEMÉRI BORBÁLA után ötödik ízben való leszármazója volt WERBÖCZY ISTVÁN-nak.²

Második feleségétől, a SZERECSEN JÁNOS özvegyétől: HERCZEG KATALIN-tól, a kivel hetven éves agg korában kelt egybe, gyermeke nem maradt hátra. De mellőzve itt, a különben is szűkszáví adatok miatt, polgári, magán és családi életét, a melynek hosszú tartama a buzgóságban és becsületességben házagot még azoknak kijelentése szerint sem tűrt, a kik az ő szereplését, a mindig egyenes irányban ható lélektani rugók felismerésének hiányában, balul fogták föl és ítélték meg: a figyelmet főként politikai, birói és írói pályafutására tereljük át.

WERBÖCZY kezdettől fogva annak a politikának volt ékes-száví hirdetője, a mely az ország és a nemzet fönmaradásának legerősebb támaszát és súlypontját, *nemzeti királyság mellett*, a köz-nemességben kereste. Ebben rejlik egész politikai irányának kulcsa. A Mátyás kezének nyomása alól fölszabadult főurak hatalmi érdeke ellentétbe került a nemzet zömét tevő köz-nemesség aspiratióival. Azok önzésükben inkább hajoltak az idegen törekvések felé, a melyeknek a viszontengedmények reményében, legalább mint elősegítői tüntethették fel magukat: mintsem a haza iránti kötelességek teljesítése által, a fenyegető török hatalom ellenében, az elkeseredésig elnyomott köz-nemességgel való együttérzésben és egyesülésben, a nemzet védőerejének kifejlesztése és fokozása felé. A mohácsi vészt megelőző negyedszázadra

¹ L. Budapesti Szemle 1857. I., 163—164 II.

² Szirmai szerint a gr. *Aspermontok* is tőle származtak le.

esvén politikai, birói, törvényhozói és írói működésének jelentősebb fele, a vést-jelző eseményeknek szemlélete, a létező állapotokban, nem nyújthatott aggódó lelkének kellő támpontot a megnyugvásra. Ezért igyekezett a haza sorsának és közügyeinek intézésében, a főurak hatalmi kizárólagosságának megszorításával a köznemesség részére törvényhozásilag nagyobb befolyást biztosítani, valamint a *Hármas-könyv*-ben is különösen hangsúlyozni azt, hogy: *«E Magyarországnak minden főpap, egyházfő és báró urai és többi mágnásai, nemesei és előkelői, nemességükre és világi javaikra nézve, a szabadság, kivételesség és adómentesség egy és ugyanazon előjogát élvezik; nincs is valamely úrnak nagyobb és valamely nemesnek kisebb szabadsága»* stb.¹ Mi természetesebb tehát, hogy ez a politikai irány WERBÖCZY-t, a királyi koronát családja számára biztosítani törekvő és a többi főuraktól nem kegyelt Szapolyai zászlaja alá terelte, a hol következetesen meg is maradt.

Első föllépésének, a mit némelyek 1492-re tesznek,² színtere *Ugocsa megye* volt, a mely őt valószínűleg már az 1495-iki, valamint a későbbi országgyűlésekre is követévé választotta, mi által alkalmat nyújtott neki arra, hogy tudományos készségét nemzetének bemutatthassa és szónoki erejét ragyogtathassa.

Sőt vannak írók, a kik II. Ulászló alatt, az ország kormányzatára annyira mélyen kiható és még szerkezetükben is egy hatalmas értelmi erőre valló 1498-ik évi törvényczikkek alkotása körül is, — a melyekben, míg egyfelől az országos nyolczados törvényszék újjá alkotásának alkalmából, az ország rendes birái és ítélő mesterei mellett bíraskodni szokott egyházi és világi főurak számának megszorítása, ellenben pedig a köznemesi ülnököknek szaporítása mellett, a bírák királyi kinevezési jogának az országgyűléssel megosztása, valamint a királyi tanácsban az egész országot érdeklő ügyek tárgyalásában a köznemesi bírák meghatározott arányban való részvétele is biztosítást nyert; másfelől a nemességnek az országgyűléseken, fejenként és ezáltal a kellő nyomás gyakorolhatása céljából, a tömegesebb megjelenés lehe-

¹ H.-K. I. R., 2. ezím.

² L. Beöthy Zs. Magyar irod. tört. 6. f., 188. l.

tővé tétele mellett, a királynak fiúörökös hátrahagyása nélkül kimulása esetére, a nemzet királyválasztási jogához való ragaszkodás is kifejezésre jutott, — egyenesen a WERBŐCZY ISTVÁN befolyásának érvényesülésére és tollára mutatnak reá.¹

Jelen volt az 1500-ik és 1501-ik évi országgyűléseken, melyek közül az elsőt úgy találkozzunk WERBŐCZY-vel, mint a köznemesség sérelmeinek és panaszainak tolmácsával és a királyhoz intézett azon fölterjesztés szerkesztőjével, a melyben a főrendűeket bandérumaik kiállítására, a főpapokat pedig a dézmák szedése körül a szokások megtartására szorítani kéri. Mindjárt a rákövetkező évben (1502.) PÉTER szentgyörgyi és bazini grófnak és erdélyi vajdának, mint országbirónak ítélőmesterévé neveztetvén ki, e minőségében az országgyűlés egyik jegyzői tiszte is reá szállott és föladata lón nemcsak a feliratoknak fogalmazása, hanem az országgyűlési végzések szövegének megszerkesztése is.

Legnagyobb részben az ő lángoló hazaszeretetének, a nemzeti királyválasztás iránt való lelkesedésének és elragadó ékesen szólásának eredményeként tekinthetjük az 1505. évi rákosi országgyűlésnek azt a törvénytárunkba bár föl nem vett, de akkor külön oklevélbe foglalt és mindenik megye számára hiteles átírásban megküldött végzést, a melyben az ország rémséges pusztulásának okait az idegen urakra és királyokra hárítják és az ellen cselekvők hűtlenségi büntetésének terhe alatt, Ulászló fimaradék nélkül elhalálózása esetére, a nemzet törzsökéből való királyválasztást elhatározzák.

«Ezt a végzést is Werbőczy fogalmazta, ő hirdette ki és magyarázta meg magyar nyelven.»²

Mind e szolgálataiért — a melyek egyttal az 1499-ben sirba szállt néhai SZAPOLYAI ISTVÁN pártjának is előnyére váltak és a melyekben fogadó atyja, a vagyonos és nagybefolyású ZOBÍ MIHÁLY is hű segítő társa volt — javára az országgyűlés portánként két dénár nemzeti jutalmat szavazott meg. A magyar történelem nem mutat föl több példát az ilyenmű ismételt elisme-

¹ Lásd SZALAY LÁSZLÓ, Magyarország tört. III. 422. l. és FRAKNÓI id. ért. 443. l.

² Lásd FRAKNÓI id. ért.

résre, még a késő utódok számára is élő bizonyítékaul annak, hogy a mennyire ő kezében tartá a köznemesség testében a szív minden dobbanásának irányító és lüktető erejét: megfordítva, ez is a megtisztelésnek és ragaszkodásnak minden jeleivel elhalmozá őt.

Hogy a mint ISTVÁNFFI és utána többen állítják, ő nem volt egyszerűen csakis egy szellemes, de furfangos eszköze és agitátora SZAPOLYAI ISTVÁN-nak és később pártjának, hanem egy czéltudatos és a maga elébe tűzött irányhoz következetesen ragaszkodó politikus: azt mutatja egyfelől az a mérséklet, a melyet 1506-ban a Lajos megszületésével s pár év után ennek, ULÁSZLÓ kívánságára történt, megkoronázásával szemben tanúsított; holott e tények a SZAPOLYAI-pártiaknak a rákosi végzésre alapított reményeit hiúsíták meg, — másfelől pedig, közben, az 1507-iki országgyűlésen mind tovább meg tovább fejlesztése azoknak az intézményeknek, a melyek a köznemesség befolyásának gyarapodását elősegítették és SZAPOLYAI JÁNOS-nak az ország főkapitányi állására emelésével a védelmi erő élére állítását eredményezték.

Az 1514-iki pórlázadás leverésénél nemcsak hogy WERBŐCZY-t is ott találjuk a SZAPOLYAI JÁNOS oldala mellett, hanem saját költségén még ő maga is jelentékeny fegyveres csapatot vitt a küzdőterre.

Werbőczy, miképen ezt alább az előzmények felsorolása mellett előadjuk, akkor már készen volt a Hármaskönyv megírásával, a mely mű törvényerőre emelése czéljából, az elkészült királyi megerősítő levélre, a formailag megkivántató királyi pecsét reá függesztésének és a megyékhez szétküldés útján megígért kihirdetésnek szándékos halogatása, sőt még az 1514-iki végzések közzétételének is megakasztása, habár úgy Werbőczyt, mint az általa vezetett köznemességet a végletekig, t. i. a felajánlott hadi adó fizetésének megtagadásával való fenyegetésig elkeserítette, lelkében mégis túlsúlyra emelkedett a haza iránti kötelességnek érzete és maga írja meg Biharvármegyének, hogy a végzések kihirdetésének megtagadásával szenvedett sérelmeket nem szabad az egész ország veszélyeztetésével boszulni meg.¹

¹ Alaposnak tartjuk FRAKNÓI azon föltevését is, hogy e magatartásában a köszvényben szenvedő ULÁSZLÓ sejtett közeli halála esetére, LAJOS még kiskorú lévén: Werbőczy a Szapolyai János kormányzóvá választásába vetette reményét.

ULÁSZLÓ 1516-ban elhalálozván, a pórlázadás elnyomása után, az egy ideig rövid szünetet tartó áldatlan párttusa még fokozottabb mértéket öltött. A köznemesség, az ifjú LAJOS király mellé, országos kormányzó választását követelte, az udvar és a főurak pártja pedig az elhunyt király által gyámul felkért két uralkodó mellé kijelölt három főúr hatóságának elfogadtatására törekedett.

Mind a két párt elég erős volt arra, hogy egyik a másiknak törekvését megghiúsítsa; de arra egyiknek sem volt elég hatalma, hogy a másikat megsemmisítse. Mintha csak a nemzet balsorsának végzete rendelte volna úgy, hogy e belső meghasonlás erőt emésztő viszállya és a kifárasztó küzdelem, a melyeknek közepette WERBÖCZY tekintélye és befolyása a köznemesség előtt még mindig növekvőben volt, az országot gyors léptekkel vezesse a nagy megpróbáltatáshoz, melynek gyászos emlékét történetírásunk Mohácshoz kötötte.

A következő négy év legnagyobb részét különféle követésekben töltötte el, melyeket egyéb politikai megbízatások mellett, különösen az országot közvetlenül, de közvetve az összes kereszténységet fenyegető török támadások elleni segély kieszközlése céljából menesztettek, már az 1518-iki bácsi országgyűlés határozatából, a pápához, a német császárhoz, a lengyel királyhoz és a velencei köztársasághoz. Mint a követség vezetője, illetőleg mint annak tagja járta meg először *Velencét* és *Rómát*, majd *Wormsot*, épp az V. Károly császár által 1521-ben oda összehívott nevezetes birodalmi gyűlés idején, a mikor az oda meghívott Luthernek is a maga tanait visszavonnia kell vala. Ez a követség nyújtott alkalmat a mély vallásos érzésű és a római katolikus hitvalláshoz nemesak rendületlenül ragaszkodó, hanem az ellennézetűekkel szemben a hazában is kérlelhetetlen szigorúsággal elbánó WERBÖCZY-nek arra, hogy LUTHER-rel, a kinek tanait már előzetesen ismerte, személyesen is érintkezhessék s vele theologiai vitákba bocsátkozhassék. Az 1522-ik évben már ismét *Nürnbergben* találkozunk vele, mint az ide küldött követek egyikével, a honnan a midőn 1523 elején haza érkezett, a már előbb actióba indított török hadaktól elfoglalt végvárak elveszésének ténye mellett, az országot oly zavart állapotban találta, hogy a feltornyosult fekete felhőkből már előre láthatá az 1523-ra

összehívott országgyűlésen a vihar kitörését. A törvények végrehajtását és jogainak biztosítását mind hevesebben követelő köznemesség gyűlölete leginkább az udvari párt által a nádori méltóságba emelt BATHORY ISTVÁN ellen irányult, a kit súlyos vádakkal támadva, a nádori méltóságtól való megfosztását sürgette. A király egyelőre engedni volt kénytelen ugyan a követelésnek, de a kormányzat vezetését magának fentartva, az új nádor választásra utat nem nyitott. A következő 1524-iki országgyűlésen az eredményekkel elégedetlen Szapolyai-párt élén WERBÓCZY, az ő hatalmas szónoki erejének teljes kifejtésével, vázolta a haza szomorú sorsát és reá mutatott a király élhetetlensége miatt egymást követő veszteségekre, és annak hangsúlyozása mellett, hogy *a magyarnak csak egy hazája van*, fölhívta az országgyűlést annak kijelentésére, hogy ha ennek megmentésére a királylyal egyetértve nem járhat el, a nemzet önmaga fog határozni sorsának intézése fölött. A főuraknak e kijelentéshez hozzá nem járulása és majd a király általánosságokban mozgó, kitérő válasza és főként BATHORY-nak a nádori székbe visszahelyezése és a köznemesi tagoknak még az országtanácsból is kizárása a kicsordulásig teletöltötte a közelkedeseredés poharát.

Az 1525-iki (április 24) rákosi országgyűlésre meghívott, itt a főurak nélkül megjelent és kérdőre vont király válasza, az elébe terjesztett kívánalmakra nézve, a másnapra tett ígéret ellenére késvén és az egybegyültek a várakozást megúnván, azzal az elhatározással oszlottak szét, hogy az országgyűlés helyét ugyanaz év június 24-ére *Hatvanba* teszik át, és ott a köznemesség fejenként és fegyveresen fog megjelenni; a mi a király tiltó rendelete ellenére meg is történt. Az országban az izgalom oly magas fokra hágott, hogy a fejét vesztett udvar is, a további ellenszegülésnek sikertelenségét belátva, változtatásokra szánta el magát.

Mellőzvéen itt a király kétszínű, majd ide, majd oda hajló és titkon mind a két pártot biztató ingatag magatartása mellett a bekövetkezett szomorú történeti eseményeknek részletesebb vázlatát,¹ csak azt kívánjuk kiemelni, hogy WERBÓCZY az elsőik közé

¹ Lásd FRAKNÓI id. ért. 605. s k. II.

tartozott, a ki a hatvani országgyűlésen megjelent, a hol az ország közállapotában létező óriási bajok okainak nyílt feltárására és a szenvedélyes kitörések csillapítására tartott nagy beszédje, valamint a gyűlés küldöttei útján a később személyesen is megjelent királylyal való érintkezés után őt, minden szabadkozása és könnyek közt előadott mentegetődzése ellenére, egyhangúlag és nagy lelkesedéssel az ország nádorává kiáltották ki.

Igy lett az országnak, a király után, első urává és a mikép magát nevezé, annak «*szolgája*»-vá,¹ a kihez még VII. Kelemen pápa is a választás alkalmából külön üdvözlő és szerencsekívánó levelet intézett és a ki a rövid idő alatt, míg a nádori méltóságot kezében tartá, a nemzet jogainak önzetlen védője és a királyi tekintélynek őszinte támogatója volt a nélkül, hogy a királyt és környezetét a maga részére hátsó gondolatok és törekvések fenntartása nélkül megnyerhette volna.

Ennek tulajdonítható, hogy a hatalmának visszaszerzésére törő és büszkeségében megalázott BATHORY-nak és pártjának csakhamar sikerült ismét felülkerekedni. Az egyházi és világi főuraknak segélyével egy olyan érdekszövetséget tudtak egybeszöni, a melynek szálai a politikai erkölcsök szilárdságát nélkülöző köznemesség nagy részét is teljesen behálózák. Jelszavá lett az igazságtalanul letett BATHORY-nak a nádori méltóságba visszahelyezése, a hatvani végzéseknek megsemmisítése, a király hatalmán és méltóságán ejtett erőszakos sérelemnek visszatörölése: egyszóval SZAPOLYAI JÁNOS mellett főkép WERBÓCZY-nek és hiveinek megbüntetése stb. A kik őt megelőzőleg éig magasztalák, kevés kivétellel magok is «*pereat*»-ot kiáltának szennytelen nevére.

BATHORY ISTVÁN visszakapja nádori székét és az ország rendjeinek nevében WERBÓCZY-t a társaságában menekült hűtársával, ZOBY MIHÁLY-lyal együtt, mint a korona ellen lázadót és a közbéke megháborítóját 1526-ban a hűtlenség vétkével sújtották.

Ime WERBÓCZY viszontagságos pályafutásának a mohácsi vészig terjedő első fele; a mely gyászos emlékü napot, lesújtottan és mélyen megrendülve, a felső vidéken levő *Dobronya*

¹ Regni Hungariae Palatinus et servus.

várában megvonulva élt át, hogy a haza sorsán bánkódó lelke annál lángolóbban lobbanjon föl a midőn ismét küzdőterre lép, hogy a győzelmes török ellen hadat gyűjtve, ellentállást szervezen és hogy, a mi ideálja volt, a nemzeti királyság érdekében Szapolyai Jánosnak szolgálatait ismét felajánlja.

Politikai szereplésének napja azonban már leáldozó félben volt. Tokajban és Székes-Fehérvárt még hallatja gyűjtő szavát az, a kinek trónhoz jutásra útját egyengeté és előkészíté JÁNOS király, bár kanczellárjává és belső tanácsadójává teszi, a török szultánhoz Kontantinápolyba követségbe küldi s majd halála eseteére fiának egyik gyámjává teszi, mind a mellett a gyakorlati politikának intézése és a külügyek vezetése tulajdonképen más férfiaknak: LASKI-nak, UTIESENITS-nek, BRODARITS-nak és FRANGEPÁN-nak, STATILEO-nak és VERÁNCICS-nak kezébe került.

* * *

A magasra emelkedésnek és mélységre bukásnak végzet-szerű szélsőségeit találjuk meg birói pályafutásában is.

1498-ik évben tűnik föl neve WERBŐCZY-nek először, mint a király kuriája jegyzőjének (Curiae Regiae notarius), de úgy látszik, hogy ezt a tisztet nem hosszasan viselte.

Több okmányban (1499., 1500., 1501., 1502-ről) fordul ugyan elő neve, de a nélkül, hogy jegyzői állása megjegyezve volna.

Az 1505-ik évben országbirói ítélő mesterré, 1517-ben királyi személyenökké lett; 1525-ben pedig a nádori méltóságban mint az ország első nagybirója működött E minőségében elnökölt azon a királyi törvényszéken is, a mely a többek között ítéletet hozott a néh. SZAPOLYAI ISTVÁN és az 1524-ben elhalt UJLAKY LŐRINCZ országbíró között történt kölesönös testvérré fogadás alapján azon uradalmak iránti perben is, melyet a Szapolyai örökösök folytattak, magukénak követelvén azokat az uradalmakat, melyeket a fejedelem az Ujlakiak hűtlensége czímén lefoglalt és eladományozott, még pedig a Szapolyai örökösök ellenében, a korona javára.

Tekintve azt a viszonyt, a mely a Szapolyaiak és Werbőcynk között fennállott, ez az ítélet egymagában elégséges

bizonyítékot szolgáltat a Werbőczy semmi melléktekintetet nem ismerő igazságérzetére és törvénytiszteletére; valamint arra nézve is, hogy az egy úton haladás és egymást támogatás mellett a két hatalmas tényezőnél az érdekek csak addig a határig képeznek egybefűző kapcsot, a míg az eszményi és magán célok egymással összeütközésbe nem jutottak. A legválságosabb napokban a Szapolyaiak elhidegülése érezteté is WERBŐCZY-vel a közömbösséget, a minek részben bukását is köszönheté, de azért őt barátainak elfordulása, a midőn a bírói széket, az igazság székét kelle ülnie, az igazság ösvényéről soha el nem tántoríthatá.

A sors könyvébe az volt megírva, hogy hosszú életét is mint bíró fejezze be. SZAPOLYAI JÁNOS király halála után a törökök 1541-ben Budát elfoglalván, SZULEJMÁN szultán, ki őt nagyra becsülte, a török uralom alá került magyarok főbirájává tette. E minőségben késő, aggkorában szállott sirba, még ebben, vagy némelyek szerint a következő 1542-ik évben. Állítólag a budai basa asztalánál ebédközben beadott méreg okozta halálát, de ez bizonyítva nem lévén, nincs kizárva lehetősége annak, hogy az akkor Budán dühöngő pestis áldozata lett. Temetése a besereglett közfelvidékiek nagy részvétele mellett keresztyén szertartásokkal ment végbe.¹

Az anyaföld a haza egyik legjobb fiának, a szellemi tehetségekben egyik leggazdagabb jogtudósának kortársai fölött kimagaslott alakját fogadta kebelébe, a kinek arczképe alá Perger ezt írta:

«Balsorsodba ki meghaltál még élve Hazádnak,
«Győztél! s most Honunk lelkibe halva is élsz.»

Munkája érdemes fordítója e két sorának igazságát fényesebben mi sem bizonyítja, mint a *Hármas-könyv*-nek megírása, melyre nézve álljanak itt a következők.

* * *

A hazai jog följegyzésének szüksége sokkal korábban jelentkezett, semmint azt Werbőczy István az ő munkájával tényleg

¹ Lásd Jankovics Miklós id. ért.

kielégíthette.¹ Bármely nemzet joga a jogrend veszélyeztetése nélkül csak addig maradhat feljegyzetlen, csak addig szállhat hagyományyszerűleg szájról szájra, nemzedékről nemzedékre, míg életviszonyai egyszerűségüknél fogva elég alkalmasak arra, hogy a nemzeti jogérzület a maga tisztaságában közvetlenül és könnyen nyilvánuljon; a mikor is minden egyesnek jogérzülete hű tükre levén az egész nemzetének, maga a jog is minden fáradtság nélkül, csaknem önkénytelenül vésődik be minden egyesnek a lelkébe. Mihelyt azonban a nemzet különböző életviszonyok közé terelt, más és más foglalkozást űző, külön érdekek megvalósítására törekvő egymástól eltérően gondolkodó osztályokra, rendekre, életkörökre tagolódik és lépten-nyomon idegen talajból kisarjadzott elemek behatását is mindinkább érzi: a nemzeti jogérzület közvetlen nyilvánulásának, az egész és részek közt való egységének lehetősége megszűnik, az egyes részek jogérzülete különböző árnyalatot ölt magára, a nemzet jogérzületéből fakadó jog bizonytalanná, kétségessé válik, s az egyes életkörök külön érdekeinek kedvező, önkényes magyarázatára nyílik alkalom, a mi csakhamar az álladalmi s társadalmi rendet megzavarja. Ily körülmények közt már nélkülözhetetlen lesz az érvényben levő jognak írásba foglalása, hogy annak felismerését és biztos gyakorlati alkalmazását elősegítse.

Az az elkeseredett harc, melyet hazánkban a XIII. évszáz óta a szabadság és egység eszméinek, a nemzeti köz- és az idegen hűbéri szellemnek, a monarchikus, aristokratikus és demokratikus elveknek, az ingatlan vagyon és munka hatalmának képviselői politikai, gazdasági és társadalmi téren egymás közt vívtak, s a melynek tüzeit egy-egy hatalmas uralkodónak vaskeze időnként bár lohasztani tudott, de elfojtani képes nem volt: nemzetünk jogérzületének egységét is megingatta; s a míg egyrészt a particularis jogok keletkezésének útját egyengette, más-

¹ Lásd a következőkre nézve Frank Ignác, Wenzel Gusztáv, Kelemen Imre és a többi magánjogi írók munkáin kívül, gr. Cziráky Antal Mózes: *Ordo Historia juris civilis Hungarici*, Pest 1794. a 316 s kv. l. Soósmezey Vajda László: *Synopsis Historiae juris Transilvanici*, Kolozsvár 1830. a 430 kv. l. s mindenek fölött Hajnik Imre értekezését a Beöthy Zsolt szerkesztette Képes irodalom történet 187. s köv. lapjain.

részt az országos jog uralmának alapját megrendítvén, a jogrendet bizonytalanságba, zavarba ejtette.

A folyton növekvő bizonytalanság és zavar közepett az országos jogot a nemzeti tudatban a törvényhozás és jogtudomány törekedett ébren tartani; de mindkettőnek törekvését csekély siker koronázta. A törvények, melyek különben is a magánjogi intézményeknek majdnem teljes elhanyagolásával, csak a közjogiakat vették oltalmukba, egyáltalán nem terjeszkedtek ki ezek egészére, hanem csak mintegy alkalmyszerűleg fölmerült kételyek eloszlatását vagy a tapasztalt visszaélések megszüntetését célozták s bennök e részben is gyakran, nem az általános nemzeti jognézet, hanem az idő szerint diadalra jutott külön életkörök felfogása, önző érdeke jutott kifejezésre. A hazai jogtudomány pedig még nem értvén ahhoz, hogy a jog elveit kifejtse, vagy, hogy bár annak összes tételeit állítsa egybe, csak oly munkálatokat hozott létre, melyek egyes jogszabályok alkalmazását magánosok és bírák részére ugyan kényelmesebbé tették, de azok jogérzését épenséggel nem irányították.¹

Nem csoda, ha a törvényhozás és jogtudomány ily tökéletlensége mellett, a melyhez még némely uralkodó gyenge kormányja is járult, a jogállapot hovatovább tűrhetetlenné vált.

A siralmas helyzeten a nemzet mindenekelőtt a törvényhozás útján akart segíteni, midőn 1439-ben követelte, hogy a király az országnak régi törvényeit és szokásait, az országlakóknak minden jogát a főpapok, bárók és nemesek tanácsával és segítségével visszaállítsa, kipótolja és megjavítsa, és addig is, míg ez megtörténhetnék, az országos jog ellenére behozott újításokat és ártalmas szokásokat kiirtsa.² Ámde ez a feladat sokkal nehezebb volt, semhogy azt az akkortájt folyt belpártoskodások és külfáborúk közepett, mindenek fölött pedig az arra termett erők hiányossága mellett egyhamar meg lehetett volna oldani; s csakugyan, kivitelének első megkísérléséig egy fél évszázadnak kellett eltelnie.

¹ Lásd e munkálatokat Kovachich Márton Györgynél: *Formulae solemnes styli etc.* Pest 1797.

² Lásd az 1439. 1. és 4. t.-cz.

Az első kísérlet Mátyás királyunk dicső nevéhez fűződik, a kinek lángelméje, törhetetlen erélye le nem küzdhető akadályokat nem ismert.

Nem alaptalan az a föltevés, hogy a midőn Mátyás király a hazai jogállapot újjáalakításának nehéz munkájára vállalkozott, abban a reményben ringatta magát, hogy ezt a római jog segítségével könnyen megvalósíthatja; hiszen bizonyára benne, a humanistikus műveltség és classikus irodalom rendkívüli tisztelőjében is élt a világbirodalom s világjog ideája, a melynek behatása alatt csak természetesnek tarthatta azt, hogy a mely viszonyokra nézve a hazai jog biztos szabályt nem nyújt, azokra szükségképen az európaszerte *«trott»* vagyis megtestesült józan *«ész»* (ratio scripta) gyanánt tisztelt római jog szabályai alkalmazandók. Azonban csakhamar arról is meggyőződhetett, hogy a római jogot a magyar jogéletre, ennek újabb veszélyeztetése nélkül, reá nem erősíthatja; kénytelen volt tehát a jogéletet annak mellőzésével rendezni, egyúttal azonban azzal a tervével is fel kellett hagynia, hogy a jogélet egészét szabályozza; miért is csak azokra a viszonyokra szorítkozott, melyeknek szabályozását a gyakorlati élet szüksége multhatatlanul megkívánta. Így jött létre törvényhozásának és egyszersmind az addig történt hazai jogalkotásoknak legnevezetesebb terméke, a szokásjogi szabályokat, régibb törvényeket és új intézkedéseket egybefoglaló 1486. évi végzés, azzal a kifejezett czéllal, hogy az országban egyáltalán, de különösen a törvénykezésbe becsúszott rendetlenséget és gonosz visszaéléseket megszüntesse s az üdvözítő dicsőségére és hazánk közjára szolgáló olyan szabályokat létesítsen, melyek örökké tartó törvény és írott jog gyanánt maradjanak erőben.¹ Ámbár ez a törvény csökkentette a jog bizonytalanságát, mégis távol maradt attól, hogy annak teljesen véget is vessen; minduntalan merültek fel jogviszonyok, melyek tekintetében nagyon kétes volt, hogy milyen jogszabályokra alapítsák az igazságot keresők jogukat, az igazságot szolgáltatók meg ítéletüket. E vizásságot, mely nem egyszer a legszentebb jogot is a nyers erőnek, az önkénynek áldozatul dobta oda, az alkalmi törvények már meg

¹ Lásd az 1486. évi végzésnek bevezetésének 2. §-át.

nem szüntethették; a nemzetnek gyökeres orvoslásra kellett magát elszánnia, még pedig a tárgyilagosan szemlélő, nyugodtan fürkésző, s higgadtan gondolkozó tudomány segítségével. S a nemzet az 1498. évi országgyűlésen az ország mindama szokásainak, melyekre a bíróságokban hivatkozni szoktak, összeírását tényleg el is rendelte, kérvén a királyt, hogy ez összeírással két jogtudóst bizzon meg; az egyiket az országlakók költségére Ádám mester személyében maga ajánlotta, míg a másikat a királyi felség saját költségén tetszés szerint választhatta ki.¹

Nagyon valószínűnek tartjuk azt, hogy a király az ország jogának följegyzésével már ez alkalommal Werbőczy Istvánt bízta meg. Mert Werbőczy ekkor már a királyi curia jegyzője lévén,² a királynak bő alkalma volt nagy jogtudományát s különösen a hazai jogban való jártasságát felismernie s arról meggyőződnie, hogy a tervbe vett munka megírására nála alkalmasb jogtudóst nem találhat. Aztán meg Werbőczy ajánló iratából, a melylyel t. i. a hármaskönyvet a király kegyeibe ajánlja,³ kitűnik, hogy azt a király közvetlen meghagyására készítette; a király pedig a hármaskönyv jóváhagyásában akképen nyilatkozik, hogy őt az ország jogai egybegyűjtésének elrendelésére híveinek kérései és panaszai ösztönözték:⁴ ámde az 1498. VI. t.-cz. óta a rendek ilyennemű kérésének, úgy panaszának semmi nyomára sem akadunk, a mi arra mutat, hogy nemcsak a király tett eleget a rendek kérésének, hanem a rendek is megnyugodtak abban az egyénben, kit a király ennek az éppen oly nehéz, mint fontos munkának foganatosításával megbízott.

Hogy milyen szánalmas volt II. Ulászló király korában a jogbiztonság állapota, milyen szomorú az igazságszolgáltatás képe, hogy mennyire sülyedt a bíróságok tekintélye és mennyire emelkedett a nyers erő hatalma: arról elég tiszta fogalmat nyújt magának a királynak az előbb említett jóváhagyásban tett ön-

¹ Lásd az 1498: 6 t.-cz.

² Lásd Zobi Mihálynak bevallását Horvát Istvánnál: Werbőczy István emlékezete, II. kötet 124 lap.

³ Lásd jelen munka 11. lapján.

⁴ Lásd u. o. 8. l.

vallomása.¹ Ennek a bajnak, mely a jogrendet végpusztulással fenyegette, főokát a király annak tulajdonítá, hogy «a jogokat az írásbafoglalás ereje nem támogatta», a minek következtében «bármely törvényre vagy szokásra történt legyen hivatkozás, a saját erejükben és hatalmukban bízóik vagy más értelemre esavarták azt, vagy más bírának más értelemben hozott ítéleteire utaltak és így az egész igazságszolgáltatás józanságát a leggyalázatosabban összezavarták».

Nehogy tehát a jogrend végenyészetre jusson, addig is, míg a megbízottak nagy fáradságba és előreláthatólag sok időbe kerülő munkájukkal elkészülhetnek, a bajnak legalább ideiglenes orvoslásáról, enyhítéséről volt szükség gondolkodni. E célból a rendek, a királylyal egyetértve, nemcsak újabb és újabb törvényekkel egészítették ki a régieket és pótolták azok hiányait, hanem az 1500. X. t.-cz.-ben a nyolczados törvényhozók hites bírúit arra is utasították, hogy azokat a szokásokat és jogszabályokat, melyekre a törvénykezés közben hivatkozás történik, megmagyarázzák és írásba tegyék, vagyis a mai műnyelven szólva, döntvényeket készítsenek és ezeket aztán a következő országgyűléseken (melyeket 1447 óta évenként, 1503-tól kezdve pedig minden harmadik évben kell vala megtartani² bemutatásák, a helyesen és igazságosan magyarázottaknak jóváhagyása, a helytelenül és az igazságnak meg nem felelően megállapítottaknak pedig kiigazítása végett. Ezenfelül az 1504. XXXI. s ismét az 1507. XX. t.-cz.-ben sürgetik a királyt, hogy az ő saját, illetőleg az országnak szétszóró végzeményeit és statutumait egy összefüggő decretumba szedesse. Ezek az üdvös intézkedések kellő végrehajtás esetében bizonyára mind a jog bizonytalanságát csökkenthették, mind pedig a jog egészének tervbe vett írásba foglalását tetemesen megkönnyíthették volna; de sem a király nem gyűjtette egybe a végzeményeket, sem a nyolczados törvényszék bírái nem mutattak be az országgyűléseknek bármely munkálatot, noha kétségtelen az, hogy döntvényeket tényleg készí-

¹ Lásd u. o. 7. l.

² Lásd az 1447: (Kovachichnál Suppl. ad Vest. II. 90. l.) 1458: 13. 1471: 1. 1498: 1. t. cz.

tettek, a mit bizonyít az Illosvay-codexbe fölvett döntvénygyűjtemény,¹ melynek több döntvénye kifejezetten II. Ulászló korából való.

Ez alatt serényen folyt az egész jog összeállításának fáradságos munkája, mely Werbőczy István ily című művében: «Nemes Magyarország szokásjogának hármaskönyve» (Tripartitum opus juris consuetudinarii inelyti regni Hungariae) fényes sikerre vezetett. Készített-e Ádám mester is valamely művet vagy sem, azt meg nem állapíthatjuk. Kovachich M. Gy. és az ő nyomán Soósmezei Vajda László ugyan azt vélik,² hogy az előbb említett döntvénygyűjtemény tőle eredt; de arra, hogy e feltevés valóságát bizonyíthassuk, elegendő támaszpontunk nincs.

Werbőczynek II. Ulászló királyunk azt a megbízást adta, hogy Magyarországnak «minden jogát, törvényeit, bevett és elfogadott szokásait és rendeleteit» egybeszedje, czimekre és fejezetekre osztva a királynak bemutassa, s miután a többi ítélőmesterek és a kir. törvényszék hites birái azokat megvizsgálták, megvitatták és megrostálták, egy könyvbe foglalja össze a végből, hogy a magyar igazságszolgáltatás ne csupán a többnyire változó és mulékony szokásokra, hanem biztos és maradandó írott törvénykönyvre legyen alapítva, s ily módon a már nagy mértékben felforgatott jogrend helyreállhasson és szilárdul fenmaradhasson.³ S miután a kapott megbízáshoz képest könyvét elkészítette, ez az 1514. évi országgyűlés elé került, mely az ugyanez évi LXIII. t.-cikkelyben annak átvizsgálását rendelte el. Az e célra kiküldött tiztagú bizottság⁴ a munkát, mint olyat, melyben az ország törvényei és jóváhagyott szokásai jó renddel és kellő módon vannak összeírva, jónak találván, az országgyűlés ezt az imént említett törvény-cikkely értelmében a királynak azzal a kéréssel mutatta be, hogy átolvastatván jóváhagyja, örökös törvény és szokásjog gya-

¹ Decisiones Tabulae Tempore Wladislai Regis in Curia Regiae Majestatis per sententiam factae. Kovachichnél. Notitiae prael. etc. 400 s. köv. II.

² Lásd Kovachich: Formulae solemnes styli. Előszó V. 1. és Vajda: i. m. 43 l.

³ Lásd e munka 3. és 8. ll.

⁴ A bizottság tagjait névszerint felsorolja a királyi jóváhagyólevél. Lásd e munka 9. l.

nánt megerősítse s pecsétjével ellátva, a megyéknek megküldje. A király a munkát 1514. november 19-én, az ez évben alkotott végzemény szentesítésének napján meg is erősítette, de pecsétjével el nem látván, a megyéknek sem küldötte meg, a mit Werbőczy annak tulajdonít, hogy a műnek ötvennél több példányban való leiratása igen hosszas munkába került volna, a királynak pedig a közben Pozsonyba és Bécsbe kellett távoznia; de valószínű, hogy e munkának a titkos pecséttel való ellátását és kihirdetését a főurak ellenezték, mert szerzőjének abban vallott közjogi irányával, mindenekfölött a fő- és köznemesek egyenlőségét, ugyanazonos szabadságát valló elvével nem tudtak megbarátkozni.

Nehogy azonban az annyi igyekezettel és annyi virrasztással készült munka feledékenységre menjen, ő maga saját költségén kinyomatta, még pedig saját állítása szerint ugyanabban az alakban és szerkezetben, melyben az eredetileg elkészült; de hogy azon egyet-mást módosított, az kitűnik könyve II. R. 44. cz. 8. §. és III. R. 25. cz. 2. §-ból, a melyekben a művének elkészülte után szentesített 1514. évi végzemény 32, illetőleg 14. cikkeire hivatkozik.

A király és nemzet közös óhajtása szerint a hármaskönyvnek az volt a rendeltetése, hogy az akkor élők s a jövő nemzedékek részére kötelező törvényül szolgáljon; Werbőczynek azonban annak kidolgozásánál nem csak ez a rendeltetés, hanem az a cél is lebegett szemei előtt, hogy azzal egyúttal honfitársait is oktassa.¹ Azt hát olyan alakba kellett öntenie, hogy törvénykönyvnek is, tankönyvnek is beváljék. Hogy a követelményeknek mindkét irányban megfelelhessen, egyrészt szorosan ragaszkodott a hazai törvényekben használt kifejezésekhez, sőt a hol tehette, azok egész szövegéhez; másrészt pedig mindvégig tekintettel volt azoknak értelmiségére és nyelvismeretére, a kiket oktatni akart; egyszerűségre s világosságra törekedett. A hazánkban divatos szólamokkal élt, bő magyarázatokba, történeti fejtegetésekbe bocsátkozott, a minek következtében munkájában sokkal jobban előtérbe lép a tankönyv, sem mint a törvénykönyv

¹ Lásd e munka 317. l.

jellege. A hármaskönyv készülése idején országos jogunknak csak egyik ága, a nemesi jog volt nagyobb méretekben kifejlődve, ebben feküdt annak súlypontja; egy másik ága, a polgári vagy tárnoki jog alig hogy megalakult; harmadik ága, a paraszti jog meg éppen csak első csírájában volt az alakulásnak. Így nagyon természetes, hogy Werbőczy fejtegetéseinek tulajdonképeni fő tárgyát a nemesi jog képezte; ellenben a másik két jogvidéknek azokban nagyon alárendelt szerep jutott osztályrészül; annyi-val is inkább, mert a legtöbb és legnagyobb bizonytalanság amannak körében mutatkozott; míg a városok és polgáraik, a földesúri községek és jobbágyak jogállapotára nézve kétség csak ritkán merülhetett föl. Legbővebben foglalkozik a magánjoggal és törvénykezéssel; a büntetőjognak csak néhány kérdésére, a közjognak csak egy pár különben fontos tanára terjeszti ki figyelmét. Egy czímet Slavonia és Erdély s egyet a székelyek particularis jogának is szentel.

A maga elő tüzött kettős cél a megvalósításánál követendő rendszer kiválasztását is megnehezítette; hiszen más rendszert kíván a törvénykönyv, mást a tankönyv. Némileg segédkezet nyújtottak neki e részben az institutiók és Gratián decretuma, melyeknek a római illetőleg az egyházjog tekintetében olyan-szerű rendeltetésük volt, mint a Hármaskönyvnek a hazai jog tekintetében. Rendszerében az institutiók alapszempontjából indult ki, munkájának beosztásában Gratián decretuma szolgált mintául; három részben egymás után a személyekre, dolgokra és a törvénykezésre tartozó jogot kívánta tárgyalni; de mivel munkája folyamán látta, vagy talán már előre is érezte, hogy e rendszert egész szigorában keresztül nem viheti, jónak látta már eleve kijelenteni, hogy ahhoz nem fog következetesen ragaszkodni, hanem, a hol «a törvényszékeken előforduló dolgok rende és állása kívánja», megfordított rendet is követ; s valóban minden egyes részben magyaráz oly dolgokat, melyeknek az alapul vett rendszer következetes megtartása esetén a másik kettőnek valamelyikében lett volna a helye. Egészben véve rendszerén is meglátszik, hogy sokkal jobban befolyásolta őt a tanítási, semmint a törvényhozási szempont. A jogélet alkatelemeinek szerves összefüggésénél fogva ugyanis elkerülhetetlen volt, az egyes

jogfogalmak, tételek, elvek vagy intézmények magyarázata közben olyanoknak érintése, melyekről ezelőtt szólnia még alkalma nem volt; hogy tehát az olvasóval amazokat kellően megértesse, kénytelen volt a megkezdett tárgyalást félbeszakítani, míg előbb emezeknek magyarázatát adja, a mit megtévén, a megszakasztott fejtegetést újra folytatta.

A királyi jóváhagyó levél a munkának fejezeteiről, czímeiről és czikkeiről szól;¹ de a fentebb érintett első, eredeti kiadás tanúsága szerint Werbőczy azt részekre és czímekre (I. R. 134., II. R. 86., és III. R. 36. cz.), de nem fejezetekre és szakaszokra osztotta; ezenfelül előbeszéddel látta el, melyet szintén czímekre (16 czím) osztott.²

Honnan vette légyen Werbőczy a feldolgozott anyagot, azt ez idő szerint még csak egész általánosságban mondhatjuk meg. Annyi bizonyos, hogy az országos végzeményeken kívül, a melyekből, — mint ő mondja —³ majdnem egész munkáját merítette, fejtegetéseiben egyéb kútfőket is használt; névszerint királyi kiváltságleveket, a közönséges szokást, a megyei törvényszéki és azt az országos bírósági gyakorlatot, melyet az ország rendes bírái ítéleteikkel és bírói parancsaikkal honosítottak meg, s melyet hivatalos állásánál fogva vajmi könnyen megismerhetett. Értékesítette bizonyára a jogban járatos tudósok nézeteit is, kik — mint említi⁴ — munkájának elkészítésénél segítségére voltak rendelve, s a kiknek véleményével nem egyszer szembe is száll; folyamodott végre a szent atyák irataihoz, a hazai krónikákhoz, az ó- és középkori történetíráshoz s a római és kánonjog forrásaihoz is, különösen Justinian institutióihoz, pandectáihoz és Gratian decretumához.⁵ De annak tüzetes megbirálása, hogy munká-

¹ Lásd e munka 8. és 322. ll.

² A czímeknek kezdetre és szakaszokra osztása a 18-dik században, Szegedi Jánostól, a Hármaskönyv egyik magyarázójától eredt.

³ Lásd e munka 317. l.

⁴ Lásd u. o. 4. l.

⁵ Wenzel Gusztáv nézetében (i. m. 63. l.), hogy Werbőczy a hármaskönyv tartalmát helyhatósági statutumokból is merítette, nem osztozhatunk; mert hosszú idő óta folytatott levéltári kutatásaink alatt, eddigelé a 16. sz. második felét,

jának egyik-másik része e források közül melyikre milyen mértékben vihető vissza, még ez irányban folytatandó beható tanulmányt igényel.¹

A Hármas könyvet a bíróságok ítélkezéseiknél csakhamar alkalmazták, még pedig a királyi Curia: elkészülte után legott; a megyei törvényszékek azonban: csak miután az nyomtatásban megjelenvén, könnyen hozzáférhetővé vált. De Werbőczy nagy tekintélyének egész súlyát felhasználta, hogy az összes megyék az eléjük kerülő ügyekben annak alapján bíráskodjanak, a mit az 1518. évi bácsi országgyűlés három évi időtartamra szóló czikkelyeinek 41-ke, bizonyára az ő sürgetésére, el is rendelt;² hiszen a bíróságokban való alkalmazása volt a legbiztosabb s akkoriban az egyedüli mód úgy előnyeinek, mint hiányainak felismerésére. Ilyen hiányokat fel is ismertek. Legkönnyebben azt, hogy nem öleli fel a jogélet minden viszonyát; azért hát első sorban e hiány pótlása látszott szükségesnek. E czélból az 1525. évi hatvani, majd az 1525. évi budai országgyűlés³ elrendeli az összes jogszabályoknak (Decreta, leges et jura scripta) egybegyűjtését és kijavítását. Később már az a nézet is kezd lábra kapni, hogy a Hármas könyv tartalma nem mindenben egyez meg az isteni joggal, a természetes méltányossággal s az ország régi szabályaival; az 1553. évi quadripartitum szerzői egyebek

megelőzőleg kelt *megyei* statutumokra nem akadtunk. a mi amellet szól, hogy a megyék, ha mindjárt volt is autonómiájuk, a jelzett idő előtt még nem gyakran éltek statutumalkotási jogokkal; s ha olykor hoztak is statutumokat, ezeket Werbőczy tárgyuknál fogva (I. H. K. III. R. 2. cz. 5. §) a maga czéljaira fel nem használhatta. A városokat illetőleg pedig forrásai gyanánt ő maga csak a szokásra, kir. privilegiumokra s a törvényekre hivatkozik, de nem statutaikra is.

¹ Tomasehek J. A. egy a 14. században készült «Summa legum» ismeretelésében (Bécs 1883) az 5. lapon azt mondja, hogy Werbőczy a hármaskönyv tulajdonképeni jogi anyagát nagy részben ebből a summából merítette; aztán újra a 82. lapon, hogy a jog alapfogalmait és általános tanait egyenesen és közvetlenül e summából és nem közvetlenül az institutiókból vette, a minek igazolása végett a summa és a Hármaskönyv több helyét párhuzamosan egymás mellé állítja. Ez az állítás határozottan túlzott; de hogy van-e abban valami való és mi az, ezt csak a két munkának és az institutióknak a középkori u. n. summa-irodalommal való egybevetése után döntheti el a pártatlan bíráló.

² Megújítja e rendelkezést az 1519 (bácsi) 29. t.-cz.

³ Lásd 1525. 32. és 1527. 3. t.-cz.

közt különösen a bizonyítás és hitletétel dolgában látnak ilyen hiányt;¹ ennek következtében az 1548. évi országgyűlés ebből az indokból hagyja meg az országos jog átvizsgálását. Ez a munka, az ú. n. reformatio decreti, meg is indult; de a költségekben való takarékoskodás miatt nagyon lassan haladván előre, két év múlva a rendek annak mielőbbi befejezését sürgették, elrendelvén, hogy mihelyt az ezzel megbízott jogtudósok munkálatukkal elkészülnek, ezt a jogban járatos s megyénként választandó nemesek, a főpapoknak, báróknak, az ország rendes biráinak s ítélőmestereiknek odavonásával, tüzetesen megvitassák, aztán az országgyűlés elé terjeszszék s ha ez is helyesli, ő Felsege megerősítse és pecsétjével ellátva, a megyéknek örök időkre követendő törvényként megküldje.²

A Hármas-könyv e reformatiójának eredménye a négyes könyv (Quadripartitum), a mely azonban soha törvényerőre nem emelkedett.

Formailag ugyan, mint fentebb láttuk, a Hármas-könyv sem vált a maga egészében törvénnyé,³ hanem egyszerűen egy jogtudós tankönyvének, vagy, a mint a középkori jogtudomány hasonló természetű termékeit nevezni, szokás, jogkönyvnek kell azt tekintenünk. De ebben a minőségében is a törvényével egyenlő tekintélyre jutott, sőt egyes czímei egyenesen törvény erejét nyerték. Werbőczy, ki a politikai és jogi élet minden nevezetesebb mozgalmában benne állt, nemcsak avatott ismerője volt a nemzeti jognak, hanem minden ízében a nemzeti jogérzület-től is át volt hatva, a melynek sugallatát Hármas-könyvének megírásánál mindvégig követte. Ő sem vonhatta ugyan ki magát a római jog varázshatalma alól, mely előtt akkortájt az egész európai emberiség meghódolt; mindamellett csak ott engedett annak befolyást, a hol ennek természetes helye volt: a jog fölötti bölcselkedésben, a jog általános alapfogalmainak kifejtésében; de különben egészen uemzeti talajon járt, nemzeti jogelveket és jogtégeket hirdetett. Azért a nemzet méltán úgy tekinthetett reá,

¹ Lásd az 1548. 21. t.-cz. és a Quadripartitum előbeszédét VI. l.

² Lásd az 1550. 10. és 11. t.-cz.

³ Erdélyre nézve azonban valóságos törvénnyé lett.

mint a kiben a nemzeti jogi gondolkozás megtestesült és munkájára, mint a melyben ez a nemzeti jogi gondolkozás a leg-hivebben van tolmácsolva. Csoda-e hát, ha ilyen tudósnak ilyen munkájához a nemzet mindenha szívósan ragaszkodott, bíróságok és magánosok azt a gyakorlati életben állandóan alkalmazták s maga a törvényhozás annak egyes czimeit kötelező szabályokul állította oda, a melyekkel ellenkező rendelkezéseket erőtlenné nyilvánított. A százados gyakorlat ennek az alakilag véve magánmunkának anyagilag a törvény erejével vetekedő szokásjog tekintélyét és erejét kölcsönözte; a törvényhozás pedig egyes czimei kötelező voltának kijelentésével ezeket mintegy becizikkelyezte s valóságos törvényekké avatta.¹

A magyar jog nemzeti jellegének megóvása egyik legfőbb érdeme Werbőczynek. Egy további kiváló érdeme, hogy a midőn az ország minden rangú nemesei egyenlőségének, szabadságuk azonosságának elvét, a nemesek sarkalatos jogait határozottan formulázva akarta törvénybe iktattatni; a midőn a magyar törvényhozó hatalom gyakorlásában a király és nemzet közös közreműködésének szükségességét erőteljesen hangoztatta; a midőn a szent korona joghatóságát a nemesi birtokjog tekintetében kidomborította s a király legfőbb kegyúri jogát megdönthetetlen alpra állította, a nemzeti öntudatban a közszabadság, a függetlenség és alkotmányosság érzetét, a szent korona tekintélyét s az iránta tartozó tiszteletet, valamint annak az önállásnak eszméjét is nagy mértékben fokozta, a mely az országot egyházi tekintetben megilleti. Végül soha el nem enyésző érdeme, hogy első volt, ki a hazai jogot elvi alapon rendszerbe öntötte s az egyes jogintézményeket tudományosan, világos és könnyen megérthető nyelven fejtegette; s habár fejtegetései itt-ott hézagosak s egyben-másban, különösen jogtörténeti szempontból tévesek is, sőt némely helyen használt elburkolt kifejezéseivel olvasóját kétségben is hagyja,

¹ Az 1588. 21. t.-cz.-től kezdve a törvények egész sorozata rendeli el a hármas könyv egyes czimeinek megtartását. Ilyen czímek: az I. R. 2. 6. 7. 9. 10. 12. 14. 43. 45. 47. 49. 52. 59. 60. 65. 67. 87. 98. 99. 100. 102. 115. 116. 123. 133; a II. R. 3. 9. 10. 42. 43. 44. 46. 48. 52. 57. 59. 67. 69. 72. 75. 77. 78. 79. a III. R. 2. 3. 12. 19. 33. stb. czímei.

munkáját mindamellett úgy az európai, mint a magyar jogirodalomban a legelőkelőbb helyek egyike illeti meg: amannak szempontjából a Hármaskönyv a jogkönyvekben tömörült középkori jogtudománynak utolsó méltó képviselője, értékes zárköve: emennek szempontjából az újkori hazai jogtudomány első tiszteletreméltó hírnöke, szilárd alapköve, egyszersmind a törvényhozásnak és bírósági gyakorlatnak biztos irányítója, az idegen elemekkel szemben a jog nemzeti jellegének, a széllvelhúzó tényezőkkel szemben jogunk egységének megmentője.

A Hármaskönyv a hazai jog legtekintélyesebb forrásának jelentőségéhez jutván, arra a törvényhozó, bíró jogtudós s egyáltalán mindenki reá szorult, a ki a joggal akár a gyakorlat, akár az elmélet terén foglalkozott. Biztos használatát azonban megnehezítette egyrészt az, hogy szerzője latin nyelven írta, másrészt meg az, hogy a törvényhozásnál és a jog alkalmazásánál szereplők nagy részének nem volt jogi képzettsége. Ennélfogva szükségessé vált annak újabb és újabb kiadása, magyarra fordítása és magyarázása, a minek következtében a Hármaskönyvnek külön irodalma keletkezett. Csak jó szolgálatot véltünk tenni Werbőczy tisztelőinek, ha a Hármaskönyv kiadásait és fordításait e helyütt csoportosítjuk.*

*Kolosvári Sándor,
Óvári Kelemen.*

* Werbőczy István Hármaskönyvének kiadásai :

1517-ben, Bécsben Syngreniusnál, folio. Eredeti kiadás, szerzőtől sajtó alá rendezve.

1532-ben. Kolozsváron, folio.

1545-ben, Bécsben, folio. Várdai Pál érseknek ajánlva.

1561-ben, Bécsben, folio, Nádasdy Tamásnak ajánlva.

1565-ben, Debreczen, folio. Weres Balázs magyar fordítása, melyet megelőzőnek nevezett fordító által a régebbi királyok decretumaiból kiválasztott részek.

1571-ben, Kolozsváron, 4°. Magyar fordítás Heltai Gáspártól, Weres Balázs munkájának nyomán.

1572-ben, Kolozsváron, 4°. Heltai latin kiadása, az 1517-iki kiadás után.

1572-ben, Bécsben, folio.

1574-ben, Nedelischán folio. Pergossich Iván horvát nyelvű fordítása.

- 1581-ben, Bécsben, folio. Kiadója Sambucus János.
- 1589-ből, Laskai János gyulafehérvári káptalani inspektor magyar fordítását említi Tóthfalusi Kiss Miklós.
- 1599-ben, Bécsben, folio. Német fordítás Wagner Ágostontól.
- 1609—1613-ig, Kolozsváron, folio. Imrefi János és Gellény Imre költségén kiadott magyar fordítás.
- 1611-ben, Debreczenben, 4°. Lipsiai Pál latin és magyar szövegű kiadása.
- 1628-ban, Bécsben, folio. A corpus jurissal együtt.
- 1632-ben, Bártfán, 4°. Klósz Jakab nyomdász költségén rendezett latin-magyar szövegű kiadás, jegyzetekkel.
- 1637-ben, Bécsben, folio. A corpus jurissal egyetemen.
- 1637-ben, Lőcsén, 4°. Brever Lőrincz nyomdájában készült latin-magyar kiadás.
- 1639-ben, Debreczenben, 4°. Fodorik Menyhárt magyar fordítása.
- 1643-ban, Bártfán, 4°. Az 1632-diki kiadás nyomán újlag kiadta latin és magyar nyelven Klósz Jakab.
- 1660-ban, Bécsben, folio. A corpus jurissal együtt.
- 1660-ban, Lőcsén, 4°. Brever L. újabb latin-magyar szövegű kiadása.
- 1690-ben, Nagy-Szombatban, folio. A corpus jurishoz csatolva kiadta Szentiványi Márton.
- 1698-ban Kolozsváron, 4°. Tóthfalusi Kiss Miklós kiadása latin és magyar szöveggel, Erdély approbata és compilata constitutióiival együtt.
- 1699-ben, Kolozsváron, 8°. Homoród-szentpáli Nagy Ferencz verses magyar fordítása.
- 1740-ben, Nagy-Szombatban, 8°. Szegedy János jegyzetekkel kísért kiadása.
- 1745-ben, a csiki convent betűivel 4°.
- 1746-ban, Nagy-Szombatban, folio. A corpus jurissal együtt.
- 1751-ben, » » » » » » » »
- 1762-ben, Kolozsváron, 8°.
- 1763-ban, Nagy-Szombatban, folio. A corpus jurissal együtt.
- 1771-ben, » » » » » » » »
- 1773-ban, Kalocsán, 8°. Magyar fordítás.
- 1776-ban, Egerben, 8°.
- 1779-ben, Pozsonyban és Kassán, 8°. Magyar szöveg.
- 1779-ben, Budán, folio. A corpus jurissal együtt.
- 1802-ben, Pozsonyban és Pesten, 8°. Magyar fordítás.
- 1806-ban, Pozsonyban és Pesten, 8°. Magyar fordítás.
- 1822-ben, Budán, folio. A corpus jurissal együtt.
- 1830-ban, Pesten, folio. Perger János magyar fordítása.
- 1844-ben, Pesten, 8°. A magyar tud. akadémia kiadásában megjelent magyar fordítás. II. kiadás 1866.
- 1866-ban, Pesten, folio. Magyar fordítás, a magyar törvénytárral együtt Gegus Dánieltől.

A HÁRMAS KÖNYV CZÍMMUTATÓJA.

AZ ELŐBESZÉDBEN:

	Lap
1. cím: Az igazságról: ennek meghatározása és felosztása	17
2. « A jogról és a jognak felosztásairól	18
3. « Miben különböznek egymástól a természeti jog, a nemzetek joga és a polgári jog	21
4. « A hadi jogról és a jogtudományról	21
5. « Különbség van az igazság, jog és jogtudomány között	22
6. « A törvény meghatározásairól és ennek kellékeiről	22
7. « Miért vannak alkotva a törvények és a törvények négyféle tisztéről	25
8. « A statutumról és helyhatósági jogról	25
9. « Vajjon az egyházi, vagy természeti, vagy isteni joggal ellenkező statutumnak van-e ereje?	26
10. « Mi a szokás és mik szükségesei annak megerősítésére?	27
11. « Miben különbözik a törvény a szokástól és a szokásnak hármas erejéről	29
12. « Az egymással ellenkező törvényről, statutumról és a szokásról mit kell tartanunk?	29
13. « Mi a bíró, mi a bírói vizsgálat, mi az ügy, mi a felperes és alperes?	31
14. « Mi szükséges az ítélésre, hogy az az igazság cselekvése legyen? továbbá a joghatóságról és a jó bíró tisztéről és kellékeiről	32
15. « Vajjon a bíró a perben felhozottak és bizonyítottak alapján avagy lelkiismerete szerint tartozik-e ítélni?	33
16. « A bírónak kétféle, tudniillik: valóságon és a perben mondottakon nyugvó lelkiismeretéről	34

AZ ELSŐ RÉSZBEN:

1. cím: Nemes Magyarország jogainak és szokásainak hármas felosztásáról általában	37
2. « Hogy úgy az egyházi, mint a világi személyek egy és ugyanazzal a szabadsággal élnek	38

	Lap
3. czím: Nemességünk eredetéről és arról, hogy az uralkodást mikép ruházták át fejedelmünkre	39
4. « Hogy a valóságos nemzetséget hadi szolgálatokkal és egyéb érdemekkel szerzik és birtokadományozással erősítik meg	41
5. « Hogy szolgálataival szerzett javairól mindenki szabadon rendelkezhetik	41
6. « Hogy nemessé birtokadományozás nélkül is lehet valaki és hogy a törvény előtt a nemesség bizonyítására nemesi czímer nem szükséges	42
7. « Hogy a nemes atyától és nem nemes anyától született gyermekek valóságos nemesek, de nem megfordítva	43
8. « Hogy az örökbefogadás is nemesít	43
9. « A nemeseknek négy fő és kiváltságos jogáról	44
10. « Hogy fejedelmünk az ország minden báró urának és nemesinek igaz és törvényes utóda	45
11. « Hogy ebben az országban a pápa az egyházi hivatalok adományozásánál a megerősítés hatalmán kívül semmi egyéb joghatóságot magának fönn nem tartott	46
12. « Hogy minden főpap, úr és egyházi személy a királynak hűségi hódolattal tartozik, és hogy világija vaikra nézve a világi bíróságok alá tartoznak	48
13. « A királyi adományokról és nemeikről általában	49
14. « A hűtlenség vétkének eseteiről	50
15. « Hogy a rablók, tolvajok és gyilkosok fekvő jöszágai királyi adományozás alá nem tartoznak	52
16. « Hogy a hűtlenség vétke és a főbenjáró ítélet kétféleképen különbözik egymástól	52
17. « Kiket értünk az örökösök és maradékok alatt és mely fekvő jöszágok illetik a fiágot egyedül és melyek mind a kettőt	54
18. « Miért nem illetik a leányágot szolgálatok fejében adományúl nyert birtokjogok?	56
19. « Ellenben miért illetik a pénzen vásárolt birtokjogok a leány- és fiágot egyaránt?	56
20. « Vajjon a hűtlenség vétke miatt elmarasztaltatnak mind a két ágot illető fekvő jöszágai megkegyelmezés esetében ismét mind a két ágot illetik-e?	57
21. « Vajjon mind a két ágot illetik-e a szolgálatokért és egyszersmind pénzért adományozott fekvő jöszágok?	58
22. « Az adománynak erről a záradékáról „ <i>per defectum seminis</i> “ vagyis „ <i>magszakadásnál fogva</i> “, mit kell értenünk a „ <i>mag</i> “ alatt?	59
23. « Meddig tart a királyi jog, s mennyi idő alatt évül el?	60
24. « A királyi jognak és a birtokjognak meghatározása	60

	Lap
25. czím: Hogy azok, kik királyi jog czimén igaztalanul kérnek föl fekvő jószágokat, ezeknek örök becsűjén maradnak	62
26. „ Hogy azok, kik valakinek magszakadása czimén kérnek föl fekvő jószágokat, semmi terhen sem maradnak	63
27. „ Hogy peres jószágok magszakadás czimén fel nem kérhetők .	64
28. „ Hogy a királyi adomány által szerzett fekvő jószágok akkor sem illetik a leányágot, ha az ellenmondók valamely pénzösszeget kaptak	66
29. „ Hogyan kell eljárni a magszakadás czimén nyert királyi adomány esetében	66
30. „ A magszakadás czimén felkért fekvő jószágokról szóló törvény-czikkely magyarázata	68
31. „ Arról, a ki királyi jogon másnak perébe avatkozik	70
32. „ Hogy minden királyi adományt egy év forgása alatt törvényes iktatással kell megerősíteni	70
33. „ Meddig tart a végrehajtás czéljából az iktató, határjáró, megintő és rövid idéző levelek ereje?	71
34. „ Minő erejük van az adományok iktató leveleinek a szolgálatok felsorolása mellett és minő e nélkül?	72
35. „ A királyi jóváhagyó levelekről, melyekbe a bevallás tartalma nines szóról-szóra beírva	72
36. „ A királyi új adományról általában és honnan veszi eredetét? .	73
37. „ Az új adomány magyarázata, és hogy azt kétféleképen lehet értenünk	73
38. „ Miből ered a vértagadás?	76
39. » A vértagadás meghatározása és ennék büntetéséről	77
40. „ Hogyan osztozzanak a testvérek az apai és ősi fekvő jószágokban? .	78
41. „ Mi történik, ha az apai ház kőből van, vagy nagy költségekkel épült?	79
42. „ Hogy az okiratoknak gondját a legidősebb fitestvér viseli . . .	80
43. „ A testvérek szerzett fekvő jószágának megosztásáról és az adománynak e záradékáról „ <i>per eum</i> “ azaz „ <i>általa</i> “	81
44. „ Mi történik akkor, ha valamelyik testvér azokat a fekvő jószágokat, melyeket maga szerzett, magának akarja tartani? . . .	82
45. „ Hogy az apáról való testvéreknek a fekvő jószágokban nem per útján kell megosztoznuk	83
46. „ Mikor kell az osztályos atyafiak közt a fekvő jószágokban új osztályt megengedni és mikor nem?	84
47. „ Hogy az atyafiak között megosztott összes fekvő jószágok valamelyikük magvaszakadtával, még házasság közbejöttével is, a másikra háramlanak	85
48. „ Vajjon a férjnek és feleségnek együttesen adományozott fekvő javak a férj magvaszakadtával feleségére szállanak-e és viszont? .	86

	Lap
49. czím: Vajjon a hűtlenségben elmarasztalt javai szállhatnak-e a királyi jóváhagyás mellett testvérré fogadottra?	87
50. « Két testvér, külön-külön fiúsított leányainak örökléséről mit kell tartanunk?	88
51. « A jószágoknak megosztásáról az atyák és fiak közt és az atyai hatalomról	89
52. « Azok az esetek, melyekben az apa fiát a jószágok megosztására kényszerítheti	90
53. « Azokról az esetekről, a melyekben megfordítva a fiú osztozhatik meg az apjával	91
54. « Az osztálynak még egy esetéről és a fiút anyai jogon illető fekvő jószágokról	92
55. « Hogy az örjögő és bárgyú fiúk mind atyai hatalom alatt maradnak	93
56. « Az atyai hatalom megszűnésének és eltörlésének módjairól	93
57. « Hogy minden úr és nemes saját fekvő jószágairól szabadon rendelkezhetik	94
58. « Hogy az ősi fekvő jószágokat az apa, a fiúk sérelmére el nem idegenítheti	95
59. « Mi a tehervállalás és hányféleképen lehet a fiúknak és atyafiaknak terhét magára vállalni?	96
60. « A birtokeladást szükségképen megelőző törvényes megintésről	98
61. « Mikép kell az egyik fiútestvérnek azt az osztályrészt visszaszereznie, a melyet a másik testvér eladott vagy elzálogosított?	101
62. « Néhány vissza nem vonható bevallásról	102
63. « Azokról a bevallásokról, a melyekhez a törvényes iktatás szükséges és a melyekhez nem szükséges	103
64. « A királyi jóváhagyás meghatározása	104
65. « A királyi jóváhagyás mely bevallásokhoz szükséges és melyekhez nem?	105
66. « Mi a szerződés és mikor szükséges ahhoz a törvényes iktatás?	106
67. « Hogy valaki kétféle módon mondható a fekvő jószágok urának. És végül a szerződésekről	107
68. « Hogy a fekvő jószágok erőszakos elfoglalóit, azokból viszont erőszakkal kivetni szabad	108
69. « A «nil juris» záradékról és arról, hogy mely fekvő jószágok szállanak ismét vissza az ajándékozóra vagy eladóra	109
70. « Mi a fekvő jószágoknak kölesönös cseréje és miért gondolták azt ki?	110
71. « Mi történik a csalárdul és szinlelve tett és létesült cserével?	111
72. « Mikor nem lehet a cserét semmi módon visszavonni?	112
73. « Ha a cserénél pénzráadás is történt, vajjon az ilyen fekvő jószágok illetik-e a leányágot?	112

	Lap
74. czím: Mirevaló a szavatosság vagy az előre vállalt mentesítő biztosíték	113
75. « Kiket értünk törvényes megtámadók alatt?	113
76. « A szavatosságot vagy mentesítő biztosítékot illető nevezetes kérdés	114
77. « Hogy a fekvő jószágoknak ajándékozoí és eladóí azoknak birtokosai ellen keresettel saját személyükben nem léphetnek fel	115
78. « Miképen határozzuk meg az elévülést és hány év lefolyása szükséges ahhoz, az esetek különféleségéhez képest?	115
79. « Minő időkben nem foly az elévülés, s mikor nincs helye annak?	116
80. « A zálogos birtokjogokról általában	117
81. « Mi a fekvő jószágok elzálogosítása és hányféleképen értsük azt?	117
82. « Miképen kell érteni azt, hogy a zálogos fekvő jószágokra elévülésnek nincs helye?	118
83. « Hogy a birtokjogokat közbeesüjökön túl nem lehet elzálogosítani	120
84. « A határelkülönítésről és igazításról általában	121
85. « Mikép értjük azt, hogy a határigazításban elévülésnek nincs helye?	122
86. « Mely határleveleknek van, és melyeknek nincs erejük?	123
87. « Mit kell tartanunk azokról a földekről, melyeket a folyam árja szakasztott el?	125
88. « A negyedjog meghatározása és hogy kinek részére kell azt fizetni?	126
89. « A negyedjogok, vagyis a leánynegyed kifizetésének módjáról	127
90. « Hogy abban az esetben, ha az egyik leánynak a leánynegyedet megadták, a másik az örökséget még perelheti	127
91. « Hogy a hajadon leányok bevallásokat nem tehetnek	128
92. « Miképen maradjanak a hajadonok kiházasításuk idején belül az apai házban?	128
93. « A hitbér és jegyajándék meghatározása	129
94. « Kik az ország igazi bárói hivataluknál fogva s kiket értünk ez elnevezés alatt?	130
95. « Hogy a hitbért részint pénzül, részint könnyen eladható dolgokkal kell kifizetni és melyek a könnyen eladható dolgok?	130
96. « Hogy az asszonynak első férjétől egész. a másodiktól pedig fél hitbér jár, és honnan fizetik a hitbért?	131
97. « Miként követelhető egyszerre a leánynegyed is és a hitbér is?	131
98. « Miképen lehet és miképen nem lehet az asszonyokat férjeik fekvő jószágaiból kitenni? és ezeknek ingó javairól	132
99. « A férj ingó vagyonának megosztásáról annak özvegye, gyermekei és atyafiai között	133
100. « A jegyajándékról és a menyasszonynyal s a menyasszonynak menyekző idején adott dolgokról	134

	Lap
101. czím: Az elhúnyttnak ötven számon alúl lévő ménéséről	134
102. « A férjnek birtokjogairól, melyeket a feleségével kötött házasság tartama alatt szerzett	135
103. « Hogy az asszony a maga hitbérét férjének ama fekvő jószágai- gaiból is kikaphatja, melyeket az zálogul kötött le	136
104. « Hogy a feleség hitbére a férj büntette miatt nem vész el . . .	137
105. « Hogy a házasságtörésen kapott asszony hitbérét elveszti, de jegyajándékát nem	137
106. « A vérrokonság tudása vagy nem tudása mellett kötött házasságról	138
107. « Miképen tudjuk meg, hogy a vérrokonok rokonságuk tudatá- ban kötötték meg egymás közt a házasságot?	139
108. « Hogy a vérrokonok között a rokonság nem tudása a gyerme- kek törvényességét, tudása pedig azok törvénytelenységét hozza magával.	139
109. « Miképen engedheti el a feleség férjének a maga hitbérét? . .	140
110. « A férj feleségének és viszont a feleség férjének fekvő jószá- gaira nézve miként tehet bevallást?	140
111. « A gyermekek törvényes és nem törvényes koráról és azok ügyvédvallásáról	141
112. « Kiket tekintünk önjoguaknak? és a gyermekek háromféle gyámságáról	143
113. « Az első, vagyis úgynevezett törvényes gyámságról	143
114. « A második, vagyis úgynevezett végrendeleti gyámságról . . .	144
115. « A harmadik, vagyis úgynevezett rendelt gyámságról	145
116. « Milyen sorrendben következnek a gyámságban a fiágon lévő atyafiak és milyenben a nőágon levők?	146
117. « Mit kell tenni a gyámságra nézve akkor, ha a birtokjogok mind a két ágat illetik?	147
118. « Mit jelent az «agnatio» és «cognatio», vagy az «agnatus» és «cognatus»?	148
119. « Vajjon a végrendeleti gyámság lerontja-e a törvényest és megfordítva	148
120. « A gyámságban következtetést illető két nevezetes következtetés .	149
121. « Azokról az esetekről, a melyekben az atyafiakat gyámságra nem boesájtják	150
122. « Hányféle módon menthetik magukat a gyámok a gyámság terhe alól?	151
123. « Hogy a gyámok a gyámság tisztét híven tartoznak viselni, és hányféle módon teszik magukat gyanusakká?	152
124. « Miképen lehet a gyámokat bevádolni? És az örül gyámgyer- mekekről	153
125. « Hogy a fejedelem törvénytiszakokon kívül is gondoskodhatik gyámról	154

	Lap
126. cím: Hogy a gyámok gyámgyermekük minden ügyében eljárhatnak	154
127. « A gyámgyermek életkorának megvizsgálásáról és a korlevelekről	155
128. « Milyen ereje van a korleveleknek és miképen lehet a teljes koron alúl tett bevallásokat visszavonni?	155
129. « Hogy az árvák az ellenük gyermekkoruk idején indított perekben felelni nem tartoznak	156
130. « Hogy a gyámgyermek az apjuk életében kezdett perekben felelni kénytelenek	157
131. « Még egy esetről, melyben a nem törvényes korú gyámgyermek is tartoznak felelni	158
132. « Hogy azok, kik a gyámgyermeket perbe hívják, ezek díján maradnak	159
133. « Mi az ingó és ingatlan javak becsüje és miképen történik ez?	159
134. « Hányféle módon és minő tekintetekből történik a fekvő jószágok és dolgok becsüje?	164

A MÁSODIK RÉSZBEN:

1. cím: Nemes Magyarország jogainak és szokásainak második részéről általában	167
2. « Hányféleképen értjük a közönséges végzeményt?	167
3. « Kik alkothatnak törvényeket és statutumokat?	169
4. « Kiket értünk a nép- és kiket a köznép elnevezése alatt?	170
5. « A rendeletek és statutumok kiket köteleznek?	170
6. « Honnan eredt a mi szokásunk, melyet a törvénykezésben meg kell tartanunk?	171
7. « A kiváltság meghatározása, és hányféle a kiváltság?	173
8. « Vajjon a kiváltság eltörli-e a végzeményt és vizont?	174
9. « Hogy a kiváltság kétféle tekintet alá eshetik; és kétféleképen kelhet. És először törvényesen	174
10. « Hogy a kiváltság másoknak kétféle módon válhatik sérelmére	175
11. « Második módon a kiváltság törvény ellenére kél	176
12. « A kiváltság hányféle módon veszti erejét?	177
13. « Miképen határozzuk meg a pecsétet és hogy a pecsét kétféle	179
14. « Királyaink közül kiknek kiváltságait tartjuk meg és kiknek nem?	180
15. « Mit kell tartanunk a levelek és kiváltságok átíratáról?	197
16. « Azokról a kiváltságokról, a melyek <i>«de cuius vel quorum notitia»</i> záradékkal készültek, és az álarczokról vagy színlelt személyekről	198
17. « Mire kell figyelnünk a hamis levelek megvizsgálásánál?	199

	Lap
18. ezim: A perbehívásokról	200
19. « Miképen és kiknek kell a perbe hívásokat végbe vinni?	201
20. « A személyes idézésről, megintésről és eltiltásról	202
21. « A káptalanok és konventek biznyságainak a végrehajtásokra való kiküldéséről	204
22. « Annak büntetéséről, a kiről megtudják, hogy egy és ugyanazon ügyben mint királyi ember és egyszersmind mint ügyvéd szerepelt	205
23. « Annak büntetéséről, ki elhatal vagy gyermeket hív perbe vagy nemest törvény elé állat	206
24. « A zálogos jogokat és hitbéreket illető megintések teljesítéséről és az erre következő büntetésekről	206
25. « A perbehívásnak eme záradékáról: « <i>Litispendentia</i> »; mit hoz magával?	208
26. « A perbehívásban három dolognak világos megjelölése szükséges	208
27. « Mi a közös tanuvallatás és hányféle feltétel szükséges annak eszközlésére?	209
28. « Miképen kell közös tanuvallatáskor a tanukat kihallgatni? és azok büntetéséről, kiket tanuságtételre felhívnak és megjelenni vonakodnak	211
29. « Hogy a tanuk neveit kétféle okból szokták a tudósító levelbe beírni	212
30. « A hamis esküvők és hitszegők vagy úgynevezett « <i>ludasok</i> » büntetéséről	213
31. « Hogy a közös tanuvallatásnak két ízben való eszközlése nincs megengedve	214
32. « Miképen kell a perlekedők részére a közös tanuvallatás után és előbb is az esküt odaitélni?	214
33. « Vajjon kártérítés dolgában a nemesnek paraszt mellett, és viszont, tett esküje foganatos-e?	216
34. « Az okiratok dolgát illető eskünek megítéléséről és elrendeléséről	217
35. « Mely esetekben kell az eskütársak neveit följegyezni?	218
36. « Annak büntetéséről, ki mást nem nemesnek vagy beestelennek mond és a hitletételeknek különböző kimeneteléről	219
37. « Miképen száll az az eskü, melyet az apa, közbejött halála miatt, le nem tehetett, az ő fiára vagy atyafiára át?	220
38. « Vajjon ugyanazon peres ügyben egy eskütárs a maga esküjével több személyt tisztázhat-e a vád alól?	220
39. « Hogy fejedelmünk sem főbenjáró ítélet alá nem eshetik, sem saját személyében más ellenében, sőt jogait előadni sem tartozik	221
40. « A főpap és báró urak, püspöksüveges apátok és prépostok hitletételének módjáról	222

	Lap
41. czim: Mi a szemügyrevétel és miképen kell azt véghez vinni? . . .	222
42. « Az ítéletek fajairól, különbéleségéről és azok végrehajtásáról . . .	223
43. « A főbenjáró ítélet miben különbözik a fejavátság ítéletétől . . .	224
44. « Azokról az esetekről, melyekben az egyházi személyek ellen is főbenjáró ítéletet hoznak	225
45. « Miképen kell az egyházi személyeknek az adósságokat és károkat megtéríteniök?	226
46. « Mi módon kell a káptalant vagy konventet együttesen és a magán személyeket külön-külön elítélni?	227
47. « Mit kell tennünk, ha egyes káptalani személyt elítélnék? . . .	228
48. « Azoknak a károknak megtérítéséről, a melyeket az egyházi személyek tisztjei okoznak	228
49. « Mi módon kell ítéletet hozni a főpapra a káptalannal együttesen és külön-külön?	229
50. « Az ujonnan választott főpap urak egy évi perhaladékáról . . .	230
51. « Hogy az egyházak főpapjait elődeik vétkei miatt elmarasztalni nem lehet	231
52. « Hogy birtokjogot illető peres ügy egyházi törvényszékek előtt nem tárgyalható, még ha fogadalom vagy végrendelkezés jönne is közbe	232
53. « Mit tehet a káptalani tiszttviselő vagy dékán, mikor a káptalan jobbágjai közt jár el?	233
54. « Az auraniai perjelről és ennek állásáról s az ellenében hozott ítéletekről	234
55. « A főbenjáró ítéletről és végrehajtása soráról	235
56. « Mikép kell az ítélet alapján elfoglalt fekvő jószágokat a bíró és az ellenfél kezeiből kiváltani?	236
57. « Minő hatálya van az elítélt ember részére adott királyi kegyelemnek? És a bírót illető részéről	237
58. « Mikor és mi módon lehet a főbenjáró ítéletben elmarasztaltat letartóztatni?	239
59. « Mi a „helyes mentség“, melyet az ítélő levélbe szoktak iktatni és mikor van megengedve?	240
60. « Mi módon kell a fiúk, leányok és atyafiak részét az ítélet végrehajtásakor kiszakítani?	241
61. « A per közben elhaltak apai vagy atyafiúi jogainak beesüjéről . . .	242
62. « Miképen örökölnék az apának elítélése előtt és után született fiai az apai fekvő jószágokban?	242
63. « Vajjon az apa elítélése után született fiú az apai fekvő jószágokat visszaválthatja-e?	243
64. « Hát ha az apát fiával, vagy az összes atyafiakat együttesen ítélük el? . . .	244
65. « Vajjon a királyi kurián hozott ítélet alapján a Slavoniában és Erdélyben levő fekvő jószágok is elvesznek-e és viszont? . . .	245

	Lap
66. czím: Arról az ítéletről, a melyet a hűtlenség vétke alapján mondanak ki	246
67. « A kisebb hatalmaskodásokról és ezek tárgyában az ítélethozásról	246
68. « Arról az esetről, melyben valakit a kisebb ítéletnél fogva is letartóztatni lehet	248
69. « A széksértés büntetéséről és a kisebb ítélet terhének fizetéséről	250
70. « Mi a patvarkodás és hányféle módon esik meg és annak büntetéséről	251
71. « A patvarkodás dolgát illető nevezetes és figyelemre méltó kérdés	252
72. « A nyelvváltásról és annak büntetéséről	255
73. « Mi a visszaűzés? és annak módjáról és büntetéséről	255
74. « A közönséges végzemény ama czikkelyének magyarázata, mely a visszaűzésről szól	256
75. « A hűtlenség vétkére nézve az ítélet meghozásának és kimondásának három módja van	259
76. « Vajjon az, a ki nem állt a perben, használhat-e visszaűzést?	261
77. « A perújításról, valamint annak módjáról, rendjéről és folyásáról	263
78. « Vajjon nyerhet-e perújítást az, a ki a perben el nem bukott?	265
79. « Mi az ügyvédszó visszahúzása és hol kell annak történnie?	266
80. « Milyen módon és minő teher mellett kell az ügyvédszót visszahúzni?	266
81. « Az ügyvédszót kétféle módon szokás visszahúzni	267
82. « Hogy a perleszállítás kétféle módon szokott történni	269
83. « Miképen kell a pert ítélethozatal előtt és miképen azután leszállítani?	273
84. « Miképen kell azokkal elbánni, a kik másnak perébe avatkoznak?	275
85. « Vajjon, ha a felperes a pertől eláll, folytathatja-e azt a beavatkozó?	277
86. « Miképen kell azokat a birságokat behajtani, melyek a perek folyása alatt össze szoktak gyűlni?	278

A HARMADIK RÉSZBEN:

1. czím: Az ország jogainak és szokásainak harmadik részéről általában	281
2. « Vajjon minden nép vagy vármegye hozhat-e önmagától statutumokat?	282
3. « Slavon- és Erdélyországnak külön szokásjogáról	283
4. « Az erdélyi scythákról, a kiket székelyeknek hívunk	285
5. « Mi a homagium és hányféle értelme van?	286

	Lap
6. czím: A vármegyei ispánok székeiről miképen küldik fel a pereket a királyi Curiába és azokon a székeken az ügyvédszó visszahúzásáról	287
7. « Milyen pereket kell a királyi Curiától a megyei ispánok elébe ismét visszaküldeni?	287
8. « A szabad városokról és ezek állapotáról általában	289
9. « Hogy a szabad városok polgárai díjaikra nézve a nemesekkel egyenlők	290
10. « A szabad városok polgárainak peres ügyeit miképen küldik fel a királyi tárnokmester elibe?	290
11. « A szabad városok polgárainak peres ügyeiben miképen kell perújítást kérni?	291
12. « A polgárok között az idegen tanú vallomásának el nem fogadásáról	293
13. « A bíró és az esküdt polgárok előtt történő bevallásokról	293
14. « Polgárok között miképen kell az örökség uralmába lépni?	293
15. « A polgárok közt megtartatni szokott törvényes elévülésről	294
16. « Polgárok között miképen kell az örökséget és tartozékait birtokba venni?	295
17. « A polgárok adósságairól, ha minden bizonyíték hiányzik	295
18. « Azokról a polgárokról, a kiknek mások földén örökségük van	295
19. « Birtokjogaikra nézve a városok miképen tartoznak törvényt állani?	296
20. « A polgárok miképen büntethetik a nyilvános gonosztevéket?	297
21. « A gyilkosságról, melyet valaki önvédelmezése közben követ el	298
22. « Hányféleképen és hogyan kell a védelmet értenünk?	299
23. « Vajjon fenyegetés miatt szabad-e valakit megtámadni?	300
24. « Vajjon segítségére lehet-e egyik ember a másiknak?	301
25. « A jobbágyoknak nevezett falusiak állapotjáról és törvényeiről	301
26. « A jobbágyok részéről való igazságszolgáltatás módjáról és rendjéről	303
27. « Miképen ítélik meg az esküt a jobbágyoknak és a nem nemes eseléseknek?	306
28. « Miképen kell a kárt és adósságot azokon a parasztsokon felvenni, a kiknek ingóságuk és örökségük nincsen?	308
29. « Miképen osztják meg a parasztsok ingó és ingatlan javait a fiuk és leányok között?	309
30. » Miképen háramlik a végrendelkezés nélkül elhalt paraszt vagyona a földesúrra?	310

	Lap
31. czím: Hogy a parasztok saját személyökben a nemesekkel perbe nem bocsátkozhatnak	311
32. « Miképen kell a megyei ispánoknak és a kiváltsággal ellátott nemeseknek a gonosztevőket megbüntetniök?	312
33. « Miképen kell azokat a károkat megtéríteni, melyeket a marhák és barmok okoztak?	313
34. « Az ellopott és a táborban vagy táboron kívül megtalált lóról	314
35. « A perek átküldéséről és az átküldő levelekről	314
36. « Annak az eskünek mintája, melyet a zsidóknak a keresztyének ellenében kell tenniök	315

NEMES MAGYARORSZÁG
SZOKÁSJOGÁNAK HÁRMASKÖNYVE,
MELYET
WERBŐCZY ISTVÁN
A KIRÁLYI FELSÉG SZEMÉLYES JELENLÉTÉNEK HELYTARTÓJA,
A LEGNAGYOBB GONDDAL KÉSZÍTETT.

WERBŐCZY ISTVÁN

MESTER, A KIRÁLYI FELSÉG SZEMÉLYES JELENLÉTÉNEK
HELYTARTÓJA AZ

OLVASÓNAK ÜDVÖT!

Ulászló, Magyarországnak és Csehországnak stb. királya, fenséges s egyben legkegyelmesebb Urunk, midőn a megelőző években, úgy önszántából, mint minden rendű alattvalóinak ismételt esdő kérésére hajolva elhatározta, hogy mindazokat a törvényeket és szokásokat, a melyeken annyi évek során át és annyi háború és lázadás viszontagságai között, ennek az országnak igazságszolgáltatása mint szilárd alapokon nyugodott, az *írott jog* mintája és módja szerint fölújíttatja: a többiek közül, kiket a felséghez a hűség és engedelmesség köteléke kapcsol, eme feladatnak megoldására önkéntesen jónak látta engemet szemelni ki, hogy Magyarország hazai szokásainak és végzeményeinek olyannyira szétszórtnak és széthányva levő tagjait mintegy egy testté alakítva és az írás segélyével fölvilágosítva, a késő utókornak adjam át.

Én pedig e megbízást, ámbár gyöngeségem tudatában, nem annyira ez erőmben való túlbizakodásból, mint inkább a köteles engedelmességből elvállaltam és a mennyire gyöngye elmém és tehetségem engedé, hűzamos és kitartó munkával teljesítettem.

A mikor aztán a király parancsából, mindenkinek megvitatására, megvizsgálására és megrostálására, a többi ítélőmesterek is — nekem az idő szerint bírótársaim — ezeken kívül a királyi

ítélőszék hites birái és több mások, úgy az egyházi, mint a világi törvényekben már régóta járatosak, segítségemre voltak rendelve.

Mindezek kívánat szerint megtörténvén, elvégre a megváltás ezerötszáztizennegyedik esztendejében, a nem sokkal előbb kitört pórlázadás leverése és elnyomása után, Szent Lukács evangelista ünnepén, ezen ország egybe sereglett összes főpap és báró urainak, nemeseinek és előkelőinek nyilvános és közönséges országgyűlésén, ugyanaz a fejedelem mindnyájuknak sürgetésére és tetszésére ezt a rövid munkát, melyet a hazai jogról az ő vezetése és pártfogása mellett készítettem, írásban és előszóval helyeselte, királyi parancsával és teljhatalmával jóváhagyván, visszavonhatlan szentesítéssel megerősítette.

Ezen felül megígérte, hogy ezt a művet pergamenre írva, Magyarország minden vidékének ajándékol megküldi; de mivel igen hosszas munkába került volna a törvényeknek ily nagy tömegét ötven, sőt még több példányban leiratni, ennyi ugyanis sőt még több a kerületek és vidékek száma (ezeket a miénk vármegyéknek nevezik), a melyeknek, egyenként és külön-külön, ez ajándékban részesülniök kell vala, maga a király, a közben országainak ügyei úgy kívánván, a Pozsonyba és Bécsbe összehívott gyűlekezetekre távozott.

A hol is a fenséges fejedelmekkel: *Miksa*, választott római császár Ő felségével és édes testvérével, *Zsigmond* lengyel királlyal, magán- és közügyek elintézésében az egész tavaszt és a nyár nagyobb részét eltöltvén, végre visszatért az országba; és habár erősen és állandóan ragaszkodott amaz elhatározásához, hogy országának hazai joga mielőbb napvilágot lásson, mindazáltal egymás után más meg más dolgok merülvén föl, e halogatások közt, isten akaratából élte futását bevégezve, a mennyei hazába költözött.

Hogy pedig ez az annyi igyekezettel és annyi virrasztással kidolgozott és a királyi hatalom legfőbb megerősítésével is (csupán a pecsét reáfüggesztését kivéve) ellátott és jóváhagyott munka rejtekben ne maradjon és lassanként még az emlékezetben is elmosódva semmivé ne legyen, — minél az országra hátrányosabb s főkép a peres ügyek elintézésére és az igazságszolgáltatásra

nézve veszedelmesebb nem lehet és ki sem gondolható, — ezeket a szokásokat és hazai törvényeket, melyeknek értelmén és rendjén éppen semmit sem változtattam, ugyan abban az alakban és szerkezetben, a melyben előbb keltek, közre bocsátottam, és hogy az szélesebb körben, többeknek rendelkezésére álljon, könyvnyomtatók útján kinyomattam.

Óhajtom pedig, hogy az, a ki ezt a fáradságos munkát kezébe veszi, igazságos bírám legyen és jól ítéljen felőlem. Mert jóllehet, az egybeszerzésre és megmagyarázásra, a mennyire csekély erőmmel tehetém, a legnagyobb buzgóságot fordítottam: mindazáltal mivel bevallom, hogy tudományom igen csekély s előadásom nem ékesen szóló; ennél fogva, ha valaki írásomban akár helyreigazítja a tévedéseket, akár kipótolja a hiányokat, távol áll tőlem, hogy azért megharagudjam vagy nehezteljek, sőt inkább annak ¹ (bárki legyen az) ezért a legnagyobb köszönettel is adózom. Mert gyakran tévedni és csalatkozni emberi dolog; és kevésbbé csodálatra méltó valamit elfelejteni, mint mindent észben tartani.

Éljetek boldogul.

---

¹ Az eredetiben «sim illi», a Corpus jurisban «simili».

NEMES MAGYARORSZÁG SZOKÁSJOGA HÁRMASKÖNYVÉNEK KIRÁLYI JÓVÁHAGYÁSA.¹

Ulászló, isten kegyelméből Magyarországnak, Csehországnak, Dalmát-, Horvátországnak, Rámának, Szerbiának, Gallicziának, Lodomériának, Kün- és Bolgárországnak királya, valamint Sziléziának és Luxemburnak hercege, nem különben Morvaországnak és Luzsiczának őgrófja, örök emlékezetül:

Minthogy az összes dolgoknak legfőbb alkotója, az okos teremtmények megalkotásának és teremtésének kezdete óta, az emberi nemet olyan változatosság és különbség alá vetette, hogy az embereknek egyik része alattvaló, a másik része pedig följebb való legyen, hogy némelyek uralkodjanak, mások meg engedelmeskedjenek; azt rendelte ugyanis, hogy némelyek a többiek fölött igazságosan uralkodó királyokká és fejedelmekké, mások meg az ő parancsolataiknak és uralkodásuknak engedelmeskedő alattvalókká legyenek; miáltal az egész emberi nemet nagy bölcsen két rendre különítette el. Úgy akarta továbbá, hogy a királyok leginkább kétféle eszközzel: a törvényekkel és fegyverekkel legyenek felruházottak és ékeskedők, hogy a fegyverekkel a tovaűzött ellenséget a haza határaitól távol tartsák, a törvényekkel pedig a lakosokat és polgárokat itthon köteles engedelmességre szorítsák; a főbbeket az alsóbb és középrendűekkel, a gazdagokat és hatalmasabbakat a szegényebbekkel és gyöngébbekkel egyaránt az igazságos életre kényszerítsék. Mert e két dologra minden fejedelemnek annyira szüksége van, hogy ezeknek hiányá-

¹ A Corpus jurisban levő eme czímfelirat az eredetiben hiányzik. Magát a jóváhagyást *Werbóczy*, a munkája «Előszavát» megelőzőleg, mindjárt az olvasóhoz intézett szavai után nyomatta, egészen a jóváhagyás záradékáig, melyet külön szakítva műve legvégére helyezett.

ban semmi sem állandó és maradandó és az emberek között semmi egyetértés és békeség nem lehet; a melyek egymással annyira egybe vannak fűzve és a legerősebb kötelékekkel s földhatlan lánczczal egybekapcsolva, hogy azokat szétválasztani és elkülöníteni sem lehet.

Mert ki ne tudná azt, hogy a fegyver kifelé mit sem ér, a mikor bent a hazában a gonosznak és igazságtalannak több bece van, mint a jó polgárnak, és hiában való az igazságszolgáltatásnak és a törvényeknek segítségül hívása, a midőn az ellenség félelme cseng a honlakók és polgárok fülében.

Mi tehát, a kiket istennek akarata és a gondviselés a magas királyi székre emelt és annyi földnek, népnek és annyi hős és hatalmas nemzetnek és birodalomnak fejévé tett, fejedelemségünknek kezdete óta, a mi összes gondjainkat, gondolatainkat, munkánkat, igyekezetünket, törekvésünket és szándékunkat mindenkor oda irányoztuk és fordítottuk, hogy ama két eszközzel alattvalóinkat békében és csendességben tartsuk. Mert (a mennyire tőlünk telheték) azokat mind fegyverrel az ellenséggel szemben biztosságban tartók, mind pedig az igazságszolgáltatás körül el nem mulasztánk semmit, a mit az igazságos és leggondosabb fejedelemlennek megtennie kellett.

És minekutána isten kegyelméből mi ennek a nemes Magyarországnak királyi pálczáját és kormányát elnyertük és szent koronájával minket megkoronáztak, és miután ez országot hadmíveleteink után, úgy az ellenség félelmétől, mint a belső zendülésektől megszabadítottuk, első és legfőbb gondunknak azt tekintők, hogy ezt az országot és a mi alattvalóinkat a belső békeség és a törvények által erősebbé és állandóbbá tegyük.

Ugyanazért a mi országunknak boldogságáról, csendességéről és szabadságáról ekképen hathatósan gondoskodni kívánván, úgy akkor, mint később, részint önszántunkból, részint pedig a mi híveink: a főpap és báró urak, a többi előkelők és nemesek kérésére és könyörgésére, több ízben különféle rendeleteket és statutumokat adtunk ki, habár az országnak már azelőtt is voltak bizonyos törvényei, a melyeket, minthogy írásba foglalva nem voltak, inkább szokásoknak nevezhettek.

De úgy azoknak a rendeleteknek, a melyeket mi adtunk ki, mint az ország ama jogainak különböző értelmezéséből többnyire igen sok kellemetlenség származott, mivel azokból ki-kí tetszése szerint más meg más értelmet és magyarázatot vont le; és mert némelyek a biráskodásban vagy az igazságszolgáltatás keresésében az ország szokásait, mások meg az írott rendeleteket tartották szem előtt és vitatták, úgy annyira, hogy nem csak a peres felek között, hanem még maguk a bírák és az ország

jogaiban legjáratosabbak és legtudósabbak között is, az ilyen törvények, szokások és rendeletek magyarázatára nézve néha olyan versengések támadtak, hogy olykor azok, a kik inkább bíztak saját erejükben és hatalmukban, mint a törvényekben és az igazságban, párthíveiknek igen nagy seregével a törvényszékekre támadának, hogy a mit az okosság és törvények útján el nem érhetnek, azt lármával és sokasággal megnyerni igyekezzenek és hogy kevesebb igazságuk mellett, nem a jog, hanem zajongás és sokaság által fölülkerekedni¹ és győzni törekedjenek.

Nem is vették azok semmibe az ország jogaira hivatkozó bírák és ítélőmesterek tekintélyét. Mert a jogokat az írásba-foglalás ereje nem támogatta és bárminő törvényre vagy szokásra hivatkozánnak, azt azok, vagy más értelemlre csavarva, vagy pedig más bírának más értelemben hozott ítéleteire utalva az egész igazságszolgáltatás jozanságát a leggyalázatosabban összezavarták; ekképen gyakorta megtörtént, hogy a mely peres ügyben megelőzőleg valaki győzött, az ugyanazonos avagy hasonló ügyben a másik elbukott és peresztessé lett.

Minthogy pedig ezekkel és az ilyen nemű hibákkal mindenek bővelkedők és teljesek valának és a rendeleteknek és az ország szokásainak ily különböző és sokféle magyarázata a rágalmazóknak oly széles utat nyitá, és úgy a bírának, mint a peres feleknek elméi ilyen homályban tévelygének: Mi, a kik előtt semmi sem előbbre való és sürgősebb, mint a mi alattvalóinknak a teljes békességben és csendességben megtartása, a főntebb említett híveinknek kérései és folytonos panaszai által is ösztönözve, a mi hívünket nemzeti *Werbőczy István* mestert országbiránk ítélőmesterét megbíztuk,¹ hogy országunknak minden jogát, törvényeit, bevett és elfogadott szokásait és rendeleteit, melyeket tudniillik ebben az országban és különösen királyi udvarunkban a peres ügyek bírói elintézésében, eldöntésében és az ítélethozásban követni és megtartani szoktak, egybeszedje és (a mint szokásos) czímekre s fejezetekre osztsza, hogy azokat nekünk bemutatván, a többi ítélőmestereinknek és királyi törvényszékünk hites bíráinak megvizsgálása, megvitatása és szorgalmas megrostálása után egy könyvbe foglalja.

Hogy már a mi magyar nemzetünknel is, a miképen ez csak nem minden jól és bölesen elrendezett más nemzeteknél és tartományoknál is megvan,² az ítélethozás és az igazságszolgál-

¹ Az eredetiben levő «superiores esse» a Corpus jurisban hiányzik.

² A «*bíztuk*»-nak megfelelő szó úgy az eredetiben, mint a Corpus jurisban hiányzik.

³ A Corpus jurisban levő zárjel az eredetiben hiányzik.

tatás ne csupán a szokásokra, a melyek többnyire változók és mulékonyak szoktak lenni, hanem a biztos és maradandó írott törvénykönyvre legyen alapítva.

Végezetre midőn mi jelen valánk az említett összes főpapoknak és báróknak és az ország nemeseinek eme közönséges gyűlésén, a melyet bizonyos és sürgős okoknál fogva Szent Lukács evangelistának közelebb mult napjára rendeltünk volt el, ugyanazok a főpapok, bárók és nemesek előttünk megjelenvén, bemutatták nekünk azt a bizonyos könyvet, a melyet meghagyásunkból a megnevezett *István* mester szerkesztett és írt vala össze, a mely az ő saját nemzeti és hazai jogait, törvényeiket és régi bevett szokásaikat foglalja magában, arra kértek minket, hogy miután ők azt a könyvet minden záradékaival, czikkelyeivel és fejezeteivel egyetemben tisztelendő *Wárday Pál*, Szent Zsigmond prépostjával és királyi jövedelmeink sáfárjával, nagyságos *Battyáni Bence*, ezen budai várunk várnagyával; úgyszintén nemzetes *Ellyewelghi János* nádorunk, *Bellyeni Albert* és *Bolgár Pál* személynökönk ítélőmestereivel; továbbá *gybarthi Kessereu István* Magyarországunk alnádorával; *Mekchei György*, titkárunkkal, *Zobi Mihály* és *Dombói Pál* mondott törvényszékünk hites közbiráival és petrowezi *Hentzelffy István* királyi ügyeink igazgatójával átolvastatták, átnézték, megvitattatták és megvizsgáltatták és abban az ő törvényeiket és jóváhagyott szokásaikat jó renddel és kellő módon összeírottnak találták: azért e könyvet és minden ebben foglaltakat minden záradékára, értelmére, fejezetére és czikkelyeire nézve királyi kiváltság alakban szerkesztve engedélyezni, jóváhagyni és a mi királyi tekintélyünknel és királyi hatalmunk teljességénél fogva úgy nekik, mint örökösöiknek és utódaiknak számára örökös törvényekül és szokásjog gyanánt rendelni és megerősíteni méltóztatnánk. A mely könyv tartalma szó szerint így következik.

ULÁSZLÓ ÚRNAK

A FENSÉGES FEJEDELEMNEK ÉS ÚRNAK, ISTEN KEGYELMÉBŐL
MAGYARORSZÁG ÉS CSEHORSZÁG KIRÁLYÁNAK STB., A LEG-
KEGYELMESEBB ÚRNAK¹

WERBŐCZY ISTVÁN,

FENSÉGED ORSZÁGBIRÁJÁNAK ÍTÉLŐMESTERE, A MAGA SZOL-
GÁLATAIT LEGALÁZATOSABBAN AJÁNLJA.

Ámbár e nemes Magyarországnak hazai és nemzeti jogait bizonyos sorban, határozott szabályokban és rendben összeállítani és írásba foglalt munkában megmagyarázni fáradságos és igen nehéz, sőt csaknem emberi erőt meghaladó dolognak látszik; mivel eddigelé nálunk e nemben tudniillik semmit sem találunk, a mi akár eredeténél fogva hosszasan tartott, akár végzés által megállapodott, akár állandó szokás és veleélés útján megerősödött volna; hanem majd minden fejedelemnek és királynak kénye, kedve szerint, nem csak egyes időszakokban, hanem igen kevés év lefolyása alatt is, új rendeletek és új parancsok keletkeztek, a melyek mivel egymástól többnyire különböznek és egymással mintegy homlokegyenest ellenkeznek, egykönnyen egybe nem olvadhatnak, úgyszólván egy testté össze nem forrhatnak. Ide járul, hogy az ember képességét és tehetségét fölülmúló dolognak látszik² mindazt emlékezetbe tartani, a mi akár a törvénykezési ügyekben fölmerül, akár a bírói eljárásra nézve alkalmazást nyer.

¹ Az eredetiben «regi Hungariae et Bohemiae etc.», a Corpus jurisban «Regni Hungariae et Bohemiae etc. regi».

² Az eredetiben «videtur», a Corpus jurisban «videatur».

Így állván a dolog, de mindamellett engedelmeskedni óhajtván Felséged parancsának, mely előtt bármire nézve meg nem hajolni mindig véteknek tartottam, nem irtóztam olyan terhet venni magamra, melyet vállaim korántsem bírnak el; a ki jóllehet saját gyengeségemet ismerem, — mert olyannyira nem tulajdonítok magamnak valamivel nagyobb szorgalmat vagy tanultságot, hogy magamat még a velem egyenlők s ugyanazon hivatásban buzgolkodók között is az utolsók sorába állítom oda, — mégis felségednek legszerencsésebb vezérlete és boldogító uralkodása alatt hozzáfogok az e tartományokban mai napig hallatlan és nagy szűgyenünkre, de még nagyobb veszteségünkre, annyi század lefolyása alatt elhanyagolt munkához, tudniillik, hogy az országnak eddigelé szétszórt, csonka, zavart és nem egészen összeillő statutumait és végzeményeit, törvényeit és szokásait egybefoglaljam és összekapcsoljam és írásba téve felségednek közhasználatul való kihirdetés végett legmélyebb hódolatom hajlandóságával¹ fölajánljam.

Nincs is semmi, a mit akár Felséged nekem, saját nagyobb dicsőségére parancsolhatott, akár enmagam buzgóbb akarattal elvállalhattam volna. Mert a királyi fényhez méltóbban, alattvalói nyugalma és békességére mi alkalmasabbat nyújthatott volna, mint azt, hogy az ellenségtől való félelmet messzeűző háborúk és fegyvercsorogtatások után a békéről gondoskodik? a mely állandó és szilárd nem lehet, hacsak a jog kormányzatán nem nyugszik, bizonyos pedig az, hogy sokkal többet ártanak a belső viszályok, mint a külső háborúk, és hogy több és hatalmasabb országot döntött romba hazai méreg, semmint ellenséges fegyver.

Érdemesnek tartottam pedig, Felséged kívánságához képest, az országnak összes szokásait, valamint törvényeit és végzeményeit tiszta, világos és mindenki számára könnyen érthető nyelven előadni és fejezetekre, czimekre meg cikkekre osztani, hogy országunk törvényeinek első zsengéit ezentúl ne azokból a régi mesékből, melyekkel eddigelé más és más törvények kiadása által csaknem minden időt haszontalanul elvesztegettünk,² hanem

¹ Az eredetiben «propensitate», a Corpus jurisban «propensione».

² Az eredetiben «contrivimus», a Corpus jurisban «trivimus».

a tudás előcsarnokából és szentélyéből és magából a polgári tudománynak forrásából vegyék és hogy azok mindeniknek elméjében mélyebben megmaradjanak és szilárdabb gyökeret verjenek.

Mely dolog (véleményem szerint) a késő utókorra¹ nézve, annál kedvesebb lesz, minél inkább látszik az, hogy őseink és eleink az efféle tanulmányoktól idegenkedtek; mert úgy látszik, hogy nemzetünk a keletkező ország legelső eredete óta, csakis hadi dolgokra adván magát, a többi tudományokkal nem törődött.

A scytha népektől szakadt vagy származott magyarok ugyanis, elhagyván őshazájukat, a Dunán innen és túl elterülő felső Pannoniában telepedtek le és Attila vezérük alatt országuk határait messze mindenfelé kiterjesztvén, győzedelmes fegyvereikkel Német-, Olasz- és Spanyolországok határaiba nyomultak be.

Végre Szent István királynak, mint valamely mennyből leereszkedett világító fénynek intézkedésére, miután ez babonás és pogány hitüket kiküszöbölte, a katolikus hitvallást fogadták be.

És ezután (irigység nélkül legyen mondva) nem volt oly nép vagy nemzet, a mely a keresztyén köztársaság megvédése és tovább terjesztése mellett erősebben és állhatatosabban állott volna őrt, mint a magyar; a mely (hogy a régiebbeket ne is említsem) mintegy száznegyven éven át a rettenetes törökökkel szemben, hol támadva, hol védekezve, a mahomedán undokság egész vadsága ellen legnagyobb dicsőségére küzködvén, különféle kétés háborúkban soká és gyakran a legvérengzőbb csatákat vívta és a többi keresztyénséget (nehogy mintegy széttört gátaikon túl terjedjen az ellenség dühe) vére hullásával, élte odaadásával és sebeivel biztosította és mentette, akkora vitézséggel és oly természeti erő kifejtéssel, hogy élete jobbadán fegyver alatt tölt el.

Minthogy magukat semmiféle kereskedeésre vagy közönséges mesterségre nem adták, egyedül a hadi szolgálatra alapították a nemességet, a minek következtében arra, hogy a törvényeket akár nagyobb gondnal megállapítsák, akár érettebb megvizsgálás után közzé tegyék, sem nyugtok, sem elég alkalmas idejük fönn nem maradt.

¹ Az eredetiben «prosperitati», a Corpus jurisban «posteritati».

De Felséged különös gondoskodása és előrelátása által immár közelállónak látom azt, hogy e dicsőségre nézve sem fogunk a többi nemzeteknél alábbvalóknak látszani.

Ugyanis te, legjobb és legkeresztyénebb király, valamint a királyi szék magasságánál fogva minden más fölött állsz, úgy hihetetlen és csaknem mennyei erényben bővelkedel, mely a vallás tiszteletben tartása és az igaz isten imádása által a legdicsőbbé válik. Ugyanazért nem csak semmi cselekvésed, hanem még gondolataid sem nélkülözik a mennyei ihletet. És valóban nagyon helyesen. Mert akkor vagyunk igazak, ha az ájtatosságot, melylyel az istent vallásosan imádjuk, mindig meg- és szemünk előtt tartjuk; mert azt vélem, hogy az emberi igazság, ha csak az istenitől (mely az ájtatosság) nem származik, a legnagyobb igazságtalanság.

Én ugyanis Cyprián dicsőült vértanúnak mondásában gyönyörködöm. «A király igazsága (úgymond) a népek békéje, a haza védelme, a köznép erőssége; a nemzet oltalma, a lankadók ápolója, az emberek öröme, a levegő mérséklése, a tenger csendessége, a föld termékenysége, a szegények vigasztalója, a fiak öröksége és önmaguknak a jövőendő boldogság reménye.»

Magára az igazságra pedig nem annyira természet, mint ismeret útján jutunk, még pedig azon ismeret útján, melyet nekünk a törvény- és jogtudomány szolgáltat, a melyet Euripides az esti és hajnali csillagnál csodálatosabbnak mond. Ez az egy erény, úgymond, ura és királya minden erénynek, alapja az állandó megbecsülésnek és jó hírnévnek.

Ugyanezért Agesilaus, midőn tőle azt kérdezték, hogy melyik jobb, a vitézség-e avagy az igazság? «ha mindnyájan igazságosak volnánk, (úgymond) a vitézségre semmi szükségünk sem lenne». Mert minden emberi dolognak az a természete, hogy sokáig egyik sem állandó, hanem mindig hullámszik és ingadoz. Hogy csakugyan milyen hiú, milyen állhatatlan és csalékony a szerencse, azt az assyrok, médek, persák, macedónok és rómaiak birodalma tanúsítja. Egyedül az igazság az, mely önmagához következetes marad, mely nem változik, hanem mindig ugyanaz és hihetetlen szilárdságot hord magában.

Miért is Felségednek minden alattvalója közös nevében igen nagy és örökös köszönettel adózom és tartozom, hogy nemes országának épületét a törvények és rendeletek akkora erejével kívánta állandóvá tenni, hogy azt sem a sors mostohasága, sem az emberek igazságtalansága megrendíteni soha sem fogja.

Mert ki nem tudja, hogy a törvényeket az emberek üdvének és nyugodt, boldog életének kedvéért gondolták ki? a melyek nélkül sem család, sem város, sem nemzet, sem az összes emberi nem, sem az egész természet s maga a világ sem állhat fenn.

Vajjon ki volt legyen ezeknek első feltalálója, azt nem igen tudjuk. A héberek Mózes, az athéneiek Cecropsot és Solont, az argosiak Phoroneust, a crétaiak Minost és Rhadamantust, a lacedaemoniak Lycurgust, az egyptomiak Trismegistust, a persák pedig Zoroastert tartják valóban annak. De végre bárki volt legyen az, az emberi nemet olyan ajándékkal látta el, melynél nagyobb és üdvösebbet alig szabad az istentől kívánni. Mert a törvények az egész emberi élet vezérei és kormányzói; egészen az igazságon, okosságon, végre a legmélyebb bölcseségen alapulnak; melyeket egészen az emberi nem igazgatására, kormányzására és megvédésére eszeltek ki; egészen azért találtak fel, hogy az életet jól és boldogan töltsük el.

Ezért törvények nélkül semmi birodalom, semmi köztársaság sem állhat fenn; mert a birodalmakat fegyverrel szerzik, de törvényekkel tartják meg. A törvények alkotják ugyanis az állam bástyáit és alapját. Ezeken nyugszik a jóknak üdvössége, ezeken a béke föltételei. Hogy állunk, hogy járunk, hogy alszunk, hogy végre biztonságban élünk, mindezt a jog és törvények oltalmának kell tulajdonítanunk.

Ha ezeket eltörölnék, a derék férfiaknak az államban vagy nem lenne maradásuk, vagy szüntelen a legrútabb bántalmaknak volnának kitéve; mert Szent Ágoston tanúsága szerint: ha félre vetjük az igazságot, mik egyebek az országok, mint nagy haramia-tanyák? A törvények azok, melyek bennünket a veszélyektől és gyalázattól megoltalmaznak, melyek az orgyilkosokat tőlünk távol tartják és az erőszakoskodókat meg a lesben állás

veszélyeit tova és messze űzik, melyek végre a legnagyobb nyugalomban és csendességben megőriznek bennünket.

Ennélfogva ez idő szerint a kimondhatatlan magasztalásra méltóbb vagy az örökös dicsőség elérésére hathatósabb, de Felséged legvirágzóbb országainak az egyesség felbonthatatlan kapcsával való állandósítására is alkalmasabb dolog semmi sem történhetett, mint az, hogy ez ország törvényei és határozatai, melyeket ezelőtt a legsűrűbb homály és sötétség borított, Felséged vezérlete és hatalma alatt az írás fényével megvilágítva Felségednek oly nagy méltóságával köztudomásra jussanak.

Mihelyt Felséged e megbízást reám ruházni méltóztatott, ámbár őszintén megvallva, minden igyekezetet, szorgalmat és serénységet arra használtam, hogy Felségednek, tehetségemhez képest, a lehető legteljesebben engedelmeskedjem; mégis tudtam, hogy nem fognak hiányzani olyanok, a kik, mivel őket az irigység szövétneke ingerli, ezt az oly nagy és annyira közhasznú munkát ócsárolni meg nem szűnnek, mert az ádáz irigységnek az a szokása, hogy kaján és legbőszültebb támadásait mindig az ellen intézi, a mi jelesebb s a mi nagyobb dicséretre méltó.

Ámde tökéletesen bizom abban, hogy Felséged engem annak a szörnyetegnek legiszonyúbb torkából könnyen kiragad, és magam is, Felséged paizsának mintegy védelme alatt, mindazokat a nyilakat, melyeket a rágalmazók szórni fognak, rettenthetetlenül vagy visszalököm vagy felfogom. E buzgó fáradozásomért pedig, azt vélem, eléggé, sőt túlságosan is meg vagyok jutalmazva, ha azt fogják látni, hogy mind hazámnak, melynek rendkívül nagy szeretetét minden hazafi szívében hordja, e részben hasznára voltam, mind pedig Felségednek, kinek magamat örök időre átengedém és odaadám, tehetségemhez képest, engedelmeskedtem, ismételve kérvén és esdekelve könyörögvén, hogy Felséged eme szentséges nevének ajánlott fáradságos munkámat újra meg újra átolvasni, megvizsgálni és megrostálni kegyeskedjék.

És minthogy az emberi alkotásoknak az a sorsa, hogy semmi sem olyan bevégezett és annyira tökéletes, hogy azt jobba tenni ne lehetne; mindazt, a minek akár elhagyását, akár megváltoztatását, akár hozzáadását Felséged éles ítélete szerint

szükségesnek tartja, legszigorúbb bírálatával akkép igazítsa és javítsa ki, hogy abban semmi se maradjon, mit a vetélytársak és rosszakarók ócsárolhatnának.

Azt pedig senki se hitesse el magával, mintha én magamnak akkora hatalmat tulajdonítottam volna, hogy új törvényeket merjek hozni és betoldani, hanem én csak azt, a mit elődeimtől kaptam és a minek követését a törvénykezésben és peresügyek tárgyalásában láttam, hallottam és tanultam, mintegy egy könyvből gyűjtöttem és rendbe szedtem, mindazáltal nézeteimet előzetesen többi tisztársaimmal és azokkal közölve, kik a hazai jogban és szokásokban járatosak.

Mely munkámat most Felségednek mutatom be és ajánlom, alázatosan esdekelve kérem, méltóztassék e fejtegetéseimet kedvezően fogadni és szentséges tekintélyében, ha erre méltónak tartja, részeltetni és minden alattvalójának megtartás végett kihirdetni.

Inkább mérlegelje pedig Felséged szándékom minőségét,¹ mint a felajánlott munka csekélységét. Mert ez ajánlat, bármilyen csekély is az, az engedelmesség és őszinteség műhelyéből került ki. Jövendőre pedig, a mennyire erőmtől kitelik, minden igyekezettel, gonddal és szorgalommal azon leszek, hogy szolgálatom Felségedre nézve valóban hasznosnak bizonyuljon. Az akarat és a hűség bizonyára sohasem fog hiányzani. Éljen Felséged, kegyelmes király sokáig és igen boldogul!

---

¹ Az eredetiben ugyan «effectus» áll, de hogy «affectus»-t kell olvasni, az kétséget nem szenved.

ELŐBESZÉD.

Nemes Magyarországnak törvényeit és törvényerőre emelkedett szokásait készülvén leírni, elhatároztam, az előttem álló tárgyra nézve némely megjegyzésre méltó dolgokat röviden előrebocsátani. *Először* is: az igazságról. *Másodszor* meg: a jogról és a jognak felosztásáról. *Harmadszor* pedig: a törvényről és a törvénynek neveiről. *Negyedszer*: a szokásról és ennek felteteleiről. *Ötödször* és utójjára: a jó bíró kellékeiről és egyéb, az igazságos törvényszolgáltatásra tartozó dolgokról, föltevéen azt a kérdést: vajjon a bírónak a perben előadottak és bizonyítottak alapján kell-e ítélnie, vagy pedig lelkiismerete szerint úgy, a mint a dolgot maga tudja. A miket röviden előrebocsátván, a dicsőséges Istennek segedelmével czélomhoz indulok és ennek a Magyarországnak külön törvényeit és törvényerőre emelkedett szokásait, a melyekkel közönségesen a törvénykezésben élünk, (a mint azokra visszaemlékezhetem és azokat gyöngé elmémbe foghatom) sorrend szerint előadom.

1. CZÍM.¹

Az igazságról: ennek meghatározása és felosztása.

Az igazság ugyanis az az állandó és örökkétartó akarat, a mely mindenkinek a maga jogát megadja. Még pedig nem mindenkor a cselekedetre, hanem az indulatra nézve is.² Mert az igazság a léleknek állapota és az elmének indulata, melynek

¹ Az eredeti 1517-iki kiadásban az Előbeszéd czimeit nincsenek számmal jelölve.

² A Corpus jurisban ad «affectum» helyett ad «effectum» áll.

alapján valakit igazságosnak mondunk ; mikor tudniillik kedvezés és személyválogatás nélkül akarja, a mennyiben rajta áll, akárkinek a maga jogát megadni.

1. §.¹ Az igazság továbbá az a jó tulajdonság, a mely mindenkinek megadja méltóságát ; Istennek : a vallásos tiszteletet ; szülőknek : az engedelmisséget ; előkelőbbeknek : a megbecsülést ; hasonlóknak : az egyetértést ; alábbállóknak : a fenytést ; önmagának : a szeplőtleniséget ; szegényeknek és nyomorultaknak : a segítő könyörületességet.

2. §. Az igazság másképen ismét a léleknek az a tulajdonsága, a mely (a közönséges jónak megoltalmazásával) kinek-kinek megadja méltóságát. És ekkép a léleknek az a megfelelő állapotja, a mely minden egyes ügyet helyesen ítél meg. Mert. Szent Gergely bizonyoságtétele szerint, az emberi dolgokban a legfőbb jó : az igazságnak gyakorlása és mindenki jogának megvédelmezése. Mert a hol igazság van : ott minden egyéb erőnyek egysége van. Mert, (a mint Hieronymus mondja) az erőnyeknek minden nemét az igazság egy neve foglalja magában. Bizonyítja ezt Hesiodusnak eme versekéje is : *«Justitia in sese virtutes continet omnes»*.² Mely legdicsebb erőny a halandók szemeit olyan fényben ragyogtatja, milyenben Aristoteles állítása szerint sem az est-, sem a hajnalszillag nem tündöklük.

3. §. Az igazság pedig kétféle ; tudniillik : természeti és törvényi. A természeti az az állandó és örökkétartó akarat, a mely, (a mint előbb mondtam) mindenkinek a maga jogát megadja. És e nélkül senkié sem lehet istennek országa. Törvényinek pedig mondjuk a törvényt, mely gyakran változik, mely nélkül sem nemzetek, sem országok sokáig fönnt nem állhatnak. Innen azt is, hogy valami igazságos, kétféleképen értjük : egyszer magánál a dolog természeténél fogva, a mit természeti jognak mondunk ; máskor az emberek közt létesült valamely megállapodásnál fogva, a mit tételes jognak nevezünk.

2. CZÍM.

A jogról és a jognak felosztásairól.³

A jog pedig, a mennyire célunkat illeti, annyi, mint : helyes vagy igazságos, a mi az igazságtól származik. És célunk-

¹ Az eredetiben a szakaszok (§) teljesen hiányzanak.

² Magyarul : Az igazság minden erőnyt magában foglal.

³ A Corpus jurisban «divisione» van az eredeti «divisionibus» helyett.

hoz képest úgy vesszük, mint a mi akár írásba foglalt, akár írásba nem foglalt szokásainkat.¹

1. A honnét a jog általános elnevezés, és a törvény faja a jognak. Mert minden jog törvényekből és szokásokból, azaz: írt és nem írt jogból áll. A melyet Tullius így határoz meg: a jónak és igaznak mestersége vagy tudománya, a mely szerint minket papoknak, azaz: a szent törvényeket és akárki részére a maga jogát kiszolgáltatóknak neveznek.

2. §. Másképen pedig a jogot a törvényes parancsolatok gyűjteményének mondjuk, a melyek minket a jónak és igazságosnak követésére, vagyis a hasznosságra, méltányosságra, vagy az igazságot jelző valóságra szorítanak.

3. §. A jog tehát kétféle. Az egyik ugyanis közjog, a másik pedig magánjog. A közjog az, a mely főként az uralkodásra és országok igazgatására meg a közhaszonra czéloz és a mely szent dolgokra, papokra és tisztségekre tartozókat ölel magába. Innen, a ki a papokat vagy szent dolgokat, avagy a tisztségeket, azaz: a nép igazgatóit bántja, azt mindenki, mintegy közbűntett miatt vádolhatja. A magánjog pedig külön jog, a mely az egyes emberek hasznára néz. És ez háromféle, tudniillik: természeti jog, nemzetek joga és polgári jog.

4. §. A természeti jog ugyanis minden nemzettel közös, azért, mivel mindenütt természeti ösztönnél fogva és nem valamely rendelésnél fogva áll fenn, a melyre a természet tanít és tanított meg minden állatot. És ez nem csak az emberi nemnek tulajdona, hanem minden állatnak is. Innen származik a férfiúnak és a nőnek egybekelése, gyermekek nemzése és felnevelése, mindenkinek egyenlő szabadsága és megszerzése azoknak a dolgoknak, melyek a levegőben, a földön és a tengerben találhatók. Továbbá: a megőrzés végett letett dolognak vagy kölesön adott pénznek visszaadása, felebarátunk erőszakosságának erővel visszatartolása. Mert ezt, vagy az ehhez hasonlót soha sem tartjuk igazságtalannak, hanem természetesnek és igazságosnak.

5. §. Továbbá másképen természeti jogon azt értjük, a mi Mózes törvényében és az evangéliumban van megírva; a mi azt parancsolja, hogy kiki azt cselekedje mással, a mit akar, hogy mások cselekedjenek vele és a mi megtiltja, hogy valaki azt tegye másnak, a mit magának nem kíván. Innen a vers: *«Quod tibi vis fieri, mihi fac; quod non tibi, noli, Sic potes in terris vivere jure poli»*.²

¹ Lásd alább a 10., 11. címeket.

² Magyarul: «A mit akarsz, hogy veled cselekedjem, te is azt tedd velem; a mit magadnak nem akarsz, azt ne tedd: így a földön mennyei jog szerint élhetsz».

6. §. E szerint¹ a természeti jogot kétféle értelemben vehetjük. Egyképen, ha az ember okos természetét tekintjük, a melyben az isteniekkel osztozik; és ekként az embert illető természeti jogot isteni jognak mondjuk. Másképen, ha az ember érzéki természetét tekintjük, melyben a többi állatokkal osztozik ú. m. érzésben, mozgásban és ösztönben; ilyen értelemben azt mondjuk, hogy az embert illető jog természeti jog.

7. §. A nemzetek joga kétféle, tudniillik: kezdettől való és későbbben keletkezett. A népek kezdettől való joga az, a mely szerint minden nép eleitől fogva élt, a melyet a természetes okosság teremtett a nélkül, hogy a nemzetek azt valaha rendelték volna; például: senkit sem bántani stb. És ez semmiben sem tér el a természeti jogtól, hanemha a tekintetek különbözése szerint. Mert egyaránt nevezzük természeti jognak és nemzetek jogának, de különböző tekintetből: természetinek tudniillik, mennyiben természetes okosságból ered; nemzetek jogának pedig, a mennyiben a nemzetek, világ kezdete óta, minden más rendelés nélkül éltek vele. És e jog alapján a rabszolga állapota szabad, mivel természet törvénye szerint mindenki szabadnak született.

8. §. A nemzeteknek később keletkezett joga az a jog, a melyet a nemzetek nem természetes okosságból, hanem a közönséges jó tekintetéből és közös használat végett hoztak be. És ez gyakran különbözik a természeti jogtól. Mivel természeti jog szerint minden dolog közös és mindenki szabad vala; a nemzetek joga pedig megosztotta az uradalmakat, kitalálta a vagyonekülönítést, meghonosította a háborút, fogságot, szolgaságot és más ilyen a természeti joggal ellenkező dolgokat. A nemzeteknek eme joga hozott be csaknem minden szerződést, mint például a vásárt, bérletet és hasonlót.

9. §. Polgári jog pedig az, a melyet minden nép vagy minden polgári társaság isteni és emberi okból magának alkotott, és nevezzük: polgári jognak, mintegy a polgári társaság tulajdonjogának. Ezt hármas értelemben vehetjük. Először általában; és ez az, a melyet minden polgári társaságban általánosan megtartanak. Másodszor különösen; és ez az, melyet minden nép vagy minden polgári társaság isteni és emberi okból tulajdonaként magának alkotott. Harmadszor, kitünőleg, tudniillik a római jog kitüntetésére, a melyet birodalmi jognak is nevezünk. Mert a mikor nem jelöljük azt egyik vagy másik polgári társaságnak nevével, akkor kitüntetésképen csak a római jogot értjük, a mint a görögöknél a költő név alatt Homerusra, a latinoknál Vergiliusra gondolunk. És a szentírásban apostol alatt, ha más név nincs kitéve, Szent Pált értjük.

¹ Az eredetiben olvasható «itaque» nincs meg a Corpus jurisban.

3. CZÍM.

Miben különböznek egymástól a természeti jog, a nemzetek joga és a polgári jog?

Tudnunk kell tehát, hogy a természeti jog háromféleképen különbözik a többi jogoktól. Először: eredetére; mert a természeti teremtéssel egyszerre kezdődött. Másodszor: méltóságára nézve; mivel a természeti jogot, melyet egyedül isten rendelt, minden nemzet egyaránt követi és változtatlan; egyéb jogok pedig, a melyeket a nép, vagy polgári társaság rendelt magának, vagy ellenkező szokás keletkezése vagy más, jobb, későbbben alkotott ellenkező törvény hozása következtében gyakran változnak. Harmadszor: kiterjedésére, mivel a természeti jog szerint minden dolog közös, ellenben a nemzetek joga vagy a polgári jog szerint: ez az enyém, az a tiéd.

1. §. Egyébaránt minden nép, a mely törvényekkel vagy szokásokkal él és ezeknek uralma alatt áll, részint saját, részint pedig a minden emberrel közös joggal él. Mert azok, a kiknek nem közös, hanem csakis saját joguk van, a mit maguknak saját jogként alkotnak, azt polgári jognak nevezik. Azt pedig, a mely minden nemzetnél közösen fennáll, nemzetek jogának mondjuk.

4. CZÍM.

A hadi jogról és a jogtudományról.

A hadi jog a hadindítás szertartása, a szövetség megkötése s adott jelre az ellenség megrohanása. Továbbá a katonai büntett megfenyítése (azaz megbüntetése), ha ki helyét meg nem állja. Továbbá a zsoldfizetés módja, a méltóságok fokozata, jutalmakkal megtisztelés, például midőn dícskoszorúval, vagy arany lánczczal ajándékoznak meg valakit. Továbbá: döntés a hadi zsákmány felett és ennek igazságos elosztása a személyek minősége és munkája szerint; és a fejedelem részesedése.

1. §. A jogtudomány pedig az isteni és emberi dolgoknak ismerete; az igazságosnak és igazságtalannak tudása. Az igazságosnak tudniillik, hogy azt cselekedjük, az igazságtalannak pedig, hogy kerüljük.

2. §. Mivel nem elég tudni, hogy mi az igazságos vagy igazságtalan; ha csak valaki nem ismeri magukat az egymással

ellenkező, vagy az életben előforduló dolgokat is; minek alapján a felmerülő dolgoknak különböző mivoltához képest, a jogokat is különbözőleg kell megállapítanunk.

5. CZÍM.

Különbség van az igazság, jog és jogtudomány között.

Az igazság, jog és jogtudomány pedig különböznek egymástól.

1. §. Mert az igazság erény, tudniillik erkölcsi. A jog ez erénynek végrehajtója. A jogtudomány ennek a jognak tudása.

2. §. Továbbá, az igazság az erények közt a legfőbb jó, a jog középrendű, a jogtudomány a legkisebb.

3. §. Továbbá, az igazság mindenkinek megadja az övét; a jog meg elősegíti; a jogtudomány pedig tanítja, hogyan történjek ez.

6. CZÍM.

A törvény meghatározásairól¹ és ennek kelleiről.

Mivel fentebb azt mondtuk, hogy minden jog vagy törvényekből, vagy szokásokból, azaz: írt vagy nem írt jogból áll: tehát az írt jogról, vagyis az emberi törvényről röviden tudnunk kell, hogy azt különböző módon határozhatjuk meg.²

1. §. Az ugyanis először: a nép rendelete, mely szerint valamit az előkelők a köznéppel együttesen végeztek. De ez a meghatározás nem talál a mi célunkra, mert a rendelkezésnek és törvényalkotásnak minden hatalma, a mely hajdanában a népnél volt, ez idő szerint fejedelmünket illeti, mit alább világosabban fogok előadni.³

2. §. Más módon, a törvény az a végzés, mely a tisztességest parancsolja, a tisztességtelent és ellenkezőt tiltja.

3. §. Vagy másképen: az igazságból levont helyes ok, mely a tisztességest parancsolja, a tisztességtelent tiltja.

4. §. Továbbá: Papinianus és Demosthenes szerint: a törvény ember találománya, Isten ajándéka, bölcsék tanítása, erőszakos hibágások fenyítője, a polgári társaság szervezője és a bűnnek

¹ Az eredetiben «diffinitionibus» áll, nem csak a czímben, hanem a szövegben is; a Corpus juris «definitionibus» szava helyett.

² Az eredetiben «describitur», a Corpus jurisban «describatur».

³ II. Rész. 3. czím.

eltávolítója. A mely meghatározásból érthetjük hogy a törvényt ember találta ki.¹

5. §. Mert miután az emberi nemnek elszaporodásával és a vétkeknek elharapódzásával² az országok zsarnoksággá fajultak el, szükségképen kellett törvényeket alkotni, a melyeknek első feltalálói, hogy kik voltak, azt az előszóban elmondva találod.

6. §. Mondva van azután a meghatározásban, hogy a törvény Isten ajándéka. Mert Chrysostomus szerint az Istennek törvénye az az egy igaz út, a mely sem jobbra, sem balra nem hajlik. Törvény nélkül tehát a nép, a mely Isten ígését és a törvények tanítását megveti, a tévelygéseknek különbféle útain a kárhozatnak törébe rohan. És minden törvénynek szigorúsága hiábavaló, hacsak az isteni törvénynek képét nem hordja magán; mivel az emberi törvényeknek csak addig van erejük, a meddig³ az istenietől nem különböznek; a mint a Böles is bizonyítja, mondván: «Én általam uralkodnak a királyok és végeznek igazat a törvények alkotói».⁴

7. §. Azért az emberi törvényeknek az isteni törvényből⁵ kell eredniök. Mert csak abban a köztársaságban van rend, a melyet isteni törvényhez alkalmazott törvényekkel kormányoznak. Az isteni törvénytől ellenkező törvénynek tehát sem a nép megegyezéséből, sem huzamos szokásból ereje nincsen.

8. §. Harmadik kelléke a törvénynek, az előbb kijelentett meghatározás szerint, hogy az a bölesek tanítása legyen. Holott is tudnunk kell, hogy valamint a fejedelmeknek az ártatlant nem kell büntetniök, úgy a vétkest és gonosztevőt sem kell a büntetés és fenyítés alól feloldozniök; főként midőn valaki a köztársaság ellen vétkezik, mert az Isten előtt ép oly útalatos az, a ki az istentelent igazolja, mint az, a ki az igazat kárhoztatja.⁶

9. §. Negyedik kelléke a törvénynek, hogy az az erőszakos kihágásoknak fenyítője legyen. Mert a törvények azért vannak alkotva, hogy azoknak félelme megzabolázza az emberi vakmerőséget és hogy az ártatlanság biztos legyen a gonoszok között. Mert az emberek nem lennének a törvény megtartására indítatva, ha nem rettegnének a törvényes büntetéstől, a melyet valamely hivatalos személy ró ki rájuk.

¹ A 4. §. végén a Corpus jurisban «sit» áll, az eredeti «est» helyett.

² Az eredetiben levő «surrepentibus» helyett a Corpus jurisban «irrepentibus» áll.

³ Az eredetiben «quatinus», a Corpus jurisban «quatenus».

⁴ Példabeszéd 8. rész, 16. vers.

⁵ Az eredetiben «a lege», a Corpus jurisban «e lege».

⁶ Az eredetiben «abominabilis», a Corpus jurisban pedig «abominabilis».

10. §. Otödik kelléke a törvénynek, hogy az a polgári társaság szervezője legyen. Mert a polgári társaság a polgárok egyességétől veszi nevét. A bírának tehát, a mi országunkban is, minden törvényt a közjóra kell alkalmazniok. Mert valamint a gyógyszerőtől nem kell egyebet reméllenünk, mint a mi a test hasznára van, mivel ezért van rendelve; így a törvényektől sem kell egyebet várnunk, mint azt, mi az egész köztársaság javára szolgál, mivel e czélból¹ vannak kigondolva.²

11. §. A hatodik kellék az, hogy a törvény a bűnnek eltávolítója legyen;³ mert Aquinói Szent Tamás szerint, az emberi törvényeket azért alkották, hogy az embereket a vétkektől visszatartsák és az erényekre indítsák. Mert az embernek, természeténél fogva, van némi vágyakozása az erény után, de szükséges, hogy ez benne valamely fenyték alkalmazásával teljességre jusson, a mi leginkább a törvény megtartásával szokott bekövetkezni. Azért hozza föl ugyancsak Szent⁴ Tamás, hogy a törvény az okosság rendelkezése a közjóra,⁵ kihirdetve attól, a ki a közönségnek gondját viseli; és szabálya vagy mértéke azoknak a cselekvényeknek, a melyeket követni vagy abban hagyni kell.

12. §. Innét a törvénynek igazságosnak, tisztességesnek, mind a természet, mind a hazai szokások szerint lehetségesnek, helyhez és időhöz illőnek, szükségesnek és hasznosnak kell lennie, világosnak is, nehogy olyasmit foglaljon magában, a miből homályossága miatt csűrös-csavarás valami előre nem látott dolgot⁶ hozhat ki, vagyis nehogy azt valaki csavarosan magyarázhassa. Ha mégis kétséges vagy homályos volna, annak kötelessége magyarázni, a ki alkotta;⁷ vagy, nehogy valakit törbe ejtsen senkinek se magánhasznára, hanem a polgárok közjára legyen hozva.

13. §. Ezeket pedig azért szükséges figyelembe vennünk, mert a törvények meghozatván, nem azok fölött, hanem azok szerint tartozunk itélni.⁸

¹ A Corpus jurisban beillesztve levő «et» szócska hiányzik az eredetiben.

² A Corpus jurisban «conceptae» áll az eredeti «compertae» helyett.

³ Az eredetiben «debet esse», a Corpus jurisban «debeat esse».

⁴ Az eredetiben a Corpus juris «S» (szent) jelzője nincs meg.

⁵ Az eredetiben «ab bonum», a Corpus jurisban helyesen «ad bonum».

⁶ A Corpus jurisban «incautae captionis», az eredetiben «incautum captione» áll.

⁷ 1791: 12.

⁸ Az eredetiben «judicare», a Corpus jurisban «judicandum».

7. CZÍM

Miért vannak alkotva a törvények? és a törvénynek négyféle tisztéről.

Minthogy minden törvény vagy isteni, vagy emberi; és¹ az isteniek természet szerint valók, az emberek pedig erkölcsökből és szokásokból erednek: azért különböznek is egymástól; mivel az egyik nemzetnek egy, másiknak más van tetszésére.²

1. §. A mit Isten enged meg: isteni törvény; a jog: emberi törvény. Mert másnak szántóföldén átmenni, Istentől van megengedve, mivel az Úré a föld és ennek teljessége; de ez nem jog, minthogy azt határozat vagy szokás tiltja.

2. §. Innen kérdés: miért vannak alkotva az emberi törvények? Felelet: azért, hogy azoknak félelme az emberi vakmerőséget megzabolázza és hogy a gonoszok közt biztos legyen az ártatlanság; és hogy magukban a gonoszokban is a büntetéstől való rettegéssel a vakmerőség és a hajlandóság ártani, fékezve legyen.³

3. §. A törvény tiszte pedig négyféle; mert minden törvény vagy enged, vagy tilt, vagy büntet, vagy parancsol. Megenged valamit; például, hogy a vitéz, derék férfiú jutalmat kérjen. Tilt; például: az apácaszűzek egyikét sem szabad házasságra kérni. Büntet; mint például: a ki embert öl, feje essék le. Néha pedig parancsol; mint: szeresd a te Uradat, Istenedet. Innét a vers:

Quatuor ex verbis virtutes collige legis:
Permittit, punit, imperat atque vetat⁴

8. CZÍM.

A statutumról és helyhatósági jogról.

A törvény mivolta és különbsége előadva lévén, most már a statutumról kell szólanom.

1. §. A statutum, a melyet közönségesen végzeménynek nevezünk, az országnak olyan valamely közös joga, a melynek

¹ Az eredetiben «namque», a Corpus jurisban «autem».

² L. 3. czím.

³ L. 6. cz. 9. §.

⁴ Magyarul: A törvény tulajdonságait e négy szóban foglalod össze: enged, büntet, parancsol, tilt.

törvényereje van. És «*statutumnak*» mondjuk, mert mintegy állandóképen «*stabilter*» és erősen van elrendelve, vagy mivel mintegy a közállapotot határozza meg. Gyakran pedig a polgári jog elnevezése alá is esnek a statutumok.

2. §. A hol azt kell eszünkbe vennünk, hogy a polgári jog kétféle. Vagy közönséges; és ez az a jog, a mely a római jogkönyvekben van foglalva, és ezt csakis a császár vagy más legfőbb fejedelem alkothatja. Vagy pedig saját különös jog, melyet helyhatósági vagy «*statutarius*» jognak is mondunk. És ilyet minden vidék vagy tartomány, sőt néha város is hozhat magának.

3. §. A helyhatósági jog pedig valamely helynek tételes joga. Ennek nevezzük azért, mert csakis abban a helyhatóságban (azaz városban) és helyben áll fenn. Ugyanezt (a mint előbb említettük) *statutarius* jognak is nevezzük.

9. CZÍM.

Vajjon az egyházi vagy természeti vagy isteni joggal ellenkező *statutumnak* van-e ereje?

De szükségesnek látom kérdésbe tenni: vajjon az egyházi, vagy természeti vagy isteni törvénnyel ellenkező *statutumnak* van-e ereje? Erre feleld: az egyházjogra nézve, ha a *statutum* az egyházak régi szabadságával, vagy az ezeknek adott kiváltságokkal ellenkezik, akkor ereje nincsen. Ugyanez áll akkor is, ha a *statutumok* a lélek üdvösségére tartozó dolgokban kelnek. De világi dolgokban a polgári *statutumok* az egyházi törvényeket megrontják, és erejüktől megfosztják.

1. §. A mi pedig a természeti vagy isteni jogot illeti, habár ezt a *statutumok* nem foszthatják is meg minden erejétől, de megkülönböztetést tehetnek benne; így például az isteni törvény megkülönböztetés nélkül mondja: ne ölj; az emberi törvény és *statutum* mégis az emberölést sok esetben megengedi. Ugyanezt kell mondanunk a dézmáról, a mely bár isteni törvény szerint jár, mégis a pápa sokat kiváltságol annak fizetése alól.

2. §. Következtessük tehát, hogy a *statutum* és törvény vagy rendelet a természeti avagy isteni jogot a maga egészében erejétől meg nem foszthatja; mert sem a pápa, sem más valaki nem rendelhetné azt, hogy az ó- vagy újszövetséghez ne tartsuk magunkat, vagy hogy a szülők gyermekeiket ne neveljék; de némely különös esetekben, az isteni vagy természeti jog ellenére is, a rablónak vagy éjjeli tolvajnak megölése igazságos lehet.

10. CZÍM.

Mi a szokás és mik szükségesek annak megerősítésére?

Most már a szokásról (*consuetudo*) kell értekeznünk. Holott is tudni való, hogy a szokás erkölcsökből származott az a jog,¹ a mely, törvény hiányában, törvény gyanánt szolgál. És egyre megy, hogy írásba van-e foglalva, avagy a meggyőződésben él; mivel a törvényt is az okosság javalja. Továbbá, ha a törvény az okosságon alapszik: akkor törvény mindaz, a mi az okosság szerint megáll; csak hogy a vallással megegyezzek, a rendhez illő legyen és az üdvösségre szolgáljon. Szokásnak mondjuk pedig a közönséges megszokottságtól, és emberi gyakorlatnak azért, mert közönséges gyakorlatban van.

1. §. De a szokást (a mi célunkhoz képest) világosabban ekkép határozhatjuk meg: a szokás az a jog, melyet erkölceivel hoz be az, a ki közhatalmával törvényt alkothat. Ezért esik a szokás is a jog elnevezése alá.² És ha a fejedelem meghagyja, hogy a jogszabályok szerint kell itélni, akkor a bíró meghozhatja ítéletét a szokás és az illető hely statútumai szerint is. A mint megfordítva, a szokás elnevezése alá esik a közönséges jog is. Miért is, ha ki keresetében szokást említ, az alatt, úgy látszik, a közönséges jogot is értette.³

2. §. Helyi szokást akármely nép hozhat be. De hogy a szokás erőre kapjon és erőben maradjon, arra egy és más szükséges.

3. §. Először: hogy okszerű legyen. Okszerű pedig akkor, ha a jog célja felé tör és halad. Az egyházi és isteni jognak célja a lélek boldogsága. A polgári jognak célja pedig a közjó. Ugyanazért a szokás, ha a lélek boldogságára törekszik, az egyházi és isteni jog szerint okszerű; ha pedig az örökkévaló céllal ellenkezik, okszerűtlen. A polgári jog szerint pedig, okszerű a szokás, ha a közjóra törekszik. És mivel erre nézve nincsenek különös szabályok, mondd, hogy a természeti joggal, a nemzetek jogával, vagy a tételes joggal nem ellenkező szokást, okszerűnek tekintjük.

4. §. De minthogy a jognak alapja az okosság: úgy látszik, hogy a joggal ellenkezésben, semmi szokás sem lehet okszerű. A különböző okok tekintetéből azt kell állítanunk, hogy valamely

¹ Az eredetiben «*consuetudo est*», a *Corpus juris*ban «*consuetudo sit*».

² L. 6. czím.

³ L. 8. cz. 2. §.

szokás okszerű lehet még okszerű törvény ellenére is. A honnét különböző célokat tekintve, két egymással ellentétes dolog is lehet egyszerre igaz; mint például: a házasságra lépés, vagy házasságra nem lépés.

5. §. Másodszor szükséges, hogy idősült legyen, azaz: kellő időn át tartson és az elévülésre megkivánt időnek folyása alatt megerősödjék. De ez csak az egyházi jogra nézve áll, és még e szerint is csak akkor szükséges ez, ha a tételes joggal ellenkezik. A polgári jog szerint pedig, a szokás alakulására elég egy évtized, vagyis tíz évnek lefolyása, még abban az esetben is, ha az a polgári joggal ellenkezik. Ha pedig a szokás az egyházjoggal ellenkeznék, akkor annak negyven évig kell tartania. Ha azonban a szokás a törvény hiányában keletkeznék, akkor az egyházjog szerint is egy évtized elégnék látszik. Ennek a tíz évi időnek folyása pedig a népnek első cselekvésétől kezdődik.

6. §. A mit pedig a polgári jogra nézve mondek, hogy tíz esztendő minden különbség nélkül elégséges, ezt úgy értsd, hogy ha a szokás nem olyan dolgokra nézve keletkezik, a melyek a legfőbb hatalom jeléül, a fejedelemnek vannak fenntartva. Mert akkor szokás csak oly hosszú idő lefolyása után keletkezhethék,¹ melynek kezdete az emberi emlékezetet túlhaladja.

7. §. Harmadszor: a tudósok közös vélekedése szerint szükséges a cselekvés ismétlődése. Mondd mégis, hogy az ismételt cselekvés magában a szokás keletkezésére nem szükséges, hanem mivel a gyakorlatból ismerhető fel a nép megegyezése, a melyet többnyire egyetlen egy cselekvésből ki nem vehetünk. A cselekvések ismétlődése tehát úgy jelentkezik mint ok, a szokás pedig, mint okozat. Szükséges pedig annyi és olyan nyilvánvaló cselekvés, hogy az a népnek minden valószínűség szerint tudására jutott legyen, mindazonáltal a szokást nem a cselekvés, hanem a népnek hallgatolagos megegyezése hozza létre. Innét, a hol csak a hozzávetésekből² kivehetjük a nép hallgatolagos beleegyezését, ott nem törődünk többé a cselekvések ismétlődésével. Sőt néha egyetlen egy cselekvésből is eredhet szokás, ha ennek folytonosan ható oka, és a szokás keletkezésére megkivánt időtartama megvan, mint például ha valakinek az országúton hidja van, vagy más efféle.

¹ Az eredetiben bizonyára nyomdahibából «judici» áll, a Corpus jurisban helyesen «induci»

² Az eredetiben «ex conjecturis» a Corpus jurisban «e conjecturis».

11. CZÍM.

Miben különbözik a törvény a szokástól ; és a szokásnak
hármias erejétől.

A törvény pedig háromféleképen különbözik a szokástól.
Először: mint a hallgatólagos a nyíltan kifejezettől.

1. §. Másodszor: mint a feljegyzett és fel nem jegyzett, habár ez nem lényeges különbség. Mert a fejedelem törvénye, ha leírva nem volna is, azért törvény maradna. És ha a szokás írásban foglaltatnék, azért mégis csak szokás volna ; mint például: a hűbéri szokások, a melyeket írásba foglaltak.¹

2. §. Harmadszor: mint a pillanatnyi és az egymásra következő; minthogy a szokás nem rögtön keletkezik. Mert a hallgatólagos dolgok lassúbb lépéssel haladnak, mint a nyíltan kifejezettek. És mert az a mi hozzávetésből ered, nem annyira bizonyos, mint a határozottan kifejezett. Épen azért a szokást a nép tulajdonképen be sem hozhatja rögtönösen, hanem csak idő folytán.

3. §. A szokásnak pedig hármias ereje van. Tudniillik *magyarázó*, mert a törvények legjobb magyarázója ; a miért is, ha a törvény kétséges, a helyi szokáshoz kell fordulnunk, és ha ez felvilágosít.² nem kell eltérnünk attól az értelemről, a melyet a szokás adott.

4. §. Másodszor van *törvény-rontó*³ ereje, mert lerontja a törvényt, ha ezzel ellenkezik.

5. §. Harmadszor van *törvény-pótló* ereje, mivel a törvényt pótolja, a hol ez hiányzik.

12. CZÍM.

Az egymással ellenkező törvényről, statutumról és szokásról mit kell tartanunk ?

De kérdés támad: hogyha a törvény vagy rendelet és a szokás egymással ellentétbe jön, melyiket kell⁴ követnünk ? Mondd: ha a törvény megelőzi az ellenkező szokást, akkor a

¹ Az eredetiben «in scriptis», a Corpus jurisban «in scripta».

² Az eredetiben «de ea apparet», a Corpus jurisban «de ea constet».

³ Az eredetiben «obrogatoriam», a Corpus jurisban «derogatoriam».

⁴ Az eredetiben «uftrum nam», a Corpus jurisban «utram nam».

szokás, ha általános, a törvényt általában és egészen megdönti. Ha pedig a szokás csak helyi, akkor a törvényt nem általában, hanem csak azon a helyen dönti meg, hol a szokás fennáll. Ha pedig a szokás előzi meg az ellenkező törvényt, akkor a szokás nem erősebb a törvénynél, sőt inkább a későbbi törvény erejét veszi annak.

1. §. Az egyházjogtudósok azonban ellenkezőt tartanak, állítván, hogy a pápa törvénye valamely helynek ellenkező szokását, ha ezt nem említi, erejétől meg nem foszthatja,¹ mivel nem teszszük fel a pápáról, hogy az ellenkező szokásokat ismeri. A miből, megfordított okoskodással, következtetjük, hogy ha valamely város vagy közönség saját szokásával ellenkező statutumot hoz,² akkor ez eltörli³ a szokást, még ha erről említést nem teszen is; mert a városról vagy népről fölteszszük, hogy a maga szokását ismeri.

2. §. Tehát két szabályt állítok föl. Az első: a később alkotott ellenkező törvény, ha általános, a megelőző szokást erejétől megfosztja. Második: a törvénnyel ellenkező későbbi szokás erejét veszi az előző törvénynek. Ezt pedig úgy értsd (a mint fentebb mondtam⁴), ha a szokás általános és az a nép hozta be, a melynek hatalmában áll törvényt és általános szokást egyaránt alkotni. Mert ha az valamely helynek különös szokása, akkor csak azon a helyen erősebb a törvénynél.

3. §. Ha pedig olyan eset kerülne elő, a melyet sem irt törvény, sem szokás el nem döntött, és mindamellett részben az irt törvényhez, részben pedig a szokáshoz hasonlít, hogy ilyenkor mit kell követnünk és melyik hasonlót kell a másik fölibe helyeznünk? a felől sokan kétségben vannak. Minden esetnek egybefoglalásával mondd tehát: a mikor olyan esetre akadunk, a mely csak a szokáshoz hasonlít, akkor azt, és a mikor olyanra, a mely csak a törvényhez hasonlít, akkor meg ezt kell figyelembe vennünk. Ha pedig úgy találjuk, hogy az eset mind a törvényhez, mind a szokáshoz hasonló, akkor elsőbben azt kell néznünk, hogy⁵ melyikhez hasonlít inkább; másodszor pedig, hogy melyik okszerűbb és igazságosabb. Ha minden tekintetben egyenlőség van, akkor a tárgy hovatartozásához képest vagy a szokáshoz,⁶ vagy az irt joghoz hasonlót kell tekintetbe vennünk.

¹ Az eredetiben «non tollit», a Corpus jurisban «non tollat».

² Az eredetiben «facit statutum», a Corpus jurisban «faciat statutum».

³ Az eredetiben «tollitur», a Corpus jurisban «tollatur».

⁴ 10. czím. 1. §.

⁵ Az eredetiben «utrum», a Corpus jurisban «utri».

⁶ A Corpus jurisban levő «loco» nincs meg az eredetiben.

13. CZÍM.

Mi a bíró, mi a birói vizsgálat, mi az ügy, mi a felperes és alperes.

De mivel a bírák alkalmazzák a törvényeket, a kik az őket illető joghatóságnál fogva minden egyes dolgot helyes megbírálással megvizsgálják, ugyanazért helyén való, hogy róluk is szóljak valamit.

1. §. Holott is tudnunk kell, hogy a bírót *«judex»*-nek, mintegy *«jus dicens»*-nek azaz a jog kimondójának nevezzük, mivel a jog szerint bíraskodik¹ azaz: igazságot szolgáltat² a népnek.

2. §. A jog pedig tárgya az igazságnak; ezért az ítéles elnevezésénél fogva annyi mint az igaznak, vagy jognak meghatározása abban az ügyben, a mely a bíró elibe kerül.

3. §. Az ügynek *«causa»* elnevezése, a *«casus»* — eset, szótól veszi eredetét. Mert ez anyaga és kezdete a dolognak, mielőtt ezt a vitatkozó vizsgálat földerítette volna; a mely az előterjesztés következtében ügygyé válik; ennek megvitatását ítélesnek; bevégzését igazságnak tartjuk. És e helyen azt mondjuk igazságnak, a mit törvénynek neveznek. Törvénynek pedig a jog állapotát nevezzük, mivel az ítélet magában nem alkot jogot, hanem a jog állapotát deríti föl.

4. §. Minden dologban pedig, a mely birói ítéles alá kerül, ezek a személyek kívántatnak meg: bíró, felperes és alperes. Nem nyilvánvaló dolgokban pedig tanuk is szükségesek.

5. §. A felperes *«Actor»* tehát, mintegy *«accusator»* = vádló, azért, mivel perbe *«ad causam»* idéz. Az alperest: *«reus»* pedig a peres dologtól *«a re»* nevezzük, ha mindjárt magát hibásnak nem is érzi.

6. §. A tanukat hajdan *«superstites»*-nek mondták,³ mivel az ügyállásnak felvilágosításaért állították elő.

7. §. Innen az emberek (a mint Aristoteles mondja), a bíróhoz mint valamely élő igazsághoz folyamodnak.

¹ Az eredetiben *«jure disceptet»*, a Corpus jurisban *«disceptat»*.

² Az eredetiben *«justitiam ministret»*, a Corpus jurisban *«justitiam ministrat»*.

³ Magyarul: valaki mellett álló.

14. CZÍM.

Mi szükséges az ítélésre, hogy az az igazság cselekvése legyen? továbbá a joghatóságról és a jó bíró tisztéről és kellékeiről.

Arra pedig, hogy az ítélés az igazság cselekvése legyen (Szent Tamás szerint), háromféle dolog szükséges. Először, hogy az igazságra való hajlandóságból; másodszer, a bíró hatalmából és joghatóságából származzék; harmadszor, hogy az ész józan megfontolásának kifolyása legyen.

1. §. Mert ha az ítélés akár az egyenes igazsággal ellenkezik, akár olyanoktól ered, a kiknek ítélő hatalmuk nincsen; akár pedig a józan megfontolást nélkülözi, akkor nem helyes, hanem hibás és tiltott ítélésnek tartjuk.

2. §. A joghatóság *«jurisdictio»* pedig közjogi hatalom és a *«ditio»*, hatalom és *«juris»*, jog szavaktól veszi nevét; mert mintegy: a jog hatalma.

3. §. A bíró tiszte pedig: a bírót megillető jog, a melyet azért nyert, hogy mindazt végezze, a mit neki mint bírónak tennie kell. A bíró tiszte pedig, a bírói joghatóságtól úgy különbözik, mint a kereset a kötelezéstől. Mert miként valaki kereset útján ahhoz jut, a mire magát valaki kötelezte; akként a bíró tiszte útján megvalósuláshoz jut, a mi a joghatóság alatt áll, és ezt a cselekvés terére viszi.

4. §. Kiváltképen kötelessége pedig a bírónak, hogy mindent éretten megvizsgáljon; az ítélethozásban se legyen meggondolatlan és hirtelenkedő; különben az ő elhamarkodott akaratát az igazság mostoha anyjának mondják.¹ Az egyik peres félnek ne kedvezzen inkább, mint a másiknak; ne legyen személyválogató, és másnak nyomoruságát úgy tekintse, mint a magáét. Mindenekelőtt pedig ment legyen a lelki szenvedélyektől, hogy könyörgés, gyűlölség vagy szeretet ne vezérelje. Mert a bíró, ha mindjárt igazságos ítéletet mond is, felelős a lelkiismeret ítélő széke előtt, ha azt inkább gyűlölségből, mint az igazságszereteteből tette.

5. §. A bíró az ítélethozásban ne legyen sem tulságosan kegyetlen, se szerfőlött kegyelmes; hanem csak igazságos. Mert minden ítélésben az irgalom és az erő, vagyis az igazság van egybekapcsolva. Ezeknek egyességében áll a méltányosság. Ezért

¹ Az eredetiben *«dicitur»*, a Corpus jurisban *«diceretur»*.

mondja Szent Gergely: «*A ki igazságosan ítél, mérleget tart kezében, melynek mindkét serpenyőjében igazságot és irgalmat hord; igazsággal ítéletet mond a vétkekre és az irgalommal mérsékli a vétek büntetését; hogy igaz mértékkel némely dolgokat az igazság által megjavítson, másokat pedig irgalom által elengedjen; a ki Isten ítéletét félve s attól remegve, minden dologban attól tart, nehogy az igazság ösvényéről letérve elbukjék*». Mert a hol az igazság túlhágja mértékét, kegyetlenség vétkét szüli; a szerfölött való kegyelmesség pedig a rend felbomlását okozza.

6. §. Az emberi ítélest pedig négyféle dolog szokta felforratni. A *félelem*, mikor valakinek hatalmától tartva a valót megmondani nem merjük. A *nyereségvágy*, a mikor valakinek lelkét ajándékkal vesztegetjük meg. A *gyűlölség*, a mikor ellenfelünknek ellenére törünk. A *szeretet*, a mikor barátunknak vagy rokonunknak szolgálatot tenni igyekszünk. Mindezeket a bírónak magától távol kell tartania és kerülnie.

15. CZÍM.

Vajjon a bíró a perben felhozottak és bizonyítottak alapján avagy lelkiismerete szerint tartozik-e ítélni?

Most ezt a kérdést kell feltenni: vajjon a bírónak a peres felek részéről előadottak és bizonyítottak alapján, vagy a mint a dolgot maga tudja, lelkiismerete szerint kell-e ítélnie? Példának okáért: valakit főbenjáró, vagy más büntetssel vádolnak, és a bíró tudja, hogy a vádlott ártatlan, mert látta,¹ hogy a bűnt más követte el; a tanúk azonban ellene vallanak; vajjon tudva ezt, köteles-e elítélni az ártatlant? Mondd, hogy az ítézés a bírót, mint a közhatalom gyakorlóját illeti meg, ugyanazért, a mikor bíraskodik, nem a szerint kell tájékozást szereznie, a mit mint magánszemély tud; hanem a szerint, a miről mint hivatalos személy értesül.

1. §. Értesülhet pedig kétféleképen: vagy általában, tudniillik köz-, isteni vagy emberi törvények útján, a melyek ellenében bizonyításnak helye nincs; vagy különösen, okiratok, tanúk és más törvényes bizonyítékok alapján, a melyeket az ítélethozásnál inkább kell követnie, semmint azt, a mit mint magánszemély tud. Azért mondja Szent Ágoston, hogy: «*a jó bíró semmit sem tesz a maga fejétől, hanem a törvény és jog szerint ítél*».

¹ Az eredetiben «ut quia vidit», a Corpus jurisban csak «quia vidit».

2. §. Ebben az esetben mindazonáltal a bírónak különös gondot kell fordítania arra, hogy azt a peres felet védelmezze, a melyiket lelkiismeretében igaznak ismer; nehogy az a tanúk és ügyvédek hibája miatt elveszzen.

3. §. Ha pedig úgy áll a dolog, hogy a bíráskodás alatt annyira erős bizonyítékok kerülnek elő, a melyeket sem vissza nem utasíthat, sem meg nem erőltethet, akkor a bíró minden áron arra igyekezzék, hogy az ártatlanul elmarasztalt megmenekedjék.

4. §. Ha erre semmi út nem mutatkozik, akkor, ha botrány nélkül teheti, keresse okát-módját annak, hogy az ügyet másra bizza; ha nem teheti, a perben elmondottak és bizonyítottak szerint hozza meg az ítéletet. Mert a bíró hivatalos személy,¹ ezért kötelességében áll, inkább a közjóra, mint az egyesek hasznára munkálni; a közjó, az «Ethica»² első könyve szerint, nemesebb dolog lévén, mint az egyeseké.

5. §. Mert ha a bíró a bíráskodás rendén meggyőzött ártatlannak javára hoz ítéletet,³ ebből közveszély⁴ származhatik: megbotráncoznék a nép és út nyílnék az ártatlanok elnyomására és a vétkesek felmentésére. Mert ha a bíró ártatlant akarna büntetni, azt mondhatná, hogy lelkiismeretében bűnösnek tudja. Hasonlót tehetne, ha gonosztevőt akarna fölmenteni. És ekként az igazságtalan bírónak nyitott útjok volna arra, hogy gonoszul ítéljenek. Megvallom, hogy vannak másként vélekedők is, de én ezt a véleményt közönségesebbnek és igazságosabbnak látom.

16. CZÍM.

• A bírónak kétféle, tudniillik: valóságon és a perben mondottakon nyugvó lelkiismeretéről.

De minthogy a hittudósok abban az állhatatos véleményben vannak, hogy mindaz, a ki lelkiismerete ellen tesz, vétkezik:

1. §. Tudnunk kell tehát, hogy kétféle a lelkiismeret; tud-

¹ Az eredetiben «si» persona publica, a Corpus jurisban helyesebben «sit» persona publica.

² Aristotelesé.

³ Az eredetiben «ferit sententiam» a Corpus jurisban «ferret sententiam».

⁴ Az eredetiben «perniciem publicum» a Corpus jurisban «perniciem publicam».

niülrik: vagy a dolog valóságával, vagy a perben mondottakkal megegyező. Innét a bíró, habár a valósággal vagyis az ügygel, vagy megtörtént dologgal egyező lelkiismerete ellen cselekszik, mégsem cselekszik az elmondottakkal, vagyis a bizonyítékokkal egyező lelkiismerete ellen. Mert más dolog az: valamit egyszerűen, és más: valamit úgy tudni, mint a bírónak kell tudnia.

2. §. A bíró pedig két személyt képvisel; az egyik magán, a másik a hivatalos személy. Megtörténhetik pedig,¹ hogy mint magánszemély tud valamit és ugyanazt nem tudja mint hivatalos személy; a mint mondjuk,² hogy tud valamit mint Isten, de nem tudja mint ember, miként az evangéliumi bizonyság szól: ama bizonyos napról és óráról (tudniülrik az utolsó ítéletéről) senki sem tud; sem az Isten angyalai, sem a Fiú, hanem egyedül csak az Atya; a mit úgy kell értenünk, hogy a Fiúnak nincs tudása arról mint embernek, de van tudása mint Istennek. Épen ez áll³ a gyóntató papról, a ki tanúvallomástételre fölhivatván, mondhatná, hogy nem tudja a gyónásban hallottakat, mivel nem tudja mint tanú azokat. Így a bírónak is a saját személyére tartozó dolgokra nézve, arra kell lelkiismeretét alapítania, a mit a nyilvános bíraskodás rendjén tudhat meg.

3. §. Ezekhez kettőt kell még hozzátennünk. Az egyik, hogy a legfőbb bírónak, például a pápának, császárnak, vagy másnak, a kit a törvények nem kötnek, mindig a valósághoz kell magát tartania. Az alantas bíró pedig, még a lelkiismeret ellenére is, a perben előadottak szerint tartozik ítélni; és akkor nem vétkezik, mivel ennek cselekvésére a jog hatalma szorítja.⁴

4. §. A másik: ha bírói széket ül a bíró és akkor találna valaki előtte vétkezni, azt azonnal megbüntetheti, akár mintha tanúk bizonyítanak. Mert maga a megtörtént dolog jobban bizonyít, mint a tanúk. De ha nem ül bírói széket, akkor máskép áll a dolog. Mert ha a bíró a törvényszéknek vagy saját házának ablakából látná, hogy valaki mást meggyilkol és azért, mivel a gyilkosságot vagy fel nem jelentik, vagy fellejtve nem bizonyítják, a bíró a gyilkost önmagától kivallatás⁵ alá vetni akarná, hogy ennek vallomásával az igazság kiderüljön: ezt bizonyára nem teheti. Mert a bíró tudása magában nem elég arra, hogy a vétkes kivallatás alá vonassék, minthogy ő azt

¹ Az eredetiben «autem» a corpus jurisban «enim».

² Tudniülrik Christusról, mely szó az eredetiben nincs meg, de a Corpus jurisban benne van.

³ Az eredetiben «idem» a Corpus jurisban «idem est».

⁴ Az eredetiben «restringitur» a Corpus jurisban «obstringitur».

⁵ III. rész z0. 32. cz.

nem mint bíró, hanem mint magán személy tudja; sőt bizonygatója sem ér semmit, mert egy és ugyanazon ügyben senki sem lehet egyszerre tanú és bíró. Tehát máshonnan: a tanúktól vagy egyéb bizonyítékokból kell tudomást szereznie arra, hogy a bűnöst kivallatás alá vethesse.

5. §. Kétség forog fönn a szolgákra és végrehajtókra nézve is, a kik tudják, hogy a tanúk hamisan esküdtek, vagy hogy a bíró igazságtalanul ítélte, s a kiket a bíró mégis kényszerít arra, hogy az ártatlant kivégezzék, vagy máskép büntessék. A honnan a hittudósok közönségesen úgy vélekednek, hogy ha ezt bizonyosan tudják, akkor nem kell engedelmeskedniök; de igen akkor, ha kétségben vannak felőle; mert a köteles engedelmesség menti őket. Ugyanazért, Szent Tamás szerint: ha az ítélet túrhellen tévedést és igazságtalanságot foglal magában, engedelmeskedni nem tartoznak; mivel különben még a bakókat is kimenthetnők, a kik a vértanúkat kivégezték. Ha pedig nem annyira szembe-tűnő igazságtalanságot tartalmaz, akkor annak végrehajtásával nem vétkeznek, mivel nem rajtuk áll felebbvalójuk ítéletét megvizsgálni s nem is ők vesztik el az ártatlant, hanem a bíró, a kinek szolgálnak.

ELSŐ RÉSZ.

I. CZÍM.

Nemes Magyarország jogainak és szokásainak hármas felosztásáról általában.

Miután Isten segedelmével túlestem azokon a nevezetesebb dolgokon, a melyeket e munka bevezetésére előbocsátani szükségesnek láttam, most már különösen e nemes Magyarországnak szokásairól kívánok értekezni.

1. §. Minthogy tehát minden jogi szokás, a melylyel élünk, vagy a személyekre, vagy a dolgokra, vagy a törvénykezésre tartozik; már pedig bizonyos, hogy minden jog a személyek kedviért keletkezett;¹ azért méltónak látom, hogy a fölvetett tárgyat a személyek jogán kezdjem és azután a szokásjog másik két részéről értekezsem (nem mindig következetesen ugyan, hanem néha megfordított rendben, miként tudniillik² a törvény-székeken felmerülő dolgok rende és állása kívánja) és ezért helyesnek láttam e munkámat három részre osztani.

2. §. Első részében ugyanis,³ szólok a személyekre tartozó dolgokról, tudniillik: a mi nemességünk eredetéről és szabadságáról, fekvő jószágok és birtokjogok szerzéséről, kormányzásáról, megosztásáról, eladásáról, elidegenítéséről, cseréléséről, elévüléséről, zálogba adásáról, a határjárásról, a leánynegyed és hitbér fizetéséről, az ingó és ingatlan javak becsüjéről.

¹ Az eredetiben «prodierunt», a Corpus jurisban «prodierint».

² Az eredetiben «tamen», a Corpus jurisban «sed».

³ Az eredetiben «siquidem», a Corpus jurisban «quidem».

3. §. Második részében pedig a most említett fekvő jószágok és birtokjogok és egyéb dolgok iránt indítandó és támasztandó perekről, végrehajtásokról és az azok iránt hozandó ítéletek rendjéről.

4. §. Végül a munkának harmadik és utolsó részében szóklok, a maga rendjén, azoknak az ügyeknek és pereknek rendéről és módjáról, a melyeket az ország vármegyéiből, Horvát-Slavonországból, Erdélyből és a szentszékektől föllebezés útján a királyi Curiához följebb vinni és átküldeni szoktak. Ugy szintén a szabad városok törvényeiről, a bűnügyekről és ezek eldöntéséről; mindig azokkal a szükséges dolgokkal, a melyek az említett tárgyakra nézve megkívántatók és szükségesek.

AZ

ORSZÁG JOGAINAK ÉS SZOKÁSAINAK ELSŐ RÉSZÉRŐL

különösen és először:

2. CZÍM.

Hogy úgy az egyházi, mint a világi személyek, egy és ugyanazzal a szabadsággal élnek.

Mindenekelőtt tudnunk kell, hogy azok a személyek, a kiknek jogairól és szokásairól most szó van, vagy lelkiekké foglalkozó azaz: egyházi személyek,¹ vagy pedig világiak.

1. §. És habár a lelkiekké foglalkozó személyeket, a kiket Urunk és Megváltónk az emberi üdvösség kiszolgáltatására rendelt,² méltóbbaknak tartják a világi személyeknél,³ mindazáltal e Magyarországnak minden főpap, egyházfő és báró urai és többi magnásai, nemesi és előkelői nemességiükre és világi javaikra nézve, a szabadság, kivételesség és adómentesség egy és ugyanazon előjogát élvezik; nincs is valamely úrnak nagyobb és valamely nemesnek kisebb szabadsága. Innen, egy és ugyanazon törvénnyel és szokással, és a törvényszékeken szintén ugyanazzal a törvénykezési eljárással is élnek, egyedül

¹ Az eredetiben «sunt», a Corpus jurisban «sint».

² Az eredetiben «instituit», a Corpus jurisban «voluit».

³ L. Sz. István I. 1. c. 3., 1687: 10.

csak az emberdíj mennyisége¹ tekintetében különböznek egymástól.

2. §. Mert a főpap és báró urakat száz, a nemeseket pedig ötven márka emberdíj illeti, a mint ezt alább világosabban el fogom mondani,² és ez is nem szabadságuk, hanem méltóságuk és hivataluk okán; tudniillik,³ a főpapokat egyházi méltóságuk, a zászlós urakat pedig hivataluk tekintetéből, a melyet viselnek,⁴ és a melylyel őket a fejedelem kitünteti.

3. §. A miért közelebb is állanak vagy ülnek a királyhoz és legelőször szólanak a tanácsban, a közjó⁵ előmozdításában és a haza védelmezésében előbb állanak a többi nemeseknél és méltóságuk s hivataluknál fogva méltán azok fölé emelkednek.⁶

3. CZÍM.

Nemességünk eredetéről és arról, hogy az uralkodást mikép ruházták át fejedelmünkre.

Ámbár nem történetírásra, hanem ezen ország szokásainak és jóváhagyott törvényeinek ismertetésére határoztam el magam, de mivel azt mondtam, hogy minden főpap, báró úr és nemes a mentességnak és szabadságnak egy és ugyanazon előjogával él és mivel különben is sokan kételkedni szoktak a felől, hogy a mi nemességünk, a melyből a báróság és minden egyéb főuraság származik, honnan ered, és hogy az ország valóságos nemesei alatt kiket kell értenünk? ugyanazért ennek a nemességnek eredetét és kezdetét szándékom röviden megmagyarázni.⁷

1. §. A hol is tudnunk kell, hogy ámbár a tudósok közös véleménye szerint nemes az, a kit saját érdeme megnesemesít, mind a mellett is, czélunkhoz képest a nemesség, a melyet többnyire a szabadok elnevezése alatt is szoktak érteni, úgy mondják, hogy eredetileg a hunnok és magyarok közt keletkezett, miután ezek Scythiából Pannoniába nyomultak, a melyet most

¹ Az eredetiben «quantitate variantur», a Corpus jurisban «quantitas variatur».

² I. r. 93. cz., II. r. 32., 70. cz., 1723: 57.

³ Az eredetiben «puta», a Corpus jurisban «utpote».

⁴ I. r. 94. cz., 1687: 10.

⁵ Az eredetiben «in rempublicam», a Corpus jurisban «rempublicam».

⁶ 1655: 7.

⁷ Az eredetiben «declarandum», a Corpus jurisban «declarari».

változtatott néven, az ittlakó magyaroktól Magyarországnak neveznek; még pedig ily módon:

2. §. Midőn ugyanis a hunnok feleségestül, fiastul, leányostul és egész háznépestül Scythiából kijöttek,¹ több tartománynak bejárása és bebarangolása után kapitányokat tettek és ezen kívül a viszálkodók pereinek elintézésére, a tolvajok, rablók s egyéb gonosztevők megbüntetésére közakarattal igazgatót választottak és állítottak be, mindnyájának közös egyetértésével és végzésével elhatározván, hogy a mikor az egész közönséget egyenlően érdeklő dolgok merülnek föl, vagy a hadseregnek általános felkelése válnék szükségessé, akkor a hunnok lakása helyén és táborában, vérbe mártott tört vagy kardot hordozzanak körül, és hangozzék a hirdető szó, mondván: «Istennek szava, és az egész közönségnek parancsa az, hogy mindenki ezen s ezen a helyen (megnevezvén azt a helyet) fegyverrel vagy a mint teheti, a közönség tanácsának s egyszersmind parancsának meghallgatására megjelenjen».

3. §. Ezt a szokást a magyarok közt Szent István első magyar király, dicsőséges fejedelmünk és Apostolunk atyjának Géza vezérnek koráig sértetlenül fenntartották, a mely szokás a hunnok közül sokat örökös szolgaságra juttatott.

4. §. Mert, elhatározták és végezték, hogy az ily parancs áthágóit, ha csak helyes mentségét nem adják, pallossal kell ketté vágni, vagy közönséges és örökös szolgaságra vetni.

5. §. Azt állítják, hogy ez a végzés (a mint mondók) igen sok magyart juttatott a parasztság állapotába. Különben nem történhetett volna, hogy az egyik urrá, a másik szolgává, ez nemessé, az nem nemessé és paraszttá legyen, mert mindnyájan ugyanegy nemzetségből, tudniillik Hunortól és Magortól származtak.

6. §. Miután pedig a magyarok a szent lélek kegyelmének ihletéből, szent királyunk közremunkálása által az igazságnak felismeréséhez és a katolikus hitnek vallásához jutottak és Őt önként királyukká választották és meg is koronázták: a nemesítésnek s következésképen a nemeseket ékesítő és a nem nemesektől megkülönböztető birtok adományozásának jogát s teljes hatalmát az uralkodással és országlással együtt a község a maga akaratóból, az ország szent koronájának joghatósága alá helyezte és következésképen fejedelmünkre és királyunkra ruházta; ettől-fogva Ő tőle ered minden nemesítés és e két dolog² mintegy a

¹ Az eredetiben «egressi», a Corpus jurisban «ingressi».

² Tudniillik a királyi hatalom átruházása és a nemesítés v. ö. Quadripartitum I. r., 12. cz.

viszonos átruházásnál és a kölcsönösségnél fogva, annyira szorosán függ egymástól mindenha, hogy egyiket a másiktól külön választani és elszakítani nem lehet s egyik a másik nélkül nem történhetik.

7. §. Mert a fejedelmet is csak nemesek választják,¹ és a nemeseket is csak a fejedelem teszi azokká, s ékesíti nemesi méltósággal.²

4. CZÍM.

Hogy a valóságos nemességet hadi szolgálatokkal és egyéb érdemekkel szerzik és birtokadományozással erősítik meg.

A valóságos nemességet tehát katonai étellel és tudománnyal vagy egyéb lelki és testi adományokkal és erényekkel lehet megszerezni. Mert mihelyt fejedelmünk bármely állapotú embert jeles tetteiért és szolgálataiért várral vagy mezővárossal akár pedig majorral, vagy más birtokjoggal megajándékoz, az a fejedelemnek ilyen adománya által (ha ezt törvényes iktatás követi),³ azonnal valóságos nemessé lesz és a parasztság állapotának minden igája alól kikerül.⁴

1. §. És ezt az adományos szabadságot a miéink nemeseknek mondják. A honnan az ily nemesek fiait joggal örökösöknek és szabadoknak nevezzük. Az ilyen nemeseket az imént⁵ említett javakban való részesülés és összeköttetésnél fogva a szent korona tagjainak tartjuk, a kik senki más hatalmának alávetve nincsenek a törvényesen megkoronázott fejedelmén kívül.

5. CZÍM.

Hogy szolgálataival szerzett javairól mindenki szabadon rendelkezhetik.

Az olyan fekvő jószágnak és birtokjognak pedig, melyet valaki hadi szolgálat által szerzett, a római törvénytudók szerint *«peculium castrense»*,⁶ annak pedig mit tudományával vagy ismer-

¹ 1547: 5., 1687: 2., 1715: 1., 2, 3.

² 1606: 14.

³ I. r., 32. cz.

⁴ 1630: 30.

⁵ I. r., 3. cz., 6. §.

⁶ Magyarul: «saját hadi szerzemény».

reteivel szerez *«peculium quasi castrense»*,¹ a neve. *«Peculiumnak»*, mintegy saját vagy magánvagyonnak azért mondjuk, mivel arról a fiú apjának akaratán kívül is szabadon rendelkezhetik és viszont.

1. §. Ez eredete és alapja annak a mi dicséretes és eleitől fogva fennálló szokásunknak, hogy tudniillik minden báró úr, mágnás és nemes a maga munkája, szolgálatai és érdemei által bármiképen szerzett vagy nyert összes dolgok, fekvő jószágok és birtokjogok fölött az atyjával vagy testvéreivel történt osztály előtt (a mint akarja) mindig szabadon rendelkezhetik, a mint ezt alább az atyafiak osztozása rendén világosabban előadom.²

6. CZÍM.

Hogy nemessé birtokadományozás nélkül is lehet valaki és hogy a törvény előtt a nemesség bizonyítására nemesi czímer nem szükséges.

Tudnunk kell továbbá, hogy valaki valóságos nemessé lehet vagy azzá tehető más módon is, fekvő jószágok és birtokjogok adományozása nélkül; midőn tudniillik fejedelmünk bármely közrendű embert a parasztnak és nem nemeseknek szolgaságából kiszakítván és kivevén, az ország valóságos nemeseinek gyülekezetébe, társaságába és rendébe soroz és iktat. Az ilyenek birtokadományozás nélkül is a valóságos nemések számába jönek. És az ilyen, bármelyik módon tett nemeseket, valamint ezeknek fiúágon törvényesen leszármazó összes örököseit (még ha nemesi czímerök, vagy a czímert leíró s ennek adományozásáról szóló levelük nincsen is) valóságos neméseknek tekintjük.

1. §. Mert a czímer, a melyet a fejedelem valakinek ad, a nemességnek nem szükséges kelléke, hanem csak ékessége. Mert a czímer adományozása egymagában senkit sem nemesít; mint-hogy sok polgárnak és közrendű embernek van a fejedelemtől nyert czímere, de azért még sem számítjuk a nemések közé.

2. §. A nemesség bizonyítására a törvény előtt nem szükséges tehát a nemesi czímer előmutatása, hanem csupán az adománylevélnek vagy a birtokadományozást is tartalmazó iktató

¹ Magyarul: »saját polgári szerzemény».

² I. r. 53. cz.

levélnek felmutatása; sőt azoknak hiányában, a leánynegyed kiadásáról készült nyugtató levél is (ha ez a királyi jogok elévülési idejét meghaladta) az ilyen nemesség bizonyítására bőven elégséges.

3. §. Mert leánynegyed csak közszolgálatokkal szerzett fekvő jószágok és birtokjogokból jár ki.

4. §. A vásároltakból pedig a bárók, mágnások és nemesek leányai s leányágon leszármazói nem leánynegyedet, hanem megfelelő örökrészt kapnak.

7. CZÍM.

Hogy a nemes atyától és nem nemes anyától született gyermekek valóságos nemesek, de nem megfordítva.

Továbbá azokat, a kiknek csak anyjuk nemes, de atyjuk nem nemes, valóságos nemeseknek nem mondjuk,¹ ha csak netán a király az asszonyt az atyai jogok valóságos örökösévé (de a törvényes örökösök sérelme nélkül) nem tette és nem fiúsította.

1. §. Mert ily módon nem nemes atyától származott fiai is (mivel a fiúsításnak olyan ereje és természete van, mint az adományozásnak és a birtokjogok átruházásának s ezt képviseli), valóságos nemesek lesznek.

2. §. Ellenben pedig a nemes atyától és nem nemes anyától született fiakat valóságos és igazi nemeseknek tekintjük.

3. §. Mert az atya a nemző, az anya pedig a nemzés alakját adja meg.

4. §. Hogy az említett fiúsításnak mikép lehet és kell megtörténnie, azt alább találod megírva.²

8. CZÍM.

Hogy az örökbe fogadás is nemesít.

Továbbá még más módon is lehet valaki nemessé; örökbe fogadás útján: a mikor tudniillik valamelyik úr vagy nemes valamely parasztot vagy nem nemest fiaként örökbe fogad és fekvő jószágainak utódjává és örökösévé rendel; ha az ilyen

¹ I. r., 17., 50. cz.

² I. r., 66. cz.

örökbe fogadáshoz a királyi jóváhagyás járul és ezt a jószágaiba való törvényes beiktatás is követi (mivel az örökbefogadásnak épen úgy, mint a fiúsításnak királyi jóváhagyás mellett adományereje van) az a nem nemes és ennek fiai igazi nemesek számába jőnek.

9. CZÍM.

A nemeseknek négy fő és kiváltságos jogáról.

Ámbár pedig a nemeseknek a fejedelmi kiváltságlevelekből és rendeletekből kitetszőleg igen sok joguk van, mindazáltal közülök négy a legfőbb, a melyeket ide iktattam.

1. §. Az első tehát az: hogy őket előzetes¹ idézés vagy perbe hívás és törvényes elmarasztalás nélkül, senkinek unszolására, panaszára vagy kérésére személyükben senki sehol le nem tartóztathatja.²

2. §. Megszorítást szenved azonban ez a jog büntettek és bűnügyek,³ úgymint: a szándékos gyilkosság, faluk felgyújtása, tolvajság, rablás vagy haramiaság, sőt az erőszakos parázñaság esetében is, a melyekben a nemesség tisztességét, czímét és szabadságát mindenki elveszti. És így⁴ az ilyen a tett színhelyén parasztkézzel is szabad mindig letartóztatni és kihágásaihoz képest elmarasztalni és megbüntetni.

3. §. Ha azonban a tett színhelyéről elfutott és ellenfeleinek kezei közül kimenekült; azután nem máskép, hanem csak idézés vagy perbe hívás és törvénykezési eljárás útján lehet őt elítélni és büntetni.⁵

4. §. A második főjog az: hogy az egész ország nemesei (a mint előbb említve van) senki másnak hatalma alatt nem állanak, mint a törvényesen megkoronázott fejedelemnek; sőt fejedelmünk maga is, rendes hatalmánál fogva, bárkinek pusztá panaszára és gonosz besugására, közülök senkit, a törvény útján kívül és kihallgatása nélkül, sem személyében, sem vagyonában meg nem háboríthat.⁶

5. §. A harmadik az: hogy törvényes jogaikkal és föld-

¹ Az eredetiben levő «primum» szó a Corpus jurisban hiányzik.

² II. András 2. 1723:3., 5.

³ Sz. István II. k. 51. fej. 1715:7., 1723:5., 1601:14., 1548:31., 1622:65., 1462:2., 1435:6., 1687:14., 1625:13., 1655:38.

⁴ Az eredetiben «si», a Corpus jurisban «sic».

⁵ III. r., 32. cz. 1659:16.

⁶ 1723:5.

birtokuk határain belől fekvő minden jövedelmeikkel, tetszésük szerint mindenkor szabadon élhetnek; mindennemű jobbágyi szolgálat, adakozás alól, rovás és egyéb adó, vám és harminczad fizetésétől mindörökre teljesen mentesek és ki vannak véve, csupán csak az ország védelmére tartoznak katonáskodni.¹

6. §. A negyedik és utolsó (hogy a többit mellőzzem) az: hogyha bármelyik királyunk vagy fejedelmünk, a néhai második, vagy melléknevén Jeruzsálemi András király úr és fenséges fejedlem országos végzeményében (a melynek megtartására minden magyar király, mielőtt a szent koronát fejére tennék, meg szokott esküdni) kinyilvánított és kifejezett nemesi jogok ellenére tenni merészelne, akkor örök időkre szabadságukban áll, annak ellene szegülni és ellene mondani a nélkül, hogy a hűtlenség vétkébe esnének.²

7. §. A nemesek alatt pedig értsd e helyen általában az összes főpap, báró urakat és a többi mágnásokat, valamint az ország más előkelőit, a kiket (a mint előbb mondtam) mindenkor egy és ugyanazon szabadság előjoga védelmez.³

10. CZÍM.

Hogy fejedelmünk az ország minden báró urának és nemeseinek igaz és törvényes utóda.

Mivel fentebb azt mondtam, hogy minden nemesítésnek és birtokadományozásnak teljes hatalma fejedelmünkre szállott át, azért szükséges megjegyeznünk azt is, hogy fejedelmünk minden báró úrnak és mágnásnak, az ország többi nemeseinek és birtokosainak igazi és törvényes utódja, abban az esetben, ha valamelyikük örökösök és maradék nélkül halna el.

1. §. Mert azoknak összes fekvő jószágai, és birtokjogai a jelzett átruházás erejénél fogva, eredetileg Magyarország szent koronájától függenek és törvényes birtokosuk magvaszakadtával mindig ugyanerre is néznek és háramlanak.

2. §. Ez oltotta belénk azt a rég törvényerőre emelkedett szokást, hogy minden egyedül álló és magára maradt személy, a kinek igazi és törvényes örököse nincsen, birtokjogairól királyi

¹ II. András 7., 1715:8., 1557:16., 1723:14., 92.

² 1687:4.

³ II. András 3., 1492:50., 1563:70., 1613:4., 1729:45., 1618:59., 1574:37., 1351:6., 1498:39., 1595:27. II. András 15., 22.

jóváhagyás nélkül, örökre szóló joggal épenséggel nem rendelkezhetik. Sőt azokat közbecsűn felül,¹ még zálog czímen sem vallhatja be,² a mint ezt alább a maga helyén bővebben előadom.

3. §. Ezenkívül fejedelmünk valamennyi főpap úrnak és egyházi férfiúnak is hasonlóképen igazi és törvényes utóda; nem abban az értelemben, mintha a fekvő jószágokat és birtokjogokat az egyháztól elvehetné vagy elszakíthatná, hanem abban, hogy ezeket (s megürülvén a főpapi és egyházfői székek) az egyházzal együtt kormányzás céljából eladományozza. Az érsekségekben és püspökségekben való megerősítés joga épségben maradván, a mely csakis a római szentegyház joghatósága alá tartozik.

11. CZÍM.

Hogy ebben az országban a pápa az egyházi hivatalok adományozásánál a megerősítés hatalmán kívül semmi egyéb joghatóságot magának fönnt nem tartott.

Tudnunk kell pedig, hogy ámbár a pápának, vagyis a legfőbb papnak kétféle, ú. m.: világi és lelki joghatósága van; mindazáltal ebben az országban, az időnként megüresült egyházi hivatalok adományozásánál semmi joghatóságot, a megerősítés hatalmán kívül, nem gyakorol; és pedig négyféle okból:

1. §. Először az egyházak alapítása okából: mivel ez országban minden egyházat, püspökséget, apátságot és prépostságot egyedül a magyar királyok alapítván, ez alapítás által a kegyuraságnak, kinevezésnek, választásnak és hivataladományozásnak minden hatalmát megszerezték és magukénak tulajdonították. A mely okból, tudniillik a kegyuraságnál fogva, ebben az országban az egyházi hivatalok adományozása mindenkor királyainkat illeti.

2. §. Másodszor a keresztyénség felvétele okából: mivel a magyarok nem apostoli tanításra, vagyis apostolok szent beszédére, a kiknek fejedelmét a földön a pápa helyettesíti és személyesíti, tértek a katolikus vallásra, hanem saját királyuknak, tudniillik Szent István királynak, a kiről fentebb is megemlékeztem, intézkedése következtében. A ki legelőbb alapított ez országban püspökségeket, apátságokat és prépostságokat; ugyan-

¹ I. r. 60., 64., 65. cz.

² 1625 : 53., 1635 : 90., 1647 : 125., 1655 : 52.

ezen egyházak főpapi állásait és hivatalait, a pápa engedélyéből,¹ egymaga adományozta, a kiknek akarta (csak hogy arra alkalmasoknak és a jámborság erényeivel ékeskedőknek). A mint az egyházban is szól róla az ünnepi ének: *«Ez (tudniillik Szent István) miként Salamon, épít és ajándékokkal gazdagít templomokat, gyöngyökkel és koronákkal ékesít kereszteket és oltárokat»*. És tovább ekképen: *«Ezeknek igazgatására főpapokká tudós, igazságos, hív és kipróbált férfiakat teszen a hűvek megerősítésére. Ekként a nyert talentumot Istennek kétszeresen adván vissza, lép be a számára öröktől fogva készült királyi székébe.»* Ime világosan megvan írva, hogy ő maga és nem más rendelt azoknak az egyházaknak, a melyeket alapított, adományokkal gazdagított, igazgatására igazságos és hű főpapokat; a mint ez élettörténetéből s az egyházak alapításáról s javadalmazásáról szóló több kiváltságlevélből is világosan kitetszik. Ugyanezt tették közzé könyveikben a római és egyházi jogmagyarázók is.

3. §. Innen érdemelte ki a király és apostol nevét, mert tanításával, jó cselekedeteivel és példaadásával a földön az apostolokat helyettesítette. És ugyanazért a pápa adományából címereként szentsége jeléül a kettős keresztet is méltán érdemelte ki, hogy tudniillik: királynak és apostolnak joggal mondjuk. Innen az ő idejétől kezdve szokta meg a magyar nemzet is a kettős keresztet saját czimereül tartani és használni. Mert a négy folyó, tudniillik az Ister vagy Duna, Tisza, Száva és Dráva ábrázolását Pannoniától sajátította el, a hol most a magyarok laknak és élnek.

4. §. Harmadszor: a törvényes elévülés okából, mivel Magyarország királyai, Szent István királyunk uralkodása óta, a kit az Úr születése után az ezeregyedik évben szerencsésen a magyar nemzet királyává kentek föl és koronáztak meg, a jelen időig, több mint ötszáz éven át, az ilyen egyházi hivatalok adományozásának mindenkor valóságos és békés gyakorlatában és birtokában voltak, a mi az egyház és az apostoli szentszék jogainak elévülési idejét már többszörösen is régen túlhaladta.

5. §. Negyedszer: Mivel az országnak az egyházi hivatalok adományozására néző ezt a jogát az ország többféle szabadságával együtt hajdan Zsigmond császár és király urunk idejében, a *konstanczi* egyetemes és nevezetes zsinat, a melyen, mint tudva van, más egyházi férfiakon és számos keresztyén fejedelmen kívül, harminczkét bíboros volt jelen, megerősítette és eskü alatt tett fogadással biztosította, a mint azt az arról szóló bulla nyilván bizonyítja.

¹ Az eredetiben «ex annuentia», a Corpus jurisban «ex nutu».

6. §. Ez a zsinat pedig (hogy néhány szóval igen röviden érintsem) négy éven át tartott, mert az Úrnak ezernégyszáztizen-negyedik évében kezdődött. E zsinaton végre az üdvösségnek ezernégyszáztizenhetedik évében *Ottót* választották meg *V. Márton* néven pápának. A következő évben, tudniillik: ezernégyszáztizen-nyolczban aztán ez a zsinat Márton pápának és az említett *Zsigmond* császárnak parancsára széteszlott, és ugyanazon a zsinaton huszonharmadik *János* (ámbár akarata ellenére) a pápaságról lemondott. *Gergely* pedig önként visszalépett és leköszönt. De *Benedek* mindenképen ellenszegülvén és visszalépni nem akarván, a zsinat őt végzéssel alkalmatlannak nyilvánította és a pápaságtól megfosztotta. Ugyanazon a zsinaton *Huss Jánost* és ennek tanuló társát *Prágai Jeromost*, mint eretnekeket megégették és hamuvá tették.¹ A szakadás pedig, a melynek elfojtására és megszüntetésére az a zsinat (a szentlélek kegyelmétől indítva) egybe-gyűlt és együtt maradt, harminczkilencz esztendeig tartott; míg végre *Zsigmond* császár munkálkodása által megszűnt és Isten egyházának óhajtott békéje és nyugalma szerencsésen helyre állott.

12. CZÍM.

Hogy minden főpap úr és egyházi személy a királynak hűségi hódolattal tartozik és hogy világi javaikra nézve a világi bíróságok alá tartoznak.

Minthogy tehát, az egyházi hivatalok adományozása az Isten egyházához tartozó fekvő jószágokkal és birtokjogokkal együtt fejedelmünket és királyunkat illeti, azért mindazok az egyházi férfiak, bármely rendűek, rangúak és méltóságúak legyenek, a kiknek Magyarországon várak, kastélyok, erősségek, városok és mezővárosok, majorok, faluk és puszták vagy bármely más birtokjogok állanak hatalmuk és kormányzásuk alatt, méltóságuk és kivételes állásuk előjoga és szabadsága ellent nem állván, e nemes Magyarország törvényesen megkoronázott királyának és fejedelmének, éppen úgy mint az ország többi világi emberei mindenkor hűségi hódolattal tartoznak.²

1. §. Es a birtokukban levő ilyen világi javakra nézve, valamint az onnan kiinduló bármely hatalmaskodásra, és egyéb

¹ 1523: 54., 1525: 4, I. v. 14. cz. Mátyás 1., 2. Ulászló II. 4.

² II. v. 44., 54. cz.

dologra nézve ellenfeleik (ha ilyenek vannak) őket az ország bármely rendes birája elibe szabadon perbe idézhetik és vonhatják, a kik előtt a világiak módjára felelni és törvényt állani kötelesek.¹

13. CZÍM.

A királyi adományokról és nemeikről általában.

Minthogy egész Magyarországon és az ebbe kebelezett tartományokban és az alája vetett részekben a főpap és báró uraknak, mágnásoknak, nemeseknek és előkelőknek akármilyen rendűek, állásúak, méltóságúak és jelességűek legyenek, minden birtokjog Magyarország fenséges király urainak adományaiból jutott kezükre és hatalmukba, tehát legelőször is: a királyi adományokról és ezeknek nemeiről kell általában szólanom.

1. §. A hol tudnunk kell, hogy a királyi adomány kétféle,² tudniillik: tiszta és vegyes.

2. §. Tiszta adomány az, melylyel a fejedelem az ország szent koronájának joghatósága alá törvényesen került birtokjogokat, szolgálatok vagy kitűnő érdemek fejében, valakire örökösén átruház.

3. §. Vegyes adománynak pedig azt mondjuk, a melynek elnyeréséhez a szolgálatokon felül még valamely pénzösszegnek fizetése is járul. Ezt ideiglenes átruházásnak szoktuk nevezni.

4. §. Mert a királyi Felség (e Magyarország szent koronájának előbb említett joghatóságánál fogva) bármely elhaltnak, a kinek magva szakad, vagyis a ki örökösök hátrahagyása nélkül múlik ki, minden birtokjoga fölött mindenkor teljes hatalommal szabadon (a mint akarja) rendelkezhetik, tudniillik: fentarthatja magának, vagy eladományozhatja, vagy ideiglenesen átruházhatja³ annak részére, a kinek inkább akarja.

5. §. És hogy az istentelen embereknek elkövetett gonoszsága büntetlenül ne maradjon; hogy a nemesség és parasztság egyenlő értékűnek föl ne tűnjék; s ismét, hogy a hűségnek a hűtlenséggel egyenlő jutalma ne legyen; tehát a hűtlenek vakmerőségének és lázadásának megtörsére és az istentelen és becs-telen emberek rosszindulatú szabadosságának megfékezésére a mi eleink — ezt hozván magával a törvény szigora s a közjó is ezt

¹ II. r. 48., 49. cz. 1647:16.

² Az eredetiben «duplex est», a Corpus jurisban «duplex sit».

³ 1599:31., 1608:17., 1630:31., 1659:75.

kivánván, — országos végzeménynyel elhatározták és ¹ megállapították, hogy nem csak valamely magvaszakadtnak, (a mint előadtam)² hanem azoknak birtokjogai is, (még életükben) Magyarország szent koronájára háramoljanak s következőkép adományozás alá kerüljenek, a kik konokul az ország alkotmánya ellen támadnak és ezáltal a királyi felség méltóságát megvetik, és másokat a törvényes igazságon kívül önkényből és vakmerően háborgatnak, hogy az istentelenek megbüntetésének példája néme-lyeket elrettentsen, másokat pedig, a kik az ilyenek ³ jószágait netalán adományúl nyerik, annál inkább a hűséges cselekedetek gyakorlására és végezésére buzdítson.

14. CZÍM.

A hűtlenség vétkének eseteiről.

Az úgynevezett ⁴ hűtlenség vétkének esetei ⁵ pedig azok, melyek ha fölmerülnek, a királyi felség bárkinek fekvő jószágait még életében törvényesen és szabadon adományozhatja annak a kinek akarja.⁶

1. §. Első eset a felségsértés bűne; ha tudniillik valaki fejedelmünk személyére szentségtelen kezét vet, vagy fegyverrel avagy méreggel élete ellen tör, vagy azok közé a falak közé vagy abba a házba, a hol a fejedelem maga tartózkodik, hatalmasul beront.⁷

2. §. Második eset az: ha valaki az alkotmány, a király és korona közhatalma ellen támad és ellene szegül. E támadást azonban úgy értsd, hogy akkor, ha jogos önvédelemből történik, nem szül hűtlenségi vétket.

3. §. Továbbá: a ki hamis okmányt készít,⁸ vagy a bíróság előttilyent nyilvánosan használ; úgy szintén a ki hamis pecsétet metsz vagy használ.

4. §. Továbbá: a kik hamis pénzt vernek, vagy ilyent tudva és nyilván nagy mennyiségben használnak.

¹ Az eredetiben «atque» a Corpus jurisban «ac».

² Az eredetiben «ut praefertur», a Corpus jurisban «ut dictum».

³ Az eredetiben «talium», a Corpus jurisban «talía».

⁴ Az eredetiben és a Corpus jurisban «et vocantur», a Quadripartitum II. r. 14. czímében helyesebben «ut vocantur».

⁵ 1723 : 9., 10., 11., 12.

⁶ 1715 : 9.

⁷ 1715 : 7., 1723 : 5., 9. Sz. István II. 51. fej. 1715 : 49.

⁸ II. r. 16. cz.

5. §. Továbbá: a kik atyafiaikat vagy vérrokonaikat a negyedik ízen belől meggyilkolják vagy megsebesítik. Nemkülönb az atya-, feleség- és férjgyilkosok.¹ Azonban csak azt a feleség- és férjgyilkosságot kell értened, melyet valaki a törvényes eljáráson kívül és igazságtalanul követ el.

6. §. Továbbá: a kik nőrokonaikat ugyancsak a negyedik ízen belül megszeplősitik. Vagy a kik mostoha anyjukon erőszakot tesznek s a kik vért fertőztetnek, nyilvános elmarasztalás vagy levelesítés esetében.

7. §. Továbbá: faluknak és majoroknak nyilvános gyújtogatói.

8. §. Továbbá, a kik az ország belállapotának felforgatására idegen dölőkat vagy zsoldosokat hoznak be.

9. §. Továbbá: a kik közölszalmat, vagy szabad menedéket biztosító levelet sértenek meg, nyilvános elmarasztalás esetében.

10. §. Továbbá: a kik a saját uruk várait elárulják. Nem különben, a kik bármely hazafiú várait, kastélyait vagy más erősségeit ostrommal beveszik, elfoglalják vagy alattomban kezükre kerítik, a mennyiben ezért nyilván elmarasztalva vannak.

11. §. Továbbá: a kik az ország rendes biráit és ezeknek a biráskodásban helyetteseit, megölik, elfogják, megverik vagy megsebesítik.

12. §. Továbbá: azoknak a perlekedőknek vagyis peres feleknek megölői, a kik a királyi felséghez, vagy a nyolczados, vagy pedig a rövid avagy megyei törvényszékre, vagy bármely más törvénykezési helyre, tudniillik perfolytatás végett utaznak, vagy pedig azoknak, a kik a király meghívására egybeült közönséges országgyűlésre² jönnek-mennek.

13. §. Továbbá: a kik a királyi embereket, a káptalan és konvent kiküldötteit, midőn ezek végrehajtásban járnak, megölik, megsebesítik vagy megverik.

14. §. Továbbá: a nyilvános eretnekek, a kik tudniillik valamely kárhoztatott vallásfelekezethez csatlakoznak.

15. §. Továbbá: a testesonkítók és szemkivájók, kivéve a bánokat, vajdákat és a véghelyek más tisztviselőit.

16. §. Továbbá: az ország végvárainak feladói.

17. §. Továbbá: a kik a törökőknek és más hitetleneknek, tudniillik az országra agyarkodóknak és ellenségeinek fegyvert vagy élelmet szolgáltatnak.

18. §. Továbbá: azoknak háborgatói, letartóztatói, és fosztogatói, a kik kárhoztatott hitvallásukkal felhagyva, állandó ittmaradás végett, e hazába menekülnek.

¹ Az eredetiben «mariticide», a Corpus jurisban «matricidae».

² Az eredetiben «conventionem», a Corpus jurisban «convocationem».

15. CZÍM.

Hogy a rablók, tolvajok és gyilkosok fekvő jóságai királyi adományozás alá nem tartoznak.

Az előadott esetekből következik tehát, hogy a tolvajoknak vagy rablóknak, a haramiáknak és más ilyen fosztogatóknak, úgy szintén a gyilkosoknak és azoknak fekvő jóságai és birtokjogai, a kik a nemeseket megsebesítik vagy megverik, (kivéve az előbb említett eseteket) avagy házaikat erőszakosan megrohanják és mások majorjait, fekvő jóságait és birtokjogait és határait feldőlják vagy elfoglalják; a királyi fiskusra nem haramlanak s a királyi felség adományozása alá sem tartoznak; hanem az ilyeneket csak főbenjáró ítélettel kell sújtani és büntetni, ugyanis a tolvajokat felakasztani, a rablókat karóba húzni vagy kerékbetörni, a többieket pedig lenyakazni; tudniillik a mint megérdemlik.

1. §. Fekvő jóságaik és birtokjogaik pedig (ha és mikor halálra ítélték) fiaikra, vagy ezek hiányában nemzeti atyafiaikra,¹ vagy egyéb² törvényes utódaikra szállanak.³

2. §. Ha pedig a király megkegyelmezett nekik és az ítéletet mégis végrehajtották volna, akkor a fiak, nemzeti atyafiak vagy más törvényes utódok a birtokjogaikat, a bírónak és az ellenfélnek, kinek tudniillik kérelmére az ítéletet hozták, kezéből közbeeső szerint, visszaválthatják, a mint ezt a II-ik részben az ítéletek rendén bővebben előadom.

16. CZÍM.

Hogy a hűtlenség vétké és a főbenjáró ítélet kétféleképen különbözik⁴ egymástól.

A hűtlenség vétké és a főbenjáró ítélet tehát kétféleképen különbözik egymástól. Először, mivel a hűtlenség vétké által a hűtlen ember mind fejét, mind örökségét: azaz minden fekvő

¹ Az eredetiben «in fratres eorum generationales», a Corpus jurisban «in fratres eorum in generando efficaces et sufficientes».

² Az eredetiben «alios», a mi a Corpus jurisban hiányzik.

³ II. r. 36. cz., 1486: 55.

⁴ Az eredetiben differentia «est», a Corpus jurisban «sit».

jószágát és birtokjogait örökre elveszti és ezekből a fekvő jószágokból és birtokjogokból az ilyen hűtelen vagyis hűtlenséggel beszenyvezett,¹ meggyalázott és elmarasztalt embert megillető osztályrész (még ha feje esnék is) fiaira vagy nemzetségi atyafiaira soha többé vissza nem tér.

1. §. Sőt az ő családfája vagyis nemzetségének kiágazása a hűtlenség gyalázatára és megútáltatására és a szeplőtlen hűség jeles erényének dicséretére, a jószágok háramlása tekintetében, reá nézve örökre idegenné válik. Azonban értsd itt a már született fiakat és nem azokat, a kik azután születnek. Mert az atyának elmarasztalása és a hűtlenség vétkebe bonyolódása után született fiak az apai jogokban (ha atyjok a király kegyelmét és még jószágainak uralmát is megnyerte) teljes joggal örökösödnek.²

2. §. Ez a királyi kegyelem azonban az ő nemzetsége³ kölesönös örökösödésének, kivéve az elmarasztalás után nemzett fiait, a jószágok háramlására nézve,⁴ semmi hasznára sem lesz. És a királyi kegyelem a többi előbb született fiukat és nemzetségi atyafiakat az elmarasztalttal előbben fennállott öröklési állapotba vissza sem helyezi, hacsak a jószágok háramlása iránt egymásközt bevalló levelekben újra kölesönösen nem szerződnek s erre királyi jóváhagyást nem nyernek. Mert az elenyészett és elveszett örökösödés csak ilyen módon, és nem másképen éled fel és újul meg.

3. §. A főbenjáró ítélet által pedig a fekvő jószágok és birtokjogok tulajdona és öröksége nem vesz el; hanem, ha valamely elítéltet kivégeznek, akkor⁵ minden fekvő jószága és birtokjoga egyenesen fiaira, (ha vannak neki) vagy közelebbi atyafiaira avagy más törvényes utódaira háramlanak.

4. §. Hogyha pedig királyi kegyelmet nyert és az ellenfél az ítéletet mégis végrehajtatta, akkor azokat a birtokjogokat a fiúk vagy atyafiak, vagy egyéb törvényes utódok (mint mondám) a bíróságilag kitűzött határidőn belől, közbeeső szerint magokhoz válthatják.

5. §. Ezenkívül másban is különböznek egymástól a hűtlenség vétke és a főbenjáró ítélet; mert ha az elítélt ember ellenfelével az ítélet meghozása és kihirdetése után is (de ennek végrehajtása előtt) kiegyezett vagy kiegyezhetett, akkor⁶ sem

¹ Az eredetiben «irreliti», a Corpus jurisban «aspersi».

² Az eredetiben «succedunt», a Corpus jurisban «succeedent».

³ I. r. 49. cz.

⁴ Az eredetiben «successionem admutuam», a Corpus jurisban «ad successionem mutuam».

⁵ Az eredetiben «extunc», a Corpus jurisban «tunc».

⁶ Az eredetiben «extunc», a Corpus jurisban «tunc».

királyi kegyelem nem szükséges, sem a bíró az elítélt ember jószágainak és birtokjogainak uralmába nem avatkozhatik.

6. §. Ha azonban hűtlenség vétkébe esett valaki, akkor habár végkép ki egyezett volna is avval, kit az elősorolt esetekben megsértett,¹ mégsem óvhatja meg magát attól, hogy az, kinek a királyi felség hűtlenség czímén a jószágokat és birtokjogokat adományozta, ellene föl ne lépjen; mert az, a ki az ilyen fekvő jószágokat és birtokjogokat adományul nyerte, ez ország szent koronájának joghatóságánál fogva, melynek méltósága és hatalma ellen vétett a hűtlen, és a királyi felségnek erre következett adományozásánál fogva, pert indítani s folytatni s azokat a jószágokat, a törvény rendét megtartva, magának követelni és elsajátítani teljes joga és szabadsága van.

17. CZÍM.

Kiket értünk az örökösök és maradékok alatt és mely fekvő jószágok illetik a flágot egyedül és melyek mind a kettőt.

Egyébiránt mivel az elkezdett tárgyat (a hűtlenségnek és főbenjáró ítéletnek e helyen közbejött és szükségessé vált magyarázata és megkülönböztetése miatt) félbeszakítottam, ugyanazért visszatérve a királyi adományok világosabb fejtegetésére és mindenekelőtt ezt a záradékot «sine haerede decedentium vel in semine deficientium» vagyis «örökösök nélkül elhunytaknak vagy magvaszakadtaknak» magyarázván:

1. §. Meg kell jegyezniünk, hogy ámbár maradékok neve alatt mindazokat értjük, kiknek atyjuk vagy anyjuk után törvény szerint örökölniök kell, beleértve az utószülötteket is, akár férfiak, akár nők legyenek azok; ivadékok nevével pedig a már megszületett fiúkat és leányokat jeleljük, az utószülöttek kizárásával; gyermekeknek pedig² mind a fiúkat, mind a leányokat mind pedig a fiú és leányunokákat mondjuk; mindazonáltal országunknak régi és meggyökeresedett szokása szerint örökösök alatt egyedül a törvényes fiakat értjük, kik az atyai jogokban örökölni szoktak.

2. §. Ámbár abban az esetben, ha³ az atyai vagy anyai fekvő jószágok és birtokjogok mind a két ágat, tudniillik úgy

¹ Az eredetiben «laeserit», a Corpus jurisban «laesit».

² Az eredetiben «siquidem», a Corpus jurisban «autem».

³ Az eredetiben «casu quo», a Corpus jurisban «quod».

a fiúkat, mint a leányokat illetik, az «örökös» nevet (jöllehet nem valódi értelemben) a leányok is viselhetik. Minthogy tehát a leányok nem részesednek minden atyai jószágban és jogban, ugyanazért helyesen nem örökösöknek, hanem inkább maradékoknak nevezzük őket.

3. §. És nem abban az értelemben mondom, hogy maradékoknak nevezik, mintha az atyai jogok közönségesen és mindenkor reájok háramlanának, hanem a vérség tovább terjedése tekintetéből és azokban az esetekben, midőn az atyai vagy anyai jószágokban törvényesen örökösödnek.

4. §. Mert a leány- és fiágot egyaránt csak az *apai vagy anyai pénzen vásárolt* és szerzett, ezenfelül a megölt nemes ember díjába adott és lekötött, valamint a leánynegyed czimén, vagyis a leánynegyed kiadása és megtérítése fejében örökre vagy ideiglenesen átruházott birtokjogok illetik, csakhogy a leánynegyednek ily örökjoggal való átruházása ne legyen a fiútestvérek vagy egyéb törvényes utódok sérelmére; továbbá azok a birtokjogok is, melyekben a királyi felség hajadonokat vagy asszonyokat (de a nemzetségi atyafiak sérelme nélkül) *mindkét ágra nézve* igaz örökösökké fiúsított.

5. §. Minden egyéb bármikép szerzett birtokjog pedig egyedül a fiágot illeti.

6. §. És ezt a kifejezést *«apai vagy anyai pénzen vásárolt» készakarva* használtam; mert a fiútestvérek pénzen szerzett fekvő jószágokban és birtokjogokban a hajadonoknak vagy asszonyoknak, tudniillik azok nővéreinek semmi részesedési joguk sem lehet s a nők oldalágon nem is örökösödhetnek vagy részesedhetnek, hanem egyedül az apai jogokból követelhetnek maguknak vagy megfelelő részt, az imént felsorolt esetekben, vagy pedig leánynegyedet.

7. §. *Készakarva* mondám ugyancsak ezt is: *«mind a két ágra nézve»*. Mert abban az esetben, ha a királyi felség az apa vagy akár a fivér jogaiban is (ha a fivérnek örökösei nincsenek s a fiúsításba beléegyeznek) egyszerűen, tudniillik nem iktatván be a fiúsító levélbe *«mind a két ágot»*, fiúsított valamely hajadont vagy asszonyt igazi örökössé és fiútóddá: akkor,¹ az asszony halálával az ilyen birtokjogok csupán a fiakra (ha ilyenek maradtak utána) különben pedig ismét² a királyi fiskusra háramlanak és leányai csupán az ő negyedükkel, mely azokból az ország szokása szerint részükre jár, tartoznak³ megelégedni.

¹ Az eredetiben «extunc», a Corpus jurisban «tunc».

² Az eredetiben «rursus», a Corpus jurisban «rursum».

³ Az eredetiben «dehehant», a Corpus jurisban «dehent».

18. CZÍM.

Miért nem illetik¹ a leányágot a szolgálatok fejében adományul nyert² birtokjogok?

Ha pedig kérdés támad,³ hogy miért nem illetik a nőágot a szolgálatok fejében adományul nyert fekvő jószágok és birtokjogok? feleld, hogy azért, mivel e Magyarországnak az alája vetett részekkel együtt, ellenségektől környezve s ezeknek torkában fekszik, melyet eleink mindig karddal és fegyverrel szoktak oltalmazni és védeni, jószágaikat és birtokjogaikat is (mint közönségesen) katonai szolgálattal s vérük ontásával szereztek, a mint-hogy most is, így szokás azokat szerezni. Már pedig asszonyok és hajadonok nem szoktak fegyverrel katonáskodni és az ellenséggel küzdeni s ezt nem is tehetik; és ez okon nem illetik azok a jószágok a leányágot.

19. CZÍM.

Ellenben miért illetik⁴ a pénzen vásárolt birtokjogok a leány- és fiágot egyaránt?

Ha pedig megfordítva kérdezzük,⁵ hogy miért illetik az apai és anyai pénzen vásárolt birtokjogok (mint föntebb mondottuk) a leány- és fiágot egyaránt? Mondd, hogy azért, mert a pénzt az ingó dolgok közé számítjuk; már pedig úgy az apai, mint az anyai ingó dolgokban, a fiak és leányok egyenlően részesednek, következésképen az ilyen pénzen vásárolt fekvő jószágokból és birtokjogokból is, (mely pénzben tudniillik a leányoknak is kell vala atyjok vagy anyjok halálával részesedniök) a leányoknak megfelelő rész jár.

1. §. Ámbár eredetét és alapját meggondolva, minthogy a pénzt is igen nagy szolgálattal és munkával, sőt néha szörnyű vérontással szokták szerezni s gyűjteni és minthogy az asszonyok vagy hajadonok egymagukra sem a háború terheit nem viselhetik, sem a hazát nem védhetik: azért nem is érdemelnek a vásárolt jószágokból és birtokjogokból örökrészt; mindazáltal nehogy úgy

¹ Az eredetiben «sequuntur», a Corpus jurisban «sequantur».

² Az eredetiben «conquisita», a Corpus jurisban «aquisita».

³ Az eredetiben «quaeritur», a Corpus jurisban «quaeratur».

⁴ Az eredetiben «concernunt», a Corpus jurisban «concernant».

⁵ Az eredetiben «quaeritur», a Corpus jurisban ismét «quaeratur».

tűnjék fel a dolog, mintha az apai vagyonban való örökösödésből egészen ki volnának zárva, a testvéri szeretet és fiúi vonzalom, melyet a fiúk nővéreik iránt éreznek s isteni törvény szerint érezni is tartoznak, megengedte, hogy az említett vásárolt jószágokból és birtokjogokból velök együtt a leányok is örökös joggal megfelelő részt kapjanak, a hadi terhek viselését és a haza védelmezését e részben férjeik kötelességévé tévén.¹

20. CZÍM.

Vajjon a hűtlenség vétke miatt elmarasztaltnak mind a két ágat illető fekvő jószágai megkegyelmezés esetében ismét mind a két ágat illetik-e?

Továbbá kérdés, hogy ha olyan valakit marasztaltak el hűtlenség vétkeiben, a kinek fekvő jószágai és birtokjogai mind a két, úgymint a fi- és leányágot illették s követték volna, s a ki azután fejére és javaira a királytól kegyelmet érdemelt ki: vajjon a megkegyelmezés után született leányai, az atyai jószágokban a fiúkkal egyenlően örökösödnek-e vagy nem?² mivel a hűtlenség vétke következtében az előbbeni kiváltságok megsemmisültek.

1. §. Feleld, hogy igen; mivel a királyi kegyelem által a hűtlennek, minden előbbeni kiváltsága az utána (de csak egyenes és nem oldalágban) következő örököseire és maradékaira nézve föléled és előbbeni erejét visszanyeri, következésképen azok a jószágok megint mind a két ágat illetik.

2. §. Hacsak talán e részben a kegyelemlevél világos kivételt nem tesz; mert a kegyelemadás és a jószágok visszabocsátása a fejedelem hatalmában áll.

3. §. A miként és a mely föltételek alatt tehát a fejedelem megkegyelmezett és azokat a jószágokat visszabocsátotta, ugyanolyan lesz azokban az örökösödés rendje is.

4. §. Az apa elmarasztalása előtt született leányok pedig kérdés alá sem jönek. Mert azok apjuk vétke miatt saját részüket el nem veszítik, mindazáltal (mint előbb a hűtlenség vétke és a főbenjáró ítélet közt lévő különbség fejtegetése rendén mondtam) vele kölesönös örökösödéshez többé nem jutnak.

¹ Az eredetiben «supportare», a Corpus jurisban «sustinere».

² Az eredetiben «ne», a Corpus jurisban «non».

21. CZÍM.

Vajjon mind a két ágat illetik-e a szolgálatokért és egyszersmind pénzért adományozott fekvő jószágok?

Kérdés továbbá: ha a királyi felség, avagy valamely úr vagy nemes, valakinek valamely birtokjogot, akár várat, vagy erősséget, akár mezővárost, falut vagy pusztát, a teljesített szolgálatok fejében, vagy pedig¹ kedveskedésből és szíveségből s ugyanakkor az azokról készült adomány vagy bevalló levélben is kitett² valamely pénzösszegért örökösen ajándékozott és beírt, vajjon az ilyen birtokjog mind a két avagy csak a fiágot illeti-e?

1. §. Erre azt kell felelnünk, hogy az csak a fiágot illeti,³ minthogy a jószágszerzésben mindenkor a megnyerés és hozzájutás gyökerét, nem pedig ennek toldalékát⁴ vagy ágát kell tekintenünk; ugyanazért bizonyos, hogy ez a fekvő jószág és birtokjog a szerzés gyökerénél fogva örökségi és nem vásárolt.⁵

2. §. Mindazáltal az ilyen pénzösszegeből a leányok vagy leányágon levők saját részüket joggal visszakaphatják.⁶

3. §. Ha pedig az a pénzösszeg akkora és annyira jelentékeny volna, hogy az imént említett módon adományozott birtokjog annyit érőnek nem látszanék, akkor⁷ ennek közbecsűjét a bíró és valamely hiteles hely emberei által meg kell állapítani és a pénznek azt a részét, mely e becсűhöz képest a leányokra esik, a fiúk kiadni tartoznak.

4. §. Következtetés. A honnét is, a jószágnyerés gyökeréből következik, hogy ha az egyik fivér saját birtokrészét a másik fivérnek adja el, a kire (az eladó magszakadásával) a leszármazás és örökösödés rendje szerint az különben is háramlik vala, az a rész a leányágot nem illeti.

5. §. És a rész alatt egész falut és több más efféle birtokjogot is érts.

6. §. Azért hát legyenek óvatosak a jószágok szerzői vagy vásárlói, mert a miképen leveleiket szerkeszteni fogják, azonképen fog történni jószágaiknak öröklése és átszállása is.

¹ Az eredetiben levő «autem», a Corpus jurisban hiányzik.

² Az eredetiben «expressata», a Corpus jurisban «expressa».

³ Az eredetiben «concernit», a Corpus jurisban «concernat».

⁴ Az eredetiben «appendiculum», a Corpus jurisban «appendicuaam».

⁵ 1715: 26. I. r. 17., 19. cz.

⁶ Az eredetiben «rehabere», a Corpus jurisban «habere».

⁷ Az eredetiben «extunc», a Corpus jurisban «tunc».

22. CZÍM.

Az adománynak erről a záradékaról «per defectum seminis» vagyis «magszakadásnál fogva», mit kell értenünk a «mag» alatt?

Minthogy az örökösök hátrahagyása nélkül elhaltak fekvő jószágairól és birtokjogairól szerkesztett királyi adománylevelekbe mindig be szokták tenni és iktatni ezt a záradékot «per defectum seminis talis vel talis etc.» vagyis «ennek és ennek magvaszakadásánál fogva» azért¹ úgy vélekednek némelyek, hogyha az elhalt úr vagy nemes leányokat hagyott hátra, akkor az ilyen adománylevélbe határozottan be kell írni és hozzá tenni ezt a záradékot is: «masculini sexus» vagyis «fiágban» azért, hogy magában az adománylevél szövegében benne legyen ez: per defectum seminis masculini sexus, talis, aut talis etc.» vagyis ennek és ennek fiágban való magszakadásánál fogva,» mert különben az adománylevél semmit sem ér és az ilyen jószágok felkérője sem veheti annak hasznát; okúl adván és állítván, hogy az elhalt (mivel leányai vannak) még nem magvaszakadt.

1. §. E véleményt nem kell elfogadnunk. Mert «mag» alatt csupán csak a férfi nemet vagyis² a fiágot értjük, és nem a leányágot. Hiában való és fölösleges tehát annak hozzáadása és betevése, a mit a szó ereje különben is magában foglal.

2. §. És ennek oka az: mivel a férfinak több magvából természet szerint (többnyire)³ gyermekek fogamzik, ellenben a nő magvából nő születik. Helyesen mondjuk tehát magvaszakadtnak (ha vannak is leányai) azt, a ki fiágban kihalt.⁴

3. §. Innét van az, hogy a nemes atyától és nem nemes anyától származott fiak az igazi nemesek számába jőnek, atyjuk nemzetségét és állapotát követik, de nem megfordítva, a mint föntebb⁵ is nyilván megmondtam.

4. §. Ha mindazáltal valakinek fekvő jószágai és birtokjogai nyilván mind a két ágot illetik⁶ s mind a két ág kihal, akkor⁷ helyes és czélszerű lesz a királyi adományba betenni ezt

¹ Az eredetiben «unde», a Corpus jurisban «ideo».

² Az eredetiben «seu», a Corpus jurisban «ac».

³ Az eredetiben «ut in plurimum», a Corpus jurisban «ut plurimum».

⁴ Az eredetiben «defecit», a Corpus jurisban «deficit».

⁵ I. r. 7. cz.

⁶ 1715:25.

⁷ Az eredetiben «tunc», a Corpus jurisban «tum».

«*per defectum seminis utriusque sexus talis etc.*» vagyis «*ennek és ennek mindkét ágban való magszakadásánál fogva*», hogy e részben a «mag» alatt utódlást értsünk.

23. CZÍM.

Meddig tart¹ a királyi jog s mennyi idő alatt évül el?

Minthogy tehát a királyi felséget (a mint előbocsátottam) minden magvaszakadt báró úr, mágnás, előkelő és az ország nemesei igazi és törvényes utódának tekintik, hát akadnak többen, urak, nemesek és országlakosok, tudniillik birtokos emberek, kik a királyi jogokat álnokul, tudniillik vagy zálogkezimen vagy erőtelen és sikertelen, avagy királyi jóváhagyást nélkülöző bevalás alapján maguknak követelik és azt koholják, hogy azok atyafisági² vagy más utódlási, vagy örökségi jogon reájuk hárítottak vagy egyéb álúton (kiváltképen háborús és zavaros³ időekben) imígy-amígy azoknak uralmába belopódnak és azokat titkos hallgatással megtartani, kormányozni és gyakorolni szokták, azzal a szándékkal, hogy az ilyen birtokjogokban hosszú idejű elévüléssel magukat megerősítsék és hosszú időre biztosítsák.

1. §. A honnét tudnunk kell, hogy a királyi jog bármely rosszhiszemű birtokos fekvő jószágaiban és birtokjogaiban száz évig tart s ennyi ideig lehet kereset tárgya, senkinek elévülési kifogása⁴ ellent nem állván.

24. CZÍM.

A királyi jognak és a birtokjognak meghatározása.

A királyi jog tehát az ország szent koronájának, titokban lappangó és fennálló joghatósága, olyan fekvő jószágokra és birtokjogokra nézve, melyeket valaki rosszhiszeműleg és királyi jóváhagyás ellenére bitorol.

1. §. A birtokjog neve alatt pedig általában a várakat, kastélyokat, erősségeket, városokat, mezővárosokat, falukat, birtokokat, földeket, erdőket és pusztákat kell értened.

¹ Az eredetiben «durat», a Corpus jurisban «duret».

² Az eredetiben és Corpus jurisban is «necessaria» áll a «necessario» helyett V. ö. Quadripartitum II. r. 19. czím.

³ Az eredetiben «disturbiorum», a Corpus jurisban «dissensionum».

⁴ I. r. 78. cz.

2. §. A hol tudnunk kell, hogy a «*possessio*» vagyis «*birtok*» szót kétféle értelemben vesszük. Először ugyanis valamely ingó vagy ingatlan dolog uralmának, használásának és kormányzásának értelmében. És ily értelemben a «*possessio*» mintegy «*peditum positio*» azaz belépés annak a dolognak használatába, uralmába, melyet valaki valósággal kezén tart és kormányoz.

3. §. Másodszor pedig (célunkhoz képest) a «*possessio*» elnevezésnek falu a jelentése és értelme, még pedig tulajdonképen szólva, mert a váraknak, kastélyoknak, városoknak, mezővárosoknak és pusztáknak külön nevük van.

4. Mindazáltal a «*jus possessionarium*» alatt e helyen általában a várakat, kastélyokat, erősségeket, városokat, mezővárosokat, falukat, birtokrészeket, földeket, réteket, erdőket és pusztákat értsd.

5. §. «*Praedium*»; azaz pusztának pedig mondjuk azt a mezőt, melyen előbb emberek szoktak lakni, de a melyen most sem épületek nincsenek, sem jobbágyok nem laknak, tehát mintegy «*praediae*» vagyis zsákmánynak van kitéve, mely kifejezés a régiektől származik, kik a haddal elfoglalt földeket, «*praedia*»-nak, zsákmánynak nevezték.

6. §. Hasonlóképen pusztának nevezzük az olyan nemesi és jobbágytelket vagy házhelyet is, a melyen épenséggel semmi épület és lakó nincsen.

7. §. A várak és kastélyok, erősségek, városok és mezővárosok pedig ismereteseek s magyarázatra nem szorúlnak.

8. §. Tartozékok neve alatt pedig közönségesen mindazt értjük és foglaljuk egybe, mi valamely városhoz, mezővároshoz vagy faluhoz tartozik; minők a művelt és műveletlen szántóföldek, mezők, rétek, kaszálók, legelők, gyepek, erdők, eszerjék, berkek, hegyek, völgyek, szőlőkertek, szőlőhegyek, vizek, folyók, halastavak, halászatok, vízfolyások, malmok és malomhelyek és általában a város, mezőváros vagy falú minden haszonvétele és jövedelme.

9. §. Gyakran pedig valamely várnak minden joghatóságát, úgy a várhoz kapcsolt és tartozó, akárhol fekvő minden ingatlan jószágot értjük a tartozékok alatt; minők: a városok, mezővárosok, faluk, birtokrészek és puszták. De az ilyen elnevezést vagy megjelölést ritkán használjuk, hanem a várhoz tartozó városokat, mezővárosokat, falukat, birtokrészeket és pusztákat, ha nem is külön-külön, de legalább általános kifejezéssel szoktuk jelölni.

10. §. És jöllehet a királyi jogot általában csaknem minden birtokjogra, mely bármi módon vagy czímen királyi adományozás és ajándékozás alá kerül, alkalmazhatjuk és kiterjeszt-

hetjük, mindazáltal, ha valamely úr vagy nemes olyan kihágást vagy bűnt követett el, mely a hűtlenség vétkét foglalja magában, vagy ha valakinek (közelebbről) magva szakadt, akkor ennek vagy ezeknek fekvő jószágait és birtokjogait nem egyszerűen királyi jog czíme alatt, hanem hűtlenség vétkénél fogva (ennek világos kitételével) vagy pedig¹ az elhúnytak magszakadásánál fogva szokás felkérni és az ilyen adományozásba a felkérők gyakran a királyi jogot is (ha ez egyébként is megvolna azokban² a jószágokban) beszokták iktatni. Ugyanazért a királyi jognak imént adott meghatározását nem az ilyen nemű királyi jogra, hanem a királyi jogok eltitkolóira kell érteni és alkalmazni.

25. CZÍM.

Hogy azok, kik királyi jog czímén igaztalanul kérnek föl fekvő jószágokat, ezeknek örök becsűjén maradnak.³

Ha tehát valaki a maga számára királyi jog czímén kért föl⁴ birtokjogokat, a melyeknek tudniillik valamely úr vagy nemes régtől⁵ fogva békés birtokában volt és ha az az úr vagy nemes, miután az ez iránt indítandó perben a törvényszakok elteltek,⁶ (mert az afféle per mai szokás szerint négy nyolczados törvényszak alatt szokott véget érni) bebizonyíthatja, hogy (jogszerűen és jóhiszeműleg) volt és van ama felkért birtokjogoknak uralmában,⁷ akkor⁸ az olyan felkérőt, a gonoszul és igazságtalanul felkért birtokjogoknak, (melyeket⁹ örökös joggal eltulajdonítani, bitorlani s a melyektől a törvényes birtokost örökre megfosztani törekedett), örök becsűjében kell elítélni és marasztalni, hogy hasonló mértékkel mérjenek neki vissza és forbátul ugyanazt a kárt szenvedje, a melyet ő akart másnak okozni.

1. §. S ugyanezt kell tartanunk azokra nézve is, kik az előbb mondott esetekben a királyi felségtől hűtlenség czímén kérnek fel a maguk számára birtokjogokat és azok ellen, kiknek

¹ Az eredetiben levő «autem», a Corpus jurisban hiányzik.

² Az eredetiben «in illis», a Corpus jurisban «in illius».

³ Az eredetiben «condemnantur», a Corpus jurisban «condemnentur».

⁴ Az eredetiben «impetraverit», a Corpus jurisban «impetravit».

⁵ Az eredetiben «ab olim», a Corpus jurisban «olim».

⁶ Az eredetiben «pertransitis», a Corpus jurisban «elapsis».

⁷ 1439: 24., 1492: 62., II. r. 71. cz.

⁸ Az eredetiben «extunc», a Corpus jurisban «tunc».

⁹ Az eredetiben olvasható «utputa» a Corpus jurisban hiányzik.

birtokjogait felkérték, a hűtlenség vétkét be nem bizonyíthatják, tudniillik az olyanokat is, ha nem akarnak a perről lemondani, a felkért birtokjogok örök becsűjében kell elmarasztalni.¹

2. §. Jóllehet sokan úgy vélekednek, hogy ezeket csak nyelvváltságbán² kell elmarasztalni és ezzel sújtani, annak jeléül tudniillik, hogy ártatlanokat és senkinek sem vétőket hoztak a királyi felség előtt rossz hírbe.

26. CZÍM.

Hogy azok, kik valakinek megszakadása czímén kérnek föl fekvő jószágokat, semmi terhen sem maradnak.³

Ha pedig valaki a királyi felségtől valamely örökösök hátrahagyása nélkül elhunynak megszakadása czímén kér fel fekvő jószágokat és birtokjogokat, mint olyanokat, melyek törvény szerint⁴ az ország szent koronájára háramlottak és azután az ez iránt⁵ indított per vizsgálata rendjén okiratokkal be lehetne bizonyítani, hogy azok a birtokjogok nem tartoznak királyi adományozás alá, hanem hogy az elhaltak nemzetségi atyafiaira vagy nőágára, vagy más törvényes utódaira szállottak: akkor a felkérőt semmi büntetés sem éri és semmi terhen sem marad; minthogy az elhunyt ember után fiörökösök hátra nem maradván és általában hiányozván, ennek fekvő jószágait mint kétségeseket kérte föl, azért, hogy az ország szent koronájának joghatóságát idején kikeressék s a jószágok háramlására nézve a kétség eloszolják.

1. §. Mert meglehet, hogy a pertnyerő, a ki kimutatta,⁶ hogy azok a fekvő jószágok reáháramlottak, maga sem volt a már elhunynak életében ama fekvő jószágok valóságos uralmában. A honnét, ha az efféle megszakadás czímén kelt adománylevelekbe történetesen a királyi jogot is beiktatták vagy hozzá csatolták volna és a felkérő a királyi jogot perrel tovább keresni nem akarja,⁷ őt e miatt semmi törvénykezési teherben sem kell elmarasztalni.

¹ Az eredetiben «condemnantur», a Corpus jurisban «condemnentur».

² Az eredetiben «emenda», a Corpus jurisban «emendatione».

³ Az eredetiben «convincuntur», a Corpus jurisban «convincantur».

⁴ Az eredetiben «jura», a Corpus jurisban «jure».

⁵ Az eredetiben «exinde», a Corpus jurisban «inde».

⁶ Az eredetiben «declarabit» a Corpus jurisban «declaraverit».

⁷ Az eredetiben «noluerit», a Corpus jurisban «voluerit».

2. §. Ha azonban a pert királyi jogon tovább is megátal-
kodottan folytatja és azt ismét elveszti, akkor a föntebb említett
büntetés alá esik.

3. §. A felkérő azonban (ha akarja) királyi jogon törvé-
nyesen eljárhat.

4. §. Mert ámbár ama záradéknál fogva, melyet az adomány-
levelekbe mindenkor be szoktak iktatni, tudnillik *«praemissis
sic, ut praefertur, stantibus, et se habentibus etc.»* vagyis *«ha az
előbocsátottak úgy állanak és vannak a mint előadták»* némelyek-
nek az a véleménye,¹ hogy miután az adományozásnak első
része, mely a magszakadásról szól, semmivé lett és erejét vesz-
tette, a királyi jogról szóló másik részének is erőtlenné és sem-
mivé kell² lennie. Minthogy azonban igaz volt, hogy annak, a
kinek fekvő jószágait fölkérték, magva szakadt, azért úgy látszik,
az imént érintett záradék az egész adományt és ezzel együtt
magát a királyi jogot nem fosztja meg erejétől; minél fogva
maga a felkérő, ha akarja, a pert az említett királyi jogon tör-
vényesen tovább folytathatja.³

27. CZÍM.

Hogy peres jószágok magszakadás czímén fel nem
kérhetők.

Meg kell pedig jegyeznünk, hogyha birtokjogok örökségét
perelné valaki és a per befejezése és keresztülvitele előtt e világ-
ból magtalanul kimulnék: akkor ebben az esetben az illetén
peres fekvő jószágok és birtokjogok az elhalálozottnak mag-
szakadása czímén a fejedelemtől fel nem kérhetők.

1. §. Mert a vérség tovább terjedése, a melyre nézve szerzé
és keresé az elhalálozott a fekvő jószágokat, megszakadt; jól-
lehet pedig a fejedelem utódja az elhunynak azokra a fekvő
jószágokra nézve, melyeknek ez már éltében birtokában volt,
vagy lehetett, mégsem tekintjük őt az ő véréből való örökösnek,
a ki megszerzi azt,⁴ a mit ez még⁵ el nem sajátított és magáéva
nem tett, hanem a mit a pernek még kétes állásában csak
reménylett, hogy el fog nyerni.

¹ Az eredetiben «arbitrati sunt», a Corpus jurisban «arbitrati sint».

² Az eredetiben «debere», a Corpus jurisban «deberi».

³ Mátyás IV., 26., 27. Utáslzó I., 63.

⁴ Az eredetiben «ad ea consequenda», a Corpus jurisban «ad con-
sequenda».

⁵ Az eredetiben «nondum», a Corpus jurisban «non».

2. §. Ellenben, ha idegen kézben zálog czimen, hitbér vagy leánynegyed fejében avagy egyéb visszaváltható módon lekötött fekvő jószágai és birtokjogai vannak: akkor a királyi felség, vagy az, ki királyi adományra tesz szert, vagyis¹ a ki ezeket adományul nyeri, mindenkor magához válthatja.

3. §. Mert az ilyen lekötés a jószágoknak tulajdonjogát, mely az elhunynak, életében, hatalmában volt, nem zárja ki.

4. §. És az örökbe fogadott atyafiakról is minden tekintetben ugyanezt kell értenünk és tartanunk, a kik is az elhunyt atyafinak törvényes utódai, de nem igazi örökösei számába jőnek s a kik az ilyen visszaváltható jószágokat teljes joggal a magukéinak követelhetik.

5. §. Innét ered az az ismeretes és régi közmondás, hogy *«pereket pénzen adni-venni nem lehet»*.² Csakhogy ezt a mondást nem kell arra magyarázni, mintha valamely nyomorú, szükségnek és nélkülözésnek kitett, vagy egyéb hiányban szenvedő személy a jogszerűen reá néző fekvő jószágok meg- és visszaszerzését s az ez iránt keletkezett vagy indítandó ügyeknek és pereknek vitelét és folytatását másra nem bízhatná, vagy mintha az ilyen peres, vagyis per alatt álló jószágokat jó móddal el nem adhatná és el nem idegeníthetné; hanem úgy kell értenünk ezt a közmondást, hogy az, kinek a fekvő jószágokat eladták, vagy kit a per vitelével megbíztak, az ilyen ügyben, sem az eladónak életében, sem annak halála után, nem perlekedhetik saját neve alatt, hanem az eladó neve alatt kell a pert vinnie és folytatnia.

6. §. Ámde a per kimenetele és vége kétséges és mindaddig, míg az ügy az eladónak, mint felperesnek javára el nem dül, nem állíthatja jogosan, hogy ezek a peres jószágok az övéi. Ennélfogva azokat, mint az eladó jószágait a vevő sem perelheti a törvény előtt saját neve alatt.

7. §. Innét, ha az eladó perközben, mielőtt tudniillik a most jelzett jószágokat perdöntő³ ítélet által visszaszerezte volna, elhalna, akkor⁴ a vevő a pénzt is és a fekvő jószágot is elveszti. Mert az előbb felhozott okból abban az ügyben nem perlekedhetik többé,⁵ és következképp nyilvánvaló, hogy pereket, vagyis peres jószágokat pénzen nem szerezhették.

¹ A Corpus jurisban levő «seu» nincs az eredetiben.

² Az eredetiben «possunt», a Corpus jurisban «possint».

³ Az eredetiben «diffinitivam», a Corpus jurisban «definitivam».

⁴ Az eredetiben «extunc», a Corpus jurisban «tunc».

⁵ Az eredetiben «peramplius», a Corpus jurisban «amplius».

28. CZÍM.

Hogy a királyi adomány által szerzett fekvő jószágok még akkor sem illetik¹ a leányágot, ha az ellenmondók valamely pénzösszeget kaptak.

Gyakran történik továbbá, hogy azok, kik valamely elhunyt magszakadásának vagy bármiféle hűtlenségnek vagy királyi jognak czíme alatt, fekvő jószágokat és birtokjogokat nyertek, azokkal, a kik az ilyen adományok végrehajtása idején megjelenvén az azokba való iktatást ellenmondásukkal megakadályozták, megbékélnek és egyességre lépnek és ezeknek az ellenmondóknak valamely pénzösszeget fizetnek, hogy hamarabb és könnyebben jussanak az elnyert jószágokba, vagy hogy a leánynegyed, hitbér és jegyajándék és más efféle dolgok színe alatt, azokat netalán terhelő minden további fizetés alól teljesen fel szabadítsák.

1. §. A honnét némelyek úgy vélekedtek, hogy az ilyen jószágoknak a leány- és fiágot egyaránt kell illetniök, a mi épen nem látszik valónak.² Mert a birtokjogok természetét mindig a szerzés gyökeréhez és eredetéhez képest kell megbírálnunk, a mint fentebb is³ röviden kijelentettem; a miért eme javakat, az adomány törzse szerint, adományul szerzetteknek és nem, a fizetés ágazata szerint, vásárolt javaknak kell tekintenünk.

2. §. Mert az utóbb következett pénzfizetésnek a megelőző adomány képezte az okát.

29. CZÍM.

Hogyan kell eljárni a magszakadás czímén nyert királyi adomány esetében?

Miképen kell pedig a magszakadás czímén kibocsátott és történt adományok esetében eljárni,⁴ mit a megnyert fekvő jószágokra és birtokjogokra nézve az irántok⁵ kezdett per eldöntéseig cselekedni, és miképen magát a pert is befejezni és annak

¹ Az eredetiben «concernunt», a Corpus jurisban «concernant».

² I. r., 21., 73. cz.

³ I. r., 21. cz.

⁴ 1715: 25., 26.

⁵ Az eredetiben «exinde», a Corpus jurisban «inde».

végét szakítani, minthogy erről országos végzeményben¹ világos említést és megírt törvényczikkelyt találunk: azért e részben az ott megjelölt módhoz kell magunkat tartanunk, ámbár az néhány záradékában, országunk régi szokásával ellenkezni látszik. Mindazáltal gondom volt rá, hogy e dolog ismeretének megkönnyítésére,² ama végzeménynek erről szóló cikkelyét szóról-szóra ideiktassam és csatoljam, mely is így kezdődik:

1. §. Továbbá, ha bármely vármegyében valamely elhunyt-nak magszakadása czimén jogok háramlása történt és az efféle fekvő jószágokról és birtokjogokról nem nyilvánvaló,³ ha vajjon királyi jog alá tartoznak-e, vagy pedig nemzetségi atyafiakat, avagy leányágot illetnek, hanem e kettő: úgymint a királyi jog és másoknak tudniillik a nemzetségi atyafiaknak és a leányágnak⁴ joga felől kétség támadna: akkor⁵ mindenik vármegyében valamely arra való köznemes, kit a megye ispánja a szolgabírákkal és más e czélból egy helyen összegyűlt megyei nemessekkel együttesen választ, de nem a bárók vagy hatalmasabbak, hanem a középrendűek közül,⁶ az ilyen háramlott s kétséges és más efféle netalán előforduló jogokat minden kártétel nélkül gondozza és kezén tartsa, — kivéven hogy az ilyen birtokok szokott jövedelmeiből, a meddig⁷ kezén maradnak, mértékletesen költhekezhetik, a miről aztán számolni tudjon és tartozzék, — mindaddig, míg a királyi kuria birói székén az örökösök hátrahagyása nélkül elhunytak jogainak ilyen háramlását ki nem hirdetik. Ha a kihirdetés megtörténte után akárki is azt vitatná, hogy ezek a birtokok és jogok őt illetik, jogainak előadásával egy egész év forgása alatt bizonyítsa be, hogy azok az övéi; mit ha megtehet, az országbíró e jószágokba való iktatását rendelje el és hajtassa végre.

2. §. Ha pedig bizonyítékai cserben hagyják, maradjanak azok királyi jogra,⁸ s ha utóbb valaki azokhoz jogot tartana, törvény útján királyi kézből keresse azokat.

3. Midőn pedig az ilyen birtokokban és jogokban a fiágban magvaszakadtaknak feleségeik és leányaik maradnak hátra, akkor⁹ mindaddig, míg jogaikra nézve a valóság, hogy tudniillik azok

¹ Zsigmond VI.: 17. Mátyás VI.: 26. Ulászló I.: 63., VII.: 62.

² Az eredetiben «facilius», a Corpus jurisban «facilior».

³ Az eredetiben «constat», a Corpus jurisban «constet».

⁴ A Corpus jurisban levő «sexum» nincs meg az eredetiben.

⁵ Az eredetiben «extunc», a Corpus jurisban «tunc».

⁶ Az eredetiben «de mediocribus», a Corpus jurisban csak «mediocribus».

⁷ Az eredetiben «donec», a Corpus jurisban «quamdiu».

⁸ Zsigmond VI. 18.

⁹ Az eredetiben «extunc», a Corpus jurisban «tunc».

a leányágot örökségül és örök időkre illetik-e vagy sem,¹ ki nem derül, kezükből elfoglalni és kivenni nem kell.²

4. §. Ha az derül ki, hogy ezek a jogok a leányágot nem illetik, akkor,³ mielőtt az ilyen elhunytaknak említett feleségeit a mondott fekvő birtokokból kizárnák, őket a királyi felség vagy mások, a kikre ezek háramlottak, hitbéreikre és jogaikra nézve teljesen elégítsék ki.⁴

5. §. A leányok számára pedig az ország szokása szerint leánynegyed fejében különítsék el az apai házat az apai birtokok negydrészevel együtt s hagyják őket kiházásításuk idejéig azoknak birtokában.

6. §. Kiházásításuk és férjhez menetelük után pedig leánynegyed jogukra nézve⁵ pénzül elégítsék ki őket.

7. §. Ha pedig valamely leány olyan emberhez ment férjhez, kinek birtoka nincsen, akkor annak ugyancsak ez ország szokása szerint az ilyen leánynegyed fejében járó birtokba örökös joggal kell⁶ belépnie és benne maradnia.

8. §. Ugy mindazáltal, ha fivéreinek vagy azoknak a vérrokonoknak akaratóból és beleegyezéséből ment, mint mondám, birtoktalan emberhez, kikre az ilyen jogoknak vagy negyedeknek férjhez menetele után visszaszállaniok és maradniok kell.

6. §. Máskülönben, ha ezt, mondott fivéreinek, vagy vérrokonainak, avagy szüleinek híre, akarata vagy beleegyezése nélkül tette, akár az atyai házból, akár bárók vagy előkelő nemesek udvarából és szolgálatából, akkor negyedjogát nem birtokban, hanem pénzben követelheti.

30. CZÍM.

A magszakadás ezimén felkért fekvő jószágokról szóló törvényczikkely magyarázata.

Ez a törvényczikkely, mint előbocsátám, országunk régi szokásával ellenkezni látszik.⁷ Még pedig először a fentebb említett kétséges jogoknak kihirdetésére nézve.

¹ I. r. 90.

² Az eredetiben «debeant», a Corpus jurisban «debent».

³ Az eredetiben «extunc», a Corpus jurisban «tunc».

⁴ Zsigmond IV. 18., 19., 20.

⁵ Az eredetiben levő «jure» hiányzik a Corpus jurisban.

⁶ Az eredetiben «debeat», a Corpus jurisban «debet».

⁷ 1715: 25., 26.

1. §. Másodszor meg nyolczados határidő ki nem tűzésére nézve.

2. §. Ezenfelül harmadszor ama hajadonok negyedeinek kiadására nézve, kik nemnemeshez mentek férjhez.

3. §. Mert ezt az ország régi és jóváhagyott törvénye szerint nem a királyi felség curiáján kell kihirdetni, hanem a birtok-jogok színhelyén, leginkább pedig a magvaszakadtnak szokott lakhelyén, tudniillik a törvényes iktatás idején a szomszédok és egy határban lakók jelenlétében; s mindazok, a kik az ilyen iktatás és kihirdetés napjától számított egy egész év forgása alatt az említett iktatásnak ellene mondtak vagy mások is, kik utóbb akarnak ebbe az ügybe és perbe avatkozni és elegyedni, legyenek azok az elhunytanak akár az atyai házban maradt leányai, akár nemzetségéből való atyafiai, akár pedig többi nőágú rokonai; kötelesek az arra különösen és kifejezetten kiküldött bírójuk, most tudniillik az országbíró úr előtt (mert máskor a nádor úr előtt szokták ezt tenni), akár tartson ez nyolczados törvényszéket akár nem, jogaik előadásával bebizonyítani, hogy azok a fekvő jószágok őket illetik, azokhoz nekik van joguk; különben azok királyi jogra, s következésképp annak birtokában maradnak, a kiknek a királyi felség adományozta.

4. §. A mint ezt a fenséges fejedelem, néhai Mátyás király úr végzeménye¹ is, a honnan ezt a törvényezikkelyt, de módosítva és változtatva vették, világosan kimondja.

5. §. Mert az ilyen magszakadás ügyében a bírót azért nevezték meg kifejezetten, hogy akármely peresfél a részére kitűzött határidő alatt, bírójához fordulhasson s tőle az előadottakra nézve igazságot követelhessen:

6. §. A leányok pedig, (a mint a törvényezikkelyben van) kiházásításuk idejéig az apai házban és a fekvő jószágok negyed-részenek birtokában fognak maradni.

7. §. Az elhunytanak feleségét, vagyis özvegyét sem szabad férje házából és udvarából kirekeszteni mindaddig, míg másik házasságra nem lép, a mint ezt alább a hitbér fizetésének tárgyalásánál világosabban fogom előadni.²

8. §. A hajadonokat, vagyis a nemesek leányait is, nem ama férfi vagy nőrokonoknak, kikre azok negyedjogainak³ háramlani kell, hanem atyjuknak vagy az atyafiúnak megegyezésével, a kik tudniillik az ilyen negyedeket kifizetni kötelesek, kell férjhez adni.

¹ Mátyás VI. 26., 27.

² l. r. 98., 99.

³ Az eredetiben «Quartalitia», a Corpus jurisban «quartalia».

31. CZÍM.

Arról, a ki királyi jogon másnak perébe avatkozik.

Továbbá, ha valaki ujonnan felkért királyi jog iránt adománylevéllel másnak perébe avatkozik,¹ akkor az alperes vagy fölperes nem tartozik e végett, vagy ez ellen, mindjárt okiratait előmutatni; hanem az ország szokása szerint² a felkérőnek kell a királyi joggal előállania, még pedig abban az esetben, ha a fölperes vagy alperes nyertes lesz; mert különben, ha a pert mind a ketten elveszítik, akkor a királyi jognak lesz helye.

1. §. És a per bírása ebben az esetben köteles a felek közt hozott és kimondott ítélet után is, az ilyen királyi jogról szerkesztett adománylevelet a felkérőtől ismét bevenni és neki erre nézve igazságot szolgáltatni.

32. CZÍM.

Hogy minden királyi adományt egy év forgása alatt törvényes iktatással kell³ megerősíteni.

És tudnunk kell, hogy minden királyi adományt, akár valamely elhunyt magszakadásának, akár valamely gonosztevő hűtlenségének, akár a királyi jogokat bitorlók királyi jogának, akár pedig a fekvő jószágok jogszerű birtokosai új adományának czíme alatt történtek és keltek legyen: az adományozás napjától számított egy év forgása alatt, törvényes iktatással meg kell⁴ erősíteni és állandósítani,⁵ akár ellene mondjon valaki akár nem.

1. §. Mert különben ereje és hatálya megszűnik és az az adomány fogatlan és erőtlen fog maradni.⁶

¹ Az eredetiben «se immittit», a Corpus jurisban «se immittat».

² II. r. 84. cz.

³ Az eredetiben «debent», a Corpus jurisban «debeant».

⁴ Az eredetiben «debent», a Corpus jurisban «debeant».

⁵ 1563: 45., 1492: 43., 1563: 46., 1655: 32., 1647: 135., 1543: 35.

⁶ Zsigmond I. 18.

33. CZÍM.

Meddig tart a végrehajtás czéljából az iktató, határjáró, megintő és rövid idéző levelek ereje?

És itt meg kell jegyeznünk, hogy bármely adományról a szolgálatok felsorolásával kiadott és szerkesztett bevezető és iktató levélnek, mely ekképen kezdődik: «Cum nos debitum habentes respectum etc.»¹ vagy pedig ekképen: «Cum nos attentis et consideratis etc.»² az adománynak tudniillik bevezetéséhez, rendjéhez és szóbeli tartalmához képest, az ilyen adomány végrehajtása czéljából egy évig tart,³ s áll fenn az ereje.⁴

1. §. Egyéb efféle levelek⁵ pedig, tudniillik: a bevezető és iktató vagy visszafoglaló, valamint a határjáró sőt a megintő levelek is, melyek «Dicitur nobis»⁶ bevezetéssel és «Ad terminum competentem»⁷ záradékkal keltek, a végrehajtás foganatosítása czéljából csak a kibocsátásuk napjától számított hatvan napig maradnak erőben.

2. §. Ha azonban az efféle bevezető vagy visszafoglaló, határjáró vagy megintő levelekben nyolczados határidő volna megjelölve és kitéve, a melyre tudniillik (az illető levélben előadott okból) valakit perbe kell hívni,⁸ akkor⁹ a végrehajtást annak az ünnepnek, melynek nyolczadját tudniillik betették és iktatták, nyolczadnapjáig, méltán és törvényesen lehet foganatosítani. Értsd azonban az ünnepet¹⁰ megelőző, nem pedig a rákövetkező nyolczadnapot.

3. §. Hasonlóképen minden hatalmaskodás tárgyában kelt s mai szokás szerint harminczkettedik napra szóló perbe hívó levéllel is, a keltétől számított hatvan nap folyása alatt kell előállani; különben ez is erejét veszíti.

¹ Magyarul: «midőn mi kellően méltatván stb.»

² Magyarul: «midőn mi figyelembe vevén és megfontolván stb.»

³ Az eredetiben «efficaces sunt», a Corpus jurisban «efficaces sint».

⁴ Az eredetiben «robur sortiuntur», a Corpus jurisban «robur sortiantur».

⁵ 1504: 14, 1723: 35.

⁶ Magyarul: «mondják nekünk».

⁷ Magyarul: «illő határnapra».

⁸ Az eredetiben «debebit», a Corpus jurisban «debeat».

⁹ Az eredetiben «ex tunc», a Corpus jurisban «tunc».

¹⁰ Az eredetiben «festum», a Corpus jurisban «factum».

34. CZÍM.

Minő erejük van az adományok iktató leveleinek a szolgálatok felsorolása mellett és minő e nélkül?

Egyébiránt tudnunk kell azt is, hogy minden, bármely jogon és czímen tett királyi adományt, nemcsak a szolgálatok elősorolása mellett, tudniillik e záradékkal *«Cum nos etc.»*,¹ hanem egyszerűen a másik záradékkal, tudniillik evvel: *Dicitur nobis etc.*,² szerkesztett bevezető és iktató levéllel is, melyet az ország bármely rendes bírāja adott ki, végre lehet hajtani.

1. §. De ha az iktatás a *«Dicitur nobis»* záradék mellett történik, akkor a bíróság előtt az iktatáson kívül³ még a királyi adománylevelet is elő kell mutatni, annak megértetésére, hogy az adományozás minő jogon vagy czímen, avagy minő feltételek alatt történt; mert különben az iktatás is erőtelen lesz.

2. §. Ha ellenben a bevezetés és iktatás a szolgálatok felsorolása mellett, tudniillik a *«Cum nos»* záradékkal ment végbe, akkor abban az esetben, ha az arról készült adománylevelet veszély érné és elveszne, egyedül az iktató levél is elégséges lesz; mert az adomány rendjét és alapját, vagyis az okot, a melynél fogva tudniillik az adományozás történt, egymagában is megvilágosítja.

35. CZÍM.

A királyi jóváhagyó levelekről, melyekbe a bevallás tartalma nines szóról szóra beírva.

És ugyanazt, a mit az iktató-levelekre nézve előbocsátottam, kell értenünk mindazokról a levelekről is, melyek a királyi jóváhagyást magyarázzák; tudniillik, hogy ha a bevallás, melyhez a felség a maga királyi jóváhagyását adta, a jóváhagyó levélbe nines szóról szóra beiktatva, akkor,⁴ ha csak a bíró előtt magát a bevallást is be nem mutatják, az ilyen királyi jóváhagyást egészen meg kell erőtleníteni, a mely is foganatlan lesz.

¹ Magyarul: «minthogy mi stb.»

² Magyarul: «mondják nekünk stb.»

³ Az eredetiben «penes stationem», a Corpus jurisban «penes stationes».

⁴ Az eredetiben «ex tunc», a Corpus jurisban «tunc».

36. CZÍM.

A királyi új adományról általában és honnan veszi az eredetét?

Továbbá, némelyek fekvő jószágait és birtokjogaikat új adományozásuk czíme alatt, gyakran az ezekben lappangó minden királyi joggal, szokták a királyi felségtől maguk és örökösök számára felkérni, azt állítván, hogy eleik régtől fogva, vagy ők maguk is, legalább megnyerésük és megszerzésük ideje óta,¹ az ilyen jószágoknak békés birtokában voltak.

1. §. És habár sokan jogszerűen² és jóhiszeműleg élnek ilyen új adománynyal, viszont mégis mások, üdvösségükről megfeledkezve, e részben nagyon sok csalást követnek el.

2. §. Mert némelyek nemzetségök nőágát igyekeznek ezáltal azokból a birtokjogokból kizárni, a midőn az eredeti leveleket, melyekből tudniillik kitétszenék, hogy a birtokjogok vásárlottak, vagy hogy egyéb czímen a leány- és fiágot egyaránt illetik, elrejtik, tűzre hányják, vagy másként széjjel tépik; mások pedig, az atyafiúi szeretetet megtagadva és feleségeiknek meg leányaiknak kedvezve, főképen midőn látják, hogy saját személyükben magvuk szakad, és attól félnek, hogy birtokjogaik³ az osztályos atyafiakra szállanak, feleségeik és leányaik neveit az új adománylevélbe iratják és ekként nemzetségi atyafiaikat mellőzik s azokból a fekvő jószágokból vagy birtokjogokból kitudni vagy inkább kirabolni törekednek.

37. CZÍM.

Az új adomány magyarázata, és hogy azt kétféleképen lehet értenünk.

A honnét tudnunk kell, hogy a mostanság szokásos záradékkal, tudniillik *«in cujus, vel quarum pacifico dominio progenitores suos perstitisse seque persistere asserit etiam de praesenti etc.»*⁴ tett új

¹ 1464: 20.. 1492: 78.

² Az eredetiben «juste», a Corpus jurisban «justo».

³ Az eredetiben «jura sua», a Corpus jurisban «jura».

⁴ Magyarul: «a melynek, vagy a melyeknek békességes birtokában állítja, hogy elei benne voltak s ő maga is, mindmostandig benne van stb.»

adomány nem egyéb, mint valamely előbbeni törvényesen¹ kezelt adománynak újból való² megerősítése.

1. §. Melyről saját nevének jelentésénél fogva mindig felteszszük, hogy azt ama jószágoknak adományozása, vagy más úton történt szerzése előzte meg.

2. §. De az új adomány előbocsátott magyarázatának világosabb megérthetése végett, meg kell jegyeznünk, hogy az új adományt kétféleképen lehet érteni vagy gondolni. Először az ország szent koronájának vagy fejedelmünknek joghatóságára nézve, kire az adományozás tartozik. Másodszor pedig a nemzeti atyafiakra és a leányágra nézve.

3. §. Fejedelmünk joghatóságára nézve tehát az új adomány előbbeni adományozást sem nem követel, sem fel nem tételez. Mert ha valamely birtokjogra nézve az előbbeni adományozás törvényesen ment végbe és azt azután az iktatás a törvény rendje szerint követte, akkor nem volna szükséges azt a birtokjogot újabban felkérni, hanem inkább az előbbeni adományt kellene megerősíteni.

4. §. Sőt ez a megerősítés sem látszik szükségesnek, mivel a megerősítés nem nélkülözhetetlen kelléke az adománynak és a birtokjog uralmának, hanem annak csak javára szolgál.

5. §. A megerősítés magában nem is ér³ semmit, ha az abba iktatott adománynak nincs ereje. Innét az új adományt azért⁴ szokás a fejedelemtől, akár a királyi joggal együtt, akár egyszerűen felkérni, mert jöllehet a felkérő uralmában van valamely birtokjognak, mégis azt gondolja, hogy talán nem törvényes úton s a szent korona joghatóságának ellenére van annak birtokában és uralmában. (Mert az urak vagy nemesek nem mindig királyi adományok alapján, hanem különböző czím és szín alatt, okiratba vagy kiváltságlevélbe⁵ iktatott bevallásuk alapján is szokták birtokjogaikat hatalmukban tartani). Ennélfogva a fejedelem adománya által iparkodnak joguknak ilyen fogyatkozását megjavítani és foganatosan helyreütni.

6. §. Újnak mondjuk pedig ezt az adományt azért és annyiban, mert⁶ a fejedelem akkor és újonnan adományozza neki a fekvő jószágokat; a minthogy főnséges fejedelmeink, néhai Lajos, és Zsigmond császár,⁷ magyar király uraknak némely kiváltság-

¹ Az eredetiben «legitimae», a Corpus jurisban helyesen; «legitime».

² Az eredetiben «iterara», a Corpus jurisban «iterata».

³ Az eredetiben «valeat», a Corpus jurisban «valet».

⁴ Az eredetiben levő «propterea» a Corpus jurisban hiányzik.

⁵ Az eredetiben «privilegiales», a Corpus jurisban «privilegiatas».

⁶ Az eredetiben «quia», a Corpus jurisban «quod».

⁷ A Corpus jurisban levő «ac» nincs az eredetiben.

és adományleveléből láttam és olvastam, hogy ők új adomány ezímen adományoztak birtokokat minden záradék beiktatása és annak megemlézése nélkül, hogy a felkérőnek elei¹ vagy a felkérő maga az ilyen újonnan adományozott fekvő jószágok és birtokjogok uralmában valamikor benne lettek volna, hanem (a mint ez minden adományozásnál szokott történni) egyedül a szolgálatoknak felemlítésével. S az előbb felhozott okból azt vélem és tartom, hogy úgy e birtokoknak adományozása, mint az erről szóló leveleknek kiadása is, ilyen új adomány ezímen történt és ment végbe; azért tudniillik, mert akár volt előbb a fekvő jószágoknak uralmában, akár nem, a fejedelem azokat mégis akkor újonnan és nem előbb adományozta neki.

7. §. Mert ha e jogokra és fekvőjószágokra nézve már előbb is volt adománya, akkor (a mint előbocsátottam) nem új-adománynak felkérésére, hanem inkább az előbbinek megerősítésére lett volna szüksége.

8. §. S az ilyen, akár királyi joggal együtt, (mint föntebb mondtam) akár egyszerűen történt új adománynak a szent korona joghatóságára nézve, vagyis fejedelmünk joghatósága ellenében mindig van ereje, és mindig van foganatja. S az ily birtokjogot sem királyi jog, sem megszakadás címén ezután senki más föl nem kérheti.

9. §. Mert törvény szerint annak az adománynak, melyet a fejedelem egyszer tett, sem maga, sem más által, ismét útját nem állhatja. Csak való legyen az, hogy vagy² maga a felkérő vagy elei, az illető birtokjognak valóságos és békességes (azaz nem önkényes hatalmaskodással, vagy vakmerő foglalással bitorolt) uralmában voltak. Mert ha a felkérés az említett cím alatt különben, csalárdul és igaztalanul történt volna, ha valaki, teszem, azt mondaná, hogy valamely falu vagy birtok az övé, s hogy már régóta annak uralmában van, holott az³ a fekvő birtok nem az övé, hanem a királyi felségé, mert törvény szerint s régtől fogva valamelyik királyi várához tartozik, akkor az ilyen és más ehhez hasonló esetekben, ez az adomány mit sem ér, sőt azt a felkérőt, mint hamisítót és hazugot, e miatt keményen meg kell büntetni.

10. §. Az sem helyén való, ha valamely hatalmas egy falut önkényes erőszakoskodással és vakmerő foglalással bitorol a maga részére és annak gonoszul szerzett uralmában egy álló évet eltölt, és aztán azt mondja a királyi felségnek, hogy hosszú idő óta

¹ Az eredetiben «progenitores», a Corpus jurisban «genitores».

² Az eredetiben «aut», a Corpus jurisban «scilicet».

³ Az eredetiben levő «illa» a Corpus jurisban hiányzik.

van annak a falunak uralmában és ilyen módon az új adomány címén kéri föl maga számára. Mert az ilyen adománynak sincs foganatja, még ha királyi joggal együtt történt is, annak jogai ellenére, a kitől a majort elfoglalta, és egészen erőtlennek tartjuk azt azért, mert úgy az előadás, mint a felkérés igaztalannak bizonyult be.¹

11. §. Másodszor pedig érthetjük és gondolhatjuk az új adományt a nemzetségi atyafiakra és (mint érintém) a leányagra nézve is, és ehhez képest kell az új adománynak adott magyarázatát is felfognunk.

12. §. Annak bebizonyítására tehát, hogy a fentebb említett záradékkal «melyeknek békességes uralmában etc» ellátott új adományul felkért birtokjogok a leányágot nem illetik, maga az új adománylevél sőt az atyafiak közt kelt osztálylevél és leány-negyedek fizetéséről készült nyugtatólevél sem elégséges. Hanem azokat az eredeti leveleket is fel kell mutatni a törvény előtt,² a melyek e birtokjogok előbbeni adományozásáról, vásárlásáról, vagy egyéb módon való szerzéséről szólnak.

13. §. S ha ezek felmutathatók és eléteremthetők nem volnának, mivel nincsenek meg (tudjuk ugyanis, hogy sok nemes és birtokos embernek kiváltságleveleit és okiratait zavaros időkben az ország ellenségei elpusztították, vagy hogy azok békés időben is lángok martalékává lettek), akkor³ az alperesnek az igazi nemesség címével és kiváltságával ékeskedő nemesek közül ötvenedmagával esküt kell tennie.

14. §. Ki, ha megesküdhetik, a birtokkiadástól menekszik és csak leánynegyedet lesz kénytelen fizetni, ha erre nézve nyugtató⁴ vagy elismerő levele nincsen.⁵

38. CZÍM.

Miből ered a vértagadás?

Mig ellenben másfelől, ha a felkérő az említett eredeti leveleket az illetén eskütétel megtörténte után, vagy önmaga, vagy ügyvédje által használta, vagy pedig egyébként is eléggé⁶

¹ Az eredetiben «comprobatum», a Corpus jurisban «comprobatum».

² II. r. 15. cz.

³ Az eredetiben «ex tunc», a Corpus jurisban «tunc».

⁴ Az eredetiben «quantum», a Corpus jurisban «quantum».

⁵ Az eredetiben «habetur», a Corpus jurisban «habeatur».

⁶ Az eredetiben «sufficienter», a Corpus jurisban «sufficienti».

és nyilvánvaló bizonyítékkal ki lehet mutatni és be lehet bizonyítani, hogy azokat eltitkolta és hogy azokat a birtokjogokat az előbb említett új adomány czímén ama levelek tartalmának ellenére gonoszul és az atyafiak vagy a leányág jogainak is sérelmére kérte föl, és azoknak neveit, kikről tudta, hogy őket azok a jószágok törvény szerint illetik, az adománylevélből kihagyta és ezáltal fivéreit vagy nővéreit azoknak a jószágoknak örökségéből hamisan ki akarta tudni: akkor¹ az ilyent a hamis eskü² és vértagadás büntetésében méltán el kell marasztalni.

1. §. Nemkülönbben valamennyi eskütársát legott hitszegésben és hasonlóképen a hamis eskü büntetésében kell elmarasztalni.

2. §. Ha pedig az eskütétel abban marad és csak az örökségből való kitagadás szándéka világlik ki: akkor a hamis eskü büntetése elesik és egyedül vértagadásnak lesz helye.

39. CZÍM.

A vértagadás meghatározása és ennek büntetéséről.

A vértagadás pedig az, a mikor az egyik fivér vagy nővér a másik fivért vagy nővért az ő törvényes jogaitól ravaszul, alattomosan és ármányosan megfosztja és az örökségből kitudja.

1. §. A fivér és nővér alatt pedig értsd e helyen bármely nemzeti atyafiát, a ki a birtokjogokban vele egyenlően örökösödik.

2. §. A vértagadás büntetése pedig az ebből eredő gyalázaton és becstelenségen kívül az, hogy az elítélt vértagadó minden fekvő jószágától és örökségétől örök időre elesik, és azok a jószágok és örökségek mind, arra a fivérre vagy nővérre szállanak át, a kit tudniillik megrövidíteni s törvényes jogaiból kirabolni s amaz örökségéből kitudni törekedett, és hogy ő maga is, saját személyében ennek ellátása alá és szolgálatába kerül; kit a megtagadott fivér vagy nővér mintegy cselédjeként, halála napjáig élelemmel és ruházattal ellátni tartozik.

3. §. És ugyanezt kell értenünk bármely úr vagy nemes amaz asszonyaira, vagy leányaira nézve is, kiknek valamelyike magát a királyi felség által valakinek könyörgésére az apai jogokban (melyek a leányágot különben is illették volna) igazi örökössé és fiutóddá fusíttatja, s ilyen módon azon mesterkedik,

¹ Az eredetiben «tunc», a Corpus jurisban «extunc».

² II. r. 30. cz.

hogy az ő nemzetségének vagyis vérségének más nőtagjait azoktól a jószágoktól megfoszsza.

4. §. Ezenkívül, ha valamely fivér vagy nővér makaesul tagadná,¹ hogy nemzetségének egy másik tagja az ő családfájából származnék, és ez azután okirattal, vagy okiratok hiányában netalan tanúbizonysággal kimutatja,² de csak hatvan évi időközön belül³ és nem tovább, hogy abból a családfából való, akkor e miatt is vértagadás büntetésének kell őt érnie, mert ezzel nyilvánvalóvá teszi, hogy a másikat törvényes jogaiban megrövidíteni és az örökségből kitudni akarta.⁴

40. CZÍM.

Hogyan osztozzanak a testvérek az apai és ősi fekvő jószágokban?

Továbbá, miután megmagyaráztam a királyi adományokat már ezek ágaira kell áttérnem.

1. §. És először az egy apától való testvéreknek adomány útján szerzett fekvő jószágairól és birtokjogairól és azután azokról, melyeket akármely más czímen nyertek és szereztek meg és ezeknek a javaknak megosztásáról kell szólanom.

2. §. A hol meg kell jegyeznünk, hogy minden báró úrnak, mágnásnak és nemesnek bármi néven nevezendő apai és ősi fekvőjószágai és birtokjai azoknak az uraknak és nemeseknek fiai, tudniillik az egy apától való testvérek között egyenlően⁵ oszlanak meg⁶ és annyi felé szakadnak szét, a hány a testvér. Az apai ház pedig a legifjabbik fiúnak jut szállásul és lakásul, úgy azonban, hogy az ilyen jószágok és birtokjogok közös jövedelmeiből a többi fiúknak, azaz testvéreknek is közös földön, a hol tudniillik: akármelyikük akarja⁷ az apaihoz hasonló más lakóházakat kell emelni és építeni.⁸

3. §. A melyekhez, szintén a közös szántóföldekből, erdők-ből, rétekből és kaszálókból annyi és akkora részt kell kihalás-

¹ Az eredetiben «negabit», a Corpus jurisban «negaverit».

² Az eredetiben «comprobabit», a Corpus jurisban «comprobaverit».

³ I. r. 47. cz.

⁴ 1723: 46.

⁵ I. r. 45. cz. 1729: 36., 1655: 54.

⁶ Az eredetiben «dividuntur», a Corpus jurisban «dividuntur».

⁷ A Corpus jurisban levő (: :) az eredetiben hiányzanak.

⁸ Az eredetiben «aedificentur», a Corpus jurisban «aedificenter».

tani¹ és elkülöníteni, a mennyi és a mekkora ahhoz az apai házhoz tartozik és ezeket örökös birtok- és uralombantartás végett azokhoz kell csatolni.

4. §. És ez akkor történik, ha van annyi közös földjük, erdejük meg rétjük, hogy azoknak illetén felosztását kellően megejthetik és végbe vihetik.²

5. §. Mert különben minden, a mondott atyai házhoz tartozó,³ földet és erdőt, rétet és kaszálót és a tartozékokat annyi részre kell szétoztani, a hány nemesi új⁴ lakot építenek⁵ és ezek mindenikéhez egyenlő részt kell használatul adni.

6. §. Mindazáltal mindig be kell tudni a földeknek és erdőknek meg réteknek azt a mennyiségét és részét, mely ahhoz a jobbágytelekhez vagy házhelyhez tartozott⁶ és járult, a hol az új ház fog felépülni.

41. CZÍM.

Mi történik, ha az apai ház kőből van, vagy nagy költségekkel épült?

Ha pedig ez az apai ház kőből vagy téglából van, vagy ha másként költséges építkezéssel készült és becsüje akkora volna,⁷ hogy az ilyen fekvő jószágok közös jövedelméből ahhoz hasonló házakat nem építhetnének⁸ olyannyira, hogy⁹ még csak egyetlen egy sem épülhetne¹⁰ egykönnyen: akkor ilyen esetben az apai háznak becsüjét és árát, kőfaragó, kőműves és ácsmesterek közbejöttével bírói kiküldött által lelkiismeretesen¹¹ meg kell állapíttatni és a becsű összegét annyifelé osztani, a hány a testvér; a legifjabb fiú vagyis testvér a reá eső részhez ingyen jut.

1. §. De köteles a többi testvér részét az ármeghatározás és becslés rendje szerint pénzül kiadni és megfizetni.

¹ Az eredetiben «excidatur», a Corpus jurisban «excindatur».

² Az eredetiben «expediri poterit», a Corpus jurisban «expediri possit».

³ Az eredetiben «attinentes», a Corpus jurisban «attinentia».

⁴ Az eredetiben «ex novo», a Corpus jurisban «de novo».

⁵ Az eredetiben «aedificabuntur», a Corpus jurisban «aedificabuntur».

⁶ Az eredetiben «spectabat», a Corpus jurisban «spectat».

⁷ Az eredetiben «reputabitur», a Corpus jurisban «reputata fuerit».

⁸ Az eredetiben «non poterint», a Corpus jurisban «non possint».

⁹ Az eredetiben «sed ne una», a Corpus jurisban «ita ut ne una».

¹⁰ Az eredetiben «poterit», a Corpus jurisban «possit».

¹¹ Az eredetiben «judicis conscientiose», a Corpus jurisban «judicii conscientiosi».

2. §. És ezt arra az esetre értsd, ha ez a legifjabb fiú olyan életkorban van, hogy a maga dolgainak kellő gondját nem viselheti, mert különben ilyen költséges épületben egyenlően kell a testvéreknek osztozniok.

3. §. Egyébiránt, ha az efféle fekvő jószágok és birtokjogok a leány- és fiágot egyenlően illetik¹ és az atya elhaltával fiúk és leányok maradnak hátra² és az egyik leány volna a legifjabb, akkor ebben az esetben az apai ház nem a leánynak, hanem mindamellett³ az életkorra őt közvetlenül megelőző fiúnak, mint nemére és személyére nézve méltóbbnak jut lakásul, azonban csak az előbb említett föltételek alatt.

42. CZÍM.

Hogy az okiratoknak gondját a legidősebb fítestvér viseli.⁴

És ugyanezt kell értenünk a levelek és okiratok megőrzésére nézve is, tudniillik: hogy a fekvő jószágokat és birtokjogokat érintő⁵ és illető leveleket és okiratokat megőrzésre nem a legidősebb leánynak, hanem a legidősebb fiúnak kell⁶ átadni, habár annál ifjabb volna⁷ is, melyeket mindig a fiúk, azaz fítestvérek legidősbike szokott gondozni.

1. §. És ez akkor áll, ha a legidősebb fítestvér ép eszű⁸ és nem örvöngő vagy tébolyodott és nem nyilvánvaló pazarlója az ő javainak, vagy ha nyilván arra nem törekszik, hogy többi fítestvérit az apai és ősi s egyszersmind a maga fekvő javainak örökségéből is kitudja.

2. §. Mert ezekben az esetekben a leveleket és okiratokat nem a legidősebb fítestvérnek, hanem az apai ághoz legközelebb álló más fivérnek kezére kell fentartás és gondozás végett adni és bízni.

3. §. A leányok pedig az ország rendes birái előtt maguknak, a mindkét ágra néző fekvő jószágokat illető levelek és okiratok

¹ Az eredetiben «concernunt», a Corpus jurisban «concernant».

² Az eredetiben levő «manebunt», a Corpus jurisban hiányzik.

³ Az eredetiben «nihilominus», a Corpus jurisban «potius».

⁴ Az eredetiben «conservabit», a Corpus jurisban «conservari debeat».

⁵ Az eredetiben «tangentes», a Corpus jurisban «tangencia».

⁶ Az eredetiben «debent», a Corpus jurisban «debeant».

⁷ Az eredetiben «foret», a Corpus jurisban «fuerit».

⁸ Az eredetiben «sane mentis», a Corpus jurisban «sanae mentis».

átiratát, vagy mását vehetik¹ és fítestvéreik tartoznak nekik azokat kiadni.

4. §. Ezenfelül tudnunk kell itt, hogy a kit e leveleknek megőrzése illet.² annak³ kötelessége minden, a testvérek ellenében osztály előtt keletkezett vagy keletkezendő ügynek és pernek is (azonban közös költségen) gondját viselni.

43. CZÍM.

A testvérek szerzett fekvő jószágának megosztásáról és az adománynak e záradékáról „per eum“ azaz „általa“.

Továbbá meg kell jegyeznünk, hogy ha két vagy több, apáról akár anyáról való testvér van, a kik az ősi és apai fekvő jószágokban és birtokjogokban még meg nem osztottak és a kiknek egyike a királyi udvarnál vagy más urak házában szolgálatba lép,⁴ másika pedig otthon a családi háztartásban és gazdaságban fáradozik⁵ és ha az a szolgálatban levő a királyi felségtől, vagy talán más uraktól is, szolgálat közben szerzett érdemei így hozván ezt magukkal, a maga részére fekvő jószágokat vagy birtokjogokat nyer⁶ és az adomány- vagy kiváltságlevelekbe otthon maradt testvéreinek neveit ezzel a záradékkal: *«Et per eum etc.»*, azaz *«általa stb.»* beiratja és betéteti,⁷ akkor, habár az adományos az efféle javakról, melyeket ő szerzett és nyert, a testvéreivel való osztózás előtt, tetszése szerint szabadon rendelkezhetik (úgy értvén ezt, hogy azokat sem a maga, sem örökösei számára semmi szín alatt nem bitorolhatja vagy fenn nem tarthatja, hanem hogy előbb valósággal elidegenítheti,⁸ mindamellett osztály idején mindegyik testvér az azokból reája eső osztályrészt, ép úgy, mint maga a főszerző, joggal kiveheti.)⁹

1. §. Mert minden, az adomány- vagy kiváltságlevelekben foglalt fekvő jószágot és birtokjogot, annyifelé kell mindenkor osz-

¹ II. r. 15. cz. Ulászló I. 96.

² Az eredetiben *«spectabit»*, a Corpus jurisban *«spectabit»*.

³ Az eredetiben *«illius»*, a Corpus jurisban *«illi»*.

⁴ Az eredetiben *«se mancipabit»*, a Corpus jurisban *«se mancipaverit»*.

⁵ Az eredetiben *«vacabit»*, a Corpus jurisban *«vacaverit»*.

⁶ Az eredetiben *«impetrabit»*, a Corpus jurisban *«impetraverit»*.

⁷ Az eredetiben *«procurabit»*, a Corpus jurisban *«procuraverit»*.

⁸ Az eredetiben a (: :) kimaradt.

⁹ Az eredetiben *«rehabere»*, a Corpus jurisban *«habere»*.

tani, a hány személy vagy név az illető levelekben külön megjelölve van.¹

2. §. Hacsak talán maguk e levelek erre nézve valami kivételt vagy megkülönböztetést nem tettek.

3. §. Ezt a záradékot *«per eum»* nem kell tehát úgy értenünk, mintha² annyit tenne: *«post eum»* vagyis *«utána»* mire ezt némelyek, kik kelletnél okosabbak akarnak lenni, magyarázni jónak látták, úgy okoskodván s azt bizonyítgatván, hogy ennél fogva az ily módon nyert és szerzett javakból a főszerző életében a többi testvér részt nem kap, hanem azokat halálával fiai közt kell megosztani: a mit nem kell tartanunk.

4. §. Mert az osztatlan atyafiaknak³ az osztály megtörténte előtt úgy a hasznót, mint a kárt egyenlően kell megosztaniok, viselniök és elszenvedniök.

5. §. Ebből következik, hogy ha olyan, apáról vagy anyáról való, testvéreknek vagy apai részről való unokatestvéreknek, kik még nem osztóztak, neveit az ilyen adománylevelekbe nem is iktatták, mindamellett osztozáskor mindenikük (mint előbb mondtam) a maga részét joggal követelheti.⁴

6. §. Ugyanazért a *«per eum»* kifejezés alatt mindig ezt kell értened *«útján»* vagy *az ő*, tudniillik *a felkérő útján*; mintegy ha azt mondaná a királyi felség, hogy ennek a hű emberének szolgálatait tekintetbe vevén, neki és az ő útján vagy az ő kedviért, másnak is birtokot vagy falut adományozott.

44. CZÍM.

Mi történik akkor, ha valamelyik testvér azokat a fekvő jószágokat, melyeket maga szerzett, magának akarja tartani.

Ha pedig valamelyik testvér (addig míg a többiek tétlenül, gondatlanul és henyén élnek) szakadatlan szolgálataival, vérének ontásával, vagy egyébként szolgálatai és érdemei által fekvő jószágokat vagy birtokjogokat szerzett és ezeket többi testvéreivel megosztani nem akarja: akkor ha minden apai józágról és

¹ I. r. 40. cz.

² Az eredetiben *«quasi»*, a Corpus jurisban *«quantum»*.

³ 1655 : 54., 1723 : 47.

⁴ Az eredetiben *«rehabere»*, a Corpus jurisban *«habere»*.

jogról lemond,¹ azokat a fekvő jószágokat, melyeket önmaga szerzett, magának és örökösének mindörökre egészen megtarthatja.

1. §. A honnan következik, hogy a vértagadás nem fekvő jószágok és birtokjogok megszerzésében (mint némelyek gondolták), hanem jószágoknak, tudniillik az apai szerzett és ősi javaknak örökségéből való kitudásában áll.

45. CZÍM.

Hogy az apáról való testvéreknek a fekvő jószágokban nem per útján kell megosztozniok.

Tudnunk kell azután, hogy az apáról vagy anyáról való, de még meg nem osztozott testvérek nem per útján szoktak és tartoznak megosztozni, hanem csak a királyi felség meghagyó levelére, melyet annak a vármegyének, a hol az osztály alá kerülő fekvő jószágok és birtokjogok vannak és fekszenek, fő- vagy alispánjaihoz és szolgabiráihoz, vagy ha azok a jószágok több megyében fekszenek,² valamely ítélőmesterhez küld és intéz, a kik³ vagy a ki,⁴ az összes fekvő jószágokat apai és ősi birtokjogokat, valamint azokat is, melyeket azok közösen szereztek, minden akárminemű és minőségű⁵ ingóval együttesen, bármelyik testvérnek ellenmondása útját nem állván,⁶ a személyek számára hoz képest feloszthatják és mindenik részére külön szakíthatják.

1. §. Ha a testvérek közt (az előbb említett módon) egyszer megtörtént osztály után valamelyikük az ilyen fekvő jószágokban és birtokjogokban valamely törvényes okból netalán ismét osztozni akarna,⁷ azt hozván fel okúl, hogy az ő része a többiénél kisebb, vagy kevésbbé hasznavehető, vagy hogy azt tőle törvény útján elvették, akkor ilyen esetben az osztályt (ha ezt a bíró a felek előadásai és szóváltásai alapján megengedhetőnek ítéli) csakis törvényes per által, de egyetlenegy törvényszakaszk alatt

¹ Az eredetiben «renunciabit», a Corpus jurisban «renunciaverit».

² Az eredetiben «habentur», a Corpus jurisban «habeantur».

³ 1723 : 30.

⁴ Az eredetiben «per quos vel quem», a Corpus jurisban «per quos vel per quem».

⁵ Az eredetiben «maneriei», a Corpus jurisban «materiei».

⁶ 1729 : 28., 29.

⁷ 1729 : 36.

lehet és kell megejteni, mert a második osztozást nagyon gyakran helyes és törvényes ok nélkül követelik.

2. §. És ugyanezt kell szabályúl tartani a még meg nem osztozott, egy apáról való unokatestvérekre nézve is.

46. CZÍM.

Mikor kell az osztályos atyafiak közt a fekvő jószágokban új osztályt megengedni és mikor nem?

Az osztályos atyafiak között pedig, ha az osztály valamely fekvő jószágokban és birtokjogokban akár őseik, akár dédőseik idejében megtörtént és erről osztálylevél is készült, az osztályt többé megengedni¹ nem kell.

1. §. Kivéven, ha az bizonyúlna be, hogy a többenél hatalmasabbá lett valamelyik atyafi a helyes osztály után másik atyafia fekvő jószágának és birtokjogának, vagy területének valamelyik részét erőszakosan elfoglalta, vagy magának elsajátította s a tehetetlenebb atyafi ellene nem állhatván a hatalmasabb atyafi erőszakosságának, újonnan igazságos osztályt követelne.

2. §. Mert ez esetben újra meg kell osztozniok, de hosszú perrel s ezzel is csak úgy, ha az osztályt követelő atyafi (mint emlitém) ennek törvényes okát tudja adni.

3. §. Mert ha kitünnék, hogy az osztályt azért követelte, mivel látta, hogy másik atyafia a vele vagy őseivel történt osztály után a neki jutott földön szőlőkerteket és szőlőhegyeket állított be, vagy egyébként bokrokat és cserjéket irtott ki és hogy ezáltal annak része az övének, melyet talán műveletlenül hagyott, hasznavehetőbb: akkor még hosszú perrel, azaz négy nyolczados törvényszakasz alatt sem nyerheti meg a javaknak új megosztását.

4. §. Ha pedig azt hozná föl, hogy a másik² atyafi az ő birtokjogának vagy területének valamely részét vakmerően elfoglalta, akkor atyafiát az ő fekvő jószágainak vagy birtokjogai valamely részének ilyen erőszakos bitorlása miatt, még értesítés mellett is, szabadon törvény elé³ és perbe idézheti.

5. §. És ezt akkor teheti, ha a hatalmaskodásokra nézve

¹ 1545 : 36.

² Az eredetiben «alterum per fratrum», a Corpus jurisban «alterum per fratrem».

³ Az eredetiben «juri», a Corpus jurisban «jure».

szokásos elévülési időt, melyet ¹ harminczkét éven belül szoktak a perben felhozni és figyelembe venni, túl nem haladta.

6. §. Mert az atyafiak között az örökösödési jogra és a fekvő jószágok s birtokjogok tulajdonára nézve elévülésnek soha sincs helye.

7. §. Ezenfelül, ha úgy találjuk, hogy az atyafiak valamikor egymás közt a határok kijelölése és megkülönböztetése mellett megosztottak, akkor ² köztük és örököseik között a fekvő javaknak megosztása többé soha sincs megengedve.

8. §. Az ilyen határmegkülönböztetés és kijelölés azonban az atyafiak közt a fekvő jószágoknak kölcsönös háramlását ki nem zárja, s nem is értjük úgy, hogy azt kizárta volna.

47. CZÍM.

Hogy az atyafiak között megosztott összes fekvő jószágok valamelyikük magvaszakadtával, még házasság közbejöttével is, a másakra háramlanak.³

Tudnunk kell továbbá, hogy az atyafiak közt megosztott minden efféle fekvő jószág és birtokjog, valamelyiküknek örököse nem lévén, száz, kétszáz és ennél több ⁴ év multán is (még ha közülök egyik-másik atyafi a negyedik ízén túl a nemzetségbe házasodott is) legott ⁵ a többi ötöt túlélő s örökösökkel megáldott atyafiúra háramlik,⁶ ha ugyan ezek az életben levő atyafiak okirattal bebizonyíthatják, hogy az elhalt és örökösöktől megfosztott atyafiú a nemzetség egyenes ágán az ő igazi vérségükből származott s hogy hátrahagyott fekvő javaiban és birtokjogaiban saját elődeik az ő elődjével megosztottak, vagy osztályra léptek.

1. §. Okiratok hiányában pedig tanúbizonysággal is törvényesen igazolhatják származásukat és családfájuk törzsökét és ágát, de nem tovább, mint hatvan éven belül.

2. §. A honnan következik, hogyha valamely atyafi, az

¹ Az eredetiben «quae», a Corpus jurisban «quod».

² Az eredetiben «extunc», a Corpus jurisban «tunc».

³ Az eredetiben «devoluntur», a Corpus jurisban «devolvantur».

⁴ Az eredetiben «et amplius annos», a Corpus jurisban «et etiam plures annos».

⁵ Az eredetiben levő, «eo facto» a Corpus jurisban hiányzik.

⁶ I. r. 67. cz.

atyafiak közt történt osztály után¹ szerzett és keresett fekvő javakat és birtokjogokat és örökösök hátrahagyása nélkül korábban elhalna, azok nem az osztályos atyafiakra szállanak, hanem a királyi fiscusra háramlanak.²

3. §. Azt is szükséges ide iktatnom, hogy³ azok a fekvő jószágok és birtokjogok, melyeket a királyi felség akármilyen czímen két vagy három, vérségre nézve egymástól idegen személynek, és nem⁴ atyafiaknak vagy⁵ vérrokonoknak adományozott, vagy melyeket azok⁶ egyébként szereztek, akármelyiköknek elhunytával és örökösöknek hátra nem hagyásával, ismét királyi adományozás alá háramlanak.

4. §. Mert csakis a vérségi származás és az atyafiúi kölcsönös osztály vonja maga után, bármilyen elévülésre való hivatkozás ellenére is, a fekvő javaknak viszonyos és kölcsönös átszállását és háramlását.

48. CZÍM.

Vajjon a férjnek és feleségnek együttesen adományozott fekvő javak a férj magvaszakadtával feleségére szállanak-e és viszont?

Mivel némely úr és nemes a közszolgálatokkal jogszerűen szerzett fekvő jószágokról és birtokjogokról szerkesztett egyszerű vagy kiváltságos adománylevelekbe feleségének nevét is be szokta tételni és iratni, azért kérdezzük másodszor: vajjon ha a férj örökösök hátrahagyása nélkül hal el, az a rész, mely őtet az ilyen fekvő jószágokból és birtokjogokból megillette, feleségére háramlik-e? minthogy ez az asszony a férjnek nem testvére, hanem csak hitvestársa, vagy felesége volt; és megfordítva, ha a feleség hal meg örökösök hátrahagyása nélkül, vajjon az ő része a férjre száll- és háramlik-e? Mondd hogy igen.

1. §. Mert habár a férj az asszonynak és az asszony a férjnek vérségi származás szerint nem testvére és nem is tartjuk annak, mégis a testi egység és kapocsnál fogva a testvérnél több-

¹ 1723: 47.

² 1715: 26.

³ A Corpus jurisban levő «si» nincs az eredetiben.

⁴ Az eredetiben «non que», a Corpus jurisban «non».

⁵ Az eredetiben «vel», a Corpus jurisban «nec».

⁶ Az eredetiben «per eosdem», a Corpus jurisban «per alios».

nek tekintjük őt. Mert már az evangelium tanúsága szerint is: nem két, hanem egy testet tesznek ők; a testvér pedig más test.

2. §. Ugyanezért a test egységénél és kötelékénél fogva, az előbb mondott esetben joggal háramlik a férj birtokrésze a feleségre és viszont a feleségé a férjre.

3. §. Itt azonban meg kell jegyeznünk, hogy ha az említett adományba vagy adománylevélbe ezt a záradékot: *«mind a két ágra»* be nem iktatják,¹ hanem az adomány csak egyszerűen történik, akkor² az ilyen birtokjogok a leányágra (még ha vannak is annak az asszonynak leányai) nem néznek, hanem csak a fiágot illetik.

4. §. De ha ezt a záradékot, tudniillik: *«ha a fekvő jószágok felkérőjének fiörökösei nem találhatnak lenni, akkor azok a jószágok az ő leányaira szálljanak»* az adomány tartalmába beteszik és beiktatják, akkor azok a fekvő jószágok és birtokjogok, mihelyest és miután a leányok kezére jutottak, az előbb jelzett záradéknál és oknál fogva mindenkor mind a két ágot fogják illetni.

5. §. És a vásárlott fekvő jószágokról is ugyanezt kell tartanunk, ha a vásárról vagy ideiglenes átruházásról szóló levélbe a feleség nevét beiktatták, tudniillik,³ hogy az egyik félnek⁴ magvaszakadtával azok⁵ az érintett módon a másikra fognak szállni.⁶

49. CZÍM.

Vajjon a hűtlenségben elmarasztalt javai szállhatnak-e a királyi jóváhagyás mellett testvérré fogadottra?

Mivel most a javak háramlásáról van szó, azért kérdés az is: vajjon valamely hűtlenségben elmarasztaltnak fekvő jószágai és birtokjogai, miután fejére és jószágaira nézve kegyelmet nyert, arra szállanak-e, a kit javainak háramlása tekintetéből megelőzőleg testvérré fogadott és vele szerződésre lépett, a mely szerződéshez királyi jóváhagyás is járult, vagy sem? Mondd hogy nem.

¹ Az eredetiben «interseritur», a Corpus jurisban «interseratur».

² Az eredetiben «ex tunc», a Corpus jurisban «tunc».

³ Az eredetiben «scilicet», a Corpus jurisban «videlicet».

⁴ Az eredetiben «altera partium», Corpus jurisban «altera parte».

⁵ Az eredetiben «illa», a Corpus jurisban «illo».

⁶ Az eredetiben «devolventur», a Corpus jurisban «devolvantur». Lásd 1687: 11., 1715: 26. I. r. 102. cz.

1. §. Mert annak a szerződésnek a javak öröklésére nézve olyan ereje van,¹ mint az atyafiak osztozásának. Már pedig bizonyos, hogy az ilyen hűtlenség vétkébe keveredett² és sülyedt embernek javai sem előbb született fiaira sem pedig apáról való, vagy osztályos testvéreire nem szállanak,³ a miért az említett javak a testvérré fogadottra (még ha, mint előbb mondtam, erre nézve királyi jóváhagyást is nyert volna) sem háramlanak.

2. §. Az pedig, hogy e javak, a királyi kegyelem kinyerése előtt kire szálljanak, nem kérdéses; mert akkor ama javak arra szállottak volna, a kinek a fejedelem adományozta. Mert valameddig valaki⁴ az ő javainak valóságos uralmában és birtokában van, addig vétke és kihágásai miatt azokat örökre el is vesztheti, a minek a testvérré fogadás útját nem állhatja.

50. CZÍM.

Két testvér, külön-külön fiúsított leányainak örökléséről mit kell tartanunk.

Kérdés továbbá, hogy ha két olyan apáról való vagy osztályos testvér van, a kik mindketten (fiúmagzatok hiányában) közös egyetértéssel, külön-külön és különböző időben, saját fekvő jószágaikra és birtokjogaikra nézve a fejedelem által leányaikat fiúörökösökké tétetik, vagy akár mindkét ágra fiúsíttatják, vajjon az egyik testvér leányainak, vagy örököseinek, vagy maradékainak magvaszakadásával fekvő javaik és birtokjogaik a vérség alapján az életben maradt másik testvér leányaira és maradékaira szállanak-e; avagy a fiscusra háramlanak?

1. §. Mondd, hogy a királyi fiscusra háramlanak.⁵ Mivel a leányok⁶ nem az öröklésnek vagy vérségnek jogán, hanem a fiúsításnak erejénél fogva jutottak⁷ a javakhoz.

2. §. A fiúsításnak pedig az az ereje és természete van,⁸ a mi az adományozásnak, és az ily adományozás nem egybekapcsoltan, hanem külön-külön történt, a miért úgy kell tekinteni,

¹ A Corpus jurisban levő «non» az eredetiben hiányzik.

² Az eredetiben «irretiti», a Corpus jurisban «inquinati».

³ I. r. 16., 20. cz.

⁴ Az eredetiben «quisquam», a Corpus jurisban «quispiam».

⁵ 1715: 26.

⁶ Az eredetiben «ille», a Corpus jurisban «illae».

⁷ Az eredetiben «adepta», a Corpus jurisban «adeptae».

⁸ I. r. 7., 17., 57. cz.

mint a mely idegen személyek között, különválasztva és nem egy időben történt; következésképp a királyi fiscusra ¹ háramlanak.

3. §. A mint ez az apáról való testvéreknek osztály után fölkerít adományainál is, (ha a megosztott másik testvér neve befoglalva ² nincs) szokott történni, tudniillik, hogy a fölkerít testvérnek magvaszakadtával az osztály után nyert jószágai nem szállanak ³ az életben maradt testvérré, a kivel megosztott, hanem a királyi felség adományozása alá kerülnek.

51. CZÍM.

A jószágoknak megosztásáról az atyák és fiak közt és az atyai hatalomról.

Tudnunk kell azután, hogy a jószágoknak megosztása az apa és fia között, ámbár nincs mindig megengedve; mégis van számos eset, a melyekben az apa a fiát ennek akarata ellenére is az osztály megejtésére kényszerítheti; és megfordítva, ha tudniillik az apa nem akarná, a fiú mind a mellett apjával a fekvő jószágokban megosztozhatnak.

1. §. Mielőtt azonban ez eseteket előadnám, szükségesnek látszik tudnunk, hogy az atyáknak milyen és hányféle módon nyilvánuló hatalmuk van fiaik fölött. A hol is meg kell jegyezni, hogy a szülőknek minden törvényes és nem törvényes korú, még szárnyra nem bocsátott, vagyis az apai alárendeltségből föl nem szabadított fiai és leányai a szárnyrabocsátás vagy föl-szabadítás ideje előtt, a mely hazai szokásunk szerint a fiúkra nézve egyedül a fekvő jószágokban és birtokjogokban az apával történt megosztás, a leányokra nézve pedig ezeknek jegyváltása és menyekzői szertartása, vagy a házasság elhálása következtében szokott megtörténni, atyai hatalom alatt állanak.⁴

2. §. A kik tehát töled és feleségedtől születnek, míg szárnyra nem kelnek, hatalmad alatt állanak; nem csak ők, hanem unokáid is; azaz: a még szárnyra nem eresztett fiadtól származott fiak hasonlóképen hatalmad alatt maradnak.

2. §. De a kiket leányod szül, azok nem a te hatalmad, hanem atyjuk vagy nagytatyjuk hatalma alatt fognak lenni,⁵

¹ A Corpus jurisban levő «bona» az eredetiben hiányzik.

² Az eredetiben «interseritur», a Corpus jurisban «interseratur».

³ Az eredetiben «condescendent», a Corpus jurisban «condescendant».

⁴ Az eredetiben «consistent», a Corpus jurisban «consistant».

⁵ Az eredetiben «fient», a Corpus jurisban «fiunt».

akár nemes, akár nem nemes az atya: mert a fiúk nem az anya, hanem az apa családját követik.¹ És innen van az is,² hogy a nemes anyától és nem nemes atyától származott gyermekeket nem számítják az igazi nemesek közé.

4. §. Az apai hatalomnak elseje tehát az, hogy a fiú, a míg atyjának hatalma alatt áll, az atyának akarata ellenére és beleegyezése nélkül, sem az ingó sem az ingatlan atyai javakból semmit el nem adhat, sem másképp el nem idegeníthet, sem pedig azokra nézve mással szerződést nem köthet s ilyenre nem léphet.

5. §. Másodika, hogy az apák törvényes korú fiaikat is megfenyíthetik és megfeddhetik, a mint néha megérdemlik, sőt ha kihágásuk és gonoszságuk minősége úgy kívánná, még be is zárhatják.³

6. §. Továbbá, hogy az apák, ha valóságos szükség hozza úgy magával, magukra vállalhatják és vehetik fiaik terhét, sőt végső szükség esetében gyakran még ezeknek javait is, ha azokban még megosztozva nincsenek, eladhatják és elidegeníthetik; a miről alább fogok szólni.⁴

7. §. Továbbá, hogy az apa akarata ellenére a fiút senki magánál vissza nem tarthatja.

8. §. Továbbá, hogy az apa fiát maga helyett túsúl adhatja, de nem megfordítva.

9. §. Továbbá, hogy az apák engedelme nélkül a fiúk az apai ingó javakról nem végrendelkezhetnek, mivel a végrendelkezésnek a végrendelkező szabad elhatározásából kell erednie. Az ilyen fiúk pedig nem önhatalmúak, hanem másnak, tudniillik: apjoknak hatalma alatt vannak. Azonban másképp áll a dolog arra a vagyona nézve, melyet a fiúk saját szolgálatukkal és tudományukkal szereztek, mert arról az apa akarata nélkül is szabadon végrendelkezhetnek.

52. CZÍM.

Azok az esetek, melyekben az apa fiát a jószágok megosztására kényszerítheti.

Továbbá tudnunk kell aztán, hogy az apa, felserdült és törvényes korú fiát — de nem a serdületlent — az alább írt

¹ I. r. 7. cz.

² Az eredetiben levő «etiam» a Corpus jurishan hiányzik.

³ 1723: 111.

⁴ II. r. 57. cz.

esetekben, az örökségnek és egyéb vagyonnak megosztására kényszerítheti,¹ de ki nem tagadhatja.

1. §. Először: ha a fiú erőszakkal veti kezét szülőire, vagy velük szemben egyéb súlyos és szembetűnő bántalmat követ el.²

2. §. Továbbá: ha olyan esetből emel bűnvádat a szülők ellen, a mely a fejedelem vagy az egész ország közveszélyével nem jár.

3. §. Továbbá: ha a szülők élete ellen leselkedik, tudniillik: méreggel vagy másképp azoknak vesztére tör.

4. §. Továbbá: ha az apa akaratának ellenére, az apai javak gonosz vesztegetése mellett gonosztevő vagy más istentelen életű emberekkel czimboraságban áll.

5. §. Továbbá: ha a fogságba esett apát az ellenség kezéből vagy a tömlőczből, midőn azt tehetné, ki nem váltja, sem ki nem szabadítja, vagy érette kezességet vállalni vonakodik.

53. CZÍM.

Azokról az esetekről, a melyekben megfordítva a fiú osztozhatik meg az apjával.

A fiú pedig megfordítva (még ha apai hatalom alatt áll is) az apját a fekvő jószágok és vagyon megosztására az alább jegyzett esetekben kényszerítheti és szoríthatja, az előbocsátott apai hatalom ennek útját nem állván:

1. §. Először: mikor az apa jószágait pazarolja és úgy a maga, mint fiai jószágait nem szükségből és helyes okból, hanem inkább álnokságból elidegenítette, vagy nyíltan elidegeníteni szándékozik és ez az akaratja a fiúnak nyilván tudására jut.³

2. §. Továbbá: mikor az örökséget és birtokjogait jöllehet el nem idegenítette, sem elidegeníteni nem törekszik,⁴ de azokat kellően nem műveli vagy gondozza, hanem pusztulni hagyja.

3. §. Továbbá: ha az apa a fiút igazságos ok és nagyobb vétke nélkül iszonyatosan és kegyetlenül fenyíti.

4. §. Továbbá: mikor az apa teljes korú fiát a házasságkötéstől eltiltja.

5. §. Továbbá: mikor az apa a fiát bűn elkövetésére kényszeríti.

¹ Az eredetiben levő «potest» hiányzik a Corpus jurisban:

² 1723: 11.

³ 1723: 48.

⁴ Az eredetiben «intendit», a Corpus jurisban «intendat».

6. §. Ambár pedig a fiú apját bűnnel (a hogy előbb mondtam)¹ nem vádolhatja; ez esetben mégis (mivel inkább kell az Istennek, mint a szülőknek engedelmeskednünk) a fiú apját nem ugyan vádaskodva, vagy ellene bűnvádi keresetet indítva, hanem annak hibáit és fogyatkozásait inkább szánva, tisztességes úton-módon a jószágoknak megosztására fölszólíthatja, reáveheti, sőt kényszerítheti is.

7. §. A jószágoknak és vagyonnak most érintett megosztását pedig, melynek az előbcsátott esetekben kell megtörténnie, mindig az ősi fekvő jószágokra és birtokjogokra meg ingó dolgokra kell érteni, és nem azokra, a melyeket az atya saját szolgálataival vagy érdemeivel szerzett.

8. §. Mert ha az apa, az előbb megírt alapon és okokból kényszeritené osztályra a fiát, akkor azokban a javakban és örökségekben, vagyis birtokjogokban és ingó dolgokban, a melyeket bármi úton ő maga szerzett és keresett, fiával osztolni nem tartozik.

9. §. De ha az osztály az apa és fiú közt nem az előbcsátott okokból történt és következett be, akkor közöttük az osztálynak általában minden jószágra és vagyontra ki kell terjednie.

10. §. Mert a természeti jog szerint, az apa a fiú és megfordítva a fiú az apa részére köteles szerezni mind azt a vagyont és fekvő jószágot, a mit szerezhet.

54. CZÍM.

Az osztálynak még egy esetéről és a fiút anyai jogon illető fekvő jószágokról.

Azt is kell tudnunk,² hogy minekutána a fiú az apja beleegyezésével törvényes házasságra lépett (az elősorolt esetek ellent nem állván) apját (és annak rendje szerint) mindenkor és minden körülmény közt osztályra kényszerítheti,³ a mikor mind a kettőnek, tudniillik az apának és a fiúnak józágaiban és vagyonában az osztályt egyenlően kell végrehajtani.

1. §. De ha a fiúnak magának külön vagyona és birtok-

¹ I. r. 52. cz.

² Az eredetiben «etiam», a Corpus jurisban «enim».

³ 1659 : 36.

jogai vannak, a melyek az anyának akár életében, akár halála esetén anyai jogon szállottak reá, az ilyen jószágokat apjával megosztani nem tartozik.

2. §. Mivel e részben, a mint az okosság is nyilván parancsolja, e jószágok egyedül az anya és nem az apa nemzetségét követik.

55. CZÍM.

Hogy az örjögő és bárgyu fiúk mindig atyai hatalom alatt maradnak.¹

Azt sem kell mellőznünk, hogy az örjögő, esztelen és¹ megtébolyodott fiúk, mivel úgy tartjuk, hogy az értelmességnek és teljeskorúságnak éveihöz soha sem jutottak, azért az apai hatalom alól soha föl sem szabadulnak.

1. §. Szüleik ezért minden igazságos és tisztességes dologra kötelezhetik és nyilvánvaló szükség esetében fekvő jószágait is elidegeníthetik. De ők is tartoznak ezeknek élelméről és öltöztetéről illően gondoskodni.

2. §. Ugyanezt kell értenünk (elhalálozván az apa) az örjögők fiútestvéreiről is, hogy tudniillik a többi közül az idősebb ép elméjű fiútestvér, épen mint az apa, úgy tartozik ezeknek az örjögőknek és eszelősöknek gondját viselni.

56. CZÍM.

Az apai hatalom megszűnésének és eltörlésének módjairól.

Ámbár pedig a fiúknak az apai hatalom alól fölszabadulása és szárnyra bocsátása (a mint előbb megjegyzém) az osztály által szokott megtörténni, mindazáltal vannak némely esetek, a melyekben az apai hatalom másképen is megszűnik és véget ér.

1. §. Első: a végrendelet nélkül elhunyt apának halála, ha tudniillik nem törvényes korú fiának végrendeleti gyámot nem rendelt; és ez akkor, ha az apa maga is már önjogú volt és nem állott apjának hatalma alatt; mert különben a fiúnak nagyapja hatalma alá kell visszakerülnie.

¹ Az eredetiben «consistunt», a Corpus jurisban «consistant».

² Az eredetiben «ac», a Corpus jurisban «et».

2. §. Továbbá: megszűnik az apai hatalom, ha az apát valamely hűtlenség vétke, vagy egyéb szerfölött való bűnös kihágása miatt fekvő jószágainak és birtokjogainak örökségétől megfosztják s ezáltal főbenjáró ítélettel elmarasztalják. Mert a mennyire bizonyos és való, hogy őt, az ilyen hűtlenség vétke és bűnnek büntetése a jószágok kölesönös és viszonos öröklésére nézve mind fiaitól, mind atyafiaitól elszakítja, annyira bizonyos és való, hogy az apai hatalmat is megszünteti és eltörli.

3. §. Továbbá: megszűnik az apai hatalom, ha az apa ellenség kezébe és fogságba esik; mert a kit elfogtak, annak hatalma alatt más nem lehet; mivel ekkor nem önjogi. És ez addig tart, a míg fogságban van; mert kiszabadulása és hazatérése után az apai hatalom ismét helyre áll és föléled.

4. §. Innen van, hogy e közben az elévülési idő sem foly, sem ellenében, sem javára; hanem visszatéréséig minden az előbbi állapotban marad; hazatérése után pedig minden ügyes-bajos dolgaira és pereire nézve, előbbeni állapotát nyeri vissza.

57. CZÍM.

Hogy minden úr és nemes saját fekvő jószágairól szabadon rendelkezhetik.

Tudnunk kell pedig, hogy minden báró úr és mágnás és birtokos nemes ember, a kinek fiai és leányai vannak, ezeknek beleegyezése nélkül, sőt akaratuk ellenére is az ő vagyona, fekvő jószágai és birtokjogai fölött, a melyeket saját szolgálataival szerzett¹ és nyert, vagy saját pénzén (a mit szintén szolgálatokkal szokás szerezni)² vásárolt és vett, életében (a mint akarja), szabadon rendelkezhetik és azoknak elidegenítésére is teljes joga és hatalma van; a fiúknak vagy leányoknak semmiféle ellenmondása, tiltakozása vagy egyéb ellenszegülése útját nem állván.

1. §. És ha maga az apa az ilyen vagyonban, fekvő jószágokban és birtokjogokban fiai és leányai közt még életében osztályt tett azért, nehogy az ő kimultával közöttük magva keljen az egyenletlenségnek, gyűlölségnek, viszálykodásnak és meghason-

¹ I. r. 5. cz.

² A Corpus jurisban helyesen használt zárjelek az eredetiben hiányzanak.

lásnak: ez oknál fogva, az osztályt a fiúk és leányok, az apa halála után is, helyben hagyni és abban örökre megmaradni kötelesek.

2. §. És ugyanezt kell tartanunk azokról a fekvő jószágokról és birtokjogokról is, a melyek valamely szerződés, testvérré fogadás vagy fiúsítás erejénél fogva szállottak vagy jutottak valamely férfirra vagy nőre, mert úgy értjük és bizonyosnak vesszük, hogy az illetén jószágokat ez vagy az egyedül önmaga nyerte.

58. CZÍM.

Hogy az ősi fekvő jószágokat az apa, a fiúk sérelmére el nem idegenítheti.

Az ősi fekvő jószágokról és birtokjogokról azonban, az apa a fiaknak és a leányoknak, ha azok a leányágot is illetik, sérelmével, úgyszintén az atyai vagy ősi fekvő jószágokról és birtokjogokról az atyafi atyjafiának sérelmével, a fiúknak, leányoknak vagy az atyafiaknak beleegyezése nélkül, ama javak elidegenítésére és eladására igaz ok nélkül éppenséggel semmi bevállást nem tehet,¹ mi ha mégis megtörténnék, semmi ereje és hatálya nem lesz.

1. §. Mert vannak némelyek, a kik az apai és ősi fekvő jószágokat és birtokjogokat, gyakran szükségtől szorítva, de néha minden helyes ok sürgetése nélkül, csakis torkosságtól, részegeskedéstől és dorbézolástól indítva; néha pedig az atyafiak iránt táplált kárhozatos irigységtől vezetve, ördög segítségével, néha jól és helyesen bár, de gyakrabban gonoszúl szokták, a kiknek csak tehetik, elzalogosítani vagy örökre eladni, ideiglenesen átruházni és különböző czímek és keresett szín alatt lekötöni; és hogy az ekként tett bevállásnak nagyobb ereje legyen és azt megerősíteni ne lehessen, fiaiknak és leányaiknak és atyafiaiknak terhét a bevállás rendén magukra és örökségeikre² vállalni és venni.

¹ 1723 : 47. I. r. 61. cz.

² Az eredetiben «super se et haereditates suas», a Corpus jurisban «super se et haeredes suos».

59. CZÍM.

Mi a tehervállalás és hányféleképen lehet a fiúknak és atyafiaknak terhét magára vállalni?

A tehervállalás pedig, a jószágok vásárlójának nyújtott valamely kezesség, az apa vagy az atyafiak bevállásának megtartása iránt. Mire nézve tudnunk kell, hogy a fiaknak és atyafiaknak terhét, háromféle módon lehet elvállalni.¹ Először: igaz ok nélkül. Másodszor: okszerűen. Harmadszor pedig és utójára: szükségből.

1. Mondám: először, *igaz ok nélkül*,² mikor tudniillik valaki azokat a terheket nem nyilvánvaló szükségből, sem helyes okból, (mint közvetlenül előbocsátam) hanem gonoszszágból, torkosságból, vagy méltatlanságból is vállalja magára. És az ilyen tehervállalás a törvény előtt mit sem ér, hanem egyszerűen és egyenesen hatálytalanná válik és a bevállás is megerőtlenül.

2. §. Másodszor: *okszerűleg*, ha tudniillik nyilvánvaló és igaz ok merül föl, például: ha valaki idegen kézen levő zálogos birtokot vált vissza, vagy hitbért, nászajándékot és leánynegyedtet fizet ki; hogy tudniillik valamely birtokrész vagy darabocskát eladásával minden megmaradt fekvő jószág a szükséges terhek alól fölszabaduljon.

3. §. Továbbá, ha szükséges halastavakat, malmokat, házakat és udvarokat állít be, avagy ha az eladott birtok vagy birtokrész árán egy más talán ennél jobb birtokrészt vásárol, vagy ha birtokot cserél.

4. §. Minthogy mindezek a fiú vagy az atyafiak örökségének hasznára válnak, azért ilyen esetekben a tehervállalás csak egyszerűen sem meg nem másítható, sem vissza nem vonható. De ha mégis az a fiú, a ki a bevállás rendén és a tehervállalásban külön megnevezve van, azt visszavonni akarná, akkor³ ezt az apa életében, csakis az apa díjának és bárhol fekvő összes birtokjogai közbeesüjének megfizetése mellett, az apa halála esetében pedig csakis azoknak az apai jogoknak közbeesüje árán vonhatja vissza és semmisítheti meg. És ugyan ezt kell értenünk és tartanunk az atyafiak bevállásairól is.

5. §. Itt mindazáltal meg kell jegyeznünk, hogy ha a tehervállalás csak úgy általában és a bevállás során a fiuknak és

¹ Az eredetiben «assumuntur», a Corpus jurisban «assumantur».

² 1723: 48.

³ Az eredetiben «ex tunc», a Corpus jurisban «tunc».

atyafiaknak név szerint kitétele és megjelölése nélkül történt, akkor az ilyen tehervállalás mit sem ér, s egyszerűen megerősíthető.

6. §. Harmadszor és utójára pedig, a végső szükség kényszerűségéből, mikor tudniillik valakit más ellenében a törvény rende szerint főbenjáró ítélettel sújtanak¹ és marasztalnak² el és a hozott ítélet erejénél fogva talán saját személyében is letartóztatnak³ és a törvény szerint rendelt büntetés végrehajtása végett bírói kézbe adnak,⁴ vagy habár nincs is letartóztatva,⁵ de királyi kegyelmet sem nyer,⁶ avagy ha kegyelmet kap is,⁷ de ezt neki az ellenféllel való kiegyezés feltétele alatt adják,⁸ (mert különben is a királyi felség csak azért adhat kegyelmet), hogy az ellenféllel egyezkedjék,⁹) vagy továbbá, ha török, szaraczen, tatár vagy bármely más ellenség tartja fogságban, a honnét másképp nem szabadulhat, hanem csak alku alapján.¹⁰ És ez utóbbi esetben¹¹ az előbb említett tehervállalás soha meg nem másítható.

7. §. Az ily dologban tett bevallást a fiú vagy atyafi semmi úton meg nem másíthatja; sőt ha az apa (mivel saját része nem elég feje váltságára) az előrebocsátott esetekben a fia részét, a kivel még meg nem osztozott, idegenítené is el,¹² a fiú ezt eltérni és elszenvedni tartozik.

8. §. Az ilyen bevalláshoz még ha a bevalló csak egyedül és egymagában álló személy lenne is, nem szükséges sem¹³ a király jóváhagyása, sem az osztályos atyafiak beleegyezése, hanem az önmagától is mindig helyben és erőben marad.

9. §. Következtetés: Az előbocsátottakból tehát az következő, hogy a birtokeladás háromféle, tudniillik: *ok nélkül való*, *okszerű* és *szükségszerű*. Az ok nélkül való semmit sem ér. Az ok-

¹ Az eredetiben «convincetur», a Corpus jurisban «convictus».

² Az eredetiben «condemnabitur», a Corpus jurisban «condemnatus fuerit».

³ Az eredetiben «detinebitur», a Corpus jurisban «detentus».

⁴ Az eredetiben «assignabitur», a Corpus jurisban «assignatus fuerit».

⁵ Az eredetiben «non detineatur», a Corpus jurisban «non detentus».

⁶ Az eredetiben «consequetur», a Corpus jurisban «consecutus».

⁷ Az eredetiben «gratia sibi dabitur», a Corpus jurisban «gratia sibi data fuerit».

⁸ Az eredetiben «cum conditione tamen concordandi cum adversa parte», a Corpus jurisban «ita tamen, ut concordet cum adversa parte».

⁹ E mondat a Corpus jurisban ( ) közé van téve, de az eredetiben nincs.

¹⁰ Az eredetiben «pactione quapiam eliberabitur», a Corpus jurisban «pactione quapiam eliberatus fuerit».

¹¹ Az eredetiben «Et hoc ultimo modo», a Corpus jurisban «Tunc hoc ultimo».

¹² Az eredetiben «alienabit», a Corpus jurisban «alienaverit».

¹³ Az eredetiben «nec-nec», a Corpus jurisban «vel-vel».

szerű néha megáll, néha pedig felbomlik. A szükségszerű pedig mindig megáll, mindig erejét tartja¹ és azt megerőtleníteni soha sem lehet, mint ez a fiak és atyafiak terheinek elvállalására és megmásítására nézve imént adott magyarázatból világosan kitűnik.

60. CZÍM.

A birtokeladást szükségképen megelőző törvényes megintésről.

Továbbá meg kell jegyeznünk, hogy mivel többeknek úgy a zálog mint örökösség jogán és czímén tett bevallásaiban is főként az atyafiak sérelmére bizonyos² kárhozatos visszaélés harapódzott el, tudniillik: hogy valaki néha az uzsorástól csak ötven forintot kapott és mégis a káptalan vagy konvent, avagy az ország nagybírái előtt szándékosan még pedig gonoszúl azt vallja be, hogy száz vagy kétszáz forintot kapott; a káptalan, konvent vagy az ország nagybírái pedig a bevalló és kötelező leveleket a történt bevallás rendje és módja szerint tartoznak kiadni; és ekként némelyek jószágaikat csakhamar olyan összeggel terhelik és rakják meg, hogy ama jószágok az összegnek felét is alig érik, a minél fogva gyakran megtörténik, hogy az ilyen jószágok az ő nemzetségüktől örökre idegen kézre jutnak:

1. §. Ezért is minden birtokeladásnál és elzálogításnál azokat a fiúkat vagy leányokat, vagy atyafiakat, a kikre az eladásra vagy elzálogításra szánt birtokjogok öröklése és háramlása néz (azért, hogy azt vagy azokat magukhoz vehessék) törvényesen meg kell kínálni. És ha³ ezek a törvényes megkínálásra és felszólításra a fekvő birtokot vagy az ilyen birtokjogokat igaz és közbeesűjök szerint való árban megtartani és magukhoz váltani akarnák, minden más vásárló és uzsorás előtt szabadon és teljes hatalommal magukhoz válthatják és megvehetik.

2. §. Ha pedig az eladó vagy elzálogosító az előbb mondott megkínálást elmúlasztja és birtokjogait a mondott fiúknak vagy leányoknak⁴ vagy⁵ atyafiaknak tudta és beleegyezése nélkül valakinek elidegeníti vagy elzálogosítja és ezért valamelyik fia vagy

¹ Az eredetiben «semper tenet», a Corpus jurisban «tenetur».

² Az eredetiben «quadam», a Corpus jurisban «quaedam».

³ Az eredetiben hibásan «se», a Corpus jurisban «si».

⁴ Az eredetiben levő «aut filiarum» a Corpus jurisban hiányzik.

⁵ Az eredetiben «vel», a Corpus jurisban «et».

leánya vagy atyjafia az ilyen fekvő jószágok és birtokjogok vásárlóját, mint ellenfelét a királyi Curia elibe perbe hívja,¹ akkor ez ügyet csak egy nyolczados törvényszak alatt be kell végezni és a felperes az előbb említett fekvő jószágokat és birtokjogokat, egyedül ezeknek közbecsüje szerint magához válthatja és az uzsorás vagy a vásárló bevalló levelében kitett bármekkora pénzösszeg ennek útját nem állhatja.

3. §. Azonban kiveszszük és ide nem értjük azt az esetet, a midőn a főbenjáró ítélettel elmarasztaltat letartóztatják, vagy a büntetés kiállása végett bírói kézbe adják; mert ez esetben (mivel az ellenféllel való egyezkedésre három napnál több ideje nincsen) megkínálni (a mint előadtam) nem tartozik, hanem fekvő jószágait bárkinek és bármely összegért mindig szabadon eladhatja.

4. §. És ugyanezt kell értenünk arról is, a kit külső ellenség tart fogságban, hogy tudniillik: feje váltságára fekvő jószágait az is minden² megkínálás nélkül eladhatja és örökre elidegenítheti.

5. §. A mikor pedig a fekvő jószágoknak és birtokjogoknak örökös eladását az előbb érintett megkínálás törvényesen megelőzte és a fiak vagy leányok avagy atyafiak közül amaz eladásra szánt fekvő jószágokat és birtokjogokat senki megtartani vagy megvenni nem akarta; vagy talán szükségétől gátolva meg sem szerezhetette: akkor ugyanazok a fiúk, leányok és atyafiak más-ként azokat a fekvő jószágokat maguk számára nem is követelhetik, mint a bevallólevelében kitett egész pénzösszegnek letétele és lefizetése mellett, vagy pedig örök becsáron is, és hosszú per útján.

6. §. Mert a fekvő jószáguk eladóit sem lehet annyira korlátozni és megszorítani, hogy helyes okból és a megengedett esetekben igazságos jogaikat és vagyonukat ne használhassák és ne élvezhessék.

7. §. De ha a megkínálás idején valamelyik fiú vagy leány vagy atyafi azt felelné és mondaná, hogy ama fekvő jószágokat magához akarja venni, akkor részére az előtt a bíró előtt megjelenés végett, a kinek hatalmából és levelénél fogva történt és ment végbe a megkínálás, a kellő összeg letételére és az eladóval való egyezkedésre egy rövid és illő határidőt kell kitűzni. Ha pedig a határidő elérkeztével a bíróilag megállapított összeget és a fekvő jószágok közbecsüjét letenni vonakodnék,³ az eladó az ő fekvő jószágait szabadon elidegenítheti.

¹ 1723: 47, 1655: 52.

² Az eredetiben levő «omni», a Corpus jurisban hiányzik.

³ Az eredetiben «recusabit», a Corpus jurisban «recusaverit».

8. §. A zálogos fekvő jószágokra és birtokjogokra nézve¹ azonban más értelemben kell lennünk. Mert némely birtokjogokat mondott közbecsűjök értékén felül, akár megelőzte legyen a törvényes megkínálás, akár nem, a fiúknak vagy leányoknak, avagy az atyafiaknak, vagy pedig a királyi jognak sérelmével senki el nem zálogosíthat. A becsű és ennek sora pedig nem csak a nemesi házakat, udvarokat és a mezővárosokban, falukban és birtokokban levő népes és elhagyott vagy pusztá jobbágytelkeket; hanem a földeket, erdőket, réteket, halastavakat és malmokat is (úgy a mint a leánynegyed fizetésénél) egyáltalában magában foglalja. És az elzálogosított birtokjogokért a fiúk vagy leányok avagy az atyafiak sőt (az esetben, ha az elzálogosítást valamely egyedüli és magára álló és magvaszakadó félben levő személy tette volna) még azok is, a kik netán királyi jogon léphetnének fel, akkora pénzüsszeget tartoznak letenni és megtéríteni, a mennyit a bírólág mérsékelt becsű kiteszen.

9. §. A leányok és² asszonyok alatt pedig, a kiket a mondott esetekben meg kell kínálni³ azokat értsd, a kiket az eladásra vagy elzálogosításra szánt ama birtokjogok a fiággal egyenlő jogon illetnek; mert különben a leányok vagy asszonyok e részben idegen számba mennek és csak úgy léphetnek föl, mint a szomszédok és az egy határban levők, azt kivéve, hogy a fekvő jószágok vételére és⁴ magukhoz váltásába, ha akarják, minden szomszédot és határost megelőzőleg, beavatkozhatnak s azokat maguknak megszerezhetik.

10. §. A szomszédok és egy határban levők azonban az előbb mondott és számukra történt megkínálás után az eladásra vagy elzálogosításra szánt birtokjogokat minden más idegen és távolabb eső vásárlót megelőzőleg követelhetik ugyan, de nem közbecsű szerint, úgy mint a fi- vagy nővérek, hanem mindig a bevalló levélben kitett pénzüsszeg⁵ letétele és teljes lefizetése, vagy pedig ama birtokjogok örök becsűje mellett. De csakis egy nyolczados törvényszak alatt, ha ugyanis az eladók részéről előzetes kínálás nem történt, a szomszédok és egy határban levők mindamellett pedig maguk részéről a szokásos intést megtették; a kik is a zálogos birtokjogokért hasonlóképen azt a tőkeösszeget tartoznak lefizetni, a melyért az ilyen elzálogosítás történt. E

¹ 1635: 90., 1647: 125., 1655: 52., 1681: 33., 1723: 48.

² Az eredetiben levő «et», a Corpus jurisban hiányzik.

³ Az eredetiben «ad movendas» a Corpus jurisban helyesen «ad monendas».

⁴ Az eredetiben «ac», a Corpus jurisban «et».

⁵ Az eredetiben levő «summae» a Corpus jurisban hiányzik.

részben semmiféle becsübe be nem avatkozhatnak, vagy bele nem elegendhetnek, mivel az ilyen birtokjogoknak tulajdonából és örökségéből őket semmi sem illeti.

61. CZIM.

Mikép kell az egyik fiútestvérnek azt az osztályrészt visszaszereznie, a melyet a másik testvér eladott vagy elzálogosított.

Meg kell jegyeznünk¹ továbbá, hogy az idősebb testvérek, de néha az ifjabbak is, a kik honn maradván, az idősebb testvérek távollétében, ezeknek még osztatlan atyai és ősi fekvő jószágait és birtokjogait uralmukban tartják, az atyáról vagy anyáról való többi testvér terheinek magukra vállalása mellett, ama birtokjogokat többnyire el szokták zálogosítani vagy örökre eladni, és ennél fogva a vásárlók nem csak az eladónak vagy elzálogosítónak, hanem ama többi testvérnek birtokrészeit is, a kiknek tudniillik terheit az magára vállalta, maguk számára szokták követelni.

1. §. Ezért tudnunk kell, hogy ha valaki valamikor helyes ok nélkül adná vagy idegenítené el a birtokrészeket, akkor a többi testvér osztályrészeit a fölperes vagy fölperesek számára az első nyolczados törvényszakon minden fizetés nélkül azonnal ki kell adni és szolgáltatni. Az eladó testvér részét pedig meg kell becsülni és a vevőt csakis e birtokrész közbecsüjének értékével kell kárpótolni. Ekként a felperesnek az eladó testvér részét is birtokába kell bocsátani az előbb vállalt tehernek minden visszavonása és letevése nélkül. A bevalló-levélben megírt² pénzösszeg maradványa és fölöslege fejében pedig annak az eladó testvérnek egyéb fekvő jószágait és birtokjogait, a melyek ama pénzösszeg megtérítésére elégségeseknek és annyit kitevőknek látszanak, azonnal és további peres lépésekre nem várva, bíróilag meg kell becsülni, s az ilyen bevalló-levélben foglalt feltételek mellett a vevőnek kezébe és birtokába adni.

2. §. Ha pedig³ az eladottakon kívül egyéb fekvő jószágai nem volnának és a részébe eső ingó javaknak is annyira szükében volna, hogy az előbb említett pénzösszeg azokból ki nem

¹ 1723 : 17.

² Az eredetiben «denotatae», a Corpus jurisban helytelenül «donatae».

³ Az eredetiben «autem», a Corpus jurisban «tamen».

telnek és visszakapható nem volna; akkor a vásárló az ilyen fölösleg kárát szükségképen elszenvedni kénytelen; de (a mint előadám) csak abban az esetben, ha a fentebb megmagyarázott helyes ok fenn nem forog.

3. §. Mert helyes ok fenforgása esetében, a teher visszavonásának is (a felhozott módon) be kell következnie, és ennél fogva a vásárlónak, a pénz előbb említett fölöslegét, a mennyire lehetséges, meg kell téríteni.

4. §. És ugyanezt kell értenünk arról az apáról is, a ki úgy a maga, mint a fiú ősi jogait a fiúnak sérelmével és beleegyezésük nélkül gonoszul és igaz ok nélkül elidegeníti avagy áruba vagy zálogba bocsátja; hogy tudniillik: bevallását az előbb említett igaz ok fenn nem forgása esetében¹ egyszerűen meg kell erőltetni és a fiak részét minden további fizetés nélkül, az apai részt pedig közbecsű mellett a fiaknak vissza kell adni és kiszolgáltatni.

62. CZÍM.

Néhány vissza nem vonható bevallásról.

Itt azonban figyelembe kell vennünk és eszünkben tartanunk, hogy ha valamelyik atyafi, a ki a másik atyafinak bevallását megmásítani és visszavonni akarja, ha az ilyen eladás alapján cserélt vagy szerzett fekvő jószágokat és birtokjogokat tudva és törvényes felszólalás nélkül használta és azoknak jövedelmeit valósággal húzta; akkor az ilyen bevallást soha vissza nem vonhatja; mert a valóságos használat alapján úgy kell őt tekinteni, mint a ki a bevallásba beleegyezett.

1. §. És ugyanezt kell mondanunk az apai bevallásról is, melyet a fiú akarna visszavonni.

2. §. Hasonlóképen azt kell tartanunk azokról a bevallásokról is, a melyek nemzeti vagy osztályos atyafiak vagy akár idegenek és kívül állók között, a peres birtokjogokra nézve, egyezkedés és egyesség útján történnek és létesülnek.

3. §. És az ilyen egyesség alapján az egyik fél, a ki a peres fekvő jószágokat kezén tartja és birtokolja, vagy a kinek talán másként van azokhoz hathatós joga, a másik félnek ama birtokjogok bizonyos részét vagy részecskéjét átadja vagy átengedi; a megmaradó részecske vagy rész pedig a béke és

¹ I. r. 59. cz.

egyesség okáért az övé lesz és örökre annak birtokában marad. Az ilyen bevallásokat ugyanis (mivel a perek vége és kimenetele még kétséges és bizonytalan vala) mindig megtartjuk, soha vissza nem vonjuk.

4. §. Mert különben is a fentebb említett megerősíthető és visszavonható bevallásokat nem azokra a fekvő jószágokra és birtokjogokra kell értenünk, a melyeket visszavenni vagy megszerezni, hanem csakis azokra, a melyeket elidegeníteni akarunk.

63. CZÍM.

Azokról a bevallásokról, a melyekhez a törvényes iktatás szükséges és a melyekhez nem szükséges.

Továbbá: ahhoz az örökbevalláshoz, melyet a nemzetségi és osztályos atyafiak akár az előbocsátott, akár pedig más esetekben az ilyen, különben is, egymásra háramló birtokjogokra nézve. bármely rendes bíró, avagy bizonyoságtévő és hiteles hely előtt tettek, sem királyi jóváhagyás, sem törvényes iktatás nem szükséges.

1. §. Minden egyéb, bármely fekvő jószág és birtokjog iránt idegenek és kívül állók között, akármilyen módon történt örökbevallást pedig, sőt még azt is, a mely ötven forinton felül zálogczímen¹ keletkezett vagy történt, egy év forgása alatt törvényes iktatással szokás és kell megerősíteni.

2. §. És ez akkor áll, ha az, a kinek számára a bevallás történt, ama fekvő jószágok birtokán kívül volt; mert ha azoknak már előbb is valóságos uralmában volt, vagy a bevalló közvetítésével az ilyen valóságos uralmat és birtokot tényleg megnyerheti, akkor a fentebb említett iktatás, egy év forgása után is, mindig végrehajtható.

3. §. Azt is szem előtt kell tartanunk, hogy ha netán valamelyik bevalláshoz királyi jóváhagyás szükséges és ez a jóváhagyás egy év forgása alatt ki nem nyerhető, akkor az ilyen bevallást csak a mondott királyi jóváhagyás kinyerését követő egy egész év leforgásáig² (mint mondám) és nem korábban kell

¹ 1647: 125.

² Az eredetiben «dicti unius anni integram (ut praemittitur) usque ad revolutionem», a Corpus jurisban: «dicti, usque ad integram unius anni (ut praemittitur) revolutionem».

eme jóváhagyás erejénél fogva törvényes iktatással (akár kövesse ellenmondás, akár nem) megerősíteni.

4. §. És ezt nem a jövendő feltétel mellett tett, hanem mindjárt a jelenben hatályos bevallásról kell értened; mert ha valamely szerződés vagy testvérré fogadás, és a fekvő jószágoknak egyikről a másikra háramlása iránt bárki is a másik javára, vagy talán két fél közül mindenik kölesönösen egymásnak tenne bevallást, úgy tudniillik, hogy ha valamelyik közülök örökösök hátrahagyása nélkül halna el, akkor fekvő jószágai és birtokjogai a túlélő félre háramoljanak át és ha a királyi felség az ilyen bevallást vagy szerződést és testvérré fogadást királyi jóváhagyásával látná el; mivel maga a bevallás és ennek következtében a királyi jóváhagyás is feltételes és csak a felek egyikének megszakadásával lesz annak helye; azért mind a két félnek életében, vagy talán míg az a fél van életben, a melyik a másiknak javára a mondott feltételes bevallást tette: nem szükséges, hogy iktatás történjék.

5. §. Kivéve, ha netán ezekre a fekvő jószágokra és birtokjogokra nézve valaki királyi jogot kért vagy kérne föl; mert ez esetben a királyi jogra nézve, mely gyakran többeknek fekvő jószágaiban titokban lappang, a törvényes iktatásnak szükségképp meg kell történnie.

6. §. Ugyanezt kell mondanunk az előbb említett királyi jóváhagyásról is, hogy¹ valamelyik félnek magvaszakadtával a királyi jóváhagyást, melynek ekkor adományereje lesz,² és következőleg az ezen jóváhagyásban foglalt bevallást egy egész év forgása alatt törvényes iktatással kell megerősíteni.

64. CZÍM.

A királyi jóváhagyás meghatározása.

A királyi jóváhagyás pedig az, a melylyel a fejedelem vagy a királyi felség az öröklés módja és joga szerint reá háramló birtokjogokra nézve az ország szent koronájának joghatóságát önkéntesen átengedi.

1. §. Az ország szent koronáját a fekvő jószágok és birtokjogok háramlása és átszállása tekintetében megillető eme joghatóságnak, mely azon módon, a mint azzal most élünk, a fenséges

¹ Az eredetiben «ut», a Corpus jurisban «quod».

² A Corpus jurisban foglalt ( ) hiányzik az eredetiben.

fejedelem, néhai *Lajos* király úr országlása¹ vagy uralkodása idejétől fogva, vagyis az Úr megtestesülésének ezerháromszázötvenegyedik esztendeje óta kezdődött és a melyet minden királynak, tudniillik az ő utódainak idejében egész mostanáig sértetlenül és érintetlenül fentartottak és helyben hagytak, az ország összes báró urai, mágnásai, nemesi és előkelői fekvő jószágaira és birtokjogaira nézve (a kik tudniillik mag- és örökösök nélkül haltak el, vagy egyedül és magukra maradván, így magszakadáshoz közeledtek) mindig ugyanaz az ereje van, mint a törvényes örökösödésnek.

2. §. Mert e fejedelem ideje előtt minden báró, mágnás, nemes és birtokos ember az ő birtokjogai felett (még ha öröksei nem voltak is) minden királyi jóváhagyás nélkül, a mint akarta, szabadon rendelkezhetett.

3. §. És egyedül abban az esetben volt helye a föntebb említett joghatóságnak, ha valaki örökösök, minden rokonság hiányában és végrendelet hátrahagyása nélkül halt el.

65. C Z Í M.

A királyi jóváhagyás mely bevallásokhoz szükséges és melyekhez nem?

Innen tudnunk kell, hogy most minden bevalláshoz, a melyet az urak, nemesek és más birtokos emberek, a kik egyedül és egymagukban álló és kihaláshoz vagy magszakadáshoz közeledő személyek lévén, bármely személy részére, akármilyen alkalomból és okból, bármely feltétel alatt és körülmények közt, bármely fekvő jószágaikról és birtokjogaikról *örökre tesznek*, a királyi jóváhagyás (a jelzett öröklésre néző joghatóság miatt) mindenkor kell és szükséges.

1. §. Mert e királyi jóváhagyás nélkül az előbb említett bevallás nem csak az örökös joggal lekötött, hanem a zálogkezimen (eme fekvő jószágok közbecsűjén felül) ideiglenesen átruházott fekvő jószágokra nézve is, bármi módon történt és létesült az (a mint előre bocsátám) erőtelen leszen.

2. §. Innen következik, hogy az a bevallás, a melyet több atyafi, vagy idegen személy egymás közt kölcsönösen avagy valakinek külön-külön² teszen, királyi jóváhagyást nem kíván.

¹ Lásd I. Lajos végzeménye kezdetét, 11. §. s az I. r. 5. és 57. cz 1715 : 26.

² Az eredetiben «seorsum». a Corpus jurisban «seorsim».

3. §. Mivel ugyanis más személyek vannak, a kik öröklés módjára és jogánál fogva mindkét részről örökölnék, a fejedelemre és a királyi joghatóságra nézve az utódlásnak még helye nincsen.

4. §. És ez akkor igaz, ha az egyik részen álló, vagyis a bevallást tevő személyeknek egymás között kölcsönös öröklési joguk van. Ugyanezt kell értenünk és tartanunk a másik részen álló¹ személyekről is. Mert máskülönben a királyi jóváhagyást mindig szükséges kikérni.

5. §. Mert a személyeknek többsége a királyi joghatóságot ki nem zárja ott, a hol a fekvő jószágokra nézve az atyafiságnak és vérrokonságnak köteléke, vagy másféle utódlásnak viszonyossága és kölcsönössége nincs.

66. CZÍM.

Mi a szerződés és mikor szükséges ahhoz a törvényes iktatás?

Meg kell jegyeznünk tehát, hogy bármely birtokos emberek vagy más személyek között, akármiféle fekvő jószágoknak, az egyikük magszakadásával a másikra átháramlása iránt kötött bármely szerződést, melyet tudniillik úgy királyi jóváhagyás, mint a bevalló személyek többsége, az imént említett módon állandóvá tett és megerősített, akármelyik félnek magszakadásával, egy év forgása alatt (mint előre bocsátam)² törvényes iktatással kell helyben hagyni.³

1. §. Az életben maradó fél pedig az ilyen szerződésből, vagy testvérré fogadásból származó utódlási jog erejénél fogva, a magvaszakadt fél fekvő jószágainak uralmát, mintha ez tudniillik osztályos atyafia lenne, időközben is egyszerűen magáénak követelheti és (hacsak valamely törvényes akadály nem gátolja) kezéhez veheti.

2. §. A szerződés vagy testvérré fogadás⁴ pedig az: midőn valaki (törvényes örökösök hiányában) fekvő jószágainak örökösévé valamely idegen személyt engedély mellett helyettesít.

3. §. Készakarva mondám pedig: «örökösök hiányában», mert ha valóságos és⁵ törvényes örökösök és utódok léteznek és

¹ A Corpus jurisban hibásan «perte» az eredeti «parte» helyett.

² Az eredetiben «praemisi», a Corpus jurisban «praemisit».

³ I. r. 63. cz.

⁴ I. r. 8. cz.

⁵ Az eredetiben levő «et» a Corpus jurisban hiányzik.

maradnak hátra, a testvérré fogadásnak helye nincsen; de ezeknek hiányában ama fekvő jószágok háramlására nézve, az ilyen utódlás hatalmára és jogára a testvérré vagy fiúvá fogadott fogszert tenni.

4. §. Azt is mondtam, hogy: *«engedély mellett helyettesít»*, mivel fejedelmünk engedélyének vagy jóváhagyásának kinyerése nélkül, az ilyen helyettesítésnek vagy örökbe fogadásnak semmi ereje nincsen vagy nem lesz; hanem ama javak háramlása egyenesen a fejedelemre és a szent korona joghatóságára néz és tartozik; és a fejedelem jóváhagyása nélkül az örökbe fogadott testvér vagy fiú az ilyen fekvő jószágok uralmába be sem léphet, vagy magáénak nem követelheti.

67. CZÍM.

Hogy valaki kétféle módon mondható a fekvő jószágok urának. És végül a szerződésekről.

Figyelembe kell vennünk azt is, hogy valakit kétféle okon és úton mondhatunk valamely fekvő jószág urának. *Először*: birtok jogán; midőn valaki valamely fekvő jószágot, úgy jövedelmének beszedésére, mint a jobbágyi szolgálatok teljesítésére nézve nyilván, valóságos és békés uralmában tart. És ez a mód az *általános* és mindenki előtt nyilvánvaló.

1. §. Második úton, az öröklés jogánál és módjánál fogva mondunk valakit a fekvő jószágok urának, a mikor valamely birtokjognak háramlása¹ nyilván reá néz; a mint ez a nemzetiség közel ágazatában levő egy apáról való, vagy osztályos atyafiak² fekvő jószágaira és birtokjogaira nézve áll. Példának okáért: noha az egy apáról való atyafi, a másik szintén egy apáról való atyafinak életében, miután köztük az osztály megtörtént, emennek fekvő jószágai valóságos uralmában és birtokában nincsen, mindazáltal öröklési joga és uralma tényleg és közvetlenül megvan, melynek erejénél fogva, miután az atyafi örökösök hátrahagyása nélkül hunyt el, a túlélő és életben maradó atyafi, az elhalt atyafinak fekvő jószágait egyszerűen, tudniillik minden törvényes iktatás³ és törvényes eljárás nélkül, azonnal

¹ 1655: 56.

² Az eredetiben levő *«vel etiam condivisionalium»* a Corpus jurisban hiányzik.

³ I. r. 63. cz.

és közvetlenül magáénak követelheti és jogosan és méltán hatalmába ¹ kerítheti.

2. §. És ha az elhunyt atyafi leányokat és feleséget hagyott maga után és fekvő jószágai leányágot nem illetnek, úgy tudniillik, hogy sem előbb a korábban elhunyt atyafi életében, sem elődeinek idejében ama fekvő jószágokban a nők egyikének sem volt valóságos uralma; akkor ezeket a leányokat kiházásításukig, a feleséget vagyis özvegyet pedig addig, a míg férje urának nevével és címével él és özvegyiségének idejét tölti, épen azon a jogon és módon, a mint az elhalt atyafi életében volt, élelemmel, ruházattal és a megélhetésre minden szükségessel, a fekvő jószágok erejéhez képest, nevelni, ellátni, eltartani s végre a leányokat tisztességesen kiházásítani, szintűgy a feleséget is (ha akarja) férjhez adni s ezenfelül hitbérét és jegyajándékát a továbbélő atyafi törvény szerint kiadni tartozik. Ugyanezt kell a szerződésekről vagy testvérré fogadásokról is (a hol a szerződés nyilván tudva van) tartanunk; mert jóllehet az előbb elhunyt atyafinak a saját ágyékából leszármazó örökösei nincsenek, mindazáltal miután *örököszt helyettesített*,² kit törvényes utódnak nevezünk: magva nem szakad.

3. §. De másképp áll a dolog azokra az atyafiakra nézve, a kik fekvő jószágaikban és birtokjogaikban már hatvan, száz, kétszáz vagy még több év előtt megosztottak s annyi idő óta leszármazásuk ágazatáról³ is alig van emlékezet, hanem osztályos atyafiakul, mintegy csak névleg mondhatók. Mert ez esetben a szerint a törvény szerint kell eljárunk, a mint valamely elhaltnak magvaszakadása okán a királyi felségtől felkért fekvő jószágokra nézve eljárni szokás.⁴

68. CZ ÍM.

Hogy a fekvő jószágok erőszakos elfoglalóit, azokból viszont erőszakkal kivetni szabad.

Továbbá, ha valamely ember az ilyen fekvő jószágoknak és birtokjogoknak, a melyek másra és nem reá háramlottak, erőszakkal uralmába tolakodik, behatol vagy bármi módon beleegyezik, akkor az, a kinek eme fekvő jószágokhoz öröklési

¹ I. r. 47. cz. Az eredetiben «potestati», a Corpus jurisban «posteritati».

² Az eredetiben «substituto», a Corpus jurisban «destitutus».

³ Az eredetiben «linea memorie», a Corpus jurisban «linea memoriae».

⁴ 1715 : 25.

hatalma és joga van, azt a foglalót, egy egész év forgása alatt, azoknak uralmából erővel és hasonló erőszakkal is kidobhatja és kirekesztheti. Mert e részben *erőszakot erőszakkal szabad meg-
torolni.*¹

1. §. Egy év letelése után pedig a foglaló ellen törvény útján kell eljárni és őt az ilyen fekvő jószágok igazságtalan elfoglalása és bitorlása miatt rövid idézés vagy értesítés mellett perbe lehet fogni; a mikor is az erőszakos² foglalót épen³ úgy, mintha valakinek saját kezén levő fekvő jószágát ragadta volna el,⁴ azért, mert egy másíknak joghatóságát erővel és hatalmas-kodással magához vette,⁵ főbenjáró ítélettel kell elmarasztalni; ha mindazáltal a felperes bebizonyítja, hogy e fekvő jószágok utódlási jogen reá háramlottak.⁶

2. §. És ugyanezt kell tartanunk azoknak a birtokjogok-nak erőszakos elfoglalásáról is, a melyeknek valaki huzamos idő óta valóságos uralmában volt, hogy tudniillik a birtokától meg-fosztott a foglalót egy év forgása alatt, ha teheti, ugyanolyan erőszakkal kidobhatja és kiűzheti.

69. CZÍM.

A «nil juris»⁷ záradékról és arról, hogy mely fekvő jószágok szállanak ismét vissza az ajándékozóra vagy eladóra.

Továbbá tudnunk kell, hogy ha valamely bevalló-levél szövegébe ezt a záradékot: «*nullum jus nullamve juris et dominii proprietatem pro se reservando etc.*»⁸ akár szándékosan, akár tudatlanul betették, az olyan birtokjog, melyre nézve tudniillik az ilyen bevallás történt, arra, a ki a bevallást tette (még ha az, a kire jogát átruházta, örökösök nélkül halna is el) többé vissza nem tér és vissza nem száll, hanem teljesen a királyi felség adományozása alá kerül.

¹ III. r. 22. cz.

² Az eredetiben «violens», a Corpus jurisban «violentus».

³ Az eredetiben «directe», a Corpus jurisban «directo».

⁴ A Corpus jurisban levő «fieri solet» az eredetiben nincs meg.

⁵ Az eredetiben hiányzik a ( ).

⁶ Az eredetiben «comprobatit», a Corpus jurisban «comproba-verit».

⁷ Magyarul: «*semmi jogot*».

⁸ Magyarul: «semmi jogot, a jognak és uralomnak semmiféle tulaj-donát maga részére fenn nem tartva».

1. §. Ha pedig a bevallás némely javaknak kölcsönös és viszonyos cseréje vagy más örökös adományozása alapján, például szolgálatok jutalmazására (mint többnyire szokás) vagy bármely más helyes okból bekövetkezett odaadás, ideiglenes átruházás vagy lekötés alapján az említett záradék nélkül történik: akkor, ha az, a kinek javára ama fekvő jószágoknak adományozása vagy bármely¹ ideiglenes átruházása történt, elhal és örökösöket s más törvényes utódokat hátra nem hagy, e fekvő jószágok ismét és újból arra, a ki a bevallást tette vagy ama fekvő jószágokat eladományozta, valamint annak örökösire s összes maradvékaira (minthogy az öröklési jognak tulajdonát és uralmát magának tartotta fenn s magától másra örökre át nem ruházta) háramlanak s régi jogon tényleg visszaszállanak és visszakérülnek.

70. CZÍM.

Mi a fekvő jószágoknak kölcsönös cseréje és miért gondolták azt ki?

Mivel pedig a fekvő jószágoknak kölcsönös cseréjéről említést tettünk: azért tudnunk kell, hogy a fekvő jószágoknak kölcsönös cseréje az, mikor két vagy több fél a birtokjogokat egymás közt kölcsönösen megcseréli s törvényesen egymásra átruházza.

1. §. Kigondolták pedig egyfelől békésebb állapot elérhetése, más felől a nagyobb jövedelemnyerés haszna végett.

2. §. Mert igen sok embernek fekvő jószágai lakhelyüktől félreeső helyen, annyira távol és messze fekszenek, hogy azoknak fentartására többet kénytelenek kiadni, mint a mennyit azok jövedelméből nyerhetnek. Némelyeknek fekvő jószágai pedig a hatalmasoknak veszélyes és erőszakos szomszédsága miatt a végpusztulásra jutottak. Többen ismét az ilyen fekvő józágaik miatt folytonos perlekedésben és viszálykodásban vannak, úgy, hogy ezek miatt még éjjel sem lehet nyugodalmuk; úgy annyira, hogy sokkal több a veszteségük, mint a mennyi hasznot húznak azokból.

3. §. Ennélfogva bármely birtokos ember fekvő jószágaira és birtokjogaira nézve joggal és szabadon tehet oly cserét, mely neki hasznos és előnyös, a minek fiai, leányai vagy atyafiai ellenmondása egyáltalán útját nem állhatja.

¹ Eredetiben «quavis», a Corpus jurisban «quaevis».

4. §. Mindamellett az a birtokrész, melyet neki cserébe adnak, a nemzeti vagy osztályos atyafiakra fog (a cserét tevő atyafi magvaszakadtával) háramlani, éppen mintha az a másik birtokrész volna, melylyel ezt a kölcsönös cserét tette és a melynek az utódlási jognál fogva azokra az atyafiakra kellett volna szállania.

71. CZÍM.

Mi történik a csalárdul és színlelve tett és létesült cserével?

Minthogy pedig a fekvő jószágok ilyen kölcsönös cseréjében többen igen sok csalárdságot szoktak elkövetni és véghez vinni: némelyek ugyanis fekvő jószágokat atyafiaik sérelmére és kárára nem valósággal és igazán, hanem tettetéssel és színleléssel szándékozván eladni és elidegeníteni, nehogy az atyafiak az ilyen fekvő jószágokat a vásárlóktól, hogy ne mondjam uzsorásoktól, a maguk részére visszakövetelhessék, maguknak tulajdoníthassák és visszaszerezhessék, az egyszerű vagy kiváltságos bevallólevelekben a kölcsönös cserének (mely igazságos és helyes módon szabadon megtörténhetik) czímét vagy színét beiratják és azt vallják, hogy a vásárló vagy uzsorás valamely félreeső helyen, vagy akár talán közelben levő és fekvő birtokjogot adott neki cserébe, mindazáltal az ilyen birtokjog uralmát csak rövid időre (hogy az alatt csalárdságukat elpalástolhassák) vagy soha sem követelik maguk számára s így azoknak atyafiait, a kikre az ily czímen elidegeníteni szándékozott fekvő jószágok és birtokjogok öröksége néz, rászédvén, az örökségből kitudják, mivel az a birtokjog is, a melyet a vásárló az eladónak színleg és tetteve cserébe adott, örökre a vásárlónál marad.

1. §. Nehogy tehát úgy tűnjék fel, mintha a csalárdság és álnokság valakinek hasznára válnék,¹ mihelyt az eladó s a fekvő jószágokat elidegenítő atyafiai az ilyen álnok cserének tudására jutottak, az ilyen fekvő jószágokat az atyafiak kérelmére miután előbb eziránt a törvényes perbehívás megtörtént, az említett módon elidegeníteni szándékolt fekvő jószágoknak csakis közbeesüje mellett, de mindig csak egy nyolczados törvényszak alatt, a bírónak a felperes részére azonnal vissza kell ítélnie, adnia és iktatnia.²

¹ II. r. 83. cz.

² Az eredetiben «restitutui», a Corpus jurisban «restitui».

72. CZÍM.

Mikor nem lehet a cserét semmi módon visszavonni?

Továbbá, ha valamelyik atya vagy atyafi cserét tett és a fiú vagy valamelyik atyafi ezt a cserét tudva és törvényes ellenmondás vagy eltiltás nélkül használta és az elcserélt fekvő jószágoknak jövedelmét valósággal húzta, később ezt a cserét a fiú vagy az az atyafi vissza nem vonhatja; mert e részben a valóságos használat az átengedés és beleegyezés erejét ölti magára.¹

73. CZÍM.

Ha a cserénél pénzráadás is történt, vajjon az ilyen fekvő jószágok illetik-e a leányágot?

Továbbá mivel a csere útján adott és kapott birtokjogok mennyiségre, jövedelemre és értékre nézve egymásnak egyenlően mindenkor meg nem felelnek, azért többen, a kiknek fekvő jószágai és birtokjogai csekélyebb becsüek és értéküek, azokra bizonyos pénzösszeget szoktak ráadni, hogy a csere egyenlő legyen; a miért némelyek úgy vélekedtek, hogy az ilyen birtokjogoknak (minthogy pénzráadás történt) a leány- és fiúágot egyaránt kell illetniök. A mi nem áll.

1. §. Mert a birtokjogok megtartását és következményeit nem a szerzés és hozzájutás ága, tudniillik a pénzráadás, hanem annak gyökere és eredete szerint kell megítélnünk; és azért ilyen esetben a leányágon levők az ő részüket csakis a reáadott pénzből kaphatják ki. De maguknak a birtokjogoknak tulajdonosága és öröksége a fiág részére épségben marad.

2. §. És ez akkor igaz, ha az ilyen birtokjogok eredetük-nél és gyökerük-nél fogva a leányágot nem illetik.² Mert ha arra nézve: vajjon valamely birtokjog egyaránt illeti-e a leány- és fiúágot vagy sem, kétség forog fenn, mindig az eredeti levélhez kell fordúlunk, melylyel e fekvő jószágokat szerezték és nyerték.

¹ I. r. 62. cz.

² Az eredetiben «sequuntur», a Corpus jurisban «sequantur».

74. CZÍM.

Mire való a szavatosság vagy az előre vállalt mentesítő biztosíték ?

Egyébiránt, minthogy a fekvő jószágoknak és birtokjogoknak kölcsönös cseréjébe többnyire be szokták írni és venni a mentesítő biztosítékot, a melyet a római jogtudósok szavatossági biztosítéknak neveznek: ha tehát az egyik törvényesen megkéréssett fél az előre felvállalt védelmező és mentesítő biztosíték mellett a másik felet az ilyen cserélt birtokjogok uralmában bármely perlekedők és törvényes megtámadók ellenében meg nem tarthatja, akkor az ő birtokjogait, a melyeket a másik félnek cserébe adott, (ha megvannak) valósággal vissza kell adnia és szolgáltatnia; ha pedig annak a félnek kezeiből talán máséba kerültek s vissza nem szerezhetők, akkor a megkárosult félnek, a kit azoknak uralmában meg nem tarthatott, mennyiségben, jövedelmezőségben és értékben az elidegenített jogokkal felérő, hasonló birtokjogokat kell adnia és szolgáltatnia.

1. §. És ezt akkor tartsd igaznak, ha a mentesítő biztosítékot a bevalló-levelekbe egyszerű és közönséges módon iktatták be. Mert különben, ha a mentesítés felvállalásának záradékát bizonyos feltételekkel és módokkal tették belé és nyilvánították ki, akkor ezeket a kikötött feltételeket és módokat e részben meg kell tartani.

2. §. És ugyanezt értsd a többi birtokjogokról is, melyeket valaki mentesítő biztosíték alatt elidegenített, vagy törvényesen eladott. Hogy ha¹ az eladó a fekvő jószágok vásárlóját azoknak uralmában meg nem tarthatja, akkor² azok helyébe minőségre, mennyiségre, jövedelmezőségre és értékre nézve hasonló fekvő jószágokat kell adnia.³

75. CZÍM.

Kiket értünk törvényes megtámadók alatt?

A törvényes megtámadóknak pedig a perlekedőket és a törvény útján fellépőket kell vennünk és tekintenünk, nem pedig az erőszakos foglalókat s hatalmaskodva eljárókat. Mert ilyenek-

¹ A Corpus jurisban levő «nimirum» az eredetiből hiányzik.

² 1659: 35. t. cz.

³ Az eredetiben «ex tunc», a Corpus jurisban «tunc».

kel szemben senki sem köteles mást az eladott jogokban megtartani.¹

1. §. Ha tehát a fekvő jószágoknak vásárlóját valaki az ilyen vásárolt fekvő jószágokra nézve a törvény rendjén gátolja és perbe fogja,² akkor eme fekvő jószágok eladóját ügyének védelmére, mielőtt azt ítélettel eldöntötték volna, maga mellé törvénybe idézni tartozik.

2. §. Mert ha törvénybe idézését elmulasztja és így az ilyen birtokjogokat vagy fekvő jószágokat törvényes úton elveszti, az eladó a mentesítő biztosíték terhe alól menekszik és fölszabadul s a vásárlót azoknak uralmában többé megtartani nem tartozik.

76. CZÍM.

A szavatosságot vagy mentesítő biztosítékot illető nevezetes kérdés.

Kérdés továbbá: ha valaki magára vállalta, hogy egy másikat valamely birtok uralmában megtart és magát annak megtartására kötelezte s idők folytán a földek valamely részecskéjét valaki határjárás útján vagy más czímen abból a birtokból kiszakította és törvényes úton elkülönítette, a tetteges birtoklás épségben maradása mellett: vajjon a felvállaló tartozik-e a másikat a földnek eme részecskéjében is megtartani?

1. §. Feleld, hogy nem tartozik. Mivel ő azt a birtokot, minden törvényesen ránéző haszonvételeivel és tartozékával együtt, a másikra ruházta; és ily módon vállalta magára, hogy őt annak uralmában megtartja, a fekvőség ama részecskéje pedig a birtokhoz törvényesen nem tartozott; és így maga az eladó is ama részecskére nézve rosszhiszemű birtokos volt. Ezért ő másnak jogait el nem adhatta, a mint, hogy el sem adta, e záradék erejénél fogva: *«Ad eandem possessionem de jure spectantibus, et pertinere debentibus etc.»*³

2. §. Hacsak netán magát akképen nem kötelezte, hogy a másikat ugyanazon határvonalakkal és barázdákkal fogja annak uralmában megtartani, a melyekkel ő maga is azt a birtokot hatalma alatt és uralmában tartotta, mert ebben az esetben az elvesztett föld helyébe a másiknak egyenértékű földet tartozik adni.

¹ I. r. 68. cz.

² Az eredetiben «trahitur», a Corpus jurisban «trahetur».

³ Magyarul: «Mindazokkal együtt, a melyek törvény szerint arra a birtokra néznek s a melyeknek ahhoz kell tartozniok stb.»

77. CZÍM.

Hogy a fekvő jószágoknak ajándékozoí és eladóí azoknak birtokosai ellen keresettel saját személyükben nem léphetnek fel.

Azt az egyet meg kell azonban jegyeznünk, hogy az előbb említett mentesítő biztosítékot mindig kívül álló és idegen perlekedőkre, törvényes követelőkre és felperesekre, nem pedig magokra a fekvő jószágok ajándékozoíra és eladóíra kell érteni: a mint magam is láttam, hogy némelyek, a kik fekvő jószágait másra ruházták, ugyanezen fekvő jószágok birtokosai és urai ellen saját személyükben indítottak keresetet és támasztottak pert, mintha azokat eme fekvő jószágok uralmában meg nem tarthatnák, ezáltal azon fekvő jószágokat ismét a magok részére óhajtván megszerezni: a mit soha sem kell megengedni.

78. CZÍM.

Miképen határozzuk meg¹ az elévülést és hány év lefolyása szükséges ahhoz az esetek különféleségéhez képest?

Minthogy úgy az örökös fekvő jószágokra nézve, mint a zálogos birtokjogokra, sőt a hatalmaskodásokra nézve is, gyakran szoktak a törvény előtt elévülésre hivatkozni, azért az elévülésről egyet-mást szükségképen el kell mondanom. Először is annak mibenlétéről, azután pedig tartamáról és különféleségéről.

1. §. Tudnunk kell tehát, hogy az elévülés annak az időnek eltelése, melyet a törvény a fekvő jószágok jogszerű megtartására és visszaszerzésére nézve megállapított.

2. §. Mely az eladott, elfoglalt, vagy bármiképen elidegenített királyi fekvő jószágokra és birtokjogokra nézve száz, az egyháziakra nézve negyven, a nemesiekre nézve harminczkét, a polgáriakat illetőleg pedig tizenkét év lefolyásával telik le.

3. A hatalmaskodások dolgában pedig hasonlóképen harminczkét évi időtartam szükséges az elévüléshez.

4. §. A falusiak között azonban az elévülés csak egy egész évre és egy napra terjedő határidőt foglal magában.

¹ Az eredetiben «diffinitive», a Corpus jurisban «definitive».

5. §. A nemzetségi és osztályos atyafiak között pedig a birtokjogokra (kivéve a hatalmaskodásokat), valamint a hitbéreknek és leánynegyedeknek részökről teljesítendő fizetésére nézve, elévülésnek soha sincsen helye.¹

6. §. Az egyházi törvényszék előtt pedig másképp hivatkozz az elévülésre. Minthogy azonban nem czélom az egyházi törvényszékről értekezni, azt hallgatással mellőzöm s azokra hagyom, a kikre² annak meghatározása tartozik.

7. §. Egyébiránt, habár igen sok tudósnak az a közös véleménye és állítása, hogy a határigazítás³ és zálogos jogok⁴ dolgában sincs helye az elévülésnek, mégis, mivel ezt az állítást fentartás nélkül nem érthetjük, hanem annak módja szerint meg kell vizsgálnunk, azért azt alább, a maga helyén, világosan meg fogom magyarázni.

79. CZÍM.

Minő időközökben nem foly⁵ az elévülés, s mikor nincs helye annak.

Tudnunk kell azonban, hogy ha valaki véletlenül a törökök, saracénok, tatárok, vagy más hitetlenek kezébe és fogságába esik s ottléte az elévülés idejét túlhaladja, akkor ebben az esetben az elévülés mit sem ér; hanem a fekvő javaitól megfosztott nemes, miután ismét haza kerül, azokat törvény útján visszaszerezheti,⁶ az elévülés őt ebben meg nem akadályozhatván.

1. §. És ha a királyi felség valakit számkivetésre ítélne és a fiú is, talán a fejedelemtől féltében, vagy gyermeki kegyelemből atyjával menne és azalatt a míg ott tartózkodik, az ő jogainak idegen kézzel történt elfoglalására nézve, az ország nemeseinek jogait átruházó elévülés ideje legördülne és betelnék: a fiú (kinek atyja bűneért nem kell lakolnia) visszatérvén, osztályrészébe eső elidegenített fekvő jószágait, az elévülés ellent nem állván, magának visszaszerezheti.

2. §. Mely elévüléseket még perindítás nélkül is, tiltó és ellenmondó levelekkel ki lehet zárni.

¹ 1729: 36., 37.

² Az eredetiben «quibus», a Corpus jurisban «quorum».

³ I. r. 84., 85. cz.

⁴ I. r. 82. cz.

⁵ Az eredetiben «currit», a Corpus jurisban «currat».

⁶ I. r. 26., 60. cz.

3. §. Mert mai napság a perindítás ideje sem terjed tovább ama harminczkét évnél. És ha ezalatt a per folytatása abban maradt, ezt amaz idő elteltével újból kell megindítani.¹

80. CZÍM.

A zálogos birtokjogokról általában.

Mintán a fentebbiekben a birtokjogok tulajdonságait és az örökségeket és ezek különböző neveit megmagyaráztam, most még a zálogos jogok rendjéről és mibenlétéről kell szólnom.²

1. §. És ámbár a zálogos birtokjogoknak nem csak birtokában és uralmában lenni kárhózas és az üdvösséggel ellenkező dolog, hanem azokról valamit még írni is irtózasnak látszik, mégis minthogy a római császári és polgári törvények ennek használatát megengedik, azért ez a veszedelmes szokás ebben az országban és alávetett részeiben nagyon meggyökerezett s erősen elharapódzani kezdett, úgyannyira,³ hogy ha a többi közt eziránt hozott országos végzeményben kiszabott büntetés néme-lyeket vissza nem rettentene, még az őket illető pénz letétele s kifizetése után sem gondolnának valaha arra, hogy azokat a zálogos fekvő jószágokat és birtokjogokat visszabocsássák, hanem saját lelkük veszedelmére addig a meddig lehet visszatartanak: ennél-fogva elhatároztam, hogy magának az elzálogításnak módjáról és erejéről egyet-mást ide iktatok.

81. CZÍM.

Mi a fekvő jószágok elzálogítása és hányféleképen értsük azt?

A honnét tudnunk kell, hogy a birtokjogok elzálogítását kétféleképen értjük: ahhoz képest tudnillik, a mint az elzálogosítót vagyis a zálogba adót, vagy pedig a hitelezőt, azaz a zálogba vevőt tekintjük. Az elzálogítás tehát, a zálogba adót tekintve az, midőn valaki saját jogát, a sükségtől kényszerítve, másnak igeiglenesen használatul átengedi. A hitelezőt, vagy zálogba vevőt tekintve pedig az elzálogosítás: valamely idegen jognak időre

¹ Az eredetiben «litis motio», a Corpus jurisban «litis motivo».

² 1635: 90., 1647: 125., 1655: 52., 1681: 33., 1723: 48.

³ Az eredetiben levő «adeo» a Corpus jurisban hiányzik.

szóló veszedelmes és kárhozatos magánál-tartása, a jövedelmek szedése és a tőkeösszeg visszakövetelése mellett.¹

1. §. És ez a meghatározás nem arra czéloz, hogy valaki a zálogos fekvő jószágoknak jövedelmét és hasznát² húzza és azonfelül még a tőkeösszeget is visszakövetelje, sőt inkább megbélyegzi és kárhoztatja az efféle visszakövetelést és hasznvételt. Mert tudnivaló, hogy a ki ilyen módon használja a zálogos fekvő jószágokat, az nyilván uzsoráskodik.

2. §. Ha ellenben minden jövedelmet (kivételével a költségeknek, melyeket azoknak a jószágoknak főtartására azoknak igazi ura is tenni kénytelen volna) a tőkeösszegbe beszámítana, ilyen módon a zálogos fekvő jószágok megtartása nem kárhozatos, hanem igen dicséretes dolog volna és a hitelező ezáltal bebizonyítaná, hogy felebarátja javára kegyeletes munkát végzett.

82. CZÍM.

Miképen kell érteni azt, hogy a zálogos fekvő jószágokra nézve elévülésnek nincs helye.

Minthogy pedig már általános közmondássá vált, hogy zálogügyekben nem lehet elévülésre hivatkozni s ezt meg sem kell engedni, mely közmondásnak jelentését azonban nem egyszerű értelemben kell vennünk, hanem mivel a közvetlenül előbocsátottak szerint a zálogításnak kétféle jelentése van, tudniillik más az elzálogítóra azaz átadóra s ismét más az átvevőre nézve:

1. §. Tehát az a kijelentés egyedül az átadóra, vagyis elzálogítóra nézve igaz, és csak reá nézve értjük azt megengedhetőnek; ellenben a hitelezőre vagyis átvevőre nézve, azt egészen el kell vetnünk.

2. §. Mert igen sokan szokták, szükségétől kényszerítve, fekvő józágaikat zálogul lekötni, melyeket haláluk napjáig vissza nem válthatnak; s az apa vagy atyafi elhalálózván, a fiúk vagy atyafiak is, akár mivel szegénységük gátolja, akár gondatlanságuk és restségük miatt, néha meg azért is, mert távol és igen messze fekvő vidéken a feljebbvalók szolgálatában vannak lekötve, vagy egyébként az országon kívül foglalatoskodnak, az elévülésnek éveit és határidejét (nem váltván ki az illeten zálogjogokat)

¹ 1715: 51., 1723: 120.

² Az eredetiben «utilitatis», a Corpus jurisban «utilitates».

jóval el szokták mulasztani; és ilyen esetben az átadóra nézve az elévülésnek nem kell helyet adni.

3. §. Mert, ha a zálogba adó vagy elzálogító nemeseknek fiai vagy atyafiai és azok örökösei bebizonyíthatják, hogy azok a zálogba adott fekvő jószágok és birtokjogok zálogczímen kerültek idegen kézre és azokat maguknak visszaszerezni és kiváltani akarják, akkor a zálogos jogoknak birtokosa, mit sem használván az elévülés akadályá (ha mindjárt az elévülési idő a közben kétszeresen, háromszorosan vagy többszörösen lejárt is) még ha¹ az a birtokos (hogy ne mondjam uzsorás) azokat a zálogos fekvő jószágokat időközben netalán királyi jog czímén a maga részére felkérte volna is,² azokat a fekvő jószágokat visszaszerezni tartozik.

4. §. És ha azt állítja, hogy azokhoz a fekvő jószágokhoz valami joga van, ezt birtokon kívül törvény útján kell keresnie.

5. §. És ezt arra az esetre értsd, ha az elzálogító azokat a fekvő jószágokat az elzálogítás megtörténte után annak a birtokosnak örökös joggal le nem kötötte. Mert ebben az esetben nem tartozik azokat a jószágokat visszaszerezni, hanem ha az elzálogítónak fiai vagy atyafiai azt hozzák fel, hogy ama jószágokat az ő sérelmükre örökös joggal le nem köthette vagy el nem idegeníthette, akkor azokat a fekvő jószágokat és birtokjogokat ugyanazon perrel kell visszakövetelniök, a melylyel az örökségi jogokra nézve szokás föllépni.

6. §. Mert kettős czímen, tudniillik zálog- és örökös jog czímén egyszerre valamely birtokjogot senki sem tarthat kezén, hanem mihelyt valaki annak birtokát örökös jog czímén kezdte meg, az elzálogítás ereje azonnal megszűnik és teljesen elenyészik.

7. §. Ámde némelyek, kik azt a mondást, hogy zálogos ügyek, jogok és javak tárgyában nem kell elévülésre hivatkozni, fonákul, helytelenül és rosszul magyarázzák és annak illetén értelmezésén fáradoznak, hatvan, hetven, száz és ennél több³ évvel ezelőtt készült és kelt zálogos levelek alapján a főpap és báró uraknak és az ország nemeseinek sok fekvő jószágát és birtokjogát iparkodnak az előbb említett zálog czímén maguknak elsajátítani és bitorolni.

8. §. Ennélfogva tartsuk eszünkben, hogy minden ilyen az elévülés idejét túlhaladó régi és elavult zálogos levelet⁴ (ha a felperes és a fekvő jószágok keresője arra nézve, hogy őt

¹ Az eredetiben «et si», a Corpus jurisban «quamvis».

² E végzárjel az eredetiből kimaradt.

³ Az eredetiben «amplius», a Corpus jurisban «plures».

⁴ Ulászló IV: 17.. 1729: 36., 37.

azokból a zálogos fekvő jószágokból és birtokjogokból hatalmasul kidobták, vagy azokat tőle jogtalanul elvették, törvényes és elfogadható bizonyítékot és írásba foglalt bizonyítványt fel nem mutathat) hatálytalannak és teljesen erőtlennek kell tekinteni és nyilvánítani.

9. §. Azonban annak kimutatására, hogy ama fekvő jószágokból ilyen erőszakos és jogtalan úton dobták ki és fosztották meg azoktól, hatvan évig és nem tovább terjedő időn belül a tanúbizonytságot is (ha a felperes elégségest és törvényszerűt tud előállítani) el kell fogadni.

10. §. Mert az elzálogító a maga hitelezőjét gyakran az egész pénzüsszetre nézve kielégíti, a melyért tudniillik fekvő jószágát zálogba adta, mindazáltal magát a záloglevelet nem kaphatja mindenkor vissza, hanem csak a kielégítésről szóló felmentő az az: nyugtató levelet adnak neki, a mely gyakran elvész, főképen ha történetesen annak az embernek magva szakad és fekvő jószágai a királynak vagy királyi adományozás következtében vagy egyéb úton is, másnak kezére szállanak és jutnak. Ilyen esetben tehát az elzálogító halálával és magvaszakadtával, a régi zálogos levelek ellenében senki sem tartozik a nyugtató levelet előmutatni s különösen nem az idegen,¹ ha csak azt nem lehetne bizonyítani, hogy valaki a zálogos jogot (mint előbb emlitém) birtokosa kezéből igaztalanul és erőszakosan ragadta ki, mert nem látszik igazságosnak, hogy ezt ilyen módon pénzétől megfoszszák,² mivel a vagyon vagy birtok e részben a maga terhével száll át.

11. §. Mégis, ha eszébe jutna, hogy a tőkeösszeget rajta már felhajtotta, inkább azon igyekezzék, hogy a zálogot átengedje s arról lemondjon, sem minthogy lelkét veszedelembe döntse.

83. CZÍM.

Hogy a birtokjogokat közbeesűjökön túl nem lehet elzálogítani.

Azt az egyet azonban vedd eszedbe, (a mint már föntebb is röviden érintém) hogy bármely úr, mágnás, nemes és birtokos ember, akármilyen rendű, rangú, méltóságú vagy jelességű is legyen az, birtokjogait ezek közbeesűjének értékén túl, zálogcizmen, semmi esetben le nem kötheti.³

¹ A Corpus jurisban levő zárjel az eredetiben hiányzik.

² 1642: 105.

³ 1635: 90., 1647: 125., 1655: 52., 1681: 33., 1723: 48.

1. §. Ha mindazonáltal netalán igaz és közbecsűjökön túl kötnék le valakinek, akkor az maga, a ki lekötötte saját életében, csak úgy válthatja magához azokat, ha a kapott pénzüsszeget leteszi és visszafizeti.

2. §. Az elzálogítónak fiai vagy atyafiai pedig, a kiket tudniillik az ilyen visszaváltás illet, azokat az ő halála után, sőt még életében is, az előbocsátott közbecsű árán válthatják magukhoz, mindig szem előtt tartván az eladásnak vagy elzálogításnak előbb megmagyarázott eseteit.

3. §. A közbecsű alatt pedig ezen a helyen nem ökröket, lovakat, teheneket, juhokat vagy egyéb ilyen könnyen eladható dolgokat kell értened, hanem a zálogba adott fekvő jószágok és birtokjogok értékét, a mennyire tudniillik: a megejtett közbecsű szerint, beleértve a földeket, erdőket, réteket és egyéb tartozékokat meg haszonvételeket is (a mint fentebb is megjegyeztem)¹ azoknak a fekvő jószágoknak bece se megy. Mert a pénz-fizetésnek az ilyen becsűhöz képest kell utóbb történnie.

84. CZÍM.

A határelkülönítésről és igazításról általában.

Továbbá mivel fentebb² azt mondtam, hogy a határigazításra nézve sincs helye az elévülésnek, azért a határjárásról és igazításról is egyet-mást röviden előadok.

1. § Miért is tudnunk kell, hogy miután e nemes Magyarorszáiban a királyi szék és kormány megerősödött és a magyar nemzet a szentlélek kegyelmének ihletéből az igazságnak ismeretéhez és az igaz hit vallásához jutott,³ Szent István dicsőséges királyunk és apostolunk, úgyszintén a híres és kegyes Szt. László király, továbbá Magyarországnak sok megdicsőült és fonséges királya, tudniillik amazoknak utódai, a királyi várakhoz, mintegy ez ország szent koronájának joghatóságához tartozó igen sok földet (melyeket most birtokoknak nevezünk) azoktól elszakítván, részint monostoroknak és egyházaknak örökös alamizsnául, részint vitézlő szolgáltnak,⁴ (kiket ma már nemeseknek hívunk) szolgálataik fejében minden időre örökségül adományoztak.

¹ I. r. 60. cz.

² I. r. 78. cz.

³ I. r. 3., 11. cz.

⁴ II. András II: 4, 7. stb.

2. §. Mely földeket az ilyen adományozás idején más földektől határelkülönítéssel is kiszakítottak.

3. §. Azután ez ország bárói, mágnásai és nemesei szaporodván, némelyek közülök egy földnek vagyis birtoknak határai között gyakran két és néha három vagy több falut is megszállattak és megtelepítettek és népséggel és lakosokkal ékesítettek, néha e faluk határait egymástól el sem különítvén, hanem csakis a haszonvételekre nézve állapítván meg közöttök bizonyos mértéket; olykor azonban határjelek felállításával egymástól el is különítették.

4. §. Midőn tehát idő haladtával ama báró urak, mágnások, és nemesek fiai és örökösei a birtokjogokat maguk közt felosztották, egynek egy, másnak más falu esett és jutott osztályrészül. Utóbb ezek elhalván s gyakran magvuk szakadván, az ilyen faluk és birtokok a határlevelekkel együtt Magyarország megdicsőült királyainak adományából vagy egyébként különböző emberek kezébe kerültek.¹ Ekként keletkeztek az első határjárási és igazítási villongások.

5. §. Mert azok, a kiknek az ilyen határlevelek az ezen leveleket illető fekvő birtokkal együtt jutottak kezükre, az ilyen egy határba foglaltság okán, levelük erejénél fogva, úgy vélekedtek, hogy más faluk és birtokok is tartoznak öhozzájuk. A legújabb időkben pedig azért is kezdettek a határigazításokban különféle viszálykodások támadni, mert a hatalmasok és erőszakoskodók mások földeit nyilvánosságosan elfoglalták és elvették.

85. CZÍM.

Mikép értjük² azt, hogy a határigazításban elévülésnek nincs helye?

Ámbár tehát a határigazításban nincs helye az elévülésnek, mindamellett a külön birtoktesteket, melyek bárminő határlevélben kitett határok közt fekszenek (főképen az előbocsátott esetekben) az ilyen határlevelek erejénél fogva semmibe venni és elfoglalni nem szabad.

1. §. Mert annak, a kié a föld vagy határ volt, a külön birtoktest alapítása és megszállása idején kellett volna (nehogy ott falut vagy majort állítsanak) ellentmondania és tiltakoznia.

2. §. Hanem az ilyen külön birtoktestre és birtokra nézve, mely (mint mondtam), a határlevelekben kitett határok közt

¹ 1635: 19., 20.

² Az eredetiben «intelligitur», a Corpus jurisban «intelligatur».

fekszik, a rendes bíró igazságos és méltányos megszabása szerint és ahhoz képest, a mint az efféle falu vagy birtok jobbágysai és lakosai a földeknek, erdőknek, hegyeknek, szőlőhegyeknek és réteknek hosszú időn át használatában és valóságos uralmában voltak; kell a határokat elkülöníteni és ama jobbágysok használatára elégséges földet, erdőt, cserjét, hegyet, szőlőhegyet, vizet, rétet és kaszálót is odacsatolni; az efféle határlevelek egyéb záradékai pedig a felperes javára épségben maradnak.

3. §. Egyik-másik földnek, erdőnek, szőlőhegyeknek és rétnak a zömétől, tudniillik a népesült falutól, bármely módon apránként elszakított és elfoglalt részecskéit és terménységét pedig a határlevelek erejénél fogva (de csak akkor, ha e levelek törvény rendje szerint készültek) a fölperes az elszakasztott és elfoglalt rész mennyiségéhez és becsléséhez képest, hitletétel mellett, visszaszerezheti és a fő birtoktesthez (ez ország régi és törvényerőre emelkedett szokása ezt úgy rendelvén) vissza csatolhatja s kell is csatolnia, bármely elévülésre való hivatkozás ennek útját nem állván.

4. §. Mikép kell pedig az efféle földeket, erdőket megbecsülni, s hogy mit érnek két vagy három vagy több hold föld és a kaszálók vagy az erdők, azt alább¹ a becsük sorában világosan leírva² találod.

86. CZÍM.

Mely határleveleknek van és melyeknek nincs erejük?

Tudnunk kell továbbá, hogy a határjárások és az e tárgyban készült levelek körül igen sok csalás és nyilvánvaló botrány szokott előfordulni.

1. §. Igen gyakran szokott ugyanis történni, hogy némelyek üdvösségükről és becsületükről megfélekedve, miután a királynak vagy az ország más rendes biráinak *«Dicitur nobis etc.»*³ záradékkal kelt határjáró leveleit kézhez vették, a végrehajtásra, vagyis a határjárásra kiküldött királyi vagy nádori embert, vagy valamely káptalannak avagy conventnek erre kirendelt bizonyosságát pénzzel, vagy ajándékokkal megvesztegetik; azoknak jelentése alapján (a nélkül, hogy a másik félnek, a kire nézve tudniillik azt a hamis jelentést tétették, hogy földjeit bejárták, erről

¹ l. r. 133. cz.

² Az eredetiben *«descriptam»*, a Corpus jurisban *«descriptum»*.

³ Magyarul: *«mondják nekünk stb.»*

csak legkisebb tudomása is volna) a maguk részére¹ kiváltságlevél alakjában olyan határleveleket készíttetnek és vesznek ki a káptalantól vagy conventtól, a minőket akarnak; és azután ezeket a leveleket maguknál elrejtik és magát a határjárást tíz, tizenhat és néha húsz, meg ennél több év² folyamán keresztül is, mély hallgatással mellőzik és végre, a mikor talán már a királyi, káptalani és conventi emberek, de meg azok a szomszédok és egy határban lakók is, kiknek neveit a határlevelekbe álnokul beiktatták, elhaltak, a határjárást ezek alapján nyilvánosan és most már törvény szerint végrehajtják és ily módon maguknak jogtalanul és álnokul igen sok földet elsajátítanak.

2. §. Hogy ezek kárhozatos kapzsiságának útját vágjuk és a levelekből a valóság kitűnjék: az ország rendes biráinak vagy ítélőmestereiknek a királyi vagy nádori, káptalani vagy conventi emberek jelentéstétele alapján kelt efféle (*Dicitur nobis* záradékú) leveleket mindig szorgos vizsgálattal, figyelemmel és gonddal meg kell rostálniok és arra nézve, hogy a felperes ezekkel élt-e, vajjon tudniillik e levelek alapján az azokban kijelölt és foglalt földeket a megtörtént határjárás után valamikor uralmában tartotta és használta-e, a valóságot ki kell nyomozniok. És ha bebizonyul, hogy ezeknek semmiféle használatában és uralmában nem volt, akkor világos, hogy ezek a levelek helytelenül és az ország törvényes rendje ellenére készültek és ennélfogva hatálytalanok.

3. §. Ellenben azokat a határleveleket, melyek az ország valamely rendes birájának törvényes meghagyására, nem különben a két, vagy három vagy több fél között (ezeknek egyetértésével) törvényesen végbement³ határjárás alapján, továbbá, melyek az egyesek közt történt egyesség vagy bevallás alakjában keltek, hacsak mások jogait vagy földeit maguk között jogtalanul meg nem osztják avagy be nem bizonyul, hogy azokat megosztották; de meg azokat is, melyek közönséges és szokásos határjárásról készültek és keletkeztek, a melyet tudniillik a király vagy nádor és valamely hiteles hely emberei a birtokjogok vagyis a bejárt földek szomszédjainak és határosainak, különösen azoknak jelenlétében, a kiket azok a földek illetnek, vagy a kik tudvalevőleg azokra a földekre nézve legalább szomszédosak, mindenki szeme láttára nyilvánosan és törvényesen hajtának végre, mindig hatályosoknak tekintjük és állandó erővel ruházzuk fel.

4. §. A Magyarország bármely törvényes király urának adományleveleiben megjelölt és körülírt határvonalakat és elkülöni-

¹ Az eredetiben «pro se se», a Corpus jurisban «pro se».

² Az eredetiben «amplius annorum», a Corpus jurisban «plura annorum».

³ Az eredetiben «facta», a Corpus jurisban «factae».

téseket is mindig megtartjuk. És ez akkor áll, ha az efféle földeket vagy birtokokat az adományozás vagy határmegkülönböztetés megtörténte után más és különböző földekre vagy birtokokra fel nem osztották, vagy használat és uralom alapján határok szerint külön nem szakították.¹

87. CZÍM.

Mit kell tartanunk² azokról a földekről, melyeket a
folyam árja szakasztott el?

Továbbá, mivel igen sok városnak, falunak és birtoknak, valamint sok mezővárosnak és pusztának határait és határvonalait folyamok és folyóvizek különítik el, veszik körül és zárják be, az ilyen folyamoknak kiáradása és ereje pedig igen gyakran nagy darab földet, rétet és erdőt elszakít és egy másik, szomszédos város, mezőváros vagy birtok területéhez sodor, és ezt azokkal megnöveli, mert a folyam futása és rohanása a maga rendes folyásából, medréből és útjából igen gyakran más, új mederbe szokott elhajolni és térni; azért némelyek azt gondolták és vélték, hogy az ilyen földeknek, réteknek és erdőknek, melyek tudniillik a víz folyásának és útjának vagy medrének változásánál fogva a másik, szomszédos város és mezőváros vagy birtok területéhez estek és szakadtak, azontúl ehhez a városhoz vagy mezővároshoz, avagy birtokhoz kell tartozniok és ezt kell illetniök, azt vitatván és állítván, hogy határaikat a folyóvíz folyása és útja és medre szabja meg, a mit nem kell tartanunk.

1. §. Mert ilyen módon igen sok csalás következhetnék be, és a vizeket vagy folyókat rejtekesatornákon és néha igen csekély árkokon át, vagy gátak állításával és töltések által mindenki olyan helyre vagy mederbe vezethetné le, a melyenbe inkább akarja és ezáltal másnak földeit, erdeit, vagy rétjeit igen könnyen bitorolhatná.

2. §. Így tehát ellenkező véleményben kell lennünk, hogy mivel a folyóvíznek, vagyis a folyamnak, különösen pedig a hajókázhatónak jövedelme nagy becsértékű: azért bármerre is térjen el és folyjon le a víz vagy folyó, az a város, vagy mezőváros, avagy birtok, a melynek területéről az a másiknak földére vagy területére hajlik el vagy tér át, ezáltal a maga jövedel-

¹ 1635 : 19., 20., 1647 : 127.

² 1655 : 81. Az eredetiben «sentiendum», a Corpus jurisban «sciendum».

meitől, úgymint: malmaitól, gázlóitól, vámjaitól, halászatától és egyéb haszonvételeitől el nem esik: hanem a mint előbben, a mikor a folyó a maga igazi, szokott és régi útján folyt, úgy azután is, a mikor már más, új mederbe¹ hajlott, a maga jövedelmeit és haszonvételeit teljesen szabadon használhatja és élvezheti.

3. §. Az erdők, rétek és földek azonban egyedül azéi lesznek, a kiéi előbben voltak és a ki azoknak békés uralmában volt. Innen van az, hogy némelyeknek mások földlein és területein saját földeik és rétjeik vagy erdeik megvédésére gátaknak és töltéseknek készítését megengedik, hogy tudniillik saját földeiken és területeiken a vizek kiáradása és ereje miatt kárt ne szenvedjenek. De evvel nem értjük azt, hogy ezáltal az ilyen idegen földeket maguknak elcsatolhatnák.

4. §. Hasonló áll az olyan folyók vizére épített malmok gátjaira és töltéseire nézve, melyeknek egyik fele az egyik, másika pedig a másik birtokosnak vagy falunak áll szolgálatára. Ha mindjárt valaki azoknak végét más földjéhez erősíti, a mit a törvény meg is enged (csak hogy az ilyen töltés a másik félnek nyilvánvaló kárt okozni ne látszassék) ezáltal² mégsem bitorolja sem a folyót, sem a másinak földét, hanem ez az ő igazi ura³ marad.

88. CZÍM.

A negyedjog meghatározása⁴ és hogy kinek részére kell azt fizetni?

Miután a birtokjognak úgy örökösjogon, mint zálog czimén való megtartását, de meg a határjárásokat és igazításokat is előzőleg leírtam: következőleg már a leánynegyedről vagyis a negyedjogok, valamint a hitbérek és jegyajándékok fizetéséről és visszaadásáról kell értekeznem.

1. §. S itt tudnod kell, hogy a negyedjog az a birtokjog, melyet a hajadonoknak és asszonyoknak az apa örökségi fekvő javakból és jogokból a nemzetségi leszármazás jeléül, nem örökösen vagy örökségképen, hanem a visszaválthatás kikötése mellett és ennek feltétele alatt adnak ki.

¹ Az eredetiben levő «alveum» a Corpus jurisban hiányzik.

² Az eredetiben «per hoc», a Corpus jurisban «pro hoc».

³ Az eredetiben «domino», a Corpus jurisban «dominio».

⁴ Az eredetiben «diffinitive», a Corpus jurisban «definitive».

2. §. Miért nem illetik pedig a nőágot a közszolgálatokkal szerzett apai birtokjogok és miért nem részesedhetnek azokban a leányok egyaránt a fiúkkal és törvényes örökösökkel, és hogy mely fekvő birtokokból kaphatnak örökrészt,¹ azt fentebb, a hol az örökösöknek az apai fekvő jószágokban való örökösödését irtam le, nyilván megtalálod.

89. CZÍM.

A negyedjogok vagyis a leánynegyed kifizetésének módjáról.²

Meg kell pedig jegyeznünk, hogy bármely báró, mágnás vagy nemes, legyen neki bár egy, vagy tiz avagy több leánya, ezeket a leánynegyednek egyszeri fizetésével kielégítheti, akként tudniillik, hogy összes apai birtokjogait valamennyi haszonvételiük és mindennemű tartozékaikkal együtt négy igazságos és egyenlő részre különíti³ és az egyik negyedrésznek, a mely tudniillik negyedjog fejében jár, árát közbecsű útján meg kell szabni és állapítani, a mely becsünek sora szerint egy és ugyanazon fizetéssel, de készpénzben és nem a könnyen eladható ingókban,⁴ minden leányágat a negyedjogra nézve ki kell elégitenie.

1. §. Ennek a negyedrésznek tulajdona és öröksége pedig a többi negyed- vagyis birtokrészekkel együtt minden időre a fiúknak és örökösöknek marad meg.⁵

2. §. Akármelyik leány pedig, ha akarja, negyedjogát külön-külön követelheti. De az örökösöknek, a kiktől azt követeli, óvatosaknak kell lenniök, nehogy egynek fizessenek annyit, a mennyit többnek kell fizetniök.

90. CZÍM.

Hogy abban az esetben, ha az egyik leánynak a leánynegyedet megadták, a másik az örökséget még perelheti.

Ha pedig a leánynegyed az egyik leánynak perlekedés és az apai birtokjogok dolgát illető levelek és okiratok előmutatása nélkül ki is fizették: a másik leány (ha akarja) mind a

¹ I. r. 18. cz.

² II. András 4. t.-cz.

³ Az eredetiben «segregantur», a Corpus jurisban «segregantur».

⁴ Kivéve a méneslovakat. I. r. 101. cz.

⁵ I. r. 29. cz.

mellett azoknak az apai birtokjogoknak tulajdona és öröksége iránt az érdekelt féllel a törvény előtt perlekedhetik és annak, vajjon azok a jogok a leányágot illetik-e vagy sem, végére mehet.¹

91. CZÍM.

Hogy a hajadon leányok bevallásokat nem tehetnek.

De, mivel a leányokat, könnyű gondolkozásuk miatt, többnyire tévútra vezetik, azért a hajadonok, még ha törvényes és teljes kort² értek is, magukra vagy utódaikra, avagy atyafiaikra nézve sérelmes, örök, vagy ideiglenes bevallásokat soha sem tehetnek.

1. §. Innen van az is, hogy a hajadonokat kiskorú atyjukfiainak gyámságára nem bocsátják és az ország szokása szerint a gyám tisztét nem viselhetik.

92. CZÍM.

Miképen maradjanak a hajadonok kiházasztásuk³ idején belül az apai házban?

Milyen módon kell pedig a még pártát viselő leányoknak nemzőik halálával férjhez mehetésük idejéig⁴ az apai ház és birtokjogokban maradniok, és mikép kell őket utóbb azokból kiházasztani, arra nézve föntebb, a hol az elhaltak magvaszakadása czímén felkért fekvő jóságokról értekeztem,⁵ világos tanúságot merithetsz.

1. §. Az pedig, hogy a leánynegyedet miképen kell becsülni és hogy mit ér egy vár, nemesi udvar, jobbágytelek, alább,⁶ a becsük során tisztán ki fog tűnni.

¹ 1545: 36., I. r. 29. cz., 1715: 25., 26.

² Az eredetiben levő zárjel a Corpus jurisban hiányzik.

³ Az eredetiben «maritationis», a Corpus jurisban «emaritationis».

⁴ Az eredetiben «usque ad», a Corpus jurisban «ad».

⁵ I. r. 29. cz.

⁶ I. r. 133., 134. cz.

93. CZÍM.

A hitbér és jegyajándék meghatározása.¹

Továbbá a hitbérek és jegyajándékok fizetésére nézve szükséges megjegyeznünk azt, hogy ámbár a hitbér: «*dos*» (a melyből a «*dotalitium*» szó ered) és az ajándék meg a jegyajándék egymástól nagyon különböznek, mi mégis a kifejezés összefoglalásával a hitbért és ajándékot egybevéve «*dotalitiumnak*» vagy csakis «*dos*»-nak, azaz hitbéreknek mondjuk. S ez nem egyéb,² mint a mit a feleségnek szűzessége vesztéseért és elhálásaért a férj javaiból adnak.

1. §. Jegyajándéknak pedig mindazokat az ingó javakat nevezzük, melyeket a férj vagy szülők, vagy az atyafiak, vagy bárki más, a menyekző vagy eljegyzés avagy kézfogás³ tartásának idején adnak a nőnek.

2. §. A honnét tudnunk kell, hogy a hitbér, országunk régi és törvényerőre emelkedett szokása szerint,⁴ a törvényesen férjhez adott nőknek díja, a melyet a férjek fekvő jószágaiból és birtokjogaiból, s állásuknak megfelelően, házassági kötelességük teljesítése fejében szokás nekik adni.

3. §. Mert a hitbér fizetése a férjek állásának és méltóságának kitünősége és fekvő jószágaik meg birtokjogaik mennyisége szerint változik és történik; példának okáért, valamely báró özvegye többet kap hitbér fejében, mint valamely mágnás özvegye, szintűgy az olyan nemes özvegyének, a kinek száz vagy ötven jobbágya van, hitbér czímén több jár, mint egy másik nemesének, a kinek jobbágyszáma kisebb.

4. §. Mert ha a férj bárói tisztet viselt, akkor az asszony száz girát, ha pedig mágnás vagy csak név szerint volt báró és bárói tisztet nem viselt, vagy ha előkelő nemes, vagy vitézlő és ötven vagy több népes jobbágytelke volt, özvegye ötven girát kap hitbérül, minden girát négy magyar forinttal, vagy most folyó pénz szerint négyszáz dénárral számítván.

5. §. Egyéb, alsóbb rendű és rangú nemesek özvegyei pedig férjeik fekvő jószágaiból és birtokjogaiból nagyobb vagy kisebb mértékben, tudniillik a fekvő jószágok mennyiségéhez képest, közbeccü mellett (bele nem értve ebbe a szántóföldek,

¹ Az eredetiben «*diffinitive*», a Corpus jurisban «*definitive*».

² Az eredetiben levő «*et est*» a Corpus jurisban hiányzik.

³ Az eredetiben «*subarationis*», a Corpus jurisban «*subarrhationis*».

⁴ Az eredetiben «*de*», a Corpus jurisban «*e*».

erdők, rétek és egyéb tartozékok és a fekvő jószágok külső jövedelmeit) kaphatják ki hitbérüket¹

6. §. Az asszony halálával pedig hitbérét az keresheti és követelheti magának, a ki a vérrokonság ágán hozzá legközelebb áll.²

94. CZÍM.

Kik az ország igazi bárói, hivataluknál fogva s kiket értünk ez elnevezés alatt?

Hogy pedig a bárók tisztsége és elnevezése felől kétség ne támadhasson, jónak láttam azok neveit ide iktatni.

1. §. Az igazi bárók tehát, kiknek neveit a végzeményekbe és királyi megerősítő levelekbe régtől fogva be szokták iktatni, ezek:

2. §. Az ország nádora, az országbíró, Dalmátia, Horvát- és Tótországok bánja, az erdélyi vajda és székely ispán, a szörényi bán, mert a macsói³ bánságot⁴ a törökök a mi időnkben megszüntették. Továbbá a királyi és királynői tárnok, ajtónálló, pohárnok, asztalnok és lovászmesterek, nemkülönben a temesi és pozsonyi ispánok.

3. §. Mindezek özvegyeinek, hitbérük és jegyajándékuk fejében azok, a kiket illet (mint említém)⁵ száz girát szoktak és tartoznak adni.

95. CZÍM.

Hogy a hitbért részint pénzül, részint könnyen eladható dolgokkal kell⁶ kifizetni és melyek a könnyen eladható dolgok?

A hitbér kifizetése pedig részint készpénzzel, részint meg ingó és könnyen eladható dolgokkal, de ezeknek igaz ára és értéke szerint,⁷ szokott mindenkor történni.

¹ I. r. 97. és 103. cz.

² 1687: 11., 1715: 26. t.-cz. vég. §.

³ Az eredetiben «machoniensis», a Corpus jurisban «machoviensis».

⁴ Az eredetiben «Banatus», a Corpus jurisban «Banus».

⁵ I. r. 93. cz.

⁶ Az eredetiben «debeat», a Corpus jurisban «debet».

⁷ A Corpus jurisban levő zárjel az eredetiben hiányzik.

1. §. Kizárván azonban a foltozott ruhák, fegyverek, sánta lovak, ökrök s más ilyen marhák becsűjét, melyeket hitbérek fizetése fejében nem fogadnak el.

2. §. Az ingó és könnyen eladható dolgoknak pedig e részben olyanoknak kell lenniök, melyek a mindennapi vásárbán eladhatók, minők a juhok, ökrök, lovak, kecskék, tehenek, borjúk és sertések, melyek egyik helyről a másikra könnyen mozoghatnak.

96. CZÍM.

Hogy az asszonynak első férjétől egész, a másodiktól pedig fél hitbér jár,¹ és honnan fizetik² a hitbért?

Továbbá meg kell jegyeznünk, hogy mindenik asszonyt első férjétől, virágzó szüzessége okán, a melyben férjhez adták, az egész hitbér, a másodiktól pedig, mert szüzességvesztés után ment férjhez, annak csak fele, a harmadiktól negyede, a negyediktől csak nyolczadrésze illeti.

1. §. Ha pedig valamelyik ötödször vagy hatodszor is férjhez megy, hitbére annyira lepad, hogy rendkívül csekélylyé lesz.

2. §. A hitbért pedig a férjek ama fekvő jószágaiból és birtokjogaiból fizetik az asszonyoknak, a melyekre őket vitték volt.

3. §. Mert az apai jogokból nem hitbért, hanem leány-negyedet kell kapniok, ha csak valamelyik netalán anyja vagy nagyanyja hitbérét keresné, a mit, ha erről előbb nyugtató levelet nem adtak, törvény szerint megtehet.

97. CZÍM.

Miként követelhető egyszerre a leánynegyed is és a hitbér is?

De tudnunk kell, hogy egy és ugyanazon személy az anyának s egyszersmind a nagyanyának hitbérét nem követelheti.

1. §. Mert ha anyámnak negyedét követelem, akkor nagyanyámnak hitbérét kell követelnem, mert anyám anyja az én nagyanyám.

¹ Az eredetiben «habet», a Corpus jurisban «habeat».

² Az eredetiben «solvuntur», a Corpus jurisban «solvantur».

2. §. Ha pedig egyedül anyám keresi negyedét az apai jogokból, akkor anyjának és nem nagyanyjának hitbérét kell keresnie. Mert az ő nagyanyjának hitbérét annak a nemzedéknek, még pedig a közelebbiknek kell keresnie, melynek véréből az az asszony tudvalevőleg származott.¹

98. CZÍM.

Miképen lehet² és miképen nem lehet az asszonyokat férjeik fekvőjóságáiból kitenni? és ezeknek ingó javairól.

Továbbá a gyermekek és végrendelet hátrahagyása nélkül elhalt férjnek összes ingó javai, bármineműek³ is legyenek és akárhogy is nevezzük azokat, feleségére háramlanak.

1. §. Kit mindaddig, míg elhunyt férjének neve és czíme alatt éli özvegysége idejét és más házasságra nem lép, még hitbérének kiszolgáltatása mellett sem lehet férjének fekvőjóságáiból s birtokjogaiból és lakházából meg udvarából kizárni.⁴

2. §. De ha férjhezadták és valakihez férjhez ment, akkor az, a kire az elhunyt férjnek fekvőjóságai és birtokjogai örökösödés vagy utódlás jogán háramlottak, azt az asszonyt, kiadván előbb az ő hitbérét, azokból a fekvőjóságokból teljesen szabadon kiteheti és kizárhatja.⁵

3. §. Sőt, ha előbb elhalt férjének fekvőjóságai és birtokjogai annyira bőségesek és jövedelmezők, hogy a feleség hitbérét sokkal túlhaladni látszanak, akkor az, a kire azok a fekvőjóságok szállanak, az asszonyt a fekvőjavaknak többi részéből, a mely tudniillik hitbérének becsüjét felülmúltni és túlhaladni látszik,⁶ a törvény rendje szerint saját birája előtt kizárhatja és azokból a birtokjogokból csak annyit adhat át neki használatul, a mennyit a hitbér mennyisége megkíván, még akkor is, ha férjének nevét és czímét viselné.

4. §. De a férjnek szokott lakhelyéről, házából és udvarából az asszony ki nem rekeszthető, kivéve, ha netalán az a ház

¹ 1687: 11., 1715: 26. t.-cz. vég. §.

² Az eredetiben «possunt», a Corpus jurisban «possint».

³ Az eredetiben «maneriei», a Corpus jurisban «materiei».

⁴ I. r. 30. cz.

⁵ I. r. 30. cz., 1715: 25., 26. t.-cz., I. r. 102. cz., 1622: 67. t.-cz.

⁶ A Corpus jurisban levő zárjel az eredetiben hiányzik.

vár volna, melyet nem engednek át neki, hanem részére a férjnek valahol a váron kívül fekvő más házat kell lakásul átadni.

5. §. Másként áll a dolog azokra nézve, kiknek kezén és birtokában sok olyan vár van, melyek lakhelyül szolgálnak; mert ebben az esetben az asszony részére várat is lehet lakásul kijelölni.¹

99. CZÍM.

A férj ingó vagyonának megosztásáról annak özvegye, gyermekei és atyafiai között.

Mikor pedig az elhunyt férj, halála után feleségével és osztatlan atyafiaival együtt fiukat és leányokat is hagyott hátra az ő házában, akkor az összes ingó vagyonból legelőször az elhunyt-nak részét az életben maradt osztatlan atyafiak részeitől el kell választani és különíteni; azután pedig az előbb elhunyt férjnek bármi névvel nevezendő minden ingó vagyonát felesége és fiai meg leányai között közösen felosztják, és annyifelé különítik, a hány még meg nem osztozott és ki nem házасított személy van a házban, s mindeniknek a maga részét kiadják,² kivévén azt, hogy az elhunyt férjnek kocsilovait és legjobb ruháját hátrahagyott özvegye magának³ tartja meg.

2. §. Katonai fegyverzete pedig osztozás nélkül fiainak, vagy osztatlan atyafiainak jut.

3. §. Ezeknek teljes hiányában pedig nem csak az, hanem minden ingó vagyona (a mint már előbocsátottam⁴) özvegyére, (hacsak talán férje arról végrendeletet⁵ nem tett) háramlik.

4. §. A fiúk alatt pedig ezen a helyen azokat értsd, kik elhalt atyjukkal még meg nem osztoztak, a leányok alatt pedig azokat, kiket az ő fekvő jószágaiból még férjhez nem adott és ki nem házасított. Mert a fiúk megosztásuk után és a leányok egybekelésük után⁶ az ilyen apai ingó dolgokból és javakból részt nem kaphatnak.

¹ L. erről többet 1618 : 61., 1622 : 67., 1647 : 105. és 1655 : 25. t.-cz.

² I. r. 40. cz.

³ Az eredetiben «per se», a Corpus jurisban «pro se».

⁴ L. előbb a 98. cz.

⁵ 1687 : 11. t.-cz.

⁶ L. alább 101. cz.

100. CZÍM.

A jegyajándékról és a menyasszonynyal s a menyasszonynak menyekző idején adott dolgokról.

Mindazáltal meg kell jegyeznünk, hogy azok a ruhák és bármely más dolgok, melyeket a szülők vagy atyafiak vagy akár mások (a mint előbb megjegyzém) a menyekző vagy kézfogás avagy eljegyzés szertartásának idején adtak a menyasszonynyal (a melyeket jegyajándékoknak nevezünk) a férjnek gyermekek hátrahagyása nélkül történt halálával a menyasszony vagyis felesége részére (ha azokból valami fenmaradt) hitbérével együtt sértetlenül maradnak s azokat részére ki kell adni, és az ilyen vele adott dolgok a többi ingó vagydon felosztásakor osztály alá nem esnek.

1. §. Sőt még akkor is, ha gyermekei, tudniillik fiai és leányai volnának és ő maga talán második házasságra lép, vagy egyébként azokkal a gyermekekkel együtt lakni nem akar, azokat a dolgokat szabadon megtartja magának.

2. §. Ha pedig a menyasszony gyermekek és végrendelet hátrahagyása nélkül elhalna, azokat a dolgokat szülei vagy közelebbi atyafiai visszavehetik és maguknak követelhetik.¹

3. §. Ha pedig gyermekeket hagyott hátra, ezekre fognak azok háramlani.

4. §. De azokat a dolgokat, melyeket akár menyekzői ajándékol, akár az eljegyzésért a vőlegény adott át a menyasszonynak, a vőlegény, ha menyasszonya (egybekelésük előtt) meghalna, soha sem veheti vissza; de ha elhálásuk után gyermekek és végrendelet hátrahagyása nélkül (mert azokról végrendeletet tehet) múlték ki e világból, a férjnél fognak maradni.

101. CZÍM.

Az elhunynak ötven számon alul levő méneséről.

Továbbá azt is eszünkbe kell vennünk, hogy ha a férjnek ötven számon alul levő lónyája vagyis úgynevezett ménese van,² melyeket feleségével való házasságának fennállása és tartama alatt gyűjtött össze vagy vásárolt: az köztük egyenlően oszlik.

¹ 1687: 11., 1715: 26. t.-cz.

² A Corpus jurisban levő zárjel az eredetiben hiányzik.

1. §. Sőt, az ilyen ménest, még ha házasság előtt is jutott a férj kezéhez, hasonlóképen meg kell osztani és annak közösnek kell lennie, ha csak az ötven számot el nem éri.

2. §. Ha azonban ezt a számot elérte, vagy felülhaladta, akkor a férj arról mint szerzett vagyonáról, végrendelkezhetik. De ha erről való végrendelkezés nélkül halt el; fiainak örökségéhez¹ kell azt számítani. Mindazáltal, ha ősi volt, akkor az arra nézve tett végrendelkezés sem hatályos s ennek helye sem lesz, kivéve azt, a mi a végrendelkező férj osztályrészébe esik, a mi törvény szerint megtörténhetik.

3. §. A többi azonban a birtokjogokkal együtt hasonlóképen a fiúkra vagy osztatlan atyafiakra és más utódokra fog átszállani és tartozni és a hitbéreket meg negyedeket evvel kell kifizetni, nehogy az utódok, a kiknek az apai jogokból különben is a leányokat kiházásitaniok és férjhez adniok kell, az olyan fizetés színe alatt kénytelenek legyenek örökségeiket elidegeníteni.

4. §. És ezt akkor, ha a leányok apjuk halála után ennek ingó vagyonából osztályrészüket ki nem vették.² Mert ez esetben az ilyen részt a kiházásításba kell betudni, azonfelül még negyedeket is kikapják.

102. CZÍM.

A férjnek birtokjogairól, melyeket a feleségével kötött házasság tartama alatt szerzett.

Tudnunk kell még továbbá, hogy, ha valamely férj pénzen birtokokat és birtokjogokat a házasság tartama alatt szerzett is, és feleségének nevét a bevalló-levelekbe be nem tétette, akkor az asszony az ilyen (habár vásárolt) birtokokban és birtokjogokban nem részesedhetik.

1. §. Hanem, ha akarja és előbb elhalt férjének nevét és czímét viseli életfogytáig, a fiúk és leányok fekvő jószágaiban és birtokjaiban mindig szabadon lakhatik és benmaradhat, de azalatt a föltétel alatt, melyet föntebb e czikkelyben: «*Miképen lehet az asszonyokat férjeik fekvő javaiból kitenni?*»³ világosan előadtam.⁴ A leányokéira nézve pedig ezt arra az esetre mondom, ha azok a fekvő jószágok a leányágot is illették.

¹ Az eredetiben «circa», a Corpus jurisban «intra».

² I. r. 99. cz.

³ A Corpus jurisban levő zárjel az eredetiben hiányzik.

⁴ I. r. 98. cz.

2. §. Mert¹ ha az asszony második házasságra lép, őt az, a kit illet, hitbérének kiadása mellett, azokból kiteheti és és kizárhatja. Mert a ki örökségi jogaival kíván kedveskedni feleségének, igyekezzék ennek nevét a vásár- vagy bevalló-levélibe² beiktatni.

3. §. De ha az elhunyt férj, halála utánra bármely időben, tudniillik házassága előtt vagy az alatt neki lekötött zálogos jogokat³ hagyna hátra, ezeket, még ha a kötelező vagy záloglevél feleségének nevét vagy az örökösök mindkét ágát nem foglalná is magában, mégis más ingó vagydon módjára a feleség, fiúk és leányok vagy osztatlan atyafiak között, egyenlően⁴ meg kell osztani.

4. §. Mert a zálogos jogok visszaválthatók, melyek a visszaváltás után pénzzé változnak; a pénzt pedig az ingó javakhoz számítjuk; és ez akkor áll, ha az ilyen zálogos jogokat azután örökséggé nem változtatták át.

103. CZÍM.

Hogy az asszony a maga hitbérét férjének ama fekvő jószágaiból is kikaphatja,⁵ melyeket az zálogul kötött le.

Tudnunk kell továbbá, hogy ha az asszony férje, netalán szükségbe esvén (a mint ez sokszor meg szokott történni) birtokjait másvalakinek, főképen feleségének beleegyezése nélkül, elzálogosította, akkor az asszony férje halálával hitbérét attól, ki az efféle birtokjogokat zálogban tartja, követelheti és rajta megveheti.⁶ Mert a zálogbavetés a birtokjogok tulajdon és örökség voltát nem zárja ki.

1. §. Mert máskülönben, ha az asszony azoknak visszaváltását várná be és hitbéréhez előbb nem juthatna: talán az alatt míg a visszaváltás megtörténik, e világból kimúlnék és így hitbérének kárát vallaná.

2. §. Mindazáltal az, a kire a visszaváltás tartozik, azok-

¹ Az eredetiben «enim», a Corpus jurisban «vero».

² A Corpus jurisban «in fassionis serie», az eredetiben csak «fassionis serie».

³ I. r. 48. cz.

⁴ 1622: 67. t.-cz.

⁵ Az eredetiben «rehabere», a Corpus jurisban «retrahere».

⁶ Az eredetiben ismét «rehabere», a Corpus jurisban «retrahere». II. r. 60. cz.

nak a birtokjogoknak visszaváltása idején köteles lészen nemcsak arra a tőkeösszegre nézve, melyért tudniillik azokat zálogba adták, hanem az ilyen kiadott hitbér kifizetésére nézve is, eleget tenni.

104. CZÍM.

Hogy a feleség hitbére a férj büntette miatt nem vesz el.

Ezenkívül, ha a férj birtokjogait az ő büntette vagy valamely hűtlenségi vétke¹ miatt törvény szerint elfoglalják (még ha a férjnek fejét vennék is) felesége mind a mellett attól, kinek ama birtokjogok hatalma alá kerülnek, mindenkor visszaszerezheti.²

105. CZÍM.

Hogy a házasságtörésen kapott asszony hitbérét elveszti, de jegyajándékát³ nem.

Ezenfelül meg kell jegyeznünk, hogy ha az asszony a férje iránt tartozó hűséget megszegvén, házasságtörést követ el, és azért mert a házasságtörésen rajtakapták, utóbb elválás következik be, hitbérét elveszti, de nem jegyajándékát, vagyis azokat a dolgokat, melyeket a menyekző idején szülei, vagy atyafiai, vagy férje, avagy akár mások is adtak vele vagy férje útján adtak által.⁴

1. §. De ha férje a házasságtörés után vele együtt lakván és hálván erkölcsi magaviseletét tudva elnézné, akkor hitbérét is vissza fogja nyerni és férje azután őt a házasságtörés miatt (ha másodszor vétkeznék is) meg nem ölheti, a mit első ízben a mikor tudniillik a házasságtörés tudomására jutott, szabadon és jogosan⁵ megtehetett.⁶

¹ 1715: 9. t.-cz.

² 1723: 9. t.-cz. végső §. és Mátyás VI. 27. t.-cz. végső §.

³ Az eredetiben «paraffernos», a Corpus jurisban «paraphernales».

⁴ I. r. 100. cz.

⁵ Sz. László I. k. 13. fej. Ulászó VII. 47. t.-cz.

⁶ Az eredetiben «habet facultatem», a Corpus jurisban «habet facultatem».

2. §. Mikor pedig az asszony az ilyen házasságtörésért törvény szerint halállal bünhődött,¹ atyafiai egyedül a jegyajándékát és nem hitbérét, szerezhetik vissza és ezt akkor, ha nem voltak gyermekei, vagy ha arról nem végrendekezett, mert ez esetben az gyermekeire háramlik, vagy a végrendeleti örökösöket fogja illetni.

106. CZÍM.

A vérrokonság tudása vagy nem tudása mellett kötött házasságról.

Továbbá, ha férj és feleség közt, vérrokonságuk vagy sógorságuk miatt, melyről tudomásuk nem volt, elválás történt: akkor az asszony, férjétől mind hitbérét, mind jegyajándékát kikapja s a házassági frigy fennállásának ideje alatt² nemzett gyermekek is öröklési jogon mindkét szülőjük fekvő jószágaiban és birtokjogaiban benn fognak maradni.

1. §. De ezzel nem azt kell értenünk, hogy mind a két ág egyaránt örökösödik; ellenkezőleg, ha azok a fekvő jószágok egyedül csak fiágot illetnek, csakis a fiúkra néznek; ha pedig mind a két ágot illetik, akkor mind a fiúk, mind a leányok egyenlően örökösödnek.

2. §. Ha azonban a házasságot tudva, és az atyafiaknak, vagy azoknak tiltakozása ellenére kötötték, a kiknek ő utánuk örökösödniök kell, akár következett be utóbb elválás, akár nem: a házasság tartama alatt nemzett gyermekek szülőik fekvő jószágaiban és birtokjogaiban nem örökösödhetnek, hanem ezek legott a nemzetségi atyafiakra, vagy más öröklésre hivatottakra háramlanak, s ha őket a pápa törvényesítené is, ennek a törvényesítésnek mindazáltal a fekvő jószágoknak (melyek a nemzetségi atyafiakat és³ ezek hiányában a királyi felséget illetik) öröklésére nézve foganatja nem volna. Azonkívül az asszony elesik hitbérétől és férjétől egyedül csak jegyajándékát veheti vissza.

¹ Nem állnak itt ellent az 1687: 11. és 1715: 26. t.-cz.

² A Corpus jurisban levő zárjel hiányzik az eredetiben.

³ Az eredetiben levő «et» a Corpus jurisban hiányzik.

107. CZÍM.

Miképen tudjuk meg, hogy a vérrokonok rokonságuk tudatában kötötték meg egymásközt a házasságot.

A házastársak tudomása pedig kitűnik abból, ha azt a házasságot az atyafiaknak, vagy másoknak, kiket az örökösödés illet, tiltakozása és ellentmondása mellett, vagy a vérrokonság oly közel ízén kötötték, hogy arról mindeniknek¹ tudomása lehetett.

1. §. Mert vérrokonság okán a szent kánonok és országunk törvényei is, a negyedik ízén belül² kizárják és tiltják a házasságot.

108. CZÍM.

Hogy a vérrokonok között a rokonság nem tudása a gyermekek törvényességét, tudása pedig azok törvénytelségét hozza magával.³

Innen következik, hogy a vérrokonság nem tudása mindkét szülő ingatlan jószágainak öröklésére nézve a magzatok törvényességét, annak tudása pedig az említett öröklésre nézve a magzatok törvénytelségét okozza és eredményezi.

1. §. S a törvényes fiúk és más törvényes örökös sérelmére s akarata ellenére azokat (mint előbb mondtam) sem a pápa, sem fejedelmünk nem törvényesítheti, hacsak abban az esetben nem, mikor az utódlás, fiúk vagy atyafiak hiányában, egyenesen fejedelmünkre néz: mert ebben az esetben a fejedelem ama fekvő jószágok és birtokjogok felől tetszése szerint, bárki számára és akármilyen módon, szabadon rendelkezhetik.

² Az eredetiben «eis utrisque», a Corpus jurisban «eorum utriusque».

³ Az eredetiben «usque quartum gradum», a Corpus jurisban «usque ad quartum gradum».

¹ Az eredetiben «generat», a Corpus jurisban «generet».

109. CZÍM.

Miképen engedheti el a feleség férjének a maga hitbérét.

Továbbá, ámbár a feleség a házasság tartama alatt a maga hitbérét (közönségesen) háromféle okból szokta férjének elengedni: először, ha a férj feleségének fekvő jószágait, melyeknek öröklése a férjre nem néz és őt nem illeti, gyarapította és öregbítette; másodszer: ha a férj azokra a fekvő javakra más módon is szükséges kiadásokat tett; harmadszer: ha a feleség férjének meghagyja, hogy halála után a hitbér fejében lelkének üdvösségéről gondoskodjék, vagy elrendeli, hogy arról más módon intézkedjék; mind a mellett a mostaniak szokásához képest, az asszony férjének az előbocsátott okok hiányában is, elengedheti hitbérét, főképen halálos órájában, a mikor annak gyanúja, hogy férjétől fél és retteg, elesik.

1. §. Másként áll azonban a dolog, ha a férj az életben és egészséges állapotban levő feleséget félelemmel és rettegéssel kényszerítené az elengedésre; mert ilyen esetben, ha az asszony eziránt törvényesen kifogást tett és visszahúzta, az efféle elengedésnek és az arról történt bevallásnak foganatja nem leszen.

110. CZÍM.

A férj feleségének és viszont a feleség férjének¹ fekvő jószágaira nézve miként tehet bevallást.

Egyébiránt, noha sokaknak véleménye szerint a férj feleségének és viszont a feleség férjének, vagy a férjnek neje iránt érzett mérhetetlen és kiváló szeretete, vagy az asszonynak urától való félelme miatt² fekvő jószágairól és birtokjogairól sem örökös, sem zálogos joggal bevallást nem tehet; mégis ez országnak régi és elismert törvénye szerint, úgy a férj felesége, mint a feleség is férje részére, az összes birtokjogokra nézve, különösen azok felől és iránt, melyeket maga szerzett vagy másként kapott, a melyek felől tudniillik más ismeretlen vagy idegen részére jogosan és a fekvő jószágok eladására és elidegenítésére nézve föntebb előadott és megmagyarázott feltételek alatt rendelkezhetnék³ és

¹ Az eredetiben «viro», a Corpus jurisban «viro suo».

² A Corpus jurisban levő zárjel az eredetiben hiányzik.

³ Az eredetiben «posset», a Corpus jurisban «potest», az utóbbiban levő zárjel az eredetiben hiányzik.

bevallást tehetne, szabadon rendelkezhetik és örök bevallást tehet és létesíthet.

1. §. Csakhogy az ilyen bevallás a fiúk vagy ¹ atyafiak jogának sérelmét nyilván ne czélozza.

2. §. És kényszer s erőszak vagy félelem által kicsikart se legyen, ² mert ilyen módon annak, ha az asszony eziránt törvényes kifogást teszen, semmi ereje sem lesz.

3. §. Zálog czimén vagy jogán pedig a hitvestársak között bevallásnak egyáltalában helye nincsen, hacsak nyilvánvaló és szembetűnő alapon vagy okból nem történik az; a feleség, teszem akár apjának, akár előbbi férjének tűzhelyéről vagy házából, sokaknak szemeláttára és tudtára készpénzt avagy drágaköveket, gyöngyöket és nyaklánczokat, vagy arany és ezüstenműeket hozott férje házába, és a férj azokat vagy fekvő jószágok vásárlására avagy kiváltására vagy halastavak vagy malmok készítésére avagy házak építésére fordította. Ilyen és ehhez hasonló esetben (ha tudniillik a dologban semmi csalárdság nem volt) az elzálogosítást és ideiglenes átruházást, helyén levőnek tartjuk.

4. §. Mert ha ezt egyáltalán megengednők, a férj a felesége iránt érzett szeretetből és iránta való kedvezésből gyakran akkora pénzösszeggel terhelné fekvő jószágait (főképen ha utódait gyűlölné) hogy halála után az utódok az említett fekvő jószágokat feleségének, vagy annak kezéből, kinek javára azokat utóbb ideiglenesen átruházza, alig szabadíthatnák ki.

5. §. És a feleség részéről is férjére nézve (ha helyes és nyilvánvaló ok és körülmény forog fön) ugyanezt kell értenünk.

III. CZÍM.

A gyermekek törvényes és nem törvényes koráról és azok ügyvéd-vallásáról.

Mivel a báró urak, mágnások és nemesek elhunytával és ez árnyékvilágból való kiköltözésével magzataik és gyermekeik gyakran gyöngé és nem törvényes korban szoktak hátramaradni, és méltán s joggal mások gyámsága, nevelése és oltalma alá kénytelenek jutni: azért ezeknek a gyermekeknek gyámságáról és neveléséről is szükségképen kell értekezniem.

¹ Az eredetiben «vel», a Corpus jurisban «et».

² Az eredetiben «non sit que», a Corpus jurisban «neque sit».

1. §. Mielőtt azonban magáról a gyámságról írnék, ama gyermekek életkorairól kell valamit mondanom.

2. §. A hol tudnunk kell, hogy a gyermekek közül némelyek teljes, mások nem teljes kornak. Teljes kornak: a férfineműek, mikor huszonnégy évesek; a nőneműek pedig, mai szokás szerint, a mikor tizenhat évesek.

3. §. Nem teljes korúak pedig azok, a kik az ilyen teljes koron alul élnek éveiket; és ezek közül némelyek törvényes, mások pedig nem törvényes korúak. Törvényes korúak (a kiket serdülteknek mondunk) a férfi- és nőneműek egyaránt ebben a mi időnkben, a mikor tizenkét évesek.

4. §. Noha régi szokásunk értelmében a férfineműeket tizennegyedik, a nőneműeket pedig tizenkettedik évükben mondják törvényes korúaknak.

5. §. Azért hívják vagy mondják pedig törvényes korúaknak,¹ mivel már másokkal szemben perbe szállhatnak és pert indíthatnak. Mindazokat pedig, kik ezen alul élnek éveiket, nem törvényes korúaknak mondjuk.

6. §. Ámbár tehát a régiek gyakorlata és szokása szerint a férfineműek tizennégy éves korukban kezdetek ügyvédet vallani, mindamellett, a mi időnkben és mai gyakorlat szerint, tizenkét éves korukban általában ügyvédeket vallhatnak, tizenhatodik évükben pedig adósságok iránt és zálog czimén, tizennyolczadik évükben meg arany- és ezüst- és egyéb ingó vagyonukról bevallást tehetnek; végre huszonnégy éves korukban összes fekvő jószágait és bármiféle birtokjogaikat teljes hatalommal eladhatják, elcserélhetik és bármi czímen akarják, elidegeníthetik, megtartván mégis mindenkor mindenben a fekvő jószágok és birtokjogok eladására és elidegenítésére nézve föntebb megírt föltételeket.

7. §. A leányok pedig ugyancsak születésük tizenkettedik évében ügyvédeket vallhatnak; tizennegyedik évükben adósságok és zálogjogok, arany és ezüst meg más ingó vagyon iránt felelhetnek: tizenhatodik esztendőjükben pedig negyedeik, hitbéreik és mindennemű más jogaikról, még azokról is, melyeket birtokban adtak ki nekik, az előbb említett módon s föntebb magyarázott feltételek alatt² bevallásokat tehetnek és tetszésük szerint rendelkezhetnek.

8. §. Csakhogy a hajadon és főképen az idegenek gyámsága alá helyezett leányokat valamely bevallásra, melyet tizenhatodik évükben vagy azon túl is tesznek, erővel ne kényszerítsék. Mert ilyen módon az efféle kikényszerített bevallást férjhez

¹ Az eredetiben csak «legitimae», a Corpus jurisban «legitimae aetatis».

² A Corpus jurisban levő zárjel az eredetiben hiányzik.

adásuk után egyszerűen visszavonhatják, és megmásíthatják: mivel bizonyos,¹ hogy akkor még önjoguak nem voltak, azaz saját hatalmuk alatt nem állottak.

112. CZÍM.

Kiket tekintünk önjoguaknak? és a gyermekek háromféle gyámságáról.

Önjoguaknak pedig azokat mondjuk, a kik senkinek hatalma alatt sem állanak.

1. §. Tudjuk pedig, hogy a szűzek és leányok, míg férjhez nem adják, mindig másnak gyámsága és hatalma alatt vannak; mert a leányokat² különben, ha gyámjuk nem volna, könnyű gondolkozásuknál fogva könnyen félrevezethetnék és rászedhetnék. Miért is szükséges, hogy a gyermekek gyámságáról és gyámjairól egyet mást elmondjak.

2. §. A hol meg kell jegyeznünk, hogy a gyámság háromféle, tudniillik: törvényes, végrendeleti és rendelt; a mely, habár a meghatározás szerint nem egyéb, mint jogosan adott és engedett hatalom annak oltalmára, a ki nem teljes koránál fogva magát meg nem védheti, mégis elnevezésének erejénél fogva mindenkor védelmet jelent.

3. §. Innét a gyámoknak is csak a gyámgyermek javainak megvédésére és nem elidegenítésére van hatalmuk.

113. CZÍM.

Az első, vagyis úgynevezett törvényes gyámságról.

Törvényes gyámságnak tehát úgy a szülei, mint az atyafiúi védelmet nevezzük. Mert ha az atya előbb elhal, míg az anya életben van, s az apai házban nem törvényes korú fiú vagy leány marad vissza, akkor e fiú és leány gyámságát az anyának mindaddig szabad viselnie és gyakorolnia, míg előbb elhalt férjének címét és nevét viseli és második házasságra nem lép.

1. §. És megfordítva, ha az anya hal el és az apa marad életben, még ha ez az apa nem nemes és paraszt származású

¹ Az eredetiben «dinoscantur», a Corpus jurisban «dignoscantur».

² Az eredetiben levő «puellae» a Corpus jurisban hiányzik.

és a birtokjogok a fiúra vagy leányra nem apai, hanem anyai jogon szállottak volna is, a javak és gyermekek fölött is a gyámságot ő és nem más gyakorolja. Mert fontosabb a személy megoltalmazása, mint a javak megtartása. És ez akkor, ha a gyermekek nem törvényes koruk idején alul vannak, noha a leányoknak, mint az imént megjegyeztem, törvényes koruk idején túl is, míg férjhez nem adják, mindig gyámság alatt illik lenniök.

2. §. Meg kell mégis jegyeznünk, hogy ha a nem nemes apa második feleséget veszen és a gyámgyermeknek előbbi¹ nejéről hátrahagyott vagyonát pazarolni kezdi, ebben az esetben gyámsága megszűnik és másra megy át.

3. §. De ha az atya nemes, akkor (fiának elhaltával) mint családfő, unokáinak gyámságát és gondját is ő viseli.

4. §. Azt sem kell tekinteten kívül hagyni, hogy a gyámgyermek anyját, ha egyedül őt és nem férjét illető külön vagyona van, férje halálával (még ha második házasságra lép is) e részben fiának vagy leányainak gyámságából nem kell kizárni; minthogy a gyámságok alapját a javak öröklése képezi s az anya efféle javaira nézve a fiúkat és leányokat maga után utódokul és örökösökül hátrahagyni tartozik.

5. §. Ha azonban a fiúnak atyafiai vannak, a kiket az apai jogok és fekvő jószágok öröklése és háramlása illetni látszik: azoknak az apai fekvő jószágoknak gondját és gyámságát a közelebbi atyafiúnak és nem az anyának kell viselnie, a mint ezt alább, az atyafiak és vérrokonok gyámságáról világosabban elő fogom adni.

114. CZ Í M.

A második vagyis úgynevezett végrendeleti gyámságról.

A második gyámságot *végrendeletinek* nevezzük, midőn tudni illik a haldokló apa, látván, hogy fiai vagy leányai gyenge és nem törvényes koruk² és hogy atyafia, kire a gyámság terhe tartoznék,³ vagy nincsen, vagy van ugyan,⁴ de az fekvő jószágainak elrablására áhitozik,⁵ s ennél fogva gyanús gyám lenne:

¹ Az eredetiben «a priori», a Corpus jurisban «prima».

² Az eredetiben «existere», a Corpus jurisban «existentes».

³ A Corpus jurisban levő zárjel az eredetiben hiányzik.

⁴ Az eredetiben «aut non habere, aut habere», a Corpus jurisban «aut non haberet, aut quidem haberet».

⁵ Az eredetiben «aspirare», a Corpus jurisban «aspiraturum».

fiait vagy leányait nőágú- vagy vérrokonai, sőt gyakran barátai gyámsága és védelme alá helyezi.

1. §. És ez a gyámság nem csak az életben levő, hanem az utószülött fiakra és leányokra is kiterjed, melynek (hacsak az apáról való atyafiak vagy a feleség azt törvényes és jogszerű ellenmondásukkal meg nem gátolják, és hacsak a gyámságról való végrendekezés oly személyeknek szól, kiket hazai szokásunk szerint gyámságra bocsátani szokás) mindenkor helye és ereje van.

115. CZÍM.

A harmadik vagyis úgynevezett rendelt gyámságról.

A harmadik gyámságot *rendeltnek* nevezzük, mivel azt a fejedelem rendeli s ezt fejedelmi vagy védúri gyámságnak is hívjuk.¹

1. §. És ennek akkor van helye, ha mind a törvényes, mind a végrendeleti gyámság megszűnik és hiányzik, vagyis, ha az apa végrendekezés nélkül hal el és sem atyafiakat, sem vérrokonokat nem hagyott maga után, kiket a gyámság illetne.²

2. §. A gyámrendelés a fejedelemre és védúrra tartozik; minthogy abban az esetben, ha az atyafiak, kik a fekvő jószágok öröklésének erejénél fogva a gyámság terhét elvállalni tartoznak vala, mindnyájan kihalnak, az ilyen öröklési jog a fejedelemre megy át, a ki mint amaz árvák és gyámgyermek törvényes és igazi utódja és védura, azoknak gyámságáról legott gondoskodni szokott és elvállalt országlásának tiszténél fogva rajtuk tényleg segíteni tartozik.

3. §. Mire nézve tudnunk kell, hogy maga fejedelmünk, az előbocsátottak így állván, az árvák és gyámgyermek részére olyan gyámokat tartozik rendelni és kiszemelni, a kikről tudja, hogy azoknak fekvő jószágaira és birtokjogaira nem áhítoznak és abban a megyében laknak, a hol az árváknak is személyes lakhelyük van és a kiktől nem kell tartani, hogy a gyámgyermek javait elidegenítik vagy elpazarolják.

4. §. Tartoznak pedig az ilyen rendelt gyámok, ha lehetséges, annak a megyének, hol (mint említém) a gyámgyermek laknak, ispánja vagy alispánja, különben egy vagy két szolgabírája előtt, vagy ha azok fekvő jószágai és birtokjogai számosak

¹ 1715: 68., 1655: 24., 1659: 32 t.-cz.

² A Corpus jurisban levő zárjel az eredetiben hiányzik.

és kiterjedtek és különböző megyékben léteznek és feküsznek, az ország valamely rendes bírása, vagy ennek helyettese előtt (a mint azt tudniillik a fekvő jószágok és birtokjogok minősége és állapota megkívánja) az árvák minden vagyonáról és fekvő jószágairól leltárt és lajstromot készíteni, hogy gyámságuk elteltével minden leltározott és kezükre adott vagyonról és a fekvő jószágoknak időközben bevett jövedelmeiről is kellően számat adhassanak.

5. §. Mert a rosszul kezeltekre nézve a gyámok a már törvényes korba lépett árváknak eleget tenni tartoznak; s ez előbocsátottakat nem csak a rendelt, hanem úgy a törvényes, mint végrendeleti gyámok is kötelesek teljesíteni.

6. §. Hogy pedig a serdületlen vagy nem törvényes korú gyámgyermeknek és árváknak gyámság alatt kell lenniök, az a természeti joggal és okossággal megegyezőnek és összeillőnek látszik: hogy azokat, kik önmagukat nem teljes koruk miatt meg nem védhetik,¹ gyámságukkal és védelmükkel mások kormányozzák.

116. CZÍM.

Milyen sorrendben következnek a gyámságban a fiágon levő atyafiak és milyenben a nőágon levők?

De hogy az előbocsátottak iránt annál inkább tisztában legyünk, tudnunk kell, hogy a gyámság terhe ugyanazt a rendet követi és tartja, mint a fekvő jószágok öröklése vagy a birtokjogok háramlása: azért tehát, ha végrendeleti gyámok hiányzanak és nincsenek, akkor a gyámgyermek gyámsága az elhunytnak atyafaira és vérrokonaira megy és ² száll át, a kikre tudniillik az elhunyt magva szakadása esetében ³ az ő fekvő jószágainak háramlaniok kellene.

1. §. Az atyafiság pedig kétféle ágon, úgy mint fi- és nőágon szokott leszármazni. A fiágon ⁴ leszármazó atyafiak tehát, ⁵ (a kiket «agnatus»-oknak ⁶ is nevezzünk) a gyámság elvállalásában

¹ Az eredetiben «nequeunt, a Corpus jurisban «nequeant».

² Az eredetiben levő «et» hiányzik a Corpus jurisban.

³ A Corpus jurisban levő zárjel az eredetiben hiányzik.

⁴ Az eredetiben levő «sexus», a Corpus jurisban hiányzik.

⁵ L. alább 118. cz.

⁶ Magyarul: fiági rokonok.

a vérrokonokat és nőágon levő atyafiakat (kiket «cognatus»-oknak¹ is hívunk) mindenkor megelőzik, és ezek a nőágon levő rokonok nem másként, hanem csak úgy jutnak a gyámhatalom gyakorolására, ha a fiágon levő atyafiak vagyis az agnatusok teljesen kihaltak.

2. §. És ez esetben is, csak úgy, ha a gyámgyermek és árvák fekvő jószágai és birtokjogai nyilván mind a két, tudniillik a fi- és nőágra tartoznak és kétségtelenül mind a kettőt illetik.

3. §. Mert ha a fekvő jószágok és birtokjogok öröklése és háramlása (vajjon tudniillik azok mind a két ágra tartoznak-e, avagy valóban csak a fiágot illetik) kétséges, akkor a nőágon levő rokonok (még fiági rokonok hiányában is) nem jutnak a gyámsághoz, nehogy az ilyen gyámság színe alatt az árvák fekvő jószágainak uralmát és birtokát a maguk részére elsajátítani látszassanak. Azért ez esetben is inkább a fejedelemtől kell rendelt gyámokat kérni.

117. CZÍM.

Mit kell tenni a gyámságra nézve akkor, ha a birtokjogok mind a két ágat illetik.

Meg kell azonban jegyeznünk, hogy ha a gyámgyermek birtokjogai nyilván mind a két ágat illetik, vagyis, ha a nőágon levő rokonok is még az árvák atyjának életében azoknak a birtokjogoknak valóságos uralmában voltak: akkor a gyámság viselésére nézve különbséget kell tennünk.

1. §. A fi- és nőágon levő rokonok ugyanis vagy ugyanazon egy életkorúak, vagy éveik számára és életkorukra nézve egymás közt különböznek. Ha ugyanazon korúak és a gyámságra alkalmasak, azaz ha huszonnégy évesek, akkor (mint az imént mondtam) a fiágon levő rokonoknak kell a gyámságot viselniök. Ha azonban a nőági rokonok nagykorúak és a fiágon levők kiskorúak: addig a míg a fiági rokonok a gyámságra alkalmasakká nem lesznek, a nőági rokonokat kell a gyámság viseléséhez bocsátani.

2. §. Ámbár emlékeznünk arra, hogy törvényes koruk betöltése után, de a teljes kornak, mely az előadottak szerint

¹ Magyarul: nőági rokonok.

huszonnégy évet tesz ki, elérése előtt, az atyafiak és fiági rokonok többször viseltek gyámságot, főleg abban az esetben, a mikor úgy tapasztalták, hogy az árvák anyja második házasságra lépett és ezáltal azok fekvő jószágai pusztulásnak voltak kitéve. És ¹ ez előbocsátott esetben az ilyen gyámság is megáll.²

3. §. Mindazáltal a gyámságnak az említett mód szerint fennálló terhét és gyakorlását mindenkor azokra a fi- és nőágon levő rokonokra vagyis fi- és nőágról leszármazó atyafiakra nézve kell értenünk, kik az árvákhoz a vérrokonság izére nézve közelebb és legelül állanak és éveik számát és életkorukat tekintve idősebbek.

118. CZÍM.

Mit jelent az «agnatio»³ és «cognatio», vagy az «agnatus» és «cognatus»?

A hol röviden tudnunk kell, hogy a rokonságnak ez az elnevezése: «agnatio» nem természetes, hanem római jogi elnevezés; és a római jog azt a természetes rokonság megkülönböztetésére találta fel, hogy azzal a férfiak és nők származásának különbségét feltüntesse.

1. §. A miből kitetszik, hogy mindazok, a kik «agnatus»-ok, azok egyszersmind «cognatus»-ok is, de nem megfordítva. Mert az «agnatio»⁴ a «cognatio»-nak faja, a «cognatio» pedig általános elnevezés, mely mind a férfiakra,⁵ mind a nőkre tartozik, noha az agnatio (mint előbb említém⁶) e helyütt csak a fiágról és a cognatio a nőágról származott rokonokat jelenti.

119. CZÍM.

Vajjon a végrendeleti gyámság lerontja-e a törvényest és megfordítva?

De kérdés támad: vajjon a végrendeleti gyámság megsemmisíti-e a törvényest, vagy viszont a törvényes a végrendeletit? Azt kell mondanunk, hogy a helyesen és jó móddal

¹ Az eredetiben levő «et», a Corpus jurisban hiányzik.

² Az eredetiben «tenet», a Corpus jurisban «sustinetur».

³ Az eredetiben «agnitio», a Corpus jurisban «agnatio».

⁴ Az eredetiben «agnitio», a Corpus jurisban «agnatio».

⁵ Az eredetiben «ad masculos», a Corpus jurisban «ad masculinos».

⁶ L. fentebb 116. és 117. cz.

és olyan személyekre ruházott végrendeleti gyámság, kiket a jog gyámságra bocsát, a törvényest gyakran semmivé teszi,¹ de nem mindig.

1. §. A minek világosabb megértésére és felfogására meg kell jegyeznünk, hogy ha az apa (legyen bár önjogú) serdületlen és gyenge korú fiait hitszegő, vagy nyilván hamisan esküvő, hazai nyelvünkön ludasoknak nevezett, vagy egyébként becstelen vagy levelesített, avagy olyan személyek gyámságára bízna, kik bármely módon hűtlenség vétkébe estek (még ha fiágon származásának is le az ő nemzetségéből), ezeket azoknak az atyafiaknak sérelmével, kiknek törvény szerint örökösödniök kell, a gyámsághoz nem bocsátják, mert efféle becsstelenségük és hűtlenségük miatt az öröklés jogától elestek.

2. §. Hasonlóképen, ha az atya az ő leányait (fiai nem lévén) végrendeletében valamely nőági rokon védelmére² bízta, ennek gyámsága, mert a fiági rokonok vagy az osztályos és fekvő jószágaiban jog szerint örökösödő atyafiak jogainak veszélyeztetésére és sérelmére szolgál, meg nem áll és ennek helye sincsen, nehogy az atyafiak az ilyen gyámság színe alatt igaz jogaiknak kárát vallják.

3. §. Mert az atya, midőn látja, hogy fiai nincsenek, leányai szeretete miatt elfogulva, gyakran igyekszik arra, hogy ezeket nem csak a gyámság által, hanem egyéb keresett színek és czímek alatt is az örökösödő atyafiak sérelmére fekvő jószágainak örökségéhez juttassa.

4. §. Ellenben pedig az apa, ha észre veszi, hogy valamely atyafia vagy fiági rokona új osztály vagy más czím és szín alatt fekvő jószágaira áhítozik vagy e czélból valóban pereket indít, fiai védelmezését végrendeletileg arra bizhatja, a kire inkább akarja, miben őt az örökösödés és következésképen a törvényes gyámság joga meg nem gátolhatja.

5. §. De nem a nőági rokonokra, a fentebb kifejtett oknál fogva; ha csak talán a fekvő jószágok és birtokjogok nyilván mind a két ágat nem követnék és illetnék; mert ez esetben árvaít és fiait a nőágon levő rokonok oltalma alá is helyezheti.

¹ Az eredetiben «aufert», a Corpus jurisban «auferat».

² Az eredetiben «defensandas», a Corpus jurisban «defendendas».

120. CZÍM.

A gyámságban következtést illető két nevezetes következtetés.

Az előbocsátottakhoz tehát két következtetést csatolunk. Még pedig először, hogy a szabály szerint beállított végrendeleti gyámok a többi, úgymint: a törvényes és rendelt gyámokat megelőzik, úgy, hogy első sorban a végrendeletiek, azután a törvényesek s utolsó helyen a rendelték jutnak a gyámság viseléséhez.

1. §. A második következtetés az, hogy mivel a gyámság átszállása, mint már előbb mondtam, a fekvő jószágok háramlása szerint történik, azért, ha valakinek fiágban magva szakad és leányai vannak, a gyámság viselése azokra az örökbe fogadott atyafiakra is, mint fiági rokonokra jogosan átszáll és átmegy, a kikre valamely szerződés vagy királyi jóváhagyás erejénél fogva a magvaszakadtnak fekvő jószágai és birtokjogai háramlanak, a minek bármely leányági rokon joga és gyámsága útját nem állja.

121. CZÍM.

Azokról az esetekről, a melyekben az atyafiakat gyámságra nem bocsátják.

Tudnunk kell továbbá, hogy főképen négy olyan eset van, a melyekben a fiágon levő rokonokat vagy atyafiakat, akár egy apától, akár egy anyától valók, akár osztályosak legyenek, a gyámság viselésére nem bocsátják.

1. §. *Első*: a mikor valamelyik atyafiú fejét és fekvő jószágait elveszti, a minők azok, a kiket főbenjáró ítéletben marasztalnak el. Mert a míg az atyafi az ítélet súlya és terhe alatt áll, gyámságot nem viselhet.

2. §. *Második* eset: ha valamely falut, mely az atyafiak¹ kölesönös öröklése alá tartozik,² azáltal veszít el, hogy azt igaz és szembetűnő ok nélkül eladja vagy magától másképen elidegeníti, ha ezzel feje szabadságát menti is meg: akkor a gyámság tisztét

¹ Az eredetiben «fraternam», a Corpus jurisban «fratrum».

² A Corpus jurisban levő zárjel az eredetiben hiányzik.

elveszti. Mert ezáltal arra a feltevésre és gyanura ad okot, hogy az árvák és gyámgyermekiek fekvő jószágait is el fogja pazarolni és idegeníteni.

3. §. *Harmadik* eset: Ha valamely atyafi vagy fiági rokon magát másnak joga vagyis hatalma alá veti vagy vetteti; mert a ki nem önjogú, az más fölött gyámságot nem viselhet.

4. §. *Negyedik* eset: Mikor valaki hűtlenség vétkébe esik, vagy hamis esküvésen maradt, vagy¹ egyébként beestelenné lett, vagy a kit levelesítették; mert valamint e miatt az öröklés jogától elesett, úgy ugyanezen okból a gyámság is elenyészett.

122. CZÍM.

Hányféle módon menthetik magukat a gyámok a gyámság terhe alól.

Meg kell továbbá jegyeznünk, hogy a gyámok, főképen a rendelték, sokféle módon menthetik magukat a gyámság terhe alól.

1. §. Először: gyermekeiknek nagy száma és lakhelyüknek távolsága okán, mert nem érkezhetnek arra, hogy sokféle dologgal foglalkozzanak.

2. §. A különféle helyeken és megyékben fekvő faluiknak vagy birtokaiknak sokasága okán.

3. §. Továbbá a fejedelmek folytonos háborui okán, ha valósággal katonák és tényleg katonáskodnak.

4. §. Továbbá közszolgálat vagy a fejedelem ügyének elintézése okán, mint a kancellárok, a külföldre küldött követek, az ítélőmesterek, a tiszttartók, jövedelemkezelők, a vagyon- és pénzsáfárok és mások,² kik hasonló tisztségeket viselnek.

5. §. Továbbá nem orvosolható és nem gyógyítható betegség okán; gyakran azért is, mert írást nem tudnak.

6. §. Továbbá halálos ellenségeskedés okán, melyben a gyámgyermekiek apja iránt viselkedtek és a gyámgyermekiek ellen viselkednek.

7. §. Továbbá öregség okán, tudniillik, ha a hatvanadik évet meghaladták.

8. §. Továbbá, ha nem teljes korúak vagyis huszonnégy éven alul vannak, magukat a gyámság terhének viselése alól (ha akarják) kimenthetik.

¹ Az eredetiben «vel», a Corpus jurisban «et».

² Az eredetiben «alii», a Corpus jurisban «alia».

123. CZÍM.

Hogy a gyámok a gyámság tisztét híven tartoznak¹ viselni, és hányféle módon teszik² magukat gyanúsakká?

Továbbá jól meg kell gondolnunk, hogy a gyámok tiszte és kötelessége, hogy a gyámgyermek gyámságát híven és becsületesen viseljék.

1. §. Mert különben, ha kitűnik, hogy gyanúsak és a gyámságot hűtlenül és gonoszul viselték,³ nemcsak a gyámság tisztétől és kezelésétől kell őket elmozdítani, hanem ezenfelül, ha a gyámgyermek vagyonára és anyagi javaira nézve találják és tudják gyanúsaknak,⁴ a gyámgyermek javára kétannyinak visszatérítésében kell őket elmarasztalni.

2. §. Ha pedig az világlik ki, hogy a gyámgyermek személyére nézve vagy a birtokjogai iránt indított per dolgában jártak el helytelenül és hűtlenül: ebből örökké tartó becsületességnek kell következnie. Ezenfelül az ezáltal okozott kár kétszerezésének (mint említém) megtérítésére kell őket szorítani.

3. §. A gyámok pedig többféle okból válnak és lesznek gyanúsakká. *Először*: ha saját fekvő jószágaitak esztelenül elharácsolják.

4. §. *Másodszor*: ha a gyámgyermekeknek a megélhetésükre szükséges dolgokat, tudniillik az élelmet és ruházatot annak rendje szerint ki nem szolgáltatják.

5. §. *Továbbá*: ha a gyámgyermekkel minden igaz ok nélkül rosszul bánnak.

6. §. *Továbbá*: ha azokat nem nevelik jó erkölcsökben vagy maguk a gyámok rossz erkölcsűek.

7. §. *Továbbá*: ha felette szegények.

8. §. *Továbbá*: ha a gyámgyermek atyjának halálos ellenségei voltak, vagy annak holta után maguknak⁵ a gyámgyermeknek már is nyilvánvaló ellenségei, vagy ilyenek akarnak lenni.

9. §. *Továbbá*: ha félő, hogy az árvák fekvő jószágainak eltulajdonítására sóvárognak és azokat a maguk részére bitorolni törekesznek.

¹ Az eredetiben «tenentur», a Corpus jurisban «teneantur».

² Az eredetiben «fiunt», a Corpus jurisban «fiant».

³ Az eredetiben «gessisse», a Corpus jurisban «gesserint».

⁴ A Corpus jurisban levő zárjel az eredetiben hiányzik.

⁵ Az eredetiben «solis», a Corpus jurisban «ipsis».

124. CZÍM.

Miképen lehet a gyámokat bevádolni? És az örült gyámgyermekokről.

Egyébiránt meg kell jegyeznünk, hogy az ilyen, akár végrendeleti, akár másféle gyámokat az előbb említett gyanú, vagyis az árvák vagyona és fekvő jószágai rossz kezelésének és pazarlásának vétké miatt mindenki, legyen az bár férfi vagy asszony, kívül álló, rokon és sógor, különbség nélkül bevádolhatja, ha ezt kegyes indulatból teszi.

1. §. A nem törvényes korú gyámgyermek az azonban gyámjaikat önmaguk nem vádolhatják; hanem az árvák elérvén és betöltvén törvényes korukat, a midőn tudniillik már pereket indíthatnak és folytathatnak, ha ép elméjük, gondnokaikat rokonaik tanácsára vádolhatják.

2. §. Mire nézve tudnunk kell, hogy az apa fiainak törvényes koruk éveinek betöltése után, akaratuk ellenére és beleegyezésük nélkül, végrendeletben gyámokat nem tehet, mivel már olyan korban vannak, hogy magukat a törvény rendje szerint megvédhetik.

3. §. Midőn pedig a szülők fiaik részére serdült korokon túl, ezek akaratával vagy netalán kívánságára jelölnek ki gyámokat, ezeket már nem gyámoknak, hanem inkább gondnokoknak nevezzük. Mert gyámokat a serdületlenek mellé és ezek akarata nélkül, gondnokokat pedig a serdültek mellé és ezek kérésére adnak.

4. §. És ez akkor, ha azoknak, a kik ezt kéri, ép elméjük van, mert különben, ha a fiúk esztelenek, örültek, holdkórosak vagy tébolyodottak, őket törvényes koruk idején túl is a végrendeleti gyámok, vagy ezek nem létében atyjukfiái vagy fiági rokonaik s ezek is hiányozván, a rendelt gyámok oltalma alá helyezik, a kiket tudniillik a fejedelmi vagy talán a rendes bírák a törvényszéken neveznek ki s fekvő jószágaikkal s birtokaikkal együtt ezeknek kormányzása alá esnek.

5. §. A mely gyámok szükség esetén, és főképen, ha azt azok eltartása kívánja, mindazoknak terheit¹ magukra vállalhatják, mind pedig fekvő jószágaikról is, a mint azt a szükség állapota követeli, rendelkezhetnek ugyan, de azokat el nem idegeníthetik.

¹ Az eredetiben levő «eorum» a Corpus jurisban hiányzik.

125. CZÍM.

Hogy a fejedelem törvényszakok idején kívül is gondoskodhatik gyámról.

Minthogy tehát a gyámság terhe kegyesség munkája: a gyámok ellen, mihelyest gyanúba esnek, mindenkor a nyolczados és rövid törvényszakokon kívül is, szabad vádat emelni és ezt a fejedelem vagyis királyi felség elé vinni, nehogy a gyámgyermek fekvő jószágait gonoszul és haszontalanul elfecséreljék.

1. §. És miután valamely gyám eme gyanú, vagyis az árvák javainak gonosz kezelése és tékozlása miatt vád alá jutott, a fejedelem őtet legott a gyámságnak és az árvák összes javainak kezelésétől eltiltja és ezeket az ügy eldöntéséig közkézhez adják és juttatják.

2. §. Ha pedig a gyanús gyám, a gyanú elbírálásának befejezése előtt e világból elköltöznék: akkor a gyanússág állapotja és büntetése elenyészik ugyan, de annak a gyámnak örökösei és utódai a gonoszul kezelt vagyonról számolni tartoznak és elégtételt adni kényszerülnek.

3. §. Ha pedig valamely gyám, a gyámságnak és gyámi tisztnek csalárdul viselésén és kezelésén rajta veszt,¹ azt, ha mindjárt elégtételre vagy megtérítésre ajánlkozik és erre nézve kezeseket ígér és állít is, mindamellett a gyámság tisztétől el kell mozdítani és a fejedelemnek más, jóhírű és tisztességes gyámot kell annak helyébe rendelnie és állítania. Mert az, hogy a gyám elégtételre ajánlkozik, az ő gonosz szándékát nem enyészeti el és azt a hajlamot, hogy újból gonoszul cselekedjék, el nem távoztatja, sőt inkább azt mutatja és bizonyítja, hogy a gyámgyermek vagyonában és javaiban továbbra is garázdálkodni akar; a gondoskodás és orvoslás pedig ezekre nézve egyedül a fejedelemre tartozik.

126. CZÍM.

Hogy a gyámok, gyámgyermekaik minden ügyében eljárhatnak.

Továbbá azt sem kell mellőznünk, hogy mivel háromféle: úgymint törvényes, végrendeleti és rendelt gyámok vannak, a bíróság előtt az ő gyámságukra nézve nyilvánvaló bizonyítékot kell előmutatniok.

¹ Az eredetiben «deprehendetur», a Corpus jurisban «derehensus fuerit».

1. §. S miután azt előmutatták és bebizonyították, hogy ők a gyámok, a korlevelek erejénél fogva mindaddig, míg az árvák és gyámgyermekök törvényes korukat el nem érik, ezeknek mindennemű ügyeiben, vizsgáltaiban és az ezek iránt folytatott pereikben és egyéb dolgaikban úgy az ország rendes birái előtt, mint más egyebütt is eljárhatnak, és annak rendje szerint mindent elintézhetnek.

2. §. És a gyámgyermekök maguk, azoknak tudta és beleegyezése nélkül, (törvényes koruk elérkeztevel) ügyvédet nem vallhatnak és az alatt, míg gyermekkorukat élik, semmi bevallást sem tehetnek. És ha időközben ügyvédekéket vallanának, vagy bevallásokat tennének, ennek éppenséggel semmi ereje sem leszen.

127. CZÍM.

A gyámgyermekök életkorának megvizsgálásáról és a korlevelekről.

A gyámgyermekök életkorát pedig az ország rendes birái vagy ezek ítélőmesterei avagy a hiteles helyek azaz a káptalanok és conventek szokták megvizsgálni, megmérni és megvitatni.

1. §. És az efféle vizsgálatnak (csak hogy arra nézve korlevél készüljön) minden bíróság előtt megvan a hitele. És a gyámok e korlevelek erejénél fogva az árvák személyében mindenkor mind keresetet indíthatnak és ellenvetést tehetnek, mind pedig az ellenvetésekre és perben felhozottakra felelhetnek.

2. §. Sőt, ha valamely per folyamata alatt azt látnák, hogy a gyámgyermeköket el fogják marasztalni és ezek pervesztések lesznek: teljes hatalmukban áll az ellenféllel az árvák nevében és személyében, ezek hasznára, de nem romlására, megbékélni és (a mint a dolgok minősége megkívánja) egyességre lépni.

128. CZÍM.

Milyen ereje van a korleveleknek és miképen lehet a teljes koron alul tett bevallásokat visszavonni?

Egyébiránt a korlevelek, melyek minden dologban és ügyben az ügyvédvalló levelekkel egyenlő értékűek, az árváknak még gyermekkoruk eltelte és elmulta után is, annyiban javukra és hasznukra vannak, hogy, ha fekvő jószágokról és birtokjogaik-

ról teljes koruk idején¹ alul és belül, mielőtt tudniillik huszonegy évesek lennének, bárkinek bármikor és akárhol annak következtében tettek örökös bevallásokat, mert őket valaki talán ajándékokkal megvesztegette, vagy szép szóval megkerülte, vagy félelembe ejtette és fenyegetésekkel megijesztette, vagy arra kényszerítette: az árvák az ilyen bevallásokat a korleveleknek későbbi pusztá megtekintésére is, visszavonhatják és megsemmisíthetik.

1. §. Úgy mindazonáltal, ha az árvák, megfontolván, hogy azokat a bevallásokat meggondolatlanul tették, azokat, még mielőtt teljes koruk ideje betelnék, az ország rendes birái, vagy ezek ítélőmesterei avagy a hiteles helyek előtt személyesen megmásítják és visszavonják.

2. §. És az ilyen megmásítás a megállapított határidőn, tudniillik a teljes kor idején belül, nem csak ott vagy azelőtt a hol² a bevallást tették, hanem más bíróságok vagy bizonyságok színe előtt is, mindenkor annak rende szerint megtörténhetik.

3. §. Ha azonban időközben az efféle bevallások megmásításáról és visszavonásáról nem gondoskodnak: utóbb e bevallások állandó erőhöz jutnak és mindig helyükön maradnak, a birtokeladásra nézve megkívánt, fentebb említett feltételek azonban mindenkor épségben maradnak.

4. §. Az ilyen bevallás előbocsátott megmásításának és visszavonásának megtörténte után pedig, maga a megmásító a megmásított bevallás színe alatt az elévülés idején, tudniillik harminczkét évi időközön belül, a törvény előtt mindenkor fölépíthet és pert indíthat.³

129. CZÍM.

Hogy az árvák, az ellenük gyermekkoruk idején indított perekben felelni nem tartoznak.

Innét van az is, hogy az árvák gyermekkoruk tartama alatt, pusztán a korlevél előmutatása és benyújtása által minden peres ügytől és pertől, melyet ellenök gyermekkoruk ideje alatt indítanak, megszabadulnak.

1. §. Nem is kényszeríthetők arra, hogy az olyan ügy, vagy

¹ Az eredetiben «spatia», a Corpus jurisban «spatio».

² Az eredetiben «quo», a Corpus jurisban «coram quo».

³ Az eredetiben «habetit facultatem», a Corpus jurisban «habet facultatem».

per folyamatában, melyet ellenük akár birtokjogok vagy hitberek avagy leánynegyedek, akár hatalmaskodások vagy kártételek avagy bármely egyéb dolgok iránt valakinek kérelmére gyermek-ségük idején, vagyis nem törvényes korukban indítottak és támasztottak, (kivéven azonban az atyjuk életében kezdett pereket) törvényes koruk elérése előtt feleljenek.

2. §. Ha mindazáltal a gyámgyermek ellen gyermek-ségük és nem törvényes koruk tartama és folyama alatt, a birtokjogokra nézve olyan peres ügy támadna, melyet hosszú perfolyamattal szoktak elvégezni: akkor a per a feleletadás határidejéig folyamatban marad ugyan; de a feleletadás idején, a korlevél alapján hivatkozni kell az árvák gyermek- vagy nem törvényes korára és ennek következtében magát a peres ügyet az árvák törvényes korának első évéig, vagyis tizenkettedik életévök betöltéséig, a mikor tudniillik már először kezdenek ügyvédekot vallani, kell elhalasztani és elodázni.

3. §. Minthogy különben, ha arra kényszeritenék, hogy előbb feleljenek, vagy ha tudatlanságból önkényt felelnének is: az ilyen felelet mit sem ér; hanem egyszerűen és teher nélkül vissza lehet vonni.

130. CZÍM.

Hogy a gyámgyermek az apjuk életében kezdett perekben felelni kénytelenek.

Fentebb pedig ezt a záradékot: *«kivéven az árvák atyjának életében kezdett pereket»* nem hiában említettem; minthogy ebben az esetben az árvák, bármilyen kicsinyek is, mindenféle perre, melyet atyjuk életében indítottak és támasztottak ellenük, felelni és feleletüket megadván, azokat kellően végig folytatni és befejezni tartoznak.

1. §. És ha az ilyen perek folyamatában valamely gyámgyermeknek netalán esküt ítélnének meg, ennek az eskünek letételét a gyámgyermek törvényes korának első évére kell halasztani, a mint erről ennek a munkának második részében,¹ az eskütételek során világosabban fogok értekezni.

¹ II. r. 37. cz.

131. CZÍM.

Még egy esetről, melyben a nem törvényes koru gyámgyermek is tartoznak felelni.

Van ezenkívül egy másik eset is, a mikor a gyámgyermek nem törvényes, vagyis gyermekkoruk ellent nem állván, gyámjaik által felelni és azoknak a pereknek folyására, melyek ugyanezen életkorukban indultak meg, ügyelni tartoznak, a mikor tudniillik valaki a bevezetést és iktatást vagy határjárást, melyet valamely birtokjogra nézve bárki véghez visz, az árvák nevében és személyében, ellenmondás útján megakadályozza és a gyámgyermekeket ilyen ellenmondó tiltakozás miatt nyolezados törvénytörvényesekre perbe hívják.

1. §. Mert ez esetben is, megtartván a törvény rendjét, más, törvényes korú emberek szokása és módja szerint felelni és ellenmondásuk okát adni tartoznak. És oka az, hogy az efféle perbe önként és saját akaratukból avatkoznak be. És noha másnak kérelmére hívják őket perbe, mindamellett ilyenkor inkább felpereseknek semmint alpereseknek látszanak lenni, a kik a másik fél jogainak nyilván ellent állani törekeshnek.

2. §. Mert ha az iktatásnak vagy határjárásnak és következképpen a másik fél jogainak önként ellent nem mondanának, semmiféle perbe sem fognák őket. És azért úgy látszik, hogy e részben nem ellenők, hanem inkább ők indítottak pert.

3. §. Másképp áll azonban a dolog, ha valaki olyan föld vagy fekvő jószágok és birtokjogok uralmára nézve viszi végbe az iktatást vagy határjárást, melyek az árvák békés birtokában vannak. Mert ilyen esetben annak az iktatásnak vagy határjárásnak is, akarva nem akarva, ellent kell mondaniok.

4. §. Mivel különben hallgatásuk következtében, azoknak uralmából kizárnák őket és azért e részben, mint az elősorolt egyéb perekben, törvényes koruk idején belül felelni nem kötelesek.

5. §. Azokban a perekben pedig, melyek a fejedelemtől valamely elhunynak megszokása címén felkért, vagy szerződés erejénél fogva valakire szállott fekvő jószágok iránt indultak meg, azt az eljárást és rendet kell megtartani, melyet erre nézve fentebb irtam le és magyaráztam meg.¹

¹ I. r. 64., 65., 66. stb. cz.

132. C Z Í M.

Hogy azok, kik a gyámgyermeket perbe hívják, ezek díján maradnak.¹

Tudnunk kell végre, hogy a gyámgyermek, mivel törvényes koruk idejéig, a mikor tudniillik minden gyámságtól megszabadulnak,² sem gyámjaiknak tudtával, sem azok tudtán kívül, semmit sem tehetnek, minthogy nem önjogúak.

1. §. Azért azok, kik az ilyen árvákat hatalmaskodások miatt (azt állítván, hogy az ilyen hatalmaskodásokat az árvák vagy ezek megbízásából követték el) perbe hívják és fogják, legott (mint ezt a második részben³ a perbehívások feltételeinek rendjén elő fogom adni) azoknak díján maradnak.

133. C Z Í M.

Mi az ingó és ingatlan javak becsűje és miképen történik ez?

Minthogy némely dolognak elintézésére a javaknak becsűje igen szükséges, azért annak rendjét és módját méltán ide kell foglalnom

1. §. Ezért meg kell jegyeznünk, hogy országunk régi és törvényerőre emelkedett szokása szerint, *becsűnek*, mondjuk az ingó és ingatlan javak illő értékének bizonyos,⁴ megszabott és határozott megállapítását.

2. §. Vagy másképen, a *becsű*: valamely ingó és ingatlan dolog bizonyos⁵ meghatározott árszába, azoknak egyen- és becsértéke alapján.

3. §. És ez kétféle: tudniillik: *örök-* és *közbecsű*. Az örökbecsű, a mely nem az ingó javaknál, hanem csak a birtokjogoknál szokott előfordulni, tizszer annyit tesz ki, mint a közbecsű.

4. §. Egy népes jobbágytelket ugyanis a közbecsűnél egy girára vagyis négy forintra, az örökbecsűnél pedig tíz girára becsülünk, a mely negyven forintot teszen.

¹ Az eredetiben «convincuntur», a Corpus jurisban «convincantur».

² A Corpus jurisban levő zárjel az eredetiben hiányzik.

³ II. r. 23. cz.

⁴ Az eredetiben «quadam» mint módhatározó, a Corpus jurisban «quaedam».

⁵ Az eredetiben ismét «quadam», a Corpus jurisban «quaedam».

5. §. Ez örökbecsűnek kevés dologban és ügyben van helye, mivel a főpap és báró uraknak, mágnásoknak és nemeseknek majdnem egész rendje (többnyire) a közbecsűvel él. Mert, ha valamely bevallásban vagy kötelezésben az örökbecsű világos szavakkal kifejezve, vagy az ország közönséges törvényeiben kimondva nincsen, annak használata ritkán van megengedve. Mely becsűnek rendje így következik:

6. §. Kőből épült várat száz girára becsülünk.

7. §. Továbbá: monostort, vagy klastromot kegyuraknak s más előkelő nemeseknek temetkezőhelyével, 100 girára becsülünk.

8. §. Templomot, melyet két kupolával monostor módra építettek, 50 girára becsülünk.

9. §. Templomot, két toronnyal vagy két kupolával, a mely nem monostor,¹ sem monostor módjára építve nincsen; 25 girára.

10. §. Minden más anyatemplomot, egy toronnyal és temetőhelylyel 15 girára becsülünk.

11. §. A torony nélkül épülteket, de temetőhelylyel, 10 girára.

12. §. A fából és nem kőből épült kápolnát vagy imahelyet, de temetőhelylyel 5 girára.

13. §. Temetőhely nélkül pedig 3 girára.

14. §. Azokat a templomokat vagy kápolnákat, melyek az anyaegyházon kívül épültek, nem tesszük a becsű sorába.

15. §. Továbbá: a népes nemesi telket vagy udvart 3 girára.

16. §. Lakó nélkül pedig másfél girára.

17. §. Azt pedig a melyen éppen semmi épület nincsen 1 girára.

18. §. Továbbá a népes jobbágytelket 1 girára.

19. §. Az üresen hagyottat, de a melyen épületek vannak, fél girára.

20. §. Azt, a melyen éppen semmi épület sincsen, de a többi telkek sorában fekszik, egy gira negyedrésszére, tudniillik 100 dénár-ra.

De ha a többi telek során kívül esik, mezőnek tekintjük és a becsű sorába nem számítjuk.

21. §. Továbbá a nemesek felnőtt² és³ termőfákkal be-

¹ A Corpus jurisban levő «penes» hiányzik az eredetiben.

² Az eredetiben levő «cum» a Corpus jurisban hiányzik.

³ Az eredetiben levő «et» a Corpus jurisban hiányzik.

ültetett gyümölcsös kertjét, mely királyi mérték szerint egy hold területen fekszik: 3 girára.

22. §. De a «*Csallóköz*» szigetén minden felnőtt és termő gyümölcsfát tizenkét fáig számítva száz dénárra becsülünk; a tizenkét számon túl pedig akárhány fa van is, valamennyit egybevéve csak 3 girára becsüljük.

23. §. A falun kívül fekvő jobbágy gyümölcsös kertet pedig 1 girára.

A telek mögött vagy mellett levőt a becsű sorába nem tesszük.

24. §. Továbbá a közönséges vagy szántóföldet, mely királyi mérték szerint egy ekealj területet teszen, 3 girára.

25. §. Továbbá a közönséges erdőt, a mely után sertésdézsmát, vagy adót általában nem szednek s a melynek valamely biztos jövedelme sincsen, úgy becsüljük, mint a közönséges földet, a mely tudniillik királyi mérték szerint egy ekealj területen fekszik, 3 girára.

26. §. A cserjés és bokros helyekről is ugyanezt kell értenünk.

27. §. Továbbá a nagy erdőt, melyet másképen eresztvénynek mondanak, a mely közönséges munkára és feldolgozásra alkalmas és királyi mérték szerint három ekealj területen alól van, ekealjonként 3 girára.

28. §. A mi pedig a három ekealjon felül van, azt nem becsüljük; hanem a becsút csupán arra a három ekealjra szorítjuk.

29. §. Továbbá a nagyobb, tudniillik a fejszés és makkos erdőt, vagyis a melyet vágásra és vadászatra használnak és a mely bárminő munkára és mesterségre alkalmas, s királyi mérték szerint három ekealj területen vagy kiterjedésben fekszik; ekealjonként 50 girára becsüljük.

30. §. Ha pedig évi jövedelmét jól kiszámíthatjuk, jelesen ha makkos: akkor tizszerannyira becsüljük, mint a mennyit évi jövedelme teszen: a mi pedig a három ekealjon felül van, azt (mint az eresztvényt) nem becsüljük.

31. §. Továbbá, ha a szántóföld egy vagy fél királyi ekealjra nem terjed, úgy tudniillik, ha öt, hat vagy tíz stb. holdat tesz ki, akkor (némelyek véleménye szerint) minden holdat negyven dénárra kell becsülnünk s azt mondják, hogy az eresztvény erdőről is berkekről is ugyanezt kell tartanunk.

32. §. Mindazáltal ezt a közbecsű gyanánt elfogadott ármegszabást, az előbbihez képest, igazságosnak és helyesnek nem látjuk s egyáltalán elvetésre méltónak tartjuk; mert ha egy

királyi ekealj területet tevő közönséges földet vagy erdőt három girára becsülsz és ezt az ekealj területet királyi mérték szerint százötven holdra osztod, akkor ha jól számitasz, egy-egy hold ¹ földre 12 dénárnál több nem esik és csak négy hold marad becsű nélkül, a mi ötven dénárt tesz ki. Ötven dénárt pedig százötven fillérre, vagyis mangurra ² könnyen nem oszthatunk, ezért szükséges, hogy azt a négy holdat, a nagyobb részre tekintettel, becsű nélkül hagyjuk.

33. §. A felszámításnál ugyanis egy ekealj területű és (mint mondam) közönséges feldolgozásra alkalmas eresztevény erdőt és berket, melyet 10 girára becsülnek, holdanként ³ 26 dénárre és egy fillérre kell tennünk és becsülnünk: és fölöslegül vagy maradványul 25 dénárt kapunk. Ha pedig másképen ez ⁴ összeget girákra akarod felosztani, akkor minden holdat ⁵ 27 dénárre fogsz becsülni és 7 dénárt még neked ⁶ kell reá adnod. Ugyanezt teheted reaadással (ha akarod) az előbb említett földre nézve is.

34. §. Továbbá egy kaszaalja vagy máskép, királyi mérték szerint egy holdon fekvő rétet vagy kaszálót egy negyedrésze vagyis 100 dénárre.

35. §. A mezei kaszálókat pedig, melyeket lehet ugyan kaszálni, de ritkán, ⁷ vagy soha sem kaszálják, a becsű sorába nem tesszük.

36. §. Továbbá az alulról vagy alul-felől ⁸ csapó malmot, melynek vize szárazság idején nem apad el, 10 girára.

A melyiknek vize pedig elapad, 6 girára.

37. §. A felülről csapó malmot, melynek szárazság idején vize van, 5 girára.

A melyiknek vize elapad, 3 girára.

38. §. Elhagyott, alulról csapó malom helyét 3 girára.

A felülről csapóét pedig másfél girára.

39. §. Továbbá minden faluban egy fölbugyogó forrást, vagy kifolyó és ki nem apadó kútat, melyből a nép inni szokott, harmadfél girára; de ha több van, azokat nem becsüljük, hanem

¹ Az eredetiben «juger», a Corpus jurisban «jugerum».

² «Mangur» vagy «mangor», manger — Heller — obulus, quadrans szintén fillért jelent.

³ Az eredetiben «juger», a Corpus jurisban «jugerum».

⁴ Az eredetiben «ipsam summam», a Corpus jurisban «ipse summam».

⁵ Az eredetiben ismét «juger», a Corpus jurisban «jugerum».

⁶ Az eredetiben levő «tu», a Corpus jurisban hiányzik.

⁷ Az eredetiben hibásan «ratio», a Corpus jurisban «raro».

⁸ Az eredetiben «desupter», a Corpus jurisban «desuper».

együttesen csak egynek számítjuk, mivel *egy falu élésére egy kút elégséges*.

40. §. Továbbá a kifolyó és el nem apadó halastavat 10 girára.

A ki nem folyót és szárazság idején elapadót pedig 5 girára.

41. §. Nagy halastavat, melynek rekeszei vannak és a melyet «Gyalmostó»-nak, vagy «Morotvá»-nak is neveznek, nemkülönben a Dunán,¹ Tiszán, Száván és Dráván levő egyéb halászatot, melyet «Tanyá»-nak hívunk, ha bizonyos évi jövedelmet hoz, tízszerannyira becsüljük, mint a mennyi annak évi jövedelme. Ha pedig számbavehető jövedelme nincsen,² a mint ez nálunk általában szokásban van, 50 girára becsüljük.

42. §. Továbbá, a «varsák» helyét, a melyet «vész»-nek hívnak, tíz számig egyenként egy girára, a tíz számon felül pedig egész a százig, sőt azon felül is 10 girára.

43. §. Továbbá: azt az elzárást, melyet vízáradás idején készítenek s a melyet «Rekesz»-nek hívnak, ha különös vagy saját jövedelme van, egyenként 100 dénárra.

44. §. Továbbá: azt a vámot, a melyet vizen és szárazon szabály szerint szedni szoktak, tízszerannyira³ becsüljük, mint a mennyit annak évi jövedelme teszen.

45. §. Továbbá: a hegyvámot, vagy szőlőhegy-vámot, mely földesurának évenként számba vehető és jelentékeny⁴ jövedelmet szolgáltat, hasonlóképen tízszerannyira becsülik; de úgy vélem, hogy ennek csak az örökbecsűnél lehet helye, mert országunk régi szokása szerint a szőlőket általában úgy szoktak becsülni, mint a cserjés, bokros helyeket azért, mivelhogy a szőlők, mihelyt azokat nem művelik vagy megmunkálásukat elmulasztják, csakhamar és könnyen cserjés és bokros helyekké változnak át.

46. §. Ha azonban a földesúr, valamely parasztot, vagy akár nemest, a kinek más földjén van szőlője, ebből a szőlőből ki akarna vetni és rekeszteni, azt kivetheti ugyan, de nem a szerint a közbecsű szerint, a melyet a cserjés és bokros helyekre nézve közvetlenül előbb elmondánk, hanem köteles megtéríteni annak illő értékét vagy igaz becsét, a mint azt azon helységnek, a melyhez a szőlőhegy tartozik, bírása és esküdt polgárai igazságosan és helyesen megszabják és megbecsülik.

¹ Az eredetiben «Danubialis», a Corpus jurisban «Danubiali».

² Az eredetiben «non habet». a Corpus jurisban «non habuerit» és azt követőleg a Corpus jurisban levő zárjel az eredetiben hiányzik.

³ Az eredetiben «pro tanto», a Corpus jurisban csak «tanto».

⁴ Az eredetiben «notabile», a Corpus jurisban «notabilem».

47. §. *Ez a mérték tizenhatszor véve egy királyi mértéket, vagyis ölet teszen.*

48. §. Továbbá: egy hold szántóföld vagy erdő királyi mérték szerint hosszúságban hetvenkét, szélességben pedig tizenkét királyi mértéket vagyis ölet foglal magában.

49. §. Továbbá: egy ekealj terület a javak becsűjénél százötven királyi mértékű hold földből áll.

A marhák becsűjéről.

50. §. Meg kell jegyeznünk, hogy egy ökör, mely nem sánta sem másképp nem hibás, 1 gira.

51. §. Két tehén bornyú nélkül 1 gira.

52. §. Egy bornyús tehén 1 gira.

53. §. Négy juh 1 gira.

54. §. Négy sertés 1 gira.

55. §. Kancza¹ esikő nélkül 1 gira.

56. §. Csödör esikóval 1 gira.

57. §. Kancza esikóval másfél gira.

58. §. A hátas² lovat értéke szerint becsüljük.

134. CZÍM.

Hányféle módon és minő tekintetekből törté-
nik a fekvő jószágok és dolgok becsűje?

Tudnunk kell továbbá, hogy az ingó és ingatlan javak előbocsátott becsűje különböző módon és különböző tekintetekből szokott történni.

1. §. Először is, a törvénykezési terhek fizetésénél, a mit közönséges és szokásos néven *bírságnak* nevezünk. És ezekre nézve úgy a marhákat, mint a földeket és birtokjogokat az előbb leírt árszabás szerint kell megbecsülnünk és elfogadnunk.

2. §. Másodszor a leánynegyed és zálogos jogok fizetésénél, valamint azoknak a fekvő jószágoknak visszaváltásánál, melyeket főbenjáró ítélet vagy fejváltáság fejében foglalnak el; a melynél mindazáltal,³ (kivéve a marhákat) a várakat, nemesi udvarokat, a népes és elhagyott s pusztá jobbágytelkeket, vala-

¹ Az eredetiben «cabella», a Corpus jurisban «caballa».

² Az eredetiben «sellatus», a Corpus jurisban «stellatus».

³ Az eredetiben «tamen», a Corpus jurisban «tam».

mint a földeket, erdőket, cserjéket, réteket, halastavakat, malmokat, forrásokat, klastromokat, monostorokat és templomokat, továbbá a vámokat, gyümölcsös kerteket, varsák és rekeszek helyeit és általában a becsű alá kerülő birtokjogoknak minden tartozékát, az előbb írt módon becsüljük meg. Mindazáltal a népes jobbágytelkek után járó és hozzájuk tartozó szántóföldeket és réteket (az írtványföldek és rétek kivételével, melyek tulajdonképen a jobbágyokat illetik és a telkekhez nem tartoznak) nem becsüljük. És végre a leánynegyed és a zálogos jogok fizetésének az ilyen becsű mennyisége szerint kell történnie. És ugyanezt kell értenünk és tartanunk az atyafiak jogsérelmével vagy másképp illetékelenül adott birtokjogokról is.

3. §. Harmadszor: a hitbér kiszolgáltatásánál; a melynél csakis a nemesi udvarokat és a többi telkek sorában fekvő népes, elhagyott és pusztá jobbágytelkeket becsüljük, de a birtoktesten kívül, e részben becsű tárgyává tenni semmit sem szabad. És végül a hitbér kielégítése ilyen birtokbecsű sora szerint szokott, részben készpénzzel — részben pedig egyéb ingó javakkal, beléértve a marhákat is — ¹ megtörténni, ezeket azonban ² igaz értékük szerint, tudniillik úgy kell elfogadni, a mint a vásárban elkelnének.

4. §. De arra is ügyelnünk kell, hogy ha valamely asszony, férje halála után azért, mivel ennek nevét és címét viseli, élte fogytaig ugyanazon férjnek fekvő jószágaiban és birtokjogaiban meg akar maradni és ha ugyanennek a férjnek a fia, atyafia vagy más törvényes utóda, ennek az asszonynak számára, hitbérének mennyisége és értéke erejéig némely birtokjogokat elkülönteni, kiszakítani és átadni elhatározta, hogy azokat élete tartamán át birtokolja és használja, akkor az ilyen esetben nem csak a nemesi udvarokat és a népes, elhagyott és pusztá telkeket, hanem a falun kívül fekvő földeket, erdőket, gyümölcsös kerteket, kaszálókat és malmokat is, a melyeket az asszonynak átad, úgy becsüljük mint a leánynegyed fizetésénél; és azokból a birtokjogokból csakis annyit kell használatba és birtokba átadni, a mennyi a hitbér értékével fölr.

¹ Az eredetiben a zárjel hiányzik.

² Az előző fordítók valószínűleg az írásjelek elhelyezésének hibás volta következtében, a mint ez a Corpus jurisból kitűnik, e szavakat «juxta verum praetium eorundem» tévesen a mondat megelőző és nem a következő részéhez olvasták, de hogy ez tévedés, mutatja az, hogy a hitbér kielégítése miféle becsű szerint történjék, az már a mondat első részében meg van írva, és mutatja Quadri-partitum IV. r. 58. cz., melyben a «tamen» szó választja külön az említett szavakat.

5. §. Negyedszer: az adósságok fizetésénél és a sommásan fölszámított, vagy tételenként megjelölt kártérítéseknél. Ezenkívül a patvarkodás, nyelvváltság és a királyi felség vagy bármely vármegyei ispán törvényszéke megsértése birságának letételénél avagy más ilyen ügyekben és esetekben; a melyekben az ingó és eladható javakat hasonlóképen igaz becsük és nem az előadott árszabás szerint kell elfogadnunk.

6. §. Ötödször és utójjára, a közbecsű a határjárásoknál és határigazításoknál szokott előfordulni. De az utolsó esetben, csak a tekintetből szokott becsű történni, hogy az, a kinek a bíró az eskü letételét odaitéli, a felek között per tárgyát képező földeket, erdőket, cserjéket vagy réteket, szőlőhegyeket, annyi nemessel¹ sajátíthatja el és szerezheti meg magának, a hány girát érőknek azokat a földeket, erdőket, cserjéket, réteket és szőlőhegyeket, találni fogják.

¹ T. i. mint eskütársakkal.

VÉGE AZ ELSŐ RÉSZNEK.

MÁSODIK RÉSZ.

1. CZÍM.

Nemes Magyarország jogainak és szokásainak második részéről általában.

Miután Isten segedelmével a főbb dolgokról, tudniillik a birtokjogoknak adományozásairól és ezek nemeiről, valamint a fekvő jószágoknak osztályairól, eladásairól, elzálogosításairól; a határoknak elkülönítéséről, a hitbérek és leánynegyedek fizetéséről és egyéb ezekhez tartozó és velük kapcsolatos dolgokról, a melyeken ugyanis minden főpap és báró úrnak, mágnásnak és nemesnek eredete alapszik és uralma nyugszik, röviden szólék, az maradt még hátra, hogy munkámnak e második részében az ügyeknek és pereknek folyamáról és a végrehajtásokról, valamint az ezeket tárgyzó ítélethozás rendjéről értekezsem.

1. §. Mielőtt azonban eme rész tulajdonképenvaló anyagának fejtegetésére térnék, mivel ez ország rendeleteit gyakran közbe kell illesztenem, röviden előrebocsátom azt, hogy a fejedelem és az ország rendeletét vagyis közönséges végzeményét általában miképen kell magyaráznunk és ezenkívül azt, hogy a mi szokásunk, vagyis nem írott jogunk, a melylyel ez idő szerint közönségesen élünk, kezdetét és eredetét honnan vette?

2. CZÍM.

Hányféleképen értjük a közönséges végzeményt?

A fejedelmek rendeleteit vagy az ország végzeményeit tehát (a mint alkalom hozza magával) négyféleképen lehet érteni.

1. §. Mert némely rendeleteket, a későbbiek egészen eltöröltek s egyszerűen megszüntették.

2. §. Másokat csak részben töröltek el, részben pedig erőben hagytak.

3. §. Némelyeket hallgatással mellőztek.

4. §. És némelyeket behoztak.

5. §. A teljesen eltörölt rendeleteknél tehát (a minők a nádori köztörvényszéket, a kihirdetett gyűléseket, a párbajra szóló ítéletet és a három vásáron való kikiáltást illetők) az eltörlés idejére kell figyelemmel lennünk. Mert azok a jövődre és nem az elmúlt ügyekre és dolgokra szabnak törvényt úgy, hogy ezutánra sem ilyen nádori köztörvényszékek¹ nem tarthatók, sem párbajvívások,² sem kihirdetett gyűlések³ sem pedig három vásáron való kikiáltások,⁴ nem lehetnek.

6. §. Mindazáltal azokban az ügyekben, a melyeket ama törvények erejénél fogva kezdettek meg, a régi módot kell megtartani, a mely szerint azokat megkezdtették; nem azért mintha ezeket ismét keletbe hoznók, hanem azok folyamatának megtartására nézve.

7. §. Másképp állana a dolog, ha magában a rendeletben⁵ szavakkal volna kifejezve és megírva, hogy azok a törvények és rendeletek a multra is visszahatnak. Mert általában a rendeletek (a mint előbb érintém) nem a multakra, hanem a jövődre köteleznek.⁶

8. §. Másodszor pedig, a mikor tudniillik részben helyben hagyva, részben pedig eltörölve vannak, akkor az eme rendeletekben és végzeményekben foglalt szavak jelentéséhez kell fordulnunk s magunkat ahhoz tartanunk, hogy a helyben hagyottakat megtartsuk, az eltöröltöket pedig elvessük és ne alkalmazzuk.

9. §. Harmadszor: a midőn a korábbi törvényeket vagy rendeleteket hallgatással úgy mellőzték, hogy a későbbiek a korábbiak megváltoztatásáról és megmásításáról említést nem tesznek; akkor a korábbi törvények erejüket megtartják, hacsak a népnek ellenkező gyakorlata azoknak erejét nem vette. Mert a tényleges és folytonos gyakorlat sokszor törvényt ront.

10. §. Negyedszer pedig, tudniillik: ha új törvényeket hoznak be, akkor azok szerint kell ítélni, az előbbieknél akár szigorúbbak, akár enyhébbek legyenek azok. Mert a fölött már ítéletet mondani nem lehet, hogy jól vagy rosszul vannak-e rendelve? hanem azok szerint kell ítélnünk.

¹ Mátyás VI. 1., Ulászló I. 35.

² Mátyás VI. 18., Ulászló I. 37.

³ Mátyás VI. 2., Ulászló I. 36.

⁴ Mátyás VI. 17., Ulászló I. 38.

⁵ Az eredetiben levő «in» a Corpus jurisban hiányzik.

⁶ Mátyás VI. 70.

3. CZÍM.

Kik alkothatnak törvényeket és statutumokat?

Immár azt a kérdést veszem fejtegetés alá: vajjon a fejedelem törvényeket és statutumokat önmagától alkothat-e, avagy a nép beleegyezésének is szükséges hozzájárulnia?

1. §. Mire nézve meg kell jegyeznünk, hogy jóllehet hajdan, a midőn a magyar nemzet még pogány módra élt és nem király, hanem vezér és kapitányok igazgatása alatt állott, akkor a törvényhozásnak és rendelkezésnek minden hatalma ezeknél vala.

2. §. De minekutána a katolikus hitre tértek és maguknak önként királyt választottak, úgy a törvényhozásnak, mint bármely birtok adományozásnak és minden bíraskodásnak hatalmát és jogát az uralkodással és kormányzással együttesen ez ország szent koronájának, melylyel Magyarország mindenik királyát megkoronázni szokták, joghatóságára és következképen a mi törvényesen rendelt fejedelmünkre és királyunkra ruházták át. És így ettől fogva a királyok a törvényeket a nép összehívása és megkérdezése mellett kezdték alkotni, a mint ez korunkban is történni szokott.

3. §. A fejedelem mindazáltal egyedül a maga akaratából és önkényesen, kiváltképen az isteni és természeti jogot sértő dolgokban és az egész magyar nemzet régi szabadságának ártalmára semmit sem rendelhet; hanem össze kell hívnia és megkérdeznie a népet; ha vajjon ennek az ilyen törvények tetszenek-e vagy sem? a kik ha *igennel* felelnek, azontúl az ilyen végzéseket (az isteni és természeti jog mindig épségben maradván) törvényekül tartjuk meg.

4. §. Többnyire pedig, közös megegyezéssel, maga a nép is elhatároz valamit, a mit a közjóra hasznosnak ítél és írásban terjeszti a fejedelem elé, kérvén, hogy erre nézve neki törvényt adjon és ha maga a fejedelem az ilyen végzéseket elfogadja és helyben hagyja, akkor az törvényerőre emelkedik¹ s azonnal törvénynek kell tekintenünk.

5. §. Mégis mindezeket nem a nép, hanem különösen a fejedelem statutumainak mondjuk azért, mert ha a fejedelem beleegyezése és megerősítése mindkét esetben azokhoz nem járul, eme rendeleteknek semmi ereje nem leszen. Mindazáltal általános néven eme rendeleteket igen gyakran az *ország végzeményeinek* nevezzük.

¹ 1635 : 18.

4. CZÍM.

Kiket értünk a nép és kiket a köznép elnevezése alatt?

E helyen pedig a nép neve és elnevezése alatt egyedül a főpap és báró urakat és egyéb mágnásokat s a többi nemeseke-¹ kell értened, de nem a nem nemesekeket.

1. §. Noha² e kifejezés: *nép* minden nemest és nem nemest egyaránt felölel, mindazáltal a nem nemesekről (kiket a *köznép* elnevezés alatt értünk) e részben czélunkhoz képest szó sincsen.

2. §. Mert miként a nem a fajtól, úgy különbözik a köznép a néptől. Mert a nép elnevezés magába öleli az összes nemesekeket, úgy a mágnásokat, mint az alsóbb rendűeket, a nem nemesekeket is ide számítva; de a köznép elnevezése alatt egyedül a nem nemesekeket értjük.³

5. CZÍM.

A rendeletek és statutumok kiket köteleznek?

Továbbá, ha azt kérdezzük, hogy a rendeletek és a végzemények kit köteleznek?⁴ tudnunk kell, hogy első sorban magát a fejedelmet kötelezik,⁵ a ki azokat a nép kívánságára közre adta, miként a közmondás tartja: «vesd magad alá a törvénynek, a melyet magad hoztál». Mást tartunk a pápáról és a római császárról, a kikről e részben semmi szó nincsen.

1. §. Azután köteleznek mindenkit, a ki a fejedelem joghatóságának alá van vetve.

2. §. És nem csak ezeket, hanem mindazokat az idegeneket is, a kik ebben az országban tartózkodnak.

3. §. De ha a közönséges rendelkezés valamely büntetést vagy hátrányt czélozna, akkor az idegeneknek három havi időt adnak, a mely idő reájuk nézve a statutumok kihirdetését pótolja. Példának okáért, ha az volna elhatározva és elrendelve, hogy egy bécsi vagy boroszlói avagy más idegen se merészeljen feje és minden javai elvesztésének terhe alatt⁶ árúczikkeivel az ezen

¹ Az 1608: K. u. 1. t.-cz. szerint a királyi városokat is.

² A Corpus jurisban levő «autem» hiányzik az eredetiben.

³ 1543: 36

⁴ Az eredetiben «ligant», a Corpus jurisban «ligent».

⁵ Az eredetiben ismét «ligant», a Corpus jurisban «ligent».

⁶ A Corpus jurisban levő zárjel az eredetiben hiányzik.

országban tartani szokott vásárookra jönni vagy az országból juhokat, ökröket és lovakat nyájanként kivinni és kihajtani, akkor a három hónap időközében az ilyen idegent, még ha tetten kapnák is, jogosan sem halállal büntetni, sem vagyonától megfosztani nem lehet, mivel őt a statutumok nem tudása és ki nem hirdetése menti.

4. §. De csakis egy hónap illeti meg az idegent akkor, ha nem büntetésre vagy hátrányra czéloz, hanem valaki jogának vagy az ítéletnek orvoslására, avagy a perlekedés módjára tartozik.

5. §. A benntlakókra nézve pedig bárminő rendűek, méltóságúak és rangúak legyenek, a statutumok közzé tételének ideje elégséges. És ily módon sem a belföldiek sem az idegenek magukat nem menthetik mert: «a ki Rómában van, annak római szokások szerint kell élnie».

6. CZÍM.

Honnan eredt a mi szokásunk, melyet a törvénykezésben meg kell tartanunk?

Másodszor tudnunk kell, hogy ámbár ez országnak majd minden joga eredetileg a pápai és római császári törvények kütfőiből származott, mindazáltal ennek a mi hazai szokásunknak, a melylyel mostanában a törvénykezésben közönségesen élünk, háromféle alapja van:

1. §. *Először*, a közönséges rendeletek és végzemények.
2. §. *Másodszor*, a fejedelmi kiváltságlevelek.
3. §. *Harmadszor* pedig: az ország rendes biráinak ítéletei.

4. §. *Először* (mondám) a közönséges rendeletek, a mely dolognak eredetét, hogy messzibbről keressük, meg kell jegyezniünk, hogy dicsőséges királyunk és apostolunk: *Szent István*, a ki első volt Magyarország királyai között és a ki a magyar nemzetet a szent hit világosságára térítette, legelsőbbben tett közzé jeles rendeleteket, a melyek azonban inkább a hitvallás elemeit, mint a perlekedés rendjét foglalják magukban és adják elő.

5. §. Azután *Szent László* királyunk és hitvallónk is, a ki kardjával Dalmátországot és a tengerparti részeket Magyarországnak alája vetette és a ki a magyar határokat gyakori betörésekkel megrohanni szokott tatár népet, nyílt csatában többször leverve,

ez ország határaitól messzire kergette és visszavonulásra kényszerítette, igen jó törvényeket alkotott.

6. §. Azután a győzedelmes *András* király, harmadik *Béla* királynak fia és *Szent Erzsébet* özvegynek az apja, — a kit mi Jeruzsáleminek nevezünk,¹ azután hogy jeruzsálemi hadjáratából, melyet a saraczenok ellenében a katolikus szent hit védelmére, a magyaroknak tömérdek seregével indított vala, szerencsésen visszatért, főkép a nemesi mentességre, előjogokra² szabadságokra nézve igen jó törvényeket és jeles végzeményeket alkotott; melyeket a magyar nemzet mai nap is, mint szent végzeményeket éig magasztal.

7. §. Végre *Lajos*, *Zsigmond*, *Albert*, és *Mátyás*, dicső fejedelem uraink, Magyarország királyai is hasonlóképen tettek a maguk idejében bizonyos rendelkezéseket.

8. §. Legújabbán pedig *Ulászló* fenséges Fejedelem Urunk is, a mostani király, a többieknél nem kevésbé jeles³ törvényeket alkotott, a kinek dicső emlékét a magyarok mindig áldani fogják.

9. §. És jöllehet eme rendeletek és törvények főként *Szent István* és *Szent László* királyokéi, kik méltán kiérdemelték, hogy nevüket a szentek sorába iktassák, fölötte régi voltuknál fogva, már csaknem elenyésztek,⁴ miután ők különben is tudvalevőleg inkább isteni mint emberi törvényekkel foglalkoztak⁵ és az utánuk következő többi királyok végzeményei is, némely záradékaikban és czikkeikben megváltoztak és módosultak; mindazáltal a mi már több mint száz év óta törvényerőre emelkedett szokásunkba a hosszas gyakorlat mégis majd mindenik boldogult király rendeleteiből valami törvényes intézkedést átvett és átvitt.

10. §. Másodszor, eredt a mi szokásunk a fejedelmek kiváltságleveleiből, a melyeket, a dolgok úgy hozván magukkal, a midőn a törvényszéken fölmutatva felolvastak és (a józan okosság szerint) illendően és igazságosan kelteknek, kiadottaknak találtak, az ilyen törvénykezési hosszas gyakorlat útján keletkezett a mi szokásjogunknak bizonyos része.

11. §. Harmadszor pedig és utójára ez a mi szokásunk az ország rendes biráinak ismételt, sőt több ízben egy és ugyanazon renddel, módon és eljárással hozott és alkotott s törvényes

¹ A Corpus jurisban levő zárjel az eredetiben hiányzik.

² A Corpus jurisban levő «et» az eredetiben hiányzik.

³ Az eredetiben «praestantiores», a Corpus jurisban «praestantes».

⁴ Az eredetiben «abolitae», a Corpus jurisban «oblitae».

⁵ Az eredetiben «dinoscantur», a Corpus jurisban «dignoscuntur».

végrehajtással is megerősített ítéleteiből és ítélő leveleiből származott.

12. §. Mindazáltal azt állítják, hogy azt a törvénykezési eljárást, perlekedési gyakorlatot, a melyet mi a peres ügyek megkezdésében, folytatásában, megvitatásában és elintézésében követünk, az Ő uralkodása alatt, *Károly* király úr, az említett *Lajos* királynak apja, Franciaország határaitól hozta be az országba; melyet mindez ideig (a közönséges rendeletek azon csak némely kifejezésekben tévén változtatást) mindenkor sértetlenül megtartottak és jövőre is mindig meg kell tartani.

13. §. Mert különben új törvények behozásával (míg ezeket megtanulhatnak és közhasználatba vehetnék) Magyarország egész nemességének jogai szükségkép semmivé lennének.

7. CZÍM.

A kiváltság meghatározása és hányféle a kiváltság?

Továbbá, mivel szokásainknak bizonyos része (a mint előadám) a fejedelmek kiváltságleveleiből van véve, azért elhatároztam egyet-mást a kiváltságokról is elmondani.

1. §. Mire nézve tudnunk kell, hogy a mit kiváltságnak mondunk, az mintegy a többiből kivált és különszerű törvény, a mely csak egy, vagy kevés embert illet.

2. §. Másképen pedig, kiváltságnak mondunk valamely előjogot¹ és különös megtiszteltetést. És ez a fejedelem jótéteménye, melyben gyakran a közönséges jog ellenében részesít valakit.

3. §. A kiváltság pedig kétféle, tudniillik *általános* és *különös*. Az általános az, a melyet valamely közönségnek vagy testületnek, például városnak vagy káptalannak avagy konventnek adnak. És ez örökös.

4. §. A *különös* pedig az, a melyet csupán személynek adnak. És ez a személylyel elenyészik; hacsak netán arról nem történt gondoskodás, hogy a kiváltság ereje a kiváltságoltnak örököseire és utódaira is átszálljon. Mert ebben az esetben az ő örököseinek és utódainak is javára szolgál.

¹ Az eredetiben «*praerogativum*», a Corpus jurisban «*praerogativa*».

8. CZÍM.

Vajjon a kiváltság eltörli-e a végzeményt és viszont?

De kérdés lehet, (a mint kérdésbe jöttét magam is gyakran hallottam) hogy vajjon a kiváltság eltörli-e a végzeményt, vagyis a közönséges jogot és viszont¹ a végzemény megszünteti-e a kiváltságot?

1. §. Noha sokan sokfélét beszélnek s más meg más véleményben vannak és mindkét részről lehet némely bizonyítékot fölhozni; mi mégis általában azt tartjuk, hogy a közönséges jog vagy végzemény minden kiváltságot és mindenkiét eltörli és megerőtleníti, azokban az esetekben, a melyekben a közönséges rendelet azokról kifejezetten említést teszen.

2. §. Példa erre mostani király urunk végzeménye,² melylyel Visegrád város szabadságát eltörli; a szabad városokon a kilenczed megvétele és több más efféle.

3. §. Habár eme szabadságokról, a kilenczed alól való kivételről s ennek nem fizetéséről javukra régóta kiadott kiváltságlevelük van, mégis e tekintetben nem a kiváltságot, hanem a végzeményt és közönséges rendeletet kell megtartanunk.

4. §. De az a kiváltság, a melyet ellenkező törvény vagy közönséges végzemény kifejezetten el nem törölt, erőtlenné nem lesz, miként ezt föntebb³ a végzemények tárgyalásánál és értelmezésénél bővebben megtalálod.

9. CZÍM.

Hogy a kiváltság kétféle tekintet alá eshetik; és kétféleképen kelhet. És először törvényesen.

A kiváltság pedig kétféle tekintet alá esik, tudniillik: a mennyiben az a fejedelem kizárólagos hatalmából helyesen és törvényesen származik és a mennyiben nem; hanem másoknak kárát czélozza vagy másképen a közönséges rendelettel ellenkezni látszik.

1. §. A mennyiben tehát a kiváltság a fejedelem kizárólagos hatalmából ered, mint például a birtokjogok adományozása, a

¹ Az eredetiben «si», a Corpus jurisban «an».

² Ulászló I. 102., III. 39.

³ II. r. 2. cz.

vám és harminczad fizetése alól való mentesítés, a szabad vásár és közönséges sokadalom, a rév és vám adományozása, a mi egyedül a fejedelmet illeti, azt mindig meg kell tartanunk, ha csak másoknak nyilván sérelmére nincsen.

2. §. Épen azért az ilyen kiváltságlevelek végére ezt a záradékot: «salvo jure alieno»¹ mindig be szokták tenni és iktatni.

3. §. Mert ha valamely paraszt embert, avagy várost, maga a fejedelem a vámfizetés alól jelenben fölmentene is, szabadsággal megajándékozna, holott megelőzőleg hívei közül valakinek az igazságos vámszedést már eladományozta, akkor az utóbbi, tudniillik: a felmentő kiváltság, mivel a vámszedésről kiadott előbbi kiváltságot nyilván sérti, az elsőt meg nem erőlténítheti és az ilyen vámszedést el nem törölheti.

4. §. De a kiváltságot adó fejedelem fekvő jószágaira és vámjaira nézve az ilyen fölmentés megáll és helyén marad.

10. CZÍM.

Hogy a kiváltság másoknak kétféle módon válhatik sérelmére.

Továbbá a vásárok, sokadalmak és révek adományozásáról is ugyanazt kell tartanunk, hogy az ezekről kiadott kiváltságok mindig megállanak, ha mások jogainak sérelme nélkül voltak adományozva. A melyek kétféle módon sérthetik a mások jogait.

1. §. Először: mint előbb mondtam az *időre nézve*. Mivel a másoknak kiváltsága előbb kelt, a melyet az utóbbi el nem törölhet, még megszüntető záradékkal sem.

2. §. Másodszor: a *helyre nézve*, mivel folyóvízi vámokat vagyis révjogokat jogosan csak úgy lehet adni, hogyha az a hely, a melyre nézve adják² másoknak helyeitől, a melyekre nézve tudniillik már előbb voltak megadva, legalább egy mért-földnyi távolságra van.

3. §. Jóllehet közelebbre is adhatók, ha az adományozás az előbbieknél romlását, vagy azoknak tetemes kárát nem hozza magával.

¹ Magyarul: «*Mások jogának sérelme nélkül*».

² Az eredetiben a zárjelek hiányzanak.

4. §. Heti és országos vásárokat is adományoznak és adományozhatnak ilyen távolságra és még közelebb eső helyekre is; csakhogy az újonnan engedélyezetteket az előbbi országos és heti vásárokkal egy időben és ugyanazon a napon ne tartsák, s egyébként is, az újak a régiebbeket nyilván meg ne rontsák.

11. CZÍM.

Második módon a kiváltság törvény ellenére kél.

Más módon tekinthetjük a kiváltságot, a mennyiben az nem a fejedelem kizárólagos hatalmából származik; azaz a fejedelemnek nincsen igaz és törvényes joga ilyen kiváltságadásra, minthogy mások sérelmét czélozza, vagy mivel a közönséges jogot és az általános rendeletet sérti.

1. §. És az ilyen kiváltságnak ereje nincsen. Így például közönséges végzeménybe foglalták azt, hogy a törvényszékek előtt a nyolczados törvényszakokon kívül készült levélátiratoknak hitele nincsen és ha mégis a fejedelem valakinek kiváltságát e rontó záradékkal: «non obstante lege, vel decreto regni nostri, hujusmodi transumpto volumus fidem adhiberi etc»¹ egyszerűen átíratná; avagy iktató levelet adna ki, azzal a kegyelemmel, hogy tudniillik valamely adományt, ellent nem állván az, hogy egy év leforgott, foganatosítani kell, ezt, minthogy nyilván az ország jogaiba és szokásaiba ütközik, meg nem tartjuk s megtartandónak sem tekintjük.

2. §. Ugyanezt kell tartanunk azokról a kiváltságokról is, a melyeket arra nézve adtak vagy adnának ki a jövőben, hogy bárkinek folyamodására a vármegyék törvényszékein, a megyei ispánok előtt felelni ne tartozzanak² és hogy az ország más rendes birái elibe, egyedül a királyi felséget vagy ennek személyes jelenlétét kivéve, perbe vonhatók ne legyenek.

3. §. Ezen kívül, ha valamely úrnak vagy nemesnek esküt ítélnének és olyan kiváltságot mutatnának föl, hogy nem az alperes személyesen, hanem annak tisztje tartozzék azt letenni s több efféle; az ilyen kiváltságot, minthogy az az egész ország közönséges és régóta törvényerőre emelkedett szokásait sérti, sehol meg nem tartják.³

¹ Magyarul: «parancsoljuk, hogy ez átíratnak hitelt adjanak, a törvény vagy országunk végzeménye ennek ellent nem állván».

² 1495 : 15.

³ 1655 : 78.

4. §. Mert minden úr és nemes, tudniillik úgy az egyháziak, mint a világiak és a mindkét nemen levő többi birtokosok is, a kiknek ebben a Magyarországon fekvő jószágai és birtokjogaik vannak, az ő birtokjogaik megtartására és mindenemű innen felmerülő peres ügyek folytatására nézve, egyenlő törvénnyel és egy és ugyanazon szokással tartoznak élni, a mint ez az első részben is meg van írva.¹

12. CZÍM.

A kiváltság hányféle módon veszti erejét.

Meg kell jegyeznünk továbbá, hogy a kiváltság többféle módon veszti erejét.

1. §. Először ugyanis² a kiváltság megsemmisül és erőtlenné lesz, ha valaki a neki adott kiváltság ellenére tesz, vagy azzal visszaél; mivel méltán veszti kiváltságát az, ki a neki engedett hatalommal visszaél. Miképen az, a kinek a fejedelemtől, a saját területén elfogott gonosztevőknek megbüntetésére kiváltsága van, de a kezére került tolvajt vagy rablót fel nem akasztja vagy karóba nem húzza, hanem kialkudott³ pénzszeget csikarván ki tőle elbocsátja: az ilyen kiváltságával visszaél,⁴ minthogy a fejedelem nem arra adott hatalmat, hogy a gonosztevőket elereszsze, hanem arra, hogy azokat érdemük szerint halállal sújtsa és büntesse.

2. §. Másodszor elveszti kiváltságát az, a ki törvényes időben nem él a neki adott és engedett kiváltsággal.⁵ Például: ha a királyi felség valakinek várat, vagy akármely más birtokjogot adományoz és az adományos egy év forgása alatt, a királyi vagy nádor és valamely hiteles hely emberei útján, adománylevelét végre nem hajtja: akkor az év leforgása után az ilyen adománylevelével minden erejét veszti⁶ a melyet (a mint előbb mondtam)⁷ még a kegyelemmel nyert iktatólevellel sem lehet megújítani, hanem az adománylevelet újólagnak⁸ kell készíteni és kiadni; ha csak időközben, azt a birtokjogot, más valaki a maga számára föl nem kérte.⁹

¹ I. r. 17. cz.

² Az eredetiben «enim», a Corpus jurisban «etiam»

³ Az eredetiben «pactatum», a Corpus jurisban «pactatam»

⁴ III. r. 32. cz., Zsigmond VI. 7., 1715 : 48.

⁵ 1622 : 17., 1649 : 45.

⁶ II. r. 32. cz.

⁷ II. r. 11. cz.

⁸ Az eredetiben «de novo», a Corpus jurisban «nova».

⁹ Az eredetiben «impetrabit», a Corpus jurisban helyesebben «impetra verit».

3. §. A hetivásárok, sokadalmak és a révek dolgával¹ is ugyanígy kell elbánnunk.² Hogyha a fejedelem valakinek vásárt, sokadalmat vagy réveket enged, az ilyen evvel az adománynyal és kiváltsággal egy év leforgása alatt éljen és kezdje azt használni, mert különben az év letelése után ereje megszűnik.

4. §. Itt azonban meg kell jegyeznünk, hogy ha a mondott egy esztendő leforgása alatt, az iktatásnak foganatosítása megtörtént, és akár az afelől kelt tudósító levélben, akár a foganatosítás folyamán, a királyi embernek és biznyságnak vagy akár káptalannak avagy konventnek vétke vagy hanyagsága miatt valamely hiba fordult elő akkor, ez esetben az adomány foganatos marad és az efféle foganatosítást az esethez képest meglehet és meg kell igazítani.

5. §. Azonban, ha azt a végrehajtást általában elmulasztották vagy másképp maga az adományos követett el abban valamely hibát, ezt helyrehozni egyáltalán nem lehet, hanem a várat vagy azt a birtokjogot újból kell (a mint érintém) fölkérni.³

6. §. Harmadszor, elveszti kiváltságát az, a ki felségsértés vagy hűtlenség vétkébe esett; és ekkor nem csak kiváltságát, hanem fejét és minden javait is veszti.⁴

7. §. Negyedszer, ha a kiváltság másnak⁵ tetemes kárára van,⁶ miként főttebb ez esetet már megmagyarázva találod,⁷ mert különben sem valószínű az, hogy az adományozó fejedelem másnak akár jelen, akár jövődöbeli jogát tetemesen sérteni akarná.

8. §. Ötödször: ha a fejedelem vagy az országnak más rendes birája a kiváltságnak erőtlen voltát biztos tudással látván, és felismervén, sokban annak ellenére ítélt. De másképp áll a dolog, ha a kiváltság ellenében az ítélet valamikor tévedésből kelt volna; mert ez esetben megtartván a törvény szerint megtartandókat, perújítással lehet azt a hibát és a kiváltság tartalmát helyre hozni.

9. §. Hatodszor, arról a kiváltságról való nyílt vagy hallgatólagos lemondással. Nyíltan úgy, hogy valaki kiváltságáról nyilvánosan lemondott⁸ vagy lemond.⁹ Hallgatólagosan pedig

¹ Az eredetiben «in facto etiam fororum etc.», a Corpus jurisban «in hoc facto etiam fororum etc.».

² Az eredetiben «faciendum», a Corpus jurisban «sentiendum».

³ Az eredetiben «dehebit» a Corpus jurisban «debet».

⁴ I. r. 14. cz.

⁵ Az eredetiben «alternis», a Corpus jurisban «alterius».

⁶ Az eredetiben «redundat», a Corpus jurisban «redundet».

⁷ II. r. 11. cz.

⁸ Az eredetiben «renunciavit», a Corpus jurisban «renunciaverit».

⁹ Az eredetiben levő «vel renunciabit» hiányzik a Corpus jurisban.

úgy, hogy eme kiváltság ellenére, az ő tudtával és ellent mondása nélkül nyilvánosan tesznek valamit és ő teljességgel hallgat, a mely hallgatás, mivel sérelmével jár, ellenében lemondás színet ölti magára.

10. §. Hetedszer, az előbbit eltörlő utóbbi által; ha tudniillik, mind a kettő egy és ugyanazon személy vagy község részére készült és volt kiadva; ekkor az elsőt félre teszszük és a másodikat tartjuk meg.

11. §. Nyolczadszor és utójjára megszűnik a kiváltság, ha a fejedelem, a ki adta, azt kifejezetten visszavonja; mindazáltal¹ helyes és a visszahúzásban világosan fölfejtett okokból. Mert ha e visszahúzást alapos okok nem támogatnák és a visszahívó levél azt tanúsítaná, hogy ez egyszerűen történt: a visszahúzásnak helye nem lesz. Mert különben igen sok baj következne belőle és kiváltsága felől mindenkinek minden nap kétségben kellene lennie. Legyen elég ennyi, a mit a kiváltságokról elmondék.

13. CZÍM.

Miképen határozzuk meg a pecsétet és hogy a pecsét kétféle.

De mivel minden kiváltságot pecséttel szoktak erőre emelni és megerősíteni, azért helyén való, hogy ebben a részben a pecsétokról is szóljak valamit.

1. §. Mire nézve tudnunk kell, hogy a pecsét az az aranyba vagy más ércbe avagy viaszba nyomott nyilvános jelvény, a mely minden tényt megerősít.

2. §. És a pecsét kétféle, tudniillik: *hiteles* és *nem hiteles*. Hiteles, mintegy közhitellel felruházott az, a melynek hinni kell. Ilyen van sajátképen a fejedelemnek, az ország rendes biráinak, valamint a káptalanoknak és a konventeknek. A levélre helyezett ilyen hiteles pecsét, minden tényt, a mi azokban a levelekben kitéve és előadva van, megerősít.

3. §. Ezen kívül a városoknak és mezővárosoknak is van a királyoktól és fejedelmektől nyert hiteles pecsétük, a melynek az előttük fenforgó és közöttük fölmerülő tényekre és dolgokra nézve teljes ereje van.

4. §. Nem hitelesek pedig a magánszemélyek pecsétai, és az ilyenek semmi örökösséget magukban nem foglalhatnak.

¹ Az eredetiben «ex causis tamen», a Corpus jurisban «idque ex causis».

5. §. Ezeknek sok neme van; mert más a főpap uraké, nem különben az örökös ispánoké és egyéb báróké, a kik a báróság tisztét viselik; ismét mások az ilyen báróktól leszarmazókéi és ismét mások az ország nemeseiéi és előkelőie, melyek megannyian valóságos és külön czímerekkel vannak kimetszve és ábrázolva.

6. §. A magasabb¹ főpapok tehát, mint az érsekek, püspökök, nemkülönb az aurániai perjel s az ország szabad és örökös ispánjai és a ráczországi despota a saját valódi² és nyilvános pecséteikkel megerősített levelükben ügyvédeknek rendelkezhetnek.

7. §. A többi bárók és mágnások pedig, valamint a nemesek, az ügyvédrendeléseket és egyéb bevallásaikat (hogy hazai kifejezést használjak) az ország rendes birái és a hiteles helyek, tudniillik a káptalanok és konventek előtt tartoznak tenni.

8. §. Azonban az ország rendes birái és a hiteles helyek, a kiknek és melyeknek hiteles pecsétük van, az ő saját pecsétjük alatt (de szabályszerűleg és törvényesen) ügyvédeknek rendelkezhetnek és mindennemű más bevallásokat tehetnek.

14. CZÍM.

Királyaink közül kiknek kiváltságait tartjuk meg és és kiknek nem?

Továbbá: miután a kiváltságokat és pecséteket már megmagyaráztam, szükséges azt is látnunk, hogy ez ország királyai és fejedelmei közül, kiknek kiváltságait tartjuk meg és a törvényszékeken kikéit kell visszavetnünk és minden erő és hatály nélkül valóknak tekintenünk.

1. §. Mire nézve tudnunk kell, hogy *Szent István* és *László* királyoknak, továbbá első *Andrásnak*, *Salomon* király³ atyjának nemkülönb első *Béának*, *Szent László* király atyjának, és első *Gézának*, ugyanazon *Szent László* testvérének és *Kálmánnak*, az említett *Géza* fiának, a ki elsőbben⁴ váradi püspök volt, de királyi örökös nem létében, apostoli fölmentés mellett az ország

¹ Az eredetiben «superiores itaque praelati», a Corpus jurisban «scientum tamen quod praelati».

² Az eredetiben levő «veris» a Corpus jurisban hiányzik.

³ Az eredetiben levő «regis» a Corpus jurisban hiányzik.

⁴ Az eredetiben «primum», a Corpus jurisban «primus».

kormányát átvette, — a miért magyarul ma is *Könyves Kálmánnak* nevezik, — minden kiváltságleveleit megtartjuk.

2. §. Továbbá: második István királynak, ugyanazon Kálmán fiának leveleit.

3. §. És második Béla királynak, tudniillik az Álmos vezér fiának, a kit «Vak»-nak neveztek, leveleit.

4. §. És szintén második Géza királynak, a Vak Béla fiának leveleit.

5. §. Nemkülönben harmadik István királynak, a második Géza fiának leveleit.

6. §. Azután harmadik Béla királynak, a második Géza fiának, tudniillik az említett harmadik István testvérének leveleit. És ez a Béla az, a ki a tolvajokat és rablókat üldözte és az országból kiirtotta.

7. §. Végül Imre király leveleit, a ki harmadik Bélának volt a fia. És ez Imre, a ki a mint állítják, a váradi egyházat bizonyos javadalmakkal¹ felékesítette és gazdagította.²

8. §. És ezt az Imrét ferdített néven némelyek másképp Henriknek is nevezték és irták; de nem a magyarok, hanem inkább a németek szokása szerint hívták annak.

9. §. Ezeknek a királyoknak neveit nem is vala épen szükséges felsorolnom; sőt róluk való megemlékezésemet és megjegyzéseimet rövidebbre is szoríthattam volna. Minthogy azonban e királyok alatt, a kik gondjukat inkább az Isten egyházának gyarapítására és az ez országba mintegy újból telepített keresztyén népnek üdvösségére igyekeztek fordítani,³ Magyarország nemesei az ő nemességükre és szabadságukra nézve igen kevés kiváltságot nyertek és különben is voltak közöttük bizonyos királyoknak nevezett fejedelmek, kiknek levelei erőtelenné lettek: úgymint a német⁴ *Péter*, a magyar *Aba*, *Salamon* első Andrásnak a fia és negyedik István az említett vak Béla fia, a ki csak öt hónapig tartá a koronát és királyi pálczázt s a kit az országból csúfosan kiűztek; nemkülönben harmadik László, az említett Imrének vagy Henriknek a fia, ki csak hat hónapig uralkodott, mindezeket hosszasan adám elő azért, hogy a királyok neveit és kiváltságait világosabban megismerhessük.

¹ Az eredetiben «dotationibus», a Corpus jurisban «donationibus».

² A Corpus jurisban e mondat zárjel közt van, de az eredetiben nincsen.

³ Az eredetiben e közbe vetett mondat nincs zárjel között, csak a Corpus jurisban.

⁴ Az eredetiben «Theuthumus», a Corpus jurisban «Theutonus».

10. §. Továbbá meg kell jegyeznünk, hogy az alább írt királyoknak és fejedelmeknek is, bárminő tényben és dologban kiadott leveleit és kiváltságait megtartják,¹ de azoknak neveit azért jegyeztem külön,² mivel a nemesi szabadságnak ama dicséretes és jeles előjogát, a melylyel mostan is közönségesen élünk, és a melynek örvendünk,³ annak a dicsőséges második András fejedelemnek (s mikép előbb megjegyzém) harmadik Béla király fiának idejében, ki a következő királyok sorában első fog lenni) foglalták írásba és erősítették meg közönséges végzemény és rendelet alakjában.

11. §. Jóllehet Szent István első királyunk uralkodása alatt is,⁴ valamint a többi utána következő királyok idejében is, sok nemes volt ebben az országban, a kik mindazáltal a királyoknak megállapított némi szolgálatokkal és a jobbagyaik részéről gyűjtelék fizetéssel tartoztak és voltak alávetve; a melyek alól a nemeseket, kiket akkoron «vitézlők»⁵-nek nevezték, legelőször ez az András király vett ki és mentesített.

12. §. És ugyanezért mind a mai napig, minden utána következő⁶ király, (a mint mondtam) mielőtt a szent koronával őt megkoronáznák, arra nézve, hogy ezen András király úr végzeményét és törvényeit megtartja, az ország főpapjai, bárói és mágnásai, valamint előkelői és nemesei előtt, esküt szokott letenni.

13. §. Ennak az András királynak a Thábor hegyén (Urunk és Üdvözítőnk színe átváltozásának helyén) bizonyos birtokadományozásról kelt és készített kiváltságlevele Hontvármegyében még mai napság is megvan.

14. §. Visszatérve tehát az elkezdett tárgynak folytatására, a főntebb említett második András királynak és negyedik Bélának, ugyanezen András fiának, a kinek idejében a tatárok Magyarországot elpusztították — kiváltságlevelei.

15. §. Ezenkívül ötödik István királynak, negyedik Béla fiának levelei (kivéve közülök azokat, melyeket ennek az István királynak hercegsége korában készítettek és adtak ki, a ki magát akkor Magyarország ifjabb királyának és Erdély hercegének szokta címezni)⁷ mert az ilyen leveleket nem tartjuk meg,

¹ Az eredetiben «observantur», a Corpus jurisban «observentur».

² Az eredetiben «seorsum», a Corpus jurisban «seorsim».

³ A Corpus jurisban levő zárjel az eredetiben hiányzik.

⁴ Az eredetiben levő «étiam», a Corpus jurisban «autem».

⁵ Az eredetiben «serventes», a Corpus jurisban «servientes».

⁶ Az eredetiben «sibi succedentes», a Corpus jurisban «ei succedentes».

⁷ Az eredetiben levő elhelyezése a zárjeleknek nem talál a Corpus juris elhelyezésével.

hacsak azután, hogy az ország kormányát jogosan átvette s annak birtokába jutott, ő maga talán meg nem erősítette.

16. §. Továbbá, negyedik László királynak, ötödik István fiának, a kit Kún Lászlónak neveztek, kiváltságlevelei megállanak és erejüket megtartják.

17. §. Továbbá harmadik, vagy melléknéven Velencei András királynak leveleit meg nem tartjuk, kivéve azokat, melyeket Károly király úr az ő közvetlen utóda, az erőben maradás jeléül vörös viaszba nyomott gyűrűs pecsétjével, melyben a kép mellett jobb felől *K.* betű van,¹ megerősített; mert az ilyeneket megtartják.

18. §. Továbbá: Károly királynak három pecsége volt, a melyek közül ő maga a két első megsemmisítette; az ezek alatt kelt kiváltságokat nem tartjuk meg, ha azokat a harmadikkal később meg nem erősítette. Ezt a harmadikat pedig arról lehet megismerni, hogy a pecsét lapjára metszett paizs mellett, a mely paizsban tudniillik kettős keresztet foglaltak be,² mindkét felől két sarkány alakja van.³

19. §. Továbbá Lajos királynak, a Károly fiának két pecsétje volt, a melyek közül az első Uzura vidékén elveszett, mivel kancellárjától főtisztelendő Miklós esztergomi érsektől ellopták, meg nem tartjuk, hacsak az első pecsét alatt kiadott leveleket az új másodikkal azután meg nem erősítették. A mely új pecsét alatt, úgy Lajos királynak első pecsétje, mint az ő apjának az előbb nevezett Károly király úrnak eltörtött és megsemmisített két előbbeni pecsétje alatt kelt levelek, az új vagy második pecsét reájuk függesztésével utóbb megerősítést nyertek. És az ilyeneket mindenütt megtartjuk.

20. §. Röviden szólva tehát Lajos király úrnak kiváltságlevelei, a melyek az Úr ezerháromszázhatvanegyedik évétől haláláig, tudniillik az üdvözülés ezerháromszáznyolcvankettődik esztendejéig keletkeztek, teljes erőben állanak: de az előbbieknak erejük nincsen, hacsak azután az említett módon megerősítést nem nyertek.

21. §. A miket, hogy annál világosabban megértsünk, elhatároztam, hogy Lajos királynak azt a záradékát, melyet az ilyen levelek megerősítésére alkalmazni szokott, azokból a megerősítő levelekből, a melyek közül eredetiben magam is többet

¹ A Corpus jurisban levő zárjel hiányzik az eredetiben.

² A Corpus jurisban levő zárjel hiányzik az eredetiben.

³ Az eredetiben «sunt», a Corpus jurisban «sint».

láttam és olvastam kiírva,¹ szóról szóra ide iktatom.² A mely is így kezdődik:

22.³ §. «A dolgoknak örök emlékezetére: Mi a fönt «említett Lajos király, adjuk tudtára mindenkinek, hogy a mikor «Bosnyák országunkban, az igaz hit ellenére az eretnekek és «Patarénok megszámlálhatlan sokasága fölburjándzott, mi azoknak ez országunkból is kiűrtása⁴ czéljából, egyfelől: személyesen «felszerelt hatalmas hadseregünkkel útra kelénk; másfelől pedig «a mi kancellárunkat, Miklós esztergomi érsek urat, a Christusban tisztelendő atyát, a kinél volt hiteles pecsétünknek, mind a «két példánya⁵ és Miklós nagyságos nádor urat a többi főpapokkal, bárókkal és országunk előkelőivel Uzurába küldöttük: «az érsek úrnak őrségre rendelt bizonyos szolgálai, gonosz szándékkal a mondott hiteles pecsétünknek mind a két példányát «ellopták.

23. §. «Mi tehát előre gondoskodván afelől, nehogy pecsétünknek ily módon történt elvesztése miatt alattvalóink jogaira «nézve a jövőben veszély támadhasson: magunk számára két «példányban új pecsétet metszettünk és elrendeltük, hogy ezt «minden kiváltságlevelünkre⁶ és néhai Uratyánk Károly királynak is, a megkoronázása idején metszett, de ugyan Ő általa «(mivel úgy tapasztalták,⁷ hogy igen sok hűtlenséget követtek «el vele) megsemmisített előbbeni; valamint a Havasalföld vidékén véletlenül elveszett második pecsété alatt keltekre is, a «mondott három pecsét mellé odailleszszék.

24. §. «A mi atyánknak a mondott két korábbi pecsétével «ellátott mindama kiváltságleveleire nézve pedig, a melyeket «sem apánk az ő későbbi pecsétével, sem mi az említett módon «veszendőbe ment pecsétünkkel meg nem erősítettünk, és a mely «kiváltságokra a mi új pecsétünket reá nem illesztettük, vagy «akármely nyílt levélre nézve, mely a megerősítést nélkülözi, «elrendeltük, hogy azok a kiváltságok és levelek, miként azokat «atyánk visszavonta és megsemmisítette,⁸ mindenben erőtlenek «és foganatlanok legyenek.

¹ Az eredetiben «excerptam», a Corpus jurisban «exceptam».

² Az eredetiben «interaserendum», a Corpus jurisban «interaserendam».

³ A 22. §.—26. §-ban foglaltakat a Corpus juris idéző jelek közé teszi, de az eredeti nem.

⁴ Az eredetiben «extirpandum», a Corpus jurisban «extirpandos».

⁵ A Corpus jurisban levő zárjel az eredetiben hiányzik.

⁶ Az eredetiben «ad omnia privilegia», a Corpus jurisban «omnia ad privilegia».

⁷ Az eredetiben levő «repertae» a Corpus jurisban hiányzik.

⁸ Az eredetiben «revocata et annullata», a Corpus jurisban «revocatae et annullatae».

25. §. «Melyek között a jelen, minden gyanútól ment «kiváltságunkat és a föntebbiek szerint minden abban foglal-
«takat és előadottakat, ugyanazon N. N. és örökösei és utódai
«részére a megnevezett új kettős és hiteles pecsétünk reá függesz-
«tésével megújítottuk és örökre megerősítjük. Kelt ugyanazon
«Miklós érsek úr kancellárunk által N. N. hónap huszonkettedik
«napján, az Úrnak ezerháromszázhatvanegyedik, uralkodásunk-
«nak huszonharmadik esztendejében.»

26. §. Nem tartjuk meg továbbá Zsigmond király és császár úrnak az ezernégyszázhatodik esztendőt megelőzőleg kiadott leveleit, azért mivel maga Zsigmond király, a főpap és báró uraknak és országa nemeseinek tanácsából közönséges végzemény-
képen azt rendelte el, hogy ez ezernégyszázötödik évi Szent György vértanú ünnepétől fogva, az említett ezernégyszázhatodik évben bekövetkező, de most már letelt Szent György vértanú ünnepéig, néhai Lajos királynak csupán titkos pecsété alatt és özvegyének Erzsébet asszonynak, valamint Máriának, a Lajos király leányának, tudniillik mint Magyarország királynőinek; nem különben magának Zsigmond királynak azon idő előtt bármiképen keletkezett összes adomány- és egyéb kiváltságleveleit megerősítés végett beadják, mert különben teljesen erejüket veszítik és fogamat nélkül maradnak.

27. §. Zsigmond király és császár úrnak, ez idő után egész halála napjáig, tudniillik, az ezernégyszázharminczhetedik esztendőig kiadott leveleit mindenkor hatályban és erőben levőknek tartjuk.

28. §. Hogy pedig e dolgot mindenki nyilván tudhassa, a kétség elhárítására nézve, ugyanazon Zsigmond király úrnak a föntebb előadottak szerint kiadott és már a birói tárgyalás rendén is régen megfordult bizonyos adomány leveleinek alakját és tartalmát minden változtatás nélkül ide iktatom; a mint következik:¹

29. §.² «Mi Zsigmond Isten kegyelméből Magyar-, Dalmát «Horvát- sat. országok királya, brandenburgi örgróf sat., a szent «római birodalom közönséges helytartója és Csehország kormány-
«zója, e levelünkkel adjuk emlékezetre azt, hogy a midőn Mi,
«a főpapoknak, báróknak és az ország előkelőinek böles tanácsa
«után indulva a Mi alattvalóinknak javára, hasznára és békés
«állapotára elrendeltük volna, hogy a közelebbi mult ezer³ négy-
«százötödik évi Szent György vértanú napjától számított egy

¹ Zsigmond király végzeményei előtt a törvénykönyvben is bent van.

² Innen kezdve a 33. §-ig a Corpus jurisban idézőjel van használva, a mi az eredetiben nincsen.

³ Az eredetiből a «millesimo» kimaradt.

«esztendő leforgása¹ alatt, megtekintés, megvizsgálás és ha a
 «szükség úgy kívánná, a mostani hiteles kettős pecsétünkkel
 «való megerősítés és helyben hagyás végett, a Mi felségünk
 «személye elibe adják és terjeszszék, különben a visszahúzás,
 «megsemmisítés és eltörlés terhe alatt (ha föl nem mutatnák)
 «összesen és egyenként, mindazokat a kiváltságleveleket, a
 «melyeket a legkegyelmesebb fejedelem, néhai Lajos, Isten kegyel-
 «méből Magyarország király Ura, a mi szeretett atyánk és ipunk,
 «csupán csak titkos pecsége alatt kiadott és a melyek a fenséges
 «fejedelemasszonyok, nekünk legkedvesebb Erzsébet anyánk és
 «Mária hitvesünknek, a mondott Magyarország boldogemléke-
 «zetű királynőinek pecsége alatt, vagy a mi akár kisebb, akár
 «nagyobb pecsétünk alatt keltek és a melyeket bármely dolog-
 «ban s kiváltképen birtokra nézve, bárminő méltóságot viselő
 «személyek nyertek is, hogy minden kétség, botrány és sok
 «mindenféle alkalmatlanság, a melyek a királynők és a magunk
 «pecséteinek elvesztéséből, valamint a mi nagyobbik, tudniillik a
 «kettős pecsétünknek törvényes okból és alapon rendelt össze-
 «töréséből sokak jogaira s különösen birtokjogaira nézve háramol-
 «hatnának, elhárítva, mellőzve és eltávolítva legyenek; miután
 «a rendeletünkkel megállapított ez a határidő letelt, megyei
 «ispánainknak megparancsoltuk, hogy mindezeknek a leveleknek,
 «a melyeket nekünk akár fölmutattak, akár nem és melyeket
 «az említett mostani nagyobb kettős pecsétünkkel akár meg-
 «erősítettünk akár nem, a megvizsgálására és megrostálására²
 «országunk minden vármegyéjében közgyűléseket³ tartsanak.

30. §. «Végre mivel N. vármegyei X. X. nemesek, az előbb
 «mondott N. vármegye A. nevű falujában fekvő birtokrész
 «adományozására nézve, melyet Felségünk már régen a mondott
 «B. fiának C-nek X. X. atyjának és következképpen ugyan-
 «azon X. és X-nek és ezek örököseinek javára tett megerősítő
 «levelet, Előttünk avagy a Mi személyes jelenlétünkben arra
 «különösen kirendelt emberünk és a megnevezett N. vármegye
 «közgyűlésének hites birái előtt föl nem mutathatták vagy föl-
 «mutatni nem tudták; azért Mi előbocsátott végzeményünkkel
 «ennek erejéhez képest tenni és azt örökre fogathanak
 «megtartani akarván, a megnevezett C-nek, B. fiának és követ-
 «kezőleg X-nek és X-nek és ezek örököseinek, a mondott
 «birtokrész adományozására nézve, az említett módon kiadott

¹ Az eredetiben «usque annualement», a Corpus jurisban «usque ad annualement».

² Az eredetiben «revidendis», a Corpus jurisban «relegendis».

³ Az eredetiben hibásan «congregationis», a Corpus jurisban «congregationes».

«adománylevelet, melynek mi fentirt hiteles kettős pecsétünkkel
«való megerősítéséről nem gondoskodtak, rendről rendre és szóról
«szóra vissza veszszük, eltöröljük, megerőtlenítjük és foganat nélkül
«hagyjuk és ugyanazt a birtokrészt ismét királyi kezünkbe véve,
«jelen levelünkkel az említett X-et és X-et és ezek összes örö-
«köseit és maradékait a megírt A. faluban fekvő¹ birtokrészre
«és ennek² minden haszonvételére és tartozékaira nézve örökös
«és megmásíthatatlan hallgatás alá vetettük és vetjük.

31. §. «Minthogy Mi, a magunkra vállalt királyi méltóság
«kötelességénél fogva, híveink erényes cselekedeteit és érdemeit
«(a királyi méltósághoz illően) igazságos mértékkel mérjük és
«kinek-kinek érdemei minőségéhez képest királyi kegyelmünket
«tanúsítani tartozunk; meggondolván és emlékezetünkben föl-
«újítván a Mi kedvelt híveinknek nagyságos X. és X. uraknak
«néhai B. fiainak hűségüket, hű szolgálataikat, jeles érdemeiket,
«vitéz tetteiket és tetsző kedveskedéseiket, melyek által ők
«Nekünk és királyi szent koronánknak, különféle helyeken és
«időkben, az őszinteség minden buzgalmával, a hűség hevével,
«a hódolat állandóságával és a szorgalmatoskodás folytonosságával
«személyesen fáradozva és dicséretes munkájuk mellett vagyont
«is áldozva, Felségünk szeme előtt magukat kedvesekké és
«szeretetre méltókká tenni igyekeztek.

32. §. «Ez okból királyi kegyelmünkkel most, azoknak
«hívseges hódolatukért és szolgálataikért némileg segedelmökre
«jönni akarván, az imént megnevezett N. vármegyének mondott
«A. falujában fekvő királyi birtokrészünket minden haszonvételével
«és tartozékaival, tudniillik megmivelt és műveletlen szántóföldeivel
«mezőivel, kaszálóival, erdőivel, berkeivel, vizeivel, halastavaival,
«malmaival, vízfolyásaival, hegyeivel, szőlőivel s általában e
«birtokrész mindennemű és bármilyen néven nevezendő teljes haszon-
«vételeivel, ugyanazon igaz határaival és régi határjeleivel, a
«melyekkel azt annak birtokosai jogos uralmuk alatt és birtokuk-
«ban tartották, a magunk biztos tudása, valamint főpapjaink és
«báróink tanácsa szerint királyi kezünkben, új adományozásunk
«czimén, a mások jogainak épségben tartásával, adtuk, aján-
«dékoltuk és adományoztuk, sőt örökös és visszahívhatatlan
«birtokul adjuk, ajándékozzuk és adományozzuk az említett X.
«és X-nek és ezek minden örökösének és maradékainak ural-
«mába, mindazokkal a jogokkal együtt, a melyekkel a meg-
«nevezett faluban fekvő, mondott birtokrész, akár az előbbi,
«akár bárminő más okból, törvényesen a Mi adományozásunk

¹ Az eredetiben «existentis», a Corpus jurisban «existentibus».

² Az eredetiben «ejusdem», a Corpus jurisban «eiusdem».

«alá tartozik: a mi nevünkben és utódaink, tudniillik Magyar-
«ország királyainak nevében, magunkra vállalván azt, hogy X.
«és X-et és ezeknek örököseit és akármely utódait a mondott
«birtokrész és minden haszonvételének és a felsorolt tartozékok-
«nak békés és csendes uralmában, jelen levelünk erejénél és
«bizonyosságánál fogva, bármely támadók, ügyvédek és perlekedők¹
«ellenében, a törvény előtt, vagy azon kívül, mindenkor és minde-
«nítt a Magunk és utódaink közreműködésével és költségünkkel
«megtartjuk, kár és sérelem ellen védelmezzük, mentesítjük és meg-
«őrizzük; a melyet a maga valóságában mihelyt előnkbe terjesz-
«tenének, azt kiváltság alakjába foglaltatjuk. Kelt stb. az ezer-
«négyyszázötödik esztendőben. Kiadván mindörökre megtartjuk».²

33. §. Továbbá meg- és erőben tartjuk Albert király úrnak, a mondott Zsigmond császár közvetlen utódának leveleit.

34. §. Továbbá néhai Erzsébet asszonynak, a Zsigmond király úr leányának, tudniillik a megnevezett néhai Albert király özvegyének; épen úgy a lengyel Ulászló úrnak (kit az országnak nem igazi szent koronájával, hanem a szent István holt teteme fejének ékítményével koronáztak meg és a ki, miután őt, Amurát török császár az ezernégyyszáznegyvennegyedik esztendőben, szent Márton püspök és hitvalló ünnepén, Várna város mellett, a tenger parthoz közel Románia földén legyőzte, elesett) összes adomány és egyéb bárminő engedményei, bárkinek részére és akármely okon és czímen keltek is azok, mind eltörölve, visszavéve és erejüktől megfosztva vannak, miért ezeket soha meg nem tartjuk csupán annak az adománylevélnek kivételével, a melyet Erzsébet asszony a székesfejérvári egyháznak mint alamizsnát ajándékozott.

35. §. Továbbá az ország összes főpap és báró urinak, előkelőinek és nemesinek ama pecsété alatt, melyben a magyar nemzet czimere gyanánt kettős kereszt van, kiadott leveleit, a mennyiben ezek a törvénykezési eljárásra, nemkülönben a bevallásokra és biráskodásra tartoznak, épen úgy a miképen az ország valamelyik rendes birájának leveleit, megtartjuk, de a mennyiben azok adományokra, beleegyezésekre és jóváhagyásokra tartoznak, semmi erejük nincsen; a miképen ez ama kiváltságlevél tartalmából is kitűnik, a melyet az ezernégyyszáznegyvenötödik esztendőben, az Úr mennybemenetelét követő napon, a mely május hetedikére esett, Pest városában egyebek közt erre nézve adtak ki, a melyet is szóról szóra ide iktatni (mivel igen

¹ Az eredetiben «auctores», a Corpus jurisban «actores».

² Az eredetiben levő «editae semper observantur» a Corpus jurisban hiányzik.

sok olyan fejezetet és cikket foglal magában, a melyek czélunkra nem tartoznak) unalmasnak véltem. Mindazáltal a levelekbe foglalt azt a cikkelyt, a mely a pecsét metszéséről és erejéről szól, ugyanazokkal a szavakkal, a melyekkel azt ott leírva láttam és olvastam, ide iktatni kívánom, a mint következik:

36. §. «Továbbá, hogy most pecsétet rendeljenek, melyben «kereszt czimer legyen, mint Magyarország czimere és azt a «pecsétet tartsák Buda városában, hogy a király megkoronázásáig «a panaszlok ez alatt a pecsét alatt, a nekik szükséges leveleket «és emlékeztetőket, kikaphassák és hogy az igazságszolgáltatás «illő rendben folyjon.» Ime ezekben világosan meg van írva, hogy azt a pecsétet csakis a bíráskodás és igazságszolgáltatás végett rendelték és csinálták.

37. §. A mondott pecsétről szóló cikkelynek ezt a végső záradékát pedig: «a király megkoronázásáig» nem úgy kell értenünk és magyaráznunk, mintha akkor, csakhamar valamely új királyt kellett volna megkoronázni, miután László nagyságos fejedelmet, a mondott néhai Albert király fiát azelőtt régen, tudniillik az Úr megtestesülésének ezernégyszáznegyvenedik évében koronázták meg, hanem a záradék alatt értenünk kell azt: hogy az ország szent koronájának joghatóságát és a királyi hatalom teljességét nemsokára egészen László király kezére akarják bízni és ruházni, a ki' akkor még gyermek volta miatt nem uralkodhatott és nem kormányozhatott.

38. §. Az említett Ulászló² lengyel király halála után pedig Hunyadi Jánosnak Magyarország kormányzójává történt megválasztásáig Ujlaky Miklós, különben erdélyi vajda lett ennek az országnak kapitányává, a ki magát Magyarország helytartójának is czímezte.

39. §. Továbbá, Hunyadi János kormányzó úrnak, csakis az ő kormányzósága alatt, de nem előbb vagy utóbb kelt és harminczkét jobbágytelekre, de nem többre terjedő adományait és adományleveleit meg kell tartanunk.

40. §. A honnét következik, hogy János kormányzónak bárki részére tett és adott azon adományai, beleegyezései és jóváhagyásai, a melyek az említett harminczkét számú jobbágytelket meghaladják, erőtlenek és meg nem állanak.

41. §. Továbbá, ugyanennek mindazon jóváhagyásai és beleegyezései, a melyek bármely szerződésre vagy egyéb dologra nézve kormányzóságának letelte után keltek (mivel azok mind feltételesek voltak) helyt nem állanak. Példának okáért, ha bele-

¹ Az eredetiben «ille», a Corpus jurisban «iste».

² Az eredetiben «Wladislai», a Corpus jurisban «Ladislai».

egyezését adta volna arra, hogy ennek vagy annak a nemes embernek halálával és magva szakadtával fekvő jöszágai, erre vagy arra az emberre háramoljanak és ha ez a beleegyezés vagy jóváhagyás a mondott harminczkét jobbágytelek számát túl nem haladta és annak a nemes embernek magva szakadása még az ő kormányzóságának tartama alatt következett be, akkor¹ az ilyen beleegyezés joggal helyén marad; de ha² most már az igazi és törvényes király uralkodása alatt szakadna magva³ meg nem állana, mivel a kormányzó a reá ruházott hatalom határait túl nem léphette; továbbra és nagyobb dolgokra terjedő hatalmat pedig részére sem nem adtak, sem jogosan nem adhattak, mivel az említett Albert királynak, noha még gyermekkorú de (a mint mondtam) már régen megkoronázott fia, az említett László úr, a kit a szent korona joghatóságának teljessége illetett, akkor életben volt.

42. §. És azért, nehogy valaki másképen vélekedjék és vakmerően ellenkezőt állítson és hogy e részben minden kétséget elhárítsak, minden változtatás nélkül szóról-szóra ide iktattam és ide írtam⁴ a fekvő jöszágok és birtokjogok adományozására nézve az említett kormányzónak adott és reáruházott hatalmat illető czikkelyeket, kiszemelvén azokat Magyarország említett összes főpap és báró urainak, nemeseinek és előkelőinek ama leveléből, melyet a szűz magzatának ezernégyszáznegyvenhetedik évében, a boldogságos Szűz Mária fogantatása ünnepén, Budán készítettek és kiadtak és a mely ugyanazoknak a közelebb (tudniillik az üdvösség ezernégyszáznegyvenhatodik évében) mult Pünköszt ünnepe táján Pest városában tartott országgyűlésén, a melyen tudniillik⁵ ugyanazt a Hunyadi Jánost az ország kormányzójává választották és tették — hozott és alkotott törvényczikkelyeket is rendről-rendre magukban foglalják. A mely czikkelyek (mellőzve a levélnek egyéb tartalmát) a következőleg hangzanak: «Továbbá a kormányzó úr azoknak számára, a kik az ország szent koronáját híven szolgálták, adományokat tehet az olyan birtokokból, a melyek ezután⁶ magszakadás után, tisztán és törvényesen és más valakinek joga nélkül; továbbá, a melyek hamis-levelekkel élés, álpénzverés,⁷ hamis-pecsét készítés miatt, nemkülönbben külhatalmasságnak az országba hozása és gyűj-

¹ Az eredetiben «pro tunc», a Corpus jurisban «tunc».

² Az eredetiben levő «si» a Corpus jurisban hiányzik.

³ A Corpus jurisban levő «tunc» az eredetiben hiányzik.

⁴ Az eredetiben «subjunxi», a Corpus jurisban «adjunxi».

⁵ Az eredetiben «utputa», a Corpus jurisban «nimirum».

⁶ Az eredetiben «deinceps», a Corpus jurisban «deinde».

⁷ I. r. 14. cz.

«togatás miatt a szent koronára háramlottak; a mely birtokok, tudniillik harminczkét teleknél magukban többet nem foglalnak¹ és nem foglalhatnak, avagy a melyek harminczkét telken alul vannak és lehetnek.²

43. §. «Ha pedig bár az említett módon olyan város, mezőváros vagy birtok háramlanék a szent koronára, a mely a megnevezett harminczkét telekszámnál többet foglal magában, azt harminczkét telkenként szétagolni vagy feldarabolni és harminczkét telek neve alatt valakinek eladómanóznia nem szabad, hanem mind-e városokat, mezővárosokat és birtokokat osztatlanul³ a koronának kell föntartani.

44. §. «Továbbá, ha a kormányzó úr egyszer már a leírt módon valakinek adományt tett, ugyanannak a részére többé nem adományozhat. És minthogy a váraknak, városoknak, mezővárosoknak, birtokoknak és több efféléknek adományozása tudvalevőleg egyedül a királyi jog alá tartozik, ugyanazért mindaz,⁴ a kinek részére adományt tett, a megerősítés kinyerése végett, maga idején a király úrhoz tartozik fordulni.

45. §. «Továbbá, a kiknek birtokai hamis-levelekkel élés vagy álpénz verés miatt, vagy egyéb föntebb megírt okon háramlottak a koronára, mielőtt őket az ország régi és jóváhagyott szokásai szerint, illetékes bíráik útján el nem ítélik, addig eme birtokokat tőlük el nem foglalhatja és semmiképen el nem adományozhatja.» A levélnek többi czikkeit pedig, mint-hogy a tárgyra nem tartoznak, mellőzendőknek véltem.⁵

46. §. Megtartjuk⁶ továbbá az említett Lászlónak a mondott⁷ Albert király fiának az Úr ezernégyszázötvenkettedik évétől kezdve, a mikor a kormányzó kormányzói tisztét (a melyet hét éven át szerencsésen viselt) letette, egész halála napjáig,⁸ tudniillik az üdvösség ezernégyszázötvenhetedik esztendeig kiadott kiváltságleveleit. Jóllehet László király, az említett kormányzóság letételét követő évben, tudniillik ezernégyszázötvenháromban, a midőn Őt Gyertyaszentelő Boldogasszony napja körül Bécsből

¹ 1715 : 33., 1723 : 4.

² A Corpus jurisban levő 1446. évi decretum 7. §-ában ez a rész «et etiam in quibus infra eundem numerum trigintaduarum sessionum fuerint vel fieri poterunt» egészen hiányzik.

³ Az előbb említett decretum 8 §-ában az eredetiben levő «indivisae» helyett «universae» áll.

⁴ Az eredetiben «ipse», a Corpus jurisban «ipsi».

⁵ Az eredetiben «praetermittendum duxi», a Corpus jurisban «praemittendos duxi».

⁶ Mátyás II. 23.

⁷ Az eredetiben «antefati», a Corpus jurisban «antelati».

⁸ Az eredetiben «ab obitus», a Corpus jurisban «ad obitus».

Budára visszahozták, kezdett tudvalevőleg a fekvőjóságokra nézve adomány-, jóváhagyó és egyéb leveleket kiadni.

47. §. Továbbá megtartjuk a dicső emlékezetű és legyőzhetetlen fejedelemnek, néhai Mátyás király úrnak, az ő szerencsés megkoronázása idejétől kezdve, tudniillik az ezernégyszázhatvannegyedik évi Nagy-Csütörtöktől fogva, halála napjáig tudniillik az ezernégyszázkilenczvenedik év Virágvasárnapját követő kedden kiadott¹ kiváltságleveleit. De a koronázása előtt kelteket² meg nem tartjuk, ha csak azután ő maga meg nem erősítette.

48. §. Továbbá mindenkor megtartjuk azokat a kiváltságleveleket, a melyeket a mi mostani legkegyelmesebb Ulászló király urunk az ő szerencsés megkoronázásának napjától, tudniillik az ezernégyszázkilenczvenedik évi Szentkereszt fölmagasztalása után következő vasárnaptól kezdve mostanig kiadott vagy a jövőben helyesen és törvényesen kiadni fog.

49. §. Továbbá: minthogy a zavaros időkből, különösen pedig az említett Zsigmond császár és Albert király halála utánról különböző szín és pecsét alatt fölötte sok, álnokul és csalárdul készített és koholt³ levelet és kiváltságot találunk, a melyek jöllehet aligha jöttek is mind napvilágra és mindenikről tudni, mindeniket megismerni bajos volna; mindazáltal, hogy a hamisan kelt levelek közül (ha nem is általában, hanem legalább részben) némelyekről tudásunk lehessen, méltónak tartottam, hogy Magyarország említett főpap és báró urainak, nemesinek és előkelőinek ilyen gonoszul koholt igen számos levélről készített és a birói tárgyalásokon előttem is, azok mondott pecséteivel együtt felmutatott bizonyos kiváltságnak mását vagy tartalmát szóról-szóra ide iktassam. A mely kiváltságnak tartalma és szövege szóról-szóra így következik:

50. §.⁴ «Mi Magyarországnak összes főpappjai és bárói, «nemesei és előkelői e levelünkkel adjuk emlékezetre, hogy ebben «az országban néhai Albert király úr halála után, hűzamos időn «át szított háborúságok támadtak, a mely háboruszkodások később «Isten segítségével közöttük lecsillapodván, a midőn egy fejedelem- «ben és úrban, tudniillik nagyságos László úrban, a nevezett «néhai Albert király úr fiában, mintegy természet szerint való «urunkban mindannyian megegyeztünk volna: közöttünk a köleső- «nös és állandó békességnek fentartása céljából, törvényszéket

¹ Az eredetiben «emanatae», a Corpus jurisban «emanata».

² Az eredetiben «confectae», a Corpus jurisban «confecta».

³ Az eredetiben «fulminatae», a Corpus jurisban «fulminata».

⁴ Innen kezdve a 82. §-ig a Corpus jurisban mind idézőjel közt van, de az eredetiben nincsen.

«tartani és az elnyomottaknak igazságot szolgáltatni kezdünk
«vala, ettől fogva a törvényszékeken a peres-felek igen sok
«hamis levelet terjesztettek előnkbe.

51. §. «És a midőn az ilyen hamis koholmányok fölött
«tanakodni kezdünk, úgy találtuk, hogy mindezen útálatra méltó
«nyavalyának Zömléni Gábor deák a mestere, a ki gonosz-
«ságának érdeme szerint, illetékes bírának kezébe kerülvén,
«halála előtt az ő gonoszságát, lelkiismeretének tisztaságára
«úgy szóval, mint saját kezének írásával, melynek sorát és
«tartalmát jónak véltem ide iktatni,¹ nyilván mindenek előtt
«bevallotta». A mely, sajátkezű írásának sora és tartalma, tudni-
illik a következő:

52. §. Egy királyi jóváhagyással, tudniillik néhai Zsigmond király úréval ellátott levél a Kompolth úr fiai részére kiadva: hogyha a néhai Solmosi Lászlónak magva szakadna, akkor Solmos, de más birtokok nem,² a Kompolth fiaira szálljon. De ez a levél nem a Kompolth úr fiainak tudásával kelt.

53. §. Továbbá egy, Gyöngyös városa részére készült kiváltsági szabadság a Zsigmond király úr egyfejű sasos pecsété alatt

54. §. Továbbá két, kiváltság alakban készített és kiadott levél, az egyik, tudniillik néhai Zsigmond királynak egyfejű sasos titkos pecsétje alatt és a másik a budai káptalan pecsétje alatt, egy iktató levél, a Polyák Péter budai szabó felesége leányának fiúsítása tárgyában.

55. §. Továbbá egy kiváltság alakú bevalló levél, az egi káptalan pecsété alatt, néhai Péter püspök és Rozgoni István uraknak és ez utóbbi fiának Jánosnak, a Széchenyi László részére tett bevallásáról.

56. §. Továbbá egy, Szabadka község szabadságát illető levél, Zsigmond királynak az egyfejű sasos titkos pecsété alatt.

57. §. Továbbá egy, az egi káptalan pecsété³ alatt kiváltsághelyen és Zsigmond király úrnak a nagyobbik pecsété alatt nyílt alakban az Aboni birtok iránt, a Garai urak ellenében, az Orros fiai részére készített levél.

58. §. Továbbá egy, néhai Zsigmond király úrnak, az egyfejű sasos titkos pecsété alatt, a néhai Tamás vajda fiainak: László és Henrik uraknak kérésére készített kiváltságlevél, arra nézve tudniillik, hogyha ők történetesen örökösök hátrahagyása nélkül hálnának el, akkor ezeknek, mind az örökségi, mind pedig

¹ A Corpus jurisban levő zárjel az eredetiben hiányzik.

² A Corpus jurisban levő zárjel az eredetiben hiányzik.

³ Az eredetiben «sigillis», a Corpus jurisban «sigillo».

szerzeményes ¹ fekvő jószágaik és birtokaik a Herczeg fiaira szálljanak.

59. §. Továbbá egy, néhai Zsigmond király úrnak az egyfejű sasos pecsége alatt nyílt alakban készített kegyelemlevele, Debrői Imre részére afelől, hogy ugyanaz a király úr, úgy fejének, mint fekvő jószágainak, különös kegyelmet adott.

60. §. Továbbá, a váradi egyház káptalanjának pecsége alatt, egy Kerepest tárgyzó és a telki egyház részére, kiváltsággépen kiadott levél.

61. §. Továbbá, a budai káptalan pecsége alatt készült két levél, ugymint egy bevalló és egy iktató, tudniillik a Despota úr Beche várának, a néhai Gezthi Mihály fia, néhai László részére történt elzálogosításáról.

62. §. Továbbá két. pergamenre készült császári bevalló nyílt levél, ugyanazon Lászlónak, a Mihály fiának részére a Súlyok fiai ellenében, Kölöd birtok tárgyában.

63. §. Továbbá, vannak Ulászló király pecsége alatt Majsay László zárandmegyei nemesnek; Pakai Zsigmond bodrogmegyei nemesnek, Pachay Lászlónak és amaz ² öt máramarosi város részére készült levelek arról, hogy birtokaik határában akasztófákat állíthatnak fel.

64. §. Továbbá egy, a váradi káptalan pecsége alatt készített kiváltságlevél és egy másik néhai Albert király úrnak, szintén megerősítő, kiváltságlevele nagyságos Cháki Ferencz úr részére leányfiúsítás tárgyában.

65. §. Továbbá, egy kiváltságalakú levél, mely a császári, tudniillik a kétfejű sasos titkos pecsét alatt készült a néhai Vajda Jakab fiának: Lászlónak minden fekvő jószágaira nézve adott kegyelem tárgyában, mely most Bán Dávid fiánál Györgynél van. És habár ennek a levélnek az alsó szélén Mátyás püspöknek vagyis a kanczellár úrnak a saját írása van, minthogy ő azt hitte, hogy ama levél felső szélére, az én saját kezemmel írt meghagyás a császár úrtól származik, az mégis hamis.

66. §. Továbbá, az egri káptalan pecsége alatt két kiváltságlevél, az egyik határjelek felállítása tárgyában; a másik pedig Sándor és Mátyás részére készült, a néhai Pohárnok Andrással való lelki testvérré fogadás iránt.

67. §. Továbbá egy, Ulászló király úrnak pecsége alatt bizonyos kúnoknak, tudniillik Sily Péternek, és egy, Erzsébet királyasszony pecsége alatt: Beseg Máténak szabadságukra nézve kiváltság alakjában kiadott levél.

¹ Az eredetiben «aquisititiae», a Corpus jurisban «aquisitiae».

² Az eredetiben «illis», a Corpus jurisban «aliis».

68. §. Továbbá egy, császári pecsét alatt pergamenre írt, nyílt alakú bevalló levél, bizonyos Thobág¹ Szentgyörgyön tartózkodó Jósa felmentésére nézve, mely bevallást annak az embernek atyafiai tettek, a kit az a Jósa megölt.

69. §. Továbbá egy, Ulászló király pecsége alatt kiváltság alakban készült szabadságlevél, a most Madarason tartózkodó Jánosnak, az Egyed fiának részére.

70. §. Továbbá, egy pergamen levél, melynek a hátára néhai Zsigmond király úrnak nagyobb pecsége van illesztve arról, hogyha néhai Lászlónak és Henriknek a Vajda fiainak magva szakadna, ezeknek tudniillik összes birtokai, de csupán az örökségek, Herczeg fiaira szálljanak.

71. §. Továbbá, két kiváltság alakban készített levél, melyek közül az egyik iktató, a budai káptalan pecsége alatt, a másik pedig Ulászló király úrnak kegyelemlevele, mely fiúsításról szól, bizonyos asszonynak, tudniillik a nemes Kókai leányának a részére, a ki Maczonkai Lászlónak volt légyen a felesége.

72. §. Továbbá egy, királyi jóváhagyásról szóló és Erdődy Gergely² bácsi kanonok részére kiadott császári nyílt levél.

73. §. Továbbá egy, Ulászló király úr pecsége alatt kiváltság alakban, bizonyos kúnnak, tudniillik Gergelynek, a Pál fiának részére, készített levél arról, hogy ez az ő magyar feleségének birtokán az ország nemeseinek módjára tartózkodhassék. De ez még kezéhez nem jutott és nem tudom, hogy hol van.

74. §. Továbbá egy, néhai Zsigmond király úrnak az egyfejű sasos pecsége alatt kiváltság alakban, a zsidók számára készített kegyelemlevél arról, hogy kereskedhetnek.

75. §. Továbbá egy, Zsigmond királynak titkos pecsége alatt kiváltság alakban Széchényi László részére, az ő elődeinek adott kegyelem levele, arról, hogy azoknak birtokaik, hűtlenség miatt ne jussanak királyi kézbe, hanem a közelebbi atyafiakra szálljanak. És³ arany és ezüst bányákat illető kegyelem levél is.⁴

76. §. Továbbá egy, Zsigmond király úrnak titkos pecsége alatt Györgynek a Nempthi Loránt fiának részére készített királyi jóváhagyásról szóló kiváltságlevél arra nézve, hogyha Thamásy Henrik fiának: Jánosnak, magva találna szakadni, akkor ennek

¹ Ar eredetiben így, a Corpus jurisban «Jobbágy-szent-György».

² Az eredetiben «Gregorio», a Corpus jurisban «Georgio».

³ Az eredetiben «Et», a Corpus jurisban «Est».

⁴ Az eredetiben «minerarum auri et argenti», a Corpus jurisban «mineras auri et argenti».

várai és minden egyéb birtokjogai arra a Györgyre háramoljanak.

77. §. Továbbá a váradi egyház káptalanjának kiváltságlevele a déznákról, a váradi püspök részére ugyanazon káptalan ellen kiadva.

78. §. Továbbá egy, Zsigmond király úr titkos pecsége alatt néhai Báthori Tamás fiai részére, Báthori István bevallása alapján készített és királyi jóváhagyással ellátott levél, leány fiúsítás tárgyában.

79. §. Továbbá egy, Albert király úr pecsége alatt, a máramarosi városok szabadságáról készített kiváltságlevél.

80. §. Továbbá egy, Lajos király úr gyűrű pecsége alatt Pest és Buda városok¹ szabadságáról készített levél; de ezt a pesti polgároknak adtam át.

81. §. Továbbá: mindazokat, a melyeket felsoroltam, senki más nem, hanem csak én magam Gábor készítettem. És tudja meg mindenki, hogy azokat nem az illetők koholtatták csalárdul velem, a kiknek részére kiadtam, hanem én koholtam azokat álnokul: és az illetők mindig azt hitték, hogy azok valódiak és igaz úton keletkeztek. Senki se gyanúskodjék tehát, hogy az említettekre nézve, azok vétkesek lennének, mert nem az ők csalárdságukból, hanem az enyémből vannak.

82. §. Mi tehát figyelembe vevén Gábornak annyira kárhozatos és veszedelmes tetteit, a mely gonosz műveletei, nemcsak az ő testének és lelkének, hanem felette sok másnak is, testi és lelki veszedelmére czéloznak és alkalmas gyógyszerrel elejét akarván venni az ilyen vést rejtő nyavalyának: elhatároztuk, hogy azokat a leveleket összesen és egyenként, a melyeket az ő említett kézirataiból, a jelen levelünkbe, a maga módja szerint beiktattunk és név szerint felsoroltunk, mint hamisan koholtakat, haszontalanoknak tekintsék és minden bíró a törvénykezésben és azon kívül mindenkor visszavetetteknek, kárhozatosaknak és erőtleneknek tartsa. A melyeket a jelen levelünk erejénél fogva Mi is eképen megsemmisítünk, rosszalunk és kárhoztatunk. Kelt Krisztus szentséges testének ünnepe után következő Hétfőn, Pesten tartott közgyűlésünkől az ezernégyszáznegyvennyolczadik esztendőben.

¹ Az eredetiben «civitatibus Pesthiensi et Budensi», a Corpus jurishan «civitatum Pesthiensis et Budensis».

15. CZÍM.

Mit kell tartanunk a levelek és kiváltságok átiratairól?

Továbbá vannak az előbb mondott gonoszul készült levelek kivül más olyan levelek is, a melyek ámbár nincsenek ravaszul koholva, mindazáltal a törvényszékeken tekintetbe nem veszik és helyük sincsen; ilyenek mindazok az átírt levelek, a melyeket egyszerűen és egyáltalán a káptalanok és konventek helyein, avagy az ország rendes birái előtt írtak, vagy íratlak át¹ és azokat a közönséges törvény nem fontos ok nélkül vonta vissza és fosztotta meg erejüktől;² hacsak netán magukat az eredeti leveleket is, a melyekről tudniillik az átirások történtek, elő nem mutathatják. Mert az esetben, ha az eredeti kiváltságleveleket úgy találják,³ hogy azok helyesen, jó renddel és móddal készültek, akkor e levelek átiratai is megállanak.

1. §. Az átirás pedig valamely kiváltságlevélnek, egy másik kiváltságlevélbe való áttétele, nem értelme szerint, hanem szóról-szóra.

2. §. Innen a mai gyakorlat és szokás szerint, a leveleknek áltírása másképen nem történhetik, mint vagy a királyi felség tábláján és ítélő székén⁴ a peres felek között folyt tárgyalás rendén, vagy az ország rendes birái előtt, a nyolczados törvénytörvényes megidézése mellett; nem különben az atyafiak között akkor, a mikor a fekvő jószágokban megosztóznak, avagy másképen a mikor azok előtt a birák előtt az ő leveleiknek és kiváltságaiknak megtartása forog kérdésben; hogy az ország birái az eredeti kiváltságokat vagy egyéb eredeti leveleket jól megvitathassák, vizsgálhassák és szorgalmasan megrostálhassák, hogy azok helyesen, kellőleg és törvényes módon és nem gonoszul s csalárdul készültek-e? és adták ki azokat, és azután úgy írják át és foglalják csalárdság s hamisság nélkül levél és kiváltság alakba. És az ilyen átiratokat megtartjuk.

3. §. De másképen áll a dolog azokra a levelekre és kiváltságokra nézve, melyeket a káptalanokban vagy⁵ konventek-

¹ I. r. 42. cz.

² Ulászló I. 96., 1723: 42.

³ Az eredetiben «dinoscentur», a Corpus jurisban «dignoscantur».

⁴ Az eredetiben «et sede», a Corpus jurisban «aut sede».

⁵ Az eredetiben «vel», a Corpus jurisban «aut».

ben a megkereső parancs mellett találtak vagy találni fognak ; mert ezeket mindig megtartjuk ; ha csak maguk az eredetiek is nem az előbb érintett módon való átirások, a melyeknek (a mint mondtam) erejük nincsen.

16. CZÍM.

Azokról a kiváltságokról, a melyek *«de cuius vel quorum notitia»*¹ záradékkal készültek és az álarczokról vagy színlelt személyekről.

Egyébiránt bármelyik káptalannak vagy konventnek mind-azokat a leveleit és kiváltságait, a melyekben ez a záradék van : *«a kinek vagy a kiknek kilétéről minket ez és ez az ember értesített és bizonyossá tett sat.»* megsemmisítetteknek, eltöröltetteknek és erő nélkül valóknak tartjuk és azoknak a törvény előtt soha helyük nem lehet.

1. §. Oka az: mivel azt a bevallást, melyet valaki ily módon tett, nem a káptalanra vagy konventre, hanem arra kell visszavinni és vezetni, a ki azt értesítette és bizonyossá tette, úgy hogy nem a káptalan vagy konvent, hanem az az értesítő látszik állítani és erősíteni, hogy ez és ez ilyen bevallást vagy más kötelezést tett. A káptalannak vagy konventnek pedig mindenkor ismernie kell azt, a ki a bevallást teszi, hogy ugyanaz a káptalan vagy konvent igazán és szabadon állíthassa, hogy az ilyen ember előtte megjelent és ² ilyen bevallást tett. Másképen pedig valakinek értesítésére vagy bizonyossá tételére igaz és törvényes leveleket kiadni nem tartozik és ki sem adhat és annak rendje szerint kiváltságokat sem készíthet.

2. §. Ámbár találunk némelyeket, a kik üdvösségükről és becsületükről megfélekezvén, gyakran a káptalan vagy konvent, néha pedig még az ország rendes bírái elibe is álarczos és színlelt személyeket állítanak és visznek és velük a maguk részére nem igaz bevallásokat tétetnek ; mindazáltal az a káptalan vagy konvent, avagy azok a rendes bírák, a kik ezt nem tudva, az ilyen személyek bevallásáról leveleket és kiváltságokat adnak ki, ezáltal nem vétkeznek, mivel azt hiszik, hogy azok nem álarczos

¹ Magyarul: *«a kinek, vagy a kiknek kilétéről, minket ez és ez az ember értesített és bizonyossá tett»* stb.

² Az eredetiben levő *«et»* a Corpus jurisban hiányzik.

és színlelt személyek, hanem valósággal ugyanazok a kiknek magukat nevezik.

3. §. Másképen állana a dolog, hogyha a káptalanok vagy konventek avagy a rendes bírák ezt tudva és készülve cselekednék vagy különben hamis és törvénytelen leveleket készítenének; mert ez esetben mint hamisítókát és hitszegőket kell büntetni¹ őket; és ennél fogva a káptalanok² vagy konventek az ő pecsétjüknek; azonkívül mindazok, a kik a káptalan vagy konvent tagjai közül, az ilyen hamis levelek készítése és megpecsételése alkalmával jelen voltak javadalmaiknak; a világi rendes bírák pedig főben járó ítélettel és minden sajátul őket illető fekvő jószágaiknak és birtokjogaiknak, valamint pecsétjüknek és hivataluknak örökös elvesztésével lakolnak.³

4. §. Ezeken felül a közönséges végzemény⁴ azt rendeli, hogy a káptalan vagy konvent, ama tagjainak, a kik (a mint mondám) a hamis levelek készítésénél és megpecsételésénél jelen és abban részesek voltak, homlokukra és képükre tüzes pecsét bélyegét nyomják és süssék.

17. CZÍM.

Mire kell figyelnünk a hamis levelek megvizsgálásánál?

Továbbá: a hamis levelek vizsgálatánál és megvitatásánál, a bírának leginkább a levelek keltére, vagyis a kiváltságlevelek kiadása napjára és esztendejük feljegyzésére; nem különben a pecsét nyomására vagy reá függesztésére és körületére s feliratára kell figyelmeznünk.

1. §. Továbbá a kiváltságokban és levelekben történt kivakarásokra és törlésekre, melyek a bennük foglalt és megjelölt személyek és birtokok nevére és ismertetőjeleire⁵ nézve előfordulnak, melyeknek szorgalmas egybevetéséből könnyen kitetszik, hogy a levelek vagy kiváltságok jogosan vagy jogtalanul készültek-e?

2. §. A jó és igaz móddal készített kiváltságokat pedig, még elromlott és eltöredezett pecsétükkel is mindenkor megtartjuk,

¹ Az eredetiben «punientur», a Corpus jurisban «punirentur».

² Az eredetiben «et ex eo capitula vel conventus», a Corpus jurisban «et capitula quidem vel conventus».

³ Az eredetiben «condemnantur», a Corpus jurisban «condemnarentur».

⁴ Ulászló III. 14.

⁵ Az eredetiben «nominibus et cognitionibus», a Corpus jurisban «nominibus et cognominibus».

hacsak e pecséteknek körülete és felírása jól meglátszik és felismerhető.

3. §. A leveleknek hamissága pedig, a melyeket az előbb említett álarczos és nem igazi személyeknek bevallásáról jogtalanul adtak ki, leginkább abból tűnik ki, ha jó bizonyossággal lehet igazolni, hogy az, a kinek nevében és személyében az ilyen bevallás történt, a levelek kiadásának és készítésének idejében más, és nem azon a helyen tartózkodott, a hol a hamis bevallást tették.

4. §. Ha tehát valaki a nemesek közül annak jön tudására, hogy az ő nevében és személyében a fentírt módon, valamely bevallás történt, az igyekezzék azonnal ellene mondani és tiltakozni,¹ a mi mindenkor és bármelyik hiteles vagy bizonyágtevő helyen, a hol az ilyen hamisság értésére esik és jut, szabály szerint megtörténhetik.

5. §. És a hamisságnak ezt a nemét, főntebb a hűtlenség vétkeinek sorában a hamis levelek koholásáról írt czikkely foglalja magában.²

A MÁSODIK RÉSZ FOLYTATÁSA KÜLÖNÖSEN,

És először:

18. CZÍM.

A perbehívásokról.

Miután az előbocsátott nevezetes dolgokon átestem, e második rész megkezdett tárgyának folytatására kell visszatérnem; a hol először a perek kezdetéről, tudniillik a perbehívásokról szándékozik szólni.³

1. §. Mire nézve tudnunk kell, hogy a perbehívás nem egyéb, mint a rendes bíró elibe való törvényes idézés valakinek keresetére vagy panaszára, melyet ez más valaki ellen ugyanazon bíróhoz benyújtott.

¹ Az eredetiben «*eidem contra elicere et eam reclamare*», a Corpus jurisban «*eidem contra dicere et contra eam reclamare*».

² I. r. 14. cz.

³ Az eredetiben «*dicendum*», a Corpus jurisban «*dicere*».

2. §. A melynek ebben a mi időnkben több faja van és sokféle nemét különböztetjük meg. Mert a perbehívások közül némelyek egyszerűek, mások ügydöntők vagy értesítők, az egyik megintó, a másik meg iktató és határjáró.

3. §. A zálogos birtokjogok, negyedjogok, hitbérek és jegyajándékok, adósságok, kötelezések, az osztatlan atyafiak közt létesítendő osztályok, és a bárki részére engedett perújítások tárgyában, bár egyszerű idézéssel indított pereket ugyanis éppen olyan rövid törvényszakon kell fölvenni, megvizsgálni és bevégezni, mint az értesítés mellett kezdetteket.

4. §. A többi pereket, melyeket megintés vagy más egyszerű perbehívás avagy iktatás és a fekvő jószágok visszafoglalása vagy határjárás alapján is indítottak, négy nyolczados törvényszak alatt szokták végleg befejezni.

5. §. Ha valakit annál fogva, mert mentesítő biztosítékot vállalt¹ valamely ügynek védelmére, vagy azért, mert a leveleket és okiratokat netán valaki magánál tartja vagy elrejtette, akár milyen idézéssel hívnak is perbe: az ilyen perbehívás is mindenkor egyetlen törvényszak alatt, a mikor tudniillik az anyapert veszik fel,² szokott eldőlni és véget érni.

6. §. Az olyan perbehívásokat pedig, melyek bármely hatalmaskodások okán értesítés mellett történnek és az elévülés határidejét még meg nem haladták, mindenkor joggal rendelik el.

7. §. A hosszú perfolyamatra vitt ügyekben is az értesítés, a mely mellett a harmadik perbehívás történik, a három vásáron való kikiáltást pótolja.

19. CZÍM.

Miképen és kiknek kell a perbehívásokat végbe vinni.

Minden perbehívást pedig a király vagy nádor és valamely hiteles hely embereinek³ kell véghez vinniök, mégpedig a perbe hívandók örökös vagy zálogos birtokjogaiból avagy tisztségeiből⁴ is.

1. §. A tisztségekre nézve pedig ezt akkor tartsd helyén levőnek, ha a perbehívást abban a tisztségben elkövetett hatalmas-

¹ Az eredetiben «praeassumptam», a Corpus jurisban «praesumptam».

² A Corpus jurisban levő zárjel hiányzik az eredetiben.

³ I. Mátyás I: 1. t. cz.

⁴ Az eredetiben «officiatibus», a Corpus jurisban «officialibus».

adásoknál fogva rendelik el.¹ Mert a birtokjogra vagy egyéb dolgokra nézve valakinek tisztségéből való perbehívása nincsen megengedve.

2. §. Minden királyi vagy nádori embernek pedig, a ki perbehívást, valamint fekvő jószágokba való iktatást, visszaiktatást, határjárást és akármely más törvényes végrehajtást visz véghez, abban a megyében, a hol a végrehajtás történik, nemesi örökségének kell lennie.

3. §. Mert különben, hacsak talán az ország rendes birái őt arra a végrehajtásra a királyi udvarból ki nem rendelik és ki nem küldik, semmi végrehajtást nem teljesíthet.²

4. §. Mert ilyen módon bármely nemes, sőt nem nemes is, (mindazáltal, ha az³ a nem nemes a királyi udvar íródeákja vagy jegyzője) akármely végrehajtásban eljárhat.

5. §. Mert régente a végrehajtásokra és főképen a fekvő jószágokba való iktatásokra a királyi udvar vitézlőit és más udvari embereket küldötték ki.

20. CZÍM.

A személyes idézésről, megintésről és eltiltásról.

Itt azonban tudnunk kell, hogy ha valamely úr vagy nemes az országos és közönséges gyűlések vagy a nyolczados avagy rövid törvényszékek tartama alatt más valakit, ki az ilyen országos vagy közönséges gyűlésen avagy a nyolczados és rövid törvényszékeken jelen van, megölne, megsebesítne vagy megverne, avagy⁴ meggyalázó, beestelen szavakkal illetne: az olyant a sértett fél kérelmére az ország rendes birái vagy közülők az, kit erre kirendelnek,⁵ káptalan vagy konvent emberének minden közbejötté nélkül, egyedül a királyi törvényszék íródeákja vagy jegyzője által, legott személyesen maguk elébe idézhetik.

1. §. Ezenkívül, ha valakit, a ki másnak fekvő jószágait és birtokjogait zálogszímen tartja, az vagy csupán annak törvényes meghatalmazottja⁶ is, a ki azokat a fekvő jószágokat neki⁷ elzálogosította, vagy a kit ama fekvő jószágok és birtokjogok

¹ Az eredetiben «decernitur», a Corpus jurisban «decernatur».

² Az eredetiben «nequit», a Corpus jurisban «nequibit».

³ Az eredetiben levő «ipse» a Corpus jurisban hiányzik.

⁴ Az eredetiben levő «vel» a Corpus jurisban hiányzik.

⁵ Az eredetiben «destinandum», a Corpus jurisban «destinatum».

⁶ A Corpus jurisban levő «per» az eredetiben hiányzik.

⁷ Az eredetiben «sibi», a Corpus jurisban «ei».

visszaváltása törvény szerint illet, valamely rendes bíró előtt talál: azt pénzének felvételére és ama fekvő jószágok és birtokjogok visszabocsátására mindenkor megintheti. És ez, a megintés után harmad napra, vagy (ha akarja) ugyanazon a napon, felelni tartozik neki,¹ de csak úgy, ha a felperes a záloglevél mását vagy párját ugyanakkor bírāja előtt felmutathatja.

2. §. Mert különben a megintett fél ilyen módon és úton nem köteles neki² felelni, hanem a felperes kénytelen lesz az ilyen megintést és perbehívást a király vagy nádor és valamely hiteles hely emberei által véghez vitetni.

3. §. És nem csak a zálogos dologban való megintés, hanem az örökségi és örökös jogok tárgyában való személyes eltiltás is, az ország rendes bírának színe előtt mindenkor és mindenütt megtörténhetik; csakhogy az eltiltó és az eltiltott a rendes bírák előtt személyesen és nem ügyvédek által legyenek jelen; mert különben az ilyen személyes eltiltásnak helye nincsen.

4. §. És ez leginkább a birtokjogok helytelen és erőszakos letartóztatása miatt szokott történni, és olyan ereje van, mint az értesítést tartalmazó perbehívó levélnek, sőt hatálya még nagyobb: mert az eltiltott az eltiltás után, harmad napra felelni tartozik. Ha pedig felelni nem akarna, habár ellene akkor mindjárt főbenjáró vagy más ítéletet nem hoznak, mindamellett, ha az eltiltót egy egész év leforgása alatt maga ellenében törvényesen perbe nem hivatja, vagy ha ezt meg tette is, de a bíró arról győződik meg, hogy a fekvő jószágokat és birtokjogokat, melyekre nézve az a személyes eltiltás történt, helytelenül tartóztatta vagy tartóztatja le, az eltiltott felet azon módon, mint az értesítéssel indított perben, főbenjáró ítéletben vagy (tudniillik a perlekedő személyek állapotához képest) fejjáltságban marasztalják el.

5. §. Ha pedig az eltiltó az ilyen peres fekvő jószágok dolgát illető minden okiratával a feleletadás napján bírāja előtt meg nem jelen,³ vagy azokkal a levelekkel elkészülve meg nem jelenhet,⁴ akkor az eltiltottnak és saját bírójának ellenében hat gira királyi birságon marad.

6. §. És ha azt a peres ügyet tovább akarja folytatni, a a hat gira teher letétele mellett, más perrel folytathatja.

7. §. És ez akkor áll, ha az eltiltott a feleletadásnak előbb említett napján a törvény előtt megjelen és arra az eltiltásra valósággal és közvetlenül felel.

¹ Az eredetiben «sibi», a Corpus jurisban «ipsi».

² Az eredetiben «sibi», a Corpus jurisban ismét «ipsi».

³ Az eredetiben «comparebit», a Corpus jurisban «comparuerit».

⁴ Az eredetiben «nequibit», a Corpus jurisban «nequiverit».

8. §. Mikor pedig az eltiltott vagy az alperes okiratait ott felmutatván, bebizonyíthatja; hogy a fekvő jószágok és birtokjogok, a melyekre nézve az ilyen személyes eltiltás történt, jogszerűen őt illetik: akkor a felperes vagy eltiltó, legott azoknak a fekvő jószágoknak közbecsűjén¹ marad.

9. §. Ha pedig az eltiltott sem az előbb említett harmad napon nem felel,² sem a felperest a mondott év leforgása alatt ama személyes eltiltás miatt maga ellen perbe nem hívja,³ akkor annak az eltiltónak emez év elteltével, az eltiltottat először egyszerű perbehívással, másodszor pedig törvényes eljárás szerint, értesítés mellett kell maga ellenébe idéznie.

10. §. És ha az eltiltás a fekvő jószágok erőszakos és helytelen letartoztatása vagy elfoglalása tárgyában történt és a felperes igazolhatja, hogy azok a peres fekvő jószágok igaz joggal őt illették vagy illetik; az eltiltottat és alperest (mivel a feleletadást és az előbocsátott perbehívás véghezvitelét elmulasztotta⁴ és ez által azt, hogy az eltiltás maga ellenében erőre emelkedjék, megengedte) amaz ügy elbírálásának idején legott főbenjáró ítéletben vagy fejkáltságban kell elmarasztalni.

21. CZÍM.

A káptalanok és konventek bizonyságainak a végrehajtásokra való kiküldéséről.

Ezenkívül eszünkbe kell venni, hogy a királyi vagy nádori embernek a perbehívásokat, valamint a fekvő jószágokba és birtokjogokba való iktatásokat, visszaiktatásokat, a határjárásokat, megintéseket és bármely más bírósági végrehajtásokat, annak a káptalannak vagy konventnek bizonyságával, a mely abban a vármegyében⁵ van, a hol a végrehajtás történik; ha pedig abban sem egyik, sem másik nem lenne, a hozzá közelebb eső⁶ helynek bizonyságával kell mindig teljesítenie és véghez vinnie.

¹ I. r. 133. cz.

² Az eredetiben «respondebit», a Corpus jurisban «responderit».

³ Az eredetiben «evocabit», a Corpus jurisban «evocaverit».

⁴ Az eredetiben is. a Corpus jurisban is hiányzik ugyan az «elmulasztotta» szónak megfelelő kifejezés; e nélkül azonban a zárjelbe foglalt szövegnek nincs helyes értelme.

⁵ 1647 : 102., 1723 : 40.

⁶ 1536 : 58.

1. §. Mert különben az ügy leszáll, hogy a felperes, ha akarja, újból kezdje és indítsa meg.

2. §. Kivévén a fejérvári, budai és bosniai egyházak káptalanainak, valamint a fejérvári keresztes barátok konventjének bizonyosságait, a kik Magyarország egész területén és alávetett részeiben minden végrehajtásban eljárhatnak.

3. §. De hatalmaskodásokra nézve egyszerű tanúvallatásokat más közelebb fekvő káptalanok és konventek bizonyosságai is mindenütt végezhetnek.

22. CZÍM.

Annak büntetéséről, a kiről megtudják, hogy egy és ugyanazon ügyben mint királyi ember és egyszersmind mint ügyvéd szerepelt.

Tudnunk kell pedig azt, hogy a királyi vagy nádori ember ugyanazon ügyben, melyben perbehívást vagy egyéb végrehajtást teljesített, meghatalmazott, vagyis ügyvéd nem lehet.

1. §. Mert ha kitűnik, hogy valaki egy és ugyanazon ügyben királyi vagy nádori ember és ügyvéd is volt: annak ellenében, a kivel szemben az ügyvéd tisztét viseli vagy viselte, tényleg a maga díján marad.¹

2. §. És oka ez: mert a királyi vagy nádori ember bármely hiteles helynek, tudniillik káptalannak² vagy konventnek bizonyossága vagy embere mellett, mint az ő felettes bírájának személyét helyettesítő bíró szerepel és jelentkezik, a kit az a végrehajtásra küldött ki; az ügyvéd pedig felperes számba megy, mivel ő az, ki keresetet indít és ellenvetést tesz és így bíró és felperes képében tűnik föl. Az pedig senkinek sincsen megengedve, hogy egy és ugyanazon ügyben felperes és egyszersmind bíró is legyen. Ezért méltán díján marad.

¹ Az eredetiben «convincetur», a Corpus jurisban «convinceretur».

² Az eredetiben «Capituli», a Corpus jurisban «Capitulis».

23. CZÍM.

Annak büntetéséről, ki elhaltat vagy gyermeket hív perbe, vagy nemest törvény elé állat.¹

Azt sem kell mellőznünk, hogy ha valamely perlekedő olyan nemest hivatna maga ellen perbe, a ki már meghalt és e világból kimúlt, úgy szintén, ha a perbehiváskor valamely főpap vagy báró úrnak avagy az ország nemeseinek, birtokos és az igazi nemesség czímét viselő cselédei törvény elé állítását Uroknak meghagyná avagy azoknak törvény elé állítását másképp is kieszközölné,² vagy valamely nem törvényes koru gyermeket hatalmaskodások miatt maga ellen perbe hívna: akkor az ilyen fölperest úgy amaz elhalt nemes, mint a nem törvényes koru gyermek és az efféle nemes cselédek ellenében (ha erre nézve a felperes ellen kifogást és ellenvetést tettek) legott ötven-ötven gira díjban marasztalják és ítélik el.

2. §. Mert a nemeseket perbe kell hini és nem törvény elébe állítani.

3. §. Egyedül pedig a parasztokra vagy falusiakra és jobbágy állapotú emberekre, valamint a nem nemes cselédekre nézve van helye a törvény elibe állításnak, a kiket saját földesuraik és nem ezek tisztei tartoznak előállítani és a bíró elébe vinni.

24. CZÍM.

A zálogos jogokat és hitbéreket illető megintések teljesítéséről és az erre következő büntetésekről.

A zálogösszeg felvételét és a zálogos birtokrész visszabocsátását vagy a hitbérek és jegyajándékok, valamint a leány-negyedek és több effélék átvételét illető megintések, ha a felperes azt a férfit vagy nőt, a kit meg kell intenie, saját személyében megkaphatja, személyesen; különben pedig annak lakóházából vagy szokott lakhelyéből történhetnek.

1. §. A megintést követő perbehivásnak azonban nem személyesen, hanem a megintett férfinak vagy nőnek népes,

¹ Az eredetiben «statui», a Corpus jurisban «statuendum».

² Az eredetiben «procurabit», a Corpus jurisban «procuraverit».

örökös vagy zálogos birtokjogaiból kell történnie, a honnan tudniillik ennek tudomására jöhet, hogy perbe hívták.¹

2. §. Mert különben, ha valakinek jobbágya nincsen,² az ilyen az ő nemesi ndvarából és szokott lakhelyéből is helyesen meg-inthetik és perbe hívhatják.

3. §. Ha azonban jobbágya vagy jobbágysai vannak, ezek útján kell őt perbe hini, mert különben, ha személyesen vagy lakházából hívták volna perbe: a felperest a perbe hívott férfi vagy nő ellenében ennek díjában kell elmarasztalni és ezzel terhelni.

4. §. Mire nézve tudnunk kell, hogyha valamely nemes férfit vagy asszonyt, pénzének felvétele és a zálogos birtokrészek visszabocsátása, vagy az iránt is, hogy hitbérét és jegyajándékát átvegye és elhunyt férje birtokjogait annak, a kit törvény szerint illetnek, kiadja és visszabocsátja, megintettek, és miután azokat a megintéskor föl nem vették és a birtokjogokat vissza nem bocsátották, őket utóbb perbe hívták és a nekik kitűzött határidőre, tudniillik a nyolczados vagy rövid törvénykezési határidőre, sem magok meg nem jelentek, sem mást nem küldöttek: akkor a bíró, újabb határidőt be nem várván, az illetén birtokjogokat egyenesen, minden pénzfizetés nélkül, a felperes kezébe szolgáltatja és a perbe hívott férfiak vagy asszonyok jogait ama fekvő jószágok birtokán kívül tartoznak keresni és perelni.

5. §. Sőt azt az uzsorást, ki a zálogösszeget fölvenni és a zálogos fekvő jószágokat és jogokat visszabocsátani vonakodik, közönséges végzeményünk erejénél fogva, ezenfelül az ellenfél ellenében tényleg akkora pénzüsszegben kell elmarasztalni, a mekkoráért azokat a jogokat neki³ elzálogosították.

6. §. És ezt akkor tekintsd valónak, ha a megintést és perbehívást is, az eszközölte, a ki az elzálogítást tette, vagy annak fia vagy atyafia, a kit tudniillik ama zálogos⁴ fekvő jószágok háramlása nyilván illet. Mert az előbb említett büntetés ama jószágok szomszédjainak vagy határosainak kérelmére nem szokott bekövetkezni.

7. §. Ha pedig az az asszony, a kit megintettek és hitbérére és jegyajándékára nézve az előbocsátott módon perbe hívtak, megjelent ugyan, de felelete által ügyét holmi keresett kifogásokkal más törvényszakra halasztatja, hogy aközben azoknak a fekvő jószágoknak jövedelmeit húzhassa és szedhesse és

¹ Az eredetiben «adnotitiam sui evocatio facta fuisse», a Corpus jurisban «ad notitiam ejus evocationem factam fuisse».

² Az eredetiben «carebit», a Corpus jurisban «caruerit».

³ Az eredetiben «sibi», a Corpus jurisban «ipsi».

⁴ Az eredetiben «inignoratitorium», a Corpus jurisban «impignoratorium».

utóbb abban a törvényszakban feleletét jó móddal be nem bizonyíthatja, akkor csalárdsága és haszontalan felelete miatt (mivel tudjuk, hogy sok asszony ilyen üres kifogásokkal az árvák fekvő jószágait végpusztulásra juttatta) hitbérét és jegyajándékát legott mindenestül elveszti és a bíró azokat a fekvő jószágokat és birtokjogokat a hitbér minden fizetése nélkül felperesnek tartozik kiadni és visszaiktatni.¹

25. CZÍM.

A perbehívásnak eme záradékáról: «*Litispendentia*»,²
mit hoz magával?

Továbbá a perbehívások e záradékára nézve: «*Ellent nem állván az, hogy a per, ha köztük*» (tudniillik a perbe hívó és perbe hívott közt) «*ilyen fenforogna, folyamatban van*», tudnunk kell, hogy ezt a záradékot a perbehívásban a patvarkodás tényének kikerülése végett szokták kitenni, a mely leginkább abból szokott eredni, hogy a pereket kétszer vagy jóval többször indítják meg és folytatják.

1. §. Nehogy abban az esetben, a mikor a felperes a panaszlottal vagy alperessel valamely dolog iránt perben áll és per közben az egyik fél a másikat bármilyen hatalmaskodással megsértené, vagy vele másképen perlekedni kényszerülne és e miatt újból per támadna: az új perbehívás, az azelőtt indított és folyamatba tett pernek bármilyen módon ártasson, vagy e miatt a felperest valami teher vagy büntetés érje; vagy viszont.

2. §. És ezt a záradékot az első perbehívó levélbe szokás beiktatni. Mert az a perfolyamat alatt keletkező második vagy harmadik perbehívó levélben nem szükséges.

26. CZÍM.

A perbehívásban három dolognak világos megjelölése szükséges.

Továbbá, minden perbehívás és kereset előadásában, főkép a melyek hatalmaskodások tárgyában kelnek, három dolgot szükséges világosan megjelölni.³

¹ Az eredetiben «*restatui*», a Corpus jurisban «*restitui*».

² Magyarul: «a per folyamatban levén».

³ Az eredetiben «*denotanda*», a Corpus jurisban «*notanda*».

1. §. *Először*: a személyt, a ki panaszt emel vagy keresetet indít, és a ki ellen ezt teszi.

2. §. *Másodszor*: az időt vagy időpontot, a mikor valaki másnak kárt vagy sérelmet tett és okozott.

3. §. *És harmadszor*: a helyet és vármegyét, a hol és a melyben tudniillik az efféle károkat és sérelmeket tették és elkövették.¹

4. §. Továbbá, ha valaki birtokjogok elfoglalása miatt indította a pert, az is szükséges, hogy az elfoglalt birtokrészt jól megjelölje.

5. §. Mert a rendes bíró eme feltételek nélkül a felek közt igazságosan és illően nem ítélhet, főképen, ha az ügyet a felek szóváltásaihoz képest közös tanúvallatásra kell vinni és bocsátani, a melynek eszközlésekor, mind az időnek kitételére, mind a helynek és vármegyének megjelölésére, valamint a véghez vitt dolognak felsorolására vagy az elfoglalt fekvő jószágok mennyiségének föltüntetésére is, mindig felette nagy szükség van és lesz.

27. CZÍM.

Mi a közös tanúvallatás és hányféle feltétel szükséges annak eszközlésére.

Tudnunk kell továbbá, hogy a közös tanúvallatás nem egyéb, mint a peres felek bíró előtt tett szóváltásaiból származó kétségnek határozott tisztázása tanúk vallomása alapján.

1. §. Mely annak a birtoknak szomszédai és határosai által, a hol a szóban forgó hatalmaskodást elkövették és véghez vitték és annak a megyének határában lakó nemesek által, a melyben az a birtok fekszik, mégpedig ugyanezen megye törvényszékének helyén szokott történni és végbemenni, kivévén, ha netán birtokjogok és földek elfoglalása iránt folya a per, mert ilyen esetben nem mindig a törvényszék helyén, hanem gyakran a peres föld színhelyén² megy végbe.

2. §. Hogy pedig minden közös tanúvallatás helyesen és törvényes módon mehessen végbe, öt feltételt kell szem előtt tartanunk, ugymint: a szabadságot, az életkort, a módot, az állapotot és a hitletételt.³

¹ Az eredetiben «patrata et commissa», a Corpus jurisban «patratae et commissae».

² A Corpus jurisban levő «etiam» az eredetiben hiányzik.

³ Az eredetiben «sacramenti», a Corpus jurisban «juramenti».

3. §. *Először* (mondám) megkivántató a szabadság, hogy mindenik tanú szabadon és félelem nélkül önként és nem erőszakos kényszer alatt, hanem csupán törvényes megkérdezésre tegyen bizonytságot a valóságra nézve, nehogy az igazság a fegyver között, elnémulni lássék.

4. §. *Másodszor* szükséges az életkor, hogy a tanú olyan életkorban legyen,¹ a melynél fogva a történt dolgok, a melyekre nézve kihallgatják, emlékezetében legyenek és azokra visszaemlékezzenek. A közös tanúvallatásokról tett jelentések során olvastam ugyanis, sőt nem csak olvastam, hanem láttam, hogy sokan, kiket ajándékkal vagy kedvezéssel megvesztegettek, alig voltak tizenhat vagy legföljebb húsz évesek és mégis tudásképen mintegy huszonöt évvel azelőtt elkövetett és véghez vitt dolgokra nézve olyan állhatatosan tettek vallomást és bizonytságot, mintha azoknál jelen voltak volna. És mivel a közös tanúvallatásoknál szereplő tanúkat nem szokták személyesen az ország rendes biráinak színe elé vinni és állítani, hanem az ilyen tanúknak kihallgatása csupán az e célra kiküldött királyi vagy nádori és káptalani meg konventi emberek által szokott történni: azért ezeknek kötelességük úgy a tanúk életkorára, mint a történt dolgok idejére szorgosan ügyelni és arról igaz jelentést tenni.

5. §. *Harmadszor* szükséges a mód, hogy a tanú a véghez vitt dolognak, a melyre nézve kérdezik, módja felől nyilván és világosan tegyen vallomást; vajjon magát a dolgot és az ügy érdemét tudomásból vagy hallomásból ismeri-e? vagy talán annak szájából hallotta-e a szóban forgó cselekvény lefolyását, a ki ezt elkövette? Mert pusztá hallomásnak nem szokás és nem kell helyet adni. De fájdalom! ez idő szerint, a midőn a gonoszságban annyira bővelkedünk és sok emberben nem csak meghűlt,² hanem ki is aludt a keresztény szeretet, igen sokan nem olyan renddel és móddal tesznek bizonytságot, a mint a dolgot ők maguk tudják, hanem piszkos és fertőzött lelkiismerettel a felvagy alperesnek, a ki tudniillik rájuk hivatkozott, parancsa és akarata szerint. S hogy ez ekképen történik, azt magam tapasztaltam.

6. §. *Negyedszer*: szem előtt kell tartanunk a tanúk állapotát, vajjon tudniillik nemes avagy paraszt tesz-e az igazságról³ tanúbizonyságot? Mert a paraszt tanúságtétele (kivéven a főpap és báró uraknak és az ország egyéb nemeseinek tiszteit, a kik a szomszédos helyeken azok személyében tisztséget visel-

¹ Az eredetiben «quod», a Corpus jurisban «ut».

² Az eredetiben «refriguit», a Corpus jurisban «refrixit».

³ Az eredetiben «veritati», a Corpus jurisban «veritatis».

nek és a kik e részben régi szokás szerint nemesek számba jönnek) nemes személy ellenében mit sem ér;¹ hanem ha netalán a bíró, így kívánván azt az ügy érdeme, világos szavakban rendelné el és hagyná meg, hogy nemeseket és nem nemeseket egyaránt hallgassanak ki. Ezt azonban ritkán és csak a felek akaratára és beleegyezésével szokták megtenni és megengedni.

7. §. Mert a paraszt és közrendű embereket úgy ajándékkal, mint ijesztéssel sokkal könnyebben és hamarabb lehet az igazság ösvényéről eltántorítani, semmint a nemeseket.

8. §. Különben is illetlennek és helytelennek látszik, hogy a nemest mint följebbvalót, valamely alábbvalónak, tudniillik parasztnak tanúbizonysága alapján kellessék fejvesztésre ítélni vagy másképen elmarasztalni; a mint erre nézve országunk régi és törvényerőre emelkedett szokását majdnem minden bíró és ügyvéd ismeri és nyilván tudja.

9. §. Ötödször és utójára megkívántató a közös tanúvallatás eszközzésére a hitletétel.

10. §. Ámbár ezt mindjárt az elein kell a tanúktól követelni és az előbb megmagyarázott feltételek között is első hely illeti, mégis mivel ez a feltétel nagyon is köztudomású és nyilvánvaló és a bírák is, a közös tanúvallatás tárgyában készült ítélő leveleikben, azt mindig határozottan elrendelik és különben is, mivel minden közös tanúvallatás hitletétellel² végződik, a mint ez alább világosan kitűnik:³ azért azt utolsó helyre tettem.

28. CZÍM.

Miképen kell közös tanúvallatáskor a tanúkat kihallgatni? és azok büntetéséről, kiket tanúságtételre felhívnak és megjeleneni vonakodnak.

Szükséges tehát, hogy minden tanú, mielőtt vallana, hitet tegyen azíránt, hogy ő minden félelmet, gyűlölséget, kedvezést, szeretetet és a perlekedőktől eredő jutalmat távoltartva és félre téve, a valóságot el nem titkolja, a hamisságot nem igazolja, az igazságot meg nem hamisítja, hanem a dolgot, melyre nézve kihallgatják, úgy a mint előtte ismeretes és tudva van, igazán fogja előadni.

¹ 1729: 26. t.-cz.

² Az eredetiben «juramentali», a Corpus jurisban «juramenti».

³ A Corpus jurisban levő zárjel az eredetiben hiányzik.

1. §. S nehogy valaki, a kit netalán a másik fél kedvezéssel elesábitott vagy ajándékkal megvesztegetett, avagy félelemből ejtett, vagy a kit belső gyűlölség ösztönöz, az ilyen bizonyoságtétel és igazmondás elől¹ kitérhessen és kibujhassék: azért, ha annak a vármegyének ispánját vagy alispánját, a hol a tanúvallatás történik és végbemegy, úgy közönséges végzeményünk erejénél fogva, mint régi és hosszú idő óta gyakorlatban levő szokásunk értelmében, a rendes bírónak eziránt kelt ítélő vagy más, csak hogy meghagyásképen szóló levele által megkeresik, teljes hatalmában áll ugyanazon vármegye minden nemesét ama bizonyoságtétel és közös tanúvallatás eszközlése végett, tizenhat nehéz gira bírság alatt, mindenik girát négy forinttal, vagy négyszáz dénárral számítva, összehívni és egybegyűjteni, mely bírságot ugyanazon ispán vagy alispán azokon, kik a történet megintésre és megkeresésre az ilyen bizonyoságtételre megjelenni és ott a valóságról tanúságot tenni vonakodnak, azonnal és elengedhetetlenül megvenni tartozik.

29. CZÍM.

Hogy a tanúk neveit kétféle okból szokták a tudósító levélbe beírni.

A káptalannak és konventnek ama közös tanúvallatás véghez viteléről készült tudósító levelébe pedig, a tanúk vezetékes és keresztnévét és azt, hogy melyikük volt szomszéd és melyik határos vagy egy megyében lakó, mindig be kell írni; és ezt kétféle okból:²

1. §. *Először*, mivel két vagy három szomszéd és határos tanúbizonyossága a törvény előtt többet ér és nyom, mint az egy megyében lakó húsz nemesé, minthogy közelségüknél fogva az ügy érdeméről és a történet dolog rendjéről sokkal igazabb és jobb tudomásuk lehet, semmint az egy megyében lakó nemeseknek.

2. §. *Másodszor*, hogy a tanúk nevének és tanúságtételének előadása és feljegyzése³ által a peres felek bármelyike a neki szükséges kifogásokat akár hamis esküvésre, gonosz tanúskodásra,

¹ Az eredetiben levő «ab» a Corpus jurisban hiányzik.

² Az eredetiben «ratione», a Corpus jurisban «ex ratione».

³ Az eredetiben levő «et conscriptis» a Corpus jurisban hiányzik.

akár becsstelenségre vagy az életkorra nézve, azok ellen, a kik ellen akarja és méltán teheti, megtehesse és ellenvethesse.

3. §. Hogy főképen a hamis esküvés, ha illet valaki a bizonyágtételben (a mint már gyakran szokott történni) elkövetett, büntetlen ne maradjon. Mert a böcs mondása szerint: a hamis tanú nem marad büntetlen, mivel megtagadván az Isten igazságát, ellene is súlyosan vétkezik és hamis bizonyágtétellel felebarátját megcsalván, ezt is megkárosítja.

30. CZÍM.

A hamis esküvők és hitszegők vagy úgynevezett
«lúdasok» büntetéséről.

Ezért bármely hitszegőt és hamis esküvőt (kit közönséges szóval «*aucarius*»-nak vagy «lúdas»-nak nevezünk) az Isten és emberek igaz törvénye szerint, keményen meg kell büntetnünk.

1. §. Elveszti ugyanis (mihelyt hamis eskün maradt) összes és bármely birtokjogait, valamint bárhol levő és bármí néven nevezendő összes ingóságait.

2. §. Sőt megfosztják fekvő jószágainak tulajdonától, a melytől örökre elesik.

3. §. És nem elég, hogy mindezeket örökre elveszti, hanem személyére nézve is (miután az emberiség becsét elvesztette) akkora gyalázat éri, hogy¹ mintegy az emberiség köréből száműzött és kitiltott ember, mindenkor tarka ruhába öltözve, kenderből készült övvel ellátva, mezítláb és hajadon fővel kénytelen a többi keresztény hívők közt járni-kelni.

4. §. Törvény előtt pedig felperesként ellene akárki, ő azonban senki ellen sem léphet fel.

5. §. És ezt úgy értsd, hogy e büntetés az ország szent koronájának joghatóságával szemben és fejedelmünk ellenében éri a hamis esküvőt és hitszegőt; mert a felperes ellen egyedül díjában és feje váltságában, tudniillik kétszáz forintban szokták elmarasztalni.

6. §. Holott tudnunk kell, hogy a hamis esküvés elkövetésének kétféle módját ismerjük. Az egyik módon hamis esküvésnek mondjuk a megengedett eskünek be nem váltását, a mikor tudniillik valaki hit alatt ígéri, hogy másnak valamit ad, vagy

¹ Az eredetiben levő «ita» a Corpus jurisban hiányzik.

ezt és azt megteszi és azután az ilyen ígérteét megszegi. És ebben az esetben az előbocsátott becsstelenség és a fekvő jószágok elvesztése nem mindig következik be. Mert az ígérteevőnek ezekre nézve súlyos betegség és az utak veszélyessége és az idők mostohasága miatt gyakran van mentsége: mindamellett azonban ígérteét teljesíteni és beváltani kénytelen.¹

7. §. A másik módon hamis esküvésnek mondjuk az esküvel erősített hazugságot, melyet valaki más jogainak meg rövidítésére és veszélyeztetésére, gonosz szándékkal követ el. És ebben az esetben a lúdasoknak előbb említett büntetését mindenkor elhatározzák és kimondják.

31. CZÍM.

Hogy a közös tanúvallatásnak két ízben való eszközlése nincs megengedve.²

Figyelembe kell pedig vennünk, hogyha egyszer a közös tanúvallatást mind a két fél véghez vitte, a nélkül, hogy annak nyilvánvaló megháborítása közbejött volna: akkor azt az ügyet a felek valamelyikének kérelmére másodszor nem kell közös tanúvallatás alá bocsátani, a mint némelyek különféle keresett ellenvetésekkel és színek alatt gyakran fáradoznak azon, hogy ez megtörténjék és az ügy közös tanúvallatás alá kerüljön.

1. §. A többi kellékek pedig, melyek a közös tanúvallatás véghezvitelét és annak háborítását is illetik, közönséges végzemenyeinkben³ nyilván és világosan meg vannak írva.

32. CZÍM.

Miképen kell a perlekedők részére a közös tanúvallatás után és előbb is az esküt odaítélni.

Tudnunk kell továbbá, hogy minden közös tanúvallatás eskütétellel végződik.

1. §. Mert ha a felperes a maga kívánságát, keresetét és követelését elégséges tanúbizonyossággal, vagyis hat szomszéd és ugyanannyi határos, valamint vele egy megyében lakó tizenkét

¹ Szent István II. k. 45. fej.

² Az eredetiben «admittitur», a Corpus jurisban «admittatur».

³ Mátyás VI. 14. cz.

nemes tanúskodásával kimutatja ¹ vagy ha éppen annyi szomszédot és határost nem kaphatna, mindamellett azonban ezt a hiányt a vele egy megyében lakók tanúságával teljesen pótolja és ² az alperest saját bizonyítása cserében hagyja vagy ha ³ valami keveset bizonyított is: akkor a felperesnek kell ötvened magával, megannyi nemessel, tudniillik a maga díjához képest, alperes fejére esküdni.

2. §. Ha pedig keresetét és feleletét mind a két fél eléggé igazolja, ⁴ akkor a tanúvallató levelek erejéhez képest, melyeket a felperes az ítélethozás idején (a mikor az ügyet ilyen közös tanúvallatás alá bocsátották) felmutatott és eléadott, az eskü letételét a vádlottnak vagy alperesnek ítélik oda, úgy, hogy ha három tanúvallató levelet mutattak föl, akkor ötvened, ha pedig kettőt, akkor huszonötöd és ha csak egyet, akkor tizenketted magával, csupa nemesekkel kell a vádlottnak esküdni és magát a felperes keresete és követelése alól tisztáznia.

3. §. Midőn pedig a tanúskodás az alperes részére kedvezőbben történt és ütött ki, semmint a felperes részére, de valamennyire a felperes is bizonyított: akkor a panaszlottnak, ha a tanúvallató levelek száma három, huszonötöd magával, ha pedig kettő, tizenketted és ha egy, hatod magával, nemesekkel, kell kézzártevés ⁵ mellett hitet tennie és magát a felperes vádjá alól kimentenie.

4. §. Ha pedig a felperes épenséggel semmit sem bizonyíthatott vagy talán a közös tanúvallatást végbe sem vitette, akkor az alperest a felperes vádjá alól egyszerűen fel kell menteni.

5. §. És megfordítva, ha a közös tanúvallatás véghez vitelét az alperes mulasztotta el, avagy tán annak véghez vitelét eszközölte ugyan, de a maga részére semmi tanúbizonyságot sem nyerhetett: akkor annak következtében a bírónak az alperes ellen a döntő ítéletet azonnal ki kell mondanía. És minden egyéb perbehívásban is ugyanezt kell tartani és tenni.

6. §. Hogy a felperesnek, ha három tanúvallató levelet mutat fel és az alperes az ellenében felhozott állításokat egyszerűen tagadja, ötvened magával, nemesekkel kell esküit tennie. És ezenfelül, ha a per birtokjogok elfoglalása tárgyában indult meg, a felperes az elfoglalt fekvő jószágokat tényleg visszakapja.

7. §. De ha azokat tagadja és magát az előbb említett közös tanúvallatás útján tisztáznia akarja, a felperes pedig azt a

¹ Az eredetiben «comprohabet», a Corpus jurisban «comprobaverit».

² A Corpus jurisban levő «si» az eredetiben hiányzik.

³ Az eredetiben «si etiam», a Corpus jurisban «etiam».

⁴ Az eredetiben «verificabit», a Corpus jurisban «verificaverit».

⁵ Az esküvők t. i. feszületre, evangeliumra vagy ereklyére tették kezüket.

közös tanúvallatást ellenzi, akkor az alperesnek magát csak huszonötöd magával, nemesekkel, kell tisztáznia és így következetesen alább és alább szállva: mihez képest tudniillik két tanúvallató levél ellenében tizenketted, egy ellenében pedig harmad magával, nemesekkel, kell hitet tennie; mert ha a felperes a közös tanúvallatásba beleegyezni vonakodik, ez az egy is elveszti erejét.

8. §. Továbbá, ha az alperes a feleletadás első határidejében magát annak az eskünek alá veti, melyet a felperes az ő fejére az ország szokásának megfelelőleg fog letenni, és a felperes ezt elfogadni nem akarja: akkor az alperes csupán harmad magával, nemesekkel (még ha felperes a maga részéről három tanúvallató levelet mutatott volna is fel) tartozik esküt tenni.

9. §. Ha pedig az alperes egyedül a felperes esküjének vagyis annak, a melyet ez csupán saját személyében tesz le, veti magát alá, és a felperes ezt sem akarja elfogadni: az alperest legott fel kell menteni.

10. §. Egyéb csekélyebb ügyekben, melyekben a felperes egy tanúvallató levelet sem mutatott föl, a panaszlott mindenkor harmad magával, nemesekkel; adósság vagy kölesön tárgyában pedig, midőn a felperes semmi elfogadható bizonyítékot sem mutathat fel, a panaszlott vagy az alperes egyedül saját személyében esküszik meg.

11. §. Ha pedig adósság, kölesön vagy egyéb elveszett pénz dolgában tanúbizonyságot tettek volna is, de ama pénzösszeg mennyiségére nézve, semmi próbát sem adhatnak elő: akkor a felperes a maga pénzét eskü segélyével, tudniillik minden girát, mely négy forintot tesz, egy-egy nemesnek esküje által szerez vissza.

12. §. Mert falusi és paraszt személy csak egy forint vagyis száz dénár erejéig esküdhetik, a mit a nemesek ügyeiben nem szoktak megengedni.

33. CZÍM.

Vajjon kártérítés dolgában a nemesnek paraszt mellett és viszont tett esküje foganatos-e?

A honnét kérdés: vajjon azt az esküt, melyet nemes ember károk vagy adósságok megtérítése végett paraszt vagy nem nemes személy mellett tett, tartják-e olyan hatályosnak és erősnek, mint a nemes mellett letett esküjét avagy csak olyan értékűvé válik, mint a paraszt esküje?

1. §. És viszont, vajjon ¹ a nemes a parasztok esküjének segélyével, melyet ezek képességük szerint tesznek le, kárának megtérítéséhez vagy adósságaihoz juthat-e?

2. §. Azt kell felelnünk, hogy az az eskü, melyet valamely nemes ember, akár nemes mellett, akár nem nemes mellett tesz le, mindig megáll ² és mindig ugyanazon hatályú és erejű, csak-hogy igaz és törvényes móddal tegye azt le. Mert az igaz móddal letett eskü nem szül becstelenséget, és ez által nemesi méltóságáról tudnivalóképen egy nemes sem mond le.

3. §. De a nem nemesnek és parasztnak, mint alább valónak esküje, nemes ember, mint feljebbvaló mellett és ellen, nem áll meg s meg sincs engedve, noha a nemes embernek nem nemes ellen nem nemesekkel szabad ³ esküdni.

4. §. És bírói ítéletnél fogva a paraszt is olyan perben, melyet nemes ellen netalán adósságok vagy más hasonló dolgok iránt indított magához hasonló nem nemesekkel hitet tehet; azonban arra az esküre nézve, melyet nemesek ügyeiben rendelnek el és tesznek le, mindenkor a föntebb említett módot kell szem előtt tartanunk.

34. CZÍM.

Az okiratok dolgát illető eskünek megítéléséről és elrendeléséről.

Meg kell aztán jegyeznünk, hogy a bárkinél elrejtett vagy másképp valaki kezénél levő levelek és okiratok dolgában a panaszlottnak és alperesnek nyomósabban kell magát tisztáznia, semmint más hatalmaskodások ⁴ esetében.

1. §. Mert ha a felperes erre nézve csak egy vagy legföljebb két vallató levelet mutat fel, ötvened; ha pedig épenséggel egyet sem mutat fel, hanem csak puszta szóval hozza föl vagy bírói megintés útján állítja, hogy azok az okiratok valakinél vannak, az alperesnek mégis huszonötöd magával, nemesekkel, teendő hitet ítélnék meg.

2. §. És ha ⁵ az ilyen eskü letételében megfogyatkozik, akkor azokra a fekvő jószágokra nézve, a melyeket illető levelek dolgában hitet nem tehetett, megvédőnek és szavatolónak nyilvánít-

¹ Az eredetiben «si», a Corpus jurisban «an».

² Az eredetiben «valet», a Corpus jurisban «valeat».

³ Az eredetiben «permittitur», a Corpus jurisban «permittatur».

⁴ 1622: 14., 75., 1659: 43. t.-cz. rokonok közt I. r. 38. cz.

⁵ Az eredetiben levő «si» a Corpus jurisban hiányzik.

ják, a kinek kötelessége a felperest és örököseit ama birtokjogok uralmában bármely ügyvéd és törvényes megtámadó ellen mindenkor megvédeni.¹

3. §. A perbehívó levélben azonban azt, hogy melyek és milyenek azok az okiratok, világosan meg kell jelölni, nehogy a felperes a perbehívásban csalárdságot kövessen el.

4. §. És ezt akkor, ha nem állítja, hogy az összes levelek és mindennemű okiratok, melyek bizonyos birtokjogok dolgát tárgyazzák és illetik, a vádlottnál vannak, minthogy ebben az esetben csak az ilyen birtokjogok nevét és fekvését szükséges leírni és nem a levelek számát vagy minőségét: mert a hol mindannyiról vagy az összesről szól, ott egyet sem vesz ki.

5. §. És ha a felperes a *«valamennyi»* kifejezést használta, vigyázzon, nehogy azután az ilyen birtokjogok dolgát illető leveleket mutasson fel vagy adasson elé, mert ez esetben azonnal patvarkodás tényén marad.

6. §. Tudnunk kell azután, hogy ha több olyan egy apáról való vagy másképen osztatlan atyafi van, kik a birói tárgyaláskor (a mint ez többször szokott történni)² a nőági rokonok ellenében mutatnak fel és adnak elé leveleket és okiratokat, akkor nem külön-külön mindenik atyafinak, hanem egyedül a legidősbnek, a kire tudniillik úgy az okiratok gondozása, mint a peres ügyek vitele tudvalevőleg tartozik, kell az esküt a magáéval együtt ötven kézzel, vagyis ötvened magával, nemesekkel, odaitélni.

35. CZ Í M.

Mely esetekben kell³ az eskütársak neveit följegyezni.

Eszünkbe kell vennünk azt is, hogy a hitletétel alkalmával négy esetben az eskütársak nevét az arról készült tudósítólevélbe mindig be kell írni és jegyezni; tudniillik a mikor az a családi leszármazás bizonyítása, valamint levelek és okiratok, továbbá határjárások tárgyában, nemkülönben valakinek fejére történik és megy végbe.

1. §. Annak bebizonyítására, hogy az ilyen eskü letétele valóságos nemesekkel és a bíró meghagyása szerint történt.

2. §. Egyéb hitletételeknél pedig az eskütársak nevének följegyzése nem okvetetlenül szükséges.

¹ 1622 : 14. t.-cz.

² Az eredetiben levő *«fieri»* a Corpus jurisban hiányzik.

³ Az eredetiben *«sunt»*, a Corpus jurisban *«sint»*.

36. C Z Í M.

Annak büntetéséről, ki mást nem nemesnek vagy becs-telennek mond és a hitletételeknek különböző kimene-teléről.

Továbbá, ha valaki az előbocsátott négy esetben az eskü-társak vagy ezek bármelyike ellen azt a kifogást tenné, hogy az az eskütárs vagy nem valódi nemes és az igazi nemesség címével nem él, vagy hogy különben becstelennek és hamis esküvőnek hírében áll, akkor a felperes részére az illető nemes-ségének bebizonyítása és igazolása vagy becsstelenségének meg-czáfólása végett is, csak egyetlen törvénykezési határidőt kell kitűzni és kijelölni.

1. §. S ha ekkor annak igazi nemességét okiratok segélyé-vel, azt pedig, hogy becsületes állapotú ember, egyéb elfogad-ható bizonyítékokkal is kimutathatja, akkor a kifogást tevő alperest annak az eskütárshoz, a ki ellen kifogással élt, kétszáz arany forintot tevő díjában kell tényleg elmarasztalni s azzal sújtani, a melyet egyedül az eskütárshoz fog fizetni.

2. §. A melyre nézve ennek az eskütárshoz az a rendes bíró, a ki előtt az ilyen ügyet tárgyalják, az ellenvető ingó vagyonából és szükség esetében bárhol fekvő birtokjogaiból azonnal és haladék nélkül eleget tenni tartozik.

3. §. Ha pedig ez előbocsátott módon a bizonyításban el-bukik, akkor a kérdéses pert az ellenvetést tevő fél nyeri meg.

4. §. Akképen, hogy ha alperes volt, fejét megmenti és a felperes keresetétől megszabadul. Ha pedig felperes volt, akkor az alperes őt azokban a fekvő jószágokban, a melyeket¹ illető leveleket elrejtette és vissza nem adta, örökre (mint az imént említém) megvédeni tartozik; vagy ha a per köztük határok miatt folyt, a peres földet magának örökre eltulajdonítja. Ha pedig a családi leszármazás bizonyításában bukott el, a kereset alatt álló birtokjogokat elveszti; és megfordítva.

5. §. Egyéb ügyekben² és esetekben pedig, ha a felperes esküjének letételében elbukik, keresetét és követelését elveszti, ha pedig abban az alperes fogyatkozik meg, akkor azt ama keresetben és követelésben, melyet ellene a felperes támasztott, el kell marasztalni s a bíró az ítéletet ellene azonnal ki fogja mondani.

¹ Az eredetiben «quorum», a Corpus jurisban «quos».

² Az eredetiben levő «causis» a Corpus jurisban hiányzik.

37. CZÍM.

Miképen száll az az eskü, melyet az apa közbejött halála miatt le nem tehetett, az ő fiára vagy atyafiára át?

Azt sem kell mellőznünk, hogy ha valamely felperes vagy alperes, a kinek tudniillik valamely eskü letételét ítélték meg, eme hitletétel határnapja előtt e világból történetesen elköltözött és¹ feleségét talán teherben hagyta maga után: akkor, ha előbb született fiai vannak, a legidősebb fiút, ilyenek hiányában pedig az azután születendő fiút (mert az asszony lebetegedésének idejét be kell várni), különben pedig, ha leánya és nem fia születnék, az elhunytnak közelebbi atyafiát illeti a hitletétel, a kire tudniillik az ő birtokjogai háramlani fognak.

1. §. És ez eskü letételére az ő bírása a fiúnak vagy atyafiúnak újabb határidőt ad, a mikor a fiú vagy atyafiú azt letenni tartozik.

2. §. És ha az a fiú vagy atyafiú gyenge és az eskületételre még alkalmatlan életkorban van: a hitletételt bírójának addig az időkorig kell elhalasztania, a mikor törvényes korát elérvén, az esküt annak módja és rendje szerint leteheti.

3. §. És az egy apáról való s osztatlan atyafiakról is ugyanezt kell tartanunk: hogy ha időközben valamelyikük elhalna, az elhunyt esküjének letétele a másikra száll át.

38. CZÍM.

Vajjon ugyanazon peres ügyben egy eskütárs a maga esküjével több személyt tisztázhat-e a vád alól?

Kérdés továbbá: vajjon ha egy és ugyanazon keresettel szemben több az alperes és az esküt, melyet a rendes bíró megítél, mindegyiküknek különböző időben² és helyen kell letennie (a mint ez a hely távolsága és a dolog és idő körülményei miatt sokszor meg szokott történni) és valamelyik eskütárs az első határidőben egyik alperes mellett a hitet letette: tehet-e ez ugyan-

¹ Az eredetiben «et», a Corpus jurisban «ut».

² Az eredetiben levő «in» a Corpus jurisban hiányzik.

azon ügyben és ugyanazon keresetre nézve a másik panaszlott vagy alperes mellett más időben és helyen tisztító esküt?

1. §. Feleld, hogy nem. Mert egy személy vagy egy eskütárs egy és ugyanazon kereset tárgyában esküjével egynél több személyt a vád alól ki nem menthet és nem tisztázhat.

2. §. Mert ha több személy mellett tehetne tisztító esküt, bármely alperes és gonosztevő igen könnyen menekedhetnék a felperes keresete elől; mert pénzen fogadott ember is tenne ma az egyik, holnap a másik és harmadnap a harmadik mellett és így tovább, tisztító esküt.

3. §. Miért is, ha ilyen eskütárs valamikor egymás után két személy mellett esküszik, akkor azt, a ki mellett másodszor esküdött, a felperes keresetében és követelésében azonnal el kell marasztalni; mert ezáltal nyilvánvalóvá lesz, hogy eskütétele nem elégséges.

39. CZÍM.

Hogy fejedelmünk sem főbenjáró ítélet alá nem eshetik, sem saját személyében más ellenében esküdni sőt jogait előadni sem tartozik.

Továbbá eszünkbe kell vennünk, hogy a királyi felség tartozik ugyan minden panaszosnak és perlekedőnek az ország nádor ura előtt törvényt állani és ügyeinek igazgatója által felelni.

1. §. Mindamellett főbenjáró ítéletben vagy fejráltságban avagy fekvő jószágainak elvesztésében nem szokták elmarasztalni; hanem csak azokat a károkat tartozik megtéríteni, melyeket tisztjei¹ vagy jobbágyai bárkinek okoztak.

2. §. Ha pedig határjárás vagy igazítás alkalmából földekre nézve, vagy más dolgok avagy hatalmaskodások tárgyában ítélik oda neki az esküt, akkor ezt a nádor határozatához képest Ő Felsége személyében az ő ügyeinek igazgatója tartozik letenni.

3. §. És az oly fekvő jószágokra és birtokjogokra nézve, melyek állítólag bármely czímen az ország szent koronájára háramlottak, leveleket és okiratokat sem kell sehol felmutatni és előadni.

¹ 1556 : 37.

40. CZÍM.

A főpap és báró urak, püspök-süveges apátok és prépostok hitletételének módjáról.

Tudnunk kell pedig, hogy minden főpap és bárói tisztet viselő, valamint püspök-süveggel és gyűrűvel ékeskedő apát és prépost, méltósága tekintetéből tíz nemes személyével egyenlő értékű esküt tehet.

1. §. A főpapnak, apátnak és prépostnak pedig az ő székes egyházukban, valamely káptalannak vagy konventnek, melyet a bíró arra kijelöl, bizonytsága előtt, lelkiismeretüknek tisztaságára, többi eskütársaiknak pedig, továbbá minden bárónak és nemesnek is, azon a helyen, melyet a bíró e végre meghatároz, Isten iránt tartozó hitükre kell az esküt letenniök.

2. §. És ennél fogva a főpap és báró urak valamint a püspök-süveges apátok és prépostok díja is négyszáz forintot tevő száz girára terjed.

41. CZÍM.

Mi a szemügyre vétel és miképen kell azt véghez vinni?

Továbbá, miután a közös tanúvallatást és az erre következő hitletételt megmagyaráztuk, hátra van, hogy már röviden a szemügyre vételről szóljunk és értekezzünk.

1. §. A szemügyre vétel pedig szemmel látható kimutatása annak, hogy némely birtokjogok erőszakos elfoglalója ezek uralmában benne van.

2. §. A melyet ugyanazon módon szoktak véghez vinni, mint a közös tanúvallatást; tudniillik az elfoglalt jogok és fekvő jószágok szomszédjainak és határosainak meg abban a megyében, hol a fekvő jószágok léteznek,¹ lakó nemeseknek összehívásával és azok tanúskodása mellett.

3. §. Azon kívül, hogy a felperes a király vagy nádor és a káptalan vagy konvent emberei előtt szemtanúságos hitelességgel és szemmel látható rámutatással tartozik bebizonyítani és a szomszédok, határosak és egy megyében lakók tanúságtételével erősíteni, hogy a panaszlott vagyis alperes a gonoszul elfoglalt fekvő jószágok uralmában van.²

¹ A Corpus jurisban levő zárjel az eredetiben hiányzik.

² Ulászló V. 5. cz., Mátyás VI. 16. cz.

4. §. Eme szemtanúságos és szemmel látható vizsgálat és rámutatás után pedig ama szomszédok, határosok és egy megyében lakó nemesek tanúságtételének, miképen a közös tanúvallatás esetében,¹ többnyire a törvényszék helyén és gyakran, a mint tudniillik az ügy érdeme megkívánja, a peres és elfoglalt birtokokok színhelyén kell történnie és végbe mennie.

5. §. Holott tudnunk kell, hogy a szemügyrevételnek (mivel az a mi látásból ismeretes, a legigazabb tanúsággal van bizonyítva) sokkal nagyobb hatálya és ereje van, mint egyedül a közös tanúvallatásnak.

6. §. Mert azután, hogy mind a két peresfél a közös tanúvallatást megejtette, még (mint előbb mondtam) hitletétel következik, míg a szemügyrevétel után, ha a felperes a maga keresetét és követelését a szemügyrevétellel igazolja² és az említett nemesek tanúságtételével eléggé megerősíti,³ akkor a bíró egyik félnek sem ítél meg semmiféle esküt, hanem az alperes ellenében a főbenjáró ítéletet vagy fejkaltságot azonnal és közvetlenül meghozza és kihirdeti és azt végrehajtás alá bocsátja.

7. §. Ha azonban a felperes az ő bizonyításával cserben marad, e részben is épen úgy, mint a közös tanúvallatás esetében, szükséges lészen az alperest hitletételre kötelezni.

42. CZÍM.

Az ítéletek fajairól, különbféleségéről és azok végrehajtásáról.

Minthogy pedig a főbenjáró ítéletről említés történt, ezért elhatároztam, hogy e helyen az ítéleteknek meghatározásáról, fajairól, végrehajtásairól és különbféleségéről szóljak.⁴

1. §. Az ítélet tehát, mennyiben czélunkra tartozik, a bírónak az a határozata, a mely az ügynek és perlekedésnek véget vet és a mely elmarasztalást vagy felmentést foglal magában.

2. §. Jóllehet ennek, más értelemben sokféle jelentése van és különböző módon fogják fel, de minthogy⁵ azok a jelentések a mi czélunkhoz nem illenek, azokat mellőzendőknek véltem.

¹ A Corpus jurisban levő zárjel az eredetiben hiányzik.

² Az eredetiben «verificabit», a Corpus jurisban «verificaverit».

³ Az eredetiben «roborabit», a Corpus jurisban «roboraverit».

⁴ 1655: 26. t.-cz.

⁵ Az eredetiben «ex quo tamen», a Corpus jurisban «quia tamen».

3. §. Különbözik pedig az ítélet a véleményről abban, hogy az ítélet kétségtelen és határozott feleletadás, de a vélemény (habár valószínű oka van) kételkedve adott felelet. Mire nézve, ha valamely ügyben többféle vélemény van, akkor azt kell megtartanunk, a melyik jobb és helyesebb okon alapszik.

4. §. Innen az ítéletek közül némelyik főbenjáró, a másik fejkaltságot illető; a másik hűtlenség vétkét tárgyzó, a másik pedig egyszerű és ismét vagy nyelválttságot vagy patvarkodást kijelentő.

5. §. Főbenjáró ítéletet tehát a mi korunkban csupán a nemesek házába való berontás, azok megölése, megverése és megsebesítése és helyes ok nélkül letartóztatása; ezek mellett a bármi névvel nevezett birtokjogoknak és tartozékaiknak elfoglalása miatt szoktak hozni és kimondani.

6. §. És az ilyen főbenjáró ítélet csupán csak a férfi nemem levő világi és a vérségtől idegen személyeket illeti és sújtja. Mert az egyházi, nemkülönben az asszony és nőnemem levő személyek és a nemzetségi atyafiak között és ellen főbenjáró ítéletet (kivéve az alább felsorolandó eseteket) el nem határozhatnak és ki nem mondanak; hanem (az ország régi szokása szerint) csakis feje díját vagyis válttságát illető ítéletet hoznak és mondanak ki; mindazonáltal a különböző személyekre tekintettel, különböző módon, a mint ez alább kitűnik.¹

43. CZÍM.

A főbenjáró ítélet miben különbözik a fejkaltság ítéletétől?

A fejkaltság ítélete pedig a főbenjáró ítélettől² csak abban tér el és különbözik, hogy a meghozott fejkaltsági ítélet alapján, az elmarasztalt vétkest, a ki ellen azt kimondták, vagy akár meg nem jelenése és elmaradása okán kiadták, annak hatályánál és erejénél fogva, személyében letartóztatni, elfogni és lenyakazással sújtani és büntetni nem lehet.

1. §. Mindazáltal épen azon a módon és rend szerint, miképen a főbenjáró ítéletnél történik, az illető összes fekvő jószágaitól és akármiféle birtokjogaitól, úgy szintén bármi névvel nevezett

¹ I. r. 14., 16., 20., 49., II. r. 43., 44., 46., 47., 57., 65., 75. stb. cz.

² 1655: 26.

s bármilyen nemű vagy ¹ minőségű ² valamennyi ingó és ingatlan javaitól, a melyek sajátul és feltétlenül egyedül őt illetik (melyeket kétharmad részben a bíró, egyharmad részben pedig a felperes részére iktatnak és foglalnak el, hogy a birtokjogok kiváltásának idejéig azokat zálog czímen, értékük és közbeesűjök szerint birtokolják), azonnal elesik és elveszti őket.

2. §. E mellett fejének díját, azaz váltságát vagyis vérdíját, úgymint ³ a főpap, és báró négyszáz, a nemes pedig kétszáz forintot csupán a felperes vagy felperesnő részére tartozik fizetni.

3. §. E díjra nézve a bíró elsőben és mindenek előtt az elmarasztalt és elítélt embernek ingóságaiból, — ha ilyenek vannak, — azután, — ilyenek nem lévén, — ha szükséges, birtokjogaiból tegyen eleget és végül az elmarasztalt ingó javainak, fekvő jószágainak és birtokjogainak megmaradó részét a bíró és felperes vagy felperesnő között kell megosztania, ⁴ még pedig három részre, mely birtokjogoknak ezek (a mint előbb mondtam) a kiváltás idejéig uralmában maradnak, az ingó dolgokat pedig szabadon megosztják és hasznukra fordítják.

4. §. A nők és asszonyok ezen felül az ilyen ítélet alapján, nem csak birtokjogaikat és ingóságaikat, hanem hitbérüket és leánynegyedüket is elvesztik.

5. §. Mindazáltal tudnunk kell, hogy az asszonyok és nők ellen is abban az esetben, ha közülök valamelyik a férjét vagy szülőjét avagy saját magzatait gonoszul megöli vagy megöleti (mivelhogy ez hűtlenség vétkének számába esik) épen mint a férfiak ellen, főbenjáró ítéletet kell hozni és kimondani.

44. CZÍM.

Azokról az esetekről, melyekben az egyházi személyek ellen is főbenjáró ítéletet hoznak.

Tudnunk kell továbbá, hogy van három eset, a melyekben a papi és egyházi személyek ellen is főbenjáró ítéletet mondanak, minek alapján magán vagyonuk és javadalmaik elvesztésén kívül őket a fejesztés büntetése sújtja és követi.

1. §. Első eset, ha közülök valamelyik felségsértés büntetettét követi el.

¹ Az eredetiben «vel», a Corpus jurisban «et».

² Az eredetiben «maneriei», a Corpus jurisban «materiei».

³ Az eredetiben «utputa», a Corpus jurisban «ut pote».

⁴ Két rész a bírőé, egy rész a felperesé.

2. §. Második, ha nyilván hűtlenség vétkébe esik.

3. §. Harmadik, ha valaki közülök szándékos és előre eltökélt gyilkosságot vagy rablást vitt, vagy vitetett véghez.

4. §. Ezek miatt (megelőzvé a rendből kivetkőztetés) fejvesztéssel kell bűnhődniök.

5. §. A mely esetekben ugyanis, habár azoknak az egyházaknak, a melyeknek élén állanak, fekvő jószágait el nem veszítik, mindazáltal a magán és külön¹ vagyonuktól és birtokjogaiktól — ha ilyenek vannak — és ezeken felül összes egyházi javadalmaiktól, a melyeknek birtokában vannak, el szoktak esni és el szokták azokat veszteni.

6. §. De a harmadik, tudniillik az előre eltökélt gyilkosság és rablás esetében, a magánvagyon tulajdonát és örökségét, ha osztályos atyafiak vannak, a kiket azok öröklési jogon illetnek, el nem veszítik. Mert ez esetben a fejet fejért forbatolni elégséges.

7. §. Egyéb ügyekben és esetekben pedig a papi vagy egyházi személy a világi ellen és viszont a világi a papi személy ellen egyenlő büntetés és teher alá, tudniillik fejkáltság vagy emberdíj és az okozott károk megtérítése alá esik. Melyekre nézve a bíró a felperesnek és kárvallottnak (a fentebb említett² módon) köteles elégtételt szolgáltatni.

8. §. És ez a szokás leginkább a fenséges fejedelem, néhai Albert római és magyar király úr és ausztriai herczeg közönséges végzeményéből eredt³ és van kiszemelve. A melyet a mostani közönséges végzeményünk⁴ is jóváhagy és megerősít.

45. CZÍM.

Miképen kell az egyházi személyeknek az adósságokat és károkat megtéríteniök?

Továbbá, ha bárminő állású és méltóságú egyházi személyt valamely adósságnak megfizetésében és megtérítésében marasztaltak⁵ el, akkor ez tartozik ellenfelének pénzfizetéssel eleget tenni.

1. §. És ha ezt nem akarná avagy nem tehetné, akkor a

¹ Az eredetiben «seperata», a Corpus jurisban helyesen «separata».

² II. r. 43. cz.

³ 1439: 38. t.-cz.

⁴ Ulászló VII. 32.

⁵ Az eredetiben «aggravatus», a Corpus jurisban «aggravata».

bíró az ellenfél részére tartozik a fizetés és elégtétel czéljából az egyházi fekvő jószágokat iktatni és lefoglalni annyi időre, a mennyi alatt azoknak a javaknak jövedelméből az adósságok törleszthetők.¹

2. §. A pénz elnevezése alatt pedig értünk e helyen bármely aranyat, ezüstöt és minden ez idő szerint forgalomban levő vert pénzt.

3. §. A midőn pedig az okozott kár fizetésében és megtérítésében marasztalták el, ebben az esetben, ha akarja,² ingó és könnyen eladható javakkal eleget tehet ellenfelének, de az ilyen javaknak igazi értéke szerint.

4. §. Másképen az ügy bírása az elmarasztalt személy ellenfelének e részben is az egyház fekvő jószágaiából és birtokjogaiából kellő iktatás által tartozik eleget tenni.

46. CZÍM.

Mi módon kell³ a káptalant vagy konventet együttesen és a magán személyeket külön-külön elítélni?

Továbbá, ha a káptalant vagy konventet nagyobb vagy kisebb hatalmaskodásért bárminemű ítéllettel testületileg marasztalják el, azt mint egyes külön személyt terhelik és nem az egyeseket kell külön elmarasztalni. Kivéven a fentebb⁴ említett eseteket, tudniillik a szándékos és előre megfontolt gyilkosságot, felségsértést és hűtlenséget, a melyekért mindenik vétkest (a leírt módon) meg kell büntetni.

1. §. De ha az egyház fekvő jószágaiából nem az egész testület, hanem csak bizonyos káptalani személyek követnek el valamely hatalmaskodást, akkor azokat a személyeket a testülettől külön, szabadon törvény elibe hívhatják, arról a helyről, a honnan⁵ az ilyen vétséget elkövették,⁶ különösen ha magán vagyonuk nincsen.

¹ A Corpus jurisban levő zárjel az eredetiben hiányzik.

² A Corpus jurisban levő zárjel az eredetiben hiányzik.

³ Az eredetiben «debent», a Corpus jurisban «debeant».

⁴ II. r. 44. cz.

⁵ Az eredetiben «unde», a Corpus jurisban «ubi».

⁶ Az eredetiben ezzel a mondat végződik. A Corpus jurisban még hozzá van kapcsolva ez: «praesertim si patrimonia non habuerint privata», a mi az eredetiben a következő mondat kezdetét képezi.

2. §. És ha mindjárt magán vagyonuk volna is,¹ a mondott helyről mindamellett idézhetik és perbe hívhatják és a bíró ellenük az ügy érdeméhez képest ítéletet hozhat és mondhat.

47. CZÍM.

Mit kell tennünk, ha egyes káptalani személyt elítélnek?²

Továbbá, ha egyes káptalani személyt, a kinek örökségi fekvőségei és külön vagyona nincsenek, fejráltságban marasztalnának vagy kártérítésre ítélnének és úgy találják, hogy ingó vagyona sincsen: kérdés, hogy az ellenfélnek honnan és mi módon kell eleget tenni? Minthogy azt a gonoszságot nem a káptalan megbízásából követte el és következésképen úgy látszik, hogy azért a káptalan fekvő jószágaihoz sem lehetne nyúlni.

1. §. Azt kell felelnünk, hogy mivel azt a gonoszságot és vétket, a melyből a fejráltság vagy kártérítés következett, a káptalan kebeléből és ennek tagjaképen követte el, a melyet ha ilyen javadalomban nem állott volna, el sem követhetett vagy az elkövetésre alkalmá sem lett volna; azért a felperest a perben megnyert dolgokra nézve, a többi káptalani tagoknak az elmarasztalt káptalani személy javadalmának jövedelméből kell kielégíteniök.

48. CZÍM.

Azoknak a károknak megtérítéséről, a melyeket az egyházi személyek tisztjei okoznak.

Továbbá az egyházi személyek összes tisztjeit, legyenek ezek akár papok, akár világiak, bármely hatalmaskodásaik miatt, melyeket tisztségükből vittek véghez és követtek el, ugyanazon tisztségükből az ország többi nemeseinek és tisztviselőinek módjára mindenkor szabadon perbe lehet fogni, törvény elé idézni és perbe hívni.

¹ A Corpus jurisban e §. elején olvasható «Et quamvis ea habuerint» az eredetiben hiányzik, de hogy e kihagyásnak nyomdahiábából kellett történnie, azt bizonyosnak vehetjük, nem csak azért, mert a «Quadripartitum» III. R. 58. címében e szavak előfordulnak, hanem főképen azért is, mert különben ezek nélkül a szövegnek helyes értelme nincsen.

² Az eredetiben «sententiabitur», a Corpus jurisban «sententiata fuerit».

1. §. És ha a törvényszéken elmarasztalják őket, a mondott tisztségükből, kell úgy az ellenfélnek, mint bírájuknak elégtételt szolgáltatni.¹

2. §. Uraik pedig (ha az ilyeneket² nem megbízásukból tették és követték el) azokra a tisztekre a kellő váltság fizetéséig és elégtételadásig személyük letartóztatásával is, kényszert³ gyakorolhatnak, a mint ezt a tisztekre nézve Ulászló mostani király urunk első végzeményének huszonnegyedik czikke is magában foglalja.

49. CZÍM.

Mi módon kell ítéletet hozni a főpapra a káptalannal együttesen és külön-külön?

Továbbá, ha a főpapot káptalanjával vagy konventjével együtt hívják bíróság elibe és ekkor úgy találják, hogy a főpap és a káptalan avagy konvent azokban a birtokjogokban, a honnét, mint mondják és panaszojják, az ilyen hatalmaskodásokat vagy másnemű gonoszságokat végbe vitték és elkövették,⁴ osztatlanok akkor,⁵ ez esetben a főpapot a káptalanjától vagy konventjétől nem külön, hanem azzal együtt kell vagy felmenteni vagy elmarasztalni; mivel az osztatlan állapotnál fogva őt a káptalannal vagy konventtel egy testületnek tekintjük.

1. §. Ha azonban úgy találják, hogy a gonosztettek a köztük már megosztott birtokjogokból indultak ki és mentek végbe, akkor mind⁶ a főpapot, mind⁷ a káptalant vagy konventet külön válna külön⁸ kell elmarasztalni.

2. §. Innen van az, hogyha a főpapot káptalanjával vagy konventjével együtt hívják perbe, akkor az osztály meg- vagy meg nem történtéhez képest, részükre az eskü letételét is különböző módon ítélik meg.

3. §. Mert, ha a főpap káptalanjával vagy konventjével az előbb említett módon még meg nem osztozott, akkor a főpap

¹ Zsigmond VI. 6. Ulászló I. 24., 1659 : 33.

² T. i. károkat.

³ 1622 : 65.

⁴ Az eredetiben «commissi», a Corpus jurisban «commissa».

⁵ Az eredetiben levő «tunc» a Corpus jurisban hiányzik.

⁶ Az eredetiben levő «et» a Corpus jurisban hiányzik.

⁷ Az eredetiben ismét «et», a Corpus jurisban «aut».

⁸ Az eredetiben «seorsum», a Corpus jurisban «seorsim».

az ő eskütársaival együtt, úgy a saját, mint az egész káptalan vagy konvent személyében tartozik hitet tenni.

4. §. Ha pedig megosztzott, akkor úgy ez a főpap a saját, mint az olvasó vagy éneklő, vagy örkanonok avagy a dékán, szintén a saját eskütársaikkal a káptalan vagy konvent személyében a bíró határozatához és ítéletéhez képest az esküt külön-külön tartoznak letenni.

5. §. A főpapok alatt ne csak az érsek és püspök urakat értsd, hanem az apátokat és prépostokat is, valamennyit; úgy a világiakat mint a szerzetes rendekhez tartozókat.

50. CZÍM.

Az ujonnan választott főpap urak egy évi perhaladékaról.

Továbbá az egyházaknak ama főpapjai, a kik az ő pap-társaikkal, tudniillik a káptalannal vagy konventtel vannak megosztva, megválasztásuk napjától kezdve a gyámgyermek kiváltságát élvezik.

1. §. Kiknek részére az ország törvénye és törvényerőre emelkedett szokása megengedi és megadja azt, hogy az atyjuk idejében indított perekben is egy egész év tartama alatt senkinek keresetére felelni nem tartoznak, azért, hogy aközben az apai jogokat és okiratokat megvizsgálhassák, számba vehessék és azután a pereik folyására könnyen felügyelhessenek.

2. §. Ezt azonban a birtokjogoknak és az okiratok felmutatásának tárgyában kell értened.

3. §. Mert a hatalmaskodás miatt indított egyéb peres ügyekben, a melyekben leveleket felmutatni nem kell, ez az engedély mit sem használ, melyet a fejedelem az előirt módon és megnevezett esetekben és peres ügyekben, a törvényes korúaknak azaz: azoknak is mindig megszokott engedni, a kik tizenegyedik, a mai szokás szerint pedig, tizenkettődik életévüket betöltötték és melyet a törvényszékeken is meg szokták tartani.

4. §. De ha nincsenek megosztva, akkor az ilyen engedély és a szabadságnak ez az előjoga javukra nem szolgálhat.

5. §. Mert a káptalanok és konventek a nagykorúak kiváltságát élvezik és mindig a teljeskorúságot vagyis teljes huszonnégy évet képviselik, a kikre nézve az ilyen perhaladék¹ szabadságának megtartása nem alkalmazható.

¹ Az eredetiben «praerogatio», a Corpus jurisban «prorogatio».

6. §. Mert képtelennek látszik, hogy bármely apát vagy prépost, avagy olvasó, ór-, éneklő és egyszerű kanonok megválasztása után a régen indított per egy egész év lefolyásáig mindig függőben maradjon, ekképen néhány évig eldöntetlenül heverjen és befejezéshez ne jusson.

51. CZÍM.

Hogy az egyházak főpapjait elődeik vétkei miatt elmarasztalni nem lehet.

Továbbá, ha valamelyik főpap vagy apát avagy prépost, fekvő jószágaiból és birtokjogaiból követnének el és vinnének véghez hatalmaskodásokat vagy gonoszságokat és e miatt az ilyen főpapot, apátot vagy prépostot addig, a míg élt, a királyi kuria elibe perbe nem hívták, vagy másképp semmi módon perbe nem vonták, akkor utódját az ő elhunytával az ilyen hatalmaskodásokért személyére nézve elmarasztalni és terhelni nem lehet; hanem a felperesnek csakis azon egyház jobbágysai és eselédjei részéről, a kik ama gonoszságokat elkövették, tartozik törvényt és igazságot tenni és szolgáltatni.

1. §. Minthogy az egyházak fekvő jószágait és birtokjogait (a mint fentebb mondtam)¹ a főpapok vagy apátok vagy prépostok avagy más egyházi személyek közül senki a maga kihágása miatt el nem vesztheti és az egyháztól el nem idegenítheti.

2. §. Hanem ha közülök valamelyiket fejkáltsági ítélettel marasztalták el, akkor csupán a díjra² és az okozott károkra nézve tartozik (az előadott módon) eleget tenni.

3. §. Utódja tehát, a ki őt nem öröklési jogon, hanem választás útján követte, elődjének feje váltságát (mivel perbe nem hívták) szenvedni és fizetni nem tartozik.

4. §. Miképen a fiúk is apjuk vétkei miatt, előbb történvén a perbehívás, a büntetésre nézve a főbenjáró vagy fejkáltsági ítéletek terhének alávétve nincsenek, hanem ha elmarasztalták, csupán az apai jogok becsűjén maradnak.³

5. §. És ez akkor, ha atyjukat még az ő életében hívták perbe, mert különben, ha a perbehívás a szülők halála után következett be: már nem az apa vétkét szokás beszámítani és

¹ II. r. 42. cz. 1. §.

² II. r. 43. cz.

³ II. r. 61. cz.

mérlegelni, a ki¹ netán valamely birtokjogot elfoglalt avagy másnak ingó vagyonát magához ragadta, hanem a fiúkét, a kik a vétkesen elfoglalt vagy elragadott dolgokat maguknál tartják.

6. §. Ha tehát a pert a fekvő jószágok elfoglalása dolgában indították, mivel ama fekvő jószágok esetleg az egyház uralmában és birtokában vannak: bármelyik főpap vagy apát vagy prépost elhaltával is, annak utóda ebben az esetben mindenkor perbe hívható és elmarasztalható.

7. §. Ugyanezt kell értenünk az egyházak ama főpapjairól is, a kik áthelyezés útján más egyház javadalmába vagy uradalmába mennek át, hogy ott maradjanak.

52. CZÍM.

Hogy birtokjogot illető peres ügy egyházi törvényszékek előtt nem tárgyalható, még ha fogadalom vagy végrendekezés jőne is közbe.

Továbbá, hogy semmiféle peres ügyet, a mely birtokjog dolgát illeti, még ha az ilyen birtokjogra nézve hit alatt tett ígéret vagy végrendekezés forogna is fent, az egyházi személyek, vagy ezeknek helyettesei előtt nem tárgyalhatnak, hanem minden ilyen peres ügyet a királyi kurián ennek rendes birái előtt szokás megvizsgálni és elintézni.

1. §. Mert, bármit is ígérjen, vagy bármiről is végrendekezzék valaki, mégis annak törvényszéke elébe kell állania, a kinek hatalma vagy joghatósága alá tartozik eredetileg az a dolog, a melyre nézve a hit alatt tett ígéret vagy végrendekezés történik.

2. §. Már pedig az bizonyos, hogy mivel ebben az országban, a birtokjogokat csupán csak a királyi kuria rendes biráinak ítéleteivel és ítélő leveleivel intézik el.

3. §. A szentszék helyetteseinek vagy egyéb biráinak leveleit és ítéleteit pedig e részben sehol meg nem tartják, mert különben is a járuléknak a földolog biróságát kell követnie: ennél fogva a birtokjog dolgát tárgyzó peres ügyet az egyházi bíró előtt sem megvitatni sem elhatározni nem lehet.

4. §.² És ugyanezt kell értenünk a netán adósságok vagy

¹ Az eredetiben «qui», a Corpus jurisban «qua».

² A Corpus jurisban ez a §. két §-ra van (4. §. és 5. §.) szakítva. akképen, hogy: «Et idem est sentiendum etiam de causis (az eredetiben de

más dolgok iránt indított peres ügyre nézve ¹ is, a melyben eskü forog fent, de az a ki az esküt tette ² a peres ügy megindítása előtt ³ elhalálozott, hogy tudniillik azt a szentszéken tárgyalni nem lehet, mert az eskü és annak büntetése személyes, mely a személy halálával a törvény előtt mindenkor elenyészik.

5. §.⁴ Mindazáltal, ha az ígéletben az eskü mellé valami adósság vagy egyéb dolog van oda kapcsolva és téve, ezt a felperes a saját világi bírāja előtt az elhaltak örököseitől és törvényes utódaitól követelheti.

53. CZÍM.

Mit tehet a káptalani tisztségviselő vagy dékán, mikor a káptalan jobbágysai közt jár el?

Szoktak továbbá a káptalanok és konventek a maguk községeikben tiszteket és falus-birákat tartani és alkalmazni, a kik jobbágysaik között a világi joghatóságot gyakorolják.

1. §. Ezek bíraskodásának és törvénytelenének olyan ereje és hatálya van, mintha azt maguk a káptalani vagy konventi tagok szolgáltatták volna ki.

2. §. A káptalan személyében a dékánnak is ugyanaz a hatalma van.

3. §. De tisztségen kívül a káptalan nevében az egész káptalan ügyvédvalló levele nélkül nem perelhet.

causa) *ratione forte debitorum, vel aliorum negotiorum in qua fides inter-
venerit* alkotja a 4-ik §-t. Az ezután következő 5-ik §. az eredetiben hiányzó «*Hinc si*» két szó önkéntes beillesztésével kezdődik és még egyéb a mondat-szerkezetben jelentkező s itt kijegyzett eltérések is vannak. Ez a két §. értelménél fogva együvé tartozik, a mint azokat az 1844-iki akadémiai fordítók is egybe olvasztották, a mit annál inkább tehettek és tehetünk mi is, mert az eredeti tudvalevőleg úgy sem volt §§-okra osztva.

¹ Az eredetiben «*de causa*», a Corpus jurisban «*de causis*».

² Az eredetiben «*qui fidem praestitit antequam causa suscitaretur decesserit mota, quod videlicet in sede spirituali*» etc., a Corpus jurisban: «*qui fidem praestitit morte decesserit, antequam ejus causa suscitaretur; in sede spirituali*» etc.

³ Az eredetiben levő «*mota*» a Corpus jurisban hiányzik.

⁴ Ez a §. a Corpus jurisban a 6-ik.

54. CZÍM.

Az aurániai perjelről és ennek állásáról s az ellenében hozott ítéletekről.

Tudnunk kell továbbá, hogy jóllehet az aurániai perjel mind a két, tudniillik: egyházi és világi czímmel él; mindazáltal a birtokjogokat az egyházi személyek módjára kormányozza, azért méltónak tartottam, hogy róla is némelyeket különösen ide csatoljak.

1. §. Mire nézve meg kell jegyeznünk, hogy azt állítják, hogy az aurániai perjelséget ez országban hajdanában, a fenséges fejedelem Lajos király úr állította fel és alapította meg, a ki a midőn Siciliába vagy Nápolyba, — az ő édes testvérének a dicsőült Andrásnak amaz ország és Jeruzsálem királyának megöletéseért boszút állani akarván — nagy sereggel berontott, hír szerint a rhodusi vitézekről tetemes hajóhad segítséget kapott. Innen ezek irányában a jó indulattól viseltetve és különös szeretettel eltelve, szerencsés és győzedelmes visszatérése után, a rhodusi vitézek szabályzata és fogadalma szerint ezt az aurániai perjelséget igen sok birtok adományozásával föllállította és megalapította.

2. §. Ennek az idő szerint kirendelt perjele, a rhodusi vitézek rendszabályaihoz képest, a katolikus hit védelmére és oltalmazására mindenkor a világiak módjára hadakozni és a házasélet minden örömétől távol tartva és megfosztva örökös szüzességben maradni tartozik. Ennélfogva az önmegtartóztatás és a szüzessége tekintetéből őt méltán az egyházi személyek közé sorozzuk.

3. §. Minthogy tehát az aurániai perjelnek (a mint előbb mondtam) mind a két, tudniillik úgy az egyházi, mint a világi czíme meg van és tisztelendőnek és nagyságosnak czímezik; ugyanis tisztelendőnek a szüzesség és a rendszabályok alapján, nagyságosnak pedig mint a báróknak egyikét¹ a különös hadakozás miatt, a miért² is nagylelkűnek és bátor szívűnek kell lennie: világi fekvő jószágai is,³ a melyeknek birtokában van, a papi és egyházi vagyonnal némiképen kapcsolatban lenni látszanak.

4. §. Ezért ha valamikor ítéletet hoznak ellene, nem csak

¹ II. r. 13. cz.

² Az eredetiben «qua», a Corpus jurishan «quae».

³ Az eredetiben «etiam», a Corpus jurishan «enim».

feje váltságában (mely bárói méltóságára tekintettel, csupán az ellenfélnek fizetendő négyszáz forintot teszen) hanem azonfelül a károkban is, a melyeket ő okozott és a melyeket, a többi egyházi személyeknek módjára, az egyházi javakból kell megtéríteni és emellett minden magán vagyonának (ha ilyen a perjelségi fekvő jószágokon kívül van) elvesztésében szokták elmarasztalni és ekképen terhelni.

5. §. És ez akkor van, ha nagyobb hatalmaskodásért ítélik el; mert a kisebb hatalmaskodás esetében, őt is, mint bárki mást, a terhek és bírságok kevésbbé érik.

6. §. Úgy értsük ezt is, ha világi állású mánásokkal vagy nemesekkel szemben marasztalják és ítélik el; mert az egyházi személyekkel szemben a perjelt sem lehet nagyobb teherrel sújtani, mint a hogy az egyházi személyeket sújtják vele szemben.

7. §. Mindazáltal tudnunk kell, hogy az elől megnevezett három esetben, tudniillik a felségsértés, hűtlenség és az előre megfontolt szándékos gyilkosság esetében, a mondott büntetésen felül a perjel fejvesztés vagy főbenjáró ítélet alá szokott esni és kell is esnie; csakhogy mindazáltal az elmarasztalás és elítélés világosan és törvényszerűleg történt legyen.

8. §. Más dolgokban pedig az ország jogaira nézve a főpapok kiváltságait szokta élvezni és használni, de a hadi szolgálatokat az ország védelmére mindig a bárók és mánások módjára tartozik teljesíteni.

55. CZÍM.

A főbenjáró ítéletről és végrehajtása soráról.

Azután tudnunk kell, hogy a főbenjáró ítélet, a melyet a fentebb említett esetek okából és tekintetéből, világi személy ellen (kivéve mindazáltal az atyafiság és vérség kötelékében álló személyeket) hoznak és akármi módon kimondanak; az ilyen elítélt és elmarasztalt embert nem csak minden ingó javaitól, fekvő jószágaitól és birtokjogaitól megfosztja, hanem a fejvesztést is maga után vonja.¹

1. §. Ugy hogy az ítélő levél erejénél fogva az ilyen, rendes bírāja vagy ennek a végre kiküldött embere, a jószág birói elfoglalása után mindenkor, az elfoglalás előtt pedig az ítélő levél keltének napjától számított egy teljes év leforgása alatt, a hol

¹ 1729 : 31.

megtalálhatja és megkaphatja, személyében letartóztathatja, befoghatja, bírójának kezébe adhatja és szolgáltatathatja, hogy ez a büntetést, melyet a jog e részben kiszabott, rajta végrehajtsa.

2. §. Mert ellenfele őt a saját hatalmánál és a bíró embere nélkül sem foglyává nem teheti, sem házában vagy másutt (még ha a bíró embere tartóztatta volna is le) nem tarthatja, hanem mihelyt lehet (naponként helyről helyre a bíró lakása vagy tartózkodási helye felé menvén¹⁾ bírói kézhez adni és vezetni tartozik.

3. §. A bírónak pedig az ilyen foglyot békülés és kiegyezés végett három napon át magánál kell tartania és ha ezalatt ellenfelével kiegyezni nem tud,² akkor őt az ellenfél kezébe tartozik adni és szolgáltatni, hogy fejét veszítse és vétkeért megbünhődjék.

4. §. A kit, ha ellenfele kivégzett vagy más a törvényben (mint előbb mondtam) megállapított méltó büntetéssel sújtott, azután annak fekvő jószágait és birtokjogait a bíró vagy az ellenfél el nem foglalhatják, hanem az összes fekvő jószágai és birtokjogai³ tisztán és egyenesen fiaira — ha ilyenek vannak — vagy atyafiaira, avagy más törvényes utódaira szállanak, egyedüli kivételével azoknak a dolgoknak, melyek az elmarasztaltnál fogságba kerülésekor voltak, a melyek a bíró javára maradnak.

56. CZÍM.

Mikép kell az ítélet alapján elfoglalt fekvő jószágokat a bíró és az ellenfél kezeiből kiváltani?

A midőn pedig az elítélt és elmarasztalt a bíró keze elől elmenekült és meg nem foghatják és ellenében a meghozott ítéletet végrehajtották, akkor az ő fekvő jószágait és birtokjogait az ő fiai, atyafiai⁴ és utódai, a kikre tudvalevőleg azok néznek, a bíró és az ellenfél kezéből az erre bíróilag kitéüzött határidő alatt, közbeesű szerint magukhoz válthatják.

1. §. Sőt ha fiai, atyafiai és utódai nincsenek, azokat az ilyen lefoglalt fekvő jószágok és birtokjogok szomszédai és

¹ Az eredetiben «monendo», a Corpus jurisban «movendo».

² Az eredetiben «nequibit», a Corpus jurisban «nequerit».

³ Az eredetiben «jura sua possessionaria», a Corpus jurisban «jura possessionaria».

⁴ Az eredetiben «fratris», a Corpus jurisban «fratres».

határosai is (mivel azok visszaválthatók¹ és a zálogos javak természetét és erejét öltik magukra) magukhoz válthatják, csak-hogy el ne mulasszák azt a határidőt, a melyet a bíró embere és a hiteles hely bizonyossága az ítélet végrehajtásakor a kiváltásra kitűzött.

2. §. Mert azután azok a fekvő jószágok ítélt dologgá válnak és a bírónál és ellenfélnél maradnak mindaddig, a míg az elmarasztaltnak a királyi kegyelem vagy talán a perujítás segítségével nem jön.²

3. §. Mert az elítélt és elmarasztalt önerején és királyi kegyelem nélkül, fekvő jószágait magának még megváltás és az említett közbecsű mellett sem szeresheti vissza.

57. CZÍM.

Minő hatálya van az elítélt ember részére adott királyi kegyelemnek? És a bírót illető részekről.

Ha pedig a fejedelem az ilyen elítéltnak és elmarasztalt-nak különös kegyelmet ad, akkor a kegyelemnek őltalmát³ és kedvezményét nem az elmarasztalt ember díjára és birtok-jogainak egyharmad részére értjük, a mely tudniillik a felperest vagy az ellenfélt illeti; hanem csakis fejére, hogy a főbenjáró büntetéstől menekedjék és birtokjogainak kétharmad részére nézve, mely tudniillik a bírónak jár.

1. §. Sőt az ország nádor ura előtt forgó peres ügyekben és tőle eredő ítéletekben, a kegyelemnek még a bíró javára kijáró két részre nézve sincs helye, hanem az ilyen bírói két rész (az ország régi szokása szerint) egyedül a nádort vagy azt illeti,⁴ a kinek ő adományozta.

2. §. Mindazáltal a hűtlenség dolgában és ügyében, melynél fogva az ilyen ügyben elbukott és elmarasztalt ember, birtok-jogainak örökségét, és tulajdonát is örökre el szokta veszteni, az elmarasztalt fekvő jószágainak örökös eladományozása⁵ egyedül a királyi felséget és az ő szent koronája joghatóságát illeti; és az ilyen meghozott ítélet erejénél fogva, azokból a birtokjogok-

¹ Az eredetiben «redemptibiles», a Corpus jurisban «redemptibilia».

² Az eredetiben «providebitur», a Corpus jurisban «provisum fuerit».

³ II. r. 55., 1723: 10.

⁴ 1485: 9.

⁵ 1723: 10.

ból a felperes vagy ¹ ellenfele sem kaphat maga részére semmi örökséget.

3. §. Másképen áll a dolog annál a hűtlenségi ítéletnél, melyet a második visszaűzés okán a mi időnkben hoznak; mert ebben közönséges végzeményünk erejénél fogva az elmarasztalt ember fekvő jószágainak és birtokjogainak harmadrésze az örökséggel és tulajdonnal együtt az ellenfélre is örökre átszáll és kezére jut.

4. §. És tudnunk kell, ² hogy ez a királyi kegyelem egy teljes év leforgásánál tovább nem marad hatályban; mert különben, ha az elmarasztalt az egy év tartama alatt a fejedelmi kegyelem mellett a felperesnek vagy ellenfélnek eleget tenni és vele kiegyezni vonakodnék, annak az évnek leforgásával legott az említett ítéletnek régi terhe és súlya alá esik és erre ítéltek; ezzel ellenkezőleg ³ minden további törvényes eljárást mellőzvé.

5. §. Innen van az, hogy a felperes vagy felperesnő is ítélő levelét az ennek keltétől számított ⁴ egy év leforgása alatt, a király vagy nádor, vagy valamely hiteles hely embere útján, végrehajtatni tartozik.

6. §. Mert különben a felperes, az esztendő elmúltával, amaz ítélő levél erejénél fogva, az elítéltet és elmarasztaltat sem személyében sem vagyonában meg nem háboríthatja, meg nem foszthatja és le nem tartóztathatja; hanem ha akarja, az ítélet terhének lerovása végett ügydöntőleges értesítés mellett maga ellen perbe hívhatja; a kinek részéről azonnal és pedig egyetlen egy törvénytelen igazságot kell szolgáltatni.

7. §. Azt sem kell mellőznünk, hogy ha bármely főbenjáró ítéletben elmarasztalt (az előbocsátott módon) fogságba esvén: bírói kézbe ⁵ kerül, akkor az a királyi kegyelem, melyet neki abban a fogságban adnak a felperessel szemben, még fejének megmentésére ⁶ sem használ semmit, mivel a fejedelem az elítélt és elmarasztalt embernek kegyelmet másképp nem adhat, hanem ha azért hogy az elmarasztalt az ő ellenfelével egyezkedjék. Az ellenfél pedig annak letartóztatásával a részére hozott ítélet végrehajtásához már hozzá fogott; egyezkedésre pedig akarhatja

¹ Az eredetiben «nec actor vel adversarius», a Corpus jurisban «nec actor nec adversarius».

² Az eredetiben «sciendum», a Corpus jurisban «secundum».

³ Az eredetiben levő «e converso» a Corpus jurisban hiányzik. V. ö. alább a 6. §-al.

⁴ A Corpus jurisban levő zárjel az eredetiben hiányzik.

⁵ Az eredetiben «manus judicarias», a Corpus jurisban «in manus judicarias».

⁶ 1715: 48.

ellenére kényszeríteni nem lehet és nem is kell. A fejedelem kegyelmének tehát az ő ellenében ereje nincsen, hanem a fogolynak minden menekvése az ellenfél kezében van.

8 §. Innen van az, hogy az ilyen fogoly, fejének megváltására, összes fekvő jószágait és birtokjogait¹ még fiainak és atyafiainak sérelmével is örökre elidegenítheti; miként ezt az első részben bővebben előadtam.²

58. CZÍM.

Mikor és mi módon lehet a főbenjáró ítéletben elmarasztaltat letartóztatni?

Továbbá az olyan főbenjáró ítélet erejénél fogva, melyet a másik félnek meg nem jelenése és elmaradása okán hoztak és hirdettek ki, egyik peresfél sem tartóztathatja le személyében ellenfelét mindaddig, a míg az ítélő levelet ki nem adták, meg nem pecsételték és a felperes kezébe nem juttatták; hanem az elmarasztaltnak mindaddig a míg az a levél a bíró kezében van, úgy e bírót a levélkiadástól, mint azt a káptalant vagy konventet, a melynek ez szól, annak végrehajtásától eltiltani mindig jogában áll.

1. §. Mindazáltal a bírónál történt eltiltás után az ilyen ítélet terhét köteles azonnal letenni és a felperes keresetére felelni.

2. §. Annál a főbenjáró ítéletnél pedig, melyet a bíró a peres feleknek feleletei és szóváltásai alapján és a törvényes eljárás rendén mondott ki, ha az alperes és elmarasztalt személyesen jelen van, a bíró őt a felperesnek vagy ügyvédének megkeresésére minden ítélő levél nélkül legott és nyomban fogságba teheti és (a mondott rend szerint) őrizet alatt tarthatja és büntetheti, nemesi szabadsága ellent nem állván.³

¹ Az eredetiben «jura sua possessionaria», a Corpus jurisban «jura possessionaria».

² I. r. 51. és 61. cz.

³ I. r. 9. cz.

59. CZÍM.

Mi a «helyes mentség», melyet az ítélő levélbe szoktak iktatni és mikor van megengedve?

Továbbá ezt a záradékot «si se rationabiliter non poterit excusare»¹ a birói levelekbe, melyeket közönségesen bírságleveleknek neveznek, mindenkor be szokták tenni és iktatni.

1. §. És az ítélő leveleket² is, melyeket az ilyen birói levelek alapján állítanak ki, a nyolczados vagy rövid törvényszékek vége felé³ szokták az ellenfélnek kiadni és kezéhez szolgáltatni, nehogy úgy lássék, hogy a peresfelek közül valamelyik, helyes mentségi oka forogván fenn, elhirtelenkedve és csak úgy egyszerűen esik el fekvő jószágaitól és bűnhődik fejével.

2. §. Innen helyes és elfogadható mentségnek tartjuk azt, ha a felperes vagy alperes avagy ennek ügyvéde hazulról a nyolczados vagy rövid törvényszékekre indulván⁴ és odajutni igyekeztén, elindulása után súlyos betegsége esett vagy tetemes vízáradás visszatartotta, vagy szegénysége miatt, megbetegedett lova helyett más lovat⁵ nem vehetván és fogadhatván, elkésik,⁶ vagy ha ellenségei, vagy az útonállók elfogják, kirabolják, megsebesítik vagy megölik és ezek⁷ vagy hasonló esetek fordulván elő és akadályozván őt, a birói vagy ítélő levelek kiadásának határidejére bírāja elébe meg nem érkezhett és el nem juthatott: az ilyen méltán menti magát és a törvénykezési és ítéleti terhek alól felszabadul.

3. §. Csakhogy a mentséget valószínű bizonyítékkal támogassa és ne tűnjék fel olyannak, a mit hamisan költötte és álnokul rántott elő.

4. §. Mert különben, ha a bírságok és ítéletek terhét le

¹ Magyarul: «Ha magát helyes okokkal nem mentheti», mely záradék a Corpus jurisban zárjel között áll, a mi az eredetiben hiányzik.

² Az eredetiben «literae sententiales», a Corpus jurisban «literis sententialibus».

³ Az eredetiben «prope finem», a Corpus jurisban «et prope finem».

⁴ Az eredetiben «se monente», a Corpus jurisban «se movente».

⁵ Az eredetiben «propter inopiam equum», a Corpus jurisban «propter inopiam equorum».

⁶ Az eredetiben «retardabit», a Corpus jurisban «retardaverit».

⁷ 1723: 32.

nem tette és ki nem fizette, a végrehajtás (a föntebbi módon¹⁾ bekövetkezik,² és az elmarasztalt, nemesi szabadsága ellent nem állván (a hogy az imént érintém),³ fejével is lakol.⁴

60. CZÍM.

Mi módon kell a fiúk, leányok és atyafiak részét az ítélet végrehajtásakor kiszakítani?

Azonkívül azt is meg kell jegyeznünk, hogy bármely meghozott ítélet végrehajtásánál mindenek előtt akármely elmarasztalt ember fiainak és leányainak, a kik az ítélet előtt jöttek a világra és születtek, valamint nemzetségi atyafiainak és mindazoknak, a a kiknek az elmarasztalttal még meg nem osztott birtokjogaik vannak, részeit el kell különíteni⁵ és kiszakítani és csupán az elmarasztaltnak magának az ő saját személyét illető része fog a bíró és az ellenfél között (az előadott módon⁶) megoszlan.

1. §. Az ingó javakból pedig⁷ a bíró végrehajtásra kiküldött emberétől, az elmarasztaltnak úgy fiai és leányai, mint a felesége is, az ő részüket ki kell hogy kapják.

2. §. Mert a fiút apja vétkei és kihágásaiért és viszont az apát fia vétségeiért sem személyében sem birtokjaiban vagy egyéb vagyonában elmarasztalni⁸ nem szokás.

3. §. Mindazáltal a leányok a birtokjogokból, birtokrészeket csak úgy kaphatnak, ha azok a birtokjogok, nyilván és tényleges uralommal kimutatva, a leányágot is illetik.

4. §. Felesége pedig a férje halála után a hitbérét és jegyajándékát mind a fiaitól mind pedig attól, a kinek a férj része birtokába jut, magának kikaphatja⁹ a mint ezt az első részben is,¹⁰ a hol a hitbérek kifizetését tárgyaltam, különösen kiemelve találod.

¹ II. r. 55. és következő cz.

² Az eredetiben «subsequentur», a Corpus jurisban «subsequitur».

³ II. r. 54. cz. végén.

⁴ Az eredetiben «punitur», a Corpus jurisban «punitur».

⁵ 1659: 104. t.-cz.

⁶ II. r. 56. s köv. cz.

⁷ I. r. 99. cz.

⁸ I. r. 79. cz. I. Lajos végz. 19. t.-cz., Ulászló I. r. 74. t.-cz., kivétel van téve 1715: 9. t.-cz.-ben.

⁹ II. András 12. Mátyás VI. 27., Ulászló I. 64.

¹⁰ I. r. 103. cz.

61. CZÍM.

A per közben elhaltak apai vagy¹ atyafiúi jogainak becsűjéről.

Továbbá, ha valaki valamely nemest birtokjogok elfoglalásáért vagy egyéb nagyobb hatalmaskodást tárgyazó dologért, a mely főbenjáró ítéletet vagy fejeváltást szokott maga után vonni,² a királyi kuria elibe perbe hívott és e perbe hívott az ügy eldöntése előtt a világból kimúlt, akkor ennek az elhaltnak a fiát vagy atyafiát, a kire a birtokjogok háramlanak és következképpen az ország szokása szerint az a peres ügy is átszáll, más teherben és bírságban nem marasztalják el, mint csupán az atyai vagy atyafiúi jogoknak becsűjében: ezen kívül szokásban van a felperesnek a gonoszul elfoglalt birtokjogokat birói úton visszaiktatni³ és az okozott károkat is (ha azok mennyiségét a perbehívó levélben részletesen előadták és ha az ítélet meg nem jelenés okán kelt) egyszerűen és mindenek előtt megtéríteni és végül az elhalt megmaradt birtokjogait a bíró és felperes közt megosztani.

1. §. De ha az ítéletet a peres felek szóváltásai alapján hozták, akkor azokat a károkat eskütétel mellett kell visszatéríteni.

62. CZÍM.

Miképen örökölnék az apának elítélése előtt és után született fiai az apai fekvő jószágokban?

Azt sem kell mellőznünk, hogy az apa ellen hozott és végrehajtott ítélet után született fiak, a kik akkor még anyjuk méhében sem voltak fogamzva, azokból az apai fekvő jószágokból és birtokjogokból, a melyeket az ítélet alapján a bírónak vagy az ellenfélnek, avagy ezek útján bárkinek kezébe adtak és iktattak, maguknak semmi részt nem kaphatnak s azokban nem is kell részesíteni.

1. §. De az ítélet meghozása előtt született és származott fiak mind a saját, mind az apjuk részeit, ha a bíró vagy az

¹ Az eredetiben «vel», a Corpus jurisban «et».

² A Corpus jurisban levő zárjel az eredetiben hiányzik.

³ Az eredetiben «restatui», a Corpus jurisban «restitui».

ellenfél kezéből ezeket az apai részeket kiváltani akarják, mindenkor meg szokták kapni és megkaphatják.

2. §. Itt tudnunk kell, hogy a fiak közül némelyeket fogamzottaknak, másokat születetteknek, másokat meg utószülötteknek nevezünk. Fogamzottaknak hívjuk a férj és feleség törvényes elhálásából az anya méhében nemzetteket, a kik azonban még meg nem születtek. Ezeknek természetük mivoltához képest a fogamzás idejétől, — a mit a szülés mutat ki¹ — a megszületett és élő fiakkal egyenlő joguk van.

3. §. Utószülöttek pedig azok, a kik az apa eltakarítása vagy temetése után törvényesen születtek. És hangsúlyozom, hogy «törvényesen»,² mivel ha a születés a férj eltakarítása után tiz hónap múltával történék, akkor az ujdonszülöttet igazán és jogosan utószülöttnek nem mondanók, mert az alatt a föltevés alatt állana, hogy nem az elhunyt férj ágyából és magvából, hanem inkább a nő fajtalanságából származott.

4. §. És ezek valamennyien úgy a fogamzottak, mint a megszülettek és utószülöttek, de csakis (a mint mondtam) a törvényesen származottak, az apai jogokban mindenkor egyaránt örökölnék.

63. CZÍM.

Vajjon az apa elítélése után született fiú az apai fekvő jószágokat visszaválthatja-e?

De itt kérdésbe jön, hogy vajjon az apa elítélése után született fiú, a kinek az apai jogokból (a mint előrebocsátám) semmi részt nem engednek, a hozott ítélet alapján elfoglalt apai fekvő jószágokat és jogokat, a bíró és az ellenfél avagy bárkinek kezéből azoknak a jószágoknak közbeesője mellett magához válthatja-e?

1. §. Felelet: igen. Mivel a vérségnek³ és a nemzetségi leszármazásnak mégis megvan az az ereje és hatálya az ilyen fekvő jószágokra és birtokjogokra nézve, mint a szomszédosságnak és határosságnak, és azt képviseli.

¹ A Corpus jurisban levő zárjel az eredetiben hiányzik.

² Az eredetiben «dico notanter», a Corpus jurisban «dico notantur».

³ Az eredetiben «sanguis», a Corpus jurisban «sanguinis».

2. §. Ha tehát a szomszédoknak és határosoknak ¹ az ítélet alapján elfoglalt ama fekvő jószágok megváltását (a mint érintém) jogosan megengedik, azt az ítélet után született fiúnak is épen úgy törvényesen meg kell engedni.

64. CZÍM.

Hát ha az apát fiával vagy az összes atyafiakat együttesen ítélik el?

Mit kell tennünk akkor, ha az apát fiával vagy akár az összes atyafiaikat együttesen ítélik el és a hozott ítélet terhe és súlya alól közülök senkit ki nem vettek?

1. §. Feleld: ² azt, hogy az ilyen megváltásnak a fejedelem kegyelmével lehet és kell megtörténnie, a kire az elítéltek magszakadása után az illetén elfoglalt fekvő jószágoknak öröksége és tulajdona néz és háramlik.

2. §. Továbbá ugyanezt kell értenünk arról az egyedül álló és magános személyről is, a kinek sem fiai vagy leányai, sem atyafiai nincsenek, a kire az ilyen fekvő jószágoknak megváltása nézne, vagy a kiket az jogosan megilletne.

3. §. Itt azt kell figyelembe vennünk, hogy ha az ilyen elfoglalt fekvő jószágok és birtokjogok szomszédai és határosai azokat magukhoz váltották: azok a fiúk, kik az ítélet után születtek, vagy az apa, kit fiával vagy atyafiak, a kiket együttesen ítélték el, avagy az a magára maradt személy királyi kegyelem erejével a szomszédok és határosok kezéből maguknak visszaválthatják; és pedig rövid perfolyammal, tudniillik egyetlen egy törvénytörvényes alatt, csakhogy a törvényes megintés előrebocsátása mellett.

4. §. És ezt a szomszédokról és határosokról mindig csak abban az esetben értjük, a mikor valamely elítéltnak sem örökösei, sem osztályos atyafiai avagy más törvényes utódai — a kire fekvő jószágainak háramlása nézne, ³ — teljességgel nincsenek. Mert ha ilyenek vannak, a megváltás (ha akarják) inkább ezeket, mint a szomszédokat illeti.

¹ II. r. 56. cz.

² Az eredetiben «responde», a Corpus jurisban «respondeo».

³ A Corpus jurisban levő zárjel az eredetiben hiányzik.

65. CZÍM.

Vajjon a királyi kurián hozott ítélet alapján a Slavoniában és Erdélyben levő fekvő jószágok is elvesznek-e és viszont?

Kérdésbe jön továbbá az, hogy ha valamely nemes embert, a kinek úgy ebben a Magyarországbán, mint Slavonországbán és az erdélyi részekben fekvő jószágai és birtokjogai vannak, a nyolczados vagy más törvényszékeken, melyeket Magyarországon vagy Slavoniában avagy Erdélyben tartanak, nagyobb hatalmaskodásban és ezért főbenjáró vagy fejkáltási ítéletben is elmarasztaltak; vajjon együttesen és egyszerre mind a két országban és az erdélyi részekben levő összes fekvő jószágait és birtokjogait elveszti-e avagy azoknak elvesztését egyedül azokra kell értenünk, melyek abban az országban fekszenek, a hol az ítéletet hozták?

1. §. Azt kell felelnünk, hogy jóllehet némely jogtudósoknak vélekedése alapján úgy mondják, hogy a csak egy helyen elítélt, általában akárhol és bármelyik országban vagy részekben levő fekvősegeit elveszti; de ezt a vélekedést követnünk nem kell.

2. §. Minthogy minden birónak a hatalma csakis az ő joghatóságának alárendelt helyekre terjed ki.

3. §. Már pedig az bizonyos, hogy a Dalmát-, Horvát- és Slavonországek bánjának vagy az erdélyi vajdának a Magyarországra keblezett vármegyékben birói joghatósága nincsen, hanem csak azokban, a melyek tisztségének alávetve vannak. És megfordítva: a királyi kuriának többi rendes birái sem avatkozhatnak és bocsátkozhatnak más biráknak joghatóságába. Mert másképen az országok és törvényszékek között, a melyeket mindig elkülönítve, különböző időben és különböző módon szoktak tartani,¹ semmi különbség sem lenne.

4. §. És ezért a birói ítélő levelekbe is ezt a záradékot: «e Magyarországra», «e Slavonországra» vagy «ez erdélyi részek» területén, mindenkor be szokták írni.

5. §. Mindazáltal a hűtlenség esetében és ügyében csupán egyetlen ítélet, vagy királyi adomány alapján is (ha ugyanis az adomány törvényesen történt) az összes fekvő jószágok és birtokjogok akárhol és az ország szent-koronája alá vetett bármely országban és országrészben fekszenek és létezzenek, tényleg

¹ V. ö. Ulászló I. 41., továbbá 1572 : 7., 1575 : 3., 1659 : 87.

mind elvesznek, mivel annak a koronának joghatósága, a mely ellen a hűtlenség vétvét elkövették, valamennyi alatta levő országra és országrészre egyaránt kiterjed.

6. §. Mindazonáltal a végrehajtást és a fekvő jószágoknak elfoglalását, az az egy bíró, a ki előtt az ilyen hűtlenségi ítéletet hozták, mindenütt nem végezheti; hanem az ügy bírása az ő joghatóságán kívül eső fekvő jószágoknak elfoglalását levele mellett annak a bírónak tartozik átbocsátani,¹ a kinek joghatósága alatt azok vannak.

66. CZÍM.

Arról az ítéletről, a melyet a hűtlenség vétke alapján mondanak ki.

Továbbá a hűtlenség vétke esetében és ítéletében² is épen azon a módon és renddel kell eljárunk, mint a főbenjáró ítéletben.

1. §. Mindazáltal, hogy a hűtlenség vétke miben különbözik a főbenjáró ítélettől, azt az első részben,³ a hol általában a királyi adományokról szóltam, megtalálod.

2. §. A hűtlenség vétvét pedig háromféle módon szokták elhatározni és kimondani; de elhatároztam, hogy annak sorát alább a visszauzés rendén adom elő.⁴

67. CZÍM.

A kisebb hatalmaskodásokról és ezek tárgyában az ítélethozásról.

Tudnunk kell továbbá, hogy az ítéletek közül némelyek egyszerűek, a melyek sem főbenjáró büntetésre, sem fejjátságra nem czéloznak, hanem a fejjátságnak csak felére azaz száz forintra terjeszkednek.⁵

1. §. És Ulászló mostani király urunk közönséges rendelésé-

¹ III. r. 3. cz.

² II. r. 42. cz., I. r. 14., 16. cz.

³ I. r. 16. cz.

⁴ II. r. 73., 74., 75. és 76. cz.

⁵ 1608 : 4. k. u. 1609 : 29, 1613 : 23.

nek és végzeményének tartalma szerint¹ az ilyen ítéletek úgy a főpap és báró urakat és a többi mágnásokat, mint a nemeseket egyaránt illetik és az ilyen hatalmaskodásokért száz forintnál (a mint előbb mondtam) többre nem terjednek.

2. §. Ezenfelül helyre pótolják és megfizetik a felperes vagy felperesnő keresetében és panaszában megnevezett károkat.

3. §. És ennek a száz forintnak éppen a felerésze a bírónak, a másik fele pedig a felperesnek vagy felperesnőnek jut. De a kár megtérítése egyedül a felperes vagy felperesnő személyét illeti.

4. §. Az ilyen ítéletek erejénél fogva pedig (az alább megnevezett eset kivételével) egy nemes sem lehet személyében letartóztatni, hanem tartozik a bíró úgy a mondott száz forint teherre, mint a károk megtérítésére nézve a felperesnek vagy felperesnőnek az elmarasztalt ingó vagyonából, ha ilyen található, különben pedig birtokjogaiból elégtételt szolgáltatni.

5. §. Az ilyen fajta ítéletek alá tartoznak korunkban az előbb felsorolt eseteken kívül, melyekből súlyosabb ítéletek, tudniillik főbenjárók és fejeváltásra menők származnak és erednek, általában az összes hatalmaskodások, melyeket ezért kisebb hatalmaskodásoknak és kisebb ítéleteknek szoktak nevezni.

6. §. Jóllehet a néhai legyőzhetetlen fejedelemnek, Mátyás király úrnak² az üdvösség ezernégyszáznolczvanhatodik évében kelt közönséges végzeménye előtt (melyet e részben Ulászló király urunk is megerősített)³ az összes világi urakat, nemeseket és birtokos embereket, bármely hatalmaskodásukért, közönségesen és általában a nagyobb hatalmaskodásban és így főbenjáró vagy fejeváltás ítéletében szokták volt elmarasztalni.⁴

7. §. A mely dolgot, hogy világosabban megérthessünk, az erről írt törvényezikkelyt⁵ szóról-szóra ide iktattam, a mely így következik:

8. §. «Továbbá: a kártételek és egyéb bántalmak és sérelmek, «valamint a kisebb hatalmaskodások miatt indított pereknél, még «ha bírása előtt a tettes saját szájával tenne is vallomást, ezen- «túl hatalmaskodásban senkit se marasztaljanak, hanem csak az «ily módon okozott károknak és a felperes költségeinek meg- «fizetésében; ezen felül az előbocsátott hatalmaskodásokért «marasztalják el, a bíró és a panaszlott között egyaránt meg-

¹ I. végz. 55. cz.

² Mátyás VI. 15. cz.

³ I. végz. 55. cz.

⁴ 1563 : 48., 1715 : 28., 1723 : 30.

⁵ Ulászló I. 55. cz.

«osztandó huszonöt nehéz girában, a mely száz arany forintot teszen és a bíró szorítsa az illetőt azonnal ennek lefizetésére.

9. §. «A nagyobb peres ügyekben pedig,¹ a melyeket tudni-illik a nemesek házainak igaz ok nélkül való megrohanása, a birtokoknak és ezek tartozékainak elfoglalása, a nemeseknek igaz ok nélkül való letartóztatása, a nemeseknek megverése, megsebesítése és megölése miatt indítanak, a bíró akképen tartozik eljárni, hogy ha felperes a fentebb megírt módon és renddel a maga részéről tanúvallatást mutat fel, a dolognak bővebb igazolása végett azt a peres ügyet, ha a peres felek úgy akarják, közös tanúvallatásra ereszse.

10. §. «Ha pedig az alperes a tanúvallatást elfogadni vonakodnék, akkor az országnak e részben eddig megtartott szokása szerint, a felperes keresetének nagyobb igazolása végett az ellenfél fejére esküdjék.

11. §. «De csak úgy, ha az ellenfélnek vagyis alperesnek abban a vármegyében, a hol a vétségeket elkövették, saját személyes és állandó ott-lakása van.

12. §. «Ha pedig az ilyen alperesnek személyes lakása az ország más részében vagy vidékén van és az ily vétségeket az ő távollétében követték el és vitték véghez, akkor a tanúvallási levelek tartalmához képest ártatlansága felől magát esküvel tisztítsa.

13. §. «Végre azt kívánván az ország törvénye: az ő cselédei és jobbágysai részéről, a jelen czikkely erejénél fogva törvényt és igazságot tegyen.»

68. CZÍM.

Arról az esetről,² melyben valakit a kisebb ítéletnél fogva is letartóztatni lehet.

Továbbá, mivel az országban több olyan egy telkes nemes és más birtokos ember van, a kik az igazi nemesek kiváltságát és szabadságát élvezik ugyan, de restségük és tunyaságuk miatt annyira elszegényedtek, hogy nemhogy száz forintot, de még száz dénárt is bajosan fizethetnek, mindamellett rosszat cselekedni meg nem szűnnek, kiváltképen mikor néha látják, hogy sok gyermekük van és arra gondolnak, hogy azoknak jogait és részeit

¹ Ulászló I. 56. cz.

² Az eredetiben «De causa in quo», a Corpus jurisban helyesebben «De casu in quo».

el nem veszíthetik és nem irtóznak attól, ha személyükben is letartóztatják.

1. §. Innen többnek mintegy szokásává vált, hogy szegénységükben bízva, vagyis inkább elbizakodva, minthogy semmijük sincsen, a mitől eleshetnének vagy a mit elveszíthetnének, a hatalmasabbakkal és vagyonosabbakkal szemben gyakran a nagyobbszerű gonosztettek elkövetésétől és véghez vitelétől sem iszonyodnak.

2. §. Miért is kérdésbe jön, hogy ha a peres felek valamelyikét (a mint fentebb mondtam) a száz forintot tevő kisebb hatalmaskodásban, vagy a tett és okozott károk megtérítésében elmarasztalták is, azzal megterhelték és a per bírása úgy találja, hogy az elmarasztaltnak az ő saját részébe eső annyi ingó vagyona és birtokjogai ninesenek, hogy azt a száz forintot és az okozott károkat a vagyona és birtokjogai valamikor fedezhetnék,¹ vajjon az ilyen peres ügyben² a bíró az elmarasztaltat letartóztathatja és a váltság és elégtételadásig fogságban tarthatja-e, a nemesi szabadság ellent nem állván?

3. §. Felelet, hogy: igen. Mivel a nemesi szabadság és kivételes³ előjog senkit a fogságtól szabaddá nem tesz, sem a gonosz tetteért járó büntetéstől és meglakolástól nem mentesít, sőt inkább kárhozzát, mert az erény, mely az igaz nemességnek alapja, azt parancsolja, hogy mindenki becsületesen éljen és senkit se bántson.

4. §. És a nemeseznek személyes letartóztatása az egész ország közönséges törvényével sem ellenkezik, a mely azt mondja ki,⁴ hogy a nemeseket, ha csak nem idézték és törvény rendjén el nem marasztalták, el ne fogják.

5. §. Ez esetben tehát az idézés vagy perbehívás és a bírónak a törvény rendjén hozott ítélete után a személyes letartóztatás következik, melyet a közönséges törvény sem tilt. Innen a nemest (a megnevezett esetben) bírása avagy ennek arra különösen kiküldött embere, személyében is méltán befoghatja és letartóztathatja.⁵

6. §. Az ekképen elfogottat a bíró tizenöt napig (mikép ez az adósság dolgában is lenni szokott) egyezkedés végett magánál tarthatja; és ha ily módon és ezalatt az idő alatt az ellen-

¹ Az eredetiben «res et jura sua compensare possint», a Corpus jurisban «per res et jura sua possessionaria compensare possit».

² Az eredetiben «tali causa», a Corpus jurisban «tali casu».

³ Az eredetiben «praerogativa exemptio», a Corpus jurisban «praerogativa ac exemptio».

⁴ Az eredetiben «Quae notat», a Corpus jurisban «quae vetat».

⁵ I r. 9. cz. III. r. 28. cz., Mátyás VI. 29. cz., Ulászló I. 92. cz.

felével való kiegyezésről nem gondoskodott, akkor a bíró köteles őt mondott ellenfelének kezébe adni és kiszolgáltatni.

7. §. A kit az ellenfél mint foglyot mindaddig magánál tarthat, a míg az a letartóztatott vele ki nem egyezik és a mondott száz forintnyi teherre nézve őt a bíróval együtt ki nem elégíti és az okozott károkat ellenfelének meg nem téríti.

8. §. A felperes pedig e közben őt személyében nem bűntetheti és nem bánthatja.

9. §. Mindazáltal az ilyen letartóztatott, mint a felperes cselédeinek egyike, azt szolgálni tartozik.

69. CZÍM.

A széksértés büntetéséről és a kisebb ítélet terhének fizetéséről.

Mínthogy pedig a széksértést is száz forinttal¹ egyenlítik ki, azért azt, büntetésének hasonló volta miatt, e kisebb ítélet alá foglaljuk.

1. §. Mindamellet némelyek úgy vélekedtek, hogy úgy a királyi felség törvényszéke és bármely megyei ispán széke sértésének (melyet a törvényszék előtt mondott éktelen szavak vagy a törvényszéken jelenlevők becsmérése által szoktak elkövetni) mint e kisebb ítéletnek terhét, (a melyet huszonöt nehéz girával számítunk) csupán huszonöt forinttal lehet letenni és megfizetni azért, mert a királyi felség törvényszékén is² a birságok és törvénykezési terhek fizetése alkalmával minden gira értékét külön-külön vagyis egyenkint csakis egy forintban vagy mostani pénz szerint száz dénárban szokták megszabni és lefizetni, a mint ezt alább,³ a hol a birságok fizetéséről értekezem, világosabban elő fogom adni.

2. §. Ezt a véleményt azonban nem kell osztanunk; mert az ilyen ítéletek terhének letétele és a birságok fizetése nagyon különbözik egymástól, kiszabásuk módja és célja is különféle, a mit kevéssel alább (mint említém) elő fogok adni és kifejteni.

3. §. Azért hát egész röviden, tudnunk kell, hogy ha valamely perlekedő akár a királyi felség törvényszékén, akár e kisebb ítéletek végrehajtása idején avagy végrehajtásuk megtörténte

¹ Zsigmond VI: 7. t.-cz., Mátyás VI: 58. t.-cz., Ulászló I: 67. t.-cz., 1635: 89., 1649: 94., 1723: 57. t.-cz.

² Az eredetiben «in sedeque», a Corpus jurisban «in sede».

³ II. r. 86. cz.

után akarja ezek¹ terhét letenni és megfizetni, azt csak száz forinttal és nem másképen teheti le és egyenlítheti ki.

4. §. Mindazáltal, ha készpénze nincs, ingó dolgok átadásával is (de ezek igaz értéke szerint) leteheti azt.

5. §. A királyi felség törvényszékének sértésére nézve azonban másképen áll a dolog: mert az elmarasztalt felet mindaddig míg az ilyen széksértésért valósággal eleget nem tesz, a törvényszékből ki nem bocsátják.

70. CZÍM.

Mi a patvarkodás és hányféle módon esik meg² és annak büntetéséről.

Jöllehet a patvarkodás dolga vagy ügye főbenjáró büntetésre nem megyen, mégis mivel tudvalevőleg valamiképen fejtárgyat tárgyz, azért illő, hogy az ítéleteknek ezen a során a patvarkodásról is röviden értekezsem.

1. §. Holott tudnunk kell, hogy a patvarkodás az, a mikor valaki akárki ellen valamely pert csalárdul kétféle szín alatt vagy különböző úton-módon indít és támaszt.³ Ámbár ez sok ügyben és esetben a perlekedők ravasz mesterkedéseiből, néha a közönséges törvényben kijelentett büntetésből is bekövetkezik, mindazonáltal elkövetésének főképen három módja szokott lenni, a melyekre az imént adott meghatározást is alapítottam.

2. §. *Először*, midőn valaki egy és ugyanazon dolgot kétféle⁴ szín alatt vagy kétféle úton perel. Ha ugyanis valamely perlekedő fél ugyanazon birtokot zálog czímen és örökös jogon is keresi, ezt kétféle színnek mondjuk;⁵ ha pedig egy és ugyanazt a dolgot, egy és ugyanazon czímen, de két bíró vagy különböző bírák előtt keresi, azt kétféle útnak nevezzük.

3. §. *Másodszor* pedig, midőn valaki mást negyed- vagy hitbér vagy zálogjogra vagy akármely más dologra nézve is fölment és felold és utóbb azt, a kit feloldott vagy ennek örököseit és utódait ő maga vagy netalán bekövetkezett halála után fiai avagy más törvényes utódai ugyanazon dolog miatt ismét perbe

¹ Úgy az eredetiben, mint a Corpus jurisban «eorum» áll «earum» helyett.

² Az eredetiben «committitur», a Corpus jurisban «committatur».

³ Peren kívül is. L. Mátyás VI: 39. t.-cz.

⁴ A Corpus jurisban levő «aut» nincs az eredetiben.

⁵ II. r. 25. cz., I. r. 82. cz.

vonnák, az olyan, mihelyt erre nézve elfogadható és elégséges bizonyítékot mutathatnak fel, legott a patvarkodás büntetésébe esik.

4. §. *Harmadszor* pedig, mikor valamely peres ügy törvényes eljárás után befejezéshez jut és valaki azt a fejedelem kegyelme és pertújítás megengedése nélkül,¹ másod ízben újból feleleveníti, akkor az legott patvarkodást követ el.

5. §. A melynek az a hatálya, hogy a főügy vagyis az a dolog, a mely iránt a per folyt, legyen az akár vár vagy mezőváros avagy más birtokjog, akár pénzösszeg, akár hitbér vagy leánynegyed, azonnal örökre elvesz² és azonfelül a patvarkodó ugyancsak azonnal kétszáz arany forintot tevő ötven gira díj terhén marad, melynek két részét a bíró, harmadikát pedig alperes részére kell fizetnie.

71. CZÍM.

A patvarkodás dolgát illető nevezetes és figyelemre méltó kérdés.

Továbbá a patvarkodás szóban forgó tárgyára nézve meg kell jegyeznünk, hogy gyakran megtörténik³ az, hogy fejedelmünk valamely várat, várost, mezővárost, falut vagy más efféle birtokjogot, mely örökös és tulajdonjoggal nyilván ő reá néz és tartozik, de a mely zálogczímen vagy másnemű lekötés következtében abban az időben⁴ idegen kézen van, örökre ad és adományoz valamely hívének, a ki az ilyen birtokjog uralmát más képen, mint ama lekötésért adott pénzösszegnek letételével és lefizetésével magának meg nem szerezheti.⁵

1. §. Az pedig, a kinek kezén az ilyen birtokjog van, pénzét, még ha törvényesen megintik is, másképen nem, hanem csak az iránta indítandó pernek nyolczados törvényszakokra való halasztásával szokta felvenni és csaknem arra kényszerítve elfogadni és ekképen igen gyakran be szokott az következni, hogy perlekedés közben egy év leforog és elmúlik.

2. §. Bizonyos pedig, hogy a bárki részére örökre történt

¹ II. r. 77., 78. cz., III. r. 11. cz.

² II. r. 72. cz.

³ Az eredetiben «contingit», a Corpus jurisban «contingat».

⁴ Az eredetiben «ad tempus illud», a Corpus jurisban csak «ad tempus».

⁵ I. r. 27. cz.

királyi adományozást egy egész év leforgása alatt törvényes iktatással kell megerősíteni, mert különben erőtelen marad.¹

5. §. Ha tehát a felperes vagyis ama birtokjog felkérője magát ennek uralmába bevezetteti és nehogy adománya erejét veszítse, az abba való törvényes iktatást a mondott év leforgása alatt a maga részére kieszközli és másfelől az említett pénzösszeg felvétele iránt akár amaz év leforgása előtt, akár azután, a törvényes megintést is véghez viszi: alperes majdan azt fogja vitatni, hogy felperes egy és ugyanazt a dolgot és ügyet kétféle szín alatt és kétféle úton keresi.

4. §. Ugyanigy áll a dolog azokra a birtokjogokra nézve, melyek valamely szerződés és királyi jóváhagyás erejénél fogva szállanak valakire, melyeket valamely hatalmas úr, sőt gyakran alsóbb rendű ember is újból meg újból szokott magának erőszakos kézzel elfoglalni és vakmerően eltulajdonítani, még mielőtt a törvényes utód, a kire tudniillik azok² a birtokjogok annak rendje szerint háramlottak és jutottak, azokat kezéhez vehetné.

5. §. És ha az az utód magát ilyen szerződés alapján, mely feltételelesen az adomány természetét és erejét nyeri és ölti magára, az illetén fekvő jószágok és birtokjogok uralmába bevezetteti és a mondott év leforgásáig azokba beiktatja: akkor az elfoglalónak vagy bárki másnak ellenmondása következtében az ügy sokára szokott húzódni és nyúlni, olyannyira, hogy néha egy emberkorban alig ér kellő véget.

6. §. Mely ha előbb vagy akkor véget ért is, mindazonáltal a felperes részére az időközben szedett jövedelmekből semmi kárpótlást vagy elégtételt sem kell adni³ és az alperest sem éri semmi büntetés, melylyel a hatalmaskodást vagyis ama birtokjogok erőszakos és önhatalmú megtartását meg kellene bosszulni, azért mert ezt a pert olyannak mondják, a mely nem értesítés mellett, hanem egyszerű perbehívással (a melyet mi hosszú perfolynamnak nevezünk) indult meg, jóllehet bármely szerződés erejénél fogva indított pert épen azon a rövid módon és azzal a renddel s ugyanazon eljárás szerint⁴ kell bevégezni, a mint bármely elhunytnek magszakadása czímén a királyi felség adományozása alá került fekvő jószágokat tárgyazó pert szokás befejezni, elintézni és végéhez juttatni.

7. §. Ha pedig a felperes a pert ama birtokjogok helytelen

¹ I. r. 4. és 32. cz., II. r. 12. cz.

² Az eredetiben levő «ipsa», a Corpus jurisban hiányzik.

³ Az eredetiben «impendetur», a Corpus jurisban «impenditur».

⁴ Az eredetiben «modo brevi et ordine processuque», a Corpus jurisban «modo et ordine processuque brevi».

és erőszakos elfoglalása miatt értesítés mellett indította és kezdte (ugyanezen birtokjogokra nézve a fentebb említett iktatást is előbb vagy utóbb végrehajtván) az elfoglaló hasonlóképen azt fogja vitatni, hogy a felperes az ilyen birtokjogokat két szín alatt és patvarkodás módjára követeli és keresi.

8. §. Az előadottak alapján fölvetjük tehát a kérdést: vajjon az imént előadott perindítások, melyek kétféle úton vagy kétféle szín alatt történtek, maguk után vonják-e a patvarkodás büntetését? A mely¹ kérdésre röviden azt kell felelnünk, hogy: nem.

9. §. Mert itt rosszhiszemű birtokos ellen perelnek s mint-hogy ez nem bizonyíthatja be, hogy ő az ilyen fekvő jószágokat és birtokjogokat jogszerűen tartja és birtokolja; azért e felperes ellen sem teheti azt az ellenvetést, hogy ez őt ama jogokban igazságtalanul kétféle szín alatt vagy kétféle úton háborgatta. Mert azok a jogok a felpereséi és nem az övéi voltak, a melyeket a per kimeneteléig csupán erőszakos hatalommal tartott a maga kezén. Már pedig a fentebb mondottakat a jó- és nem a rosszhiszemű birtokos vitathatja.

10. §. Ha pedig azt az ellenvetést tennék, hogy azt, a ki királyi ideiglenes átruházás erejénél fogva van ama fekvő jószágok birtokában, jóhiszemű birtokosnak kell tartanunk;² ez igaz marad addig az ideig, a míg a birtokost pénzének fel- és átvétele iránt meg nem intik. Miután azonban törvényesen megintették és pénzének összegét felvenni vonakodott, hanem az ügyet haszon-talan és keresett kifogások által nyolczados törvényszakokra vonszolta, hogy ezalatt azoknak a fekvő jószágoknak jövedelmét szedhesse;³ már nem jó-, hanem rosszhiszemű birtokos számába jön. És ha csak közönséges végzeményünkben⁴ az ilyen uzsorásokra nézve (kik megintés után pénzüket felvenni vonakodnak) más büntetés kimondva nincsen, az ilyen uzsorást ama fekvő jószágoknak örök becsűjében kell elmarasztalni és annak terhe alá vetni, kiváltképen a midőn pénze fel nem vételének a joggal megegyező okát nem adhatná és ki nem mutathatná.

11. §. Mert különben, ha a fekvő jószágok erőszakos elfoglalásának és azok ideiglenes csalárd megtartásának helye volna és büntetlenül maradna, bizonyára igen bajosan és feletté későn juthatna valaki igaz jogaihoz s vehetné azok hasznát.

12. §. Ugyanazt kell mondanunk és tartanunk abban az esetben is, mikor valamely elhunyt és magvaszakadt ember birtok-

¹ Az eredetiben «ad quem», a Corpus jurisban «ad quam».

² Az eredetiben «censetur», a Corpus jurisban «censeatur».

³ I. r. 25. cz.

⁴ Ulászló I: 65. t.-cz.

jogai és fekvő jószágai, zálogos vagy akármely más visszaváltható jogon vannak valakinek kezén és ez az elhunyt örökbe fogadott testvérenek s törvényes utódjának törvényes megkere-sésére és megintésére azokat a fekvő jószágokat (még ha pénzét letennék is) visszabocsátani nem akarja és másfelől az az utód, nehogy egy év leforogjon, maga részére a szükséges iktatást véghez viszi, hogy tudniillik úgy a megintést, mint az iktatást jogsan és törvényesen eszközölheti, a nélkül, hogy ebből a patvar-kodás tényének büntetése következne.

72. CZÍM.

A nyelvváltságról és annak büntetéséről.

A nyelvváltságot pedig száz arany forintot tevő huszonöt girával egyenlítik ki¹

1. §. És ezt a bírák a királyi felség vagy más rendes bírák elé terjesztett igazságtalan és hamis panasz² és gyakran valamely jó hírű és tisztességes állapotú ember ellen mondott éktelen és becstelen szavak miatt róják ki.

2. Mindazáltal a főkereset, a mely iránt magát a pert megindították, az ilyen igazságtalan panasz és előadás miatt nem vész el örökre, miképen ezt a patvarkodás tényére értjük, mely által az (mint az imént említém)³ örökre elvész.

3. §. Hanem, miután a pert leszállították és az előbb mondott büntetést két részben a bíró, harmadik részében pedig a peres fél vagy sértett ember részére letették és lefizették, a felperes, ha akarja⁴ azt igaz és kellő módon újból felélesztheti.

73. CZÍM.

Mi a visszaúzás? és annak módjáról és büntetéséről.

Minthogy az ítéletek és egyéb bírói határozatok végrehajtása idején az elmarasztaltak és pervesztesek részéről bizonyos⁵ erőszakos visszaúzás szokott következni és végbemenni, azért

¹ 1635 : 89., 1649 : 94., 1655 : 108. t.-cz.

² Mátyás VI: 7., V: 13., 1655 : 33., 1715 : 7. t.-cz. végelőtti §.

³ II. r. 70. cz.

⁴ A Corpus jurisban levő zárjel az eredetiben hiányzik.

⁵ Az eredetiben «quadam», a Corpus jurisban «quaedam».

ezen a helyen erről a visszaűzésről kell egyet-mást röviden elmondanom.

1. §. Holott tudnunk kell, hogy a visszaűzés az, mikor a pernyertes felet a másik pervesztes fél a birói ítélet végrehajtásától erőszakosan visszaveri.¹

2. §. És ámbár e visszaűzést, elnevezésének értelméhez képest, nem tekintjük törvénykezési eljárásnak, hanem inkább nyilvános akadálnak, mely azt meggátolja; mert kivont kardnak vagy akármely más fegyvernemnek felmutatásával akkor szokott történni és végbemenni, miután mindenféle peres-eljárás lejárt és véget ért és a bíró már a perdöntő ítéletet meghozta; mégis mivel ősrégi szokásból és hosszas gyakorlatból eredt és minden napivá vált, azért azt már az ilyen régóta jóváhagyott szokás útján behozott törvényünknek némi részeként tekintjük.

3. §. És bármely pernek végbefejezése után, annak megtörténését és bekövetkezését egyszer igen, de többször² nem tűrik meg.

4. §. Melyet, ha megtörtént, hetvenkét forintot tevő s két részben a bírónak, egy harmadrészben pedig a pernyertes félnek fizetendő egy arany girával egyenlítenek ki és rónak le.³

5. §. Ha pedig a visszaűzést egy és ugyanazon ügyben másodikban követnék el,⁴ ebből nyilván örökös hűtlenség vétke következne, mint ezt országos végzeményünk⁵ is kijelenti.

74. CZÍM.

A közönséges végzemény ama czikkelyének⁶ magyarázata, mely a visszaűzésről szól.

De itt⁷ meg kell jegyeznünk, hogy mivel a visszaűzés dolgában a közönséges végzemény során alkotott törvényczikkely azt rendeli, hogy ez a visszaűzés meztelen szablyával vagy⁸ a hüvelyéből kihúzott kardnak felmutatásával történjék és hogy a szomszédok és határosok nevét, kik a hozott ítélet végrehaj-

¹ 1729 : 33. t.-cz.

² Ulászló I : 57., IV : 19., V : 4. t.-cz.

³ Ha tudniillik a visszaűzésnek elegendő okát nem adják.

⁴ Másképp intézkedik az 1723 : 10. és 1807 : 11. t.-cz.

⁵ T. i. Ulászló V : 4. t.-cz.

⁶ Ulászló IV : 19. t.-cz.

⁷ Az eredetiben levő «hic» a Corpus jurisban hiányzik.

⁸ Az eredetiben «vel», a Corpus jurisban «aut».

tásakor a király vagy nádor és valamely hiteles hely embereivel együtt jelen vannak, a visszaűzésről készült tudósító levélbe beírják.

1. §. Azért ebből némely perlekedők között az a kárhozatos visszaélés keletkezett, hogy az ítélet végrehajtásakor a pernyertes és győztes félt nem akarják kard kihúzásával vagy meztelen szablya felmutatásával elűzni, hanem kigondolt ravaszságból fabottal vagy vasbuzogánynyal, néha fenyegetésekkel és ijesztésekkel és emberesoporttal űzik vissza és az ítélet és bírói határozat végrehajtását és foganatosítását meg nem engedik.

2. §. Azután bírjuk előtt azt állítják és vitatják, hogy nem történt visszaűzés azért, mert a végrehajtáskor sem meztelen szablyát fel nem mutattak, sem kardot a hüvelyből ki nem vontak, a mint ezt a végzemény rendeli.

3. §. Gyakran a szomszédok és határosok ellen is tesznek kifogásokat, az egyik ellen, hogy nem szomszéd, a másik ellen pedig, hogy nem határos és több efféle gáncoskodásokkal azon fáradsnak, hogy az igazságos ítéletet megrontsák s a törvény folyását megzavarják.

4. §. Mire nézve tudnunk kell, hogy ama végzemény rendében nem találjuk azt s meg sincs abban írva, hogy a visszaűzés különben éppen nem történhetik vagy, hogy annak másképen nem kell történnie, mint csak a hüvelyből kihúzott kardnak vagy meztelen szablyának felmutatásával, hanem abban csak az áll, hogy a visszaűzés nem emberesoporttal és erőszakos kezekkel, hanem egyedül meztelen szablya vagy a hüvelyből kivont kardnak felmutatása által mehet végbe.

5. §. És ezt azért, mert a régi időkben mindkét peres fél, tudniillik: úgy a nyertes, mint az elmarasztalt, valamely ítélet vagy bírói határozat végrehajtásakor emberek nagy sokaságával, sokszor hadi készüllettel is szokott egymásra törni és egymás ellen dühöngeni és a felek közt gyakran a legnagyobb vérontás szokott bekövetkezni, úgy hogy, ha történetesen a felperes győzött, a visszanyert fekvő jószágok uralmába helyezkedett, ha pedig az elmarasztalt győzhette le a felperest és ezt a végrehajtástól erőszakosan elűzhette, az ilyen erőszakos és vakmerő visszaűzés miatt egy arany girán maradt.

6. §. Ennek a visszaélésnek kiküszöbölése végett tehát elhatározták, hogy valamely végrehajtást nem szükséges emberek sokaságával, és erőszakos kezekkel eszközölni, hanem a visszaűzés végbevitelére elégséges egyedül a hüvelyből kivont kardnak felmutatása.

7. §. Tehát akár szablyának vagy kardnak kihúzásával, akár botnak vagy buzogánynak felmutatásával, akár emberek sokaságával vagy pusztán fenyegetéssel és ijesztéssel zavarják meg valamely birói meghagyás végrehajtását és gátolják annak foganatosítását: ezt mindenkor visszaüzésnek tekintjük.

8. §. A szomszédok és határosok nevét pedig azért jegyezték ¹ fel, ² nehogy hamisság vagy csalárdság történjék a visszaüzések terhére nézve. Mert az egyes visszaüzők vagy visszaüzést eszközölők régente külön-külön egy arany girán maradtak és a tudósító levélbe gyakran az elmarasztalt vagy a perben elbukott fél fiainak meg atyafiainak, sőt feleségének és leányainak nevét is beírták és így a visszaüzés terhe akkorára nőtt, hogy igen gyakran magát a főügyet meghaladni és sokkal felülmúlni látszott.

9. §. Hát ez a visszaélés a mi korunkban megszűnt és akárhány is az elmarasztalt vagy visszaüző személy, egy birói határozat visszaüzéseért most már csak egy arany girát fizetnek.

10. §. Mindazonáltal a megnyert birtok szomszédainak és határosainak nevét most is felírják, nehogy a királynak vagy nádornak és valamely hiteles helynek kedvezéssel és ajándékkal elcsábított és megvesztegetett emberei a hitőkre bízott birói végrehajtásra nézve azt állithassák, hogy a visszaüzés (ha nem is történt volna) megtörtént és ezáltal valakinek hűtlenség vétkében való elmarasztalását okozhassák.³

11. §. Ennélfogva a törvény folyását és a birói határozat végrehajtását ilyen és ehhez hasonló csalárdsággal és keresett alattomosággal megzavarni nem lehet; mert a szomszédokat és közelebbi határosakat nem találhatjuk mindenkor otthon és a birói ⁴ végrehajtásnál nem lehetnek mindenkor jelen.

12. §. Ha tehát azt találjuk, hogy a nyertes fél nincs a visszanyert birtokjog uralmában, ez elégséges okul szolgál arra, hogy a birói meghagyást megháborították és hogy ez visszaüzés miatt valósággal végrehajtás nélkül maradt.

13. §. Ha pedig valamelyik peres fél a király vagy nádor és a káptalan vagy konvent emberét azzal vádolja, hogy nem igaz és törvénytelen jelentést tett, eziránt őket mindenkor perbe idézheti, de ez okból a ⁵ törvény folyását nem kell megzavarni.

¹ Az eredetiben «denotabantur», a Corpus jurisban «denotabantur».

² Ulászló IV: 19., 1729: 33. t.-cz.

³ V. ö. az 1807: 11. t.-cz.

⁴ Az eredetiben «juridicae», a Corpus jurisban «judiciariae».

⁵ Az eredetiben «iste», a Corpus jurisban «ille».

75. CZÍM.

A hűtlenség vétkére nézve az ítélet meghozásának és kimondásának három módja van.

Meg kell pedig jegyeznünk, hogy a hűtlenség vétkét tárgyzó perben a visszaűzés használata nincs mindig megengedve. A hűtlenség vétkét ugyanis háromféle módon mondják ki:

1. §. *Első* módon fejedelmünk és királyunk mondja ki, úgy, hogy ha a királyi felség valamelyik alattvalóját hűtlenség vétkében akarja elmarasztalni, akkor az összes főpap és báró uraknak és a többi országlakóknak egy bizonyos határidőre közönséges országgyűlést és egybejövotelt rendel és hirdet, a melyre a királyi felségnek parancslevele által valamely konvent vagy akármely káptalanhoz intézett kézbesítő levél útján a hűtlenség vétkével vádlottat is, személyesen és nem ügyvédje által, perbe kell hívni.¹

2. §. Ki ha megjelen és magát a vád alól tisztázhatja, hát jó; különben, ha nem jelen meg vagy ha eljő, de magát nem tisztázhatja, a hűtlenség vétkében és bűnében marasztalják el² és azután neki a királyi felség sem szabad menedéklevelet, sem perújítást nem ad³ és következésképen⁴ az ilyen hűtelen, a fekvő jószágok iktatása és elfoglalása idején sem ellentmondó betiltással, sem erőszakos visszaűzéssel nem élhet,⁵ hanem a királyi adományt e részben föltétlenül végrehajtással fogana-tosítják.⁶

3. §. *Második* módon mondják ki⁷ a hűtlenség vétkét a másod ízben történt visszaűzésről tett jelentés rendén. És ez esetben sincs megengedve a visszaűzés használata, mert hát ez a hűtlenségi vétek különben is tudnivalóképen vakmerő visszaűzésből származott és következett és nem illendő dolog, hogy azt, a mit másodszor is tenni tilos, harmad ízben ismételjék.

4. §. *Harmadik* és utolsó módon nyilvánítják és mondják ki a hűtlenség vétkét az ország rendes biráinak ama birói határozata és meghozott ítélete alapján, mely olyan királyi

¹ V. ö. az 1526 : 26., 1542 : 43., 44. t.-cz.; a későbbi időre nézve pedig az 1715 : 7. és 1791 : 16. t.-cz.

² Az eredetiben «condemnatur», a Corpus jurisban «condemnabitur».

³ Az eredetiben «conceditur», a Corpus jurisban «concedetur».

⁴ Az eredetiben «subsequenter», a Corpus jurisban «subsequentur».

⁵ Az eredetiben «admittitur», a Corpus jurisban «admittetur».

⁶ Az eredetiben «demandatur», a Corpus jurisban «demandabitur».

⁷ V. ö. a későbbi időre nézve az 1807 : 11. t.-cz.

adománynál fogva következett és származott, a mely valaki részére szemkiválás, tagesonkitás, hamis pénz verése vagy hamis levelek készítése avagy használása és más efféle hűtlenségi vétket szülő esetek miatt¹ történt.

5. §. Minthogy pedig ezt a birói határozatot a felek előadásai és szóváltásai alapján birói tárgyalás után hozzák meg és mondják ki, a mennyiben tudniillik az egyik fél a hűtlenség vétkének elkövetését és fenforgását állítja és a másik tagadja: azért az ilyen ítéletnek végrehajtásakor, melyet a feleknek (mint mondám) szóváltásai alapján vagy talán az egyik félnek kimaradása és meg nem jelenése miatt mondtak ki, az említett visszaűzés megtörténhetik.

6. §. Még pedig azért (minthogy a visszaűzést állítólag különben is főkép abból az okból hozták be s mostanság is azért tűrik) hogy az elmarasztalt és pervesztes fél mindazt, a mi a per folyamában hanyagsága miatt rosszul történt vagy abban maradt, az ilyen visszaűzés rendéről tett jelentés határnapján vagy idején perújítás kegyelme vagy ügyvédszó visszahúzása által helyrehozza és jóvátegye.

7. §. Mert káros és szerfelett veszélyes dolog volna, ha valakit az ítélet erejénél fogva legott, mihelyt a bíró a felek szóváltásai alapján azt az ítéletet meghozta és kihirdette, az ő fekvő jószágai uralmából és békés birtokából kirekesztenének, és ha annak aztán birtokon kívül kellene azokat ismét keresnie.

8. §. Mert a bíró az ítéletet a két vagy több peres fél ellenvetései és szóváltásai és többnyire az előtte felmutatott és előadott levelek és okiratok tartalma és foglalatja alapján köteles meghozni.

9. §. Bizonyos pedig, hogy a felek ügyvédei szóváltásaiban sokszor hanyagságból vagy tudatlanságból, néha rosz indulatból is csalatkoznak és hibáznak.

10. §. A perlekedők levelei és okiratai is gyakran eltévednek és abban a határidőben, melyet azok bemutatására a bíró kitűzött, elő nem adhatók, miért is a bíró a felek szóváltásaihoz vagy a levelek és okiratok tartalmához és foglalatjához képest hozza meg és mondja ki az ítéletet.

11. §. Ennélfogva, ha valamelyik fél észreveszi, hogy ő maga vagy ügyvéde a szóváltásokban hibát követett el vagy hogy a levelek előadásában megfogyatkozott, nehogy őt az ilyen fogyatkozás és hiba miatt ellene hozott ítélet által fekvő jószágainak uralmából azonnal kizárják: a hozott ítélet végrehajtásakor

¹ A hűtlenség újabb eseteit az 1723: 9. t.-cz. tünteti föl; illetékes bírósága a királyi tábla; lásd 1723: 26. t.-cz.

erőszakos visszaűzést (melyet, jöllehet az a birói meghagyás megvetésével és fitymálásával szokott történni, mégis el szoktak tűrni) kénytelen használni és az ilyen visszaűzés okának adására neki, a bírāja előtt való megjelenésre, még egyetlen egy határidőt tűznek ki.

12. §. A melyben azután hibáját vagy fogyatkozását a fejedelem kegyelméből megengedett perújítás vagy ügyvédje szóváltásának megmásításával és visszavonásával helyrehozni és ha lehet, jóvátenni köteles.

13. §. Mert a perújításnak megengedése és valamely ügyvédszó visszavonása mindig hibát és fogyatkozást tételez fel, minthogy perújítást kérni vagy az ügyvéd szóváltását visszavonni nem szükséges, hacsak előbb valaki azt nem tapasztalja, hogy a per folyamata alatt tévedés történt.

14. §. Azután pedig újabb határidőt nem adnak s nem is engednek neki; hanem a hozott ítéletet végképen és valósággal végrehajttják.

15. §. És ha valaki vakmerően másod ízben is használ visszaűzést, ebből (a mint éppen az előbb előadtam) örökhűtlenség vétke¹ származik.

76. CZÍM.

Vajjon az, a ki nem állt a perben, használhat-e visszaűzést?

De minthogy minden odaitélő- és ítéletlevél végére ezt a záradékot szokták odairni és tenni: «*Contradictione talis et talis convicti*» (megnevezvén a perben elbukott és elmarasztalt félt) «*ac aliorum quorumlibet praevia ratione non obstante*»² és az említett visszaűzés ez ellen a záradék ellen is be szokott következni és történni.

1. §. Azért kérdésbe jön: vajjon az, a ki nem állott a perben, visszaűzheti-e a felperest és a pernyertes félt a hozott ítélet és az ítélőlevél végrehajtásától. És úgy látszik, hogy nem. Mert a birói meghagyást háborítani és a perből és ügyből eredő nyereségbe vagy kárba beleelegyedni és avatkozni nincsen joga annak, a ki abban a perben sem nem győzött, sem nem vesztett.

¹ V. ö. az 1723: 10. és 1807: 11. t.-cz.

² Magyarul: «Ennek és ennek az elmarasztaltnak és bárki másnak ellenmondása az előbocsátott okból ellent nem állván». A Corpus jurisban levő «etc.» az eredetiben hiányzik.

2. §. Ellenkezőleg azonban sokszor megtörténik, hogy a nyertes fél az odaitélő és ítéletlevelekkel olyan fekvő jószágok és birtokjogok színhelyére megyen, melyek nem a perbe elbukott-nak, hanem másnak kezén vannak s a melyeknek ez talán jog-szerű birtokában is van.

3. §. Gyakran ismét valamely birtokjog derék tagja mellé olyan fekvő jószágokat is igyekeznek elfoglalni, melyek attól a tagtól már régóta igazságos módon és czímen el vannak különítve. Példának okáért: valaki per útján, akár királyi adomány alapján akár más czímen egy várat vagy kastélyt avagy mezővárost követel és keres annak összes tartozékaival, tudniillik azokkal a falukkal, pusztákkal és birtokrészekkel meg birtokjogokkal együtt, melyeknek jog szerint ahhoz kell járulniok és tartozniok, a mely vártól, kastélytól vagy mezővárostól bizony annak igazi ura és törvényes birtokosa, a kinek talán már magva szakadt, egy-két falut, vagy valamely pusztát és földet még életében pénzen eladott vagy teljesített szolgálatok fejében elajándékozott vagy más czímen eladományozott és az, a kinek részére azokat eladta vagy adományozta, az ilyen faluknak vagy pusztának és földnek birtokában magát királyi jóváhagyással és törvényes iktatással is rég elhelyeztette és megerősítette.

4. §. A felperes tehát a deréktagot, tudniillik azt a várat vagy kastélyt avagy mezővárost mondott tartozékaival együtt már megnyervén és az a kinek (mint előbocsátám) az eladás vagy adományozás történt, perbe nem állván (talán azért, mert az említett deréktagnak visszafoglalása¹ és első iktatása idején egyedül az mondott ellent az ilyen egész visszafoglalásnak² és iktatásnak, a ki akkor annak a derék tagnak uralmában és birtokában volt) az ilyen deréktag mellé az említett falukat vagy pusztát avagy földet is, melyek a fentebb mondott módon már idegen kézen vannak és léteznek, tudniillik mintegy annak tartozékait magának eltulajdonítani és elfoglalni törekszik.

5. §. Ebben és más ehhez hasonló esetben tehát a fent említett visszaűzést az is használhatja, a ki nem állt a perben, még pedig ama záradék erejénél fogva (*praevia ratione*),³ a melynek alapján a visszaűzés terhét sem tartozik letenni, ha bebizonyul, hogy a pernyertes fél igaz ok nélkül fogott hozzá az említett fekvő jószágok elfoglalásához.

6. §. Továbbá a zálogos birtokjogokról is ugyanezt kell

¹ Az eredetiben «recaptivationis», a Corpus jurisban «recuperationis».

² Az eredetiben ismét «recaptivationis», a Corpus jurisban «recuperationis».

³ Magyarul: «az előbocsátott okból». L. e. cím bevezetését.

értenünk, hogy ha valamelyik peresfél a törvénykezés rendje szerint valamely birtokjogot örökösen és sajátul nyer meg¹ a maga részére és az ilyen birtokjog zálogczímen idegen kézen van (mindazáltal ha bebizonyul,² hogy az az elzálogítás jó móddal és igazságosan s nem perközben történt), a felperes az örökösség tárgyában hozott ítélet erejénél fogva az ilyen megnyert birtokjogot annak kezéből, ki zálogczímen van annak birtokában, egyenesen el nem foglalhatja, hanem szükséges, hogy előbb arra a pénzösszegre nézve, a melyért az az érintett zálogczímen le van kötve, elégtételt adjon, mert különben, ha azt egyenesen elfoglalni igyekeznék, jogosan lehet visszaűzést használni.

7. §. És ha a birtokjognak birtokosa a mondott ítélet és bírói határozat végrehajtásakor pénzének felvételére késznek nyilatkozik, akkor az ilyen visszaűzés büntetése vagy terhe alá sem fog esni.

8. §. És ezt arra az esetre értsd, ha ugyanakkor a pénzösszeg mennyiségének és az elzálogítás minőségének, valamint valódiságának dolga is tisztában áll.

77. CZÍM.

A perújításról, valamint annak módjáról, rendjéről és folyásáról.

Mivel a visszaűzés megtörténte és az ügyvédek helytelen szóváltása után a fejedelemtől gyakran perújítást szoktak kérni, hogy valamely pervesztes és elmarasztalt ama tévedés és fogyatkozás ellenére, melyről tudja, hogy azzal a perfolyamatban magát terhelte és ellenére annak az ítéletnek is, melyet azután a bíró már meghozott, ebben a perben újból felelhessen és új szóváltásokat, kifogásokat és ellenvetéseket tehessen, a netalán elő nem adott leveleket bemutathassa, a figyelmen kívül hagyott hiányt pótolhassa, az elkövetett hibát kiigazíthassa és általában mindazt, a mit jogosnak és igazságosnak nem különben ügyének védelmére és támogatására hasznosnak vél, megtenni alkalmá és módja legyen.

1. §. Tudnunk kell tehát, az ilyen perújítási kegyelmet azonkívül minden, de helyesen és törvényesen kelt kiváltságlevél megerősítését, valamint minden fekvő jószágnak és birtok-

¹ Az eredetiben «obtainebit», a Corpus jurisban «obtinuerit».

² Az eredetiben «comprobatur», a Corpus jurisban «comprobetur».

jognak új adomány czimén való adományozását fejedelmünk szokta, az ő uralkodói tiszténél fogva, bárki részére adni és engedni.

2. §. Új adományt azonban akkor kell tenni és annak akkor van helye, ha igazságosan és nem csalárdul kéri, vagyis ha azoknak a fekvő jószágoknak felkérője megnyerésük napjától fogva maga vagy az ő elei¹ is a felkérés idejéig azoknak valóságos uralmában benne voltak,² a mint ezt az első részben³ az új adományra nézve világosabban és különösen kiemelve találod.

3. §. Továbbá figyelemmel kell lennünk arra, hogy a per-újításképen indított pert csak egyetlen törvényszakban és minden más pert megelőzőleg szokás befejezni és végéhez juttatni, nehogy befejezésének megzavarása által a birói ítélettel és határozattal már eldöntött dolognak és ügynek függőben kelljen maradnia.

4. §. És mivel e perújítás rendje és módja közönséges végzeményünkben világosan le van írva,⁴ azért az e tárgyról szóló törvényczikket szóról-szóra (a mint következik) ide iktattam.

5. §. «Továbbá szokásba vették némely országlakosok, hogy az ellenük kiváltképen birtok dolgában indított perekben akkor akarják ügyvédek szóváltásait visszavonni és perüket leszállítani vagy perújítást, melynek erejével az ellenfélt az ítélőlevelek végrehajtásától gyakran eltiltanak, akkor kérnek, miután a törvényes határidők és perfolymok megvoltak és lejártak és azután az ilyen dolog végeldöntése céljából a leveleknek és az összes egyéb bizonyító okiratoknak bemutatása mindkét részről megtörtént a per utolsó szakában, midőn az ország törvényszékének rendes birái és ítélő mesterei és ugyanazon törvényszék hiteles birái ítéletüket is meghozták és az egyik fél észreveszi, hogy az ilyen ügyben veszteség lesz vagy elbukik s az ítélőleveleket ez iránt már vagy elkészítették és kiadták vagy az ítélet meghozatala és kihirdetése után ki kellene adni, hogy így azokat igaz jogaikból kiforgassák.

6. §. «Ennélfogva elhatároztuk, hogy az illetén peresek ennekutána ügyvédek szóváltásait csak addig vonhassák vissza és a pert csak addig szállíthassák le, a míg a per függőben van és az ügyben még nem döntöttek.⁵

7. §. «Perújítást pedig, a mikor akarják, mindig kérjenek; mindazáltal az ellenfélt annak erejével a hozott ítélet végre-

¹ Az eredetiben «progenitores sui», a Corpus jurishan «progenitores suos».

² Az eredetiben «perstiterunt», a Corpus jurishan «perstiterint».

³ I. r. 37. cz.

⁴ Ulászló I. 51. t.-cz.

⁵ V. ö. II. r. 81. cz.

«hajtásától és az ez iránt kelt ítélőlevelek kivételétől vagy a
«rendes bírakat avagy ítélőmestereiket ezeknek kiadásától semmi-
«képen el ne tilthassák.

8. §. «Sőt inkább a győztes félnek hatalmában és szabad-
«ságában álljon, hogy az ilyenén ítélőleveleket a kieszközölt
«perújítólevél ellenére is, kellőképen végrehajtsa, aztán meg a
«perújítást nyerő félnek, hogy a mondott ítélet végrehajtásának
«megtörténte után ügyét ama perújítás erejénél fogva, a mikor
«akarja, foganatosítsa és azt¹ folytassa.²

9. §. «Abban az esetben pedig, midőn valamelyik félt,
«akár birtokjogokra, akár más bármiféle dologra nézve meg nem
«jelenése miatt azért, mert talán bizonyos dolgai gátolták abban³
«hogy megjelenhessen, akármely módon ítéletileg elmarasztalták:
«akkor az ilyen félnek, kit ekképen⁴ meg nem jelenés miatt
«elmarasztaltak,⁵ hatalmában és szabadságában álljon, mind per-
«újítást kérni, mind pedig a rendes bírakat és ítélőmestereiket
«az odaítélő és ítéletlevelek kiadásától⁶ és az ellenfélt e levelek
«kivételétől és végrehajtásától, a mikor akarja és teheti,⁷ minden-
«kor eltiltani.»

10. §. És hogy mindazokat a pereket, melyekben a királyi
felség perújításokat engedett meg, az első nyolczadok alatt,
minden más pert megelőzőleg⁸ kell felvenni és elítélni.⁹

78. CZÍM.

Vajjon nyerhet-e perújítást az, a ki a perben el nem
bukott?

De meg kell vitatnunk egy kis kérdést, hasonlót ahhoz,
melyet föntebb a visszaűzés dolgában vetettünk fel.

1. §. Vajjon nyerhet-e perújítást az, a ki a törvény előtt
föl nem lépett és a perben nem állt? Erre azt kell röviden
felelnünk, hogy mindaddig míg az, a ki a perben elbukott, a
világon van és életben marad, rajta kívül *senki más* perújítási

¹ Az eredetiben levő «idem» hiányzik a Corpus jurisban.

² A Corpus jurisban levő «possit» hiányzik az eredetiben.

³ II. r. 59. cz.

⁴ Az eredetiben «sic», a Corpus jurisban «si».

⁵ L. II. r. 75. czímét is.

⁶ Az eredetiben «que», a Corpus jurisban «quam».

⁷ Az eredetiben levő «et poterit» hiányzik a Corpus jurisban.

⁸ Az eredetiben «inter», a Corpus jurisban «ante».

⁹ Ulászló I: 52. t.-cz.

kegyelmet nem nyerhet,¹ mert nem helyén való, hogy sarlóját valaki más ember búzájába vesse.

2. §. De ha a pervesztes fél elhal,² az, a kire országunk szokása szerint ama per folytatása átszáll, valósággal teljesen, szabadon nyerhet perújítást.

79. CZÍM.

Mi az ügyvédszó visszahúzása és hol kell annak történnie?

Minthogy a perújítás ügyében és dolgában gyakran bekövetkezik az ügyvédszó visszahúzása, azért tudnunk kell, hogy az ügyvédszót visszahúzni annyi, mint valamely ügyvédnek nyilatkozatát, melyet ez a bíróság előtt megbízójának³ akaratán kívül és az ettől nyert tájékoztatás nélkül tett, visszavonni és a bíró előtt nyilatkozattal kiigazítani.⁴

1. §. Minden ügyvédszó-visszahúzás pedig az előtt a bíró előtt szokott történni és az előtt⁵ kell is történnie, a ki előtt a visszavonni kívánt nyilatkozatot tették vagy a bírónak amaz embere előtt kell, a kit ugyanaz e végből különösen kiküldött.

2. §. De ha az ügyet más bíró elibe küldötték át, akkor az ügyvédszót az előtt a bíró előtt vagy annak amaz embere előtt kell visszahúzni, a ki előtt az az ügy az ilyen átküldés következtében folyamatban van.

80. CZÍM.

Milyen módon és minő teher mellett kell az ügyvédszót visszahúzni?

Figyelembe kell tehát vennünk, hogy hosszú perekben, a melyekben tudniillik a szóváltás megtörténte után is törvényes eljárások szoktak következni és közbeszóló bírói határozatokat meg ítéleteket szoktak kimondani, bármely ügyvédszóváltás

¹ De a visszaűzés eszközt használhatja, II. r. 76. cz

² A Corpus jurisban levő «decedente» az eredetiben hiányzik, e nélkül pedig a mondatnak nincs helyes értelme.

³ 1723 : 35. t.-cz.

⁴ 1729 : 39., 1807 : 8. t.-cz.

⁵ A Corpus jurisban levő «coram» hiányzik az eredetiben.

visszahúzását csakis a per függőben léte alatt és addig kell véghez vinni, míg az ügyben perdöntő ítéletet nem hoztak.

1. §. Az értesítés mellett indított rövid és más perekben pedig, melyekben a szóváltásoknak egyetlen törvényszakban kell megessniük, ügyvédének szóváltását bármely peres fél még azután is visszahúzhhatja, miután a bíró a perdöntő ítéletet meghozta és kihirdette.

2. §. Mert az ügyvédszó visszahúzása (mint fentebb mondtam)¹ mindig hibát vagy fogyatkozást tételez fel, ilyen hibát vagy fogyatkozást pedig csak a feleletadásban és ellenvetésben² vagy valamely kifogás tételében szoktak elkövetni.

3. §. És aztán az előbbeni szóváltás visszavonása után azt az említett módon új szóváltással kell helyrehozni és kiigazítani, úgy hogy ügyvédének szóváltását mindenik peresfél az ítélet és bírói határozat kihirdetésének és meghozatalának napján minden teher és bírság nélkül, azután pedig a nyolczados és rövid törvényszékek tartásának ideje alatt (kivéven csapán a nyolczados és rövid törvényszékek utolsó napját) mindig kisebb teherrel, tudniillik hat arany forinttal, végre pedig ama nyolczados vagy rövid törvényszékeknek elteltével nagyobb teherrel, tudniillik kétszáz arany forintot tevő ötven nehéz girányi díjjal húzhatja vissza.

4. §. Az előbb említett utolsó napnak kivételét pedig úgy értsd, hogy ez arra az esetre szól, ha az a visszahúzó patvarakodva és csalárdul akarna eljárni, hogy tudniillik a visszahúzásnak ez óvatosságával csupán csak a törvényes határidőt megkerülje és ellenfelét további perrel bosszantsa és terhelje; mert különben szükséges, hogy az ügyvédszó visszavonása is ugyanazon a napon történjék, a melyen az ítéletet hozzák.

81. CZÍM.

Az ügyvédszót kétféle módon szokás visszahúzni.

A meghatalmazott és ügyvéd szóváltását pedig kétféle módon szokták visszahúzni.

1. §. Először a per folyása alatt ugyanennek a pernek végső befejezése és ítélettel való eldöntése előtt (jóllehet a szóváltás megtörténte után), példának okáért, ha valaki felhozza, hogy arra a dologra nézve, mely iránt az ellenfél őt perrel meg-

¹ II. r. 79. cz.

² Az eredetiben levő «in» hiányzik a Corpus jurisban.

támadta, levelei és okiratai vannak és hogy ezek erejével magát ellenfele keresete ellenében megvédhetné; vagy tagadja, hogy azt a dolgot, mely miatt őt ezzel a perrel háborgatják, elkövette legyen; vagy ha talán a bíró a felek nyilatkozatai következtében szemügyrevétel alá vagy közös tanúvallatásra bocsátaná: mindenki előtt világos, hogy ekkor szóváltás már történt.

2. §. Mielőtt azonban az a törvényes határidő, melyet a bíró a levelek előmutatása, vagy az eskü letétele vagy a szemügyrevétel avagy közös tanúvallatás eszközlése céljából kitűzött és megállapított, bekövetkeznék, bármelyik fél, ha észreveszi és látja, hogy ügyvédjének nyilatkozata reá nézve terhelő¹ vagy hogy annak hátrányosnak kell lennie, a nélkül, hogy a bírói meghagyás teljesítésére kitűzött határidőt bevárná, ügyvédjének szóváltását bíróját, vagy ennek erre (mint említém)² külön kirendelt embere előtt megmásíthatja.

3. §. És ez a megmásítás (habár nagyobb teherrel, tudniillik ötven girányi díjjal) a fejedelem kegyelme nélkül is megtörténhetik.

4. §. Másodszor a perdöntő ítélet hozatala és kihirdetése után történik az a megmásítás; és ez csupán azokban a peres ügyekben, a melyekben legott és közvetlenül a felek első szóváltása után következik a véghatározat és hozzák a perdöntő ítéletet.

5. §. A midőn is, ha az egyik fél ügyvédje másképp nyilatkozik vala, abban a peres ügyben még joggal valamely peres lépés következhetett volna. És ez az eset ritka, mely leginkább az értesítés mellett indított és támasztott perekben szokott előfordulni.

6. §. A miért is e második módon bármely ügyvédszó visszahúzásának a nyolczados vagy rövid törvényszékek tartása határidejének letelte után csakis a fejedelem kegyelméből perújítás mellett kell bekövetkeznie és megtörténnie.

7. §. Azonban az ügyvédnek azt a bevallását, melynek alapján valamelyik ügyvéd ötven nehéz gira erejéig vagy azon alul is, akár örökös, akár zálogos jogon és czímen kötelez valamely megbízót, mindenkor a fejedelem kegyelme nélkül, de a nagyobb teherrel lehet visszahúzni.

¹ Az eredetiben «gravatum», a Corpus jurisban «gravatam».

² II. r. 79. cz.

82. CZÍM.

Hogy a perleszállítás kétféle módon szokott történni.

Minthogy az ügyvédszó visszahúzása után sokszor a perek leszállítása következik:

1. §. Ezért tudnunk kell, hogy a per leszállítása kétféle módon szokott történni. Először a bíró által, mikor tudniillik a per bírāja a felperes keresetét és követelését átolvasván, egyszerűsmind az abból következő perbehívást jól megvizsgálván, a perbehívó levélben olyan hibát vagy tévedést talál, mely útját állja annak, hogy az ilyen kereset alapján kellő módon mondhasson ítéletet és bírói határozatot.

2. §. Példának okáért, mivel nincs megjelölve, hogy az ország melyik megyéjében fekszik a kereset tárgyát képező falu vagy birtok,¹ pedig² több különböző megyében elhelyezett vagy gyakran ugyanazon megyében is fekvő olyan falu van, melyeket egy és ugyanazon módon neveznek, de egymástól valamely melléknév hozzátétele által különböztetnek meg; és ha a falu nevét mellé kneve nélkül mondják ki, csakhamar kétség támad a felől, vajjon melyik az, a melyet a felperes sajátjává kíván tenni.

3. §. Például: két «Nándor» nevű falu van, melyek egy és ugyanazon megyében fekszenek, de azok egyikét melléknév hozzátételével különböztetik meg, mert az egyiket Felső- vagy Nagy-, másikat pedig Alsó- vagy Kis-Nándornak hívják, melyek közül az egyik enyém, a másik pedig téged illet és a tiéd.

4. §. Ha tehát a perbehívás és kereset rendén nincs kitüntetve, hogy melyiket követelik ezek közül, a per bírāja nem tudja megválasztani, hogy azok közül melyikre nézve hozzon ítéletet. Ez okból a per méltán erőtlenné lesz, hogy azt a felperes, ha akarja, újból megkezdje.

5. §. Azonban mindig az alatt a föltétel alatt, ha az alperes az ilyen fogatkozást vagy hibát maga vagy törvényes ügyvédje által kifogásképen felhozza,³ mert különben, ha a keresetre önként válaszol és annak a követelésnek minden ellenvetés nélkül önmagától enged, a bíró önmaga egyszerre ellenvető és ítélő is nem lehet, hanem a felek közt az ügy érdeméhez képest tartozik ítéletet mondani.

¹ II. r. 26. cz.

² Az eredetiben «autem», a Corpus jurisban «enim».

³ Az eredetiben «allegabit», a Corpus jurisban «allegaverit».

6. §. Ugyanezt kell mondanunk, ha valakit hatalmaskodások alkalmából hívnak perbe és a keresetben nem tüntetik ki, hogy a keresetben előadott gonosz és erőszakos tetteket mely időben vitte véghez:¹ hogy az ilyen per is leszáll és semmivé lesz, minthogy a nap vagy idő megjelölése nélkül kellőképen sem a felperes nem győzhet, sem az alperes pervesztessé nem lehet.

7. §. Mert az alperes minden ügyet és perindítást, melyet hatalmaskodások miatt indítanak és kezdenek és következésképen az abban előadott keresetet és követelést vagy elismeri vagy tagadja. Ha elismeri, szükség, hogy elismerésének okát is adja, mert különben az elismerő vagyis az alperes ügyét nyomban elvesztené.

8. §. Hogyha pedig tagad, leginkább azért tagad, mert a szomszédok és határosok tanúskodásával be akarja bizonyítani, hogy ama hatalmaskodások elkövetésének idején nem hogy jelen lett volna, hanem akkor talán még hazájában sem volt és ennél fogva, ha a határidőt a keresetben különösen ki nem teszik, az alperes bajosan tisztázhatja magát.

9. §. Mindamellett figyelembe kell vennünk és eszünkbe kell vésnünk azt, hogy a hatalmaskodások tárgyában kelt perbehívásokat és az ezekben előadott kereseteket különböző záradékokkal szokták megvilágosítani. Mert olykor (és főképen a mikor a keresetet a főszemélyre alkalmazzák) ezt a záradékot teszik abba, hogy «ez vagy az, maga mellé vevén ezeket és ezeket az ő cselédeit és jobbágyait, házamra törve ezt és ezt követte el».

10. §. Néha pedig a perbehívást ezzel a záradékkal írják körül: «az ő embereit N. és N.-et erre a falumra vagy birto-
komra küldvén és oda rendelvén, ott jobbágyaimnak ennyi és ekkora kárt tett és okozott».

11. §. Gyakran pedig ezzel a záradékkal rendelik el a perbehívást: «ennek vagy annak meghagyására és parancsára az ő cselédei és jobbágyai N. és N. ilyen helyen található és lakó ezt a szolgámat kegyetlenül és keményen megverték és illetén stb.»

12. §. A miért is a mondott záradékokat, melyeket a keresetben kitesznek, mindig figyelembe és fontolóra kell vennünk. Mert más dolog valakit maga mellé venni, más, valakit kirendelni és más, valakinek meghagyni és parancsolni, hogy valamit elkövessen.

13. §. Mert a maga mellé vétel mindenkor személyes közreműködést kíván.

¹ Az eredetiben levő e szavak: «et quo tempore mala facinorae in actione posita patrata sunt, in actione non declarabitur», a Corpus jurisban hiányzanak.

14. §. A küldés és odarendelés pedig jelenléteit követel, hogy úgy a küldő, mint a küldött jelen legyen. Jóllehet a küldés a cselédeket illetőleg távolról is megtörténhetik, de nem a jobbágyokra nézve, kik közel laknak, ha csak talán a jobbágyokat cselédek útján nem küldenék, ez is nem a véletlenség esetében, hanem csak akkor, ha a gonosztett véghez vitelét elhatározzák és előre eltökélik.

15. §. A parancs és meghagyás¹ pedig a távollétet is magában foglalja, mert valaki (még ha messze vidékre távoznék is) eltávozása és útra kelése előtt házában levő cselédeinek és jobbágyainak meghagyhatja, hogy ezt és ezt kövessék el.

16. §. Ennélfogva a küldésre és meghagyásra nézve mindig a dolog elkövetésének módját és rendjét, valamint a véletlen és nem véletlen vagy az el nem határozott esetet² kell figyelembe venni.

17. §. Mert a véletlenség esetében, például ha valaki jobbágyomnak nyáját és marháit a rétekről vagy vetésekről az azokban okozott károk miatt behajtja³ és udvarába vagy istállójába zárja,⁴ hogy addig ki ne adja, míg az okozott károkra nézve elégtételt nem adnak, cselédeim vagy jobbágyaim pedig az efféle marhákat vagy nyáját vakmerőképen ugyanazon vagy következő napon erőszakosan kivezetik és visszahozzák; avagy jobbágyom vagy cselédem a korcsrában ülven és a többi ivókkal összeveszván az egyiket megsebesíti vagy talán emberölést követ el és őt e miatt ottan letartóztatják, de egyéb cselédeim vagy jobbágyaim még az nap vagy más nap erőszakosan kiszabadítják: a küldést és meghagyást meg kell fontolni és hányni-vetni.

18. §. Mert ha én akkor messze fekvő és távol vidéken tartózkodom, bizonyos, hogy sem nem küldhetek, sem meghagyást nem tehetek, mert az ilyen véletlen esetről olyan hirtelen tudomásomra semmi sem juthatott.

19. §. Ha pedig azt mondod, hogy cselédeimnek és jobbágyaimnak, bekövetkezhető esetre bízva, már régen meghagytam,

¹ Úgy az eredetiben, mint a Corpus jurisban «missio» áll ugyan, de az előző §-ok tartalmából szükségképp következik, hogy itt e helyett ezt kell olvasnunk: «commissio». A Quadripartitum III. r. 12. címében tényleg ez utóbbi kifejezéssel találkozunk.

² Az eredetiben «et non contingens vel non deliberatus», a Corpus jurisban «vel non contingens sed deliberatus».

³ Az eredetiben «abiguntur», a Corpus jurisban «abigerentur».

⁴ Az eredetiben «includuntur», a Corpus jurisban «includerentur». E §. további soraiban is az eredetiben használt jelentő módú jelen vagy jövő idő helyett a Corpus jurisban mindig a kötmód félmult ideje fordul elő.

hogy, ha valamikor ilyen eset adná magát elő, ezt és ezt tegyék, ez az eset (megvallom) a meghagyásnál előfordulhat ugyan, de nem az odarendelésnél, mely eset (minthogy a jövőre eshetőségre nézve határozott valóság¹ nem létezik), meg nem engedhető. Mert különben is, ha az ilyen esetet megengedhetőnek tartanók (főltéven a meghagyónak eredeti szándékát), nem a marhák erőszakos kivezetését vagy a gyilkosnak kiszabadítását, hanem inkább a gyilkosságot és a kártételt kell fontolóra venni és kiegyenlíteni.

20. §. Nem véletlen pedig az eset és nem tartjuk azt olyan-
nak, a mikor valaki valamely gonosztettnek elkövetését meg-
fontolva és előre eltökélt gonosz szándékkal hagyja meg; például
a házakra törést, erdővágást, faluk kirablását és ehhez hasonló
erőszakoskodásokat, melyek valamely hatalmasnak messze földre
vagy külföldi országokba távozása után száz és több nappal később
is elkövethetők és véghezvihetők, ha előbb meghagyta, hogy ezt
az ő távollétében megtegyék és végbe vigyék.

21. §. A mondott záradékok közt levő különbségeket pedig
nem azért adtam elő, hogy a perlekedőknek a patvarkodásra
utat nyissak, hanem inkább azért, hogy kitűnjék, vajjon a per
megindítása igazságos vagy igazságtalan-e? Mert valamint az
igazságos keresetet mindenkor meg kell védeni, úgy az igazság-
talanul és patvarkodva támasztott követelést nem kell megengedni.

22. §. Második módon a felperes által történik a per le-
szállítása vagy letétele, hat kisebb, vagyis könnyű,² girának,
melyek tudniillik hat arany forintot tesznek, terhe mellett, melyet
két részben a bíró részére, a ki előtt a pert megindították,³ egy
harmadrészben pedig az alperes részére kell fizetni; a midőn
tudniillik a felperes látja, hogy keresete és követelése vagy saját
hanyagságából vagy a bíró hibájából vagy akármely más tévedés-
ből rosszul és helytelenül van előadva és kifejtve és azt gondolja,
hogy inkább az ő ártalmára mint hasznára van: mielőtt ügye
vitatás alá kerülne, azt maga vagy ügyvéde által az előbb
említett teher és bírság mellett önként letéteti, elenyészteti és
leszállíttatja.

¹ Az eredetiben «determinata», a Corpus jurisban «determinanda».

² Az eredetiben «levis» a Corpus jurisban «levioris».

³ A Corpus jurisban levő zárjel az eredetiben hiányzik.

83. CZÍM.

Miképen kell¹ a pert az ítélethozatal előtt és miképen az után leszállítani?

A perleszállítást pedig a birói ítélet meghozatala előtt mindig szabadon lehet tenni és eszközölni: de az ítélet meghozása és kimondása után a leszállításnak helye nincs.

1. §. A meghozott és kimondott ítélet alatt pedig a véglegest és perdöntőt értsd, nem pedig a per közben hozottat, melyet az egyházi törvénytudók közben szólnak neveznek.

2. §. Mert az ilyen per közben hozott ítélet után perleszállításnak gyakran van helye s azt megengedhetőnek tartjuk, de nem mindenkor.

3. §. Mert ha a bíró valamely ügyben a felek szóváltásai alapján közös tanúvallatást vagy szemügyre vételt vagy levelek és okiratok beadását rendelte el, akkor az ilyen per közben hozott birói határozat és ítélet ellenére is,² a felperes az ilyen közös tanúvallatásnak vagy szemügyre vételnek avagy levelek és okiratok bemutatásának soráról tett jelentés megvitatása idején is s még ha a leveleket a bíró előtt *mind a két fél már fölmutatta* volna is, mindamellett a tanúvallatások vagy okiratok nyomán hozandó perdöntő ítélet kimondása előtt, perét a mondott hat gira terhe mellett mindenkor leteheti.³

4. §. Azonban kiemeltem azt, hogy *nem mindig*. Mert abban az esetben, midőn valakit ellenfele birtokjogok elfoglalása miatt idéz⁴ bírāja elébe és a perbe hívott azt válaszolja, hogy azokat abban az időben, melyben felperes állítja, nem foglalta el, hanem már azelőtt is az ilyen birtokjogok békés uralmában benne volt vagy hogy a kérdéses dolog iránt már rég feloldották és felmentették, a mit kifogástalan levelek felmutatásával fog bebizonyítani; miután pedig az illető levelek felmutatására és beadására bíróilag kitűzött határidő elérkezett és alperes talán valamely közbejött akadály miatt abban a határidőben meg nem jelen-

¹ Az eredetiben «debet», a Corpus jurisban «debeat».

² Mind az eredetiben, mind a Corpus jurisban olvasható «causa ipsa» szavak fölöslegeseek, sőt épen értelemzavarók.

³ V. ö. az 1729: 40. t.-cz.

⁴ Az eredetiben «evocabitur». a Corpus jurisban «evocaretur».

hetvén, a leveleket, melyek bemutatását meghagyták, fel nem mutathatta,¹ a bíró ő ellene meg nem jelenése és elmaradása miatt azért, mert az ilyen levelek beadásában megfogyzott és elbukott,² főbenjáró vagy fejjátsági ítéletet mondott és ezt annak rendje szerint talán végrehajtásra is bocsátotta és annak végrehajtása idején erőszakos visszaűzés történt, vagy végrehajtását (ez ország régi szokása és közönséges végzeményünk rendelkezése értelmében is) letiltást tartalmazó, s pernyitó levél által eltiltották és a felperes utóbb az ilyen végrehajtás vagy letiltás soráról tett jelentés megvizsgálása és megvitatása idején a visszaűzés vagy csupán az ítélet- és bírságlevelek terhének és díjának reáeső részét az alperestől és elmarasztalttól megkapta és kezéhez vette és azután az elmarasztalt azokat a leveleket, melyeknek bemutatását a bíró meghagyta, de a melyeknek felmutatását előbb elmulasztotta, a bíró előtt felmutatta, a felperes pedig belátván, hogy ezek erejénél fogva az alperes ellenében vagy patvarkodás tényén vagy nyelvváltságon vagy más terhen marad, az ő perét előbb, sem mint a bíró a patvarkodási vagy nyelvváltsági ítéletet kimondaná, a szokott hat márká teherrel le akarná tenni és szállítani: akkor az ilyen esetben perletételnek a perdöntő ítélet meghozása és kimondása előtt sincs helye.

5. §. Mert midőn a felperes a visszaűzés vagy az ítélet- és bírságlevelek terhét kezéhez vette és ezáltal ellenfelét jogtalanul megkárosította: maga³ elismerte, hogy az alperesre meg nem jelenése miatt kimondott ítéletnek⁴ perdöntő ítélet ereje leszen. A csalárdság és ravaszság pedig bizonyára senkit sem védhet meg. És egyéb hasonló esetekről is ugyanezt kell tartanunk.

6. §. Mindazáltal ebben a mi időnkben az ügyvédek különböző és sokféle (de üres) kifogásai és szóváltásai meg ellenvetései által nem csak az imént előadott, hanem más egyéb módokon szokták a pereket leszállítani és megrontani.

7. §. És mihelyt a bírák felismerik, hogy ezek a joggal és igazsággal ellenkeznek, azokat nem kell megengedniök és nem kell azokba beleegyezniök, nehogy ezt cselekedvén s azokba beleegyezvén, hasonló vád érje őket.

8. §. Mert ez az a kétélű kard, mely az árvák és özvegyek és más nyomorú személyek szívét átdöfte; ez a fájdalom, mely

¹ A Corpus jurisban levő «et» hiányzik az eredetiben.

² A Corpus jurisban levő zárjel az eredetiben hiányzik.

³ Az eredetiben «solus», a Corpus jurisban «ipse».

⁴ Az eredetiben «eam sententiam», a Corpus jurisban «etiam sententiam».

az elnyomottak lelkét legmélyebben áthatotta; ez továbbá¹ az a tőr, mely igen sok embert az örök kárhozat örvényébe taszított: tudniillik a pereknek sokféle igazságtalan leszállítása, melyet mint a bűn kovását mindenkor kerülnünk kell.

9. §. Mert emlékezem² rá, hogy az ügyvéd keresett ellenvetésével és szóváltásával egy betű hiánya vagy gyakran egy mondat kihagyása miatt (a bíró beleegyezésével) az egész pert felforgatta és leszállította.

84. CZÍM.

Miképen kell azokkal elbánni, a kik másnak perébe avatkoznak.

Mivel igen sokan szoktak harmadik vagy negyedik részről is két peres fél ügyeibe és pereibe avatkozni és elegyedni, főképen a perek utolsó szakában, a mikor a peres felek az ügy érdemét illető leveleiket és kiváltságaikat már mindketten a bíró előtt felmutatták és beadták és a véghatározatnak kellene következnie és a perdöntő ítéletet kellene meghozni és kimondani.

1. §. Azért hát tudnunk kell, hogy a mikor a birtokjogok örökségét és örökös voltát tárgyzó ügy forog szőnyegen, bárki is, a ki tudja, hogy azok a birtokjogok vagy örökös jogon, vagy zálog- avagy bármely czimen őt illetik, ha akarja, a perdöntő ítélet meghozatala előtt (megtérítván a perbe avatkozó részébe eső kiadásokat, melyeket a felperes az ilyen per folyamán³ tett) szabadon a perbe elegyedhetik és bocsátkozhatnak.

2 §. Mindazáltal az alperes az ilyen beavatkozó ellenében, a felperestől külön, leveleit és okiratait azonnal és tényleg felmutatni nem tartozik.

3. §. Főképen, ha valaki azokat a birtokjogokat újonnan felkért királyi jog neve és czíme alatt kívánja magának elsajátítani; mert a bíró a perbe avatkozóznak az ilyen jog keresésére azt a perfolymatot köteles megadni és elrendelni, a mely az efféle perben szokásos.⁴

¹ Az eredetiben «deinde», a Corpus jurisban «denique».

² Az eredetiben «memoror», a Corpus jurisban «memini».

³ Az eredetiben levő «in» a Corpus jurisban hiányzik.

⁴ I. r. 31. cz.

4. §. Mindamellett annak a perbe avatkozóinak (az alperes tagadása¹ esetében²) a maga származási rendjét legott be kell bizonyítania.³

5. §. Mert habár csak abban a törvényszakban avatkozott a perbe, ezáltal magát tényleg mégis felperessé tette:⁴ a felperesnek pedig mindenkor készen kell állania.

6. §. Mert különben olybá veszik, mint a ki az efféle perbelépéstől és annak folytatásától elesett; és azután más perfolymattal kell azt folytatnia.

7. §. De ha származási rendjét bebizonyítja⁵ vagy talán az alperes ezt nem is tagadja,⁶ mindamellett azt állítja,⁷ hogy ő ellenében is vannak felmentő vagy egyéb levelei: akkor a fel- és alperes közt lehet ugyan a bemutatott levelek tartalma és foglalatja szerint törvényt tenni és szolgáltatni.

8. §. Mindazonáltal a perbe avatkozó ellenében felmutatni kívánt levelek beadására a bírónak egyetlen határidőt kell adnia és kitűznie.

9. §. Meg kell pedig jegyeznünk, hogy abba a perbe, mely a birtokjogok elzálogítása vagy elfoglalása körül forog és eziránt foly, senki sem avatkozhatik, a ki magának az ilyen birtokjogok örökségét akarja megszerezni.

10. §. Mert a joggal és igazsággal meg nem egyezőnek látszik, hogy azt, a ki valódi szükségtől kényszerítve birtokjogait zálog czímen ideiglenesen kötötte le, más valaki, a kivel azelőtt e részben semmi összeköttetésben sem állott, per közben azok uralmából örökre kizárja; vagy hogy azt a birtokot, melyet valakinek kezéből erőszakosan elfoglaltak, abban a perben, a melyet éppen ennek elfoglalása miatt indítottak, birtoklás végett másnak és ne annak a kezéhez juttassák, a kitől azt elfoglalták.

¹ Az eredetiben «negabit», a Corpus jurisban «negaverit».

² A vértagadásra nézve l. I. r. 39. cz.

³ I. r. 47. cz. értelmében.

⁴ Az eredetiben «effecit», a Corpus jurisban «efficit».

⁵ Az eredetiben «comprobat», a Corpus jurisban «comprobaverit».

⁶ Az eredetiben «negabit», a Corpus jurisban «negaverit».

⁷ Az eredetiben «allegabit», a Corpus jurisban «allegaverit».

85. CZÍM.

Vajjon, ha a felperes a pertől eláll, folytathatja-e azt a beavatkozó?

Mivel pedig sokszor meg szokott történni, hogy, miután a bíró a két fél között támadt pert megvitatás végett már felvette és gyakran mindkét fél a kiváltságleveleket és okiratokat is felmutatta, mielőtt a perben állók közt a végleges és perdöntő ítéletet kimondanák, a mikor már valaki harmadik vagy negyedik részről is abba a perbe avatkozott: a fő felek, tudniillik a felperes és az alperes, vagy önszántukból vagy más atyafiaik és barátaik tanácsára, jó szerével békére és egyességre lépnek,¹ annak a pernek és tovább folytatásának teljesen véget vetvén.

1. §. A honnét kérdésbe jó: vajjon az a perbe avatkozó és elegyedő ugyanazt a pert az alperes ellen (a felperessel már megkötött és megállapított főntebbi béke és egyesség ellenére) tovább folytathatja-e s tartozik-e alperes az ő kérésére válaszolni és leveleket felmutatni, avagy azoknak a leveleknek tartalma szerint kaphat törvényt és igazságot és perdöntő ítéletet, a melyeket az alperes netán már a felperes ellenében benyújtott.

2. §. Felelnünk kell: hogyha a mondott béke és egyesség a két fő fél, tudniillik a felperes és az alperes között a perdöntő bírói ítélet hozatala előtt (még ha mindkét fél már leveleket is mutatott volna elő) létesült és ment végbe, a perbe avatkozó és elegyedő azt tovább nem folytathatja² és az alperes sem tartozik többé ebben a perben ő ellenében felelni.

3. §. Mert megdülvén az alap (tudniillik a fő felperes), mindannak, a mit reá építettek, szükségképen össze kell omlania.

4. §. Ellenben, ha ez a béke és egyesség³ azután létesült és ment végbe, miután valamennyi fél, tudniillik a felperes, az alperes és avatkozó között ítéletet hoztak és mondtak, a mikor már az avatkozó részére is a peres birtokjogokból megfelelő részt vagy hitbért avagy leánynegyedet vagy talán zálogos jogot ítéltek meg avagy legalább az alperesnek az avatkozó ellenében

¹ Az eredetiben «deveniunt», a Corpus jurisban «deveniant».

² Kivéve a családság esetét. II. r. 83. cz.

³ V. ö. Lajos I: 24., Zsigmond VI. 5., Albert 31., Mátyás VI: 5. Ulászló I: 68. t. cz. és II. r. 13. cz.

oklevelek bemutatását ítelték oda: akkor, ha a felperes a pertől el is állana és az ilyen pernek tovább folytatásáról le is mondana, az avatkozó és a perbe elegyedő mindamellett a bíró meghagyása és határozata értelmében abban a perben eljárhat.

86. CZÍM.

Miképen kell azokat a birságokat behajtani, melyek a perek folyása alatt össze szoktak gyűlni?

Minthogy ama perek befejezése után, melyek hosszú per-folyamattal szoktak véget érni, az eme perek folyása alatt összegyűlt és összehalmazódni szokott összes birósági terheket vagy törvénykezési díjakat (a melyeket közönséges szóval birságoknak neveznek) be szokták hajtani:

1. §. Tehát tudnunk kell, hogy ha az alperes azokat a törvénykezési díjakat, melyek ő ellene bármely per folyása alatt összegyűltek, a per befejezése után bírása előtt legott készpénzben akarja letenni és kifizetni, akkor minden egyes girát egyegy forinttal szabad letennie és megtérítenie.¹

2. §. És az ilyen terhek és birságok két része mindenkor a bírót illeti, harmadrésze pedig a felperesnek marad.²

3. §. Ha pedig azokat bírása előtt nem akarja vagy nem tudja letenni, azonban a bírót arra nézve megkéri és megintí, hogy küldje el emberét, a ki előtt javaiból és birtokjogaiból, azoknak elfoglalása által, be nem várva e részben a szokott módon eszközendő végrehajtást, az ilyen birósági³ terhekre nézve eleget fogna tétetni, akkor minden egyes girát két-két forinttal lehet letenni és kifizetni.

4. §. De⁴ ha sem megintés, sem ama fekvő javak elfoglalása útján elégtételadás nem történt, hanem a pert terheivel együtt egyszerűen végrehajtásra bocsátották, akkor az alperes

¹ V. ö. II. r. 69. cz.

² Ulászló II: 12., Zsigmond VI: 3., Mátyás VI: 52., 69., Ulászló I: 66. t.-cz.

³ Az eredetiben «judiciorum», a Corpus jurisban «juridicorum».

⁴ Az eredetiben «tamen», a Corpus jurisban «autem».

csakis négy forintjával számítva, és nem másképen, tartozik minden girát kiegyenlíteni és letenni.

5. §. A melyekre nézve elsőben az elmarasztalt ingó vagyonából, ha ilyen található, különben pedig birtokjogaiból kell elégtételt adni.

6. §. Azt pedig, hogy miképen és milyen móddal szoktak a perek folyásaiban, az ilyen birságok, vagyis bírósági terhek némelyek ellenében összehalmozódni, hosszas beszéddel leírni szükségesnek azért nem tartom, mert azt a hosszú perfolymatot, a melyben ama birságokat és bírósági terheket, a régiek és eleink szokása szerint, gyakran meg szokták kettőzni és sokszor a kétszeresnek kétszeresével is szokták egyik törvényszakról a másikra halasztani: közönséges végzeményünk eltörölte és megszüntette.

7. §. Mert mindazokat az ügyeket, melyeket hajdan hosszú perfolymatban szoktak elvégezni, a mostaniak törvénye s szokása értelmében csupán négy nyolczados törvényszakban kell eldönteni és befejezni, a melyekben a birságokat csak egyszeresen véve halmozzák és csakis az egyszerű megintésből és perbehívásból eredhető harmadik perbehívás alkalmával kettőztetik meg.

8. §. Az alperest ugyanis, midőn az első nyolczados törvényszakon meg nem jelen, három gira terhében¹ marasztalják és ennyivel sujtják, és felperes őt úgy a három gira megfizetésére, mint pedig annak a pernek folytatására ismét perbehívja. És ezt a perbehívást másodíknak nevezzük.

9. §. A honnét is, ha az alperes a második törvényszakon nem fog megjelenni,² akkor őt e második meg nem jelenés miatt ismét három gira birságban, és az előbbeni három girának meg nem fizetése miatt azoknak kétszeresében marasztalják el.

10. §. Az egyszerű birtokiktatásban vagy határjárásban pedig azok a birságok mindig egyszeresen gyűlnek.

11. §. A rövid folyamatú perben is az alperest magára három girában, és ha jobbágyainak vagy nem nemes cselédeinek törvény elé állítása is be volt írva, azért az egyesek elő nem állításáért egyes girákban, azaz személyenként egy-egy girában, felperest pedig, ha meg nem jelenik, hat girát tévő királyi birságban szokták elmarasztalni.

12. §. És az ilyen bírósági terhek és birságok fizetésében a törvényszék helyén, a per bírāja előtt (az előbb említett módon)

¹ Az eredetiben levő «in» a Corpus jurisban hiányzik.

² Az eredetiben «comparebit», a Corpus jurisban «comparuerit».

minden egyes girát egy forinttal vagy száz denárral lehet letenni és kifizetni.¹

13. §. De ha végrehajtásra megy a dolog, akkor minden egyes girát négy forinttal vagy négyszáz denárral kell kiegyenlíteni.²

14. §. Mindazonáltal a panaszlottnak és alperesnek, ha akarja és ingó vagyonnak bőviben van, szabadságában áll, hogy azokat a törvénykezési díjakat a bíró és az ellenfél részére azon a módon fizesse ki, a melyet az első rész vége felé³ az ingó dolgok becsűjének során irtam le.

¹ Ulászló I: 99., Mátyás VI: 52. t.-cz.

² Az eredetiben «compensanda», a Corpus jurisban «comprehensa».

³ Tudniillik I. r. 133. cz.

VÉGE A MÁSODIK RÉSZNEK.

HARMADIK RÉSZ.

AZ ORSZÁG¹ JOGAINAK ÉS SZOKÁSAINAK HARMADIK RÉSZÉRŐL ÁLTALÁBAN.

1. CZÍM.

Isten segedelmével immár a királyi Curianak törvénykezési eljárását, ítéleteinek nemeit és különbözéseit az előbbieken elvégezvén, az van még hátra, hogy e munka harmadik és utolsó részében, azoknak a pereknek és peresügyeknek sorrendjéről szóljak, a melyeket följebbezés útján a királyi Curia elibe visznek és küldenek át.

1. §. És azután Magyarország szent koronájának régen alája vetett és abba keblezett országoknak, tudniillik Dalmát-, Horvát- és Slavonországnak és Erdélynek, a mi törvényüinktől némileg eltérő és elütő szokásairól, a mely országokból, a végső eldöntés után, érettebb megvizsgálás és behatóbb megvitatás végett, igen sok pert szoktak a mondott királyi Curia elibe át-küldeni

2. §. Nemkülönben a szabad városok jogairól.

3. És a mi jobbágysáink és parasztjaink részére szokásos törvényszolgáltatás módjáról, a mint ez a következő czímekből kitetszik.

¹ Az eredetiben «regni», a Corpus jurisban «inclitū regni Hungariæ».

2. CZÍM.

Vajjon minden nép vagy vármegye hozhat-e önmagától statutumokat?

Mivel azt látjuk, hogy az előbb megnevezett Dalmát-, Horvát-, Slavonországek és Erdély régóta jóváhagyott törvényei és szokásai némely tételekre és czikkelyekre nézve a mi hazánknak, tudniillik ennek a Magyarországnak törvényeitől és szokásaitól különböznek; némely vármegyék is a többi vármegyéktől, sőt magától a királyi Curiától is eltérőleg és különváltan imígy-amígy behozott bizonyos szokásokkal törvény gyanánt élnek:

1. §. Ezért kérdésbe jön, hogy vajjon hozhat-e minden nép¹ vagy vármegye avagy bármely város önmagától és külön-külön statutumokat? Azt kell felelnünk, hogy másképen egyetlen egy olyan nép vagy közönség sem alkothat statutumokat, a melynek saját joghatósága nincsen, hanem másnak uralma alatt áll, mint a följebbvalójának beleegyezése mellett; és ezt is csak azokban az esetekben, a melyek isteni és emberi jogot sérteni nem látszanak,² úgy, hogy azok a statutumok valami jogtalanságot és az üdvösséggel ellenkezőt magukban ne foglaljanak, sem mások jogainak nyilvános ártalmára és sérelmére ne legyenek.

2. §. Innen, jóllehet a dalmátok, horvátok, slavonok és az erdélyiek az emberdíjak és birságok fizetésében és a pereknek bizonyos egyéb folyamatában, valamint a törvénytörések megtartásában (a mint alább világosabban előadom) a miénktől nagyon eltérő, más és más szokással élnek, élhetnek és követhetik azokat és magok között jelenleg is a fejedelem beleegyezésével azokhoz valami hasonlót határozhatnak és rendelhetnek; mindazáltal ennek a Magyarországnak közönséges határozatai és végzeményei ellen úgyszintén azok ellen az ítéletek és bírósági határozatok ellen, a melyeket a fekvő jószágok és birtokjogok tárgyában a királyi Curiában a rendes bírák hozni és kimondani szoktak, semmit sem rendelhetnek és semmi statutumot nem alkothatnak.

3. §. Ennek bizonyosságául és jeléül, a birtokjogok tárgyában közöttük támasztott összes peres ügyeket, azok befejeztével józanabb és érettebb megvizsgálás, mérlegelés és megvitatás végett a királyi Curiába, mint feljebbvezési helyre szokták átküldeni.

4. §. A hol bármiképen ítéljenek és végezzenek is, a bán vagy vajda ítélete ellent nem állván, az mindenkor helyén és erőben marad.

¹ II. r. 4. cz.

² Az eredetiben «dignoscitur», a Corpus jurisban «dignoscuntur».

5. §. Éppen úgy a különböző vármegyék is, a szántóföldeknek, réteknek, erdőknek és folyóvizeknek őrzése, vagy a malmoknak állapota és jövedelme tárgyában és egyéb hasonló dolgokban; sőt a törvényszakoknak és perfolyamoknak megtartásában, hogy tudniillik a megye törvényszékén a megyei ispán előtt kezdett peres ügyet itt rövidebb, amott hosszabb perrel végezzék, maguk közt józan tanácskozás után rendelkezhetnek és statutumokat hozhatnak ugyan; de az egész ország közönséges végzeményét és a királyi Curia régi és jóváhagyott szokását, a melyet (a mint mondtam) biráskodásban követni szokott, soha meg nem sérthetik és velök nem ellenkezhetnek.

6. §. És az ilyen statutumaik csakis közöttük és saját körükben állanak erőben és köteleznek, de az oda nem tartozó, és más vármegyei nemesekre, a kiknek azok kebelében fekvő jószágaik és birtokjogaik nincsenek, ki nem terjednek.

7. §. És ilyen módon a szabad városok is, nemkülönben a saját céhükben és maguk között a kereskedők, kalmárok, szabók, szűcsök, vargák, tímárok, más mesteremberek is a fejedelem megegyezésének hozzájárulásával, statutumokat hozhatnak, csak hogy ezek igazságosak és tisztességesek legyenek, mások jogaiban és szabadságában kárt ne tegyenek és sérelmet ne okozzanak. De ezek, a mikép előadtam, csakis közöttük állanak meg és maradnak erőben.

8. §. Az ilyen határozatokat és statutumokat pedig a nép többségével és józanabb részével kell hozni és megállapítani, mert különben azokat a nép vagy közönség statutumainak nem nevezhetjük. Ha pedig a nép két részre oszlanék, akkor a józanabb és előkelőbb rész határozata áll meg. Józanabb és előkelőbb résznek pedig azt nevezzük, a melyikben a méltóságra és tudományra nézve jelesebbek és hirnevesebbek vannak.

3. CZÍM.

Slavon- és Erdélyországnak külön szokásjogáról.

Tudnunk kell tehát, hogy a slavon- és erdélyi országi nemesek számos ügyre nézve, külön szokásokat követnek és olyanokkal élnek; főképen pedig a díjak fizetésére nézve.

1. §. Mivel a slavoniaiak száz, az erdélyiek pedig hatvanhat forinttal szokták a díjakat számítani.

2. §. És innen a nyolczados törvényszakokon az ügyvédi szóváltásokat is hasonló teher mellett huzzák vissza.

3. §. Bármelyik elhunyt feleségének (kivéve azokat, a kik a báróság tisztát viselik vagy viselték) hitbérét Slavonországban hasonlóképen száz, Erdélyben pedig hatvanhat forinttal fizetik.

4. §. Mindazáltal ezt úgy értsd, ha az elhunyt férj fekvő jószágai és birtokjogai annyi girát kitesznek, mert ha a fekvő jószágok kevesebb becűek, akkor ott is (mint Magyarországon¹) az özvegyeknek kevesebb hitbért adnak.

5. §. A bárók feleségeinek azonban, úgy kell fizetni a hitbért, mint Magyarországon.

6. §. Mind a két országban pedig a birtokjogokat vagy egyéb különös és nagy jelentőségű dolgokat illetőleg a nyolczados törvényszakokon indított pereket, a perdöntő ítélet után bármelyik peres félnek feljebbezésére érettebb megvizsgálás és megvitatás végett egyszer a királyi Curiába, tudniillik az országbíró elibe küldik át és azután a végső befejezésre és végrehajtásra ismét az előbbi bíróhoz, tudniillik a bánhoz vagy vajdához küldik vissza.²

7. §. Egyébiránt az erdélyi nemeseket a kisebb hatalmaskodásért ötven, ugyanannyi arany forintot tevő arany girában marasztalják el. Az alispánokat és szolgabirákat pedig két annyiban marasztalják.

8. §. Az elődíjt pedig náluk harminczhárom forintban róják le.

9. §. Továbbá a hitbér két részét készpénzben leszámlálva, harmadrészét pedig könnyen pénzzé tehető ingóságokkal szokták fizetni.

10. §. Továbbá az erdélyi nemesek közönséges országgyűlésének és összejövetelének, melyet a király parancsára vagy az erdélyi vajda úr rendeletére tartanak, megsértéseért száz, a törvényszék sértéséért pedig ötven girát vesznek, a mi ugyanannyi forintot teszen.

11. §. Továbbá a kártérítések és adósságok dolgában a nemes főperes személyt, a ki tudniillik akár felperes, akár alperes, három forintig bocsátják esküre. A többi nemesek, mint az ő esküütársai, azonban³ esküjökkel nem többet, hanem egyenként csak egy-egy forintot szerezhetnek vissza.

12. §. És jöllehet az előbb megnevezett peres ügyek folyamában, az erdélyiek szokása szerint, minden gira száz dénárt teszen; mindazáltal a nyolczados törvényszakok elibe tartozó peres ügyek folyamán begyűlt birságokat és törvénykezési ter-

¹ l. r. 93. cz.

² Ulászló IV. 6. cz.

³ Az eredetiben «tamen», a Corpus jurisban «autem».

heket úgy, miképen a magyarországi nemeseknél (az első rész végén leírt mód szerint) mindenkor négyszáz dénárral szokták számítani.

13. §. Továbbá a vármegyei törvényszékeken az alispánok és a szolgabírák előtt indított és három forintot föl nem érő peres ügyeket a vajda elibe nyolczados törvényszakra nem küldik föl.

14. §. Továbbá az erdélyi parasztok egész díját huszonöt, felét pedig (a mit elődíjnak neveznek), tizenkét¹ forintra és ötven dénárra, a tagoknak, úgy mint a kéznek, fülnek megcsonkítását s a szemkivájjást és arcsebzést húsz forintra, a fogkiütést pedig² hat forintra becsülik.

15. §. Továbbá, ha a paraszt vétke helyéről megszökhetik, az ő elkövetett és véghez vitt erőszakosságának és hatalmaskodásának büntetése nem a sértett félnek, hanem a paraszt földesurának jut; a sértett pedig csupán káraért és megsebesítéséért kap kárpótlást.

16. §. Továbbá a parasztokat, a kártételből behajtott marháknak és barmoknak erőszakos kieresztéséért és elviteléért vagy a javaknak bármely más helytelen lefoglalásáért, az ilyen marhák, nyájak és lefoglalt javak becsűjében marasztalják.

17. §. A nemesekre nézve is e részben ugyanígy kell ítélni.

18. §. Továbbá az okozott károk és adósságok megtérítésénél a paraszt főperes személy, tudniillik felperes vagy alperes, saját eskűjével egy forintot kaphat meg, a többi következő paraszt pedig, tudniillik amannak eskütársai, eskűjökkel hárman egy forintot és nem többet szerezhetnek vissza.

4. CZÍM.

Az erdélyi scithákról, a kiket székelyeknek hívunk.

Ezenkívül vannak az erdélyi részekben a scithák, kiváltságos nemesek, a kik a scitha néptől, ennek Pannoniába való első bejövetele alkalmából származtak el, a kiket mi romlott néven «*siculusoknak*»³ nevezünk; a kik teljesen külön törvényekkel és szokásokkal élnek; a hadi dolgokban legjártasabbak; az örökségekben és a tisztségekben egymás közt (a régi szokás

¹ Az eredetiben «*duodecem*», a Corpus jurisban «*duodecim*».

² Az eredetiben «*siquidem*», a Corpus jurisban «*vero*».

³ Magyarul «székelyeknek».

alapján) törzsek, nemzetségek és nemzetségi ágak szerint részesednek és osztozkodnak.

1. §. Ezek díját huszonöt forinttal számítják.

2. §. Nyelvváltságukat tizenkét forintban és ötven dénárban szabják meg.

3. §. Ispánjuk előtt, a székely ellen hozott főbenjáró ítélet huszonöt girára terjed, a mely ugyanannyi forintot tesz ki. Az elmarasztalt és elítélt örökségét el nem veszti, hanem az örökösre és atyafiaira száll. A hűtlenség és bűnügyek eseteinek kivételével, feje is épen marad.

4. §. Törvényszékük előtt minden girát ötven dénárral szoktak letenni és kifizetni.

5. §. Továbbá ispánjuk és alispánjuk, bármely peres ügyben, a meghozott és kihirdetett ítélet után, a maga bírói illetékét (még ha az elmarasztalt az ellenfelével kibékült volna is) azonnal követelheti.

6. §. Továbbá az örökségek dolgában közöttük indult és három forint értéket meghaladó peres ügyeiket, a szokott feljebbvezések megtartása mellett,¹ behatóbb megvitatás végett a király ítélőszéke elibe szokták átküldeni.

7. Ezeknek az országoknak és nemeseiknek egyéb municipalis jogait (mivel azok úgy is csak közöttük állanak erőben és előttük ismeretesek) bővebben fejtegetnem nem szükséges.

5. CZÍM.

Mi a homagium és hányféle értelme van?

De mivel homagiumról és a díj gyanánt járó girákról az előadottakban gyakran megemlékezém, azért röviden tudnunk kell, hogy a homagiumot kétféle értelemben veszik.

1. §. Egyképen a törvények szerint: mintegy «hominis ligium» vagy «ligamen». És ez nem egyéb, mint az alattvalónak a följobbvalóval szemben tartozó hűsége. Vagy az a hűség, a mely minden egyéb hűség fölött, egyedül a fejedelmet illeti meg.

2. §. Másképen a homagiumot a közönséges gyakorlat szerint értjük és ekkor büntetést vagyis a gyilkosok becsűjét jelenti, a mely abból áll, hogy a gyilkosok, a gyilkosság mellett netán elkövetett hatalmaskodásukkal kiérdemlett és azért kiszabni szo-

¹ A Corpus jurisban levő zárjel az eredetiben hiányzik.

kott más büntetésen kívül, fejüknek becsűjéhez képest, azoktól, a kiket illet, magukat megváltják.

3. §. Mindazáltal némelyek azt mondják, hogy a homagium a megölt embernek a díja; jóllehet ezt úgy mondani képtelenség; mert a halottat semmi áron sem lehet megváltani és halottaiból föltámasztani. Hanem a gyilkosnak kell saját fejét megváltania, hogy forbátul meg ne öljék és nem azért, a kit az megölt.

4. §. És ezt akkor, ha a bíró vagy az ellenfél kezeiből menekült. Mert ha személyében megfoghatják és a gyilkosságot szántsándékkal követte el: akkor a gyilkos nem homagiumán marad, hanem fejét kell veszítenie.

5. §. Mi tehát a homagiumot a második módon közönségesen fejjálságnak, azaz megváltásnak tartjuk.¹

6. CZÍM.

A vármegyei ispánok székeiről miképen küldik fel a pereket a királyi Curiába és azokon a székeken az ügyvédszó visszahívásáról.

Minthogy pedig ez ország vármegyéiben a megyei ispánok törvényszékei előtt indított peresügyeket, a melyekben ugyanazok az ispánok, alispánok és szolgabírák a peresfelek szóváltásai alapján előbb bírói határozatot és ítéletet hoztak, emez ítéletüknek és bírói határozatuknak helybenhagyása vagy megváltoztatása végett, az ország régi törvényéhez és szokásához képest (többnyire) a királyi Curia elibe szokták felküldeni; innen meg ugyanezeket a pereket, miután az ország rendes bírái érett megvitatás után azokban akár jóváhagyó, akár megváltoztató ítéleteket hoztak, az ilyen ítéletüknek és bírói meghagyásuknak végrehajtása és teljes befejezése végett, gyakran az előbb mondott vármegyei ispánok és szolgabírák elibe ismét visszaküldeni; az ilyen visszaküldés után pedig az elmarasztalt és pervesztes felek a fejedelemtől perújítást nyerni és a perújítás erejénél fogva gyakran az ügyvédszót is visszahívni szokták:

1. §. Ezért tudnunk kell, hogyha az elmarasztalt és pervesztes fél azután, hogy az ország rendes bírái az ő peres ügyét helyben hagyták vagy megváltoztatták és azt a királyi Curiától visszaküldték, perújítást kér vagy ügyvédének szóváltását vissza-

¹ I. r. 2., 12. cz., III. r. 3., 9., 21., 26., 28. cz.

húzza, azt a peres ügyet, bármi törvényt tartsanak is az ispánok, alispánok és szolgabírák és akármiképen ítéljenek is benne, a királyi Curiába bővebb megvitatás végett, még e perújítás erejénél fogva sem kell többé felküldeni.¹

2. §. De ha a másik fél lenne pervesztessé, akinek kérésére tudniillik az ilyen peresügyet a mondott királyi Curiába még nem vitték és fel nem küldték, ez a peres fél, józanabb megvizsgálás és megvitatás végett ezt az ügyet, a királyi Curiába felviheti.

3. §. Ez ország vármegyeiben a megyei ispánok törvényszékei előtt pedig, az ügyvédszó visszahívása gyakran előfordúl és megtörténik,² a hol is amaz ispánok vagy alispánok és szolgabírák, avagy ezeknek bármelyike előtt, ítélet után is akár-melyik ügyvéd szóváltása visszahúzható és megmásítható, csupán három forintnak letétele mellett, a melynek kétrésze a bírákat, tudniillik az ispánokat vagy alispánokat és szolgabírákat, egy harmada pedig azt a peres félt illeti, a kinek ellenében a visszahívásnak történnie kell.

4. §. De mintán a peresügyet a királyi Curián helybenhagyták és megerősítették, és azoknak az ispánoknak vagy alispánoknak és szolgabíráknak elibe visszaküldték, az ügyvédi szóváltás visszahívásának (ha valamikor ez megtörténik) terhét az ilyen felsőbírósi jóváhagyás miatt megkétszerezik és hat forinttal fizetik.

7. CZÍM.

Milyen pereket kell a királyi Curiától a megyei ispánok elébe ismét visszaküldeni?

Arra nézve, hogy vajjon a vármegyei törvényszékeken indított és a királyi Curiába felküldött peres ügyekben, a megyei ispánoknak vagy alispánoknak és szolgabíráknak ott helybenhagyott és megerősített ítéletét és birói határozatát, a királyi Curiából kell-e a rendes bírának végrehajtásra bocsátaniok avagy azt ismét amaz ispánok elibe stb. kell-e visszaküldeniök? sokan sokféleképen vélekednek.

1. §. Azonban tudnunk kell és magunkat ahhoz kell tartanunk, hogy azokat a peresügyeket, a melyeknek folyamán a

¹ 1729 : 30. t.-cz.

² II. r. 80., 81. cz.

birói terheket vagy birságokat kell fizetni és letenni, a milyenek az összes kisebb hatalmaskodások és az ezekben hozandó ítéletek, a törvényszéksértések és nyelvváltságok s több effélék, a milyenekben tudniillik a bírák is részesülni szoktak, újból és ismét szükségképpen azok elibe a bírák elibe kell visszaküldeni, a kiktől azokat feljebbezés útján a királyi Curiába felküldték és vitték.

2. §. Mert különben az ügy előbbeni biráinak nagy sérelmet okoznának, ha az ilyen följobbezés miatt az ő részük és birói illetékük másoknak hatalmába és joghatóságába jutna.

3. §. De a többi peres ügyeket, a melyek teherrel vagy birságfizetéssel nem járnak, hanem inkább csak kellő végrehajtásra várnak, a milyenek a hitbéreket, jegyajándékokat és zálogosjogokat és több efféléket tárgyazók, a királyi Curiából bátran végrehajtásra bocsáthatják és fogamatba vehetik.

4. §. Másképen áll a dolog azokkal a peres ügyekkel, melyeket a királyi Curiában, annak rendes bírái előtt kezdettek, mert ezeket minden felmerült és felmerülendő birói terhekkal együtt az egyik bírótól a másik elibe küldik.

5. §. A hitbérek és jegyajándékok, valamint a zálogosjogok iránt indított vagy indítandó azokat a peresügyeket, a melyek száz forint értéket vagy becsűt meghaladnak, a vármegyék vagy megyei ispánok törvényszékein tárgyalni és elbírálni nem lehet.¹

8. CZÍM.

A szabad városokról és ezek állapotáról általában.

Minthogy az következik, hogy röviden a szabad városokról értekezzem, azért tudnunk kell, hogy a város e nevet: *civitas*, mintegy² a polgárok összességéről viseli, minthogy ott sok nép van egybegyűlve.

1. §. Tulajdonkép pedig a város, házaknak és utcáknak a szükséges falakkal és bástyákkal körülvett sokasága, a mely a jó és tisztességes megélésre kiváltságolva van.

2. §. De mivel a polgároknak eme sokasága egy közönséget alkot és mutat föl és az ilyen testületi közönségek a mint fekvésükre, úgy kiváltságaik és szokásaik különbözőségére nézve is egymástól eltérnek és elütnek; innen van, hogy bizonyos

¹ 1715: 28., 1729: 35. t.-cz.

² «Civium unitas», a miből a «civitas» szót származtatják.

városok a királyi felség személyes jelenlétének joghatósága alatt állanak, mint: Székesfehérvár, Esztergom és Lőcse; mások meg az ország régi szokásánál fogva a királyi tárnokmester joghatósága alá tartoznak, mint, Buda, Pest, Kassa, Pozsony, Nagy-Szombat, Sopron, Bártfa és Eperjes.

9. CZÍM.

Hogy a szabad városok polgárai díjaikra nézve a nemesekkel egyenlők.

Ezeknek a városoknak polgárai és lakosai díjaikra nézve¹ az ország nemeseivel egyenlők ugyan, de egyéb szabadságukra nézve a nemesekkel egyenlőknek² nem tartjuk és azoknak kiváltságaival nem élnek.

1. §. Mert ezeknek a polgároknak az ő városukon és területükön kívül sem tanúskodását a nemesek mellett el nem fogadjuk, sem a károk vagy adósságok megtérítésére nézve a városon kívül egyenkint őket egy-egy forinton felül esküre nem bocsátják.

10. CZÍM.

A szabad városok polgárainak peres ügyeit miképen küldik fel a királyi tárnokmester elibe?

E városok közül pedig némelyeknek polgármesterei, másoknak meg bírái és esküdt polgárai és tanácsosai vannak; a kiknek bírskodásával ítélnék, intéznék és végeznek minden peres ügyet, a melyek eme városok polgárai és lakosai közt felmerülnek; sőt azokban a perekben is, a melyeket valamelyikük ellenében netán már idegenek indítanak.

1. §. Azután az ő ítéletükkel meg nem elégedő peresfélnek hivatkozására feljebbvezés útján azokat a királyi tárnokmester ítélő széke elibe küldik föl.

2. §. Végül pedig ha valamelyik peresfél, ezzel sem elégednék meg, a királyi felség személyes jelenlétének vizsgálata alá

¹ III. r. 5. cz.

² 1647: 81., 1649: 18. t.-cz.

bocsátják, a hol egyedül a városoknak és a királyi tárnokmesternek ítéleteit vizsgálják felül és rostálják meg,¹ arra nézve tudniillik, hogy vajjon az ítéleteket jogosan vagy jogtalanul, helyesen vagy helytelenül mondták-e ki? a jogosakat helyben hagyják, a helytelenül hozottakat pedig kiigazítják vagy egészen erőtlenné teszik, teljesen mellőzvé a peres feleknek minden olyan kifogásait, a melyeket akkor újonnan tennének.

3. §. Hacsak netán olyanokat nem mondanának és adnának elő, a melyek méltán és szükségképen a peres ügyeknek és ítéleteknek megismerésére, tisztább felvilágosítására és megértésére szolgálnak, mert ebben az esetben a peresfelek mindenikét meg kell hallgatni.

11. C Z Í M.

A szabad városok polgárainak peres ügyeiben miképen kell perújítást kérni?

Továbbá, ha az történnék, hogy a peres ügyet valamely netán² közbeeső és vele összefüggésben levő részlete miatt a királyi felség személyes jelenlétének felülvizsgálata és elbírálása alól érettebb megvizsgálás czéljából³ az előbbi bíróhoz visszaküldenék, akkor, ha valamelyik peresfelet az ilyen új vizsgálat vagy megvitatás ki nem elégítené, azt a peres ügyet a királyi tárnokmester elibe többé nem küldik, hanem egyenesen a királyi felség személyes jelenléte elibe kell terjeszteni, a ki tudniillik azt visszaküldte volt.

1. §. Ha pedig valamelyik peresfél, a kapott második vagy harmadik ítélettel sem akarna megelégedni, ügyét, akár a per függőben léte alatt a királyi felség személyes jelenlétében hozott második ítélet után, vagy akár az előtte kimondott harmadik ítélet után is perújítás⁴ alakjában és kegyelme mellett fölelevenítheti, de az előtt a bíró előtt, a hol a per elsőbben indítva volt.

2. §. És ha a perújítást kérő⁵ előbb elmarasztalt és feljeb-

¹ Az eredetiben levő «*ruminabuntur*» a Corpus jurisban hiányzik.

² Az eredetiben «*ne forte*», a Corpus jurisban csak «*forte*».

³ A Corpus jurisban levő zárjel az eredetiben hiányzik.

⁴ Az eredetiben «*per formam et gratiam novi iudicii*», a Corpus jurisban «*per formam et gratiam, novumque iudicium*».

⁵ Az eredetiben levő «*novum iudicium*» ugyanennek az utolsó lapján, az «*errata*»-k közt a 15-ik sor helyett hibásan a 11-ik sorra történt hivatkozással ki van igazítva «*novumque iudicium*»-ra; de a Corpus jurisban a helyre nem igazított «*novum iudicium*» áll.

bező peresfél ellen hoztak ítéletet, a mondott perújítás erejénél fogva az ilyen módon elítélt peresfelet azonnal és tényleg örökös hallgatás alá kell vetni és azt a peres ügyet többé soha a felsőbb törvényszék elibe küldeni nem kell.

3. §. Ha azonban a másik, tudniillik az előbb nyertes és győztes peresfél buknék el, akkor ez is éppen úgy, mint a másik fél magának perújítást nyerhet és abban hasonlóképen járhat el.

4. §. Mindazáltal, ha eme peresfél ellen is, akár jóváhagyó és megerősítő, akár kiigazító vagy megerőtlenítő ítéletet hoznak: további perlekedésnek helye nem leszen; hanem az a peres ügy ennek a félnek részéről is örökös hallgatás alá kerül és perújítást többé egyik fél sem kérhet, sem azt az ügyet azontúl többé feljebb nem viheti.

5. §. Mivel egy ízben mind a két peresfél perújítást nyert: azt ugyanabban az ügyben másodszor egyik sem kérheti.

6. §. Egyébiránt kiváltságaik tartalmához képest feljebbezéseiket bárminő peres ügyekben, ezeknek eldöntése után, a királyi tárnokszekre és a királyi felség személyes jelenléte elibe mindenkor fölvihetik, mert különben a feljebbezési jog megtagadásával, a szegények, a kedvezés és ajándékozás miatt, a gazdagokkal szemben megkárosítva, igazságos jogaikkal gyakran veszélybe jutnának.

7. §. Másképen áll a dolog azokkal a bűnügyekkel, a melyek főbenjáró büntetésre és halálos ítéletre mennek; mert ezekben feljebbezésnek helye nincsen, ha csak netán az ártatlant minden áron vakmerő ítélettel nem akarnák halálra adni, mert ez esetben az ártatlannak atyafiai vagy sógorai nyomban magához a királyi felséghez folyamodhatnak és egyúttal az ügyet a királyi Curiába feljebb vihetik.

8. §. Továbbá, ha az ilyen polgári perek folyamán, ezeknek visszaküldése előtt vagy után, szükségessé válnék az ügyvéd szavainak és szóváltásainak visszahuzása;¹ akkor annak a bírónak törvényszéke szokását és gyakorlatát kell követni, a ki előtt a szóváltás történt és a hol azt visszavonni is kell.

¹ II. r. 81. cz.

12. CZÍM.

A polgárok között az idegen tanú vallomásának el nem fogadásáról.

Továbbá az örökségi és az ingatlan dolgok iránt, az érintett városok birái és esküdt polgárai előtt indított és fenforgó peres ügyekben, semmiféle idegennek tanúskodását maguk előtt el nem fogadják.

1. §. De az adósságokra és egyéb bármiféle az ő területükön kívül történt és végbe ment dolgokra és ügyekre nézve, minden embert (ha az jó hírnevű és tisztességes állapotú) maguk előtt tanúskodásra bocsátanak.¹

13. CZÍM.

A bíró és az esküdt polgárok előtt történő bevallásokról.

Továbbá az a bevallás, a melyet közöttük avagy az ő területükön levő és fekvő bármely ingó vagy ingatlan dolgokra nézve, a bíró vagy két esküdt polgár előtt tesznek, mindig erőben marad.

1. §. És a polgárok között más bevallás, a melyet ilyen dolgokra nézve az ország más birái vagy hiteles helyek előtt örökös joggal tesznek, meg nem áll.

14. CZÍM.

Polgárok között miképen kell az örökség uralmába lépni?

Továbbá, ha az említett bíró és esküdt polgárok előtt, ingatlan vagy örökségi javakra, ugymint házakra, majorokra, kertekre, halastavakra vagy szőlőkre nézve tesznek bevallást, akkor szükséges az, hogy az illetén javaknak megvásárlója részéről (a midőn azok uralmába lépni és azokat magának megszerezni akarja) a birtokbavétel vagy az abba belépés két arra kiküldött esküdt polgár előtt történjék.

¹ II. r. 27. cz.

1. §. És ha valaki mint ellenmondó jelenne meg és az ellenmondás leple alatt akadályt gördítene: ez az ellenmondó tizenöt nap alatt tartozik ugyanazon bíró és esküdt polgárok előtt ellenmondásának okát adni.

2. §. Ha pedig ellenmondó nem jelentkezik,¹ akkor az, a kinek részére az eladás és bevallás történt, ama javaknak és örökségnek, bizvást birtokába léphet.

3. §. És ha valaki azokhoz azután valami jogot tartana, az, ha akarja, egy egész év és egy nap forgása alatt nyilván vagy titkon ellenmondhat, mert különben jogának minden ereje elenyészik.²

4. §. Ugyanis nyilvános ellentmondónak tekintik, ha azoknak a javaknak és örökségeknek birtokosát e miatt perbe hívta és a mondott év forgása alatt bírāja előtt a pert megindítja és megkezdzi.

5. §. Titkon pedig akkép mondjon ellent,³ hogy azokra az örökségekre nézve a bíró vagy az esküdt polgárok előtt egy év és nap alatt, a törvényes és szokásos tiltakozást megtegye és ezt a város könyvébe bejegyeztesse; nehogy a tiltakozás elmulasztása miatt elévülés következze be.

15. CZÍM.

A polgárok közt megtartani szokott törvényes elévülésről.

Mert, noha az elévülésnek az elidegenített dolgokra nézve a városi polgárok ellenében és javára tizenkét év leforgása alatt kell bekövetkeznie, mindazáltal visszaélés képen és a falusiak szokásának módjára, a mai időben csak egy év és egy⁴ nap leforgása alatt szokott az bekövetkezni.

1. §. Ha pedig az a felperes vagy ellenmondó a maga ellenfelét, tudniillik az örökségnek vagy azoknak a dolgoknak birtokosát az érintett tiltakozás után egy esztendő alatt perbe vonni elmulasztotta: akkor a tiltakozás napjától bezárólag számítva minden évben, a másik évnek és mondott napnak forgása alatt tiltakozását (az előadott módon) ismét megtegye, hogy a mikor szükségessé lesz és teheti, arra a vagyonra nézve a pert megkezdhesse.

¹ Az eredetiben «apparebit», a Corpus jurisban «apparuerit».

² I. r. 78., 79. cz.

³ Az eredetiben «contradicat», a Corpus jurisban «contradictet».

⁴ Az eredetiben «unum», a Corpus jurisban «unam».

2. §. Ha pedig a bíró az előtte avagy az esküdt polgárok előtt történt ilyen tiltakozást, netán gyűlölségből vagy forralt haragból, avagy bármely más okból a város jegyzőkönyvébe vagy könyvébe bejegyezni vagy tiltó levelet kiadni vonakodnék, akkor az ellen az ország rendes bírói vagy a hiteles helyek előtt szabadon óvást tehet, csakhogy emez óvást (szükség esetében) világosan bizonyítani tudja.

16. CZÍM.

Polgárok között miképen kell az örökséget és tartozékait birtokba venni?

Továbbá, ha valaki ingatlan dolgot vagy örök birtokot annak tartozékaival együtt a városok polgárai körében vásárol, akkor elégséges, ha magát a földolgot veszi birtokba és iktatja a maga számára, mert annak birtokba vétele a tartozékok átvételét is magában foglalja.

1. §. A tartozékok elnevezése pedig mindazt magában foglalja, a mi a városi jog és szokás szerint az ily földolggal és örökséggel egybe van kapcsolva.

2. §. Hacsak netán magában az adásvevésben a tartozékból valami különösen kivéve vagy kizárva nincsen.

17. CZÍM.

A polgárok adósságairól, ha minden bizonyíték hiányzik.

Továbbá, ha valaki adósságok miatt valamely polgárt perbe idézett és a felperes ellenében semmi bizonyítékot felhozni nem tud, akkor az a polgár — azt kívánván a városoknak régi szokása — magát egyedül saját személyének esküjével tisztázhatja.

18. CZÍM.

Azokról a polgárokról, a kiknek mások földén örökségük van.

Továbbá, úgy a főntebb megnevezett, mint a többi bármelyik városnak polgárai, a kiknek a mások földén és területén örökségük van, magukat az ilyen örökségekből, a földes urakat illető jövedelmek alól (a földes urak akarata és beleegyezése

nélkül) föl nem menthetik és e jövedelmek fizetése alól ki nem vonhatják.

1. §. Sőt inkább emez örökségek tárgyában, bárkinek panaszára és keresetére az illető földesúr előtt törvényt állani tartoznak.

2. §. És ha örökségük színhelyén, vagyis azon a területen, a hol örökségük fekszik, kihágást követnek el, az ilyen kihágásért is ugyanott kénytelenek törvényt állani.

19. CZÍM.

Birtokjogaikra nézve a városok miképen tartoznak törvényt állani?

Továbbá az összes szabad és a többi valamennyi városok, a melyek bármi czímen birtokjogok fölött rendelkeznek, eme birtokjogokra nézve, a nemesek módjára, az ország rendes birái törvényszékének és biráskodásának, mindenkor engedelmeskedni tartoznak.

1. §. És ha ezen birtokjogaikból a nemeseknek avagy ezek jobbágyainak erőszakosan kárt, ártalmat és másnemű rosszat okoznak, akkor a sértett vagy megkárosított fél az ilyen jogellenes tettek és hatalmaskodások miatt a bírót és az esküdt polgárokat a közönséggel együtt mindenkor a királyi Curiába idézheti; vagy ha maga a fél úgy akarja, annak a vármegyének törvényszéke elibe is idézheti és perbe vonhatja, a hol azok a fekvő jószágok vannak és fekszenek.

2. §. Hogy pedig az ilyen peres ügyekben miképen kell eljárni és milyen ítéletet hozni, az a mi közönséges végzeményünkben világosan meg van írva¹ a mely dolgot hogy itt is megismertessem, ama törvényezikkelyt szóról-szóra ide iktattam, a mint következik.

3. §. «Továbbá, hogy a szabad városok, úgymint Buda, «Pest, Kassa, Pozsony, Sopron, Bártfa, Eperjes, Nagy-Szombat, «valamint Lőcse, Zágráb és a többi összes szabad városok és «azok lakosai, a kik nemeseket és birtokos embereket bántanak, «vagy azoknak kárt okoznak, ha az ilyen bántalmat és kárt «okozó városnak vagy lakosnak és polgárnak valamelyik vármegyében birtoka és birtokjogai volnának és a nemest ezekből a fekvő jószágokból sértené vagy károsítaná meg, akkor

¹ Ulászló III. 38.

«az, ha tudniillik ezek a sérelmek vagy kártételek kisebb hatalmaskodást képeznek, azért annak a vármegyének ispánja előtt tartozik törvényt állani, a melyben ama fekvő jószágai vannak.

4. §. «Ha pedig az ilyen városnak avagy polgárnak birtokjogai egyik vármegyében sincsenek és a nemes vagy valamely birtokos embernek nem az egész közönség vagy város ellen, hanem csak egy vagy több magán személy ellenében volna pere és keresete, akkor az ilyen nemes és birtokos ember perét ama város bírása előtt tartozik kezdeni és folytatni.¹

5. §. «Ha pedig az ilyen nemes és birtokos ember az egész város ellen, vagy megfordítva a város a nemes és birtokos ember ellen, nagyobb hatalmaskodás miatt vagy birtokjogok tárgyában szándékoznék pert indítani: akkor az ilyen pert, törvényes perbehívás mellett, a királyi felség személyes jelenléte előtt kell megkezdeni és a törvény rende szerint bevégezni.

6. §. «És ha valamelyik fél a királyi felség személyes jelenléte előtt az ilyen ügy iránt ellene folyamatban levő perben bármilyen módon elbuknék, ha az ügy birtokjogot illet, akkor ezt a peresfélt nem a nagyobb² teherben, hanem csakis kétszáz arany forintban marasztalják.»

7. §. «Ha pedig az ilyen per a nemesi lakások megrohanását, nemesek letartóztatását, megverését, megsebesítését és megölését tárgyazná, akkor az ilyen hatalmaskodások elkövetőit főbenjáró ítéletben és minden ingó és ingatlan vagyonnak elvesztésében kell, a mint ez eddig is szokásban volt, elmarasztalni.»

8. §. «Abban az esetben pedig, a midőn valamely polgár ez országban valamely úrnak vagy nemesnek uralma alá tartozó szőlőket vagy egyéb örökségeket tartana birtokában és ilyen területen követ el vétséget vagy károsítana meg valakit, ilyen esetben az a polgár, az előtt a földesúr előtt tartozik³ törvényt állani, a kinek örökségét bírja.»

20. CZÍM.

A polgárok miképen büntethetik a nyilvános gonosztevőket?

Továbbá a tolvajokat, haramiákat, gyilkosokat, gyűjtogatókat és más efféle gonosztevőket, megtartván e részben a törvény szerint megtartandókat, büntetteikhez képest megfenyíthetik és

¹ 1647: 81. t.-cz.

² Az eredetiben «in majori onere», a Corpus jurisban csak «majori onere».

³ Az eredetiben «teneatur», a Corpus jurisban «tenetur».

megbüntethetik, de senkit meg nem csonkíthatnak. A nemeseket pedig a büntett helyén kívül sem befogni, sem gyanúból kivallatás alá vetni nem szabad.

1. §. Ha tehát valamely város, úgymint közönség, valamely nemest igaz ok nélkül halálra ad: akkor e miatt nem a polgárok egyenkint, hanem csakis a bíró és az esküdt polgárok esnek főbenjáró ítélet alá,¹ a kik egyszersmind összes őket illető és részükbe jutó fekvő jószágaikat és örökségüket is elvesztik, a mikből két részt a királyi felségnek, mint földesuroknak, a harmadik részt pedig az ellenfélnek kell átadni és kiszolgáltatni.

2. §. A városoknak minden egyéb mentességei, jogai és szabadságai és szokásai kiváltságaikban vannak megírva; ezeknek tartalmán túl és területükön kívül minden dologra és tárgyra nézve Magyarország törvényeinek és szokásainak vannak alávetve.

21. CZÍM.

A gyilkosságról, melyet valaki önvédelmezése közben követ el.

Mint hogy ebben a részben gyilkosság jött szóba, tapasztaljuk pedig, hogy több gyilkosság a kellő megtorlás büntetése nélkül marad, mivel sokan azt hozzák fel a perben, hogy azokat önvédelmük közben követték el, azért hát a személyek védelmezésének és támadásának módjáról kell valamit röviden ide jegyeznem.

1. §. Holott tudnunk kell, hogy ezt az állítást: *«mivel valaki a gyilkosságot önvédelmezése közben követte el és vitte véghez»*, nem kell minden további nélkül elfogadnunk; hanem az illetőnek be kell bizonyítania, hogy őt valaki fegyveres kézzel ellenségesen támadta meg² és ezáltal életveszélyben forgott, mert arról, a ki mást kivont karddal megtámad, legott eleve felteszszük, hogy azt vagy meg akarja ölni vagy halálos sebeket akar rajta ejteni.

2. §. Már pedig bizonyos, hogy a nemeseknek nem csak megölése, hanem azoknak pusztán megverése vagy megsebesítése miatt is főbenjáró ítéletet hoznak és mondanak ki. Akár öljön, akár sebesítsen tehát a megtámadó, de a megtámadott sem az egyiket, sem a másikat nem tartozik eltűnni és elszenvedni.

¹ Az eredetiben «sententia sunt feriendi», a Corpus jurisban «sententia feriendi».

² Az eredetiben «fuit», a Corpus jurisban «fuerit agressus».

3. §. És innen van az, hogy ha valaki helyes és igazságos önvédelme közben ellenfelét, ki őt ellenség módjára kivont karddal megtámadta volt, megöli, az ilyen megölt és meggyilkolt embernek mind díja, mind véreomlása joggal elvész és azt soha senki vissza nem szerezheti.

4. §. De máskép áll a dolog a lelkiismeret törvényszéke előtt. Mert ha a megtámadott a megtámadó elől becsülettel és személyének megmentésével menekülhet, akkor kötelessége menekülni s a kisebb rosszat kikerülni, nehogy nagyobb következték be.

5. §. Az előbocsátottakra nézve pedig meg kell jegyeznünk, hogy azt, a ki mást megölt, a megtámadó vagy nem ütötte meg vagy már valósággal megverte.¹ Ha az első áll, hogy tudniillik még nem ütötte meg, de már készen és azon ponton állt, hogy megüsse, akkor kétségtelennek látszik, hogy bármit tesz is a megtámadott, azt a maga védelmére teszi vagy tette.

6. §. Ha pedig már megütötte volt és az ütés valamely időközön át szünetelt, akkor ez időköz után nem szabad neki visszaütnie, mert ilyen módon azt a visszaütést nem védelemnek, hanem inkább bosszúállásnak veszik és ítélik; ha csak a megütött fél azért nem teszi ezt, hogy más ütések elől, melyeket a megtámadó újra rámérni és folytatni akart, meneküljön. És így különbség van a védelem és bosszúállás közt; mert a védelem hevényében esik meg; a bosszúállás pedig idővártatva történik.

7. §. Ha pedig tanúbizonyságból vagy máshonnan nem tünnek ki, hogy melyik ütés előzte meg a másikat, akkor a vétek azt terheli, a ki a másikat a czivódásra vagy ütésre ingerelte.

22. CZ Í M.

Hányféleképen és hogyan kell a védelmet értenünk?

Tudnunk kell továbbá, hogy a védelmet kétféleképen érthetjük. Először: a test és személy védelmekép; másodsor pedig az ingatlan vagyon vagy örökségek megtartásakép.²

1. §. A mi tehát a test és személy ótalmát illeti, a védelemnek nyomban és mielőtt a sértés teljes befejezéséhez jut, vagy ugyanazon tusa és czivódás folytán a bűnös tettnek még első hevében kell történnie és véghez mennie, mielőtt tudniillik a meg-

¹ Az eredetiben «verberatus», a Corpus jurisban «percussus».

² A Corpus jurisban levő «pro» az eredetiben hiányzik.

támadó, vagy az, ki az első ütést mérte, a helyszínéről eltávozott, mert ha azután történnék, nem védelemnek, hanem (a mint előbb említettem¹) bosszuállásnak neveznők azt.

2. §. A mi pedig az ingatlan javak és birtokjogok megtartását illeti: az ezekből kiforgatott nemesnek vagy akármely más birtokos embernek országunk régi szokása (mint már az első részben említettem²) egy egész év leforgását tűzte ki és engedte meg a végett, hogy jogait megvédje és ezek elfoglalóját és fosztogatóját azokból kidobja, a mely idő alatt teljes hatalmában áll magát az elfoglaló és fosztogató ellen, a hogy tudja, megvédeni³ és azt az elfoglalót ennek jelentékeny kárával is, jogaiból és örökségeiből kidobni.

3. §. És e részben a fosztogató és elfoglaló védekezése, bármilyen legyen is az, nem fog mentségére szolgálni.

4. §. És innen van, hogyha a dolgok és fekvő jószágok megtartása czéljából a védelem bárkit megillet: annak a test és személy megóttalmazása végett (mikor veszedelemben forognak) sokkal inkább és nagyobb erővel szabad magát védelmeznie.

5. §. Mindazonáltal Isten és a lelkiismeret ítélőszéke szerint minden védekezésnek a vétlen önvédelem mérsékletével kell történnie. Hogy pedig a védelem vétlenül történt, ezt akkor mondjuk, a mikor valaki magát vagyonának és személyének veszélyeztetése nélkül másképp meg nem védheti, hanemha azt, a ki őt megtámadja, vagy megöli vagy megsebesíti.

23. CZÍM.

Vajjon fenyegetés miatt szabad-e valakit megtámadni?

De kérdés: ha valaki mást halállal fenyeget, vajjon őt ez a másik megtámadhatja-e?

1. §. Feleld: hogy, ámbár országunk törvénye és törvényerőre emelkedett szokása értelmében kézzel és szóval való fenyegetések miatt senkinek sem szabad mást megtámadni (kivéve a felgyújtás és elhamvasztás alkalmát és esetét, a mikor is mindenki, a ki azzal fenyegetődik, hogy valamely várost vagy falut vagy másnak házát felgyújtja és tűz gerjesztésével fölperzseli, halállal szokott bűnhődni), mindamellett a köztörvény a halál kikerülése végett megengedi úgy a védelmet, mint a támadást.

¹ L. az előbbi címet.

² I. r. 68.

³ Az eredetiben «defendendi», a Corpus jurisban «defendere».

ha az, a ki mást halállal fenyegetett, fenyegetéseit végre szokta hajtani, főképen ha hatalmas és különben is verekedő természetű, (mert ugyanazt erről is valószínűséggel előre fölteszszük).

2. §. De ha különben nem verekedő természetű és fenyegetését sem szokta végrehajtani, akkor szóval ugyan szembe szállhatunk vele és ellenmondhatunk neki, de nem fegyverrel vagy karddal, hacsak talán társakat nem várna és a késedelem veszedelemmel járna.

3. §. Mindamellett ilyen esetben jobb és üdvösebb előle kitérni és más helyre távozni.

24. CZÍM.

Vajjon segítségére lehet-e egyik ember a másiknak.

Kérdésbe jön még az is: hogy egyik ember a másiknak segítségére lehet-e?

1. §. Mondd: hogy igen. Mert ha barátaimat és atyámfiat dolgaik és örökségeim védelme végett segítségül híhatom, ezt testem és személyem megóvtalmazása végett még inkább tehetem.

2. §. Ezért akárki, még az idegen is, ha segítségül hívják, annak, a kit életveszélyben lát forogni, segítségére mehet.

3. §. Azonban haramiát és más nyilvános gonosztevőt, az ilyen gonosztevőnek segélykiáltására nem tartozik és nem köteles másnak kezéből kiszabadítani.

25. CZÍM.

A jobbágyoknak nevezett falusiak állapotjáról és törvényeiről.

A többire nézve, miután a szabad városok jogait és a védelmet, meg a támadást megmagyaráztam, most már a falusiakról (kiket jobbágyoknak nevezünk) kell értekezniem.

1. §. Kiknek állapota sokféle, mert némelyek magyarok, mások szászok és németek, mások pedig csehek és tótok, a kik a keresztény hitet vallják. Ezenkívül némelyek oláhok¹ és oroszok, némelyek pedig rácok vagy szerbek és bolgárok, kik a görögök tévelygését követik. Vannak ezenfelül jászok és kúnok, kik királyi

¹ Az eredetiben «Volachi», a Corpus jurisban «Valachi».

földeken telepedtek le és ott laknak és hasonlóképen a keresztény hitet vallják. Az oroszok és bolgárok közül pedig némelyek a mi hitünkhez, mások pedig a görögök tévelygéséhez ragaszkodnak.

2. §. És ámbár mind e népségek (a királyi jászok, kúnok, oroszok és bolgárok kivételével) eddigelé a szabadság amaz előjogával éltek, hogy, ha úgy akarták, szabadságukban állott, törvényes földbérük letétele és adósságaik kifizetése után lakóhelyükről bármikor más, nekik inkább tetsző helyre költözniök, hogy majdan ott lakjanak, minthogy azonban pártot ütöttek és bizonyos Székely¹ György nevű leggonoszabb haramia² vezérlete alatt az egész nemesség ellen az úgynevezett *kurucz* lázadásban váratlanul felkeltek és e miatt örök hűtlenség vétkébe estek: az elmúlt nyáron³ szabadságukat végkép elvesztvén, földesuraiknak föltétlen és örökös szolgaságába kerültek.

3. §. Kiket ez ország törvénye és rég törvényerőre emelkedett szokása értelmében semmiféle dolog miatt (kivéve azokat, a melyek nyilván egyházi törvényszékre tartoznak) sem az ország rendes birái, sem egyházi vicáriusok vagy egyéb egyházi birák, sőt még valamely megyei ispán elé sem lehet egyszerűen és közvetlenül idézni, hanem részükről első sorban mindenkori földesuraik, legyenek azok akár egyháziak, akár pedig világiak, tartoznak bármely panaszlónak és perlekedőnek törvényt és igazságot szolgáltatni.

4. §. És azután, ha valamelyik fél, az ilyen ítélettel nem akarna megelégedni, azt a pert világosabb és érettebb megvitatás és megvizsgálás czéljából annak felsőbb bírása elé viheti, a kire tudniillik annak a pernek megvizsgálása tartozik.

5. §. Akképen tudniillik, hogy ha a per sora szerint az egyházi törvényszék elé látszik tartozni, akkor a megyés püspök és helyettese elébe, ha pedig tudnivalóképen világi bíró elibe tartozik, a megyei ispán és szolgabírák elibe kell azt felküldeni.

6. §. És az illetén biráskodásnak és igazságszolgáltatásnak, akár perbehívás útján a királyi Curiában, akár idézés útján a megyei ispánok vagy egyházi vicáriusok előtt támasztották és indították legyen a pert, mikor ezt az illető földesúr eleibe visszaküldik, mindenkor egy vagy két szolgabíró jelenlétében kell történnie, folynia és végbemennie.

¹ Az eredetiben «Zekel», a Corpus jurisban «Székely».

² Dózsa György.

³ II. Ulászló VII.

26. CZÍM.

A jobbágyságok részéről való igazságszolgáltatás módjáról és rendjéről.

Mindenek előtt tehát az illetén törvényszolgáltatás módjáról és rendjéről kell szólnom.

1. §. És itt az a kérdés: vajjon az idő szerint való földesúr tartozik-e a panaszos fél egyszerű megkeresésére jobbágyságok részéről tettleg törvényt és igazságot szolgáltatni? És ha vonakodik igazságot szolgáltatni, e miatt nem esik-e valamely törvénykezési díj terhe alá? És vajjon azután (ha az iránt, hogy jobbágyságok megyeispán és szolgabírák elé állítsa, törvény elé idézték) megígérheti-e ugyanazon jobbágyságok részéről a törvényszolgáltatást, vagy már egyedül a megyeispán a szolgabírákkal tartozik azok részéről törvényt szolgáltatni?

2. §. Mondd, hogy ámbár isteni és emberi jog szerint, valamint a közönséges törvény értelmében, bármely földesúr akármely jobbágyságok, parasztjai és nem nemes cselédei részéről egyszerű megkeresésre és panasztételre legott minden panaszos és megsértett vagy kárvallott embernek azonnal tartozik törvényt és igazságot tenni és szolgáltatni: mindamellett addig, míg az efféle törvénytételre és igazságszolgáltatásra törvényesen, azaz perbehívással vagy idézéssel fel nem hívták és meg nem intették (ha a törvénytételt és igazságszolgáltatást elmulasztotta volna is) e miatt semmi büntetés alá sem esik, azért, mivel ez a perek folyásaiban a bírói meghagyás megvetése és áthágása miatt szokott bekövetkezni és e miatt szokták kiróni.

3. §. Tehát azután is nem a megye ispánja a szolgabírákkal, hanem ő maga tartozik azt a törvényt kiszolgáltatni.

4. §. Mire nézve tudnunk kell, hogy ha valamely nemest vagy birtokos embert (legyen az akár egyházi, akár világi személy) akképen hívnak perbe a királyi Curiába, vagy úgy idéznek a megye ispánjának törvényszéke elébe, hogy mind maga személyesen megjelenni, mind pedig jobbágyságok és nem nemes cselédei törvény elé vinni és állítani köteles, akkor az ilyen nemest vagy birtokos embert, ha meg nem jelenne, saját személyére nézve három nehéz girában, jobbágyságok vagy nem nemes cselédei pedig akárhányan legyenek is azok, a kiknek törvény elébe állítását neki név szerint meghagyták, fejenként egy-egy girában, vagyis minden törvény elé rendelt személyt egy-egy ugyancsak nehéz

girában, és ezenfelül a felperes keresetében és követelésében szokás és kell elmarasztalni¹ és ekkép terhelni.

5. §. Úgy tudniillik, hogy ha a pert nagyobb hatalmaskodás tárgyában, a királyi Curiában indították meg, úgy a nemest vagy birtokos embert, mint név szerint és világosan törvény elébe rendelt jobbágysait és nem nemes cselédeit fejűknek és az ő részükbe eső minden, tudniillik ingó és ingatlan javaiknak elvesztésére ítélik²

6. §. Ha pedig a pert kisebb hatalmaskodás tényét illető dolgok tárgyában a megyei törvényszéken indították is meg, akkor a nemest részben a bírónak, részben a felperesnek fizetendő száz forintban, jobbágysait és nem nemes cselédeit pedig negyven forintot tevő és egyedül a felperest illető díjukban marasztalják el. Mert a megyei törvényszékeken erőszakoskodások és hatalmaskodások tárgyában száz forintot meghaladó büntetést nem lehet kiróni.

7. §. De ha megjelent és felelvén megígérte, hogy jobbágysai és nem nemes cselédei részéről a felperes vádjaira és kereseteire nézve törvényt és igazságot szolgáltat, akkor köteles leszen ama birtok színhelyén, a hol az ilyen paraszt vagy nem nemes cselédek laknak, abban a határidőben, melyet arra az ő rendes bírāja kitűz, annak a vármegyének, melyben az a birtok fekszik, egy (a mint említém) vagy két szolgabírāja előtt saját személyében vagy tisztje avagy falusbírāja által illetén törvényt és igazságot tenni és szolgáltatni.

8. §. Ha pedig abban a határidőben, melyet e czélból a bíró kitűzött, illetén törvényt és igazságot tenni és szolgáltatni vonakodnék és elmulasztaná, akkor azt a nemest vagy bármely birtokos embert az igazság ki nem szolgáltatásáért és a bírói meghagyás megvetéseért minden egyes jobbágy vagy nem nemes cseléd tekintetében (a kiknek részéről törvényt és igazságot tenni és szolgáltatni tartozik vala) külön-külön három girában fogják elmarasztalni, a melyeket két részben mindenkor a bírónak, egy harmad részben pedig a felperesnek fog fizetni; más három-három girával meg arra kell kényszeríteni és szorítani, hogy abban a határidőben, melyet e végett a bíró újból ki fog tűzni, azt a törvényt és igazságot kiszolgáltassa.

9. §. Ha pedig ama törvény és igazságszolgáltatástól másod ízben is vonakodnék és azt átalná és elmulasztaná, akkor tényleg minden egyesnek a díján marad, a mely díjakra nézve a bíró a felperest az olyan nemesnek vagy más birtokos embernek

¹ 1613: 23., 1729: 41. t.-cz.

² II. r. 55. cz.

ingó javaiból és dolgaiból, ha ilyenek találhatók, különben pedig birtokjogaiból tartozik kielégíteni.

10. §. És a díjakra nézve csak akkor tartsd ezt igaznak, ha azok az erőszakoskodások, a melyek miatt a pert indították, kisebb hatalmaskodás tényét foglalják magukban. Mert ha főbenjáró ítélet alá tartoznak, akkor mindazokat, a kiknek részéről igazságot kell vala szolgáltatni, nem díjaikban, hanem fejük és összes javaik elvesztésében marasztalják el és minden, tudniillik úgy ingó mint ingatlan vagyonukat a bírónak és ellenfélnek ítélk oda s azonfelül az ítélőlevél erejénél fogva (hogy méltó büntetéseiket elvegyék) az ellenfél és felperes őket, a hol csak föllelheti, akár saját uraik, akár mások határaitban, az oda ítélő és ítéletlevél mellett szabadon elfoghatja.

11. §. Ha ellenben az illetén törvény és igazságszolgáltatás a földesúr ígéretéhez és a bíró meghagyásához képest az arra rendelt határidőben és helyen annak rendje szerint véghez ment és a jobbágyokat vagy nem nemes cselédeket nagyobb hatalmaskodás tényében bűnösöknek és vétkeseknek találják és e miatt főbenjáró ítéletben, valamint összes ingó és ingatlan javaik elvesztésében marasztalják és ezzel sujtják: akkor az ilyen javak két részben az illető földesurat mint bírót és egy harmadrészben az ellenfelet és felperest illetik; és ezenfelül az a földesúr az elítélteket és elmarasztaltakat az ellenfél kezébe tartozik adni és szolgáltatni, hogy ez őket a jognak megfelelően főbenjáró büntetés alá vesse.

12. §. És ha a földesúr ezt bármi módon tenni nem akarná vagy meg nem tételné, akkor mindeniknek díját saját vagyonából és javaiból tartozik letenni és megfizetni.

13. §. És ez akkor áll, ha az ilyen elítéltek és elmarasztaltak abban a határidőben, a mikorra a törvény- és igazságszolgáltatást ígérte, az ő szolgálatában és hatalma alatt valának.

14. §. Mert ha ama jobbágyok vagy nem nemes cselédek valamelyike időközben elillan és bármely módon urának keze, joghatósága és hatalma alól menekül: akkor azt a földesurat e miatt semmi teher alá sem kell vetni.

15. §. Hanem ha valamelyikök a törvényszolgáltatásra nézve tett ígéret után s az igazságszolgáltatás napja és határideje előtt földesurának akarata ellenére nyilván vagy alattomban távoznék és szöknék el: akkor az a földesúr annak a földesúri területen létező és fekvő minden vagyonát és bármiméjű javait, tudniillik ingóit és ingatlanait, a maga részére szabadon elfoglalhatja.

16. §. Mindamellet azokból (nagyobb hatalmaskodások ellenében) előbb annak díját, tudniillik negyven arany forintot tevő

tíz girát tartozik a felperes részére kifizetni, úgyszintén fölülmaradt ingó javainak harmadrészét is, ugyanazon ellenfél részére kell kiadnia, ugyanazon ingó javaknak két részét magának tartván meg. Nem különben annak a parasztnak vagy nem nemes eselédnek örökségeit és ingatlan javait meg kell becsülnie és az örökségek becsújíának és értékének egy harmadrészét is, a felperesnek tartozik kiszolgáltatni; azok másik két részét hasonlóképen magának tartván meg és foglalván el.

17. §. És ezenfelül az ellenfélnek szabadságában és teljes hatalmában áll ¹ az ilyen szökevényt mindenütt, a hol csak találhatja, letartóztatni és érdeme szerint főbenjáró ítélet alá vetni.

18. §. Ha azonban kisebb hatalmaskodások forognak szóban, akkor egyedül annak díját tartozik a felperesnek kifizetni és ezzel együtt köteles, az ellenfélnek azokra a károokra nézve, melyeket az a paraszt vagy nem nemes eseléd okozott (ha a kereset során a károk elő vannak adva), ugyanezen paraszt vagy nem-nemes javaiból eleget tenni.²

27. CZÍM.

Miképen ítélik ³ meg az esküt a jobbágyoknak és a nem nemes eselédeknek ?

Továbbá, ha a királyi Curiában perbehívás, vagy a megyei ispán törvényszékén idézés által a jobbágyoknak vagy nem nemes eselédeknek törvény elé állítása iránt pert indítottak és a bíró azt az illető földesúr elébe (hogy ez azok részéről a panaszlónak és ellenfélnek törvényt és igazságot szolgáltatasson) visszaküldötte és a felperes a törvényszolgáltatás idején az alperesek ellenében három tanúvallató levelet mutatott föl és ezek ⁴ az ellenök előadott keresetet egyszerűen tagadták: akkor mindenik alperesnek és törvény elé rendelt jobbágyoknak vagy eselédnek, az ő díjához képest, negyvened magával, hozzá hasonló emberekkel, azaz paraszt és nem nemes, mindamellett jóhírű és tisztességes állapotú személyekkel, leteendő tisztító esküt kell megítélni.

1. §. Mert minden paraszt és olyan ember, a kinek birtoka nines, a maga eskűjével csak száz dénárt tevő egy forintot sze-

¹ Az eredetiben «habebit», a Corpus jurisban «habet».

² 1613 : 23., 1633 : 27., 1609 : 29., 1618 : 60., 1635 : 16., 1647 : 81., 1729 : 41., Zsigmond III : 10

³ Az eredetiben «decernuntur», a Corpus jurisban «decernantur».

⁴ Az eredetiben «ille», a Corpus jurisban «illi».

rezhet vissza¹ és nem többet, és következésképen esküjével nagyobb érték erejéig bárki mást sem nem tisztíthat, sem el nem ítélthet.

2. §. Azonban másképen áll a dolog a büntető ügyekre nézve, a mikor valamely gonosztevő fejére tesznek esküt; mert ekkor nem a díjat, hanem a vétkességet és büntett büntetését veszik fontolóra.

3. §. Ha pedig két tanúvallató levelet mutatott fel, akkor huszadmagával, ha pedig egyet hozott elé, tizedmagával, hozzá (mint előbb mondtam) hasonló paraszttal leteendő esküt kell megítélni és elrendelni. És ez nemeseknek meg más birtokos embereknek ellenében áll; mert ha nem nemesek és parasztlak közt szolgáltatnak igazságot, akkor a helynek és hazának szokását és rendjét tartják meg, a hol a bűnös tartózkodik.²

4. §. A tanúvallató levelek alatt pedig mindenkor azokat értsd, a melyek a király írott parancsára vagy az ország más rendes biráinak írásba foglalt kívánságára, a hiteles helyeken vagy az ország ama rendes birái előtt, az urak és nemesek közönséges gyűlésein készültek.

5. §. Mert az egyszerű tanúvallató leveleknek, a melyek tudniillik valamely perlekedőnek törvényes és³ sürgető kérelmére a megyei ispánok törvényszékein keltek, csak részben és nem egész teljességükben van hatályuk.

6. §. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy ha az alperesek az említett törvényszolgáltatás idején a felperesnek és ellenfélnek ellenök előadott keresetét és követelését tagadnák és szomszédaik tanúságával vagy más elfogadható bizonyítékkal ki akarják mutatni, hogy büntelenek és ártatlanok, és a felperes az ilyen tanúskodást nem akarja elfogadni, hanem egyszerűen és egyedül a bemutatott tanúvallató levelek erejéhez⁴ képest kérne a bírótól törvényt és igazságot: akkor ilyen esetben az az⁵ eskü, melyet ama tanúvallató levelek erejénél fogva kellene megítélni és elrendelni, felényire apad és száll le, a mint ezt a szokást a nemesek pereiben is megtartják.

7. §. De közönségesse és általánossá vált az a vélemény, hogy a hány személylyel a nemesnek vagy földesúrnak⁶ az

¹ Az eredetiben «recipere», a Corpus jurisban «accipere».

² A Corpus jurisban levő zárjel az eredetiben hiányzik.

³ Az eredetiben levő «et» a Corpus jurisban hiányzik.

⁴ Az eredetiben «vigores», a Corpus jurisban «vigorem».

⁵ Az eredetiben «illud», a Corpus jurisban «aliud».

⁶ Az eredetiben «domino», a Corpus jurisban «dominio».

eskületételt a királyi Curiában vagy a megyei ispánok törvényszékén odaitélik, ugyanannyi személylyel kell annak letételét az ő jobbágyainak vagy nem nemes szolgáltnak is meghagyni.

8. §. És ha a nemes a közös tanúvallatás után az esküt letette, jobbágyai és cselédei is, a kereset alól mentesek maradnak; ha pedig elbukik, akkor őket is elmarasztaltaknak tekintik.

28. CZÍM.

Miképen kell a kárt és adósságot azokon a parasztokon felvenni, a kiknek ingóságuk és örökségük nincsen?

Azt sem kell felednünk, hogy ha valamely perlekedő a törvény rendje szerint valamely parasztot díjában vagy kártérítésben avagy adósságok fizetésében elmarasztaltat és elítéltet és annak az elítéltnak sem ingóságai sem örökségei nincsenek, melyekből arra nézve eleget tehetne, akkor a földesúr köteles az ekképen elmarasztalt parasztot fogva ellenfelének kezébe adni és kiszolgáltatni, a kit is az ellenfél vagy felperes tizenöt napon át (ha az elmarasztalt azalatt vele ki nem egyezik) saját börtönében tarthat; testén azonban díjának büntetése alatt semmi sérelmet sem tehet,¹ hanem tartozik őt ez alatt kenyérrel és vízzel ellátni.

1. §. És ha ez a paraszt azon idő alatt magát az ilyen fogságból nem szabadíthatja is ki, az ellenfél őt még sem vetheti szolgaságba, hanem eskü alatt tett fogadására (hogy a míg adósságát le nem rója, mindannak a mit munkával vagy koldulással szerezhet, harmadrészt hetenként ellenfelének hűségesen kiszolgáltatja) szabadon bocsátani tartozik.

2. §. Ki ha erre megesküdni és ezt a terhet elfogadni és magára vállalni vonakodnék, vagy talán szabadságának visszanyerése után ellenfelét megcsalná: akkor az ellenfélnek teljes hatalmában áll² ezt a parasztot mindenütt, a hol csak teheti,³ újból letartóztatni és bebörtönözni és mindaddig, a míg arra a díjra, kárra vagy adósságra nézve tényleg eleget nem tesz, szolgaságra vetheti és ennek akaratja ellenére kell azt kipótolni, a mit önként és szabad lábon megtenni nem akart.

¹ Az eredetiben «valet», a Corpus jurisban «valeat».

² Az eredetiben «habebit», a Corpus jurisban «habet».

³ A Corpus jurisban levő zárjel az eredetiben hiányzik.

3. §. És ugyanezt kell értenünk azokról a perekről is, a melyeket adósságok és károk iránt nemesek indítottak és kezdettek egymás közt; tudniillik, hogy a nemest, a kire nézve úgy találják, hogy örökségei és ingóságai, a melyekből a tett adósságokra és okozott károokra nézve eleget tehessen, nincsenek, személyében is letartóztatják és a bíró által a parasztokra nézve imént előadott módon elégtételadásra kényszerítik, a mint ezt a második részben¹ is, tudniillik az ítéletek során röviden érintettem.

4. §. Ha pedig, az alperes azt a határnapot, melyet a bíró a fizetésre kitűzött, valamikor elmulasztotta volna, az adósságok kétannyira növekedését (a mi a régieknél, mint olvassuk, divott) ebben a mi időnkben nem kell megítélni.

29. CZÍM.

Miképen osztják meg a parasztok ingó és ingatlan javait a fiúk és leányok között?

Továbbá, ha valamely paraszt, a kinek még ki nem házastott leánya is van, fiat nemzene: akkor úgy az ingó, mint ingatlan apai vagyonban mind a kettő egyenlő joggal örökösödik.

1. §. Ha pedig a leány az ingó vagyonból ki volt házastva, akkor ügyelnünk kell; mert az a vagyon vagy ősi vagy apai volt. Ha ősi volt, a kiházásításban semmiféle csalás sem következhet be, mert a leánynak egyenlő részt kell kapnia. Ha pedig a vagyon apai volt, akkor apja a maga állapotához és tisztességéhez illően kiházásíthatja, és abból a vagyonból többé része nem leszen, hanem az, az apa halálával a fiúra, és ez is elhalván, az ugyanazon törzsből leszármazott atyafiakra és vérrokonaira fog szállani.

2. §. De ha az apa saját osztályrészéről végrendeletet akar tenni, ezt ugyan megteheti, azonban feleségének megrövidítése nélkül. Mert a feleség abban a vagyonban, melyet férje a házasság tartama alatt szerzett, mindig részessé és osztályossá válik, úgy, hogy ha a férj végrendelet tétele nélkül halna el, az

¹ II. r. 68. cz.

egész vagyon, melyet, mint előbb mondtam, szerzett, reá fog háramlani.

3. §. Ha pedig az apa első feleségének elhaltával mást vesz nőül, akkor az első feleségétől született fia, ha atyjával az ingó és ingatlan vagyonban megosztozott, második felesége a fiú osztályrészéből magának semmi részt nem vehet, és abba apjának eme második feleségétől született fiútestvérei sem avatkozhatnak, hanem a fiú arról a vagyonról saját tetszése szerint szabadon rendelkezhetik.

30. CZÍM.

Miképen háramlik¹ a végrendekezés nélkül elhalt paraszt vagyona a földesúrra?

Továbbá, ha a paraszt egyedül és magában álló személy és semmi örököst és utódot nem hagy maga után: ingó vagyónáról szabadon végrendekezhetik; mindazáltal örökségei, ha ősiek, egészen a földesúrra háramlanak.

1. §. Ha pedig azokat önmaga szerezte volna, két részre kell osztani, melyeknek egyike valósággal a földesúrnak, másika pedig annak jut, a kinek végrendeletében hagyta.

2. §. Ha pedig végrendekezés nélkül halt el: úgy összes ingó mint ingatlan vagyona is a földesúrra háramlik.

3. §. A kinek kötelessége abból a vagyonból mindenek előtt az elhunynak temetéséről és eltakarításáról gondoskodni; azután annak minden hitelezőjét kielégíteni és adósságait kifizetni és a mi e vagyonból fenmarad, azt azután magának tarthatja.

4. §. Ha azonban a paraszt törvényes örököst hagyta maga után és az örökös még kisdéd és a tizenkét éves életkort el nem érte volna, akkor az apa, nem csak a maga osztályrészéről végrendekezhetik, hanem a kisdéd és netán életkorának tizenkettedik évén belül elhaló örökösnek is, más örököst (a kit épen akar) helyettesíthet, úgy, hogy ha az a törvényes örökös azalatt előbb meg találna halni, a helyettesített örökös örököljön.

5. De ha az igazi örökös azután a mondott életkort eléri vagy meghaladja, az ilyen helyettesítés elenyésczik és az egész vagyon megtartása és kezelése az örököst fogja illetni.

¹ Az eredetiben «devolvuntur», a Corpus jurisban «devolvantur».

6. §. Mindamellettt valamint a jobbágyok állapota, úgy a törvényes szokás is sokféle, a melyet a helyek régi gyakorlatához képest kell megtartani.

7. §. Mindazonáltal ez alatt nem azt kell értenünk, mintha az örökséget, melyet a paraszt valakinek hagyott vagy eladott, a földesúrtól örökös joggal el lehetne idegeníteni, mert a parasztnak földesura földjeiben, azok örökségére nézve, a munka bérén és jutalmán kívül, semmi joga sincs, hanem az egész föld tulajdona a földesurat illeti s reá tartozik.

8. §. A jobbágy tehát az ilyen hagyomány vagy eladás által csakis munkájának bérét és jutalmát, tudniillik a föld, a rét, malom vagy szőlő igaz becsűjét hagyhatja vagy adhatja el valakinek, mert az örökség a földesúr részére mindig épségben marad, a ki is a földeket, réteket és malmokat közbecsűjök, a szőlőket pedig igaz értékük szerint, a mikor akarja, magához válthatja.¹

31. CZÍM.

Hogy a parasztok saját személyökben a nemesekkel perbe nem bocsátkozhatnak.

Meg kell azonkívül jegyeznünk, hogy mivel a parasztok időszerint való uraiknak annyira alá vannak vetve, hogy a nemesekkel saját személyökben semminemű dologra nézve sem folytathatnak² pert.

1. §. Ha tehát valamely nemes a parasztot méltatlanul megverte vagy megsebesítette avagy másképen megsértette, vagy akár vagyonában is erőszakosan megkárosította és földesura az ilyen nemest perbe fogván vétkesnek nyilváníttatja és ítelteti: akkor azt a nemest a földesúr ellenében kisebb hatalmaskodás tényében, a mely száz forintot tesz. és azonfelül annak a megsebesített vagy megvert parasztnak díjában vagy az okozott károk megtérítésében és helyrehozásában,³ tudniillik a véghezvitt dolog minőségéhez képest, kell elmarasztalni.

¹ 1625 : 58. t.-cz.

² Az eredetiben «possunt», a Corpus jurisban «possint»:

³ 1638 : 27., 1659 : 31.

32. CZÍM.

Miképen kell a megyei ispánoknak és a kiváltsággal ellátott nemeseknek a nyilvános gonosztevőket megbüntetniök?

Azt is tudnunk kell, hogy mindazok a nemesek, valamint mezővárosok és faluk, a kiknek vagy a melyeknek a gonosztevő és rossz emberek megbüntetésére és kivégzésére nézve kiadott királyi leveleik nincsenek, minden tolvajt, rablót és nyilvános gonosztevőt, kiket ők a maguk körében találtak és letartóztattak, a befogott gonosztevő díjának büntetése alatt, megfenyítés végett ama vármegye ispánjának vagy alispánjának és szolgabírának kezéhez tartoznak adni és szolgáltatni, a melyben az ilyenféle nemesek laknak vagy a mezővárosok¹ és falvak fekszenek és azokat három napnál tovább maguknál nem tarthatják.

1. §. Mert ha azokat harmadnapon túl tartanak meg, az említett ispánok, alispánok és szolgabírák ellenében (mivel ezek joghatóságát vakmerően maguknak tulajdonítják) minden egyes befogott személyért naponként három-három nehéz girában méltán el fogják őket marasztalni.

2. §. Azonban a gyilkosokat és gyújtogatókat, valamint az erőszakos házasságtörésen kapottakat, kiket a büntett helyén vagy színén vagy annak a mezővárosnak vagy birtoknak területén fogtak be és tartóztattak le, a hol az ilyen bűntényt elkövették, a kiváltsággal fel nem ruházott mezővárosoknak, faluknak és nemeseknek is hatalmukban áll a törvény rendének megtartása mellett, érdemük szerint megfenyíteni és megbüntetni.²

3. §. De azokat elbocsátaniok nem szabad, mert ez esetben a mondott ispánok és alispánok meg szolgabírák ellenében minden egyes elbocsátottnak díjában marasztalnák el.

4. §. Hasonlóképen azok a nemesek és mások is, kiknek erre nézve különös kiváltságuk van, mindazokat a gonosztevőket, a kiket ők az ő területükben találtak és fogtak meg, megbüntethetik és vétkükhöz képest megölhetik ugyan, de sehol sem bocsátják el; mert különben azok díjait tartoznak megfizetni.³

¹ Az eredetiben «oppida», a Corpus jurishban «oppido».

² 1659: 16. t.-cz.

³ Mátyás VI: 38. stb. t.-cz.

33. CZÍM.

Miképen kell azokat a károkat megtéríteni, melyeket a marhák és ¹ barmok okoztak.

Továbbá, ha valamely nemes vagy paraszt a vetésekről vagy rétekről és kaszálókról, avagy a tilalmas makkos erdőkből lovakat, ökröket, juhokat, disznókat avagy más marhákat vagy barmokat az azokban okozott károk miatt hajtana be, hogy azokat zálog és váltság alá vesse és az efféle állatok gazdája azokat makaességből kiváltani nem akarná, akkor az a káros fél azokat az állatokat három napnál tovább magánál nem tarthatja.

1. §. Ennek a három napnak elteltével pedig megyei ispánjának vagy alispánjának és ennek távollétében az egyik szolgabírónak, a kinek járásához tudniillik a megkárosított terület tartozik, kezéhez kell azokat adnia és szolgáltatnia.

2. §. Mert különben harmadnap mulva azt a behajtót és megzálogolót minden napért, a melyen az említett marhákat magánál tartja, három-három nehéz girával fogják terhelni, mely két részben a bíró, egy harmadrészben pedig az ellenfél kezéhez megy és ezeket fogja illetni.

3. §. Az okozott károkat pedig ama hely birájának és esküdt polgárainak, a melynek határában azok történtek, lelkiismeretes meghatározása és becslése szerint kell megtéríteni.

4. §. Mert az a különös és határozott büntetés alatt tett tilalom, hogy a vetésekben vagy rétekben avagy az erdőkben senki kárt ne tegyen, csupán annak a helynek jobbágyaira szól, melynek határában az ilyen vetések, erdők vagy rétek fekszenek; minthogy az idegenek nem a tilalom büntetését, hanem a kár mennyiségét kötelesek megfizetni.

5. §. Ha pedig a jobbágy lopva vagy nyilván erőszakosan erdőt vágna vagy annak fáit hántaná és ezen rajta lehetne kapni, mindenét, a mi nála van, elveszíti és azonfelül erőszakosságáért díján marad.²

¹ Az eredetiben levő «et», a Corpus jurisban hiányzik.

² 1715: 94., 1729: 42. cz.

34. CZÍM.

Az ellopott és a táborban vagy a táboron kívül megtalált lóról.

Továbbá az olyan lónak dolgában és ügyében, melyet gazdjától és birtokosától lopva vagy egyébként vittek és idegenítették el, és a melyet valamely bármiképen létesített közhadban megtaláltak: nem kell és nem is lehet a felperes részére törvényt szolgáltatni, hanem azt a lovat hitelt érdemlő emberek által, kiket e czélból a had kapitánya és vezére kiválaszt és megbíz, igaz értéke szerint meg kell becsültetni és biztos kezesség mellett a táborozás befejezéséig annak kezén kell hagyni, a kinél azt megtalálták.

1. §. És a had kapitánya és vezére bizonyos határidőt tartozik kitűzni, a melyben ama táborozás megszüntével, mind a két félnek valamely rendes bíró előtt, a kit ő kirendel vagy a királyi főlovász mester előtt meg kell jelennie, hogy az ilyen ügyben törvényt nyerjen.

2. §. Ha pedig az alperes az ellopott és a táboron kívül megtalált ló vagy ökör, avagy más marha ügyében annak megvásárlásáról világos bizonyítékot fel nem mutathat, annak visszanyerhetése végett a felperes mindenkor harmadmagával, hozzá hasonlókkal, tartozik hitet tenni.

3. §. De ha az a tolvaj azt mondaná, hogy azt szabad és közönséges vásáron vagy másutt vásárolta és szavatost (a kit mi mentesítőnek nevezünk) nem állíthat, sem pedig gazdját nem adhatja vagy bárki mást, a ki a vásárkor szokás szerint áldomást ivott vagyis ahhoz szerencsét kívánt volna, elő nem állíthat, akasztófával bünhődik.

35. CZÍM.

A perek átküldéséről és az átküldő levelekről.

Tudnunk kell végtére, hogy mindazokat a pereket, melyeket a székesegyházi vicariusok és a megyei ispánoknak törvényszékein indítottak (kivéve azt a pert, melyet a megyei törvényszéken egyedül a felperes személyes esküje alá bocsátanak) világosabb és érettebb megvitatás végett a királyi Curiába, tudniillik az ország rendes bírái elébe szokás és kell átküldeni.

1. §. Azokat a pereket pedig, melyeket a földesurak előtt a jobbágyok és parasztok dolgaiban (a fenn említett módon) indítottak, annak a félnek, mely az ott szolgáltatott törvénnyel megelégedni nem akar, kérésére és feljebbezésére, először az ispánok és alispánok meg szolgabírák elébe és azután, ha talán valamelyik fél itt sem elégednék meg, a királyi Curiába kell átküldeni.

2. §. És a feljebbező fél úgy az ilyen, mint a megyei törvényszékeken folytatott akármely más pereket illető, ítélő és átküldő leveleket, ha könnyen megtörténhetik, a végső és perdöntő határozat után tartandó legelső, különben pedig másodsor tartandó törvényszéken köteles kivenni és a pert abban a határidőben, melyet neki a bíró kitűz, a királyi Curiába fel kell vinnie.

3. §. Mert ha ezt tenni elmulasztaná,¹ az a peresügy ítelt dologgá válik és a harmadik törvényszéken a hozott ítélethez képest az ítélő levelet a győztes és pernyertes fél részére ki kell adni és végrehajtás alá bocsátani.

4. §. Es ezt akkor, ha a mulasztás nem a jegyző vagy a bírák, hanem a feljebbező fél részéről történt.

36. CZÍM.

Annak az eskünek mintája, melyet a zsidóknak a keresztények ellenében kell tenniök.

Továbbá, jóllehet nem czélom, hogy a zsidókról írjak, minthogy a zsidóknak az ő jogaikra nézve többféle és különböző és több helyen az üdvösséggel ellenkező kiváltságaik vannak és különben is az uzsorákról ítélni veszedelmesnek látszik, mégis mivel gyakran megtörténik, hogy a zsidókat a keresztények ellenében eskütételre kötelezik és ítélik, tehát azt véltem, hogy a zsidók esküjének mintáját e munka végére illeszszem.

1. §. Holott tudnunk kell, hogy a zsidónak, a ki esküt akar tenni, magára rövid köntöst vagy palástot öltve és fején zsidó kalapot viselve a nap felé kell fordulnia és meztláb állania, ki is a törvénykönyvet (melyet Mózes táblájának neveznek) kezével érintse és tartsa és ezeket mondja:

2. §. «Én N. zsidó esküszöm az élő Istenre, a szent Istenre, a mindenható Istenre, a ki az eget és földet, a tengert és

¹ Az eredetiben «neglexerit», a Corpus jurisban «neglexit».

«mindazt teremttette, a mi ezeken és ezekben van, hogy ebben
«az ügyben, a melylyel engem ez a keresztény vádol, teljesen
«ártatlan és büntelen vagyok. És ha bűnös vagyok, nyeljen el
«a föld, a mely Dathant és Abyront elnyelte. És ha vétkes
«vagyok, leljen meg a szélhűdés és belpoklosság, a mely Elizaëus
«kérésére a syriai Naamant és Jeziut, Elizaëus szolgáját megleppte.
«És ha vétkes vagyok, érjen engemet a nyavalyatörés, vérfolyás
«és hirtelen gutaütés és ragadjon el a véletlen halál és veszsze el
«testestül és lelkestül és vagyonostül és soha se jussak Ábrahám
«kebelébe. És ha vétkes vagyok, semmisítsen meg Mózes törvénye,
«melyet neki a sinai hegyen adtak és szégyenítsen meg minden
«írás, mely Mózes öt könyvébe van írva. És ha ez az esküm
«nem való és igaz, törüljön el Adonay és az ő istenségének
«hatalma. Amen.»

VÉGE A HARMADIK RÉSZNEK.

A MUNKA BEFEJEZÉSE.¹

Ezek azok, legbölcsebb és legjobb fejedelem, a miket a te parancsodra² és felhatalmazásod alapján nemes Magyarországonak, a melyben annyi év óta a legszerencsésebben uralkodol, törvényeiről, intézményeiről és hazai szokásairól írásba foglalni jónak láttam.

A miben sok mindent kellett figyelembe vennem: nevezetesen azoknak a fejedelmeknek, kik elődeid valának, végzeményeit, a honnan, mint tapasztalni fogod, majdnem ez egész munkámat merittem. Másfelől lelkem előtt lebegtek azok a hazánkiai, kiket e munkámmal oktatnom kell vala. Az előbbi okból történt, hogy munkámban gyakran ugyanazokat a kifejezéseket használtam, a melyekről tudtam, hogy azokat ama fejedelmek használták. Mert képtelenségnek látszott nem használnom azokat a szókat, a melyekre nézve bizonyos voltam, hogy a kik azokat ennek előtte megállapították, végzeményeikbe minduntalan beiktatták.

Hogy azok a római törvényhozók is, a régiség iránt tartozó tiszteletből, csaknem ugyanazokat a szókat elegyítették törvényeikbe, a melyeket a decemvirek koruk szokása szerint legrégibb törvényeikben használtak, affelől, legbölcsebb fejedelem, egy ahhoz értő sem kételkedik.

Tudjuk, hogy a legtudósabb latinok is, sokszor idegen és merően barbár szólásokat iktattak írásaikba, a minő Cicerónál a «*mastruca*»,³ holott ez sardíniai és egészen idegen szó; továbbá a «*gaza*»,⁴ a mely perzsa szó. Több ilyeneműt Fabius Quintilianusnál találhatsz, azon a helyen, a hol az idegen szókról bőven értekezik.

¹ Ez a felírás «*Operis conclusio*» csak a *Corpus juris*ban van meg, az eredetiben hiányzik.

² Az eredetiben «*jussu*», a *Corpus juris*ban «*jussis*».

³ A «*mastruca*» tulajdonképeni értelemben: juhászbunda, átvitt értelemben pedig ügyetlen ember.

⁴ «*Gaza*» annyi mint: kincs.

Ezenkívül bizonyos, hogy Maró, a latin költőknek ez a legeslegfőbbike az ő arany verseibe gyakran vegyített olyan régi hazai és az ő korában fölötte nagy régiségük miatt már egészen¹ elavult mondásokat, melyeket Livius Andronicus, Qu. Ennius, Furius Bibaculus, Gn. Naevius, Varius, M. Actius, Pacuvius, Qu. Cornificius, Lucretius valamint mások² mint közönségesen ismerteket széltriben használtak.

Legrégibb férfiaink (ügymond böles Phavorinus³) Curius és Fabricius meg Coruncanius és a náluk régibb hármás Horatiusok tisztán és világosan beszélgettek az övéikkel és beszédükben nem az Italia első lakóiként oda állított aurunkok vagy sicanok vagy pelasgok, hanem saját koruk szavait használták s mi sem sajnáljuk, hogy jelen munkánkban ugyanezt tettük.

Lelküink előtt lebegtek másfelől magyarjaink, a kiknek hasznára írtuk csaknem mindezeket. Mert tudva van, hogy magyarjaink Cicero, Livius, Salustius vagy Aulus Gellius könyvei helyett inkább a fegyvert és azt forgatták kezükben, a mi nélkül sem nem vethettek, sem nem arathattak. Az értelmesbek tehát meg fogják nekem bocsátani, ha magyarjainkkal szoltomban magam is természetes és egészen hazai szavakat használtam.

Hogy hazánkfiainak megszokott és egyszerű nyelvén beszéljünk, arra minket leginkább Palladius Rutiliusnak a földmívelésről írt könyvei elsejében foglalt mondása indított: «Az okosságnak (ügymond) első szabálya, hogy mérlegeld azt a személyt, a kit oktatni akarsz. Mert, a ki a földmívést képezi, annak nem kell a szónokokkal a művészetben és ékesszólásban versenyeznie, a mit sokan megtettek, kik midőn a parasztokhoz ékes beszéddel szólnak,⁴ ezzel azt nyerik, hogy tanításukat a legjobban beszélők sem érthetik meg.»

Ezenkívül Lactantius a vallásról írt harmadik könyvében ezekkel a szavakkal él: «Isten (ügymond) a természetet olyanak akarta, hogy az egyszerű és meztelen igazság érthetőbb legyen; mivel az (ügymond) önmagában elég ékes, és azért ha kívülről hozzátett ékességekkel cziczomázzák fel, elfacsarják. A hazugság pedig idegen külszín alatt válik tetszetőssé,⁵ mert önmagában romlott lévén, ha csak másunнан vett ékességgel körül nem burkolják és nem díszítik, elenyészik és eltűnik.»

Marcus Tullius, a kinek kitűnő és bámulatos ékesszólása

¹ Az eredetiben «penitus», a Corpus jurisban «potius».

² Az eredetiben «caeteri», a Corpus jurisban «caeteris».

³ A Corpus jurisban mind a három szó, az eredetiben azonban csak az «inquit» van zárjel közé téve.

⁴ Az eredetiben «loquuntur» a Corpus jurisban «loquantur».

⁵ Az eredetiben «placet», a Corpus jurisban «placeat».

volt, a legfőbb jóról és rosszról írt első könyvében: «A bölcseledőtől (ügymond) ha rendelkezik ékesszólás felett, nem fordulok el megvetéssel,¹ ha pedig annak híjával van, nem nagyon kívánom meg tőle. Mert a bölcseledőtől (ügymond) elég ha azt, a mit akar, szavakba foglalja és tisztán adja elő, hogy megértsem.»

Aurelius Augustinus gyakran ismételte ezt a mondást: «Ha a dolog maga tudva van, nem kell (ügymond)² a szavakkal erőlködni.»

Aztán ki hinné, hogy az idegen népek, mint a perzsák, az egyiptomiak, az arabok, a scythák, a parthusok és hyrkánok más szavakkal hoztak volna övéik számára törvényt, mint világos és olyan szólásmóddal, a mely nálok közönségesen divott.

A görögökről is, különösen azokról, kik a magyarázás tisztére vállalkoztak, azt mondják, hogy többnyire a széltiben divott és közönséges beszédet szerették. Lycophron tanait kevesen olvassák, mert az olvasók azok értelmét sem foghatják fel. Hogy az ephesusi Heraclit iratai elvesztek, azt nem másoknak tulajdonítják, hanemha annak, mert felette bajosan érthető és az éjszaki sötétségnél is — mint mondják — homályosabb szókat használt. Innen van, hogy őt később «seotinos»-nak vagyis «a homályos»-nak nevezték.

Nem dicsérem sem a törvények sem egyéb³ dolgok olyan magyarázóit, kiknek iratait, hacsak más fejtegetőkre nem akadnak, meg nem érthetjük. Hogy Epicurus, kit övéi a legnagyobbnak tartottak, irataiban egyszerű és népies nyelvet használt, azt másokon kívül Marcus Ciceró is bizonyítja.

Plotinus, Plato későbbi követőinek legeslegfőbbike, mint mondják, az ékesszólás művészetét annyira elhanyagolta, hogy a mikor valamit írt, azt, a mit írt, kétszer áttekinteni, sőt csak egyszer is átolvasni és átlapozni, semmi türelme sem volt; és a helyesírásra sem fordított⁴ semmi gondot, minthogy tudniillik egyedül arra törekedett, hogy magát megértesse. Némelyek Aristotelest, a bölcseledőt sem átallozták ugyanezen írói gondatlansággal vádolni.

Ehhez⁵ járul, hogy az az isteni törvény, melyet Mózes, Isten szájából adott a zsidóknak, olyan egyszerű szókkal van írva,⁶ a melyekből kitetszik, hogy szerzője abban az ékesszólás-

¹ Az eredetiben «asperner», a Corpus jurisban «aspernar».

² Az eredetiben levő «inquit» a Corpus jurisban hiányzik.

³ Az eredetiben «aliorum», a Corpus jurisban «aliorum».

⁴ Az eredetiben «adhiberet», a Corpus jurisban «adhibere».

⁵ Az eredetiben «ad hoc», a Corpus jurisban «ad huc».

⁶ Az eredetiben «est», a Corpus jurisban «sit».

sal semmit sem törődött. Mert a mire nézve azt parancsolják, hogy mindenkinek meg kell tartania, azt úgy kell előadni, hogy az olvasók azt, a mit parancsolnak, könnyen megérthessék. Azután tudva van, hogy az evangéliumnak és Krisztusnak szent törvénye, a melyek nélkül senki sem üdvözülhet, minden szó-cziczoma nélkül van megírva.

Eszembe jutott továbbá, hogy a mit e hármias könyvben megírtam, azt majdnem mind egyedül hazánkfiak fogják használni. Azt vélem tehát, hogy nem tettem rosszul, midőn ebben a munkámban némely olyan szavakat használtam, melyek inkább Magyarországunkban, mint Latiumban jöttek szokásba. Mert az ilyen dolgokban (a mint ezt Aristoteles is tanúsítja) a többség módja szerint kell beszélnünk.

Ezt csupán azok miatt kívántam elmondani, a kik minden egyebet silánynak tartanak, a mit akár Cicero akár más valamely jeles író egyszer-másszor nem használt. Nekem azonban ebben a munkámban, mivel mindaz, a mi benne van, az igazságszolgáltatás tisztének teljesítését, a hazai jogokat és a törvénykezést illeti, egyszerű és világos és hazánkfiainál szélteben dívó mindennapi kifejezéseket kellett használnom. Nem is az volt czélom, hogy különben is igen csekély ékesszólásomat fitogtassam, hanem hogy a közjót¹ és hazánk békéjét és nyugalmat elősegítsem.

Arra gondosan ügyeltem, hogy semmi olyast ne írjak,² a mi e nemes országod jó erkölceitől és szokásaitól és a királyi rendeletek tartalmától eltér vagy azokkal ellenkezik, és hogy mindennek hűsége és hitelessége helyt álljon.

Ha pedig emlékezőtehetségem fogyatékoságánál és elmém gyengeségénél fogva valamit kihagytam: felséged kegyességére tartozik, hogy azt jóakarólag megbocsássa és egészen az emberi gyarlóságnak tulajdonítsa, a mely minden tekintetben tökéletest semmit sem hoz létre.

Én bizonylyan éltem utolsó leheletéig minden fáradtságot, minden igyekezetet és minden gondolatot arra fogok szentelni, hogy felségednek nem csak parancsait és megbízásait, hanem intéseit és gondolatait is teljesítsem, ki csak akkor fogom hinni, hogy legfőbb óhajtásomat elértem, ha felséged óhajtásainak legalább némi részben eleget tettem.

¹ Az eredetiben «publice usui», a Corpus jurisban helyesebben «publico usui».

² Az eredetiben csak «in scriptis», a Corpus jurisban «in his scriptis».

KIRÁLYI JÓVÁHAGYÁS.¹

Mi tehát, a kik az említett Magyarországunkat és a többi uradalmainkat is, nem kevésbbé kívánjuk a törvényekkel és statutumokkal, mint a békességgel és fegyverekkel igazgatni és kormányozni, ezt a könyvet revén és a mondott főpap és báró uraknak és országunk nemeseinek kéréseit meghallgatván és arra kegyelmesen hajolván, mivel úgy találtuk, hogy az e könyvben foglalt és megírt és e kiváltságlevelünkben minden kihagyás vagy hozzáadás nélkül szóról-szóra beiktatott minden fejezet, az összes czimek és czikkelyek igazságosak és a tisztességgel meg egyezők, és hogy a mi előbb mondott Magyarországunknak és az ebbe keblezett s ennek alávetett részeknek és országoknak törvényerőre emelkedett szokásait és jogait helyesen említik föl és adják elő; sőt azokat, valamint ezeket, világos szavakkal magukban foglalják: azért úgy azokat, mint ezeket helyeseltük, elfogadtuk, jóvá és helyben hagytuk és az említett Magyarországunk valamint az ennek (mikép fölhoztuk) alávetett részek, megnevezett főpap és báró urai, összes nemesei és előkelői s ezeknek valamennyi örökösei számára örökre megtartandó törvények, jogok és szokások gyanánt, királyi hatalmunk teljességénél fogva megerősítettük; sőt helyeseljük, elfogadjuk, helyben és jóváhagyjuk és megerősítjük, igérvén, hogy annak minden fejezetét, záradékát, czimeit és czikkelyeit, jelen iratunk erejénél fogva, megtartjuk és megtartatjuk.

A minek emlékezetére és örökkétartó erősségére, a mi titkos pecsétünknek, a melylyel, mint Magyarország királya élünk² reáfüggesztésével megerősítve, e kiváltságlevelünk kiadását elrendeltük.

¹ A Corpus jurisban levő «*Regius consensus*» czímírás, az eredetiben hiányzik.

² A Corpus jurisban levő zárjel az eredetiben hiányzik.

Kelt Budán, a boldogságos Erzsébet özvegy ünnepén tudniillik az említett országgyűlés és közönséges összejövetel harminczharmadik napján, Urunk ezerötszáztizennegyedik, magyarországi stb. országlásunknak huszonötödik, a csehországinak pedig negyvenötödik esztendejében. Jelen levén, a főtisztelendő és tiszteendő Urak, atyák a Krisztusban, úgymint: *Tamás*, a római szentegyháznak a «*Sancti Martini in montibus*» címzett presbyter bibornoka konstantinápolyi pátriárcha és az apostoli szentszék titkos követe, esztergomi érsek; *Frangepán György*, a kalocsai és bácsi törvényesen egyesült egyházak érseke; nem különben, méltóságos és főtisztelendő aragoniai *Esten-Hypolit* szintén a római szentegyház diakonus bibornoka, egri; *Erdeudý János* választott zágrábi; *Wárday Ferencz* erdélyi; *Perény Ferencz* választott váradi; *György*, a mi titkos kancellárunk pécsi; *Berizlo Péter* főkincstárnokunk és Dalmát-, Horvát-, Slavonországaink bánja, veszprémi; *Gozthon János*, győri; *Záklán László*, váci; *Chaholi Ferencz*, csanádi; *Podmanýn István*, nyitrai; *Guthi Ország János*, szerémi; *Gibarthy Keserew Mihály*, választott boszniai és *Egervári Briccus* választott thinini püspökök, az Isten szentegyházának szerencsés kormányzói.

Továbbá: tekintetes és nagyságos *Peréni Imre*, Abaúj vármegye örökös ispánja, említett Magyarországunk nádora és a mi kúnjaink birája; *Péter*, szentgyörgyi és bozini gróf, a mi országbiránk; *Zapolyai János*, a szepesség örökös ispánja, erdélyi vajdánk, székelveink ispánja és a mi főkapitányunk; ugyanaz a *Zapolyai János* és *Bélai Barnabás* szörényi bánok; *Báthori István* temesi ispán és országunk alsó részeinek kapitánya; *Raskai Balázs* főtárnokmester; *Gergellaki Buzlai Mózes*, főajtónálló; *Bélthei Drágffy János* főasztalnok; *Lindvai Bánffy János* főpohárnok; *Báthori György*, főlovász; *Palóczy Mihály*, főudvarmestereink és *Berzenczei Bornemisza János* pozsonyi ispán és még igen sokan, a kik országunk ispánságait és tisztségeit viselik.

A
HÁRMAS KÖNYV
JOGI MŰSZÓTÁRA.

TÁJÉKOZÁSUL.

Az itt közreadott műszótár megírásánál, kizárólag, csakis a **Werbőczy Hármaskönyvének** magyar fordításai vannak fölhasználva. Ezek közül önálló, illetőleg javított fordításoknak csak a következők tarthatók, ú. m.:

1. A *Weres Balázs*-féle (1565.), a melyet a szótárban a *W* betű jelöl.
2. A *Heltai Gáspár*-féle (1571), a mely *H* betűvel van jelölve.
3. A *Laskai János*-féle (1589.) *L* betűvel jelölve. *)
4. A *Perger János*-féle (1830.) *P* betűvel jelölve.
5. A *M. Tudom. Akadémia* fordítása (1844.) *A* betűvel jelölve.
6. A *Gegus Dániel*-féle (1866.) *G* betűvel jelölve.
7. A *Kolozsvári Sándor* és *Óvári Kelemen* jelen fordítása, a mely a szótárban *K'O* betűkkel van megjelölve.

---

*) Ez alatt tulajdonképen az ifj. Heltai Gáspár-féle 1611-iki debreczeni kiadást kell érteni, mert a Laskai fordítása, saját neve alatt nyomtatás alá nem kerülván, e kiadásban látott napvilágot.

A.

Abavus: valakinek eleje W. H. ős és régi eleje valakinek L. szép apa, ősök őse P. dédős A. G. KO.

Abbas: apát úr W. H. L. apát P. A. G. KO.

Abbas regularis: szerzet rendben való apát úr L. szerzetes apát P. szerzetbeli apát A. G. szerzet rendhez tartozó apát KO.

Abbas secularis: szerzetben kívül való apát úr L. világi apát P. A. G. KO.

Abbatia: apátúrság W. H. L. apátság P. A. G. KO.

Abdicare: letenni L. P. lemondani A. G. KO.

Abigere: 1. elvinni A. G. kihajtani KO. — 2. behajtani W. H. L. P. A. G. KO. elhajtani A. G.

Ablatio: 1. elvonás P. elvevés A. KO. elvétel G. elfoglalás L. A. foglalás G. megfosztás KO. — 2. elidegenítés W. H. idegennek adás L. — 3. elenyésztés W. H. elhajtás P. A. G. elvitel KO.

Abolere: letenni W. H. L. felbontani, letörölni L. eltörni P. A. G. KO.

Aboleri: erőtlen lenni L. felejdéknységbe menni P. elenyészni A. G. KO. megszünni KO.

Abolitio: kitétel W. H. megvetés, felbomlás H. eltörés P. A. G. KO.

Abrasio: elvakarás W. H. kivakarás L. vakarás P. A. G. KO.

Abrogare: letenni W. H. semmivé tenni L. eltörölni P. A. G. KO.

Absentia: távollétel L. P. jelen nem létel P. távollét A. G. KO.

Absoluta potentia: magaerő W. saját hatalom L. erőszakos hatalom P. szándékos erőszak G. önkényes erőszak A. szánzándékból való hatalmasság L. önkényes hatalmaskodás KO.

Absoluta potentia gubernare: hatalmasul birni L. P. erőszakosan birni A. G. erőszakos hatalommal tartani KO.

Absolute: 1. szabadon W. H. fejtétől, hatalmasul L. egyedül P. szánzándékkal P. A. szándékosan G. önkényesen A. G. KO. önkényből KO. — 2. teljességgel L. teljesen A. G. könnyedén G. általában P. általánosan A. egyáltalán, föltétlenül KO.

Absolutio: megmenekedés W. H. mentés L. felmentés P. KO. feloldás A. G.

Absolutum reddere: szabadossá hagyni L. feloldozni P. feloldani A. G. KO.

Absolvere: 1. ment embernek itélni, felszabadítani L. felszabadítani P. felmenteni P. A. G. KO. feloldani A. G. feloldozni P. A. KO. — 2. kielégíteni L. P. A. G. KO. — 3. elvégezni W. H. L. P. A. G. KO.

Absolvi: megmenekedni W. H. L. menekedni W. H. L. KO.

Abstinencia: maga megtartoztatás A. megtartoztatás G. önmegtartoztatás KO.

Abstrahere se: elvonni magát W. H. A. G. megvonni magát L. kivonni magát P. kitérni valami elől KO.

Absurdum: éktelen dolog W. H. méltatlan dolog, illetlen L. képtelen P. A. G. KO. szükségtelen P. helyen kívül való A. helytelen G. nem helyén való KO.

Abundare: erőtvenni A. G. elterjedni P. bővelkedni L. KO.

Abusio: éktelen szokás, gonosz szokás W. H. rossz szokás, kár L. visszaélés P. A. G. KO.

Abusive: fonákul P. A. visszaéléssel G. helytelenül KO.

Abuti: gonoszul élni L. visszaélni P. A. G. KO.

Accedere: 1. vettetni L. kapcsoltatni P. járulni A. G. megnövelni KO. — 2. megtalálni L. valakihez járulni A. G. folyamodni P. fordulni valakihez KO. — 3. menni W. H. L. P. A. G. KO. hozzáfogni KO.

Accendere: felindítani és gerjedeztetni W. felindítani és gerjeszteni H. serkenteni P. buzdítani A. G. KO.

Accepta complacentia: kedves szolgálat L. tetszeni kívánó szándék P. tetsző kedveskedés A. KO. elfogadott kedvezés G.

Acceptare: 1. venni W. H. P. bevenni W. H. L. KO. felvenni L. elvenni P. átvenni A. G. — 2. helyen hagyni L. elégségesnek tartani P. kedvelni W. H. javalni L. elfogadni P. A. G. KO.

Acceptio: válogatás L. P. G. kedveskedés A. kedvezés KO.

Accceptor personarum: személyválogató L. P. A. G. KO.

Accersire: előhíni W. H. behíni L. őszvehíni P. A. G. KO.

Accessorium: eset W. H. pör cikkelye L. rész P. járulék A. G. KO.

Accipere: 1. venni W. H. G. A. KO. érteni L. P. — 2. felvenni W. H. P. A. G. Kérni L. nyerni P. vállalni G. KO. kapni KO.

Acclamare: kiáltani W. H. L. hívni P. A. G. KO.

Accusare: vádolni W. H. L. P. A. G. KO. keresni L. bevádolni P. A. KO. vádaskodni KO. vádat emelni KO.

Accusatio: vádolás W. H. L. A. G. bevádolás P. vádemelés KO.

Accusator: vádló L. G. KO. vádoló P. perbevádoló A.

Acquirere: keresni W. H. L. megszerezni L. KO. szerezni L. P. A. G. KO. venni L. nyerni L. P. nyerni és találni L. találni W. H. L.

Aquisititium: keresett W. H. szolgáltat által nyert L. adomány által szerzett P. szerzett P. G. szerzeménycs A. nyert A. G. közszolgáltatkkal szerzett; adományúl szerzett KO. király adománya L.

Aquisitio: 1. keresés W. H. L. megkeresés H. kereset W. H. A. G. megszerzés P. A. G. KO. megnyerés L. szerzés A. G. KO. visszakövetelés G. visszakeresés A. követelés A. G. KO. lelés H. találás L. — 2. szerződés; szerzőlevél P. — 3. per L.

Aquisitio proposita: előadott vád P. A. G. követelés KO.

Aquisitioni parere: engedni a keresetnek W. H. A. G. törvénynek ereszkedni L. keresetre felelni P. követelésnek engedni KO.

Acquisitor: 1. szerző P. A. G. KO. — 2. kereső W. H. L. A. G. KO. a ki perel L.

Acquisitum: keresmény W. H.

Aquisitus: keresett; keresetből jött W. H. L. nyert; talált; adatott; megkeresett L. szerzett L. P. A. G. KO. adományúl nyert KO.

Acriter: igen keményen W. H. keményen L. P. A. G. KO.

Actio: 1. per W. H. L. kereset L. P. A. G. KO. keresetlevél P. A. G. vád P. A. vádlevél P. panasz A. G. felelet W. H. L. dolog L. ügy A. G. peresügy KO. — 2. cselekedet P. cselekvény G. — 3. pörlekedés; törvénynek folyása L. törvénykezés A. KO.

Actio judiciaria: törvényből való kereset W. H. bírói ítélet P. bírói cselekvény G. törvénykezés A. per KO.

Actio principalis: főképen való kereset W. H. főkereset P. A. derék dolog L. derék kereset L. P. G. KO.

Actio proposita: elővetett dolog; elővetett kereset W. H. kereset L. előadott kereset L. P. A. KO. feladott kereset; beadott kereset G. feladott vád P.

Actionem proponere: feleletet tenni W. H. pert indítani L. keresetlevelet előadni P. keresetet előadni A. keresetet előterjeszteni G. keresetet indítani KO.

Actionis declaratio: actio megmagya-

rátja W. H. felelet L. vádlevél feltétele P. keresetlevél A. G. kereset előadása KO.

Actor: felperes W. H. L. P. A. G. KO. peres L. perlekedő A. G. KO. kereső G. sérelmes L. ügyvédő P.

Actrix: asszony személy felperes P. felpereső KO.

Actu: abba az időbe P. valósággal A. G. tényleg KO.

Actus: tehetség W. L. tett P. A. G. tétel P. gyakorlás; véghezvitel L. cselekedet L. KO. cselekvés P. A. G. KO. cselekvény A. G. KO.

Actus potentiarius: hatalom W. H. L. hatalmasság L. hatalmasságbeli eset P. hatalmas cselekedet W. H. L. hatalmaskodási tett A. G. hatalmaskodás L. P. A. G. KO.

Actus potentiarius maior: nagyobb hatalom W. H. L. nagyobb hatalmaskodás P. A. G. KO.

Actus potentiarius minor: kisebb hatalom W. H. L. kisebb hatalmaskodásbeli tett P. kisebb hatalmaskodás P. A. G. KO.

Actus violenti minores: kisebb hatalom W. H. L. kisebb hatalmaskodás P. kisebb hatalmaskodási erőszaktetelek A. kisebb hatalmaskodási erőszakosságok G. kisebb hatalmaskodások KO.

Actus violentus: kisebb hatalom W. H. L. kisebb hatalmaskodás P. erőszakoskodás A. G. KO.

in Actum deducere: cselekedni L. tetté változtatni P. végrehajtani G. fogantositani A. cselekvés terére vinni KO.

Adducere conspectui: eleibe hozni L. eleibe állítani P. A. G. valakinek színe elé vinni KO.

Adeptio: lelemés W. H. lelés H. találás; keresés L. szerzés P. A. G. megnyerés W. H. L. KO. nyérés A. G. KO.

Adeptus: talált W. H. L. szerzett L. P. G. keresett A. nyert A. G. KO.

Adhaerere: ragaszkodni W. H. L. A. G. KO. követni P.

Adimere: elövenni W. H. elvenni L. elrontani P. A. G. semmivé tenni P. megsemmisíteni KO.

Adimplere: beteljesíteni W. H. L. teljesíteni P. A. G. KO.

Adipisci: birni kezdeni L. birtokba jutni P. valamihez jutni A. G. KO.

Adjudicare: 1. megítélni W. H. L. P. G. ítélni P. A. G. elbírálni KO. — 2. visszavenni L. vissza ítélni A. KO.

Adjutorium: segítség W. H. L. P. A. G. KO.

Adjuvare: megsegélni W. H. segíteni W. H. P. A. G. megsegíteni L. segítségére lenni KO.

Administrare: 1. rendelni W. H. A. hirdetni L. P. munkálni G. — 2. megszolgáltatni W. H. beszolgáltatni W. H. L. általadni P. A. G. kiadni A. G. kiszolgáltatni L. P. KO. — 3. kormányozni P. kezelni A. G. KO.

Administrare impensionem iudicii: törvényt tenni W. H. L. törvénytételt sáfárolni A. bíraskodást szolgáltatni G. törvénytisztogatást végbevenni P. KO.

Administratio: beszolgáltatás W. H. gondviselés L. kezelés A. G. KO.

Administratio tutelae: tutorság beszolgáltatása W. H. tutorság gondja viselése L. gyámság P. A. G. gyámság kezelése KO.

Administrator: a ki szolgált W. A. G. KO. a ki ejt H. a ki szerez L. a ki szerez és szolgált P.

Administrator proventuum: jövedelmeknek beszolgáltatója W. H. L. jövedelmeknek beszedője P. jövedelmek kezelője A. G. jövedelemkezelő KO.

Admittere: 1. ereszteti W. H. L. hagyni: mellébocsátani; elhinni; kibocsátani L. engedni P. megengedni W. H. P. A. G. KO. bocsátani A. G. KO. — 2. bevenni W. H. L. P. megérteni; elővenni L. elfogadni A. helyet adni G. KO.

Admonere: kínálni W. H. inteni W. H. L. megkínálni W. H. L. KO. meginteni P. A. G. KO.

Admonitio: 1. kínálás; intés W. H. L. megkínálás W. H. L. KO. megintés P. A. G. KO.

Admonitio iudicialis: törvény szerint való megkínálás L. törvényes megintés P. A. G. KO.

Admonitio simplex: közkínálás W. H. L. egyszerű megintés P. A. G. KO.

Admonitionem peragere: meginteni L. megintést véghez vinni P. megintést megtenni G. intést megtenni A. KO.

Admonitus: kínált ember W. H. L. megintetett P. megintett A. G. megintett fél KO.

Adoptare in filium: fogadott fiúvá venni W. H. fiúvá fogadni L. P. A. G. fiukép örökbe fogadni KO.

Adoptatus: fogadott W. H. L. A. G. KO. örökbe fogadott P.

Adoptio: fiúvá fogadás W. H. L. örökbe fogadás P. A. G. KO. fiúfogadás L.

Adoptio fraternalis: lásd „fraternalis adoptio“ alatt.

Adstipulari: tartani L. bizonyítani P. A. KO. számitani G.

Adstringere: enyhíteni W. H. megkötelezni L. határok közé szorítani P. megzorítani A. G. KO. kötni valamivel KO.

Adstringi legibus: törvényhez kötelezni L. törvényvel köteleztetni P. A. G.

Adulterium: paráznaság W. H. L. P. A. G. ágy megfertőztetése P. házasságtörés KO.

Adulterium committere: paráznaságban leledzeni W. H. L. paráznaságban találni P. paráznaságot elkövetni A. G. házasságtörést elkövetni KO.

Adulterium violens: erővel való paráznaság W. H. erőszak szerint való paráz-

naság L. fehérszemélyen való erőszak P. erőszakos paráznaság A. G. KO.

in Adulterio violenti deprehensus: erővel való parázna W. H. kit megtapasztalnak, hogy erőszak szerint paráznaságot cselekszik L. erőszakos paráznaságban találtatott P. rajta kapott erőszakos házasságtörő G. erőszakos házasságtörősen kapott A. KO.

Adumbratus: árnyékozott W. palástolt H. titkos G. alattomos A. KO.

Adversa pars: 1. peres fél W. peres W. H. L. — 2. más fél L. ellenkező fél P. ellenfél P. A. G. KO.

Adversarius: ellenség W. H. L. P. A. G. KO. ellen G. peres L. ellenfél P. A. G. KO.

Advocatus: hivatalos W. H. érette szóló; a ki valaki mellett szól L. szószóló W. H. L. prokátor L. P. ügyvéd P. ügyvéd P. A. G. KO.

Aemulus: a ki valakinek rontására jár H. irigy A. agyarkodó KO. vetélytárs; vetelkedő G. ellenség L. P. KO. ellen A.

Aequa sorte: egyenlően P. A. G. KO.

Aequalem divisionem sortiri: egyenlő részt venni W. H. egyenlő résznek illetni L. hasonló részt adni P. egyenlő részt kapni A. G. KO.

Aequalis: egyenlő W. H. A. G. KO. egyforma P.

Aequaliter: egyenlőképen W. H. egyaránt L. A. egyformán P. egyenlően G. KO.

Aequi parari: egyenlőnek lenni W. H. L. P. A. G. KO.

Aequipollens: annyierő L. felérő A. G. KO.

Aequitas: méltóság; igaz ítéletről való igazság L. egyenlőség P. A. G. igazság L. A. G. KO. igazságosság A. méltányosság KO.

Aequivalens: hasonlatos és egyenlő W. H. hasonló L. P. hasonlertékű A. G. egyenlertékű KO.

Aequivalentia: hasonbecs A. egyenlerték G. KO.

Aequus: igaz W. H. L. A. G. KO. igazságos L. P. A. G. KO. méltó; méltó s igaz L. egyenes L. P. A. méltányos A. G. KO.

Aestimare: megbecsülni W. H. L. P. A. G. KO. becsülni W. H. L. P. A. G. KO. becsét megállapítani KO.

Aestimare et taxare: megbecsülni W. H. L. P. megbecsülni és értékesíteni G. megbecsülni és ározni A. becsü összegét megállapítani KO.

Aestimatio: 1. bücs W. H. becsár P. becsü L. P. A. G. KO. — 2. becsülés W. H. megbecsülés W. H. P. becsültetés P. megbecsültetés A. becslés G.

Aestimatio communis: 1. közbücs W. H. L. közbecsü L. A. G. KO. közönséges becs; közönséges becsü; közönséges becsár P. közbecsár A. közös becsü G. — 2. bücsület L. P. becs A. G. érték KO.

Aestimatio condigna: méltó bücs

W. H. méltó becsü L. illendő becsár P. il-
lendő becsü A. illő becsü G. igaz becsü KO.

Aestimatio perennalis: örökboes
W. H. L. örökbecsü W. H. L. A. G. KO.
örökös becsár; örökös becsü P.

Aestimatio perennis: örökboes W.
H. örökös becsü P. örök becsü A. G. KO.

Aestimatio possessionaria: birtok
becsülése P. birtok becsüje A. G. birtok
becsü KO.

Aetas: idő W. H. L. kor P. A. G. vala-
kinek koros volta P. életidő G. életkor KO.

Aetas illegitima: lásd „illegitima
aetas“ alatt.

Aetas legitima: lásd „legitima aetas“
alatt.

Aetas perfecta: lásd „perfecta aetas“
alatt.

Aetas transacta et expirata:
meghaladt kor P. eltelt és mult kor A. G.
KO.

Aetatem attingere: időt megérni W.
H. L. kort elérni P. A. G. KO.

Aetate major: idővel nagyobb W. H.
L. korosabb P. korra nézve idősb A. G. élet-
korát tekintve idősebb KO.

Affectus: indulat L. P. KO. hajlandó-
ság A. G. hajlam G.

Afficere: illetni W. H. L. P. A. G. KO.

Affinis: sógor L. P. A. G. KO.

Affinitas: sógorság L. P. G. A. KO.

Afirmans: állító P. G. igenlő A. el-
ismerő KO.

Afirmare: bizonyítani W. H. vallani
L. erősíteni P. A. G. állítani A. G. KO.

Afirmatio: bizonyítás W. H. erősítés

P. igenlés A. állítás G. elismerés KO.

Agazonum magister: lovászok mes-
tere W. H. L. lovász mester P. A. G. KO.

Agens: 1. kereső W. H. a ki a pert for-
gatja L. munkálódó P. ügykereső A. G. a
ki keresetet indít KO. — 2. mások közt
levő W. H. L. kormányzó P. hivatalkodó
A. eljáró G. KO.

Ager: mező L. A. G. KO. puszta föld P.
szántó föld A. G. föld L. P. A. G. KO. gye-
p L. P.

Agere: 1. cselekedni W. H. L. P. A.
KO. mivelni L. bánni valamivel P. telje-
síteni G. tenni A. G. — 2. keresni W. H.
hozzá szólni L. kereskedni P. fellépni A. G.
KO. jární W. H. L. törvénykezni P. A. G.
eljárni G. KO. ügyködni A. G. perelni W.
H. L. munkálkodni P. pertindítani A. tör-
vény előtt föllépni; keresetet indítani; fel-
pereskép föllépni KO. — 3. lenni L. P. A. G.
tartózkodni KO.

Agere et procedere: perelni W. H. L.
G. kereskedni P. ügyködni és pörlekedni
A. G. pert indítani s folytatni KO.

Agere in processu causae: pernek
folyásában lenni W. H. pört forgatni L.
perbe állni P. KO. perfolyamatban ügy-
ködni A. perfolyamban ügyködni G.

Agger: gát W. H. P. G. KO. gát és
jászol L. töltés A. G.

Aggravare: 1. megbüntetni L. bün-
tetni A. G. KO. sújtolni A. sújtani KO. —
2. marasztalni P. A. G. KO. elmarasztalni
G. terhelni A. G. KO. kényszeríteni L.

Aggregatus: összegyűlt A. KO. meg-
gyűlt P. G.

Aggredi: jöni W. H. reájöni L. megtá-
madni P. A. G. KO. reámenni W. H. L.

Aggregare: egybegyűjteni W. H. L. P.
A. KO. egybehívni G. gyűjteni A. G. össze-
gyűjteni A. G. KO.

Aggressor: reáment ember; verekedő
W. H. L. gonosz ember L. megtámadó P.
A. G. KO.

Aggressus: megtámadtatott P. megtá-
madott A. G. KO.

Agitur: per vagyon W. H. L. követelés
indítatik P. törvénykezés van A. G. perel-
nek KO.

Agnatio: fiu ágról szállott rokonság
W. H. fiu ágról való rokonság L. atyáról
való rokonság P. firokosság; fiági rokonság
A. G. fiágról származott rokonság KO.

Agnatus: fiuág W. H. férfini ágbeli
atyafi; atyai ágról való atyafi; férfini ágról
való atyafi L. atyáról való rokon P. férfiág-
béli rokon; firokon A. G. fiági rokon; fi-
ágon levő rokon KO.

Alienari: eladni W. H. elidegeníteni
W. H. L. P. A. G. KO. elkötni L. vesztgelni
kezdeni L. eladogatni P.

Alienari: elidegeníttetni W. H. elide-
genülni L. kikölni L. máshoz kerülni KO.
idegen kézre jutni KO.

Alienatio: idegenítés W. H. elidegeni-
tés L. P. A. G. KO.

Alienigena: idegen nemzet W. H. ide-
gen gazda L. idegen L. P. A. G. KO. idegen
ember P. idegen származású ember A. G.

Alienus: idegen W. H. L. P. A. G. KO.
más L. P. KO. másik A. G.

Alienus effici: elszakadni L. megsza-
kadni P. idegenné válni A. KO. idegenné
lenni G.

Alienus sanguine: idegen W. H. L.
egymáshoz idegen P. vérségre egymástól
különböző A. G. KO.

Allegare: 1. mondani W. H. L. P. G.
KO. bizonyítani W. H. állítani P. A. G. KO.
hányni-veetni L. behozní L. elővetni L. ma-
gyarázni P. kijelenteni P. emlegetni L. P.
forgatni L. erősíteni P. vitatni A. G. KO.
föllhozní A. KO. előhozní A. G. hivatkozní
A. G. KO. előadni G. okul felhozní KO. —
2. felelní W. H. L. beperesíteni A. G.

Allegata: püres beszéd L. felelet L.
püres előszámlált beszéd vagy felelet L.
perbeliszóváltás vagyis feleselés P. szóvál-
tás P. A. G. szóváltólag felhozottak A. fel-
hozottak A. KO. előadottak KO. perben felho-
zottak KO. perben elmondottak KO.

Allegatio: allegatio W. H. hivatkozás

A. G. KO. beszéd L. forgatás L. felelés L. állítás P. A. G. KO. szóváltás P. A. G. KO. felelés A. előadás A. G. válasz G.

Allegationem facere: elő emlékeztet beteljesíteni W. H. dolgát forgatni L. szóváltást tenni P. KO. perbeszédet tenni A. G.

Allicere: unszolni W. H. csábítani A. G. elcsábítani KO.

Allodium: major W. H. L. A. KO. majorság P. G.

Alveus: árok L. meder A. G. KO.

Ambiguitas: kétség W. H. L. P. A. G. KO. kételkedés L.

Ambiguus: kétséges W. H. L. P. A. G. KO.

Ambitus regni: ország környéke W. H. L. ország határa P. ország kerülete P. ország köre A. ország része G. ország területe KO.

Amens: balgatag W. esztelen W. H. P. A. G. KO. ész nélkül szűkölködő W. H. bolond L. elméjében megfoghatkozott L. eszelős L. A. KO. kába L. félszű P. tébolodott A. G. KO.

Amictus: ruházat W. H. L. P. A. G. KO. öltözet A. G. KO.

Amissio: vesztés W. H. L. G. elvesztés P. KO. veszteség A.

Amissus: elveszett L. A. G. KO. eltulajdonított P.

Amittere: elveszteni W. H. L. P. A. G. KO. veszteni KO.

Amovere: kikergetni L. elüzni P. üzni A. G. kergetni KO.

Ampliare: megöregbíteni W. H. öregbíteni L. bővíteni P. nevelni G. gyarapítani A. KO.

Amplificare: gazdagítani L. P. A. G. KO.

Animi unitas: elmének engedelmes volta W. H. elmének gyenge, erőflen volta L. gyenge természet P. könnyen hívőség P. könnyelműség A. G. könnyű gondolkozás KO.

Animus: 1. lélek W. H. L. P. A. G. KO. elme W. H. L. szű L. szív A. G. — 2. akarat W. H. L. szándék L. hajlandóság P. hajlam A. KO. ösztön G.

Annectere: hozzáragasztani P. általadni P. hozzákapcsolni A. hozzáadni G. hozzá csatolni G. KO.

Annihilare: semmivé tenni W. H. semmivé tenni L. megsemmisíteni P. A. G. KO. megmásítani G. semmibe venni KO.

Annihilari: semmit nem használni L. semmivé lenni KO.

Annuentia: engedelem L. beleegyezés A. KO. egyezés G.

Annuere: engedni W. H. ígéretet tenni L. jóváhagyni P. helybenhagyást engedni P. helyben hagyni A. G. megegyezést adni A. G. KO. beleegyezni KO.

Annulatus: gyűrűs L. G. gyűrűt viselő P. A. gyűrűvel ékeskedő KO.

Annulatus: erőflen W. H. L. megsemmisített P. A. G. KO.

Annus discretionis: változó esztendő W. H. jó és gonosz megválasztásának ideje L. okos gondolkodás ideje P. értelmesség éve A. G. KO.

Annus nubilis: lásd nubilis.

Antiquus: régi W. H. L. P. A. G. KO.

Aperte: nyilván W. H. L. A. KO. világosan P. A. G. KO.

Aperto Marte: szemben való viadalal L. ütközet által P. nyílt ütközetben A. G. nyílt csatában KO.

Apparere: jelen lenni W. H. megjelenni P. G. A. KO.

Apparet: kijelentetik W. H. nyilvánvaló L. megtetszik L. A. G. megtudják P. nyilvánosság P. világosan tudva van A. tudva van G. kiténik KO. felvilágosít KO.

Appellare: appellálni W. H. appellációban vinni L. feljebb vinni P. A. G. KO.

Appellatio: 1. appelláció W. H. L. kérdés W. H. L. felvétel W. H. kívánság L. kérdés L. feljebbitel P. A. G. feljebbezés G. KO. kérdés P. — 2. nevezet W. H. L. P. A. G. szó L. név A. G. elnevezés KO.

Appendiculum: fiatalja L. ragaszték P. pótlék A. G. toldalék KO.

Applicare manibus suis: kezéhez venni L. A. G. KO. magához venni P.

Applicari: maradni W. H. szállani W. H. L. P. elfoglaltatni A. háramlani A. KO. lefoglaltatni G. bárulni G.

Apprehendere: elfoglalni W. H. L. átvenni P. A. G. KO. magáévá tenni A. G. birtokba venni A. G. KO.

Apprehensio: birtokba vétel A. G. KO.

Approbare: 1. esmerni W. H. elhallgatni L. elnézni P. G. KO. helyeselni A. — 2. helyin hagyni W. H. L. jóváhagyni W. H. A. helyén és erejében hagyni L. írva hagyni L. jóvalni L. helyben hagyni P. A. G. KO. erőben hagyni KO.

Approbatio: jóváhagyás W. H. A. helyen hagyás L. helyben hagyás P. G. KO.

Approbatas: 1. jóváhagyott W. H. helyen hagyott W. H. jóváhagyott H. A. G. KO. jó L. helybe hagyott P. A. G. törvény erőre emelkedett KO. elismert KO. — 2. dicséretes W. H. megrögzött L. P. fennálló KO. meggyökeresedett KO.

Appropriare: elvenni W. H. L. magának venni W. H. tulajdonítani W. H. KO. sajátjává tenni L. magáévá tenni P. váltani P. sajátítani A. el sajátítani A. G. KO.

Aqua: víz L. A. G. KO.

Aquae cursus: vízfolyás W. H. A. G. víznek folyása L. folyóvíz folyása P. KO.

Aquarum decursus: vízfolyás L. A. KO. vizek folyása P.

Aratrum: eke W. H. L. ekealj W. H. L. A. KO. eke után való föld P. ekeföld G.

Aratrum regale: királyi szántóföld L. öreg holdföld L. királyi mérték szerinti egy

eke P. királyi ekealj A. KO. királyi mértékű ekeföld G.

Aratrum regalis mensurae: királyi ekéjéni föld W. H. L. királyi ekealj W. H. L. királyi ekéje mértéke W. H. L. királyi mérték szerint egy eke P. királyi mértékű egy eke A. G. királyi mértékű ekealj A. királyi mértékű ekeföld G. királyi mérték szerint egy ekealj KO.

Arbitrari: vélni A. G. itélni O.K

Arbitrium: akarat L. P. G. tetszés A. elhatározás KO.

(ex) **Arbitrio suo:** maga fejétől L. KO. maga akaratjából L. P. önkényből A. önkényből G.

Archiepiscopus: érsek W. H. L. P. A. G. KO.

Archiepiscopatus: érsek-tiszt L. érseki hivatal P. érsekség A. G. KO.

Aretare: kötelezni L. P. A. ösztönözni G. szorítani KO.

Arestatio rerum: marha tartása W. H. L. dolog letartóztatása P. vagyon lefoglalása A. vagyonfoglalás G. javak lefoglalása KO.

Arguere: gondolni W. H. kihozni belőle L. okoskodni A. G. KO.

Argumentum: ok W. H. A. G. KO. bizonyosság és ok L. bizonyosság P.

Arma: fegyver W. L. P. A. G. KO. hadakozó szerszámok H.

Arma vel insignia nobilitaria: nemességről való czimer W. H. nemesi czimer P. A. G. KO.

Arma militaria: fegyver W. vitézlő fegyver H. hadi szerszámok és fegyver L. katonai fegyver P. A. G. katonai fegyverzet KO.

Armorum insignia: czimer L. P. KO. czimerjel A. G.

Ars: mesterség L. P. A. G. KO.

Ars militaris: vitézségnek tudománya W. vitézség H. hadi szolgálat P. katonai szolgálat A. G. KO.

Articulus: 1. ártikulus W. H. L. cikkely L. P. A. KO. rész L. P. törvénycikely P. A. KO. cikk A. G. — 2 ok L. KO. körülmény A. G. czím P. mód KO. — 3. dolog W. H. L. ügy KO.

Articulus ultimus causae: kereset legvégső cikkelye L. per végezete P. ügy utolsó szakasza A. ügy utolsó szaka G. KO.

Aspirare: fohászkodni W. H. kívánni W. H. A. G. vágyódni H. magának kívánni L. szomjuhozni L. ásitozni; vágyakodni; akarni P. vágni G. áhitozni A. G. KO. sóvárogni A.

Assicurare: biztatni L. bizonyossá tenni P. A. G. KO.

Asscuratio: biztatás W. H. L. erősítés P. értesítés A. biztosítás G. bizonyossá tétel KO.

Assensus: javallat L. egyetértés P. meg egyezés A. G. KO.

Assequi: megkeresni W. H. L. keresni P. hozzá jutni A. G. KO.

Asserere: mondani W. H. L. P. A. jeleníteni L. állítani P. A. G. KO.

Assignare: 1. adni W. H. L. P. A. G. KO. hagyni W. H. tenni L. engedni P. rendelni P. A. G. KO. állítani A. szolgáltatni A. G. juttatni A. KO. általadni P. A. G. KO. kiadni G. KO. kijelölni KO. — 2. számlálni L. hivatkozni A. G.

Assumere: felvenni W. H. L. P. felfogadni W. H. L. magát kötelezni P. felvállalni P. A. venni A. G. magára vállalni A. G. KO. elvállalni G. KO. vállalni KO.

Assumere secum: melléje venni W. H. L. magához venni P. A. G. maga mellé venni P. A. G. KO.

Assumptio: melléje vétel W. H. L. terheknek felvétele W. H. terhe felvétel L. felvétel P. G. maga mellé vétel P. A. G. KO. felvállalás A. tehervállalás KO.

Assumptio oneris: terhek felvétele W. H. terhe felvétel L. teher felvállalása A. teher elvállalása G. tehervállalás KO.

Astruere: mondani W. H. P. írni; belehozni; hozzája felelni L. erősíteni P. állítani P. A. G. KO. bizonyíthatni KO.

Astutia: okosság W. H. álnokság L. fortélyoskodás P. ravaszág A. G. KO.

Attentare: ügyekezni W. H. akarni L. merényleni A. megkísérteni G. merészleni KO.

Attestatio: vallás W. H. L. P. vallatás P. tanúvallatás P. vallomás; tanuskodás; tanúságtétel KO. megbizonyítás W. H. bizonyosság W. H. L. P. bizonyágtétel L. P. KO. bizonyítás L. P. A. G. tanulás A. G. tanúbizonyosság A. KO. tanúság G.

Attestatio rusticana: paraszt ember hite W. H. parasztok bizonyossága L. parasztok bizonyágtétele A. G. paraszt tanúságtétele KO.

Attractus: alperes W. H. L. P. A. G. KO.

Attrahere in litem: perben vonszani W. H. perbe vonni W. H. A. G. KO. törvényben fogni L. reáhinni L. perbe idézni; perbe venni P. perbe fogni A. G. KO.

Ancarius: ludas W. H. L. P. A. G. KO. hiti szegett L. hamis hitű L. P. hitszegő A. G. KO.

Auctoritas: 1. méltóság W. H. L. tiszt és méltóság L. tekintet P. A. — 2. erő W. H. L. hatalom W. H. P. A. G. KO. szabadság P. akarat P. KO. tekintély G. — 3. közmondás P. A. hataly; mondat G. mondás; kijelentés KO.

Auctoritate propria: tulajdon hatalmával W. H. maga fejétől és hatalmából L. tulajdon hatalmánál fogva P. saját hatalmánál fogva A. KO. ön hatalmánál fogva G.

Auctoritatem tenens: a minek méltósága van W. H. a minek becselete van L. a minek hitele van P. a minek tekintete van P. a mi hitellel bír A. G. közhitellel felruházott KO.

Audacia: vakmerőség L. P. A. G. KO. bátorság G.

Audere: merni W. H. L. G. merészelnéi P. A. KO.

Audire: meghallgatni W. A. G. hallgatni H. igazságot eleiben venni L. kihallgatni P. KO.

Auditus: hallomás W. H. L. A. G. KO. hallás P.

Auferre: 1. elvenni W. H. L. P. A. G. kiragadni A. KO. — 2. elővenni W. H. semmivé tenni P. KO. eltörölni P. A. elrontani A. G. megszüntetni KO.

Auferre pro se: magának tartani L. A. G. maga részére elfoglalni P. magának megtartani KO.

Aufugere: elfutni W. H. L. A. G. KO. elszaladni W. H. L. P. elszökni L. A. G. KO. ellillantani P. ellillanni A. KO. megszökni KO.

Augmentare: örökíteni L. szaporítani P. javítani G. öregbíteni A. KO.

Aula regia: királyi udvar P. A. G. KO.

Auranae prior: pirjal W. H. aurana prior H. auranae prior L. uránai perjel P. auránai perjel A. auránai perjel G. KO.

Authenticus: bizonyos W. H. L. méltóságos; hihető: erős L. hiteles P. A. G. KO. közhiteő A.

Auxilium navale: hajós segítség P. G. tengeri segítség A. hajóhadí segítség KO.

Avia: őik W. jobbanya H. L. szépanya L. nagyanya L. P. A. G. KO.

Avitus: ősi W. H. P. A. G. KO. őstől maradt W. H. L. ősről maradt P.

Avus: vkinek eleje W. H. ős W. H. A. G. KO. jobbatya L. nagyapa P. nagyatyja P. A. G. KO.

B.

Baculus: bot W. H. L. P. A. G. KO.

Banatus: bánság W. H. L. P. A. G. KO.

Banus: bán W. H. L. P. A. G. KO.

Baro: úr W. H. L. zászlós úr W. H. A. G. szabad úr L. zászlós A. G. országzászlós A. G. szabad zászlós L. P. szabad zászlós úr L. báró P. KO.

Baro ex officio: báró, király tisztit ki tartja W. H. tiszte szerint való szabad úr L. hivatalbeli báró P. A. hivatalbeli zászlós G. báró tisztet viselő KO.

Baronatus: szabad urak L. báróság P. KO. zászlósság A. G.

Baronatus officium: lásd Officium baronatus alatt.

Bellicus apparatus: hadi készület W. H. L. P. A. G. KO.

Bello capere: fegyverrel megvőnni L. fegyver által elnyerni P. hadban nyerni A. G. haddal elfoglalni KO.

Bellum: had W. H. L. P. A. G. KO. hadakozás L. P. háború P. A. G. KO.

Bellum inferre: hadakozást indítani L. hadat indítani P. A. G. KO.

Benedictio: megáldás W. H. áldás L. P. A. G. KO.

Beneficium: 1. egyházi tiszt W. H. tiszt L. hivatal KO. jóság L. papi tiszt L. egyházi javak és jövedelmek P. javadalom A. G. egyházi hivatal KO. — 2. jótét W. H. A. G. jóakarát L. jótétemény P. A. G. KO. szíveség KO.

Beneficium ecclesiae: egyház tiszté W. H. L. eklézsia jóság P. egyház javadalma A. G. KO.

Beneficium ecclesiasticum: egyházi tiszt W. H. L. papi tiszt L. egyházi jóságok jövedelme P. egyházi javak P. G. egyházi javadalom A. G. egyházi hivatal KO.

Birsagium: bírság W. H. L. A. G. KO. birsagium P.

Bona: jóságok W. H. L. P. A. KO. javak L. A. KO. jók L. birtokok G. vagyon P. A. G. KO. fekvő jóságok KO.

Bona avita: ősi jóságok W. H. L. P. A. ősi birtokok G. ősi fekvő jóságok KO.

Bona conquisita: együtt lelt, keresett jóság W. H. keresett jók L. együtt keresett vagyon P. együtt szerzett vagyon A. G. szerzett vagyon KO.

Bona diripere: megkárosítani L. jóságból elégtételt szolgáltatni P. jóság-hoz nyúlni A. KO. birtokot elvenni G.

Bona et jura possessionaria: jóság W. H. L. P. marha és jóság W. H. örökség és jóság L. javak és jóságok L. jóság és birtokos, jus P. jóságok és birtoki jogok A. birtokok és birtokjogok G. javak és birtoki jogok A. jóságok és birtokjogok KO. fekvő jóságok és birtokjogok KO.

Bona juraque paterna: atyai jóságok W. H. L. P. atyai birtok s jogok G. atyai jóság s jog A. KO.

Bona temporalia: idő szerint való jóságok W. világi jóságok H. jóságok L. P. világi javak P. A. KO. földi javak G. világi birtokok G. világi fekvő jóságok KO.

Bonae famae: jó hírű W. H. L. A. G. jó hírű-nevű P. jó hírnevű KO.

Bonae famae et conditionis: jámbor és tisztességbeli W. H. L. jóhírű és magaviseletű P. A. jóhírű és állapotú G. jóhírű és tisztességes KO.

Bonae fidei possessor: jó módon való birodalom W. H. ki a jóságot igaz úton és jó módjával bírja L. jóllelt birtokos P. A. jóhiszemű birtokos G. KO.

Bono modo: jó módon W. H. P. A. jó móddal L. P. A. G. KO. jó módjával L. jó úton-módon P. kellőleg G. jóhiszeműleg KO.

Bonum: jóság W. H. L. P. A. marha W. H. álló jóság W. H. birtokos jóság P. vagyon A. G. birtok G. fekvő jóság KO.

Bonum commune: közönséges jó L. közönséges dolog P. közjó P. A. G. KO.

Bonum haereditarium: örökös jószág L. P. A. örök birtok G. örökös fekvő jószág KO.

Bonum immobile: veszteg álló jószág W. H. L. jószág L. ingatlan jószág P. A. KO. ingatlan javak P. A. G. KO. ingatlan birtok G. ingatlan vagyon P. G.

Bonum in lite existens: pörben való jószág W. H. jószág, mely pörben vagyon L. perbe vett jószág P. perben álló jószág L. perben álló birtok G. peres jószág KO.

Bonum medium: jó közbenjárás W. H. jó mód L. P. G. jó szere A. KO.

Bonum mobile: ingó marha W. H. marha L. ingó-bingó marha L. ingó jószág L. P. mozduló jószág L. ingó vagyon P. G. ingó javak P. A. G. KO.

Bonum permutatum: cserélt jószág W. H. elcserélt jószág W. H. P. cserébe váltott jószág W. H. csere jószág L. cserében adott jószág L. kölcsönös cserébe adandó jószág P. becserélt jószág A. átcserélt birtok A. G. cserélt birtok G. elcserélt fekvő jószág KO. cserébe adott és kapott fekvő jószág KO.

Bonum publicum: nemzet java L. közönséges jó L. KO. közönséges jó rendtartás L. közjó P. A. G. KO.

Bonum temporale: idő szerint való marha és jószág W. H. világi jószág L. jószág és örökség L. világi javak P. A. KO. világi birtok G.

Bonus: jó L. P. A. G. KO. gyakorlott L.

Breve iudicium: brevis W. H. rövid törvény W. H. L. rövid törvénykezés P. rövid törvénytartás P. rövid törvényszék P. A. G. KO. rövid ítélőszék A. G. rövid törvényszak G.

Brevis causa: rövid per W. H. L. A. G. KO. kurta folyamatu per P.

Brevis evocatio: rövid hivatal W. H. L. rövid idézőlevél P. rövid megidézés A. rövid idézés G. KO.

Brevis causarum processus: rövid per folyása W. H. L. rövid folyamatu per P. KO. rövid perfolyam A. G.

Brevis processus: rövid per P. rövid perfolyam A. KO. rövid eljárás G.

Brevis terminus: rövid törvéynap W. H. rövid mód L. kurta törvényes határidő P. rövid törvényszak G. KO.

Bulla: függő pecsét alatt való levél L. oklevél P. bulla P. A. G. KO.

C.

Cadere: elesni L. A. G. kárhozatba esni P. elbukni KO.

Caedem facere: embert ölni L. KO. gyilkosságot elkövetni P. G. ölni A.

Calcularre: 1. megszámlálni W. H. számbavenni P. A. G. KO. — 2. meghányi

L. megtekinteni, forgatni és reá számlálni L. megfontolni U. A. G. megvizsgálni KO.

Calumnia: patvar W. H. L. patvarkodás P. A. G. KO. perpatvarkodás F. patvarság A.

Calumniare: patvarkodni L. A. G. KO. perpatvarkodni P.

Calumniator: patvaros W. H. L. perpatvarkodó P. patvarkodó A. G. KO.

Calumniose: patvarosul; álnokul L. perpatvarkodóképen P. patvarkodva A. G. KO. perpatvarkodással A. G. patvarkodás módjára KO.

Calumniosus: patvaros L. perpatvarkodó P. patvarkodó A. G. KO.

Cambuca: buzogány W. H. L. P. A. G. KO

Campus: mező W. H. L. P. A. G. KO. nyomás L. gyepl. A. G. KO.

Cancellarius: cancellarius W. H. L. P. cancellár A. G. KO.

Cancellatio: általvonogatás W. H. L. törlés A. G. KO.

Canon: papok rendelése L. egyházi törvény P. A. KO. egyházi szabály KO.

Canones sacri: szent regula W. H. egyházi törvények L. P. A. G. szent kánonok KO.

Canonicus: 1. Kánonok W. H. L. P. egyszerű kánonok A. KO. egyes kánonok G. — 2. római egyházi L. egyházi P. A. G. KO.

Canonista: törvénytudó doctor; római gyülekezetnek törvényének rendelője L. egyházi törvénytudó P. A. G. KO. egyháztudós KO.

Cantor: kántor W. H. L. P. éneklő kánonok A. G. KO.

Capax: alkalmas W. H. KO. alkalmasat P. képes A. G. elegendő; elégséges L.

Capella: kápolna W. H. L. P. A. G. KO.

Capere: 1. fogni L. találni P. KO. foglalni A. nyerni G. — 2. megfogni W. H. L. P. A. G. KO. letartóztatni P. kézre keríteni KO.

Capillos velamine nudatos gestare: hajadon fejet viselni W. H. hajadonnak lenni L. P. hajadon fővel járni A. hajadon fővel lenni G. pártát viselni KO.

Capitalem sententiam incurere: capitalis sententia maradni W. H. fején maradví L. fejevesztő ítéletet hozni vki ellen P. főbenjáró ítélet alá esni A. G. KO.

Capitale de crimine accusare: fejére keresni L. fejevesztést tárgyazó bűn éránt vádolni P. főbenjáró bűnnel vádolni A. G. főbenjáró büntetssel vádolni KO.

Capitalis sententia: capitalis sententia W. H. halálos sententia H. főbenjáró sententia; fején való maradság L. fejevesztő ítélet; fejevesztés P. fejevesztés büntetése P. A. főbenjáró ítélet P. A. G. KO. fejevesztési ítélet A. G.

Capitali sententia convincere: fejezsztés büntetésbe marasztalni P. főbenjáró ítéletben marasztalni A. G. KO.

Capitali sententia convinci: capitalis sententián maradni W. H. fejen, jószágán maradni W. H. L. fejen maradni L.

Capitali sententia ferire: megbüntetni W. H. fejét vétetni L. főbenjáró ítélettel megbüntetni P. főbenjáró ítélet súlya alá vetni A. főbenjáró ítélet súlya alá adni G. főbenjáró ítélet alá vetni KO.

Capitali sententia ferire atque punire: capitalis sententiával büntetni W. halálos sententiával sentenciázni és büntetni H. halálra és fejezsztésre ítélni L. fejezsztés büntetésében marasztalni P. fejezsztésre kárhoztatni és büntetni A. G. főbenjáró ítélettel sújtani és büntetni KO.

Capitali sententia plectendum judicare: fejre ítélni L. fejezsztésre ítélni P. KO főbenjáró ítéleti büntetésre elmarasztalni A. G.

Capitalis inimicitia: fő szerént való ellenség W. fő ellenség H. fő halálos ellenség L. halálos ellenség P. halálos ellenségeskedés A. G. KO.

Capitalis inimicus: ellenség W. H. halálos ellenség L. P. A. G. KO.

Capitalis summa: derék somma W. H. L. derék pénz W. H. L. summa pénz; egész summa; zálogos summa P. tőkepénz A. G. tőkeösszeg KO.

Capitalis summa pecuniae: derék pénz W. H. L. summa P. pénzmennyiség A. pénz G. pénzösszeg KO.

Capitaneus: kapitány W. H. L. P. A. G. KO.

Capite plecti: fejével fizetni W. H. L. megöletni W. H. halállal megbüntetni H. fejét venni W. H. L. P. A. KO. feje esni L. KO. fejtével bűnhesztetni; lefejeztetni A. fejét veszíteni P. KO. fejezsztéssel bűnhődni A. G. KO. fejével lakolni G. fejtével bünteteni G.

Capite punire: fejével büntetni W. H. G. fejtől megfosztani; fejezsztéssel büntetni P.

Capite puniri: fejével fizetni W. H. L. fejének elesni L. fejével lakolni; fejével bűnhődni KO.

Capiti insidiari: fejére leselkedni W. H. fejére törni L. életére törekedni P. élete ellen törekedni A. G. élete ellen törni KO.

Capitis libertatem retinere: fejének szabadságát megtartani W. H. A. G. fejét megváltani L. P. feje szabadságát megmeníteni KO.

Capitis obruncatione ferire: feje elvétélével megbüntetni W. H. fejét venni L. lefejezni P. lenyakazni A. fejtével sújtani G. lenyakazással sújtani KO.

Capitulum: káptalan W. H. L. P. A. G. KO.

Capitulum colectivo nomine: egész káptalan W. H. L. káptalan öszveségesen

P. káptalan együttes névvel A. káptalan együttvéve G. káptalan testilegileg KO.

Captiose: hamisan L. fonákul P. csavargatva A. elcsavarással G. csavarosan KO.

Captivare: megfogni W. H. L. P. KO. elfogni P. A. G. KO. befogni A. G. KO. fogságba vetni A. G. foglyává tenni A. KO.

Captivatio: fogság W. H. L. elfogatás A. G. fogságba kerülés KO.

Captivator: megfogó W. ki megfogja L. letartoztató P. G. befogó A. elfogó KO.

Captivitas: fogság W. H. L. P. A. G. KO.

Captus: ösztönözötve P. elfogulva A. G. KO.

Caput: fő W. H. L. fej W. H. L. P. A. G. KO.

Caput capite compensare: fejével megfizetni W. H. főért fővel fizetni L. fejet fejtért adni P. fejet fejtért forbáltani A. KO. fejet fejjel megtorolni G.

Caput nudatum: meztífő W. H. hajadon fő L. P. A. G. KO.

Caput principale: kiváltképen való fő W. H. főeleje és öregbik atya vkinek L. háznép feje P. család fő A. G. KO.

Carcere: fogság W. H. L. G. tömlőz W. H. L. A. G. KO. fogház L. P. rabság P. börtön A. KO.

Cardinalis: kardinális L. P. bibornok G. bíboros A. KO.

Carere: 1. szükölködni W. H. valami nélkül lenni L. P. A. G. nem lenni L. valami nélkül maradni A. G. KO. hiányozni KO. — 2. megfogytokozni W. H. elvesztani W. H. L. P. A. G. elesni valamitől A. KO. — 3. hátra hagyni L. uralkodni tudni P. ment lenni KO.

Carere firmitate: erősségtől megfogytokozni W. H. megerőtlenedni L. erőtelen lenni P. erő nélkülivé lenni A. érvénytelen lenni G. erejét veszteni KO.

Carnifex: hóhér L. P. G. bakó A. KO.

Carnis unio: lásd unio carnis.

Cassare: semmissé tenni L. megvetni, semmivé tenni P. megsemmisíteni P. A. G. KO. megszüntetni A.

Cassari: megszünni W. H. G. KO. semmiben mulni; elbomolni L. semmivé lenni KO.

Cassatus: semmi W. H. semmire kellő L. eltörölt P. A. G. KO.

Castellum: kastély W. H. L. P. A. G. KO.

Castigare: megverni W. H. L. megfeddani W. H. P. megbüntetni L. P. A. büntetni G. KO. fenyíteni A. G. megfenyíteni KO.

Castigatio: megbüntetés L. G. KO. büntetés P. bűnhesztés A.

Castitas: tiszta élet P. szüzesség A. G. KO.

Castitatem perpetuam observare: nőtelen maradni P. örök szövetséget tartani A. örök szüzességben lenni G. örök szüzességben maradni KO.

Castra: tábor L. P. A. G. KO.

Castrum: vár W. H. L. P. A. G. KO.

Castrum finitimum: végvár W. L. P. A. G. KO.

Casu: mindenesetre P. történetesen A. KO. esetleg G.

Casus: 1. eset W. H. L. P. A. G. KO. ok L. alkalom KO. — 2. dolog W. H. L. ügy L. P. G. ügyes-bajos dolog A.

Casus contingens: történetes dolog W. H. történet szerént való dolog W. H. L. történet L. történetből való dolog L. P. történetből való eset; véletlen P. véletlen eset P. KO. történetes eset A. G. véletlenség KO.

Casus non contingens: történetlen dolog W. H. nem történetből való dolog L. nem történetes eset A. G. nem véletlen eset KO.

Caterva hominum: emberi sereg W. sereg H. sok nép gyűlése L. sereg ember összegyűjtése P. csoport emberek A. emberek serege G. embercsoport KO.

Catholica fides: római hit L. keresztén hit P. közönséges keresztény hit A. katholika hit G. katolikus vallás KO.

Causa: 1. ok L. P. A. G. KO. — 2. dolog W. H. L. P. KO. eset P. A. G. KO. ügy W. H. L. A. G. KO. — 3. per W. H. L. P. A. G. KO. törvény W. H. L. peres vagy ügyes-bajos dolog P.

Causa civilis: polgári per W. H. L. P. KO. városi per A. G.

Causa criminalis: büntetendő per; büntető vétek W. H. főben járó dolog; főben járó vétek; főben járó per L. büntető per H. P. A. G. büntetést maga után vonzó eset; felségstértés vétke P. bűnvádi ügy A. bűnvádi eset G. büntető ügy G. KO. bűnügy KO.

Causa impignoratitia: zálogos jószág felől való törvénykezés L. zálogos per P. zálogos ügy A. KO. zálogügy G.

Causa principalis: főképen való derék per W. H. derék dolog W. H. L. derék pör L. főper; anyaper; főkereset; derék kereset P. főügy A. G. KO.

Causa successiva: azon ok L. folyvásti ok A. következmény G. folytonosan ható ok KO.

Causae negotiorum arduorum: nagy dolgokban járó per L. terhes dolgok iránt való ügyek P. fontos tárgy iránti perek A. fontos tárgy feletti perek G. nagy jelentőségű perek KO.

Causam ad effectum perducere: pört megnyerni L. pert végrehajtani P. pert elvégezni A. pert bevégezni G. pert keresztül vinni KO.

Causam ad finem perducere: pört véghez vinni L. pert befejezni A. G. KO.

Causam agere: ügyet viselni W. H. pert forgatni, viselni L. perre nézve munkálkodásban lenni P. per iránt cselekedni A. G. per dolgában eljárni KO.

(in) Causam attractus: alperes W. H. L. A. G. KO. perbe idéztetett; perbe vett fél P. panaszlott G.

(in) Causam attrahere: perbe vonni W. H. P. A. G. perbe fogni W. H. L. KO. törvénybe idéztetni P. perbe venni A.

Causam consequi et habere: perben eljárni W. H. mindvégiglen törvényt állani L. pert bevégezni P. perben kellő véget érni és kapni A. perben kellő véget érni és nyerni G. pert végig folytatni és befejezni KO.

(in) Causam convenire: perbefogni W. H. L. A. G. KO. perbe venni P.

(in) Causam convenire et attrahere: perbe fogni és udvarba híni W. H. törvény elé híni; perben fogni és törvényre híni L. perbe idézni P. perbe idézni és vonni P. A. G. KO. perbe hívni és fogni KO.

(in) Causam conveniri: pörölni L. törvénybe állani P. perbe vonatni A. G.

Causam dirigere: pert vinni P. KO. ügyet vinni A. G.

Causam discutere: pert meglátni W. H. pert látogatni L. ügyes-bajos dolgot megvizsgálni P. ügyet megvitatni A. ügyet vitatni G. peres ügyet megvitatni KO.

Causam inchoare: pert kezdeni W. H. L. ügyes-bajos dolgot elkezdni P. ügyet kezdeni A. G. ügyet megkezdeni KO.

Causam in superiorem sedem transmittere: tovább menni a perben W. pert venni H. pert a felsőbb bíró eleibe által küldeni P. pert a felsőbb törvényszék elébe küldeni A. G. peres ügyet a felsőbb törvényszék elébe küldeni KO.

Causam levare: lásd levare causam.

Causam litemque suscitare: pert indítani W. P. A. G. valakire támadni és perelni L. perelni L. KO. ügyet és pert indítani A. ügyet és pert kezdeni G. keresetet indítani s pert támasztani KO.

Causam movere: pert indultatni W. H. pert kezdeni W. H. L. P. A. G. pert indítani L. A. G. KO.

Causam obtinere: ügyet megnyerni W. H. P. A. G. pert megnyerni L. KO.

Causam prosequi: pert keresni W. H. pörölni; pert viselni L. pert folytatni P. KO. ügyet indítani A. ügyet folytatni A. G. ügyet megindítani; ügyet előmozdítani G. peres ügyet folytatni KO.

Causam suscitare: pert kezdeni W. H. pert indítani W. H. L. P. A. G. KO. megkeresni L. pert elkezdni A. ügyet elkezdni G. pert támasztani G. KO. peres ügyet megindítani KO.

Causam terminare: pert végezni W. H. pert elvégezni L. ügyes-bajos dolgot elintézni P. ügyet bevégezni A. G. peres ügyet elintézni KO.

Causans: perlő; perpatvarkodó W. H. peres W. H. L. törvénykező W. A. törvény útján kereskedő; perlekedő fél P. fél; peres fél P. KO. perlekedő P. A. G. KO. ügyködő G.

Causarum et litium supportatio: perek gondviselése W. H. L. perekre való felügyázat és gondoskodás P. ügyek és perek gondviselése A. G. KO.

Causarum directio: perek igazgatása W. H. pereknek fogása L. peres dolgoknak kormányozása P. ügyvitel A. G. KO.

Causarum persecutio: pernek igazgatása W. H. törvénykezés L. dolgok előmozdítása P. ügyek előmozdítása A. G. perfolytatás KO.

Causarum processus: pereknek folyása W. H. törvénynek folyása L. per P. A. KO. eljárás G.

Causa ventilatur: per vagyon W. H. L. per forog L. kérdésben van; ügyes-bajos dolog foly P. ügy vitattatik A. G. per foly; peres ügy foly KO.

Causidicus: 1. ügyvéd P. KO. ügyész A. G. 2. perlekedő A. G.

Cautela: őrv P. ovat A. előny G. óvatosság KO.

Cautio de evictione: evictio L. szavatosságról biztosítás A. szavatossági biztosítás G. szavatossági biztosíték KO.

Cautio expeditoria: lásd expeditoria cantio.

Cautio fide jussoria: kezesesség W. H. L. P. biztos kezesesség A. G. KO.

Cautio tutoria oltalmazó biztosítás A. óvó biztosítás G. védelmező biztosítás KO.

Cautus: okos W. H. L. vigyázó P. A. G. óvakodó A. G. óvatos KO.

Cavere: okosan cselekedni W. H. megőni magát L. vigyázni L. P. A. G. KO. őni; emlékeztet tenni P. óvást tenni A. tartóztatni magát; fenntartani G. távol tartani; gondoskodni KO.

Cavillatio: patvar W. H. idővesztő fogás L. törvénytelen kifogás P. tétozás L. P. alaptalan kifogás; szöcsavarás A. G. üres kifogás; gáncsoskodás KO.

Cedens: a ki illik és jut W. H. valaki részére való L. illető P. A. G. eső KO.

Cedere: 1. engedni W. H. A. G. elállani mellőle; ellenni valami nélkül L. abban hagyni P. felhagyni P. A. lemondani A. G. KO. letenni A. G. átadni G. átengedni; visszalépni KO. — 2. szállni W. lenni valakie W. H. jutni valakinek W. H. L. P. A. G. KO. illetni L. KO. esni P. G. KO. maradni P. háramlani; menni A. háramolni G. betudni KO. — 3. tudatni L. P.

Cedere ad portionem judicariam: bírónak jutni W. H. törvénytevő bírónak jutni L. bíró részére esni P. bírót illetni A. bírónak esni G. bírónak jutni KO.

Cedere liti: lásd liti cedere alatt.

Celare: eltitkolni W. H. L. P. A. G. KO

Celator: a ki eltitkol L. eltitkoló A. G. KO.

Celebrare: 1. hirdetni L. tartani P.

A. G. KO. — 2. szolgálatni W. H. tenni A. G. véghez vinni A. KO. eszközölni G. **Celebrari:** lenni W. H. L. KO. folyti L. történni; keletbe lenni; végbe menni P. létesülni KO.

Celebratio: 1. szolgálat W. H. vele élés L. keletbe hozás P. A. KO. — 2. szolgálatás W. H. véghezvitel P. KO. tartás A. G. eszközzés G. KO.

Censere: állítani W. H. tartani P. A. G. tekinteni P. A. G. KO. vélni A. G. feltüntetni; itélni KO.

Certificans: bizonyossá tevő W. H. hírré tevő; értesre adó L. tudósító személy P. értesítő A. G. KO.

Certificare: bizonyossá tenni W. H. L. tudósítani P. A. értesíteni G. KO.

Certificatio: bizonyítás W. H. L. tudósítás A. G. értesítés G. KO.

Certior esse: bizonyosbna lenni W. bizonyosba lenni H. bizonyosnak lenni L. tudni A. G. tudomása lenni KO.

Certus: 1. nyilvánvaló W. H. L. bizonyos W. H. L. P. A. G. KO. biztos A. G. KO. határozott KO. — 2. némely P. A. G. némely bizonyos L.

Cessare: szünni W. megszünni W. H. L. P. A. G. KO. leszállni; megállani L. enyészni P. erőtlenné lenni KO.

Cessio: engedelem W. H. engedés W. H. L. megegyezés, lemondás P. átengedés A. G. KO.

Christicola: keresztény W. H. L. P. keresztény hív A. G. keresztény hívő KO.

Citare: idézni W. H. L. A. G. KO. híni W. H. törvényre inteni; reá híni L. törvénybe idézni P. perbe idézni A.

Citare ad judicium: törvény elébe híni A. G. törvény elé idézni KO.

Citatio: idézés W. H. L. A. G. KO. reá hívás L. törvénybe idézés; idéztetés; törvénybe idéztetés P.

Citatio facie ad faciem facienda: reá hívás szemtől szemben L. személyes törvénybe idéztetés P. idézés szemtől szembe A. személyesen leendő idézés G. szemtől szemben való megidézés KO.

Civilis: 1. polgári L. P. A. G. KO. — 2. polgári szokás szerint való W. H. L. római jogi KO.

Civis: polgár W. H. L. P. A. G. KO. szabad városi polgár W. H. városbeli városbeli polgár L. nép P.

Civitas: 1. város W. H. L. P. A. G. KO. kerített város W. H. kerített kolcos város L. kulcsos város L. A. zárt város G. — 2. köztársaság P. polgári társaság P. A. KO. polgárzat A. polgárság G.

Civitas libera: szabad város W. H. L. A. G. KO. királyi város P. G.

Civitatensis: városbeli polgár W. H. L. városi P. A. városbeli G. városi polgár KO.

Clamor: kiáltás W. H. L. kívánság P. vád A. G. panasz KO.

Clastrum: klastrom W. H. L. P. A. G. KO.

Clausula: 1. clausula W. H. választás W. H. cikkel L. P. közbenvetés P. záradék A. G. KO. — 2. tulajdonság L. kellék A.

Clausura: rekesz W. H. L. P. A. G. KO. rekeszték P. elzárás A. G. KO.

Clausula derogatoria: derogatoria W. H. eltörölő közbenvetés P. törlesztő záradék A. sértő záradék G. rontó záraték G. KO. megszüntető záradék KO.

Clypeus: paizs L. P. A. G. KO.

Coacte celebratum: kényszerítésből való W. H. L. kényszerítésből való P. kényszerítve történt A. G. kényszer által kicsikart KO.

Coactio: kényszerítés L. P. A. G. KO.

Coactus: kényszerítésből való L. erőltetett; kénytelenítve P. kényszerített A. G. KO. kikényszerített KO.

Coemere: venni H. A. KO megvenni L. P.

Coercere: tiltani W. H. megtiltani L. korlátok közé szorítani P. megzabolázni L. P. KO. korlátozni A. zabolázni A. G. korlátozni G. KO.

Coetus: gyülekezet L. KO. rend; testület A. összesség G.

Coetus collegium: rend W. H. L. G.

Cogere: kényszeríteni W. H. L. erőltetni W. H. megszorogatni L. kényszeríteni L. P. A. G. KO. kötelezni A. G.

Cognatio: leányágról szállott rokonság W. H. leányágról való rokonság L. anyáról való rokonság P. atyafiság A. G. nőágról származott rokonság KO.

Cognatus: rokonság W. H. L. asszonyállat személy; azon nemből való; leányág W. H. leányágról való; leányágról való atyafi; atyafias L. anyáról való atyafi; anyáról való rokon P. rokon P. A. G. cognatus P. KO. atyafi; nő ágbeli rokon; nőrokon A. G. nőági rokon; nőágon levő rokon KO.

Cognitio: 1. esmeret W. H. törvény L. megvizsgálás P. A. G. KO. elbírálás KO. — 2. ösmertető jel A. G. KO.

Cognitio falsarum litterarum: hamisan szerzett leveleknek esmerete W. H. hamis levelek esmerése L. P. A. hamis levelek felismerése G. hamis levelek megvizsgálása KO.

Cognomen: tulajdonnév; tulajdon nevezet W. H. vezetéknév W. H. L. P. A. G. KO. nevezet; ragasztéknév; ragaszték nevezet P. melléknév A. G. KO.

Cohabitare: együtt lakni L. A. G. KO. vele lakni P.

Coinquinatus: fertőztetett A. G. fertőzőtt KO.

Colere: 1. tartani W. H. követni L. P. A. G. gyakorolni KO. — 2. műeltetni L. művelni P. A. G. KO.

Collaterali modo: oldalfélt nézven W. törvény szerint való lineán; oldalfélt való lineán H. oldalfélt; oldalol való atya-

fitól L. melleleg; rokonképen P. oldalaslag A. oldalag G. oldal ágon G. KO.

Collatio: 1. adás W. H. L. A. G. adomány W. H. P. A. G. KO. eladás W. H. L. osztogatás L. P. ajándékozás P. A. adományozás A. G. KO. ajándék G. eladományozás KO. — 2. általadás P. átruházás KO. — 3. megengedés A. G. KO.

Collecta: gyűjtélék A. gyűjtés G. rovás KO.

Collectarum solutio: fizetés L. adófizetés P. zsologsma fizetés A. gyűjtés fizetés G. gyűjtélékfizetés KO.

Collectio: egybegyűjtés P. gyűjtemény A. G. KO.

Collectiva communitas: egész közönség W. H. polgári állapot L. egyesült közönség P. egyesült község A. G. testületi közönség KO.

Collegium: 1. collegium W. H. gyűlekezet H. felekezet P. társulat A. G. társág; testület KO. — 2. czéh W. H. L. P. A. G. KO.

Collidere: leszállítani L. elhárítani P. A. G. megerőltetni KO.

Collocare se: helyeztetni magát W. H. P. menni valamibe L. helyezni magát A. G. helyezkedni valamibe KO.

Collocari facere: telepíteni A. helyezni G. megtelepíteni KO.

Colonus: jobbággy W. H. L. P. A. G. KO. lakó L. G. lakós A.

Color: szín W. H. L. P. A. G. KO. örv P. mód L.

Comburare: megégetni W. H. L. P. A. G. KO.

Combustio: égetés W. H. gyújtogatás L. A. G. felperzselés P. felgyújtás A. G. KO. Comes: espán W. hispán H. ispán L. A. G. KO. főispán P. A. G. KO.

Comes liber et perpetuus: szabad, örök espán W. szabad, örök hispán H. szabad és örökös ispán L. KO. szabad és örökös főispán P. szabad és örökös gróf A. G.

Comes parochialis: espán W. hispán H. ispán, vármegye ispánja L. főispán; vármegye főispánja P. megye ispán A. G. megye ispánja A. G. KO. vármegyei ispán KO.

Comesperpetuus: örök espán W. örök hispán H. örök ispán L. örökös főispán P. örökös gróf A. G. örökös ispán KO.

Comes Siculorum: székelyek espánja W. székelyek hispánja H. székelyek ispánja L. P. székelyek grófja P. A. G. székely ispán KO.

Comitatus: vármegye W. H. L. P. A. KO. megye A. G. KO.

Commendare: birni L. P. KO. ajánlani P. A. adni; átadni G. megbízni KO.

Commentarius: írás L. P. könyv A. G. KO.

Commercium habere: közinek lenni valami iránt W. H. L. G. összeköttetésének lenni P. KO. közösségének lenni A.

Commetaneitas: határosság W. H. L. A. G. KO. vidékiség P.

Commetaneus: határos W. H. L. A. G. KO. egy határban lakó L. KO. vidéki P. egy határban levő KO.

Comminari: fenyegetni W. H. P. A. G. KO.

Comminatio: fenyegetés W. H. L. A. G. KO. fenyegetődzés P. szóval való fenyegetés KO.

Comminationibus cogere: fenyegetéssel kényszeríteni L. A. G. fenyegetéssel megijeszteni KO.

Commissio: hagyás; hagyomás W. H. L. meghagyás L. P. A. G. KO. rendelés P. megbízás A. G. KO.

Commissio judiciaria: lásd judicaria commissio.

Commissio judicis: bíró hagyása W. H. bíró ítelt hagyása L. bíró rendelete P. bíró meghagyása A. G. KO.

Committere: 1. tenni W. H. cselekedni; ejteni L. elkövetni: okozni P. A. G. KO. végbe vinni P. véghez vinni P. KO. élni valamivel A. G. — 2. hagyni W. H. L. parancsolni; rábízni; meghagyni W. H. L. P. A. G. KO. — 3. szerezni W. H. venni W. H. L. — 4. tartani A. G. nyilvánítni KO.

Committi: 1. lenni W. H. esni W. H. L. törtenni P. A. előfordulni KO. — 2. élni vele W. H. L. használni P. szabadni G. helye lenni KO.

Commodatus: kölcsön adott L. KO. kölcsönözött P. kölcsönzött A. G.

Commode: 1. haszonnal W. H. hasznosan, helyesen L. alkalmasan W. H. A. bátran P. kellően A. G. KO. alkalmasan G. czélszerűen KO. — 2. könnyen W. H. L. P. A. G. KO. jó módon W. H. L. jó móddal L. P. A. kényelmesen A. egykönnyen A. KO. kellően A. G. KO. rendesen G. — 3. jogosan KO.

Commodum: haszon L. A. KO. könnyebbség P. cél G.

Commodum privatum: tulajdon haszon L. személyes könnyebbség P. magános haszon A. magános cél G. magán haszon KO.

Commodum reipublicae: a haza közönséges haszna L. köztársaság java P. A. G. közjó KO.

Commorans: lakozó P. tartózkodó A. G. KO.

Commorari: lakni L. tartózkodni P. A. G. KO.

Communire: megerősíteni W. H. L. P. A. G. KO.

Communis: közönséges L. P. A. KO. köz L. P. A. G. KO. közös P. A. G. KO.

Communis inquisitio: köztudomány W. H. közinquisitio; köztizsgálás; törvény szerint való vizsgálat; köz ügyének vizsgálása H. köztizsgálás; köztizlátás és bizonyítás; közös bizonyítás L. köztizvallatás P. G. közös tanúvallatás A. KO.

Communem inquisitionem peragere: köztudományt megszerezni W. köztizvizsgálást megszerezni H. köztizvallatást végrehajtani P. G. közös tanúvallatást végrehajtani A. közös tanúvallatást eszközölni KO.

Communis nobilis: köz és közép-renden való nemes W. H. jámbor nemes L. közönséges nemes P. közrangú nemes A. közrendű nemes G. köznemes KO.

Communis opinio: közönséges vélekedés W. H. P. közönséges ítélet L. közönséges vélemény A. KO. általános vélemény G.

Communitas: 1. közönség; község W. H. L. P. A. G. KO. közönséges állapot; nemzetség; országot; közönséges polgári társaság L. köztársaság P. — 2. gyülekezet L. választott község P. testület A. KO.

Communitas reipublicae: közönséges országbeli állapot L. köztársaság P. egész köztársaság A. G. KO.

Communiter: közönséggel; együtt W. H. egyetemben; nagyobb részre L. közönségesképen H. L. közönségesen L. P. A. G. KO. közösen P. A. G. KO. általában G.

Commutato concambialis: cserélés W. H. csere L. P. G. viszonzlagos csere A. kölcsönös csere KO.

Commutatio: elváltás W. H. elváltoztatás L. felcserélés P. átcserelés A. elcserélés G. megcserélés KO.

Commutatus: cserélésből jött W. H. cserélt L. P. A. G. KO.

Comparare: 1. megvenni W. H. L. A. G. megvinni L. venni P. vásárolni A. G. KO. — 2. szerezni W. H. L. P. A. G. KO. megszerezni G. KO. — 3. megtartani P. — 4. együtt szerezni W. H. L. együtt keresni P.

Comparatus: vött W. H. L. szerzett P. A. G. KO. vásárolt KO.

Comparere: jelenni W. H. jelen lenni W. H. L. eljönni; előállni; egybengyülni L. megjelenni P. A. G. KO.

Comparere per se ipsum: személy szerint előmenni L. magának megjelenni P. személye szerint megjelenni A. személyesen megjelenni G. KO.

Compellere: 1. kényszeríteni W. H. erőltetni W. H. L. P. kényszeríteni W. H. L. P. A. G. KO. késztetni A. kényszerít gyakorolni KO. — 2. kárhóztatni W. H. marasztalni L. szorítani A. G. KO.

Compensam rehabere: megvenni W. H. L. elégtételt nyerni P. G. elégtételt kapni A. kárpótlást kapni KO.

Compensam sortiri: megfizetni W. H. esni valamibe L. szenvedni P. forráttal szenvedni A. kölcsönképp szenvedni G. forráttal szenvedni KO.

Compensare: 1. fizetni W. H. L. G. KO. megfizetni W. H. L. eleget tenni; ki-elégíteni P. megteríteni P. A. G. KO. megváltani P. A. helyre hozni A. G. leróni A.

KO. helyre pótolni; kiegyenlíteni KO. — 2. róni A. fenytetni G. — 3. annyinak lenni L felérni A. megérni G. fedezni KO. — 4. követni valakin L. követelni A.

Compensatio: megfizetés W. H. megvétel L. megtérítés P. A. G. KO.

Comperire: találni W. H. P. tapasztalni P. A. G. KO.

Competens: övé; szokott L. illendő L. P. illető P. A. G. KO. illetőleg A. illő A. G. KO. kellő G. illetékes; megillető KO.

Competere: illeni W. H. L. szolgálni L. illetni L. P. A. G. KO. tartozni; illeszteni valakire A. alkalmazni KO.

Complacere: kedveskedni W. H. L. A. G. KO.

Complacentiarum impensio: kedvesség W. H. kedves volta L. kedveskedés A. G. KO.

Compleri: betelni A. KO. letelni G.

Completo: beteljesedés W. H. beteljesítés L. betöltés P. A. G. eltelés KO.

Compos rationis: egész elméjű W. H. teljes eszű L. helyes eszű P. ép elmével bíró A. G. ép elméjű KO.

Compositio: 1. állapot L. szerkeztetés P. szerkező A. szervezés G. szervező KO. — 2. szerződés W. H. L. megalkuvás; gyarapodó egyesség L. egyezés P. elintézés A. G. egyezkedés; egyesség KO.

Comprehendere: 1. megfogni W. H. L. rajtakapni P. A. G. KO. — 2. közibe számlálni valaminek L. foglalni A. G. KO.

Comprobare: 1. megbizonyítani W. H. L. reákrakni W. H. rá bizonyítani L. megmutatni; megpróbálni P. bebizonyítani P. A. KO. bizonyítani A. G. KO. tanúsítani; beigazolni G. kimutatni KO. — 2. mondani L. tekinteni P.

Comprobatio: bizonyosság W. H. L. megbizonyítás L. A. megpróbálás; bebizonyítás P. bizonyítás A. G. KO.

Comprovincialis: tartománybeli W. H. L. vármegyebeli L. P. azon megyei; kebelbeli; megyebei A. G. megyei; ugyanazon határban lakó; egy megyében lakó KO.

Computare: 1. számlálni W. H. L. P. G. odaszámlálni W. H. L. tartozni; beleszámlálni; ideértetni P. számítani; ide számítani A. G. KO. számításba venni G. beszámítani KO. — 2. megvetni W. H. L. kiszámlálni; felszámlálni P. összeszámítani A. számba venni; felszámítani G. kiszámítani KO.

Computatus: szakasztott W. H. L. felszámlált L. öszveszszámított P. A. felszámolt P. G. kiszámított A. számba vett G. számba vehető; fölszámított KO.

Concambialis permutatio: elcserelés W. H. L. P. csere W. H. L. P. KO. cserelés W. H. L. A. G. KO. becserélés; viszonzás csere A. viszonzos csere G. kölcsönös csere KO.

Concambium: csere W. H. L. P. A. G. KO.

Concambium facere: cserét tenni W. H. G. KO. cserélni L. KO. elcserelni L. P. cserét csinálni P. viszonzcserét tenni A. kölcsönös cserét tenni G.

Concedere: 1. megengedni L. P. A. G. KO. — 2. engedni W. H. L. P. A. G. KO. megadni L. KO. adni L. P. A. G. KO. ajándékozni; megtenni P. átengedni KO.

Conceptio: fogantatás W. H. L. P. foganszás A. foganzás G. KO.

Conceptus: fogantatott W. H. L. P. foganzott A. foganzott G. KO.

Concernere: illetni W. H. L. P. A. G. KO. nézni W. H. szolgálni valamire L.

Concessio: 1. engedés W. H. L. általengedés P. átengedés; adományozás A. G. KO. — 2. engedelem W. H. L. szabadság P. engedély A. G. KO.

Concessus: megerősített P. engedett G. adott A. KO.

Concilium: gyűlés és concilium L. egyházi gyűlékezet P. egyházi gyűlés A. G. zsinat KO.

Concilium generale: közönséges gyűlés L. P. közönséges egyházi gyűlés A. G. egyetemes zsinat KO.

Concipi: fogantatni W. H. P. A. fogamzani G. KO.

Concludere: végezni W. H. A. G. KO. hagyni L. intézni; elvégezni P. határozni A. G. elhatározni A. G. KO. végéhez juttatni KO.

Concludi: végben menni L.

Conclusio finalis: utolsó végezés W. H. derék sententia L. végső bevégzés P. véghatározat A. G. KO. végső befefejezés A. KO. végbefefejezés G.

Conclusio finalis causae: per elvégezés; a per végső conclusioja W. H. per vége; per teljes véghez menése; utolsó törvény L. per bevégzete; ügyes-bajos dolog bevégzése és elintézése P. ügy végső befefejezése A. per végső eldöntése A. G. ügy végelintézése; ügy végbefefejezése G. per végbefefejezése; ügy végeldöntése KO.

Conclusionem frustrari: végezésben megszalatkozni W. H. valaminek érdeméről igazat nem tenni L. bevégzés nélkül heverni P. befefejezés nélkül maradni A. befefejezés nélkül hagyatni G. befefejezéshez nem jutni KO.

Concordare: megigyenestilni; igyenestilni; megegyenesedni W. H. megbékélni W. H. L. P. KO. megalkudni L. A. megegyezni P. A. G. alkudozni A. egyezkedni A. G. KO. kiegyezni KO.

Concordia: 1. egyenesség W. H. békesség W. H. L. békesség és egyenesség L. egyesség P. A. G. KO. egyetértés; egység KO. — 2. alkuvás; egyben alkuvás L. egyesség tétel P. egyezés P. A. G. egyezkedés A. G. kiegyezés KO.

(in) **Concordiam devenire**: egye-

nességre jöni W. H. egységre szállani L. megegyezni P. békére lépni A. G. KO.

Concubitus: vele hálás W. H. L. elhálás P. A. G. KO.

Concumbere: együtt hálai L. KO. vele hálai P. A. G.

Condemnare: 1. sentenciázni W. H. L. valakire törvényt látni W. kárhoztatni W. H. P. A. G. KO. ítélni, megsentenciázni; elkárhoztatni L. ítélni, megítélni P. marasztalni P. A. G. KO. elítélni; elmarasztalni A. G. KO. marasztani G. elítéltetni KO. — 2. büntetni W. H. megbüntetni L. terhelni A. G.

Condemnari: kárhozni W. büntetődni L. maradni L. KO.

Condemnatio: kárhozat W. H. kárhoztatás W. H. L. elmarasztaltatás H. elítelés H. G. notába esés; megsentenciázás L. vétekbé esés; megítéltetés P. elmarasztalás P. A. KO. elmarasztalás G.

Condemnatus: capitalis sentencián kimaradt W. kárhoztatott W. H. sentenciázott; kit halálos sentenciával sentenciázottan H. megsentenciázott; főben járó dologban megsentenciázott L. valamibe esett L. P. marasztaltatott P. megítéltetett P. A. marasztalt; elítélt A. G. KO. elmarasztalt A. KO.

Condere: szerezni W. H. L. P. végezni L. hozni P. A. G. KO. alkotni A. G. KO.

Condescendere: 1. leszállni W. H. L. KO. leszállítani P. A. G. KO. leszállíttatni P. A. G. — 2. szállani W. H. L. P. A. G. KO. szakadni L. háramlani P. A. KO. hárulni G.

Condescendi facere: ítélteni W. H. L. P. megszállatni A. KO. telepíteni G.

Condescensio: szállás W. H. L. KO. háromlás P. A. hárulás G.

Condescensio causae: per leszállása W. H. per leszállítása és letétele L. perleszállítás L. P. KO. ügy leszállítása A. G.

Condescensio exercitus: sereg leszállása W. H. L. had leszállása L. táborozás vége szakadta; táborozás végzete P. táborozás lefolyta A. táborozás megszünt A. KO. hadviselés lefolyása; hadviselés megszünt G.

Condignam luere poenam: érdemlett büntetést elvenni P. érdem szerint bűnhődni A. érdemhez képest büntetett G. méltó büntetést elvenni KO.

Condignus: méltó L. illető; érdemlett P. illendő P. A. méltányos A. illő G. kellő; igaz KO.

Conditio: 1. dolog; környüálló dolog W. H. L. feltétel P. A. G. KO. kellék KO. — 2. állapot W. H. P. A. G. KO. tulajdonság L. P. A. gyalázat L. mivolta A. G. KO. tulajdon; minőség G. — 3. ok W. H. mód L. P. A. G. KO. — 4. rend; hivatal L. állás A. G. KO. sors P. A. G. rang KO.

Conditionalis: jövődőre szóló; bizonyos móddal való L. feltételekre épített P. feltételes A. G. KO.

Conditionaliter: feltételesen A. G. KO. **Conditionarius:** 1. okkal való W. H. némi nemű mód szerint való L. némi nemű P. feltételes A. G. megállapított KO. — 2. jobbágyi KO.

Condivisio: megosztás L. osztály P. A. G. KO.

Condivisioalis: (lásd fratres conditionales alatt is) osztás szerint való W. H. L. osztályos P. A. KO. osztó G.

Condivisioalisfraternalis: lásd fraternalis condicionalitas.

Condonare: megajándékozni W. H. P. A. G. KO. ajándékozni L.

Conducere: 1. hasznára lenni W. H. L. előmozdítani P. hasznosnak lenni A. G. KO. — 2. fogadni L. P. A. G. KO.

Conductio: szörzedés; megfogadás L. szegődés P. bérlet A. G. KO.

Confectio falsarum litterarum: hamis leveleknek szerzése W. H. hamis levél csinálás L. hamis levél kihilás P. A. hamis levelek készítése KO.

Confectio litterarum: levél szerzése W. H. L. levél kihilás P. levél készítés A. G. KO.

Confectus: szerzetett W. H. kelt W. H. L. A. G. szerzett; valamiről szóló P. készült P. A. G. KO. készített; keletkezett A. szerkesztett A. G. KO.

Conferre: 1. eladni W. H. L. adni W. H. L. A. elidegeníteni L. ajándékozni L. P. A. G. osztogatni L. P. G. elajándékozni; engedni; általruházni P. adományozni A. G. KO. átadni G. eladományozni KO. — 2. javára lenni L. segíteni P. szolgálai valaki részére A. javára szolgálai G. hasznára lenni KO.

Conferre se moraturum: lakni menni W. H. L. A. menni P. lakás végett költözni A. lakni költözni; lakását valahová tenni G. átmenni ott maradás végett; költözni valahová ott lakás végett KO.

Confessio: vallás-tétel L. vallomás A. G. KO.

Confessor: confessor L. hit-tanu A. hitvalló G. KO.

Conficere: szerezni; irni W. H. csinálni L. kihilni P. készíteni P. A. G. KO. szerkeszteni G. KO.

Confici: kelni W. H. L. G. készülni P. KO. keletkezni A.

Confines regni: ország végei W. országnak határi H. végek L. határszélek P. véghelyek A. G. KO.

Confirmare: megerősíteni L. P. A. G. KO.

Confirmatio: erősítés W. H. confirmacio W. H. L. jóvalás és confirmálás; megerősítés L. megerősítés P. A. G. KO.

Confugere: 1. jönni W. H. P. folyamodni L. P. A. KO. járulni G. — 2. szökni L. menekülni A. G. KO.

Confugere ad regiam majestatem: királyhoz folyamni W. H. királyra folyamni

L. királyi felség eleibe folyamodni P. királyi felséghez folyamodni A. G. KO.

Confundere: 1. megláborítani W. H. A. G. megtiltani L. megzavarni KO. — 2. megszegyeníteni W. H. P. A. G. KO. gyalázní G. megbélyegezni KO.

Congregare: gyűjteni W. H. A. G. KO.

Congregari: összegyűlni L. G. egybegyűlni P. összegyűlekezni A. összegyűlni KO.

Congregatio: összefövetel A. G. egybejövetel KO.

Congregatio generalis: ország gyűlése; országos gyűlés L. közönséges gyűlés P. közgyűlés P. A. G. KO. országgyűlés A. G. KO.

Congregatio provincialis: vármegye begyűjtése L. közgyűlés P. A. G. KO.

Congressio: szemben menés L. szembe szállás P. rohanás A. megtámadás G. meg-rohanás KO.

Congruens: egyenlő W. H. törvényszerint való H. illendő L. P. igazságos P. A. illető A. G. egyező G. megfelelő; illő KO.

Congruere: illeni W. H. L. KO. kelleni; lehetni P. szabad lenni A. G. szűkségnek lenni A. G. KO.

Congruus: egyenlő W. H. L. P. G. igaz; egyező L. illendő P. illő A. kellő A. G. KO. alkalmas G. megfelelő KO.

Conjugatus: elházasított L. férjhez adott P. KO. férjhez ment A. G.

Conjugio stante: házasság együtt voltában W. házasságban H. házasság idején L. házasság ideje alatt P. házasság alatt A. G. házasság tartama alatt KO.

Conjugium: házasság W. H. P. A. G. KO. együtt lakás L. házassági frigy KO.

Conjunctio: felekezés L. párosodás P. összeköttetés A. G. egybekelés KO.

Conjurator: vele összeesküdt tanu; hites W. H. vele megesküdt tanu W. H. L. peres mellett megesküvő; esküvő valló L. özvevesküvő P. együtt esküvő P. A. G. mellette esküvő P. G. eskütárs A. KO. esküvő társ G.

Conjux: feleség W. H. L. P. A. G. KO. házias W. H. L. P. házassfél A. G. hitvestárs KO.

Connexio: összeköttetés P. A. G. KO.

Connubium: kiházulás W. H. kiházásítás L. házasság L. A. G. KO. férjhezmenés; férjhez menetel P. egybekelés KO.

Connumerare: előszámlálni L. P. A. G. felsorolni KO.

Conquirere: keresni W. H. L. P. nyerni L. szerezni P. A. G. KO.

Conquisitus: keresett W. H. L. szerzett P. A. G. KO.

Consanguineus: rokonság W. H. L. vérszerént való W. H. atyafi W. H. L. P. G. vér W. H. A. rokon W. H. P. A. G. vér szerént való atyafi L. vér szerint való rokon L. P. vérrokon A. KO. testvér G.

Consanguinitas: atyafiság; vér L. vér szerént való atyafiság L. P. atyafiság P. vérségi összeköttetés A. G. vérség A. G. KO. vérrokonság KO.

Conscientia: lelkiismeret L. P. A. G. KO. tudomány s lelkiismeret; maga tudta P.

Conscientiose: lélek szerént W. H. istenesen igaz lelkiismerete szerént L. lelkiismeretesen A. G. KO.

Conscientiosus: lelkiismeret szerént való W. H. L. P. lelkiismeretes A. G. KO.

Consecutio: megnyerés A. G. megszerzés; hozzájutás KO.

Consecutus: nyert A. G. szerzett KO.

Consensus: 1. engedelem W. H. L. consensus W. H. akarat; egyértelem L. egyetértés P. megegyezés P. A. G. KO. egyezés A. G. beleegyezés KO. — 2. javallás L. helybe hagyás P. jóváhagyás A.

Consensus regius: királyi consensusa; király engedelme W. H. L. király kegyelme W. H. királyi helybenhagyás P. királyi megegyezés A. királyi jóváhagyás A. G. KO.

Consentaneum juri: igaz L. törvényes P. törvénnyel megegyező A. G. joggal megegyező KO.

Consentire: ráengedni W. H. L. kívánni L. egyetérteni L. KO. megegyezni P. A. G. egyezni A. G. beleegyezni KO.

Consequi: 1. megnyerni L. A. G. KO. hozzájutni P. A. KO. elnyerni P. A. G. KO. — 2. kérni; követelni P.

Conservare: 1. tartani W. H. L. P. A. G. megtartani P. A. G. KO. őrizni P. A. G. megőrizni P. G. KO. — 2. eltartani W. H. L. megoltalmazni W. H. L. P. felvigyázni P. gondot viselni P. A. G. KO. gondozni; ellátni; megvédeni KO.

Conservatio: 1. tartás W. H. L. őrzés P. A. G. megtartás A. G. KO. megőrzés KO. — 2. oltalmazás L. felvigyázat; kormányozás P. gondviselés P. G. gondviselet A.

Consilium: tanács W. H. L. P. A. G. KO. udvarlás L. tanácskozás; végzés P.

Consistere: állani L. P. magában foglalni A. alapulni G. magába ölelni KO.

Consors: feleség W. H. L. P. hites társ A. G. hitves társ KO.

Conspirare: tanácsot tartani W. H. gonosz tanácsból jární L. törekedni A. igyekezni G. törni KO.

Constans: tökéletes H. állhatatos H. A. KO. állandó P. A. G. KO. alapos G.

Constanter: vakmerőképen L. állhatatosan P. A. G. KO.

Constantia devotionis: állhatatosság L. állhatatos ájtatosság P. állandó hódolat A. G. hódolat állandósága KO.

Constare: 1. állani valamiből W. H. L. P. A. G. KO. lenni L. A. KO. foglaltatni G. megállani KO. — 2. származni L. P. A. eredetét venni P. eredni P. KO. alapulni; alapítatni G. — 3. találni; szerezni L.

Constituens: ki a procatort vallotta W. H. L. ügyvéd rendelő A. megbízó G. KO.

Constituere: 1. szerezni W. H. L. P. A. végezni; szabni L. törvényt tenni P. állapítani; P. A. hozni P. A. G. KO. határozni; adni A. G. alkotni A. G. KO. alapítani; rendezni G. elrendelni KO. — 2. akarni L. elhatározni L. KO. kívánni P. szándékának lenni A. szándékozni G. — 3. hagyni L. választani L. P. rendelni P. A. G. KO. helyezni G. beállítani KO.

Constitutio: szerzés W. H. L. articulus; király szerzése; végzés L. szerződés; végzés; közbéke; közállapítvány; állapítvány; állapított törvény P. törvény P. G. rendelet A. G. KO. rendelkezés A. G. intézkedés G. rendelés KO.

Constitutio communis: közönséges végzés L. ország közönséges törvénye P. köztörvény G. közönséges rendelet A. KO.

Constitutio generalis: közdecretum; közönséges szerzés W. H. közönséges végzés L. közállapítvány; közönséges törvény; országos törvény P. közönséges rendelet A. G. közrendelet A. KO. köztörvény G. általános rendelés G. KO. közönséges rendelkezés KO.

Constitutio principis: fejedelemnek szerzése W. H. fejedelem végzése L. a király közállapítványa P. király rendelete A. G. fejedelem rendelete A. KO. fejedelem rendelése G.

Constitutio procuratoria: lásd procuratoria constitutio.

Constitutio publica: közönséges szerzés W. H. ország közönséges végzése; közakarát L. országgyűlési végzés; országos végzés P. közrendelet; közönséges végzés A. köztörvény G. közönséges rendelet G. KO.

Constitutio regni: országnak szerzése W. H. L. ország végzése; ország közönséges végzése L. ország törvényes végzése; ország közállapítványa P. ország törvénye P. KO. ország rendelete A. G. KO.

Constitutionem facere: szerzést tenni W. H. szerzést szerzeni L. országos végzést hozni P. rendeletet hozni A. G. rendelkezést tenni KO.

Constitutus: valaki előtt lévő W. H. valahol lévő W. H. L. G. jelenlévő L. P. A. KO. megjelent; valahol tartózkodó P. A. G. KO.

Constitutus est in periculo vitae: veszedelemnek életben van W. H. életét félti L. élete veszedelem között forog P. élete veszélyeztetik; élete veszedelemben forog A. élete veszélyben forog G. életveszélyben forog KO.

Construere: építeni L. A. G. szerezni P. alapítani KO.

Consuetudinarius: szokásból való L. szokás körébe tartozó A. G. szokáshoz tartozó KO.

Consuetudo: szokás W. H. L. P. A. G. KO. hozzá szokás; szokott törvény L. törvény L. P. szokás-törvény; szokásból eredt

törvény; erkölcs P. szokás-jog A. gyakorlat A. G. KO.

Consuetudo juris: törvény L. törvényes igazat tárgyazó szokás-törvény P. jogbeli szokás A. jogi szokás G. KO.

Consuetudo localis: szokás helyben L. helybeli szokás P. G. helyi szokás A. KO.

Consuetudo loci: helynek szokása L. P. helybeli szokás A. helyi szokás G. KO.

Consuetus: szokott L. A. KO. rendes P.

Consul: tanács W. H. L. consul P. tanácsnok A. G. tanácsos KO.

Consulere: gondolni valamire W. H. L. fordítani valamit valamire P. gondoskodni A. G. KO.

Consumata injuria: bosszuság elvégzése W. H. törvénytelen bosszu megesése L. méltatlan megbántás végrehajtása P. sérelem végrehajtása A. G. teljesen befejezett sértés KO.

Consumere: emészteni W. H. L. A. megemészteni W. H. L. P. elvesztegetni L. P. vesztegetni P. A. G. KO. elfecseregni A. KO. felemészteni; elemészteni G.

Contentus: meg nem tartás W. H. L. megutálás P. G. megvetés P. A. G. KO. megutáltatás A. KO. megszegés G.

Contentere: 1. perelni W. H. L. A. G. KO. pörölni H. keresni L. P. törvénybe fogni L. vitakozni A. ügykezni A. G. KO. perlekedni G. KO. — 2. törekedni L. A. G. KO. akarni P.

Contentere in alterutrum: egymás ellen viaskodni W. H. egymásra menni L. egymás ellen menni P. egymás ellen törni A. G. egymásra törni KO.

Contentare: kielégíteni KO.

Contentari: megelégedni W. H. L. P. A. G. KO.

Contentio: vetélkedés W. H. L. P. perpatvar; háboruság L. tusakodás L. P. ellenkezés P. viszálykodás P. A. KO. tusa A. viszály A. G. vivás; veszekedés G. czivódás KO.

Contentum litterarum inquisitionum: köztudomány W. közbizsgálás H. bizonságlevél módja L. irományok foglalatlja P. tanúvallatási levél tartalma A. vizsgálati iratok tartalma G. tanúvallási levelek tartalma KO.

Contentum reddere: megelégtetni W. H. L. kielégíteni P. A. KO. kifizetni G.

Contentus: megelégedett W. H. L. P. A. G. KO.

Conterere: 1. megfeddni W. H. megfogni L. megbabolázni P. — 2. megrontani L. megverni P. megtörni A. G. KO. összezuzni A. leverni KO.

Conthoralis: házastárs L. hitestárs P. A. G. hitves KO.

(in) Continenti: legottan W. H. A. azonnal W. H. L. P. minden tovább való. haladék nélkül L. hevenyében L. A. KO.

folyvást P. valaminek folytában A. valaminek folytán; folytatólag P. nyomban KO.

Continentia: foglalaf P. tartalom A. G. KO.

Continere: tartani; alatta tartani W. H. magában foglalni P. A. G. KO. tárgyazni G.

Contingens: lásd casus contingens.

Contingere: illetni W. H. P. A. G. KO.

Contingit: 1. történik W. H. L. A. G. KO. esik L. megtörténik L. P. talál A. KO. — 2. embertelenül L. történetből P. történetesen A. KO.

Continuare: véghez venni L. folytatni P. A. G. KO.

Continuus: mindenkoron való W. H. szüntelen való W. H. L. folyvást tartó; folyvást való P. folyvásti A. G. folytonos A. KO.

Contractus: contractus; jószág felől való egymással való kötés W. H. kötés W. H. L. P. A. egymással való végezés és szövetség; tokma; végezés; alkuvás szerént való végezés; fiuvá vagy atyafiuvá való fogadás L. örökbe fogadás; kötelezés P. szerződés P. A. G. KO.

Contradicere: ellenmondani W. H. A. G. KO. ellene szólni; eltiltani róla L. ellent állani; megtiltani P.

Contradictio: ellenzés; ellene mondás; tilalom W. H. L. ellenmondás P. A. G. KO.

Contradictionis rationem reddere: ellene mondásnak okát adni W. H. L. P. A. G. KO.

Contradictionis velamine obviare: ellenezni W. H. L. ellene mondani W. H. L. P. A. G. ellenmondást tenni P. ellenmondással akadályt vetni A. ellenmondással gátolni A. G. ellenmondással akadályt tenni G. ellenmondás leple alatt akadályt gördíteni; ellenmondással megakadályozni KO.

Contradictor: ellenző W. L. ellenkező H. ellene mondó W. H. L. ellenmondó P. A. G. KO.

Contradictoria inhibito: lásd inhibito alatt.

Contradictorium iudicium: lásd iudicium alatt.

Contrahere: egybenadni L. kötni A. G. KO.

Contrariare: ellenkezni W. ellene tusakodni H. megtagadni L. KO. megfélejtezni P. ellenkezni A. G.

Contrarie: álnokul L. ellenkezőben P. ellenkezőkép A. ellenes G. helytelenül KO.

Contrarium obicere: ellen szólni L. ellenkezőt mondani P. ellenkezőt állítani A. G. KO.

Contrarius: ellenkező W. H. L. P. A. G. KO. ellenes G.

Contrarius usus: ellenkező szokás W. H. ellenkező használás; ellenkező élés P. ellenkező gyakorlat A. G. KO.

Contravenire: valami ellen tenni W. H. A. G. megrontani L. ellen cselekedni P. valaminek ellenére tenni KO.

Controversia: háboruság W. H. vetelkedés W. H. L. vesződség P. A. villongás P. perlekedés A. KO. bántalom; viszály G.

Contumacia ductus: vakmerőségnek avagy bosszúságnak miatta W. H. vakmerőségre vetett L. macacsságból P. A. KO. macacsul G.

Contumaciter: vakmerőképen W. H. felfuvalkodva L. vakmerően P. konokul A. KO. macacsul G.

Conveniens: alkalmas W. H. alkalmas; alku L. szabott P. megegyező P. A. G. alkalmazott A. illő; összeillő KO.

Convenire: 1. egybe jutni W. H. egyben kelni L. öszvekelni A. G. egybekelni KO. — 2. illeni W. H. L. A. G. kellelni P. helyén lenni KO.

Convenire in causam: lásd in causam convenire.

Conventio generalis: közönséges gyűlés W. H. P. A. KO. országgyűlés W. H. P. országos gyűlés; országbeli gyűlés L. közgyűlés A. G. közönséges országgyűlés KO.

Conventionobilium: nemesek összejövele A. G. KO.

Conventus: 1. convent W. H. L. P. A. G. KO. — 2. gyűlés L. G. KO. gyűlekezet A.

Conventus collectivus nomine: egész convent W. H. konventbeli gyűlekezet L. konvent öszveségesen P. konvent együttes névvel A. konvent együtt véve G. konvent testületileg KO.

Conventus generalis: közönséges gyűlés W. H. KO. országnak közönséges gyűlése L. országgyűlés P. közgyűlekezet A. közgyűlés G.

Convertere: 1. költeni W. H. L. fordítani valamire P. A. G. KO. — 2. téríteni L. P. A. G. KO.

Convertere in haereditatem: örökévé tenni W. H. örökben adni és kötni L. örökösen megszerezni P. örök birtokká változtatni A. G. örökséggé változtatni KO.

Convertere in usum: elkölteni W. H. L. hasznára fordítani A. G. KO.

Converti: fordulni W. H. térti valamire L. P. A. G. KO.

Converti in pecunias: pénzé fordulni W. H. pénzzé lenni L. pénzzé fordítani A. G. pénzzé változni P. KO.

Convictus: 1. sentenciázott ember W. H. megszüntetett ember; megkülönböztetett L. kárhóztatott; bűnösnek tartott; megítélt ember P. marasztalt A. G. elmarasztalt; elítélt A. G. KO. — 2. győztetett W. H. meggyőztetett L. ügye vesztett; ügyefogyott P.

Convictus de perjurio: hamis hitinek találtatott W. H. L. ludasság vétkebe esett P. hamis esküvésben marasztaltatott A. G. hamis esküvésben maradt KO.

Convincere: 1. ítélni P. marasztalni P. A. G. elmarasztalni; íteltetni A. G. KO. marasztani G. elítélni; sujtani KO. — 2. megnyerni W. H. L. megbizonyulni W. meggyőzni H. reá megbizonyítani H. L. rajta elérni L.

Convincere et aggravare: marasztalni L. marasztalni P.

Convinci: kárhozni W. kárhoztatni H. maradni W. H. L.

Convinci et aggravari: maradni W. H.

Convinci et condemnari: maradni W. H. L. marasztaltatni G.

Convocare: 1. egybegyűjteni W. H. egybehíni W. H. L. A. öszvegyűjteni L. öszszehíni P. A. G. KO. — 2. elhíni W. H. L. segítségül hívni P. KO. meghíni A. G.

Convocatio: egybegyűjtés L. öszvehívás P. A. KO. egybehívás G.

Copia litterarum: levél mása W. H. L. A. G. KO. levél másolatja P.

Copula carnalis: egybemenés W. H. egybenkelés és elhálás L. elhálás P. A. G. KO.

Copulatio: házasságnak szörköztetése W. H. házasságban való egyesülés L. házassági összeköttetés P. egybekelés A. G. ka-poscs KO.

Corona: 1. korona W. H. L. P. A. G. KO. kormány P. — 2. koronás czimer L. P. A. díszkoszorú KO.

Coronare: megkoronázni W. H. L. P. A. G. KO.

Coronatus: koronázott W. H. G. megkoronázott L. P. A. KO.

Corporalis: voltaképpeni és való L. testi P. A. G. életben előforduló KO.

Corporalis possessio: 1. falu dereka W. H. jószág dereka L. derékbirtok A. maga a földbirtok G. tetteles birtoklás KO. — 2. derék W. H. ültetett falu W. H. L. derék határ L. egész határ; falu vagy helység; egész birtok P. földbirtok G. külön birtoktest; népesült falu KO.

Corpus: test W. H. L. P. A. G. KO.

Corpus possessionis: falu teste W. H. falu dereka L. falu P. derék birtok A. földbirtok G. birtoktest KO.

Correctio: megbüntető L. megjobbító; megjobbítás P. fenyítés A. javítás G. fenyítő KO.

Correspondere: megegyezni P. megfelelni A. G. KO.

Corrigere: megfeddni L. megjobbitani P. javítani G. megjavítani A. KO.

Corripere: megverni W. H. L. feddni W. H. G. megkínózni L. megdorgálni L. P. bánti vele P. megfenyíteni A. megfeddni A. KO. fenyíteni G. KO.

Corroborare: megerősíteni W. H. L. P. G. KO. erősíteni A.

Corroborare et firmare: megkonfirmálni L. megerősíteni P. A. G.

Corrumpere: 1. megfertőztetni W. el-áltatni W. H. elnyomni L. megvesztegetni P. A. G. KO. — 2. elcsalni W. H. félre vonszani H. hamisságra hajtani; megkerülni; hajtani valamire L.

Corruptela: észtelenség W. H. L. romlottság P. A. G. visszaélés KO.

Creare: tenni W. H. L. P. A. G. KO.

Creari: lenni L. P. KO.

Credere: hinni W. H. L. P. A. G. KO. vélni tartani L.

Creditor: adós W. H. L. meghívó W. H. creditor; pénzsz megívó L. hitelező P. A. G. KO. zálogra adó H. L. zálogba vevő P.

Crescentia duplex debitorum: adósság nevekedeke kéttannyra W. H. L. adósság kétszeresítése P. adósság megkettőztetése A. G. adósság kéttannyra növése KO.

Crimen: bűn W. H. P. A. G. KO. vétek L. P. G. KO. gonoszság P. büntett A. G. KO. tett G.

Crimen infidelitatis: hitlenség W. H. L. hűségtelenség P. hűtlenségi vétek A. hűtlenségi bűn G. hűtlenség vétek KO.

Crimen laesae majestatis: királyi felségnek megbántásának vétké W. H. L. felség ellen való vétek; felség megbántása W. H. király ő felsége megsértése; fejedlem méltósága ellen való vétek; királyi méltóság ellen való vétek L. felségsértés vétké P. A. KO. felségsértés bűne A. G. KO. felségsértés büntette KO.

Crimen publicum: közönséges vétek L. P. közbűn A. közvétek G. közbüntett KO.

Criminaliter accusare: halálra vagy büntetésre vádolni; halálos büntetésre vádolni W. H. főbenjáró vétekkel vádolni; halálra vádolni L. vétkes dologba bevádolni; büntetést maga után vonó dologban bevádolni P. bűnbeli ügygyel vádolni A. bűnügyről vádolni A. G. bűnügygyel vádolni G. bűnnel vádolni; bűnvádat emelni KO.

Criminaliter agere: halálra keresni L. bűnbeli keresetet indítani A. bűnkeresetet indítani G. bűnvádi keresetet indítani KO.

Criminari: vádolni W. H. L. P. G. KO. vétkesíteni A.

Criminatus: gonosztevő L. bűnös P. A. G. KO.

Cruciatus: kereszties W. H. L. P. kuzrucz A. G. KO.

Crudelis: kegyetlen, kemény L. kegyetlen P. A. G. KO.

Crudelitas: kegyetlenség L. P. A. G. KO.

Crudeliter: kegyetlenül W. H. L. P. A. G. KO.

Crux duplicata: kettős kereszt L. P. A. G. KO.

Culpa: bűn W. H. vétek L. P. A. G. KO. hiba P.

Culpabilis: a kinek valamiben vétke van L. vétkes P. A. G. KO.

Cura: gond W. A. G. vigyázás H. gondviselés L. figyelem KO.

Curam habere: gondja lenni L. P. gondját viselni A. KO. gondot viselni G.

Curam supportare: gondot viselni W. H. L. P. A. G. KO.

Curare: gondoskodni A. KO.

Curator: gondviselő W. H. L. P. kurátor W. H. L. gondnok A. G. KO.

Curia: nemes udvarhely; W. H. L. udvarház; nemes udvar; nemes udvarház L. curia; nemesi curia; nemesi udvar; nemesi lakhely P. szabadlak A. udvartelek A. G. udvar A. G. KO.

Curia nobilitaris: nemes udvarhely W. H. L. A. nemes udvar L. nemesi curia P. nemesi udvartelek A. G. nemesi udvar A. G. KO.

Curia regia: király udvara W. H. L. G. királyi udvar P. A. KO. királyi tábla P. királyi curia P. G. KO. királyi ítélőszék G. királyi törvényszék A.

Curia regiae majestatis: király udvara L. királyi curia P. királyi felség törvényszéke A. G. királyi felség kúriája KO.

Curialis: udvarbeli W. H. L. udvari P. A. G. udvari ember KO.

Currere: folyni W. H. P. A. G. KO. lenni L. helynek lenni P. KO.

Cursus fluminis: folyóvíz folyása W. H. L. P. KO. folyó útja; folyó medre A. G. folyam folyása KO.

Cursus metalis: határoknak folyása W. H. P. határfolyás L. folyó határ P. határmenet A. határjárás; határmegye G. határvonal KO.

Cursus metarum: határ folyása W. H. határ L. P. megye A. G. határvonal KO.

Cusor: kóhóló P. A. G. mester KO.

Cusor falsae monetae: hamis pénznek verője W. H. álpénz verője L. hamis pénzverő P. G. KO. álpénzverő A.

Cussio falsarum monetarum: hamis pénz verése W. H. L. A. G. KO. álpénzek verése L. hamis pénznek kóhólása; hamis pénz csinálás P. álpénzverés KO.

Custodia: őrizés L. őrállás P. őrség A. G. KO.

Custos: kusztós W. H. L. P. őrkánonok A. G. KO.

D.

Damnabilis: elkárhoztatandó; kárhozandó W. H. kárhozatos W. H. P. A. G. KO. kárhozható P. A. bűnös; kárhozzatna méltó; szidalmas hitvány L. gonosz A. G.

Damnare: 1. kárhozzatni W. H. L. P. A. G. KO. megsejteni; hamisnak itélni L. megbüntetni P. itélni KO. elítélni A. G. KO. — 2. tiltani L.

Damnatus: kárhozzatott W. H. P. A. KO. megvetett L. kárhozzatos G.

Damnificare: megkárosítani W. H. L. P. KO. károsítani L. A. G.

Damnificatio: kártétel W. H. L. P. G. KO. kár és fogyatkozás L. károsodás P. A. G. károsítás A.

Damnificatus: kárvallott L. A. G. KO. károsított P. A. megkárosított P. káros G. megkárosult KO.

Damnorum compensatio: károknak megfizetése W. H. károk megvétele L. károk megtérítése P. A. G. KO.

Damnorum illatio: kártétel W. H. L. A. G. KO. okozott kár P.

Damnusus: káros W. H. A. G. KO. a mibe kár van írva L. károsító P. A. G. kárhozzatos P. hátrányra czélzó KO.

Damnus: kár W. H. L. P. A. G. KO. károsítás A. G. kárvallás A. hátrány KO.

Damnus afferre: kárt hozni W. H. kárt csinálni L. kárt tenni P. kárt okozni A. G. KO.

Damnus illatum: kár W. H. L. A. G. okozott kár P. KO.

Damnus inferre: kárt tenni W. H. kárt okozni P. A. G. KO.

Damnus irrogatum: esett kár W. H. L. lett kár W. H. tett kár; meglett kártétel L. okozott kár P. A. G. KO.

Damnus passus: káros ember W. H. kárvallott ember L. kárt szenvedett P. kárvallott A. G. KO.

Damnus pati: kárt vallani W. H. L. kárt szenvedni P. A. G. KO.

Damnus recuperare: kárt megvenni W. H. L. A. G. kárt megtéríteni P. A. G. KO. kárt visszatéríteni P. kárt felvenni KO.

Damnus reddere: kárt megfizetni W. H. L. kárt visszatéríteni P. A. kárt megtéríteni G. KO.

(in) **Damnus redundare:** valakinek kárára járni W. H. valakinek kárt tenni L. A. KO. kárt maga után vonni P. kárt okozni G.

Damnus refundere: kárt megfizetni W. H. L. KO. kárt megtéríteni P. A. G. KO. kárt visszapótolni P.

(in) **Damnus vergere:** valaki kárára lenni L. kárra czélzó P. A. G. kárt czélzó KO.

Dans: elzálogló W. H. zálogba vető fél L. adó W. H. L. G. zálogba adó P. A. G. KO. átadó KO.

Dapiferorum magister: asztalnokok mestere W. H. L. asztalnok mester P. A. G. KO.

Dare: 1. adni W. H. L. P. A. G. KO. általadni P. ajándékozni A. G. átadni KO. — 2. rendelni L. P. A. G. KO.

Dare portionem possessionariam ad possidendam tuendam pariter et habendam: részbeli jószágot adni valakinek, hogy mint sajátját bírja és élje L. rész jószágot birtokba adni P. birtoki

részt birtokba adni A. G. birtokrészt birtokul adni KO.

Datia: adás G. adalék A. adakozás KO.

Datia, collecta et tributum: adás W. adó H. P.

Datia et collecta: szedés-vedés L.

Datum litterarum: levél kiadása W. H. L. oklevelek kiadása P. levélkelte A. G. KO.

Debellare: megvetni L. meggyőzni P. A. G. legyőzni KO.

Debere: tartozni W. H. L. P. A. G. KO. adni kelleni P. A. kötelezve lenni G.

Debite: jól W. H. méltán; jó módjával; elegendőképen L. annak rende szerint P. KO. kellőképen A. G. kellően A. G. KO.

Debito modo: jó módon W. H. jó módjával L. jó móddal P. kellő módon A. G. KO. kellőleg A. G. KO.

Debitum: adósság W. H. L. P. A. G. KO.

Debitum contrahere: adósságot tenni A. KO. adósságot csinálni G.

Debitum matrimonii: házasságnak adóssága W. H. házasságban együttvaló lakás L. házassági kötelesség P. KO. házassági tartozás A. G.

Debitum recuperare: adósságot megvenni W. H. L. A. G. adósságot megtéríttetni P. adósságot felvenni KO.

Debitum supplere: adósságot megteljesíteni W. H. L. adósságot lefizetni P. adósságot letisztítani G. adósságot leróni A. KO.

Debitus: méltó W. H. illető P. kellő A. G. KO.

Decanus: dekánus P. dekán W. H. L. A. G. KO.

Decedens: megholt W. H. L. kimúlt P. holt L. meghalálozott A. meghalt A. G. elhunyt G. KO. elhalt KO.

Decedere: meghalni W. H. L. kihalni P. kimulni W. H. A. elhalni L. A. G. KO. elhunyni KO.

Decedere sine haeredibus et posteris: magva szakadni W. H. P. magtalanul meghalni L. örökösök s maradékok nélkül kihalni A. G. örökösök s maradék nélkül elhalni KO.

Decernere: 1. szerezni és állítani; engedni; megengedni W. H. végezni W. H. L. P. A. KO. hozni; munkálódni P. eligazítani L. megítélni L. KO. megrendelni A. G. itélni W. H. L. P. A. G. KO. határozni A. G. rendelni P. G. oda itélni A. elhatározni A. G. KO. elrendelni KO. — 2. akarni L. kívánni P.

Decernere ad communem inquisitionem: köztörvények vizsgálatára bocsátani W. H. köztudománnyra bocsátani W. L. köztanuvallatást rendelni P. közönseges tanuvallatásra eresztani A. közönseges vizsgálatra utasítani G. közös tanuvallatásra eresztani KO.

Decertare: viaskodni W. megütközni H. vinni L. szembe szállni P. vívni G. küzdeni A. KO.

Decidere: 1. elintézni; elvégezni P. törvényt tenni L. elhatározni A. elítélni A. G. eldönteni A. G. KO. — 2. eselni W. H. L. A. G. KO. kirekesztani P. elszakasztani W. H.

Decima: tized W. H. L. P. A. G. dézma L. KO.

Decipere: megcsalni W. H. L. P. A. G. megkárosítani W. H. A. KO. károsítani G. rászedni KO.

Decisio: vége szakadás W. H. megítélés; törvényszakadta; törvény kimondása L. elrendelés L. P. elintézés; végső ítélet P. rendelkezés A. elítélés; bevégzés A. G. szerzés; elhatározás G. döntés; eldöntés KO.

Decisio causae: per vége; per elvégzése W. H. törvény vége szakadta; per vége szakadása L. ügy lefolyta P. per végezete A. ügy elintézése A. G. ügy eldöntése A. G. KO.

Decisio finalis: vége szakadás W. H. L. elvégzés P. végső eldöntés A. KO. végeldöntés G.

Declarare: 1. megmagyarázni W. H. L. KO. jelenteni W. H. előszámlálni; megjelenteni L. magyarázni; nyilatkoztatni P. előadni L. P. A. G. KO. megnevezni; nyilvánítani A. G. nyilvánvalóvá tenni G. nyilvánossá tenni A. G. kitenni G. KO. kinyilatkoztatni P. KO. földéríteni KO. — 2. megmondani W. H. L. kimondani; vallani P. tanúsítani G. megmutatni W. H. P. kimutatni A. G. KO. bebizonyítani L. — 3. feljegyezni P.

Declaratio: 1. megmagyarázás W. H. megmagyarázat W. H. L. kifejezés L. A. befoglalás; kinyilatkoztatás; megvilágosítás; megfajítás P. kijelentés G. értelem L. magyarázat P. A. G. KO. felvilágosítás A. G. KO. tisztázás KO. — 2. szolgálat kinevezés L. ok kitétele A. G. KO. szolgálat emlékezete L. szolgálat felsorolása KO. feltétel P.

Declaratus: kijelentett W. H. megirt L. valamibe foglalt P. előadott A. G. KO.

Decorticare arbores: erdőt meghántani W. H. fát meghántani L. fát hántani A. KO. fát legalyazni P. fát lehéjazni G.

Decretare: végezni L. P. A. G. hozni KO.

Decretum: dekrétum W. H. L. végzés L. végzés P. A. G. KO. törvénykönyv; országgyűlési törvény; közbégzés P. rendelet G. végzmény A. KO.

Decretum commune: közönseges akarat W. H. L. ország dekretuma L. közönseges törvénykönyv P. közvégzmény A. általános rendelet; közrendelet G. közönseges végzmény A. KO. országos végzmény KO.

Decretum generale: dekrétum; közönseges dekrétum W. H. L. derék szerént való dekrétum W. közönseges szerzés H. derék dekrétum; az ország és a fejedelem

végzése L. törvénykönyv; közönséges törvénykönyv; közönséges törvény; közönséges országgyűlési végzés P. közönséges végzemény A. KO. közönséges rendelet; általános rendelet; közrendelet G. országos végzemény KO.

Decretum generale principis: fejedelemnek közönséges dékrétoma W. H. fejedelem közönséges végzése L. király közvégzése P. G. király közönséges végzeménye A. KO.

Decretum generale regni: országnak közönséges dékrétoma W. H. országnak közönséges végzése L. ország közvégzése P. G. ország közönséges végzeménye A. KO.

Decretum publicum: közönséges dékrétom W. H. ország közönséges végzése L. országgyűlési közönséges végzés P. közvégzemény A. rendelet G. közönséges végzemény KO.

Decretum regni: országnak dékrétoma W. H. L. ország végzése L. országgyűlési végzés P. ország végzeménye A. KO. ország végzése P. G. ország rendelete G.

Dedecus: küisebbség W. H. hírnév elvesztése L. szégyen P. gyalázat A. G. KO.

Deducere: felvenni W. felvinni H. A. vinni W. H. L. P. A. G. KO. felebbvinni P. átvzetni G. főlebbvinni A. G. KO. kérdőre venni és vinni L. bocsátani W. H. kérdőre bocsátani L.

Defalcari pro media parte: felére szállítani W. H. felényire leszállíttatni P. felényire rovatni A. felerészre lerovatni G. felényire apadni KO.

Defectum supplere: fogyatkozást beteljesíteni W. H. fogyatkozást felépíteni L. hiányosságot kipótolni P. hibát pótolni G. hiányt pótolni A. KO.

Defectus: fogyatkozás W. H. L. A. G. KO. megfogyatkozás L. hiányosság P. hiba P. A. G. KO. hiány A. G. KO.

Defectus seminis: a kinek magva szakadt W. H. magva szakadás L. P. A. G. KO. valakinek magszakadta P. magszakadás A. G. KO.

Defendere: őltalmazni W. H. L. A. védelmezni P. A. G. KO. védeni A. G. KO.

Defensa: őltalom W. H. L. P. védelem P. A. G. KO.

Defensare: megőltalmazni W. H. L. védelmezni P. védeni A. G. KO.

Defensio: őltalom W. H. L. P. A. G. KO. őltalmazás W. H. L. megőltalmazás L. P. védelem P. A. G. KO. megvédés KO.

Defensio sui: maga őltalma W. H. L. maga védelmezése P. önvédelmezés A. KO. önvédelem A. G. KO.

Defensionem peragere: őltalmat cselekedni W. megőltalmazni H. őltalmazni L. védeni P. G. védelmezni A. KO.

Deferre: 1. adni W. H. bízni L. — 2. vinni valakira W. H. vinni valaki elé P. A. G. KO.

Deferre in iudicium: ingyen keresni; pörben fogni; pörben beállítani L. bejelen-

teni a bíróságnak P. bíróság elibe adni G. feladni a bíróságnak A. feljeleníteni KO.

Deferri: hárulni A. G. átmenni KO.

Deficere: 1. elfogyatkozni W. H. magvaszakadni W. H. L. P. A. G. KO. mindenestől fogván magva szakadni L. elfogyti L. G. megfogyatkozni W. H. L. P. G. kihálni P. G. nem találtatni; hijával lenni; valami nélkül lenni P. nem lenni W. H. L. P. valaminek hiányában lenni G. KO. valaminek szűkében lenni A. hiányzani A. G. KO. — 2. meghalni L. elhalni KO. — 3. elveszni; fel nem érni L. vesztetni P. ügyet vesztetni A. vesztés lenni G. pert elvesztetni KO. — 4. megállani W. H. L. nem járni A. elapadni A. KO. — 5. valamineb el nem járni A. G.

Deficere haeredibus: magva szakadni P. örökös nélkül kihálni A. örökösök hátrahagyása nélkül elhalni KO.

Deficere in attestatione: semmit nem bizonyítani W. H. L. épen semmit sem bizonyítani P. KO. tanzásban mindenképen megfogyatkozni A. G.

Deficere in semine: magva szakadni L. P. A. KO. kihálni G.

Deficere rebus temporalibus: szegénységre jutni L. világi javakban megszükölni P. elszegényedni A. G. KO.

Deficiens: mag nélkül megfogyatkozott W. H. mag nélkül kimult A. G. magva szakadt KO.

Deficiens in semine: magva szakadt W. H. L. P. A. G. KO. magtalanul megháló L. mag nélkül kihalt P. kihalt; magszakadt G.

Deficit in comprobatione: tökéletesen nem bizonyíthat W. H. elegendő bizonytságot nem hozhat L. semmit nem tud bizonyítani P. bizonyítani nem tud A. G. bizonyítással cserben marad KO.

Deficit in probatione: megfogyatkozik a bizonyításban W. H. L. meg nem bizonyíthat L. bebizonyítani nem tud; megfogyatkozik a próbában P. bizonyításban megfogy; bizonyításban hiányt szenved G. bebizonyításban megfogyatkozok A. bizonyítéka cserben hagyja; bizonyítással cserben marad KO.

Deficit lex: nincsen törvény L. P. G. írott törvény nem állítatik L. törvény nem kéte P. G. törvény hiányzik; törvény hiánya A. KO.

Definire: róla szólni L. jegyezni P. meghatározni L. A. G. KO.

Definitio: 1. végzés W. H. L. elvégzés W. H. előszámítás L. magyarázat; megfajtás P. határozmány A. meghatározás G. KO. — 2. megfizetés W. H.

Definitio iudicis: bíró végzése W. H. bíró elhatározása P. G. bíró határozata A. KO.

Defloratio: szüzesség elvétele W. H. L. P. szüzesség megtörése W. H. szüzesség letétele L. szüzesség elvesztése P. szüzesség vesztés G. szüzesség vesztése A. KO.

Defraudare: megcsalni W. H. L. P. A. G. KO. megfosztani A. G. rászedni KO.

Degere: lakni W. H. L. tartózkodni P. A. G. KO.

Degradatio: papság levonása L. papságból kitétetés P. rendvesztés A. levetkeztetés G. rendből kivetkeztetés KO.

Dehonestatio: megkisebbités W. H. tisztesség ellen való szó L. becstelenítő szó; gyalázó szó P. becstelenítés A. G. becsmerkés KO.

Dehonestatione verbali afficere: tisztetlenségekkel illetni W. H. valakinek tisztessége ellen szólni; gyalázatos szókkal illetni L. szóval meggyalázni P. A. szóval gyalázattal illetni G. becstelen szavakkal illetni KO.

Delatio falsarum litterarum: 1. hamis levelek szerzése W. H. állévljárás; hamis levél csinálás L. hamis levelek kobo-lása P. A. G. KO. hamis levelekkel élés L. KO. hamis levelek használása KO.

Delegare: kibocsátani W. H. választani L. küldeni P. A. G. KO.

Delere: letenni W. H. elvenni W. eltörölni W. P. A. G. KO. elveszteni H. L. sem-mivé tenni L. elenyészni A. megszüntetni G. KO.

Deliberare: elvégezni W. H. megítélni L. itélni P. A. G. KO.

Deliberate: szándékkal W. H. L. A. KO. elvégzett szándékból L. készakartva P. elhatározottan A. G. szándékosan G. megfontolva KO.

Deliberatio: végzés W. H. ítélet W. H. L. P. A. G. KO. kimondott ítélet L. határozás A. G. elhatározás G. határozat A. KO.

Deliberatio juridica: lásd „juridica deliberatio” alatt.

Deliberatio sana: egyenlő végzés W. H. L. jó tanács L. hasznos tanácskozás P. józan tanácskozás A. G. KO.

Deliberatus: szándékkal való W. H. tanácskozott szándékból lőtt; szándékból való L. feltett szándékból való; szándékos P. eltökélt A. elhatározott A. G. KO. előre eltökélt KO.

Delictum: véték W. H. L. P. A. G. KO. gonosztétel P. bűn; büntett G.

Delictum et crimen: véték W. H. L. gonosztett P.

Delictum facere: vétkezni L. KO. esint tenni P. vétket tenni A. vétket elkövetni G.

Delinquens: vétkes L. P. A. KO. bűnös G.

Delinquere: vétetni H. L. P. A. G. KO. hibázni A. G. bünt elkövetni KO.

Demeritum: 1. érdem W. H. L. P. A. G. KO. mivolta valaminek P. megérdemlés KO. — 2. gonoszság mineműsége; véték mineműsége P. bűn A. tett G. véték; büntett A. KO. vétség A. G. KO. vétesség KO.

Demonstrare: mutatni; megmutatni W. H. L. G. bizonyítani A. G. KO. kimutatni KO.

Demonstratio: mutató W. H. látás P. megmutatás L. P. A. kimutatás G. rámutatás KO.

Denarius: pénz W. H. L. dénár P. A. G. KO.

Denegare: megtagadni W. H. A. G. KO. eltagadni L. P.

Denegare appellandi facultatem: appellációnak tehetőségét megtagadni W. H. appellációban el nem ereszteti L. felebbvitelt meg engedni P. felebbvitelt megtagadni A. G. felebbezési jogot megtagadni KO.

Denominare: megnevezni L. A. G. KO. kinevezni P.

Denotare: megírni W. H. L. kitenni P. kijelölni A. G. megjelölni KO.

Dependens particula: függő dolog W. H. L. valamire tartozó kérdés P. összefüggésben levő czikkely A. összefüggésben levő czikk G. összefüggésben levő részlet KO.

Dependere: függni W. H. L. P. A. G. KO.

Deponere: letenni W. H. L. P. A. G. KO.

Depositio: letétel P. A. G. leszállás L. letetés A. KO.

Depositio causae: perletétele W. H. L. P. A. G. KO.

Depositio oneris sententiarum: sententia megfizetése L. ítéletek terhének ítélete P. ítéletek terhének letétele A. G. KO.

Depositus: letölt L. gondviselés alá adott P. A. letéteményezett G. megőrzés végett letett KO.

Depraedari: dúlni W. H. L. A. felpredálni P. rongálni G. feldúlni KO.

Depraedatio villarum: faludulás W. H. L. faluk kirablása P. KO. falú rablás A. helység rablás G.

Deprehendere: 1. megfogni W. H. L. G. elfogni P. — 2. találni valamiben W. H. L. P. rajta kapni P. A. G. KO. tapasztalni valamiben L. P. úgy találni A. G. — 3. megkapni L. KO. ott találni A. G. megtalálni P. találni A. G. KO. föllelni A. KO. tetten kapni KO.

Deputare: 1. adni W. H. L. A. G. KO. hagyni W. H. L. engedni; általadni P. kiadni G. — 2. szakasztani, választani W. H. L. kiszakasztani L. kimutatni A. G. kijelölni A. G. KO. — 3. kibocsátani W. H. L. rendelni L. P. A. G. KO. nevezni; megnevezni L. kirendelni A. G. KO. kiküldeni P. G. KO. küldeni A. megbízni; kinevezni A. G. KO.

Deputare ad tutelam: tuteurságot viselni W. H. tuteurságot adni L. gyámtyává rendelni P. gyámságra nevezni A. G. gyámságot viselni KO.

Deputatus: rendelt L. P. képebeli; nevezetes L. kinevezett P. kiküldött P. A. G. KO.

Derivari: szállni W. H. L. P. A. G. KO. származni L. P. A. G. KO. származtatni P. A. G. KO. általvétetni A. maradni L. bejöni L. P. háramlani P. A. KO. általmenni A. G. eredni; alkalmaztatni G. járulni G. KO. jutni valakire KO.

Derivatus: szállott W. H. származott L. P. A. G. leszármazott KO.

Derogare: 1. kisebbitésére lenni W. H. ellene irni W. H. L. ellene lenni L. ellenkezni L. P. A. G. KO. ellenkezésbe lenni P. lerontani G. KO. ütközni valamibe KO. — 2. elrontani L. G. felbontani P. eltörölni P. A. KO. törlesztetni; megerőltetni A. érvényteleníteni G. erejétől megfosztani KO. — 3. meggyengíteni P. leróni; csönkíteni A. megrontani G. KO. — 4. fogatkozására és kárára lenni L. ártalmára lenni L. P. A. G. KO. akadályára lenni P. ártani A. G. KO. sérteni; sérelmére lenni G. — 5. felülhaladni L. előbbvalónak lenni A.

Derogatorium privilegium: privilegium, mivel elszakasztanak valamit W. H. megromlott privilegium L. eltörölő privilegium P. eltörölő kiváltság A. KO. megrontó szabadság G.

Descendere: szállani W. H. elterjedni L. lenni valahonnan L. P. lejöni A. G. származni P. A. G. leszármazni P. KO.

Descensus: megszállás W. H. A. G. KO. megtelepedés L. P.

Desertus: pusztá W. H. L. népetlen P. A. G. elhagyott A. elhagyott G. KO. üresen hagyott KO.

Deservire: szolgálni W. H. L. illetni L. P. A. G. KO. hozzátartozni L. tartozni P. A. G.

Designare: 1. jegyezni W. H. L. tenni; érteni P. jelenteni A. G. KO. mutatni G. jelezni KO. — 2. választani; követni L. rendelni P. kijelölni A. G. kirendelni KO.

Desinere: megszünni A. G. KO.

Desolari: elpusztulni W. H. A. pusztulni L. P. G. KO.

Desolatio: pusztulás W. H. L. P. A. G. KO.

Despectus: megbántás és csúfolás W. H. megvetés A. G. KO.

Desperare: kételkedni W. H. L. kétségbe esni L. A. G. bizonytalanságba lenni P. kétségben lenni KO.

Despoliare: kirekesztetni; megfosztani L. kivetkeztetni A. G. kirabolni A. KO. kifosztani G.

Desponsatio: kézfogás W. H. L. KO. eljegyeztetés P. A. eljegyzés P. A. G. KO. jegyváltás KO.

Despotus: despot W. H. L. despota P. A. G. KO.

Destinare: elbocsátani; kibocsátani W. H. L. rendelni L. P. A. G. küldeni P. A. G. KO. kirendelni P. KO. oda rendelni A. G. KO.

Destinatio: elbocsátás W. H. rendelés L. P. A. G. oda rendelés KO.

Destituere: megfosztani W. H. L. P. elfoglalni L.

Destitui: elesni valamitől P. A. G. KO.

Destructio: megrontás W. H. L. kár W. H. L. P. romlás A. G. KO.

Destructionem afferre: ártani W. H. elfogni L. kárt maga után vonni; megrontást maga után vonni P. romlást okozni A. valakinek kárát akarni G. romlást magával hozni KO.

Destructus: elromolva W. H. romlott L. letöredezett P. leromlott A. G. KO.

Destruere: megrontani W. H. L. P. A. G. KO. elbontani L. lerontani A. G. KO. megkárosítani KO.

Destrui: megromlani W. H. kárt szenvedni A. G.

Detentio: 1. tartás W. H. L. megfogás W. H. megfogtatás; megtartoztatás L. letartoztatás P. A. G. KO. elfoglalás KO. — 2. megtartás W. H. L. bírás L. kéznél levés P. magánál tartás KO.

Detentor: a ki megfog W. H. L. letartoztató P. A. G. KO.

Determinare: eldönteni A. G. elintézni KO.

Determinatio: meghatározás P. A. G. KO.

Determinatus: kétség nélkül való L. bizonyos P. határozott A. G. KO.

Detinere: 1. megfogni W. H. L. P. megtartoztatni W. H. L. tartoztatni W. H. L. P. letartoztatni P. A. G. KO. — 2. megtartani W. H. L. tartani W. H. hatalmasul nála tartani L. fogva tartani A. G. magánál tartani A. G. KO. visszatartani KO.

Detrimentum: nyomorúság W. H. L. kár P. sérelem A. G. KO.

Devastare: elpusztítani L. A. G. KO. földülni P.

Devincere: W. H. L. P. legyőzni A. G. KO.

Devolutio: szállás L. háramlás; részesülés P. járulás A. G. KO. átszállás KO.

Devolutio bonorum: jószágnak szállása W. H. jószág háramlása P. KO. jószág háramlás A. birtok háramlás G.

Devolutus: szállott W. H. L. A. G. háramlott P. KO. átszállott A. járult G.

Devolvi: 1. szállani W. H. L. P. A. G. KO. háramlani P. A. KO. járulni G. — 2. illetni L. — 3. maradni L. jutni A. G.

Devolvi in fiscum regium: királyra szállani W. H. L. királyi fiskusra szállani P. királyi ügynökre szállani A. királyi ügyészre járulni G. királyi fiskusra háramlani KO.

Diadema: korona L. A. G. KO.

Diaeta: hagyott nap; diaeta W. H. L. országgyűlés P. A. G. országos gyűlés A. közgyűlés G. közönséges országgyűlés KO.

Diaeta generalis: közönséges gyűlés W. H. ország derék gyűlése L. országgyűlés P. közönséges országgyűlés A. G. KO.

Dies emanationis: kiadás napja W. H. P. A. G. KO. kelet napja L.

Diffamare: híré-nevét veszteni W. H. nyelvvel kissébbíteni L. hirtbehozni P. rossz-hirbe hozni A. G. KO.

Differentia: 1. különbség W. H. L. P. A. KO. különbözés G. megkülönböztetés P. A. G. KO. — 2. egyentlenség W. H. L. P. ellen-kezés A. G. villongás A. G. KO. visszavonás P. per L. P. vizsály A. KO. baj G. meghason-lás KO.

Differre: 1. különbözni L. P. A. G. KO. különbségnek lenni L. P. A. különbnek len-ni L. nem egyre menni KO. — 2. ártani L. semmit sem tenni G. — 3. vontatni L. ter-jeszteni A. kiterjeszteni G. elodázni KO.

Digne: méltán W. H. L. P. A. G. KO. méltán és szerin szerte L.

Dignitas: méltóság W. KO. tekintet P.

Dignitas nobilitaris: méltóságos ne-messég L. nemesi méltóság P. A. G. KO.

Dignitatum gradus: tisztességre való vétel L. tisztsegek osztogatása módja P. tisztsegek fokozata A. G. méltóságok foko-zata KO.

Dijudicare: ítéletet tenni L. P. meg-ítélni A. G. KO.

Dilapidare: tékozlani W. H. L. P. A. G. pazárlani P. A. elvesztegetni L. pazarolni KO.

Dilapidatio: eltékozlás W. H. L. P. G. elpazarlás A. KO.

Dilapidator: tékozló L. A. G. KO. té-kozló és pazarló P.

Dimittere: elbocsátani W. H. L. A. G. KO. szabadon bocsátani; szabadon eresz-teni; felszabadítani P. elereszteni A. G. KO.

Dioecesanus ordinarius: dioecesia-beli pisepek W. H. ottvaló vidékbeli püspök L. rendes megyés püspök P. megyés püspök A. G. KO.

Dire: kegyetlenül W. H. L. P. A. G. KO.

Directe: egyenest nézve W. egyenes lineán H. P. egyenes lineában; elkezdett renddel L. tisztán W. H. L. egyenesen W. H. L. P. A. G. KO. rendbe P. A. rendesen G. egyenes ágbán; következetesen KO.

Directio: igazgatás W. H. forgatás; fogás L. kormányzás P. vitel A. G. KO.

Director: igazgató L. A. KO. kormányzó P. G.

Director causarum regiae majes-tatis: király ő felsége pereinek igazgatója W. H. király ő felsége pereinek gondvise-lője; király ő felsége pereinek directora L. királyi perek kormányzója; királyi fiskus P. királyi felség ügyeinek igazgatója A. KO. királyi felség ügyigazgatója P.

Dirimere: 1. rontani A. gátolni G. meg-szüntetni KO. — 2. meghányi-vetni W. H. eligazítani L. megvizsgálni P. intézni A. G. KO.

Diripere: 1. foglalni és ragadozni L. elvenni L. P. eltulajdonítani A. G. elrabolni

A. G. KO. magához ragadni KO. — 2. elvesz-teni L. semmivé tenni P. elpusztítani KO.

Dirutus: elhullva W. H. elhullott L. töredezett A. megtört G. eltöredezett KO.

Discedere: elfutni W. H. L. elszaladni P. eltávozni A. G. KO.

Discernere: megítélni W. H. megvá-lasztani L. KO. tudni P. elhatározni A. G.

Disciplina: ösztön; fenyíték L. fenyi-ték P. A. G. KO. rendtartás L. P. A. büntetés P. fegyelem G. oktatás A. G. fenyítés G. KO. megfenyítés; rend KO.

Disciplina litteralia: deáki tudomány L. tudomány P. A. G. KO.

Disciplina militaris: vitézségnek tanusága W. vitézségnek gyakorlása H. hadi tudomány P. katonai tudomány A. G. KO.

Disconveniens: nem illendő W. H. ellene való L. ellenkező P. nem megegyező A. G. KO.

Discrepare: különbözni L. P. A. G. KO. eltávozni L. ellenkezni P. különböz-nek tenni A. eltérni G. KO.

Discrimen: veszedelem W. H. vesze-delmes volta valaminek L. viszontagság A. akadály G. veszélyesség KO.

Discussio: törvénytétel W. H. L. tör-vénymondás L. megvizsgálás P. A. elintézés P. vizsgálat A. megítélés A. G. megvitátás A. G. KO. vitatás G. megvitátás, elbírálás KO.

Discussio evidenter: nyilvánban való meglátás; nyilvánban való meghányas vetés W. H. L. bővebb megvizsgálás P. vilá-gosabb megvizsgálás A. világosabb áttekin-tés G. bővebb megvitátás A. G. behatóbb megvitátás KO.

Discussio maturior: érettebb meg-vitátás A. G. KO.

Discussionis examine patefacere: dolognak jól végére menni L. megvizsgálni P. megvizsgálással kivilágosítani A. vizsgá-lattal vitatni G. vitatkozó vizsgálattal föl-deríteni KO.

Discutere: 1. végére menni; meghányi-vetni; traktálni; bírak előtt forgatni; meg-cirkálni L. megvizsgálni L. P. A. G. KO. vizsgálni P. megvitatni A. G. KO. vitatni A. G. — 2. megítélni W. H. eligazítani L. al-kalmazni G. itélni KO.

Dispensare: 1. elköltetni P. — 2. ke-zelni A. G. KO.

Dispensatio: elhagyás; sáfárság W. H. L. gondviselés W. H. L. P. gazdálkodás; rendelkezés P. sáfárlás A. kezelés A. G. KO.

Dispensatio apostolica: pápa rend-ezése és engedelm L. apostoli feloldozás P. apostoli felmentés A. G. KO.

Dispensator rerum et pecunia-rum: pénznek és egyébféle egyetmásnak komornika L. holmik és pénzek sáfárja P. vagyonok és pénzek sáfára A. G. vagyon és pénz sáfár KO.

Disponere: 1. elhagyni; elidegeníteni W. H. L. tenni és hagyni H. élni vele és adni; rendelkezni és végezni fölé; odahagyni; végezni és eladni L. rendelkezni P. A. G. KO. — 2. szerezni W. H.

Dispositio: hajlás L. P. állapot L. A. KO. elrendelés P. rendeltetés G.

Dissensio: háborúság W. H. L. had L. zenebona; visszavonás P. zavar; egyenetlenség A. G. KO.

Dissipator: tékozló W. H. L. A. G. pazarló P. KO.

Dissolutio disciplinae: fenyték nélkül való élet L. fenyték feláldozása P. fenyték feloszlása A. fenyték felbomlása G. rendfelbomlás KO.

Dissolvi: elbomlani L. széjjel oszlani P. széteszlani A. G. KO.

Dissidens: peres L. perlekedő A. G. vizsgálódó KO.

Distinctio: 1. választás W. H. különböztetés L. megkülönböztetés P. G. KO. különböztetés P. A. G. elkülönítés G. változás KO. — 2. különbség L. P. A. G. KO.

Distinctio metalis: határoknak elválasztása W. H. határoknak felhányása L. határbeli különböztetés P. határ különböztetés A. határelkülönítés G. KO.

Distingvere: megválasztani L. különböztetést tenni P. különböztetni A. különbözni G. megkülönböztetést tenni KO.

Distractio: elvonás W. H. elvétel L. A. G. KO.

Distrahere: 1. elvenni W. H. L. P. A. átvenni G. — 2. elszakasztani L. elszakítani; kiszakítani KO.

Distrahi: kiszakadni W. H. L. elesni P. elválni A. G.

Distribuere: elosztani W. H. G. felosztani L. kiosztani A. megosztani KO.

Distributio litterarum: levelek kiadása W. H. KO. levelek kiosztása L. levelek kiosztogatása P. levelek kiszolgáltatása A. G.

Disturbare: megháborítani W. háborítani H. A. G. megháborgatni L. megzavarni P. felforgatni KO.

Disturbiorum tempus: háború idő L. zűrzavaros idő P. A. G. KO.

Disturbium: háborúság W. H. háború volta L. mostohaaság P. KO. zivatar A. G.

Ditare: ékesíteni L. megajándékozni P. gazdagítani A. G. KO.

Diuturnus: sok időtől fogva L. megrogzott L. P. huzamos P. A. KO. hosszas A. G. KO. régi A. KO. örök; tartós G.

Diversitas: különbözés W. H. különbség L. különbféleség P. A. KO. különbözőség G.

Dividere: osztani W. H. megosztani W. H. L. elosztani P. felosztani P. A. G. KO. feladarolni; megosztani KO.

Divisio: megosztás W. H. osztás W. H. L. ág L. elosztás L. P. A. G. KO. megosztás

L. KO. osztás H. L. A. G. osztozás L. P. A. KO. felosztás; osztály P. A. G. KO.

Divisionem facere: osztást tenni W. H. elosztani L. osztályt tenni P. A. G. KO.

Divisionem habere: osztást tenni W. H. megosztozni L. A. G. KO. osztozni P.

Divisionem peragere: megosztani W. H. megosztozni L. P. osztályt megtenni P. osztást végrehajtani A. osztályt tenni A. G. osztást eszközölni G. felosztást megejteni; osztályt megejteni KO.

Divisus: megosztott W. H. L. egy osztáson való L. megosztott L. P. A. G. KO. megosztozott P. A. G. KO. felosztott A. G.

Divortium: elválás W. H. L. P. A. G. KO.

Docere: megbizonyítani L. bebizonyítani P. KO. bizonyítani A. G.

Doctor: doktor L. törvénytudó P. tanár A. tudós G. KO.

Documentum: 1. bizonyság W. H. L. P. A. G. KO. próba; bizonyító levél; iromány P. oklevél P. A. G. bizonyítvány A. G. bizonylat; okmány G. bizonyíték KO. — 2. tanúság W. H. L. G. KO. parancsolat; tanú L. tanultság; tanúbizonyosság P. — 3. törvény szerint való megértekezés L. inté P. oktatmány A. tudomás G. tanítás KO.

Dolose: csalárdsággal W. H. csalárdságból W. H. P. álnokul L. A. G. KO. csalárdul L. fortélyosan P. hamisan A. G. KO.

Dolosus: csalárd W. H. A. álnok L. hamis P. G. ravasz KO.

Dolus: álnokság L. KO. csalárdság L. P. A. KO. csalás G.

Domina relicta: özvegy asszony W. H. L. özvegy P. hátrahagyott nő A. hátrahagyott feleség G. hátrahagyott özvegy KO.

Dominio subesse: uraság alatt lenni W. H. L. A. uradalom alávetve lenni P. urhatóság alatt lenni G. uralom alatt lenni KO.

Dominium: uraság W. H. L. birodalom H. hatalom L. uradalom P. bírás; birtoklás G. uralom A. KO. birtok P. G. KO.

(extra) **Dominium**: jószágnak kívül; jószág uraságán kívül W. H. L. birodalom kívül W. H. jószágnak nem uraságában L. birtokon kívül L. P. A. KO. uralmon kívül A. KO. bírason kívül G.

Dominium bonorum adipisci: jószágba beleférkezni W. H. jószághoz férkezni L. jószág birtokába jutni P. birtok bírásába jutni G. jószágok uralmához jutni; jószágba jutni KO.

Dominium bonorum consequi: jószág uraságát nyerni W. jószág bírását nyerni H. jószágban megmaradni L. birtokot visszanyerni P. javak birtokát megnyerni A. birtok birhatását megnyerni G. jószág uralmát megnyerni KO.

Dominium habere: uraságban lenni L. birtokban lenni P. uralommal birni A. bírást birni G. uralomban lenni KO.

Dominium ingredi: uraságba bemenni W. H. L. birtokba menni P. birtokba lépni A. birtokba venni G. uralomba lépni KO.

Dominium intrare: uraságba és birodalomba bemenni W. H. L. birtokba menni P. birtokba venni A. G. uralomba lépni KO.

Dominium possessorium: jóság L. birtok P. A. G. KO.

Dominium possidere: uraságot bírni W. H. jóságot bírni L. uralmat bírni A. birtokot bírni G. valaminek birtokában lenni KO.

Dominium reale: valóságos birtok P. valóságos uralom A. valódi birtoklás G. tényleges uralom KO.

Dominium reale habere: bírni L. valódi birtokban lenni P. G. valóságos uralomban lenni A. KO.

Dominium reale tenere et possidere: jóságnak uraságát bírni W. H. jóságnak uraságában ülni L. jóságnak valóságos birtokában lenni P. birtoknak valódi birtokában lenni G. jóságnak valóságos uralmával bírni A. javaknak valóságos uralmában és birtokában lenni KO.

Dominium subintrare: jóságba bemenni W. H. jóságban alattomban becsuszni L. magához vonni P. uralomba jutni A. birtokba jutni G. uralomba belopódzni KO.

Dominus: 1. úr W. H. L. P. A. G. KO. — 2. isten W. H. L. P. A. G. KO. — 3. földes úr L. tulajdonos P. gazda A. G. KO.

Dominus naturalis: természet szerint való úr L. KO. természetes úr P. G. természeti úr A.

Dominus temporalis: idő szerint való úr W. H. L. KO. ideig való úr W. H. L. földes úr P. ideigleni úr A. idő szerinti úr A. G. ideiglen való úr G. mindenkori úr KO.

Dominus terrestris: úr W. H. L. A. földes uraság P. földes úr W. H. L. P. A. G. KO.

Domus: ház W. H. L. P. A. G. KO.

Domus nobilitaris: nemes ház W. H. udvarház L. nemesi lakóhely P. nemesi ház P. A. G. nemesi lak KO.

Domus residentiae: lakóház; lakóhely W. H. L. KO. ház; lakás P. lakház; lakhely A. G.

Donans: elajándékozó W. H. L. ajándékozó P. A. G. KO.

Donare: eladni W. H. L. engedni W. H. adni W. H. L. P. A. G. KO. ajándékon adni L. ajándékozni P. A. G. KO. megajándékozni A. KO. adományozni KO.

Donatarius: adományos; ajándékozott W. H. megajándékozott személy L. adományt nyelő P. A. G. KO.

Donatio: 1. ajándékozás W. H. adomány W. H. L. P. A. G. KO. adás; király adománya; elajándékozás L. ajándék L.

KO. adományozás A. G. KO. — 2. adománylevél P. A. G. KO.

Donatio mixta: elegy adomány W. H. közadomány L. vegyített adományozás P. vegyes adomány A. G. KO.

Donatio nova: lásd „nova donatio“ alatt.

Donatio pura: tiszta adomány W. H. P. A. G. KO. saját adomány L.

Donatio regia: 1. adomány W. H. királynak adománya W. H. L. királyi adomány P. A. G. KO. királyi adományozás A. G. KO. — 2. királyi adományról való levél L. adománylevél P. G. királyi adománylevél A.

Donationem executioni demandare: donációt iktatni L. beiktatást végbevenni P. adományt végrehajtásba venni A. adomány ellen kifogást tenni G. adományt foganatósítani KO.

Donativus: ajándékozott W. H. ajándékozás által szerzett L. adomány által szerzett P. adományos A. G. KO.

Donator: elajándékozó W. L. P. ajándékozó A. G. KO.

Donum: ajándék W. H. L. P. A. G. KO. adomány L. P. G. KO.

Dos: 1. dos W. H. jegyruha W. H. L. a mely ajándékot a völgyény ad a menyasszonynak L. — 2. özvegyi jutalom P. hitbér A. G. KO. — 3. jóság W. H. L. tulajdonság P. G. tulajdon A. adomány KO.

Dotalitium: jegyruha W. H. L. özvegyi jutalom P. hitbér A. G. KO.

Dotare: felgadzagítani P. megajándékozni A. G. adományozni KO.

Dotatio: ajándékozás L. A. G. javadalmaszás KO.

Dubietas: homályos dolog L. kétség P. A. G. KO.

Dubitare: kételkedni W. H. L. P. KO. vetélkedni L. kétségesnek lenni L. G. kétségkedni P. A. kétségben lenni P. KO. kételkedni A. G. kétségbe vonni G.

Dubitatio: kétség W. H. L. G. kétségeskedés P. kételkedés A. kételkedés KO.

Dubium: kétség W. H. L. P. A. G. KO.

Dubius: homályos és kétséges L. kétséges P. A. G. KO.

Ducatus tempore: hadnagyságkor L. herczeg korában P. A. G. herczegségkora KO.

Ductus: hadnagyság L. vezérlet P. vezérlet A. G. KO.

Duellorum dimicatio: bajvívás W. H. L. kettősviadal P. bajviadal A. párviadal G. párbajvívás KO.

Duplari: kettőzni W. H. L. KO. kétszezni P. megkettőztetni A. G.

Durare: 1. tartani W. H. L. P. A. G. KO. maradni W. H. — 2. maradandónak lenni A. fenállani G. erőben maradni KO.

Duratio: foglalat P. meddig tartás A. tartam G. KO.

Dux: vezérő herczeg W. H. hadnagy L. vezér P. A. G. KO. herczeg L. P. A. G. KO.

Dux exercitus: sereg hadnagy W. H. L. hadvezér; táborvezére P. hadvezér A. vezér KO.

E.

Ecclesia: egyház W. H. L. P. A. G. KO. templom L. P. KO. anyaszentegyház L. ekklesia; szentegyház P.

Ecclesia cathedralis: egyház W. H. megyés egyház L. megyés templom; kathedrális ekklesia P. székesegyház A. G. KO.

Ecclesia matrona: anyaszentegyház W. egyház; megyés egyház H. L. anya ekklesia P. anyae gyház A. G. anyatemplom KO.

Ecclesia romana sacro saneta: romai szentegyház W. KO. romai egyház H. romai anyaszentegyház L. szentséges romai egyház A. G.

Ecclesiarum rectoratus: oltármentesség L. egyházi személy helye P. egyházi igazgatóság A. egyházi kormányzóság G. egyházfői szék KO.

Ecclesiasticus: egyházi W. H. L. P. A. G. KO.

Edere: szerzeni W. H. L. P. kiadni A. G. közreadni; közzétenni KO.

Edicere: megparancsolni L. végzést tenni P. határozni A. kimondani G. elhatározni KO.

Edictum regium: király parancsolatja W. H. L. király rendelete P. királyi meghívó A. királyi meghívás KO.

Editus: szerzetett W. kiadott L. A. G. KO. kibocsátott; hozott; kelt KO.

Educatio: feltartás W. H. felnevelés L. neveltetés P. nevelés A. G. KO.

Effective: teljességgel W. H. L. valaképen L. valóban P. valósággal P. A. G. KO. tetteleg A. tettel G. foganatosan KO.

Effectui mancipare: véghezvinni W. H. L. végben vinni L. foganatosítani; foganatba venni A. G. KO.

ad Effectum perducere: végbe vinni L. végrehajtani P. A. foganatosítani G. megvalósuláshoz jutni KO.

Effectus: foganat A. G.

Efficacia: erő W. H. L. P. foganat L. P. A. G. hatás G. hatály KO.

Efficax: helyén való; erősebb W. H. jó; erejében megmaradó; súlyosabb L. elégséges; több P. foganatos P. A. G. KO. érvényes A. G. szigorú A. G. KO. hatályos G. KO. hathatós KO.

Efficax manere: épenmaradni W. H. erőben maradni L. foganatos maradni P. A. G. KO.

Effusio sanguinis: lásd „sanguinis effusio“ alatt.

Egregius: jeles W. H. P. A. G. igen jó KO.

Ejectio: kivétel W. H. L. A. G. kikergetés P. kidobás KO.

Ejicere: kivetni W. H. L. P. A. G. KO. kihányani L. kitenni L. KO. kidobni KO.

Elabi: eltetni L. P. elmulni A. G.

Electio: választás W. H. L. A. G. KO. kinevezetés P. megválasztás KO.

Electus: választott W. H. L. A. G. KO. kinevezett P.

Eleemosina: alalmazna W. H. L. P. A. G. KO.

Eleemosinaria largitio: alalmaznadás L. P. alalmazna adomány P. alalmazna ajándék A. G. alalmazna ajándékozása KO.

Eliberare: 1. kivenni L. A. G. kiváltani P. kiszabadítani KO. — 2. megmenteni W. H. L. P. A. G. KO. felmenteni P. megszabadítani L. kimenteni A. G. KO.

Eliberari: kiszabadulni W. H. kimenedni L. felszabadulni P. KO. felmentetni A. G.

Elici: kinyilatkoztatni W. H. L. következni W. H. P. A. G. KO. tanúságot venni; kitetszeni L. kiváltani; kimerített P. kipuhaltatni A. G. kinyomoztatni A. kideríteni G. KO. kitiinni KO.

Eligere: valósítani W. H. L. P. A. G. KO.

Emanare: 1. szerkeszteni W. H. kikelni L. kiadtni L. P. A. G. kelni L. P. KO. — 2. származni W. H. L. P. A. G. KO. kiszármazni L. eredni A. G. KO. keletkezni A. G.

Emanatio: szerzés W. H. kikelés L. kiadás L. P. A. G. KO. keletkezés A. kibocsátás A. KO. kelt A. G. KO.

Emanatus: költ L. P. A. kiadott A. KO. kelt G. KO.

Emancipari: birodalomból megszabadulni W. H. birtokból kiszabadulni L. felszabadulni P. szárnyra kelni A. szárnyra bocsátatni G. felszabadíttatni A. G. szárnyra eresztetni KO.

Emancipato: atya birodalmából megszabadulás W. H. L. szárnyrabocsátás P. KO. szárnyra kelés A. G.

Emancipatus: atya birodalmából megszabadult W. H. L. szárnyrabocsátott P. szárnyra kelt A. szárnyra bocsátott G. szárnyra bocsátott KO.

Emaritare: kiházasítani W. H. L. A. G. KO. férjhez adni P. A. G.

Emaritatio: kiházasítás W. H. L. KO. férjhezadás P. A. G.

Emaritus: elházasejtott W. elházásított H. kiházasított L. A. G. KO. házasság P.

Emenda: 1. fejaváltás P. kiváltság A. kiváltás G. váltás A. KO. — 2. feddés W. H. büntetés L.

Emenda capitis: főváltás W. H. L. feje váltása W. H. fejaváltás P. A. G. KO.

Emenda lingvae: nyelve váltása W. H. nyelv váltás L. P. A. G. KO.

Emendam capitis subire: fejaváltásért fizetni W. H. L. fejaváltást szüendni A. G. KO.

Emendare: megjobbitni L. P. némely részben megváltoztatni P. megigazítani; módosítani A. G. kiigazítani KO.

Emendatio linguae: nyelve váltsága
W. H. nyelvváltság L. P. A. G. KO.

Emere: venni W. H. L. P. A. G. megvenni
L. A. G. KO. vásárolni KO.

Emergens: támadó W. H. származó L.
P. A. G. kiinduló KO.

Emergere: támadni W. H. keletbe jöni
P. eredni A. G. keletkezni KO.

Emittere: kiereszteni L. P. kibocsátani
A. G. KO.

Emolumentum: haszon W. H. L. KO.
gyarapítás P. A. elősegítés G.

Emptio: vétel A. G. KO.

Emptio-venditio: vevés-eladás L. adás-
vevés P. A. G. vásár KO.

Emptitiūs: pénzen vött W. H. L. vött L.
vett; pénzen vett P. A. G. pénz által szerzett
P. vételbeli A. vételi G. vásárolt KO.

Emptor: vevő W. H. P. A. G. KO. meg-
vevő W. H. L. P. áros; pénzenvevő L. vásárló
KO.

Emptus: vött W. H. L. vett P. A. G. vásá-
rolt A. G. KO.

Ensis: tör W. H. fegyver L. A. G. szablya
KO.

Ensis nudatus: mezítelen fegyver W. H.
L. mezítelen kard P. meztelen fegyver A. G.
meztelen szablya KO.

Episcopatus: püspökség W. H. L. A. G.
KO. püspök tiszt L. püspöki hivatal P.

Episcopus: püspök W. H. L. P. A. G. KO.

Equi equatiales: ménes W. H. L. P.
KO. lovak csordája W. H. ménesi lovak A.
ménes lovak G.

Equi gregales: lovaknak csordái W. H.
lovak ménese L. ménéses lovak P. ménesi
lovak A. ménes lovak G. lónyáj KO.

Equus sellatus: nyerges ló W. H. L.
nyereg alá való ló P. paripa A. G. hátsaló KO.

Erectio: támadás W. A. G. KO. feltáma-
dás H. engedetlenség L.

Erigere se: magát felemelni W. H. fel-
támadni avagy támadást mivelni H. magában
fel-fuvalkodni; engedetlen lenni L. felülemel-
kedni P. feltámadni P. A. G. támadni A. G. KO.

Eripere: megszabadítani H. kivenni L.
megmenteni; kiragadni G.

Eripi: felszabadultatni W. megszabadultni
P. kikerülni KO.

Errare: megvétkezni; vétkezni L. hibát
ejteni P. hibázni P. KO. megtévedni A. G.
tévedni G. hibát elkövetni KO.

Error: tévelygés W. H. L. P. A. G. KO.
vétek W. H. L. hamisság; vétség L. fogytoko-
zás L. P. hiba P. A. G. KO. tévedés A. G. KO.
eltérés G.

Errorrem emendare: tévelygést meg-
jobbítani W. H. vétket igazítani L. tévedést
helyrehozni A. G. hibát kiigazítani KO.

Eruitio oculorum: szemeknek kitolása
W. H. L. P. szemkivájás A. G. KO.

Eruitor oculorum: szemtoló W. ki az
embereknek szemeket kitolatja H. ki valaki-
nek szemét kitolja L. ki másoknak szemeket

kiássa P. szemek kivájója A. szemkivájó G.
KO.

Evadere: elszaladni W. H. kiszaladni;
elmenni valaki elől; magát megmenteni; el-
szökni L. magától elhárítani P. kikerülni P. A.
G. megmenekedni A. elkerülni A. G. mene-
különi; kimenekülni G. KO. elmenekülni KO.

Evaginatio gladii: fegyvernek kivo-
nása W. H. L. kard kihúzása P. A. G. KO.
kardnak hitvelyből kivonása KO.

Evictio: oltalom W. H. L. szavatosság P.
A. G. KO.

Evictor: szavatos W. H. L. P. A. G. KO.

Evictorem statuere: szavatost adni
W. H. L. KO. szavatost előállítani P. szavatost
állítani A. G.

Evidens: láthatandó W. H. nyilvánvaló
L. P. KO. nyilvánosság P. nyilvános A. G. vilá-
gos A. G. KO. kétségtelen A. tiszta G. szembe-
tűnő KO.

Evidenter: nyilván W. H. L. A. G. lát-
hatóképen L. tudva P. nyilvánosságosan P. A.
nyilvános A. KO.

Evitare: eltávoztatni W. H. L. P. G. KO.
kikerülni P. KO. elhárítani; elmellőzni A. G.

Evocans: perbehívó A. G. KO.

Evocare: 1. behívni W. H. inteni W. H. L.
híni W. H. L. A. ráhíni, törvényre inteni; tör-
vényre szólítani L. idézni P. A. G. KO. tör-
vénybe idézni P. KO. perbe hívni A. G. KO.
— 2. hivatni W. H. törvényre szólíttatni és in-
teni L. törvénybe idéztetni; perbe idéztetni P.
idéztetni P. A. G.

Evocare cum insinuatione: meg-
magyarázott hivatallal reáhíni L. jelentő idéző
levél mellett törvénybe idézni P. értesítés mel-
lett megidézni A. G. értesítés mellett perbe
hívni KO.

Evocare in litem: törvénybe híni W.
H. L. perbe idézni P. G. perbe hívni A. KO.

Evocatio: 1. ráhívás; király udvarába
való hívás W. H. hivatal; törvénytételre hi-
vatal W. H. L. törvényre hívás; törvényre való
hivatal; király udvarában törvényre való hi-
vás L. idézés P. A. G. megidézés A. G. perbe
hívás A. G. KO. — 2. törvénybe idéztetés; idéz-
tetés; perbe idéztetés P. — 3. hivatalok fo-
lyása W. H. per L.

Evocatio admonitoria: intő avagy
kínáló hivatal W. H. L. megintő törvénybe
idéztetés P. megintő idézés A. intő idézés G.
megintő perbehívás KO.

Evocatio cum insinuatione: bizo-
nyossá tevő hivatal W. H. L. jelentő idéző-
levél P. értesítőleg perbehívás A. értesítő
perbehívás G. perbehívás értesítés mellett KO.

Evocatio insinuationalis: bizonyossá
tevő hivatal W. H. megmagyarázó és bizo-
nyossá tevő hivatal L. jelentő törvénybe idéz-
tetés P. értesítőleges idézés A. értesítő idézés
G. értesítő perbehívás KO.

Evocatio introductorialis: bevivő
hivatal W. H. bevivést avagy iktatást kívánó
hivatal L. beiktató törvénybe idézés P. be-
vezetési idézés A. G. iktató perbe hívás KO.

Evocatio peremptoria: haladék nélkül való hivatal W. H. L. halasztást nem szenvedő törvénybe idéztetés P. ügydöntőleg hívó idézés A. végérvényes idézés G. ügydöntő perbehívás KO.

Evocatio reambulatoria: határjáró hivatal W. H. határjárást kívánó hivatal L. határjárási törvénybe idéztetés P. határjárási idézés A. G. határjárási perbehívás KO.

Evocatio simplex: tiszta hivatal; magyarázat nélkül való hivatal W. H. közhivatal W. H. L. csak köz és szokott hivatal; köz szokott magyarázat nélkül való hivatal; szokott hivatal L. egyszerű törvénybe idéztetés; egyszerű idéztetés; egyszerű törvénybe idéző levél; együgyű idéztetés P. egyszerű idézés A. G. egyszerű perbehívás A. G. KO.

Evocator: udvarba hívó W. H. törvényre hívó L. törvénybe idéztető P. perbe hívó A. G. KO.

Evocatoria: hivatal W. H. L. idéző levél P. A. G. perbehívó levél KO.

Evocatoria cum insinuatione: megmagyarázással való reáhivatal L. jelentő törvénybe idéző levél P. értesítéssel tett idézés A. G. értesítést tartalmazó perbehívó levél KO.

Evocatus: hivatott W. hivatott H. idéztetett P. perbe hivatott A. G. KO.

Evolvi: bételni P. lefolyni A. elfolyni G. legördülni KO.

Examen: kérdés W. kérdészködés H. vizsgálat P. A. G. KO. vizsgálás A. G. felülvizsgálat KO.

Examen causae: törvín itéleti W. törvének itéleti H. törvényre kelés L. per vizsgálata P. A. KO. per megvizsgálása G.

Examen maturius: bővebb megvizsgálás P. érettebb megvizsgálás A. G. KO.

Examen prudentiae: jól végére menés L. okosság s előrelátás P. józan vizsgálás A. bölcs ítélet G. józan megfontolás KO.

Examinare: 1. meghányi-vetni L. megvizsgálni P. A. G. KO. megrostálni KO. — 2. megkérdeni W. H. megkérdezni W. H. L. kérdeni L. P. kikérdezni P. A. G. kérdezni A. G. kihallgatni KO. — 2. megindítani L.

Examinatio: 1. vallatás L. kihallgatás P. KO. kikérdezés A. G. — 2. kérdés W. H. L. vizsgálás A. megvizsgálás G. mérlegelés KO.

Excedere: 1. vétkeztetni W. H. L. hatalmat cselekedni L. vétkes tettet elkövetni P. túlmenni A. áthágni G. vétkezni A. G. kihágást elkövetni A. G. KO. túlhágni KO. — 2. felülmúlni W. H. L. P. KO. meghaladni P. túlhaladni A. G. KO.

Excellentissimus: fölséges L. nagy keryelmességű A. legdicsebb A. G. fenséges A. G. KO. dicseő KO.

Exceptio: 1. fogás W. H. L. kivétel W. H. P. A. G. KO. ellenvetés; ellene való szó L. kifogás P. A. G. KO. — 2. kirekesztés W. H.

Exceptionem facere: kivételt tenni; fogást beteljesíteni W. H. ellen szólni; fogást tenni L. kifogást tenni P. A. G. KO.

Excessus: véték W. H. L. P. vétkes cselekedet P. kicsapongás P. A. G. kihágás A. G. KO.

Excidere: kiszakasztani W. H. külön szakasztani L. P. A. kiháson A. G. kiszakítani KO.

Excipere: kivenni W. H. L. A. G. KO. benne hagyni L. kizárni A. G. oda nem érteni KO.

Excludere: 1. kivetni W. H. kirekeszteni W. H. L. KO. kizárni P. A. G. KO. kitenni; kitagadni L. kikergetni P. — 2. elveszteni L. elrontani P. — 3. félbe szakasztani P. meggátolni A. megakadályozni G.

Excogitatus: gondolatoss W. H. gondolt L. kigondolt P. A. G. KO.

Excusare: menteni W. H. L. P. A. G. KO. megmenteni W. H. L. felmenteni P. kimenteni P. A. G. KO.

Excusare se: oltalmazni magát W. H. L. felmenteni magát P. kimenteni magát A. G. menteni magát KO.

Excusari: menekedni W. H. mentésnek lenni L. P. G. KO. mentésül szolgálni A.

Excusatio: maga mentés W. H. maga mentés L. mentés P. A. G. KO.

Executio: 1. executio W. H. L. eljárás W. H. executio eljárása W. H. L. törvény szerint való dolgoknak véghezviteli H. elégtétel; igaztétel; végben való vitel L. véghezvitel; ítéletek véghezvitel; megdulas P. törvényes végrehajtás P. A. G. végrehajtás P. A. G. KO. foganatossítás KO. — 2. elfoglalás H.

Executio judiciaria: törvény szerint való executio W. H. L. végrehajtás P. bírói végrehajtás A. G. bírósági végrehajtás KO.

Executio iudicialis: törvény szerint való executio; törvénynek járása W. H. törvény szerint való igaztétel; törvénybeli igaztétel L. törvényes dulas; ítélet végrehajtása P. törvénszerű végrehajtás A. G. bírói végrehajtás; törvényes végrehajtás A. G. KO.

Executionem peragere: exequálni; executioiban eljárni; eljárni valamiben; executiót tenni W. H. benne járni H. élni vele; elővinni; igaz tételre menni L. végben vinni; megdulas végben vinni P. végrehajtani P. A. G. KO. végrehajtást tenni; végrehajtást teljesíteni A. G. végrehajtást eszközölni A. G. KO. végrehajtást foganatossítani KO.

Executioni demandare: exequálni; eljárni valamiben; exequáltatni W. H. igazat tenni; végben vinni; megindítani L. dulas által végrehajtani P. végrehajtani; végrehajtani P. A. G. KO. eszközölni benne venni A. G. végrehajtással foganatossítani A. G. KO. végrehajtás alá bocsátani; foganatossítani KO.

Executioni demandari facere: eljárni W. H. exequáltatni; igazat tételni L. végrehajtani P. A. G. KO. végrehajtani KO.

Executivum: véghez való vitel L. végrehajtás P. gyakorlat A. végrehajtó G. KO.

Executor: ki a bírak tette törvényit véghez szokta vinni L. végrehajtó P. A. G. KO.

Exemptio: kivétel W. H. L. feloldozás P. fölmentés A. G. mentesítés KO.

Exemptionis praerogativa: szabadság L. P. kivétel előjoga P. szabadalmi előjog; kivételi előny G. kivételi előjog A. kivételesség előjoga; mentesség előjoga; kivételes állás előjoga; mentesség előjoga; kivételes állás előjoga KO.

Exemptionis et libertatis praerogativa: szabadság L. P.

Exemptum reddere: megmenteni L. felmenteni P. mentesíteni A. KO. szabadítani G.

Exemptus (est): kivételtett W. H. nem tartozik L. kivett L. A. G. KO. felmentett P. kivételve A.

Exequi: 1. exequálni; eljárni W. H. a sententiát valakire kiadni H. véghez vinni H. P. sententia erejével eljárni; végben vinni L. végrehajtani P. A. G. KO. végezni KO. — 2. eleget tenni H. L. engedni és szolgálni bíró parancsára; jószágot elfoglalni L. kötelességet teljesíteni P. valóítani G.

Exequiae: temetés W. H. L. KO. eltakarítás P. halotti szertartás A. G.

Exercere: cselekedni W. H. P. viselni W. H. L. P. A. G. KO. gyakorlani A. G. KO.

Exercere militiam: lásd militiam exercere.

Exercitium judicarium: ítélet gyakorlása W. H. törvénybeli gyakorlás L. törvényes gyakorlás P. törvényszéki gyakorlat A. G. törvénykezési gyakorlat KO.

Exercitium militare: vitézlő dolog; vitézség W. H. L. hadi szolgálat P. KO. katonai szolgálat A. G.

Exercitium militare peragere: vitézlő dolgot megszerezni W. H. hadi gyakorlat megtenni P. hadgyakorlatot tartani A. hadviselést teljesíteni G. hadi szolgálatot teljesíteni KO.

Exercitium tutelae: tutorság W. H. tutorság gondja viselése L. gyámság felvállalása P. gyámság gyakorlása A. G. KO.

Exercitus: sereg W. H. L. P. A. G. KO. had L. tábor P. A. G. KO. hadsereg A. G. KO.

Exercitus generalis: derék sereg W. H. L. közösleges tábor P. köztábor A. általános hadviselés G. közhad KO.

Exhaereditare: örökségből kirekeszteni; örökségből kivetni; jószágból kirekeszteni W. H. örökletlenné tenni W. H. L. örökségtől megfosztani; örökségből kiszínlenni; jószágból kitudni; valakitől elidegeníteni L. kitagadni; örökségből kitagadni L. P. A. G. KO. jószágból kivetkeztetni; megfosztani P. örökségből kizárni P. A. G. örökségből kitudni P. KO. kivetkeztetni A. örökségből kitagadni; kirekeszteni G.

Exhaereditatio: örökletlenné tétel W. H. örökleten tétel H. részletlenné tétel; örökségből kitudás L. örökségből való kitagadás P. örökségből kitagadás A. G. örökségből való kitagadás KO.

Exhibere: adni; elővinni W. H. előmutatni W. H. P. A. G. KO. elővenni; bemutatni L. előadni L. G. KO.

Exhibitio litteralium instrumentorum: oklevelek előmutatása W. H. oklevelek beadása L. irományok előmutatása P. levelek előmutatása A. G. okiratok felmutatása KO.

Exhibitio litterarum: levelek beadása L. A. G. irományok benyújtása A. irások benyújtása G. levelek bemutatása; levelek előadása KO.

Exhibitio servitorum: lásd servitorum exhibitio.

Exigere: 1. szedni; megvenni valakin W. H. L. P. A. G. KO. kiszedni W. H. bevenni L. behajtani A. G. KO. kivenni A. G. — 2. kívánni L. P. A. G. magával hozni P. kellékezni A. megkivánni G. KO. követelni KO. — 3. mutatni L.

Exigi: szükségesnek lenni KO.

Exilio damnare: számkivetni L. P. száműzésre kárhoztatni A. G. számkivételre ítélni KO.

Exilium: számkivétel W. H. L. P. KO. száműzés A. G.

Eximere: 1. kivenni W. H. L. P. A. G. KO. felszabadítani P. fölmenteni; kivonni A. G. KO. — 2. kiszakasztatni L. kizárni A. G.

Exitus: véghez való menet W. véghez való menet H. kimenet W. H. G. végben való vitel L. kimenetel L. P. A. G. KO.

Exitus litis: törvénynek vége L. törvény szakadta L. P. pernek kimenetele P. A. G. KO. per kimenete G.

Exmaritare: kiházásítani W. H. L. A. G. KO. férjhez adni P.

Exonerare: megmenteni W. H. L. feloldozni P. A. feloldani G. felszabadítani KO.

Exordium: eredet W. H. L. P. A. G. KO. kezdet L. P. A. G. bevezetés KO.

Exordium sumere: támadni L. származni P. A. G. KO.

Expedit: 1. véghez vinni L. leróni A. elvégezni A. G. P. fizetni G. tülesni; kiegyenlíteni KO. — 2. megtartani L. P. segélni A. G. megőrizni KO.

Expeditio: 1. megszerzés W. H. foglalatosság L. foglalatoskodás P. véghezvitel L. P. intézés A. G. elintézés A. G. KO. — 2. had L. A. G. táborozás P. hadjárat KO.

Expeditio exercitus: had indítása L. hadi felkelés P. hadfelkelés G. hadsereg felkelése A. KO.

Expeditionem suscipere: hadat indítani L. táborozást felvállalni P. hadat vállalni A. hadat folytatni G. hadjáratot indítani KO.

Expeditiones facere: leveleket íratni L. levélkiadásokat tenni P. leveleket kiadni A. KO. leveleket adni G.

Expeditor: megoltalmazó W. H. L. P. tanúbizonyosság P. védő A. G. mentesítő A. G. KO. szavatoló A. KO. szavatos G. megvédő KO.

Expeditoria: menedék W. H. L. nyugtatvány P. nyugtató levél A. G. KO.

Expeditoria assumptio: megoltalmazásnak felfogadása W. H. menedék L. mentesítő felvállalás A. mentő elvállalás G. mentesítés elvállalása KO.

Expeditoria cautio: menedék; oltalmazás W. H. L. fogadás; menedéklevél L. oltalom felvállalás; törvényes oltalom; perbeli oltalom; szavatosság P. mentesítő biztosítás A. mentesítő biztosíték A. KO. mentő biztosítás G.

Expeditem committere: levelet menedékkül adni L. feloldozni s megnyugtati P. felmentettnak nyilatkoztatni A. G. felmenteni KO.

Expeditem reddere: mentséget adni W. H. mentségessé hagyni L. megnyugtati P. felmenteni A. G. KO.

Expellere: kiűzni W. H. A. G. KO. kihalj-tani W. H. L. P. A. G. kivenni L. P. kivinni KO.

Expensa: költség W. H. L. P. A. G. KO. kiadás KO.

Expensas capere et facere: költeni L. költséget venni és tenni P. költséget huzni és tenni A. költekezni KO.

Experiri: végére menni L. KO. kitapasz-talni P. megkísérteni A. keresni G.

Explanare: megjelenteni W. H. magyarázni L. fejtegetni P. A. G. KO.

Explanatio: megmagyarázás L. fejtegetés P. A. G. KO.

Expleri: eltelni L. KO. kitelni P. A. G.

Explicare: írni W. H. megírni L. megmagyarázni W. H. A. G. KO. szólni L. P. A. G. KO. megfejtegetni P. tárgyzani P. G. magyarázni A. KO.

Exponere: költeni W. H. L. P. kiadni A. G. KO.

Exposcere: kívánni W. H. L. A. G. magával hozni P. KO.

Expositio: magyarázás W. magyarázat W. H. okvetés H. vádlás L. kitétel P. előadás P. A. G. KO. előterjesztés A. G.

Expostulare: kívánni L. P. A. G. magával hozni KO.

Expresse: nevezetesen L. P. nyilván A. G. világosan KO.

Expressio: megmagyarázat W. H. jelentés L. kitétel P. kifejezés A. G. megjelölés KO.

Expressus: megirt W. H. nyilvánvaló W. H. L. P. kifejezett L. A. G. KO. találtató; nyilvánosság; kinevezett P. nyilván kijelentett P. A. meghatározott A. kitett A. G. KO. nyilván kifejezett; nyilvános; nyilvánított; kiszabott G. határozott; nyílt; nyíltan kifejezett KO.

Expugnator castrorum: várak megvevője W. ki várakat családsággal megvesz H. ki várakat megszáll L. várak ostromló P. A. G. ki a várakat ostrommal beveszi KO.

Expulsio: kiűzés L. kivezetetés P. kivetetés A. kivetés G. kidobás KO.

Expurgare: megmenteni W. H. L. ki-menteni P. fölmenteni A. G. tisztázni G. KO.

Expurgare se: magát megtisztítani; megmenteni magát W. H. L. feloldoztatni P. magát kimenteni P. A. G. magát tisztázni P. KO. magát kitisztítani A. magát a vád alól tisztázni KO.

Expurgari: kitisztulni W. H. megmenekedni L. magát menteni P. tisztítkozni A.

Expurgare: megmentés W. H. mentés G. L. P. kimentés P. tisztítkozás A. felmentés; kitisztítás A. G. tisztázás G. KO.

Exquire: 1. kikeresni W. H. P. A. G. KO. elvenni L. keresni G. kereset tárgya lenni KO. — 2. megoltani W. H. semmivé tenni L. eltörölni KO.

Exquiri: kitetszeni L.

Exquisitus: keresendő; kereskedendő W. H. külömb-külobm W. H. L. agyaskodó; tétovázó L. gigondolt P. kikeresett P. A. G. keresett A. G. KO.

Excindere: szakasztani L. kimetszeni P. G. kivágni A. kiszakítani KO.

Exspirare: kitelni W. H. L. eltelni L. A. G. KO. füstbe menni L. vége szakadni P. elenyészni P. A. G. KO. megszűnni KO.

Exstinguere: megoltani W. H. semmivé tenni L.

Exstingui: vele halni W. H. L. meghalni W. H. L. KO. semmivé lenni L. P. elmaradni; elhalni P. elenyészni P. A. G. KO. megszűnni G. megszakadni KO.

Extirpare: kigyomlálni L. kipusztítani P. kiirtani P. A. G. KO. irtani A. G.

Extirpatitia terra: irtott szántóföld W. H. L. irtás P. irtásföld A. irtott föld G. irtványföld KO.

Exsuperare: felülhaladni W. H. felyebb menni L. fölülmulni A. G. KO.

Extendere: kiterjeszteni P. A. G. KO.

Extendere se: 1. magát mutatni W. H. megérni W. A. felérni vele H. nevelkedni L. érní A. kiterjedni A. G. KO. — 2. vétetni W. H. menni valamire W. H. L. KO. alája számláltatni L. tenni; kiterjesztetni P. rugni G. kitenni KO.

Exteri: külsők; kívül való személyek W. H. L. más helyütt lakók P. idegen P. A. G. KO. vidékiek A. G. oda nem tartozók KO.

Exteri homines: idegen népek W. H. L. külföldi emberek P. külföldiek A. G. idegenek KO.

Exterminatio: kivégeztetés P. kivégzés A. G. KO.

Extorquere: venni valakin W. H. L. megvönni L. felvenni valakitől P. megvenni P. A. G. kicsikarni A. G. KO. felhajtani KO.

Extractio: kivétel W. H. L. P. A. G. KO.

Extradare: kiadni W. H. L. A. G. KO.

Extradatio: kiadás W. H. L. P. A. G. KO.

Extrahere: kivenni W. H. KO. kiszerezni L. kiadni P. A. G.

Extraneus: kívül való W. H. külső W. H. L. A. idegen W. H. L. P. A. G. KO. véren-kivüli A. vérség kivüli; külföldi G. kívül álló KO.

Extrema necessitas: külső szükség W. H. utolsó szükség L. P. végső szükség A. KO. végszükség G.

Extremum supplicium: halál W. H. L. P. A. G. KO.

Extremo supplicio privare: megölni W. törvénnyel megölni H. fejét venni L. kivégezni P. A. G. KO.

F.

Fabricare: 1. szerezni L. csinálni P. A. G. KO. L. — 2. kohlolni P. A. KO.

Fabricatio falsi: hamis levél szerzése L. hamis levél kohlolása P. hamissági kohlolmány A. hamis kohlolmány G. KO.

Fabricatio falsi sigilli: hamis pecsét metszése L. hamis pecsétek kohlolása P. hamis pecsét csinálása A. G. hamis pecsét készítés KO.

Facies jurium possessionariorum: földszíne W. H. L. helyszíne P. birtoki jogok helyszíne A. birtokjogok színhelye G. KO.

Facinorosus: gonosz W. L. P. gonosztevő G. A. KO.

Facinus: 1. cselekedet W. H. L. tett P. G. A. KO. dolog W. H. L. P. cselekvény KO. — 2. kihágás A. gonosszág G. vétel, erőszakos tett KO.

Factum: dolog W. H. L. A. cselekedet L. tárgy P. G. tett P. G. A. megtörtént dolog KO. tény A. KO.

Factum criminale: főben járó dolog L. büntetést maga után vonszoló tett P. büntető tett G. bűnvádi tett A. büntett KO.

Factum minoris potentiae: kisebb hatalom W. H. L. kisebb hatalmaskodás P. A. G. KO.

Factum possessionarium: jószág dolga L. birtokos jus P. birtoki dolog A. birtoki ügy G. birtok dolga KO.

de Facto: 1. azonnal W. H. P. G. A. KO. mindjárt; miugyarást; minden haladék nélkül L. annak utána W. H. legott A. — 2. tetteleg G. tettelegesen A. minden okvetetlen L. tényleg; valósággal KO.

Facultas: 1. tehetség W. H. A. G. szabadság L. P. hatás, hatás W. H. L. P. A. G. KO. hatóság A. G. jog A. KO. hatalom W. H. G. — 2. erő W. H. L. szándék P. kívánság G. — 3. mód L. javak mennyisége P. tehetség G. képesség A. KO.

Fallere: megcsalni L.

Falli: hibázni P. csatlakozni A. G. KO.

Falsa moneta: hamis pénz W. H. P. G. KO. álpénz L. A.

Falsae litterae: hamis levél W. H. L. P. A. G. hamisan költ levél L. hamis okmány KO.

Falsarius: 1. hamis W. H. G. a ki csalárdkodik L. család P. család ember H. — 2. hamisító A. G. KO. levélhamisító P.

Falsificare: hamisítani W. H. meghamisítani L. KO. meghazudtolni P. hamisnak állítani A. G.

Falsitas: hamisság W. H. L. P. A. G. KO.

Falso jurare: hamisat vallani L. hamisan vallani P. hamisan esküdni A. G. KO.

Familia: 1. nemzetség W. H. L. P. A. G. KO. familia P. család G. A. KO. — 2. házanépe W. H. L. háznép KO. udvari cselédek P. cselédek A. G. KO.

Familiares: szolga és udvarnép, udvarbeli szolga, család L. udvari ember P. A. G. hozzá tartozó; alattvaló, hozzátartozandó udvari ember P. szolga W. H. L. A. G. KO. cseléd P. A. G. KO.

Famulus: szolga W. H. L. P. A. G. KO. cseléd P. KO.

Fas: szabad W. L. P. G. Istentől szabad A. a mit Isten enged KO.

Fassio: 1. vallás W. H. L. örökkvállás; jószágbevallás P. felvallás G. bevallás P. A. KO. vallástétel; vallás bevétel L. — 2. bevalló levél P. valláslevél W. H. vallástétel levél L.

Fassio instrumentalis: 1. vallás levél W. H. felvalló levél G. bevalló levél A. KO. — 2. bevallás, örökbevallás P. kötés L. okleveles felvallás G. okleveles bevallás A. okiratra iktatott bevallás KO.

Fassio perennalis: örökké való vallás W. H. örök vallástétel; örökké való vallástétel L. örök felvallás G. örök bevallás P. A. KO.

Fassio procuratoris: prókátor vallása W. H. prókátorvallás L. prókátornak bevallása P. ügyvédnek bevallása A. KO. ügyvédbevallás G.

Fassio temporalis: ideiglen való vallás W. H. L. ideig való bevallás P. ideiglenes felvallás G. ideigleni bevallás A. ideiglenes bevallás KO.

Fassionem et attestationem facere: vallani L. P. vallomást és bizonyosságot tenni A. G. KO.

Fassionem perennalem facere: örökben vallani L. örökké való vallást tenni W. H. örökösen bevallani P. örökbevallást tenni A. örökfelvallást tenni G. örökös bevallást tenni KO.

Fassio privilegialis: oklevél W. H. L. szabadalmas felvallás G. kiváltságos bevallás A. kiváltságlevélbe iktatott bevallás KO.

Fateri: 1. mondani és vallani W. H. vallani W. H. L. G. A. KO. megvallani W. H. L. — 2. bevallani P. KO. vallást tenni L. bevallást tenni P. A. KO. felvallást tenni G.

Favere: kedvezni W. H. L. P. A. G. KO. kedvezéssel lenni P. kedveskedni L.

Favor: kegyelmesség; kedv L. kegyelem P. KO. kedvezés L. P. A. G. engedelmesség W. H.

Femella: asszonyállat W. asszonyi állat H. leány s asszony; leányszemély P. nőg G. némben A. leány W. H. L. P. A. G. KO. leányzó L. nőg; nőnemű KO.

Femina: leány W. H. L. P. A. G. KO. nőtén; asszonyember L. nő P. A. G. KO. asszony-

állat W. L. asszonyi állat; leányzó H. L. asszony személy; fehér személy P. némben A. nőnemű KO. asszony P. A. G. KO.

Femineum jus: leányág W. H. L. P. A. KO. női jog G. némben jog A. nőág A. G. KO. leányok W. H. P. asszonyok W. H.

Femineus sexus: i. sexus femineus.

Ferire: megölni W. H. L. megbüntetni W. H. L. P. A. G. sújtolni A. kárhozatni G. halállal sújtani, megfenyíteni KO.

Ferre: szerezni W. L. hozni P. behozni G. alkotni A. KO.

Feudum: zálogos jog W. L. római feudum P. hűbér G. A. KO.

Ficte: hamisan kigondolt szín alatt, színlelt okból P. álnokul, hamisan G. költöttképen, hazugul A. tettezzel; csalárdul KO. költöten A. G. KO. csalárdsággal W. H. színnel L.

Fide dignus: méltó és jó hitű W. H. elegendő L. hiteles P. A. G. hitelt érdemlő KO.

Fidefragium: hűség W. H. P. A. G. KO. hűtiszteget L.

Fidefragus: hűtiszteget W. H. L. hűtiszteget P. A. G. KO.

Fidejubere: kezés lenni W. H. kezességet felvenni L. kezességet vállalni P. KO. kezéskedni G. A.

Fidei cautionem accipere: megesküdni W. H. L. hit alatt tett fogadást venni P. eskü alatt fogadást tétetni A. G. KO.

Fidejussio: kezesség P. A. G. KO.

Fidejussionem facere: felelni L. kezességet vállalni P. kezességet adni A. G. kezességet nyújtani KO.

Fidejussor: kezés W. H. L. P. G. KO. jótálló A.

Fidejussorem ponere: kezeset vetni W. H. L. kezeset állítani P. KO. jótállót állítani A. kezeset adni G.

Fidejussoria cautio: i. cautio alatt. **Fidelitas:** hűség W. L. P. A. G. KO. hívés H.

Fidelitatis homagium: hűség L. tisztesség és hűség H. tisztességnek hűsége W. hűségi hódolat G. A. KO.

Fideliter: híven W. H. L. P. A. G. KO.

Fidem adhibere: hitelt adni P. A. G.

Fidem praestare: megesküdni W. H. hitre fogadni L. P. esküt tenni A. G. KO.

Fidem violare: hitet megszegni W. H. L. esküvést megszegni P. hűséget megsérteni G. A. hűséget megszegni KO.

Fides: hit W. H. L. P. A. G. KO. hitletétel P. eskü A. G. KO. eskütvés P.

Fides adhibetur: hitele vagyon L. P. A. G. KO. hitelre talál P. hitele van KO. helye van L.

Fides catholica: keresztyéni hit W. H. L. katolika hit P. keresztyén hit; közkeresztyén hit A. keresztyén katolika hit G. katolikus hit KO.

Fidus: hű L. G. KO. hűséges P. hív A.

Filia: leány W. H. L. P. A. G. KO. leányágon leszármazó KO.

Filia major: öreg leány W. öregbik leány H. L. idősebb leány P. legidősebb leány G. KO. legidősbik leány A.

Filia nondum emaritata: hajadon leány W. H. L. P. A. G. ki nem házасított leány KO.

Filius: fiú W. H. L. P. A. G. KO. gyermek L. P. fiúág W. H. magzat L.

Filius et filia: gyermekek P.

Filius junior: kisebb fiú W. kisebb fiú H. kisebbik fiú L. legfiatalabb fiú P. legifjabb fiú G. A. legifjabbik fiú KO.

Filius illegitimae aetatis: fiú, kinek még törvényszerént való ideje nincs W. H. neveletlen fiú L. törvénytelen idejű fiú P. nem törvényes korú fiú G. A. KO.

Filius legitimus: igaz fiú L. törvényes gyermek P. törvényes fiú G.

Finaliter: végképpen P. A. G. KO.

Finaliter concludere: elvégezni W. H. L. P. A. végkép bevégezni G. végleg befejezni KO.

Finem debitum sortiri: végelelni L. bevégezni P. szerencsés véget érni G. kellő véget érni KO.

Finem imponere: véget vetni W. H. L. A. G. KO. végét szerkeszteni L. A. abbahagyni P.

Fingere: tettezni W. H. KO. költeni L. A. állítani P. reáfgni G. koholni KO.

Finire: törvényt kimondani; végét szakasztani; végben vinni L. elvégezni W. H. P. A. G. befejezni; lejártni KO. végezni P. A. G. bevégezni A. G. KO.

Finis: 1. vég W. H. L. G. A. KO. véghez való menetel W. H. befejezés G. KO. — 2. czél L. P. A. G. KO. élet L. tekintet L. P. rendeltetés G.

Finis regni: ország határai W. H. L. P. A. G. KO.

Firmare: megerősíteni W. H. L. P. A. G. KO. biztosítani KO. erősíteni W. H. állandósítani G.

Firmari: megrögzetni W. L. megerősödni KO.

Firmitas: erő W. H. L. P. A. G. KO. hatály KO.

Firmitate carere: erejének nem lenni L. P. erő nélküli lenni A. G. erejét elveszteni KO.

Firmus: erős W. H. L. P. KO. szilárd A. állhatatos L. határozott KO. állandó P. A. G. KO. érvényes A. G.

Fiscus regius: királyi fiskus P. KO. királyi ügyesség G. A. királyi ügynök A. király W. H. L. királyi kamara L.

Flagitii disciplina: fenyték L. P. bűn fenytése G. bűn fenytéke A. büntett megfenytése KO.

Flagitiosus: gonosz A. G. fajtalan W. H. becselen KO.

Flagitium: rossz tett P. gonosz tett G. A. gonoszság KO.

Flagrante crimine: gonoszság gerjedezvén W. H. meggerjedett vétek tüzeben L.

megbántás tüzeben P. büntett hevenyében A. tett folytatásában G. bűnös tett első hevében KO.

Florenus: forint W. H. L. P. A. G. KO.
Flumen navigabile: hajós víz L. hajó-
kázható folyóvíz P. hajózható folyó G. hajó-
zható folyóvíz A. hajókázható folyam KO.

Fluvius: folyóvíz W. H. L. P. folyó A. G. KO. folyam A. KO. víz P.

Foedus: frigy L. P. G. szövetség A. KO.
Foederis faciendi nexus: frigynek
vetése L. frigynek szerzése P. frigykötés vi-
szonya G. szövetségekötés A. szövetség meg-
kötése KO.

Foenerator: uszurás W. H. uszolás L. P. A. G. KO.

Foenetum: szénafű W. H. L. rét P. ka-
száló A. G. KO.

Foenile: kaszáló rét; szénafű L. kaszáló
P. A. G. KO. szénarét W. H. füves hely P.

Fons juris caesarei: császári törvény
kútfeje W. H. L. császári törvényes kútffő P.
császári jog forrása A. G. római császári tör-
vények kútfeje KO.

Forensis: külső nemzet; kívül való nem-
zet; külső W. H. idegen ember; külső nép;
kívül lakó ember; kívül lakó L. idegen P. A.
G. KO. külföldi P. A.

Forma novi iudicii: új ítélet W. H. L.
perújítási forma A. G. perújítás alakja KO.

Forma verborum: ige W. H. bűnt sze-
rint való magyarság és értelem L. szavak P.
szavak formája A. G. szavak jelentése KO.

Formare: szerezni W. H. adni A. G. al-
kotni A. G. KO.

Formari: lenni L. kelni P. KO.

Formidare: áltatni L. A. félelemmel járni
és cselekedni L. szégyenleni G. rettegni P. G.
félteni A. irtózni, tartani valamitől KO.

Fornicatio: paráznaság W. H. L. P. faj-
talanság A. KO. bujaság G.

Fortalitium: erősség W. H. L. P. A. G. KO.

Forum: 1. vásár L. A. G. KO. piac P. G.
hétközvásár W. H. — 2. szék W. H. L. bíró P.
bírótság A. G. KO.

Forum commune: közhely W. H. L.
közönséges hely P. közönséges vásár A. G. KO.

Forum conscientiae: lelkiismeret vá-
sára W. H. lelkiismeret L. P. lelkiismeretnek
törvénye útja L. lelkiismeret törvényszéke A.
KO. lelkiismeret ítélőszéke G. A. KO. lelki-
ismeret törvénye G. lelkiismeret széke A.

Forum ecclesiasticum: egyházi szék
W. H. L. P. egyházi törvényszék P. A. G. KO.
szentszék P. L.

Forum hebdomadale: hetedszaki vá-
sár; hétközbeli vásár L. heti vásár W. H. P. A.
G. KO. heti piac G.

Forum liberum: hétközvásár W. H.
szabadvásár W. H. L. A. KO. vásártartás P.
szabad piac G.

Forum quotidianum: mindennapi
vásár W. H. L. P. A. G. KO.

Fovere: pártját fogni és menteni L. ápol-
gatni P. pártolni; tartani A. G. ellátni, védel-
mezni KO.

Frater: 1. atyafi W. H. L. P. G. KO. testvér
P. A. G. KO. rokon A. G. vér A. fűtestvér P.
KO. fivér A. KO. bátya L. fűtestvér G. férjfi-
atyafi, férjfiestvér P. — 2. paptárs A. KO. társ
G.

Frater adoptivus: fogadott atyafi W.
H. hites atyafi L. örökbefogadott testvér; fiúvá
fogadott testvér P. örökbe fogadott; fogadott
testvér A. G. örökbefogadott atyafi; testvérré
fogadott KO. fogadott fiú W. H. L.

Frater carnalis: vérszerént való atyafi:
testvératyafi L. atyáról való testvér P. G. tes-
tvér P. A. G. fűtestvér A. G. apától való testvér
P. KO. test szerént való atyafi W. H. L. apa-
ról testvér; apáról atyafi A. atyafi testvér;
atyai atyafi G. apáról való atyafi KO.

Frater condicionalis: oszlás atyafi;
osztozott atyafi; oszlás szerint való atyafi W.
H. egy oszláson való atyafi; oszló atyafi L.
osztozó atyafi W. H. L. P. osztályos atyafi, osz-
tályos testvér P. A. G. KO. osztályos rokon,
osztályos vér A.

Frater generationalis: atyafi W. H.
L. P. G. testvér; osztozó atyafi; férfi testvér
P. rokon A. G. nemzettségéből való atyafi W. H.
KO. nemzetiségi atyafi KO. nemzetiség szerint
való atyafi; közöl való nemzetiség szerint való
atyafi W. H. nemzetiség L. osztozó társ H. vér
szerint való atyafi L. P. fivér; rokon fivér;
nemzetiségi fivér A. atyafi testvér; nemzetiség-
beli fűtestvér, nemzetiségi fűtestvér G. vérszerinti
atyafi A. G.

**Frater in generando efficax et
sufficiens:** nemzetiség szerint való atyafi
W. atyafi H. vér szerint való atyafi L. a nem-
zésre elégséges és alkalmas testvér P. rokon
G. vér szerinti rokon A. nemzetiségi atyafi KO.

Frater junior: küsebbik atyafi W. H.
L. ifjabb testvér P. legifjabb testvér G. leg-
ifjabbik fiú A. legifjabb fiú KO.

Frater natu major: nagyobbik bátya
W. H. örökbik atyafi; öregbik bátya; idősebb
bátya L. öregbik testvér; idősebb fűtestvér P.
legidősebb testvér; legidősebb fűtestvér G. legidősebbik
testvér; legidősebbik fivér A. legidősebb fűtest-
vér KO.

Frater proditus: kitagadott atyafi P.
eltagadott fűtestvér G. eltagadott fivér A. meg-
tagadott fivér KO.

Frater propinquior: közelben való
atyafi W. közelbeli való atyafi H. közel való atyafi
L. közelebbi atyafi P. A. G. KO.

Frater uterinus: valakivel egy atyafi
W. H. egy méhből való atyafi W. H. L. anyá-
ról való testvér P. KO. anyáról testvér; anyai
testvér; anyai atyafi; anyától rokon G. anyáról
testvér; anyáról atyafi; anyúl rokon A. atyával
és anyával egy atyafi; egy méhbéli atyafi L. egy
anyától való atyafi KO.

Fraterna iura: fűtestvérem birtokos jusa
P. testvéri jogok G. fivér jogok A. fivér jogai
KO.

Fraterna persona: atyafias ember L. atyafiságba levő személy P. atyafi személy A. G. KO.

Fraternalis adoptio: atyafi fogadás; fiu fogadás W. H. fogadott atyafiság; atyafiúvá való fogadás L. testvérnek fiúvá fogadása; örökbefogadás; atyafi örökbefogadás P. testvéri örökbefogadás A. G. testvérnek fogadás; testvéri fogadás G. testvérlől fogadás A. testvérré fogadás KO.

Fraternalis condicionalitas: atyafiak között való osztozás L. osztályos atyafiság P. testvéri osztály G. atyafiak osztózása KO.

Fraternalis mutua divisio: atyafiak között egymással való osztozás W. H. L. atyafiságos osztály P. atyafiai kölcsönös osztály A. G. KO.

Fraternalis propago: atyafiai gyarapodása L. atyafiság KO. testvéri származás G. vérségi származás A.

Fraternitas: atyafiság L. A. KO. osztályos atyafiság P. vérségi összeköttetés G.

Fraternitate et consanguinitate conjunctus: vér szerént való atyafias W. H. L. vérségi összeköttetésbe levő P. rokonság és vérség által összeköttetésben levő A. atyafiság és vérség által összekötött G. atyafiság és vérség kötelékében álló KO.

Fraternus: atyafiai W. H. L. KO. testvéri P. A. G. KO.

Fratres patruales: atyától való atyafiak W. H. atyáról egy atyafi; vér szerint két atyafiak; atyaktól való atyafiak L. két atyafi gyermekek P. unokatestvérek A. G. KO.

Fraudare: megcsalni W. H. megfosztani P. A. G. kitudni L. megrövidíteni KO.

Fraudari: megcsalatkozni W. H. L. kárát vallani KO. megfogynakozni L.

Fraudulentia: csalárdúság L. P. A. G. KO.

Fraudulenter: csalárdul L. P. A. G. KO. csalárdúsággal W. H. L. P. hamisan G. álnokul A. gonoszul W. H. L.

Fraudulentus: hamis W. H. csalárd W. H. L. P. A. G. álnok A. G. KO. ármányos KO. csalárdúsággal szerzett L. álnokul végbement P.

Fraus: 1. csalárdúság W. H. L. P. A. KO. csalás P. A. G. KO. álnokság P. A. G. csalfaság P. — 2. rövidség P. hátrány; károsítás G. megkárosítás A. megrövidítés KO.

Frequens: gyakori W. H. L. P. A. G. ismételt KO.

Frequentia actuum: gyakorlás W. L. gyakorta való cselekedet L. gyakori tett P. gyakori cselekedet G. cselekvések gyakorisága A. cselekvés ismétlődése KO.

Frivolus: tétovázó; hiában való L. pusztá A. hamis G. haszontalan P. KO. üres A. G. KO.

Fructifer: hasznos W. H. L. nagy jövedelmű P. gyümölcsöző A. G. jövedelmező KO.

Fructuositas: használatosság W. H. jövedelem P. G. KO. jövedelmezés A. haszon L. P. jövedelmezőség KO.

Fructus: haszon W. H. L. P. jövedelem P. A. G. KO. gyümölcs W. H. haszonvétel A. G.

Fructus capere: hasznát venni valaminek W. H. L. P. haszonvételt szedni A. G. jövedelmet szedni KO.

Fructus percepti: hasznávétel L. vett haszon P. bevett haszon A. G. szedett jövedelem KO.

Frui: élni W. H. L. A. G. KO. rendelkezni; használni P. élvezni A. G. KO.

Frustrari: megfosztani W. H. P. A. G. KO. heában eivenni L.

Frutex: vesszős hely P. cserje A. csere G. bokor KO.

Fugere: eltávoztatni L. kerülni P. A. G. KO.

Fugitivus: elfutó W. H. L. ellillantott ember P. szökevény A. G. KO.

Fulcire: megbizonyítani W. H. L. bebizonyítani P. támogatni A. G. KO.

Fulminare: kohlolni P. A. G. készíteni KO.

Fundamentum: fundamentom W. H. L. kútfő P. alap P. A. G. KO.

Fundare: 1. fundálni; W. H. L. szerezni L. P. alapítani A. G. KO. megállapítani G. biztosítani KO. — 2. rakni W. H. L. alapítani A. alakítani G. építeni P. KO.

Fundari: fundamentomnak lenni L. épülni P. alapulni A. alapnak lenni KO.

Fundatio: 1. fundálás W. H. L. kezdet L. felállítás P. alapítás A. G. KO. — 2. megülés P. alapítás A. G. KO. telepítés G.

Fundator: fundáló W. H. rendelő; kezdő és szerző L. állító és szerző P. alapító A. G. KO.

Fundus: fundus L. telek A. G. KO.

Fungi: élni valamivel L. P. A. G. KO. birni valamivel P. G. gyakorolni A. G. KO.

Fur: lopó W. H. L. orv W. H. L. A. tolvaj P. A. G. KO.

Furiosus: győhös W. eszeveszett H. balgatag W. H. L. szeles L. esztelen L. P. dühös bolond P. őrzült A. őrlt G. KO. őrzöngő KO.

Furtim: orozva W. H. L. A. alattomba P. lopva G. KO.

Furtim sublatu: elorzott W. H. L. elloptott P. KO. lopott A. G.

Furtum: orzás W. H. lopás L. tolvajság P. KO. tolvajlás A. G.

G.

Gaudere: örülni W. H. örvezzeni L. lenni valamiben L. élni valamivel L. P. A. KO. birni P. A. G. élvezni G. KO. örvendeni; használni KO.

Genealogia: 1. nemzetje valakinek W. nemzetség W. H. L. A. atyafiság L. vérség P. A. G. — 2. nemzetségi ágazat; nemzetségi származás, vérségi származás, származat P. származási rend; származás A. G. családja; családi leszármazás KO.

Genealogiae linea: 1. linea alatt.
Generale decretum: 1. decretum alatt.

Generalis: közönséges W. H. L. P. A. G. országos L. köz; nemi A. általános G. KO.

Generaliter: derék szerint W. H. közönségesen W. H. P. A. KO. közönségesképen; summa szerint L. általában P. A. G. KO. általánosan A. G.

Generare: nemzeni W. H. L. P. A. G. KO. születni L. magával hozni KO.

Generatio: nemzett W. H. L. nemzettség W. H. P. A. G. KO. atyafiúság L. vér P. ivadék A. nemzedék A. G. KO. nemzetiség G.

Generationalis: vér szerint való atyafi W. H. atyafi L. P. A. G. KO. nemzetségbeli A. G. nemzetségi atyafi KO.

Generationis propago: ezimer L. származás P. nemzettség folytatása A. G. nemzettség kiágazása KO.

Generatus: nemzett W. H. A. G. valakitől való L. született P. KO. származott P. KO.

Generatus in utero materno: anyja méhében való L. anyja méhében fogantott A. G. anyja méhében fogamzott KO.

Genitor: atya W. H. L. G. KO. szülő G. nemző A. KO.

Gens: nemzet L. P. A. G. KO. nemzettség L. nép KO.

Gentilium ritus: pogány törvény W. H. pogányok módja L. pogány szertartás P. A. G. pogány mód KO.

Genus: egész dolog H. nem P. A. G. KO. egész P.

Gerere: viselni W. H. L. P. A. G. KO.
Gestus: történet P. A. G. KO. lett L. véghezvitt KO.

Gignere: nemzeni P. A. G. KO.

Gladio ferire: törrel ölni W. fegyverrel büntetni H.; fővetelre itélni L. karddal kivégezni P. pallosra kárhóztatni A. G. lenyakazni KO.

Gladus: szablya L. kard L. P. A. G. KO. tör W. H. fegyver W. H. L.

Gladus evaginatus: törnek kivonása; fegyveres kéz W. H. kivont fegyver W. H. L. kivont tör; mezítelen fegyver L. kivont kard L. P. A. G. KO. kihúzott kard A. G. hüvelyéből kihúzott kard A. G. KO. hüvelyéből kivont kard KO.

Glandinosus: makkos W. H. L. P. A. G. KO.

Gradus: 1. garádics W. H. iz W. H. L. P. A. G. KO. — 2. méltóság L. P. rang A. G. KO.

Grassari: kegyetlenkedni és tékozolni W. H. L. tékozolni P. dúlni A. rontani G. garázdálkodni KO.

Gratia: kegyelem W. H. L. P. A. G. KO. grácia H.

Gratia facta: kegyelem megnyerése W. H. megkegyelmezés L. A. G. KO. kegyelem P.

Gratia novi iudicii: új ítélet W. H. új ítélet orvossága; új ítélet kegyelem L. kegyelembeli perújítás; kegyelembeli új törvény P. perújítás kegyelem P. A. KO. perújítási kegyelem A. KO. kegyelem melletti perújítás G.

Gratia principis: 1. király kegyelem W. H. L. királyi kegyelem P. A. G. KO. fejedelem kegyelem A. G. KO. fejedelmi kegyelem G. fejedelem gráciája W. H. — 2. fejedelem új ítélete L. fejedelem perújító kegyelem; királyi kegyelembeli perújítás P.

Gratia regia: király kegyelem W. L. király gráciája H. királyi kegyelem H. P. A. G. KO.

Gratia regia conceditur: király kegyelem adatik avagy engedtetik W. a király megkegyelmez H. L. KO. királyi kegyelmet nyer valaki P. G. királyi kegyelem adatik A.

Gratiam consequi: kegyelmet nyerni W. H. P. A. G. KO. megkegyelmezni L. kegyelmet megnyerni A. KO.

Gratiam dare: kegyelmet adni W. H. A. KO. megkegyelmezni L.

Gratiose: kegyelmesen L. P. kegyelemből KO.

Gratis: pénz nélkül W. H. ingyen L. P. A. G. KO.

Gravamen: terh W. H. L. tereh P. teher P. A. G. KO. súly A. G. KO. sérelem G. büntetés P. G. KO. nyavalya L. bírság L. G. KO. czók A.

Gravamen iudiciorum: bírságok terhe P. törvénytelek terhe A. törvénykezési terhe G. KO.

Gravamen iudiciale: bírói terhe P. A. G. törvénykezési terhe KO.

Gravamen iudicium: büntetés; maradság L. törvényes czók; törvényszéki terhe A. törvénykezési díj; törvénykezési terhe KO. bírság L. P. terhe, ítéletbeli terhe P. törvényes terhe A. G. bíráskodási terhe G. bírói terhe P. A. G. KO.

Gravare: büntetni L. terhelni P. A. KO. marasztalni P. A. sújtani; marasztani G. valami alá vetni A. G. KO.

Gravari: maradni valamin W. H. L.
Gravatus: megterhesültetett W. H. vesztes L. terheltetett A. terhelve levő G. terhelt KO.

Gravis: nagy W. H. L. terhes P. A. G. súlyos KO.

Graviter: erősen W. H. nagyon L. P. súlyosan A. KO. terhesen G.

Gregatim: nyájjal W. nyájjal és esordával avagy falkával H. egész nyájjal P. nyájankint A. G. KO.

Gressum retardare: megkésni W. H. elmaradni kezdeni L. elkésni P. A. G. KO.

Gubernaculum regni suscipere: ország gondját felvenni L. ország kormányt általvenni P. ország kormányát felvállalni A. ország kormányát felvenni G. ország kormányát átvenni KO.

Gubernare: 1. birni W. H. L. P. G. tartani L. valamivel felruházva lenni A. hatalomban tartani; uralmában lenni valaminek; rendelkezni KO. — 2. oltalmazni W. H. gondot viselni L. kormányozni P. A. G. KO. igazgatni W. H. A. intézni G. elintézni KO. védelmezni P.

Gubernare et possidere: birni W. H. L. P.

Gubernatio: 1. birodalom W. H. L. gondviselés L. kormányozás P. A. G. KO. bírás G. uralom KO. — 2. gubernatorság L. kormányzó hivatal P. kormányzás A. G. kormányzóság KO.

Gubernator: gubernátor L. kormányzó P. A. G. KO.

Guerra: háborúság W. H. P. A. G. KO. háború L. P. A. G. KO. had L.

H.

Habere pro se: hozzájutni W. H. megtartani L. megszerezni G. KO. szerezni A.

Habere apud manus: kezéhez iktatni és megtartani L. letartóztatni P. kezénél tartani A. G. kezénél lenni KO.

Habitare: lakni W. H. L. P. A. G. KO.

Habitatore carens: W. H. L. népetlen P. lakos nélküli A. G. lakos nélkül való KO.

Habitus: jóság L. tulajdonság P. KO. állapot G. indulat A.

Haereditatem substituere: lsd. „substituere“ alatt.

Haereditibus carere: örökösének nem lenni L. A. G. KO. gyermekének nem lenni P. magvaszakadni W. H. L. P. örökös nélkül lenni A. G.

Haereditibus deficere: magvaszakadni L. P. KO. örökös nélkül kihalni A. G. örökösök hátrahagyása nélkül elhalni KO. mag nélkül kihalni P.

Haereditibus destitutus: magvaszakadt W. H. L. P. örökös nélkül kimult; örökös nélkül kihalt; örökös nélküli; örökösök nélkül levő A. G. magvaszakadt ember W. H. örökös hátrahagyása nélkül kimult; örökös hátrahagyása nélkül elhunyt; örökösöktől megfosztott KO.

Haereditate: örökössé tenni W. H. L. örökösíteni P. A. G. örökséghez juttatni KO.

Haereditaria lege: örökségül W. H. örökösül L. örökösen P. örökségi módon A. G. örökségképen KO.

Haereditarie: örökségképen P. G. örökösen A. örökségül KO.

Haereditario jure: mint tulajdon örökség P. örökség szerint való képen W. H. öröklési jogon A. G. KO.

Haereditarium jus: örökös jus P. örökségi jog A. G. KO. király örök adománya L.

Haereditas: jóság W. H. örökség W. H. L. P. A. G. KO. örökösödés P. öröklés G. örökös volta valaminek L. örökiség A.

Haereditatem apprehendere: öröklésbe bemenni W. H. örökséget kézhez venni L. örökséget által venni P. örökséget elfoglalni A. G. örökséget birtokba venni KO.

Haeres: örökös maradék; magzat W. H. L. örökös W. H. L. P. A. G. KO. maradék L. P. névszerénti örökös A. utána való W. H.

Haeres masculinus: fiúág W. H. férfitág L. férfigyermek P. fiörökös A. G. KO.

Haeres propagativus: annyira való örökös L. származásbeli vagyis vérségi örökös P. nemzetségi örökös G. vér szerinti örökös A. valakinek véréből való örökös KO.

Haeresis: secta W. tudomány H. vélekedés L. eretnek társaság P. eretnekség A. G. vallásfelekezet KO.

Haereticus: eretnek W. H. L. P. A. G. KO.

Homagialis: díj szerint való W. H. L. holt díj szerint való L. díjú A. G. díji A. díjas G. díjbeli P. díj gyanánt járó KO.

Homagium: díj W. H. L. P. A. G. KO. emberdíj KO.

Homagium vivum: elevendíj W. H. P. elevenen díú L. élődíj A. G. KO.

Homicida: gyilkos W. H. L. P. A. G. KO. bűnös P. emberölő G.

Homicidium: gyilkosság W. H. L. P. A. G. KO. emberöldöklés; emberhalál L. emberölés P. A. G. KO.

Homicidium deliberatum: szántszándékkal való gyilkosság W. L. szándékkal való gyilkosság H. szántszándékkal való emberöldöklés L. szántszándékos gyilkosság P. A. szándékos gyilkosság G. KO. eltökélt gyilkosság A. elhatározott gyilkosság G. megfontolt gyilkosság KO.

Homicidium perpetrare: megölni L. P. gyilkosságot elkövetni A. G. emberölést elkövetni KO.

Homicidium voluntarium: szabad akarat szerint való gyilkosság W. H. szabad akaratból lett gyilkosság L. szándékos gyilkosság P. szándékos gyilkosság A. G. KO.

Homines feminei sexus: leányág W. H. L. P. A. KO. leányágon levő atyafiak; asszonyszemélyek; leányágon való személyek P. nőág G. KO. nőágbeli személyek G. nőágról származott rokonok; nőágú rokonok KO. nőágon levő személyek; nőág emberei; leányágbeliek A. leányágon levők P. KO. leányok; nőágbeli emberek; nőágbeliek A. G. asszonyállat neve W. asszonyi állatnév H. asszonyi ágról valók; anyai ágról való rokonságbeli

emberek L. leányágról való rokonságbeli emberek W. H.

Homines utriusque sexus: 1. „utriusque sexus” alatt.

Homines virilis sexus: fiúágról való rokonságbeli emberek W. H. L. férfiágon való személyek P. férfiágbeliek G. férfiúi ágbeliek A. fiágról származott rokon KO.

Hominum turba: sereg H. L. embe-
reknek serege W. sereg emberek P. sok
ember A. G. nagy nép L. embercsoport;
emberek sokasága KO.

Homo: ember L. P. A. G. KO.

Homo capitularis: káptalan emberi
W. H. L. káptalanbeli ember P. káptalani
ember A. G. KO.

Homo conventualis: convent emberi
W. H. L. conventbeli ember P. G. conventi
ember A. G. KO.

Homo iudicis: bíró embere W. H. A.
ország bírójának embere L. bírói kül-
dött KO.

Homo palatinalis: nádorispán em-
bere H. L. nádorispán embere W. nádor-
ispányi ember P. nádori ember A. G. KO.

Homo regius: király embere W. L.
királyember H. királyi ember L. P. A. G.
KO. királyi bizonyosság P.

Honestae conditionis: tisztességbeli
W. H. L. becsteltes P. becsteltes állapotú
A. G. KO. tisztességes állapotú P. A. G. KO.

Honeste: tisztességesen W. H. jól L.
illendően P. KO. kellőleg A. G.

Honestus: tisztességes W. H. L. P. A.
G. KO. illendő P. A. becsteltes P. illő G.

Honor: 1. tisztesség W. H. L. KO. be-
csület P. A. G. KO. — 2. dísz A. G.

Honor nuptiarum: menyegző tisz-
tessége W. H. L. menyegzői ajándék P. A.
KO. házassági ajándék G.

Honor singularis: kiváltképen való
tisztesség W. H. L. különös megtiszteltetés
P. A. KO. különös tisztesség G.

Honores tenentes: kik tiszteket tar-
tanak W. tisztességes tisztbeliek H. tiszt-
tartók L. kik tisztségeket viselnek P. tisz-
tek G. hivatalnokok A. tisztviselők KO.

Hospes: gazda W. H. L. P. A. G. KO.

Hospitem producere: gazdáját elő-
hozni és állatni W. H. L. gazdáját előmu-
tatni P. gazdát előállítani A. G. gazdáját
adni KO.

Hostili more: ellenségképen W. H.
ellenségesképen L. mint ellenség A. ellen-
ségesen G. ellenség módjára KO.

Hostiliter: mint ellenség A. ellensé-
gesen KO.

Hostis: ellenség W. H. L. P. A. G. KO.

Humanitatis honor: tisztesség L.
emberiség becsülete P. emberiség bece
A. G. KO.

Humanum testimonium: emberi
bizonyosság W. H. L. A. G. tanúbizonyosság-

beli próba P. emberi tanúság A. G. KO.
emberi tanúbizonyosság A. tanúvallatás P.
tanúbizonyosság P. KO.

Humatio: halál P. eltakarítás A. G.
KO. eltemetés W. H. L. P.

I.

Jactura: kár W. H. L. P. KO. megrontás
P. vesztesség A. G. KO.

Jacturam reportare: károkat hozni
W. H. kárt vallani L. kárát látni P. veszte-
séget húzni A. KO. vesztiséget nyerni G.

Janitorum magister: ajtónállók mes-
tere W. H. L. ajtónálló mester P. A. G. KO.

Idoneus: méltó; tökéletes L. alkalma-
tos P. A. alkalmas A. G. KO. arravaló KO.

Ignis voragine conflagrare: meg-
égetni L. tűzvészt gerjeszteni A. G. tűzger-
jesztésével fölperzselni KO.

Ignobilis: nemtelen W. H. L. P. A. G.
nemtelen paraszt H. paraszt W. L. kinek
nemessége nincs L. nemtelen A. nem nemes
L. KO.

Ignobilitas: nemtelenség W. H. L. G.
nemetlenség A.

Ignobilitatis servitus: nemtelen ál-
lapot P. nem nemesek szolgálása KO.

Ignominia: szégyenség; gonosz hír W.
H. tisztesség elvesztése L. gyalázat L. P. A.
G. KO. becstelenség A. G. KO. gyalázás G.

Ignoranter: tudatlan W. H. felejtésből
L. tudatlanságból P. A. elvétésből G. tudat-
lanul KO.

Ignorantia: tudatlanság W. H. L. nem
tudás A. G. KO.

Illaesum protegere: mentesíteni A.
G. sérelem ellen védelmezni KO.

Illegitima aetas: törvénytelen való
idő; törvény szerint való időtlen kor W. H.
neveletlen idő; neveletlenség; elégtelen idő
L. törvénytelen idő; törvénytelen kor; nem
törvényes idő P. nem törvényes kor A. G.
KO. nem teljes kor G.

Illegitimae aetatis: időtlen W. H.
neveletlen; elégtelen L.

Illegitime: törvénytelen W. H. törvény
ellen L. törvénytelenül P. törvény ellenileg
A. törvény ellenesen G. törvény ellenére KO.

Illegitimus: törvénytelen való W. H.
nem igaz ágyból való L. törvénytelen P. G.
KO. törvényszerűtlen A.

Illicita verba: éktelen beszédek W. H.
éktelen szó L. KO. tilalmas szavak P. tilos
szavak A. tiltott szavak G.

Illicitum: éktelen W. H. nem szabad L.
tilalmas P. tilos A. G. tiltott KO.

Imitari: élni vele L. használni P.
képviselni A. helyettesíteni G. pótolni KO.

Imitativus: hasonló L. követő vagyis
hasonlító P. képviselő A. helyettesítő G.
törvényt pótló KO.

Immediate: 1. haladék nélkül L. kése-
delem nélkül P. azonnal P. KO. legott A.
közvetlenül A. G. KO. — 2. tettleg G.

Immiscens in causam: perbe álló W. H. magát perbe elegyítő L. perbe avatkozó P. A. KO. ügybe avatkozó A. G. avatkozó G.

Immiscere se: magát elegyíteni W. H. magát beleelegyíteni L. vegyülni A. G. beleelegyíteni KO.

Immittere se: perelni W. H. magát elegyíteni W. H. L. mellé állani L. helyheztenni magát P. elegyülni A. bocsátkozni valamibe A. G. KO. elegyíteni A. KO. vegyülni G. beleelegyíteni KO.

Immittere se in causam: perben beállni W. H. L. perbe avatni magát W. P. KO. ügybe avatkozó A. G. perbe avatkozó A. G. KO.

Immobilis: lásd „bona” és „res” alatt.
Immunem declarare: megisztítani; büntetlennek jelenteni W. H. kitisztítani; ártatlannak bizonyítani; megmenteni L. ártatlannak mondani; ártatlannak vallani P. mentnek nyilvánítani A. kimenteni A. G. mentesíteni G. tisztázni; büntetlennek kijelenteni KO.

Immunis (est): nem köteles W. H. büntelen W. H. A. G. KO. nem tartozik; megszabadított L. fel van mentve; felszabadított; vétek nélkül való P. ártatlan L. P. mentesített A. G. mentes A. G. KO.

Immunitas: erősítés W. H. szabadság W. H. L. P. mentesség A. G. KO.

Immunitatis praerogativa: méltóság L. ment léfel elsőbbsége P. mentességi előjog A. G. adómentesség előjoga KO.

Immutatio: változás W. H. megváltoztatás L. másítás A. G. megmáskítás KO.

Impedimentum: akadály L. P. A. G. KO.

Impedire: 1. megbántani W. H. L. A. G. KO. megháborítani L. A. károsítani; megtámadni P. háborítani G. KO. — 2. háborgatni L. akadályoztatni P. gátolni A. G. KO.

Impellens: behajtó fél P. behajtó A. G. KO.

Impellere: behajtani W. H. L. P. A. G. KO.

Impendere: tenni W. H. L. A. szolgáltni W. H. L. P. A. G. KO.

Impensa et oleum: pénz és jóság L. A. költség és fáradság P. pénz és birtok G. pénz és fekvő jóság KO.

Impensio iudicii: törvény W. H. L. törvénnyel W. H. L. A. KO. törvényszolgáltatás W. H. L. P. A. G. KO. törvénykiszolgáltatás L. P. ítélettel; törvénybeállítás P. bíráskodás G. KO. igazságszolgáltatás KO.

Impensio iustitiae: igazságkiszolgáltatása P. A. igazságszolgáltatás. G. KO.

Imperare: parancsolni L. P. A. G. KO.

Imperator: császár L. P. A. G. KO.

Imperfecta aetas: tökéletlen idő; ifjúság W. H. nem tökéletes megállapodott emberkor; alkalmatlan idő: erőtlen elég-telen idő; gyenge idő L. tökéletlen kor;

eretlen s tökéletlen kor P. nem teljes kor A. G. KO.

Imperfectae aetatis: igen ifju L. tökéletlen koru P. nem teljes koru A. G. KO.

Imperium: birodalom W. H. L. P. országlás P. G. uralkodás P. A. G. KO.

Impermutabile: változhatatlan L. P. változatlan A. G. KO.

Impetatio: kereset W. H. L. P. A. G. KO. követelés A. megtámadás A. G. föllépés; vád KO.

Impetitor: bántó W. H. L. háborgató peres L. jóságkereső; kereső P. megtámadó P. A. G. KO. követelő KO.

Impetrans: jóságnyerő W. H. szerző P. felkérő P. A. nyerő G. adományos KO.

Impetrare: 1. elkérni W. H. kérni W. H. L. KO. megkérni W. H. L. engedelmet kérni valamire P. felkérni P. A. G. KO. — 2. megnyerni W. H. L. P. A. G. nyerni W. H. L. A. G. KO. szerezni; keresni P. kinyerni; engedni KO.

Impetratio: 1. felkérés A. G. KO. — 2. megnyerés W. H. P. A. G. kinyerés KO.

Impetrator: 1. elkérő; megkérő W. H. L. felkérő P. A. G. KO. — 2. nyerő A. G. KO. adományos A. G. nyerő KO.

Impetrator principalis: főszejő-nyerő W. H. találó L. felkérő; szerző P. főfelkérő A. főnyerő G. főszerző KO.

Impetratum bonum: elkért jóság W. H. L. felkért jóság P. nyert jóság A. nyert birtok G. felkért birtokjog KO.

Impetus: hertelenség W. H. sebesség L. P. rohanás A. G. futás KO.

Impetratus: megkért W. H. L. felkért P. A. G. elnyert; megnyert KO.

Impignorans: elzalogosejto W. zalogló W. H. elzalogosító H. L. zalogban vető L. elzalogító G. zalogba adó P. elzalogosító A. KO. zalogító A. G. KO. elzalogító KO.

Impignorare: elzalogosítani W. H. L. P. A. KO. zalogosítani H. zalogban vetni L. elzalogítani G.

Impignorator: zaloglás W. H. elzaloglás W. L. elzalogosítás W. H. L. P. A. KO. elzalogítás H. A. G. KO. zalogképen való adás P. zalogítás A. G. zalog A.

Impignoratitius: zalogos W. H. L. A. G. KO. zalogban vetett L. zalogképen való; zalogban levő P. elzalogosított P. A. elzalogított G.

Impignoratitius titulus: zalog cím-mé A. KO. zalogcím G.

Impignorator: elzalogló W. H. zalogosító L. P. elzalogosító L. KO. elzalogló G.

Impignoratus: 1. zalogos W. H. L. P. A. G. KO. zaloglott W. — 2. elzalogosító L. zalogba adó A. G. KO.

Impius: kegyetlen W. H. hamis L. gonosz P. G. istentelen P. A. G. KO. szentségtelen KO.

Imponere: 1. bizni valakire L. P. A. parancsolni L. P. A. G. meghagyni L. A. G. hagyni valakire G. kötelezni A. KO. köte-

lességgé tenni KO. — 2. itélni W. H. L. P. vetni valakire W. H. L. rendelni P. szabni P. A. G. kiszabni G. kiróni KO.

Impossessionatus: paraszt W. H. kinek jószágá nincs W. H. L. jószágatlan L. birtoktalan P. A. G. kinek birtoka nincsen KO.

Impotens: erőtlén W. H. L. gyenge P. tehetetlen A. KO. tehetlen G.

Improbare: megmásolni P. megmástitani A. G. megváltoztatni KO.

Improbis: gonosz L. P. A. G. KO. festlett erkölcsi P.

Impubes: kicsin W. kicsén H. gyermekcse W. H. L. törvénytelenkoru gyermek; férjkoron alól levő P. neveletlen L. P. nem serdült A. serdületlen A. G. KO.

Impubes et tenerae aetatis: ki törvény szerént való időtlen korában van W. H. neveletlen gyenge L. gyenge koru P. serdületlen s gyenge koru A. G. KO.

Impunitus: büntetlen W. H. L. P. A. G. KO. megbüntetlen W.

Inaequalis: különböző W. H. P. nem egyenlő L. A. G. KO.

Inaestimatus: becületlen W. H. P. becsü nélkül való L. KO. becsütlén A. meg nem becsülve G.

Inanis: haszontalan A. G. KO.

Incarcerare: megtömlecezeni W. H. L. tömlőczre vetni; fogságba tenni P. börtönbe vetni A. bezárni A. KO. bezáratni; fogságba vetni G. bebörtönözni KO.

Incendarius: házegető W. H. L. gyújtogató P. A. G. KO.

Incendarius publicus: nyilvánvaló közönséges egető W. a ki tüzet vet H. L. nyilvánvaló felperzselő vagyis gyújtogató P. nyilvános gyújtogató A. G. KO.

Incertus: haszontalan W. H. bizonytalan L. bizonytalan P. A. G. KO.

Incestuosus: afféle tilalmas testi büntetvő W. törvény ellen való fertelmes elhálást mivelő H. vér ellen vétkező L. véreivel közösködő; fertelmeskedő P. vérferetvő A. vérferetvő G. KO.

Inchoare: kezdeni W. H. L. P. A. G. KO. indulni W. H. indítani L. A. G. KO.

Incidents particula: valami czikkely W. H. L. közbenjövő kérdés P. közbenjött czikkely A. közbejött czikk G. közbe eső részlet KO.

Incidere in manus iudicis: bírókézhez adatni L. bíróság eleibe állíttatni P. bíró kezébe kerülni A. G. KO.

Incineratio: égetés L. A. tűzvész G. elhamvasztás KO.

Includere: berekeszteni W. H. lefoglalni L. magában foglalni P. A. G. KO. befoglalni A. G. felölelni KO.

Inclutus: hires-neves W. H. nemes L. P. A. G. KO.

Incommodum: kár W. H. L. P. A. G. KO. kárvallás L. alkalmatlanság L. P. A. G. KO. baj A. G. KO.

Incongruum: alkalmatlan L. helytelen P. A. G. KO.

Inconsulte: tanács nélkül W. H. tanács nélkül boldodul L. gondolatlanul P. A. G. meggondolatlanul KO.

Inconveniens: illelten L. P. A. G. KO.

Incorporatus: ragasztván vagyon; testesült W. H. valamiben való L. tartozó P. hozzá kapcsolt A. benne keblezett A. G. hozzá csatolt G. bekeblezett KO.

Incrementum: gyarapítás P. A. KO. előmenet G.

Inculpate: büntetni W. H. vádolni P. A. G. KO.

Inculcata tutela: bűn nélkül való oltalom W. H. véték nélkül való oltalom L. vétketlen oltalom P. hibátlan védelem A. vétlen védelem G. KO.

Incultus: műeletlen L. műeletlen A. G. KO.

Incurrere: maradni valamin W. H. L. esni W. H. L. P. A. G. KO. megszeplősíttetni; marasztaltatni P.

Incurio: beütés L. P. G. betörés A. KO.

Indebita: helytelen kereset P.

Indebite: méltatlanul W. H. P. A. G. KO. méltatlan L. törvénytelenül P. helytelenül A. G. KO.

Indebitus: méltatlan W. H. L. A. G. ok nélkül való; válság nélkül való L. igazságtalan P. A. KO. törvénytelen P. A. G. KO. helytelen A. KO. jogtalan G. KO.

Indecisus: vége szakadatlan W. H. L. elintézetlen P. eldöntetlen A. G. KO.

Indemnem protegere: kártalanítani A. G. kár ellen védelmezni KO.

Indicare: hirdetni L. P. A. G. KO.

Indigens: valami nélkül való W. H. valamit kívánó P. G. feltételező A. nélkülöző KO.

Indigere: szűkölködni W. H. kelleni L. megkívánni P. szükségnek lenni L. P. A. G. KO. szükségesnek lenni G. KO.

Indilare: minden haladék nélkül W. H. L. minden késedelem nélkül P. legott A. haladék nélkül A. G. KO. mulhatlanul G. azonnal KO.

Indirecte: nem igazán W. H. nem jó módjával L. nem törvényesen P. nem egyenes úton A. G. nem törvényes úton KO.

Indirectus: igyenetlen és hamis W. egyenetlen és hamis H. igazságtalan P. nem egyenes A. nem rendes G. ál KO.

Indivisio: osztatlan állapot P. KO. osztoztatlanság A. osztatlanság G.

Indivisus: osztatlan W. H. osztatlan W. H. L. P. G. KO. osztoztatlan L. P. A.

Indubitatus: kétség nélkül való W. H. L. kétségen kívül való P. kétségtelen A. G. KO.

Inducere: 1. behozni W. H. L. P. A. G. KO. szerzeni L. P. hozni P. kezdeni G. alakítani KO. — 2. vinni valamire W. H. reáhtatni; indítani L. reábirni A. G. reávenni A. G. KO. — 3. megerősíteni L. P. jelenteni

P. előadni P. A. G. magában foglalni A. G. magára öltetni; előrántani KO.

Inducere consuetudinem: szokást venni L. szokás törvényt szerzeni P. szokást behozni L. A. G. szokásnak keletkezni; szokást létrehozni KO.

Inductio extraneae potentiae: külső ellenség behozása L. hazaárulás P. külhatalmasságnak behozása A. KO. külhatalomnak behozása G.

Inductio legum: törvények behozása W. H. KO. törvény szerzése L. törvények behozatala P. A. G.

Inductus: tartatott; származott és tartatott L. származott P. KO. eredt P. KO. behozott A. teremtet KO.

Indulgere: 1. engedni W. H. L. megengedni L. P. megbocsátani A. kedvezni G. elengedni KO. — 2. adni P. A. részesíteni KO.

Indutiae: szabadság W. H. L. haladék L. időhaladék P. A. szabad idő P. idő A. G. KO. időhatár G.

Inefficax: 1. haszontalan; erőtelen W. H. L. P. hasztalan P. érvénytelen A. G. — 2. fogatlan P. A. G. KO. hatástalan A. hatálytalan; sikertelen KO.

Infamia: gonosz hírnév; tisztességvesztés W. H. L. rút hírnév; gyalázat L. rossz s becstelen hírnév P. becstelenség P. A. G. KO.

Infamiam inducens: híre neve vesztő W. H. mi miatt valaki jó híre nevében meg kezd fogatkozni L. becstelensítő A. G. meggyalázó KO.

Infamis: gonosz hírben névben való; nem tiszta személy; híre vesztett W. H. tisztessége vesztett W. H. L. gonosz hírben névben forgó; becstelenség vétkebe esett L. becse vesztett P. becstelen P. A. G. KO.

Infans: kis gyermek W. gyermekese H. pókás gyermek L. csecsemő P. G. magzat A. újdön szülött KO.

Inferior: 1. alsó W. alsó renden való H. alább való renden való W. H. egyéb renden való L. alább való sorsu ember P. alább való P. A. G. KO. alsóbb rendű A. G. KO. lejjebb való G. — 2. alatta való L. alattvaló P. A. G. KO.

Inferre: hozni W. H. illetni valamivel W. H. L. P. tenni W. H. P. A. KO. cselekedni; ejteni valaminek L. okozni P. A. G. KO. elkövetni A. G. KO. véghezvinni KO.

Infidelis: pogán; hitlen W. H. hitetlen L. A. G. KO. hűségtelen P. hűvtelen A. hűtlen A. G. KO.

Infidelitas: hitlenség W. hitetlenség H. L. hűségtelenség P. hűtlenség A. G. KO.

Infideliter: gonoszul W. H. csalárdul L. hűségtelenül P. hűtlenül A. G. KO.

Informare conscientiam: jó lelkiismeret szerint a környül álló dolog felől tudakozni L. alkalmaztatni a lelkiismeretet P. értesíteni a lelkiismeretet A. élesíteni a

lelkiismeretet G. alapítani a lelkiismeretet KO.

Informatio: magyarázat W. H. L. A. G. értésére adás L. híre s tudta valakinek P. értesítés A. G. tájékozás; megismerés KO.

Infulatus: kőfómos W. H. szőfómos L. püspök süveggel bíró P. püspök süveget viselő P. A. püspöksüveges A. KO. süveges G. püspöksüveggel ékeskedő KO.

Ingerens in causam: pörbe álló W. H. L. perbe avatkozó P. A. G. KO.

Ingerere se: beleelegyíteni magát perelni W. H. avatni magát W. H. L. P. beállani; mellé állani; elegyíteni magát L. avatkozni P. A. G. KO. beavatkozni; tolatkodni KO.

Ingerere se in causam: perbe állani W. H. L. magát a perbe avatni P. ügybe avatkozni A. G. perbe avatkozni KO.

Ingerere se in dominium bonorum et iurium possessionariorum: javakba s jószágba nyúlni L. jószágba s birtokjusha részesíteni P.

Ingređi: bemenni W. H. L. lépni A. belépni G. behatolni KO.

Ingressio rerum immobilium: örökségbe való bemenés W. H. L. javak átvévése P. ingatlan vagyonba lépés A. G. ingatlan javakba lépés KO.

Ingressus causae: pörbe beállás L. perbe való avatkozás P. ügybelépés A. G. perbelépés KO.

Inhabitor: lakó W. H. L. G. lakós P. A. KO.

Inhibere: megtartóztatni W. H. eltiltani W. H. L. P. A. G. KO. megtiltani P.

Inhibitio: tiltás W. H. L. tilalom W. H. L. P. A. G. KO. eltiltás W. H. L. A. G. KO. megtiltás P. tiltakozás A. G. KO.

Inhibitio contradictoria: tilalom vagy ellenmondás; első inhibitio W. H. tilalom és ellenmondás; szóval való ellenző bentiltás L. ellent mondas P. ellentmondó letiltás A. ellentmondási letiltás G. ellentmondó tiltakozás A. G. KO. ellenmondó bentiltás KO.

Inhonestus: tisztetetlen W. H. L. tisztesség ellen való L. rágalmozó P. illetlen P. A. G. bücstelen A. G. KO. tisztességtelen KO.

Inique: hamisan W. H. L. A. G. igazságtalanul P. A. KO. gonoszul A. gonosan G. jogtalanul G. KO. igaztalanul KO.

Iniquitas: véték; hamisság L. álnokság P. gonoszság P. A. G. KO. bűn KO.

Iniquum: hamis W. H. hamisság L. igazságtalan P. jogtalanság A. G. KO.

Iniquus: gonosz lelkiismeretű és hamisságra igyekező L. igazságtalan P. A. KO. hamis G.

Initium: eredet W. H. kezdet L. P. A. G. KO.

Injuria: boszúság W. H. L. P. boszú; hatalom L. megsértés P. méltatlanság P.

A. G. sérelem P. A. KO. igaztalanság A. bántalom A. KO. igazságtalanság KO.

Injuriose: boszúból W. H. boszúságból L. bosszantás P. bántalmi vágyból A. ártani vágyból G. méltatlanságból KO.

Injüste: hamisan W. H. igazságtalanul A. KO. jogtalanul G.

Injustitia: hamisság L. igazságtalanság P. A. G. KO.

Injustus: hamis W. H. L. P. nem igaz W. H. KO. igaztalan P. igazságtalan P. A. KO. törvénytelen A. jogtalan A. G. KO.

Innocens: ártatlan L. P. A. G. KO.

Innocens et innoxius: ártatlan W. H. P.

Innocentem declarare: ártatlannak jelenteni W. H. ártatlanságot bizonyítani L. vétketlennek vallani P. ártatlannak nyilvánítani A. G. ártatlannak kimutatni KO.

Innocentia: ártatlanság L. P. A. G. KO.

Innoxius: ártatlan W. H. L. P. G. KO. büntetlen L. büntetés A. G. KO. senkinek sem vétő KO.

Inopia: szegénység L. P. A. G. KO.

Inquirere: kérdeni W. H. kérdezködni H. megérteni; tudakozni L. kitudni; kitudakozni P. kinyomozni A. G. KO.

Inquiri: kiderülni KO.

Inquisitio: inquisitio W. H. vallatás L. tanúvallatás P. lásd „communis inquisitio” alatt is.

Inquisitio simplex: simplex inquisitio W. H. szokott vallatás L. egyszerű tanúvallatás P. A. G. KO.

Inquisitionem acceptare: bizonyosságra kéredzeni L. tanúvallatást elfogadni A. KO. közzvizsgálatot elfogadni G.

Inquisitionem reportare: köztudományt hozni W. közzvizsgálatot hozni H. bizonyossággal élni L. tanúvallatást előadni P. tanúvallatást előmutatni A. tanúvallatást eszközölni G. tanúvallatást felmutatni KO.

Inscribere: elkötni W. H. kötni W. H. L. beírni W. H. L. P. A. G. KO. zálogosítani és kötni; adni; ajándékozni L. átírni; általírni A. átruházni; felvallani; felírni G. odairni; ideiglenesen átruházni KO.

Inscriptio: eladás W. H. zálog; zálogul való elkérés; elkötés L. lekötés L. P. A. G. KO. inscriptio P. beírás; beirat A. felírás; átruházás G. ideiglenes átruházás KO.

Inscriptus: átírt A. átruházott G. ideiglenesen átruházott KO.

Inserere: beírni W. H. L. P. betenni H. beírni L. említeni P. beiktatni P. A. G. KO. iktatni A. G. KO. odatenni KO.

Insidiari: csalárkodni W. H. incselkedni L. törekedni P. G. leselkedni A. KO.

Insignia nobilitaria: nemességnék czimere W. H. L. nemesi czimer P. A. G. KO.

Insignis nobilis: jeles nemes ember W. H. L. előkelő nemes P. KO. kitinő nemes A. G.

Insinuatio: magyarázattal való hivattal W. H. L. bizonyossá tétel W. H. insinuatio W. H. P. rövid törvényfolyás; bizonyossá tevő hivatal; megmagyarázás; magyarázó hivatal L. rövid törvénybe idéző levél; jelentő idéztetés; jelentő törvénybe idéző levél P. értesítés A. G. KO.

Instans: folyamodó P. folyamodásos A. folyamodásbeli G. sürgető KO.

Instantia: állat W. H. kérés W. H. L. P. A. G. KO. panasz és kívánság L. folyamodás A. G. kérelem A. G. KO. unszolás KO.

Instaurare: 1. megújulni W. helyére hozni H. megújítani H. A. G. KO. helyre állatni; jó karban ítni; kipótolni L. újítani L. A. G. folytatni; megjobbítani P. jóvátenni A. G. helyrehozni; helyreütni; létesíteni KO. — 2. hozzávenni W. H. visszaszávenni H. L. megszerezni L. általadni A. visszaadni G. visszaszerezni G. A. KO. visszaszolgáltatni KO.

Instaurari: 1. első állapotba állapni W. H. helyen állapodni L. megújulni P. G. helyreállani A. KO. — 2. megérni W. H. felérni L. kitelni A. KO. kikerülni; támadni G.

Institor: kalmár W. H. L. P. A. G. KO.

Instituere: 1. tenni W. H. szerezni L. P. alkotni P. A. G. KO. felállítani P. KO. meghozni A. G. KO. — 2. szabni; kiadni L. rendelni L. P. A. G. KO.

Institutio: tanítás L. oktatás P. intézkedés A. G. KO.

Institutus: vétetett L. szerződött P. megállapított A. alapuló G. származott KO.

Instrui: viselni tartani magát L. megismertetni P. értesíteni A. utasíttatni G. tájékoztatást szerezni KO.

Instrumentum: levélbeli bizonyosság L. perbeli iromány P. levél A. okmány G. okirat KO.

Instrumentum litterale: oklevél W. H. L. P. A. G. KO. levél W. H. L. P. menedék; levélbeli erősség; levélbeli bizonyosságtétel L. ügylevél P. levélnemű A. iromány P. A. G. írás G. okirat KO.

Insufficiens: elégtelen W. H. P. G. KO. nem elégséges KO.

Insurrectio: feltámadás W. H. L. P. felkelés A. G. lázadás KO.

Integer: egész W. H. L. P. A. G. KO. jó L. szabad A. G. KO.

Intentatus: kezdett W. H. L. P. A. G. KO.

Intentum: igyekezett W. H. L. szándék P. szándéklat A. kívánság KO.

Intentum primum: főigyekezett L. előbbi szándék P. első szándék A. G. eredeti szándék KO.

Interceptor castrorum: ki hágással megvesz várakat H. ki meg vesz várakat L.

várak erőszakkal való megvevője P. várakat elfoglaló A. G. ki várakat elfoglal KO.

Intercipere: kezébe ejteni W. H. tartóztatni L. megfogni P. A. G. KO.

Interdicere: valakinek kezéből kiszolgáltatni W. H. megtiltani L. valamitől eltiltani P. A. G. KO.

Interemptio: megölés W. H. L. P. A. G. KO. emberölés L. gyilkosság; meggyilkolás P.

Interemptor: megölő W. A. G. KO. ki megöl L. gyilkos P.

Interemptus: meggyilkolt P. megölt A. G. KO.

Interficere: megölni L. P. G. gyilkolni P. meggyilkolni A. KO.

Interimere: megölni L. P. A. kivégezni P. KO. elvesztetni A. G. KO.

Internus status: belső állapot W. közönséges békességes állapot H. békességes állapot L. állapot P. belső álladalom A. belállam G. belállapot KO.

Interpres: a ki fejteget L. magyarázó L. P. A. G. KO.

Interpretari: magyarázni W. H. L. P. A. G. KO. érteni L.

Interpretativus: magyarázó L. A. G. KO. magyarázó vagyis megfejtő P.

Interrogare: megkérdeni W. H. L. tetszést megkérdeni L. megkérdezni P. A. G. KO. kérdezni L. A. G. KO.

Interserere: irni L. foglalni P. iktatni A. G. KO.

Intervenire: benne lenni; esni W. H. benne forogni L. fennforogni P. KO. közbejönni A. G. KO.

Intestatus: testamentum nélkül való W. H. testamentum nélkül megholt W. H. L. A. G. testamentum tétel nélkül való L. utolsó rendelkezés nélkül való; utolsó rendelkezés nélkül magva szakadtott P. végintézetlenül való A. végrendelet nélkül való A. G. végrendelet hátrahagyása nélkül való; végrendekezés nélkül való; végrendekezés nélkül elhalt KO.

Intestatus decedere: testamentum nélkül meghalni; testamentum tétel nélkül meghalni W. H. L. utolsó intézet nélkül magva szakadni; utolsó intézet nélkül meghalálozni P. végrendelet nélkül kimulni A. G. végrendelet nélkül elhalni G. végrendelet tétele nélkül elhalni; végrendekezés nélkül elhalni KO.

Intolerabilis: tűrhetetlen L. A. szenvedhetetlen P. tűrhetlen G. KO.

Intraneus: belső L. ország népe L. belföldi P. A. G. KO.

Introducere: 1. behozni W. H. A. G. KO. rendelni; indítani; kiadni L. szerezni P. hozni P. G. KO. bevezetni A. G. KO. meghonosítani KO. — 2. ujjal végezni L. ujjonnan hozni P. újra hozni G.

Introductio: bevitel W. H. L. iktatás L. G. KO. beiktatás P. bevezetés P. A. KO. behelyezés G.

Introductus: felvett L. származott P. behozott A. KO. behozatott G.

Inundatio: áradás W. H. L. A. G. kiáradás P. A. G. KO.

Inundatio aquarum: víz kiáradása W. H. L. árvíz W. H. L. P. vizkiáradás P. vizáradás A. G. KO.

Invadere: ostromolni; menni valakire W. H. L. háborgatni L. reárontani; rongálni P. berontani P. A. G. KO. rohanni A. megrohanni A. KO. támadni; megtámadni G.

Invalidare: erőtlenné tenni W. H. meghíni W. H. L. semmivé tenni; leszállítani L. elrontani; egészen megváltoztatni P. megerőtléníteni P. A. G. KO. érvénytelíteni A. G. erejétől megfosztani KO.

Invalidare per totum: általában megváltoztatni P. egészen erőtléníteni A. egészen megerőtléníteni G. egészen erőtlenné tenni KO.

Invalidari: hiábavalónak lenni W. H. felbomolni; megerőtlenedni L. erőtlén lenni L. P. G. KO. erejét veszteni; megerőtléníteni KO.

Invalidatus: heába való W. H. érvénytelen A. G. erő nélkül való KO.

Invalidum fieri: erőtlén lenni W. H. P. KO. semmivé lenni L. érvénytelen lenni A. G.

Invalidus: hejába való W. H. erőtlén P. A. KO. hibás G.

Invasio domorum: házra való menés W. H. L. házra hatalmasul menés L. házra erőszakosan reárontás; házra való reárontás P. házak megtámadása P. G. házra rontás A. házak megrohanása; házra törés A. KO. ház-megtámadás; házba törés G. házba való berontás KO.

Invenire: 1. találni W. H. L. A. G. KO. keresni L. feltalálni P. G. föllelni A. nyerni G. KO. — 2. felírni L. feljegyezni P. leltározni KO.

Inventarium: lajstrom W. H. inventárium L. jegyzőkönyv P. leltár A. G. KO.

Invento: lelemés W. H. találás L. kereset A. G. hozzájutás KO.

Invictissimus: győzhetetlen L. P. győzhetlen A. G. győzedelmes KO.

Inviolabiliter: épen és megszegetlenül W. H. fogatkozás nélkül L. sérthetetlenül; állandóan P. sértetlenül A. G. KO.

Invitus: kényszerítéssel W. H. a ki nem kíván W. H. L. akarátja nélkül W. H. P. A. G. KO. kénytelenség alatt; szabad akarátja ellen L. akarátja ellen L. P. A. G. akarátján kívül P. kénytelen A. kényszerítve; nem saját akarattal A. G. hivatalan G. akarata ellenére KO.

Involvere: elkötöni W. H. kötelezni; kötni L. megterhelni P. bonyolítani A. terhelni A. G. KO. zavarni G. megakadni KO.

Jobagio: parasztjobbággy W. H. jobbággy W. H. L. P. A. G. KO.

Jobagionalis: jobbággy W. H. L. A. G. KO. jobbággyi P.

Irrationabilis: ok nélkül való L. helytelen P. okszerűtlen A. G. KO.

Irrationabiliter: igaz ok nélkül W. H. KO. ok nélkül L. A. G. minden helyes ok nélkül P.

Irremissibiliter: minden engedelem nélkül L. megmásolhatatlanul P. elengedhetlenül A. multhatlanul G. elengedhetetlenül KO.

Irrevocabilis: megmásolhatatlan P. megmásolhatatlan A. G. KO.

Irrevocabiliter: megíthatatlanul L. megmásolhatatlanul P. A. megmásolhatatlanul G. visszahívhatatlanul KO.

(in) **Irritum revocare:** semmissé tenni; erőtlenné tenni L. elrontani; megerősíteni P. visszahuzni A. G. megsemmisíteni A. G. KO. visszavonni KO.

(in) **Irritum transire:** mindentől fogva leszállani L. nem tartatni P. érvénytelené tenni A. G. erőtlenné lenni KO.

Irrogare: cselekedni valakin valamit L. okozni P. A. G. KO.

Irruere: rohanni W. H. L. P. törni valamire A. G. KO.

Iterare: megújítani P. A. G. KO.

Jubere: hagyni L. parancsolni L. P. A. G. KO.

Judex: bíró W. H. L. P. A. G. KO. ítélő bíró L.

Judex causae: dolog bírása W. H. per bírása W. H. KO. bíró L. P. ügyes bajos dolgok bírása P. ügy bírása P. A. G. KO.

Judex curiae regiae: ország udvarbírója; király országbírója W. H. ország bírása W. H. L. P. A. G. országbíró A. G. KO.

Judex inferior: alsóbb renden való bíró L. alsóbb bíró P. A. G. alantas bíró KO.

Judex nobilium: szolgabíró W. H. L. P. A. G. KO.

Judex ordinarius: 1. rendelt bíró W. H. rendes bíró P. A. G. KO. — 2. ország bírása L. ország rendes bírása; rendes országbírója P.

Judex ordinarius regni: ország bírása; ország rendelt bírása W. H. L. rendes országbíró P. ország rendes bírása P. A. G. KO.

Judex ordinarius saecularis: paraszti rendelt bíró W. ország bírása H. ország rendelt bírása L. ország rendes bírása P. világi rendes bíró A. G. KO.

Judex saecularis: seculár bíró; paraszti bíró W. H. külső bíró; nemes széken való bíró L. világi bíró P. A. G. KO.

Judex spiritualis: egyházi bíró W. H. L. P. A. G. KO. szentszéki bíró A. G. KO.

Judex superior: felül való bíró W. H. főbíró W. H. L. P. felső bíró L. A. KO. fejebb való bíró P. felsőbb bíró A. G. KO. felettes bíró KO.

Judex supremus: főbíró L. főbb bíró P. legfőbb bíró A. G. KO.

Judicans: ítélő W. H. L. A. G. KO. bírászkodó P.

Judicare: itélni; megítélni W. H. L. P. A. G. KO. dolgot megítélni; megbíralni; törvényt tenni; törvényt szolgáltatni; ítéletet szolgáltatni L. megmutatni L. P. ítéletet tenni L. A. bíralni A. ítéletet hozni; kimutatni A. G. KO. bíraskodni G.

Judicatus: bíróság W. H. P. A. törvénytétel L. bíraskodás A. G. KO.

Judiciale gravamen: bírói teher P. A. G. törvénykezési teher KO.

Judiciaria commissio: törvény szerint való hagyomása W. H. törvénynek végzése és hagyomása W. H. L. kimondott törvény; törvény L. bírói hatalom; bírói parancsokat; bírói ítélet P. bírói meghagyás A. G. KO.

Judiciaria deliberatio: törvényből jövő végzés; törvény ítélete; törvény szerint való végzés W. H. törvényből kiment végzés; törvénybeli ítélet; törvénylátás L. ítélet P. bírói ítélet P. G. bírói határozat A. G. KO.

Judiciaria potestas: törvény szerint való hatalom W. H. törvénybeli hatalom L. bírói hatalom P. A. G. bíraskodás hatalma KO.

Judiciarie: törvényesen P. A. G.

Judiciarius: törvényből való W. H. bírói P. G.

Judicii examen: értelem L. ítélet P. megbíralás A. G. KO.

Judicii impensio: 1. **impensio** alatt.

Judicii medela: ítélet orvosága W. H. ítélet megjobbítása L. ítélet tételt orvosló P. ítéleti orvoslat A. bírói orvoslat G. ítélet orvoslása KO.

Judicio stare: valaki ítéletének megállani W. H. L. A. G. bíróság eleibe folyamodni P. törvényszék elébe állani KO.

Judicium: 1. ítélet W. H. L. törvény W. H. L. P. A. G. KO. bírói ítélet P. — 2. törvényszolgáltatás; törvénylátás; törvény szolgáltatása; törvényfolyás; per L. törvénytétel L. A. elintézés; igazság kiszolgáltatás P. ítélethozás P. KO. bíraskodás G. ítélés; elbíralás; bírói vizsgálat KO. — 3. szék színe L. ítélet helye P. törvényszék P. A. G. KO. bíróság P. A. KO. — 4. bírság W. H. L. P. A. G. KO. bírói teher P. törvénytétel fizetése A. törvénykezési fizetés G. bírói teher KO.

Judicium administrare: törvényt szolgáltatni W. H. L. P. A. G. KO. ítéletet hozni s szolgáltatni P. igazságot szolgáltatni P. A. G. KO. ítéletet szolgáltatni A. G. törvényt szolgáltatni A. KO. itélni KO.

Judicium celebrandum: törvényfolyás L. törvénykezés P. A. G. bíraskodás KO.

Judicium celebrare: törvényt tenni L. törvényt szolgáltatni P. törvényt tartani A. G. igazságot szolgáltatni KO.

Judicium celebratum: szolgáltatott törvény W. H. A. KO. kimondott törvény L. ítélet P. törvényszolgáltatás G.

Judicium contradictorium: octávás törvény; szék színe L. törvény L. P. ítélőszék P. vitató törvényszék A. vitatási törvényszék; vitatási törvénykezés A. G. vitatkozási törvényszék; vitatkozási bíróság; vitatkozó törvényszék G. bírói tárgyalás; tárgyalás KO.

Judicium dei: Isten ítélete L. P. A. G. KO.

Judicium duelli: bajviadalnak ítéleti W. H. bajviadalnak törvénye L. kettős viadalbeli ítélet P. bajviadali ítélet A. párviadali ítélet G. párbajra szóló ítélet KO.

Judicium elargire: törvényt szolgáltatni W. H. L. P. A. G. KO.

Judicium et justitiam facere et impendere: törvényt tenni W. H. L. eleget tenni igazságot szolgáltatni P. törvényt és igazságot adni és szolgáltatni A. G. törvényt és igazságot tenni és szolgáltatni KO.

Judicium extremum: utolsó ítélet L. P. A. G. KO.

Judicium facere: törvényt tenni W. H. L. P. A. G. KO. törvényt elővenni L. ítéletet hozni P. igazságot szolgáltatni A. G. KO. törvényszéket tartani KO.

Judicium habere: törvényének lenni W. H. törvényt várni L. törvénytételt kapni A. bíraskodást nyerni G. törvényt kapni KO.

Judicium humanum: emberi ítélet L. P. A. G. emberi ítélés KO.

Judicium impendere: törvényt tenni W. H. L. törvényt szolgáltatni W. H. L. P. A. G. KO.

Judicium palatinale: nádor ispánnak ítélete W. nádor hispánnak ítélete H. nádor ispánnak ítélete L. nádor ispányi ítélőszék P. nádori törvényszék; nádori ítélőszék A. G. nádori köztörvényszék KO.

Judicium portare: ítéletet viselni és hordozni W. H. megítéltetni L. P. ítéletet kapni A. ítéletet nyerni G. KO.

Judicium publicum: szék színin való törvény L. közbíraskodás A. G. nyilvános bíraskodás KO.

Judicium recipere: törvényt venni W. H. ítéletet nyerni P. A. G. törvényt nyerni KO.

Judicium regale: király törvénye W. H. L. király széke L. királyi bírság P. A. G. KO.

Judicium saeculare: paraszt szék W. H. köznemes ember széke L. világi törvényszék P. A. G. világi bíró KO.

Judicium subvertere: ítéletet elfordítani W. H. törvényt felfordítani L. ítéletet kijátszani P. törvénytételt felforgatni A. bíraskodást felforgatni G. ítéletet megrontani KO.

Jugerum (jager): hold W. H. L. P. A. G. KO.

Jugum: iga W. H. A. G. KO. teher P.

Jumentum: barom W. H. L. P. A. G. marha A. KO.

Jura feminea: leányág L. leányág jussai P. leányági jogok A. nőágbeliek jogai G. leányág jogai KO.

Jura fraterna: atyafiak W. H. atyafiúi jóság W. H. A. vérszerint való atyafiak; atyafiak jósága L. férfitestvéreknek birtokos jusa; atyafiak jussai; testvérek birtokos jussai; testvéri jussok P. fivéri jogok A. atyafiak jogai A. G. KO. testvéri jogok; fítestvérek jogai G. fivér jogai; atyafiúi jogok KO.

Jura paterna: atya jósága W. H. L. atyai jóság W. H. P. A. örökség; atyai részek H. atya öröksége L. atyai jussok; atyai örökség; atya birtokos jusa P. atyai jogok A. G. KO. apai jogok KO.

Jura paterna haereditaria: atyai örökségek W. H. atyok jósága L. P. atyai örök jogok A. G. atyai jogok KO.

Jura producere: igazságait előhozni W. H. okleveleit előhozni L. júsát előmutatni P. jogait előmutatni A. jogait igazolni G. jogait előadni KO.

Juramentalis depositio: hitletétel W. H. L. P. A. G. KO. esküvés P. eskütétel A. G. KO.

Juramenti depositio: hitletétel W. H. L. P. A. KO. esküvés L. P. eskütétel A. G. KO.

Juramentum: hit W. H. L. esküvés W. H. L. P. G. hitletétel P. A. KO. eskü A. G. KO. eskütétel G. eskütétel KO.

Juramentum decernere: hitet ítélni W. H. L. hitletételt ítélni P. A. G. hitletételt határozni A. eskütételt határozni G. esküt odaítélni; esküt megítélni KO.

Juramentum deponere: megesküdni valamin W. H. L. hitet tenni valamiről P. hitet tenni valami iránt A. KO. esküt tenni valami iránt G.

Juramentum imponere: megeskütni W. H. hitet vetni W. H. L. hitet letenni W. H. P. hitletételt rendelni; hitletételt ítélni P. hitletételt szabni; esküt határozni A. esküvést szabni A. G. eskütételt szabni; esküre ítélni valakit G. esküt elrendelni; esküt megítélni KO.

Juramentum praestandum adjudicare: hitet letenni, ítélni W. H. hitet ítélni; hitet vetni L. hitletételt ítélni P. A. eskütételt ítélni A. G. KO. esküt ítélni KO.

Juramentum praestare: megesküdni W. H. L. KO. hitet letenni P. A. esküt tenni A. G. esküdni A. G. KO. esküt letenni A. KO.

Juramentum pro sui expurgatione: hit az ő maga megmentésére W. H. hit az ő maga mentésére L. P. eskü a maga kitisztítása végett A. eskü, hogy magát kitisztítsa G. tisztító eskü KO.

Jurare: megesküszni W. H. megesküdni L. P. KO. esküt megtenni A. esküt letenni G.

Jurare ad caput: fejére esküdni W.

H. L. P. A. G. KO. fején esküdni L. fejére eskü tenni KO.

Juratus assessor : hitős assessor L. táblabíró; esküdt táblabíró P. hités közbíró A. G. hités bíró; hiteles bíró KO.

Juratus civis : esküdt polgár W. H. L. A. G. KO. esküdt; esküdt ember; senator P. hités polgár A. G.

Jure : törvényesen A. törvény szerint KO.

(de) **Jure** : törvénytől W. H. L. törvény szerint W. H. L. P. A. G. KO. méltán L. törvény által P. törvényesen P. A. G. KO. jogilag; jogszerűleg A. joggal; jogosan A. G. KO.

Jure aequali : egyenlőképen W. H. L. egyformán P. egyenlő joggal A. G. KO.

Jure convenire : megperelni A. G. perbe fogni KO.

Jure disceptare : törvényt szolgáltatni L. törvényes igazról ítélni P. jogot bíráltni A. G. jog szerint bíraskodni KO.

Jure gaudere : törvényt elni L. P. joggal bírni A. joggal élni G. joga van KO.

Jure generationis et successionis : vér szerint W. H. L. örökösödés útján P. származási és örökadási jognál fogva A. származás és öröklés jogánál fogva G. leszármazás és örökösödés rende szerint KO.

Jure haereditario : örökség szerint való képen; öröklés szerint való igazsággal W. H. örökös képen W. H. L. mint tulajdon örökség P. örökös jogon A. örökségi jogon A. G. öröklési jogon A. G. KO. ősi jogon G. örökösödés jogán KO.

Jure impignoratio : zálogjoggal A. G. zálog jogán KO.

Jure perennali : örök áron W. H. L. P. örökben L. örökös képen P. örök joggal A. G. örökös joggal A. KO.

Jure perennali disponere : örökbe való szerzést tenni W. örökké való szerzést tenni H. örökben eladni L. rendelkezni P. örök joggal rendelkezni A. G. örökre szóló joggal rendelkezni KO.

Jure redemptibili : kiváltható módon P. visszaváltható jogon A. G. KO.

Jure successorio : következőképen; örökség szerint W. H. successiónak törvénye szerint; törvény szerint L. örökösödés útján P. öröklési jogon A. utódi jogon; örökösödési jogon A. G. öröklési joggal G. utódlás jogán; örökleti jogon KO.

Jurgium : összeveszés L. P. KO. okozódás A. dulakodás G.

Juri convenire : törvényt megkeresni W. H. törvényt keresni L. törvénybe venni P. törvénybe idézni A. G. perbe idézni KO.

Juri in causam convenire : ráhivati W. H. rá keresni L. perbe venni P. törvénybe és perbe fogni A. törvénybe idézni s megperelni G. törvény elé és perbe idézni KO.

Juri parere : 1. törvényre előállni L.

törvénybe állani P. G. törvényt állani A. G. KO. törvény előtt megjelenni KO. — 2. törvényt állani és törvénynek engedni W. H. L. törvény szerint engedelmeskedni P.

Juri stare : törvénynek állani W. H. törvényt állani W. H. L. A. G. KO. megítélni P. törvénybe állani P. G.

Juri suo appropiare et addicere : övéje tenni W. H. sajátjává tenni L. A. G. magáévá tenni P. elsajátítani és magáévá tenni KO.

Juridica commissio : törvény folyása W. H. törvények hagyása L. törvényes meghagyás A. G. KO.

Juridice : törvény szerint W. H. L. KO. törvény útján L. törvényesen P. A. G. KO. törvényileg A. jogszerűleg; bíróság A. G.

Juridicus : törvény szerint való W. H. L. törvénybeli; perrel való L. törvényes P. A. G. KO. jogszerű; bírói KO.

Juridicus processus : törvény folyása W. H. L. törvénykezés P. törvénykezési eljárás A. KO. törvényes eljárás G.

Juris medela : törvény orvossága W. H. törvény megjobbítása L. just orvosló P. jogi orvoslát A. G. jog orvossága KO.

Juris ordo : törvény W. H. L. P. törvény folyása W. H. L. törvény ereje L. törvény rendes útja; törvények rendelése P. törvényes rend; törvényes út A. G. törvény rende; törvény útja A. G. KO.

Juris rigor : törvény keménysége W. H. P. törvénynek erőssége L. törvény szigorúsága A. törvény szigora G. KO.

Jurisdictio : törvény szerint való birodalom W. H. birodalom W. H. L. hatalom W. H. P. törvény H. tiszt és méltóság; tiszt ereje; törvényt szolgáltatásra való hatalom és birtok; igazság; méltóság; köze valakinek valamihez; törvény szerint való igazság L. bírói hatalom; bírói ítélő hatalom; bírósági hatalom; igazgatásbeli törvényes hatalom; igaz; jus; törvényes hatalom P. törvényhatóság P. A. G. hatóság A. G. jog G. KO. joghatóság KO.

Jurisdictionem exequi : közni van L. hatalma van P. hatóságot gyakorol A. G. KO.

Jurisdictioni subesse : birodalom alatt lenni W. H. hatóság alá tartozni A. G. joghatósága alá tartozni KO.

Jurisdictioni subiectus : valakinek birtoka alatt való W. H. L. törvényes hatalom alatt levő P. törvényhatóság alatt levő A. G. joghatóságnak alá vetett KO.

Jurisprudentia : törvénytudás L. P. jogtudomány A. G. KO.

Jurista : törvénytudó W. H. L. P. jogász A. jogtudós G. KO.

Jus : 1. községes törvény; törvénybeli igazság W. H. törvény W. H. L. P. A. igazság; törvény igazsága; megrezett rendtartás L. igaz L. P. törvényes igaz P. jog A. G. KO. jogszabály KO. — 2. jóság W. H. L.

Jus alienum: más jószága W. H. más ember jószága L. más jusa P. idegen jog A. G. KO.

Jus bonum: jó igazság W. H. jó mód és igazság L. jó jus P. jó jog A. erős jog G. jó hiszem KO.

Jus Caesarium: római császárok decretomi L. római törvény P. római jog A. G. KO.

Jus canonicum: római egyházi rendelkezés; szentséges rendelés L. egyházi törvény P. A. G. KO. egyházi jog A. G. KO. egyházjog KO.

Jus civile: polgári törvény W. H. L. P. városi törvény; az egy társaság és egy törvény alá gyűlt gyűlekezetnek törvénye; ország és városbeli törvény; ország rendtartásának törvénye; ország és polgári törvény L. polgári törvényes igaz; római törvény P. polgári jog A. G. KO.

Jus commune: közönséges törvény W. H. L. P. ország rendelése; ország törvénye L. közönséges törvényes igaz; közönséges végzés P. közjog A. G. közönséges jog A. KO. közös jog G.

Jus consuetudinarium: törvény szokása W. H. szokott törvény L. szokás törvény P. szokási jog A. szokásos jog G. szokásjog A. KO.

Jus dicens: jogbíró A. G. jogkimondó KO.

Jus divinum: istennek igazsága W. H. isteni törvény W. H. L. P. A. G. KO. isten parancsolatja; istennek törvénye L. isteni törvényes igaz P. isteni jog A. G. KO.

Jus ecclesiasticum: egyházi jog P. A. G. egyház joga KO.

Jus efficax: jó igazság L. igazi jus P. erős jog A. G. igaz jog KO.

Jus emptitium: pénzen vőtt jószág H. L. vett jus P. vételbeli jog A. vételi jog G. vásárolt jog KO.

Jus et consuetudo: szokott törvény L. Jus femineum: asszonyok W. H. leányág W. H. L. P. A. G. KO. leányok W. H. P. nőméri jog A. nőág A. G. KO. női jog G.

Jus gentium: némi-nemű nemzetnek törvénye; nemzeteknek törvénye; nemzetiségek törvényei L. nemzetek közti jog A. nemzeti jog G. nemzetek joga A. KO.

Jus habere: igazsága lenni W. H. L. közti lenni W. L. része lenni P. joga lenni A. G. KO.

Jus haereditarium: örökség W. H. P. király örök adománya; örökös jószág L. örökös jus; örökösödésbeli jus; örök jog P. öröki jog; örökös jog A. örökségi jog A. G. KO. ősi jog G. örökösödési jog; örökségi javak KO.

Jus humanum: természet szerint való törvény W. H. L. világi törvény P. emberi jog A. G. KO.

Jus imperiale: császári törvény L. birodalmi törvényes igaz P. birodalmi jog A. G. KO.

Jus impignoratitium: zálogosjószág W. H. L. P. zálogos jog W. H. A. G. KO. elzálogosítandó jószág; zálogos jus P. zálogjog G. elzálogosított birtokjog KO.

Jus masculinum: férfilag W. H. fiúág W. H. L. férfilag L. férfiak; fiak; férfilag P. férfui jog A. fiág A. G. KO. fiui jog G.

Jus maternum: anyai jószág W. H. anyja után való jószág L. anyai jus P. anyai jog A. G. KO.

Jus militare: vitézlő igazság L. hadi törvényes igaz P. katonai jog A. G. hadi jog KO.

Jus municipale: saját írott törvény; hely törvénye L. helybeli törvény; helybeli törvényes igaz; állapított törvény P. helyhatósági jog A. KO. hatósági jog; hatósági törvény G. municipalis jog KO.

Jus naturale: természet szerint való törvény W. H. természetnek törvénye W. H. L. P. természet szerint való igaz; természet; természetnek tulajdona és törvénye L. természeti igaz; természeti törvényes igaz P. természeti törvény P. A. G. KO. természeti jog A. G. KO.

Jus non scriptum: írásban nem költ törvény; íratlan szokás L. nem írt jog A. G. KO.

Jus patronatus: patronusság W. H. L. pártfogói jus L. pártfogási jog A. pártfogói igaz; véduri jog G. kegyuraság KO.

Jus perennale: örök ár L. örök jog A. G. örökös jog KO.

Jus perpetuitatis: öröke valakinek W. H. örökös jószág L. örökös jus P. örökség joga A. örökség joga G. örökös jog KO.

Jus perpetuum: örökös jog A. G. KO.

Jus pontificium: pápák decretomi L. egyházi törvény P. egyházi jog A. G. KO.

Jus positivum: bizonyos törvény; írott törvény; kiadott törvény L. tulajdon törvényes igaz; isteni törvényes igaz; isteni törvény P. szerzett jog A. G. tételes jog KO.

Jus possessionarium: igazságos jószág W. H. jószág W. H. L. P. talu; major W. H. L. birtokos jus; birtokos igaz; fekvő jószág P. örökség L. birtok P. G. birtokos jószág P. birtoki jog A. birtokjog G. KO.

Jus possessorium: birtokos jus P. birtoklasi jog A. G. birtokjog KO.

Jus privatum: maga igazsága L. magános törvényes igaz; magánjog A. G. KO.

Jus proprium: saját törvény L. P. saját jog A. KO. önjog G.

Jus publicum: közönséges állapotbeli igaz; közönséges választás L. közönséges törvényes igaz P. közjog A. G. KO.

Jus quartalium: leánynegyed W. H. L. P. KO. negyedrészes W. H. negyed L. P. negyedjog A. G. KO. leányi negyed A. G.

Jus regale: király igazsága W. H. L. király jussa W. H. P. király igaza; királyi igaz P. királyi jog A. G. KO.

Jus regium: király jussa W. H. király

igazsága W. H. L. törvény igazsága H. királyi igaz P. királyi jog A. G. KO.

Jus romanum: romai törvény L. birodalmi törvényes igaz P. romai jog A. G. KO.

Jus scriptum: írás; írásban való igazság L. írott törvény L. A. írott törvényes igaz P. írott jog A. G. írt jog A. KO.

Jus statutarium: helynek elvégezése; régi megrögzött egyéb hazai törvény L. állapított törvény P. határozati jog A. szabályos törvény; szabályszerű jog G. statutarius jog KO

Jus successionis: törvény szerint való következés; jóságba következés W. H. törvény szerint való igazság; jóságnak reá való szállása L. jóságba való örökösödés P. örökösi jog A. G. öröklés joga KO.

Jus successorium: törvény szerint való következés W. következő igazság; jóságba menés W. H. örökös jus; jóság szállás L. jóság örökösödés; örökösödési jus P. utódi jog; örökösi jog A. G. örökösödési jog G. öröklési jog G. KO. utódlási jog KO.

Jussio: parancsolás W. H. P. A. G. hagyás L. parancs KO.

Justa causa: igaz ok W. H. L. P. G. A. KO. méltó ok L. igazságos ok; helyes ok A. KO.

Juste: igazán W. H. L. P. A. G. KO. igazság szerint H. maga igazságában L. méltán L. P. KO. egyenes uton módon P. igazságosan P. A. G. helyesen A. G. igazsággal G. jogosan G. KO. jogszerűen KO.

Justificare: igazítani W. H. igazzá tenni; igaznak mondani L. igazolni P. A. G. KO. igaznak állítani A. G.

Justitia: igazság W. H. L. P. A. G. KO. igazságnak kimondása H. nyilvánvaló igazság; törvényes igazság L. jogosság A.

Justitia animata: élő igazság L. A. G. KO. lelkes igazság P.

Justitiae impensio: lásd „impensio“ alatt.

Justitiam administrare: igazságot szolgáltatni P. A. G. KO.

Justitiam facere: igazságot szolgáltatni P. igazságot tenni A. G. KO.

Justitiam habere: igazságot kapni A. KO. igazságot nyerni G.

Justitiam impendere: igazat tenni L. igazságot szolgáltatni P. A. G. KO.

Justitiam ministrare: igazat szolgáltatni L. igazságot szolgáltatni L. P. A. G. KO. igazságot kiszolgáltatni L. P.

Justo modo: igazán W. H. L. igaz módon P. jómoddall L. igaz móddal P. KO. törvényes módon A. jogos móddal; helyesen A. G. igazságos módon KO.

Justo titulo: jó módon; igaz titulussal W. H. méltán; igazán; jó módjával és igazsággal L. igaz jussal; igazságos jussal; törvényes módon P. igazságos czimmal A. jogos czimmal A. G. igazságos czimen; jogszerűen KO.

Justum jus: méltó igazság; igazság W. H. L. igaz jóság W. H. jóság; saját jóság; törvény szerint való igazság L. igaz örökség; igaz jus; igazságos jus P. igazságos jog; igaz jog A. G. KO. igaz jog; igazi jog G. törvényes jog KO.

Justus: igaz W. H. L. P. A. G. KO. méltó L. igazságos; ártatlan; jámbor P. igazságos; törvényes A. G. KO. jogos G. törvényszerű KO.

Justus processus: igaz folyás W. H. L. igazság P. törvényes eljárás A. G. törvényes rend KO.

Justus titulus: nevének igaz dicséreti avagy tisztességi W. H. jó mód L. igazságos per P. igazságos czim A. igaz czim A. G. jogos czim G. KO.

L.

Labor: 1. munka W. H. L. P. A. G. KO. fáradság L. A. G. — 2. cselekedet P. vitészség H.

Laedere: megháborítani; megháborítani; vétetni L. megbántani W. H. P. sérteni, megsérteni G. P. A. KO. bántani L. A. KO.

Laesio: sértés W. H. bántás L. megsértés P. sérelem A. G. KO.

Laesus: megbántott W. H. L. megsértett P. A. KO. sértett G.

Lar: ház G. A. KO. W. H. L. P. hajlék G. A. tűzhely KO.

Largire: megadni W. H. adni L. P. A. G. KO.

Larva: álszemély W. H. L. álorczás személy P. álorcza A. G. álarcz KO. hamis álszemély L. álorczás személy P. KO.

Latens: elrejtve W. H. rejtve P. lapangó G. A. KO.

Latro: tolvaj L. H. latör P. W. L. H. rabló G. A. KO. útonálló P. A. KO. haramia A. KO.

Latrocinium: tolvajlás W. H. L. útonállítás P. ragadozás G. haramiaság A. KO. tolvajság; latorság W. H. L. rablás P. A. G. KO.

Lector: lector P. olvasó kanonok A. G. KO.

Legalis: igaz L. KO. törvényes L. G. A. törvény szerint való L. törvényi A. KO.

Legare: hagyni W. H. L. P. A. G. KO. elhagyni W. H. L. hagyományozni A.

Legem condere: törvényt szabni L. P. törvényt szerezni W. H. L. P. törvényt hozni P. A. KO. törvényt alkotni P. A. G. KO.

Legem constituere: törvényt szerezni L. P. törvényt hozni A. G. törvényt alkotni KO.

Legem facere: törvényt szerezni L. P. törvényt hozni G. törvényt alkotni A. KO.

Legem ferre: törvényt tenni L. törvényt szerezni P. törvényt hozni A. G. KO.

Legem imponere: törvényt tenni W. H. törvényt szabni L. P. A. G. KO.

Legem pati: törvénynek engedni L. törvényt megtartani P. törvénynek magát alávetni KO. törvényt tűrni A. KO.

Legem statuere: törvényül adni W. H. törvény gyanánt engedni L. törvényül bevinni P. törvényt alkotni A. G. törvényt adni KO.

Legis vim sortiri: törvénynek erejét nyerni W. H. törvény szerint való erejének lenni L. törvényes erővel birni P. törvényi ereje lenni A. törvény erejévé lenni G. törvényerőre emelkedni KO.

Legista: törvénytudó W. H. L. G. A. P. deák írástudó P. római törvénytudó; római jogtudós KO. deák L.

Legitima aetas: törvény szerint való idő W. H. törvényes idő P. törvényes kor G. A. P. KO. törvény szerint való esztendő W. H. elegendő idő L.

Legitimae aetatis: törvény szerint való W. H. jól felszerült L. törvényes idejű P. törvényes korú G. A. KO. törvény szerint való idejű W. H. L. törvényes G.

Legitimae aetatis annos transigere: törvény szerint való időre menni W. H. törvény szerint való időre és emberkorba jutni L. törvényes kort elérni P. törvényes kor éveit meghaladni A. G. törvényes kor éveit betölteni KO.

Legitimam aetatem agere: felnevekedni L. törvényes kort elérni P. törvényes korra jutni G. A. törvényes korba lépni KO.

Legitimare: legitimálni H. L. törvény szerint valóvá tenni W. H. méltó házasságból születettnek mondani; igazítani L. megtörvényesíteni P. törvényesíteni G. A. KO.

Legitimatío: törvény szerint való tétel W. H. legitimatío; igazlás L. megtörvényesítés P. törvényesítés G. A. KO.

Legitime: törvény szerint W. H. L. törvényesen P. G. A. KO. igazán L. törvényes móddal KO.

Legitime constitutus: törvény szerint való választott W. H. törvény szerint való L. törvényesen választott P. törvényesen rendelt A. G. KO.

Legitime procedere: törvény szerint meglatatni L. törvényesen folytatni P. törvény szerint eljárni G. törvényesen eljárni A. KO.

Legitimus: 1. törvényes P. G. A. KO. törvény szerint való W. H. L. igaz L. P. törvényt szerinti A. írott és kiadott, elégséges L. G. igaz ágyból való L. törvényt szerinti A.

Legitimus possessor: törvény szerint való úr W. H. igaz úr L. igaz birtokos P. törvényes birtokos G. A. KO.

Legitimus terminus: törvény szerint való terminus W. H. törvény által rendelt

határidő P. törvényt szak G. KO. törvényes időszakasz A.

Legum conditores: törvénytevők L. P. törvényalkotók G. törvények alkotói A. KO.

Levare: fölvenni A. G. L. H. W. KO. kapni KO. elvenni A. G.

Levare causam: pert felvenni W. H. P. G. KO. pert elővenni L. A. G. KO. ügyesbajos dolgot elővenni P. feleletet eleiben venni L.

Levare super se: önmagára felvenni W. H. L. magára felvállalni P. magára vállalni G. A. magára venni KO.

Lex: törvény W. H. L. P. G. A. KO. jog KO. írott törvény L.

Lex civilis: polgári törvény W. H. L. P. G. A. KO.

Lex communis: közönséges törvény P. A. G. KO.

Lex Dei: istennek törvénye L. P. G. A. KO.

Lex divina: istennek törvénye L. isteni törvény W. H. P. G. A. KO.

Lex humana: emberi társaság között való törvény L. emberi törvény L. P. G. A. KO. emberek között való törvény; emberek törvénye; emberi végezés L. emberi törvénynek rendi W. H. világi törvény P.

Lex imperialis: császári törvény H. L. KO. imperiumbeli törvény W. római birodalombeli törvény P. birodalmi törvény G. A.

Lex non scripta: íratlan törvény W. H. L. nem írott törvény P. A. G. nem írott jog KO.

Lex privata: kiváltképen való törvény W. H. magának való törvény; saját törvény L. tulajdon törvény P. kiváló törvény A. magántörvény G. kivált törvény KO.

Lex publica: nyilván való törvény L. közönséges törvény P. köztörvény G. A. KO.

Lex singularis: kinek-kinek mind magának való törvénye W. H. tulajdon magának való törvény L. különös törvény P. egyes törvény A. G. különserű törvény KO.

Liber: szabad W. H. P. G. A. KO. szabados P.

Liber civitatis: város könyve W. H. L. P. A. G. KO. protocolum P.

Liber juris civilis: törvénykönyv L. polgári vagyis római törvénykönyv P. polgári törvénykönyv G. polgári jogról szóló könyv A. római jogkönyv KO.

Libera civitas: 1. civitas libera.

Liberare: megszabadítani W. H. L. felszabadítani P. G. A. KO. megmenteni G. A. szabadságba bocsátani P. feloldani G.

Liberari: megszabadulni W. H. L. A. G. KO.

Liberatio: megszabadulás W. H. L. szabadságba bocsátás P. felszabadítás G. A. fölszabadítás KO.

Libere: szabadon W. H. L. P. A. G. KO.

Liberi: 1. magzatok L. P. H. A. G. KO.

gyermek W. H. P. G. A. L. KO. mag P. fiak W. H. L. — 2. szabadosok L. P. KO. szabad gyermekek G. szabadok gyermekei A.

Libertare: szabadossá tenni W. H. megőni L. felszabadítani P. fölmenteni A. G. KO.

Libertas: szabadság és nemesség W. H. L. szabadság L. P. A. G. KO. jog KO. felmentés P.

Libertas privilegialis: szabadságról való privilegium L. szabadságot illető privilegialis levél P. kiváltsági szabadság A. G. KO.

Libertas violatur: megrontatik a szabadság L. kivételt szenved a szabadság P. megsértetik a szabadság G. megtöretik a szabadság A. megszorítást szenved a jog KO.

Libertatis et exemptionis praerogativa: szabadság L.

Libertatis, exemptionis et immunitatis praerogativa: szabadság W. H.

Libertatis praerogativa: szabadság W. H. P. L. szabadsági előjog G. A. szabadság előjoga KO. szabadság és méltóság L. kiváltsági szabadság, szabadsági kiváltság, szabadsági előny G. szabadság kiváltsága A. szabadság méltósága L. szabadság kiváltképpen való volta W. H.

Librum dimittere: szabadon elbocsátani W. H. L. szabadon bocsátani P. A. G. KO.

Libramen: mérték L. P. KO. mérleg A. G. arány G. mérséklet A.

Licentia male agendi: gonoszságra való szabadság L. gonoszság P. vakmerőség G. A. rosszindulatú szabadság KO. gonosz cselekedetre való szabadság W. H.

Licet: mer L. szabad G. A. KO.

Licite: szabadon G. A. KO.

Licitus: szabad P. nem tilos A. kellő G. megengedett KO.

Ligamen: hívség W. H. L. lekötélkezés P. köteleztetés A. tartozás G.

Ligare: kötni W. H. megkötelezni L. kötelezni L. P. A. G. KO.

Ligum hominis: embernek kötése W. H. L. ember köteleke A. ember köteleztetése G.

Limes: barázda W. H. KO. határ L. P. G. határszél A.

Limitare: 1. rész szerint érteni L. érteni P. KO. megkülönböztetni G. megszorítással érteni A. — 2. megintézni W. H. meghatározni G. A. KO. megszabni KO.

Limitatio: 1. intézés W. H. L. mérséklés G. A. KO. ítélet P. határozat G. határozás A. — 2. meghatározás P. A. KO. megszabás; ármegszabás KO. árszabás A. KO. becsü P. kiszabás G. böcs L.

Limitationem facere: intézést tenni W. H. elintézni L. rendelni P. kiszabást tenni G. szabást tenni A. mértéket megállapítani KO.

Limitatus: elrendelt L. meghatározott A. KO. határozott G.

Linea consanguinitatis: rokonságnak lineája W. H. vér L. G. W. H. rokonsági ág G. A. vérrokonság ága; vérrokonság KO. vérésg lineája L. vérésg összeköttetés P.

Linea genealogiae: nemzetség W. H. nemzetségről való lineá L. vérésg származás P. származási rend A. G. KO.

Linea generationis: nemzetség lineája W. H. származásbeli ágazat P. származás rendi G. apai ág KO. nemzetség ágazata W. H. L. származás ágazata; ivadéki ág A. nemzetségi ág G. KO.

Linea virilis sexus: fiúságnak lineája W. H. fiúi ág; férfini ág L. fiúág; férfiág P. A. KO. fiág G. A. KO.

Lis: dolog L. ügy G. A. per W. P. G. L. A. KO. pör H. L. perlekedés P. KO. törvény W. H. L.

Lis dissidentium: ügyes bajos dolog P.

Lite pendente: pörnek folytában; mikor a per még folytában és függőben vagyon L. per folyamatjában P. per folytában A. P. per függőben léte alatt G. A. KO. a mig a per függ W. H.

Litem resuscitare: törvénybe fogni valakit L. pert indítani P. pert kezdeni A. G. pert megkezdeni KO.

Litem suscitare: pert támasztani L. pert kezdeni P. pert indítani A. G. KO.

Lites et causas suscitare: pert indítani W. H. L. P. ügyeket s pereket kezdeni G. törvény előtt fellépni és pert indítani KO.

Lites agere et instituere: perelni W. H. L. törvény útján perelni P. pert vinni és kezdeni G. A. perbe szállani és pert indítani KO.

Lites gerere et instituere: pört indítani L. peres dolgokba befolyi P. pereket kezdeni és intézni A. G. pereket indítani és folytatni KO.

Lites ingredi: perelni W. H. L. perlekedni P. perlekedésbe bocsátkozni A. G. pörbe bocsátkozni KO.

Lites protrahere: perelni W. H. L. perlekedni P. G. pert folytatni A. KO.

Liti cedere: törvénynek engedni W. H. pört letenni; pört belehagyni L. pört abbahagyni P. perről lemondani G. A. KO. pert elhagyni W. H. L. pertől elállani A. G. KO.

Litigans: peres W. H. L. ügyes bajos ember, perlekedő fél P. perlekedő G. A. KO.

Litigare: perelni L. perlekedni A. G. P. KO.

Litigiosus: peres W. H. L. P. A. G. KO. perbe vett P. perben álló G. A. per alatt álló KO.

Litis intermedio: perlekedés közben G. P. per közben L. P. A. G. KO. pernek kellő közepette L. per folyamatja alatt P. időközben való perben W. H.

Litis motio: perindítás W. H. L. A. G. KO. perlekedés; indított per P. per indultatja W. H.

Litis pendentia: pernek függése W. H. pernek főnállása L. perfolys létele P. per függőben léte A. G. per folyamatban léte KO.

Litis processus: per L. törvény folyása P. perfolyam A. G. KO.

Litium fomentum: törvényre való perpatvarkodás L. perpatvarkodás élesztése P. perlekedés segédmódja A. perlekedés eszköze G. perlekedés rendje KO.

Litterae: levél W. H. L. P. G. A. KO. igazság L. oklevél G. A. okirat KO. írás G. P. íromány A. P.

Litterae adjudicatoriae: ítélt levél W. H. L. megítélt levél; sententialevél L. ítélet G. P. ítélt levél P. A. G. KO. ítélet levél A. G. P. bírói elítélő levél P. KO. odaítélő levél; ítéleti levél A. megítélő levél G.

Litterae admonitoriae: intó levél W. H. P. G. A. megintó levél P. KO. kínáló levél W. H. L.

Litterae birsagiales: birságlevél W. H. L. A. G. KO. birsági levél P.

Litterae breves evocatoriae: rövid hivatali levél H. rövid hivatal levél W. L. rövid idéző levél P. A. KO. rövid idézés G.

Litterae commemoriales: emlékezetre való levél L. memorialis levél P. emlékeztető irat A. emlékirat G. emlékeztető KO.

Litterae confirmationales: confirmált levél W. H. L. megerősítő levél P. G. A. KO.

Litterae consensuales regiae: király consensusáról való levél W. H. király kegyelmes engedő akaratjával való levél H. király consensusáról és engedelmről való levél L. királyi helybehagyó levél P. királyi jóváhagyó levél G. A. KO.

Litterae de falso fabricatae: hamis és állevél L. hamisan koholt levél P. A. G. KO.

Litterae divisionales: osztás levél W. H. L. osztálylevél P. G. KO. osztályos levél A.

Litterae donationales: adománynak levele W. H. donatio levél L. adománylevél G. A. KO. W. H. P. donatio L. király adománya L.

Litterae efficacissimae: jó levél L. hiteles s alkalmas levél P. igen érvényes levél A. teljesen érvényes levél G. kifogástalan levél KO.

Litterae emptionales: eladó levél W. H. vételi levél G. vételbeli levél A. vásárról szóló levél KO.

Litterae evocatoriae: hivatal L. idéző levél P. G. A. perbe hívó levél KO. A. G. hivatal levél W. H. L. törvénybe idéző levél P.

Litterae exhibitoriae: exhibitoria

W. H. levél L. idéző parancsolat P. kézbesítési levél A. G. kézbesítő levél KO.

Litterae expeditoriae: menedéklevél W. H. L. nyugtató levél P. A. KO. G. nyugtatvány P. G. kiadmány G. nyugtatványlevél P. felmentő levél G. A. KO. mentesítő levél A.

Litterae falsae lásd „falsaelitterae“.

Litterae fascionales: valláslevél W. H. L. felvalló levél G. bevalló levél A. KO. P. vallás, követés-levél L.

Litterae fidei publicae: község hűségére való levél W. közönséges hit avagy frigylevél H. király úti hitlevele L. közhitelesség levél P. közbiztosság-levél G. közbiztosítéki levél A. közlalmat biztosító levél KO.

Litterae gratiosae: gratia W. gráciának levele H. kegyelemlevél L. P. G. A. KO. grácia levél L.

Litterae impignoratitiae: elszágló levél L. zálogos levél H. L. P. G. A. KO. záloglevél G. KO.

Litterae imperiales: császári levél P. A. G. KO.

Litterae iniquae: törvénytelen levél A. G. KO.

Litterae inquisitoriae: kérdező levél; inquisitoria W. H. vallató levél L. KO. A. G. tanúvallatás P. vallatási levél A. G. tanúvallató-levél KO. vallatás után való bizonyosság-levél L. tanúvallatási levél G.

Litterae inquisitionales: kérdező levél W. H. vallató-levél L. tanúvallató-levél P. G. KO. vallatási levél A.

Litterae inscriptionales: elvalló levél W. H. átruházási levél G. átirati levél A. ideiglenes átruházásról szóló levél KO.

Litterae introductoriae: bevívó levél W. H. L. bevezető levél P. G. A. KO. bevitellel; belevitellel L. lktatólevél G.

Litterae judiciales: judiciális levél W. H. bírók ítéletéről kelt levél; bírónak törvénye L. bírói levél P. A. G. KO. ítélt levél KO. bírósági levél P.

Litterae metales: határt járt levél W. határfárt levél L. H. W. határlevél P. G. A. KO.

Litterae nequiter fulminatae: hamis levél L. koholt levél P. gonoszul koholt levél A. G. KO.

Litterae novae donationis: új adomány levele W. H. új adományról költ levél; új adomány L. új adománylevél P. G. A. KO. új adományi levél G.

Litterae novi iudicii: új ítélet W. H. L. új törvényre adandó engedély; perújításra adandó engedély P. perújítási levél A. G. perújítólevél KO.

Litterae novi iudicii cum exhibitione: új ítélet L. eltiltással készített új törvény; perújítást engedő levél P. perújítás s egyszersmind eltiltó levél A. perújítás melletti eltiltó levél G. tiltást tartalmazó perújító levél KO.

Litterae obligatoriae: kötéll levél W. kötéslevél H. L. kötelező levél G. A. KO. lekötő levél G. A.

Litterae originales: deréklevél W. H. originál; eredetiről való levél; oklevél W. H. L. eredeti levél P. G. A. KO. kezdete levele L. eredeti szerző levél; eredeti mása P.

Litterae patentes: l. „patentes litterae“.

Litterae praeceptoriae: levél W. H. parancsolat W. H. L. meghagyó parancsolat P. meghagyó levél; parancs levél A. G. KO.

Litterae praefectionales: levél L. W. oklevél H. fúsitó oklevél P. fúsitási levél G. fúsitó levél A. KO.

Litterae privilegiales: privilegium levél L. szabadságos levél P. kiváltságbeli levél A. szabadalom levél G. kiváltságlevél KO.

Litterae procuratoriae: prókátor levél W. H. L. prókatori vallás P. ügyvéd valló levél A. KO. G. ügyvéd vallási levél G. ügyvéd rendelő levél G.

Litterae prohibitoriae: tilalom levél W. H. L. megtiltó levél P. tiltó levél G. A. KO.

Litterae protestatoriae: tudománytétel levél W. H. L. protestáló levél P. ellenmondó levél G. A. KO.

Litterae quitantiales: quitantia levél L. nyugtató levél G. A. KO.

Litterae reambulatoriae: határjárat levél W. határjárás levél H. határjáró levél L. P. G. A. KO.

Litterae recaptivatoriae: visszafogaló levél L. G. A. KO. visszaserző levél P.

Litterae relatoriae: reláció W. H. választétel levél; levél valamiről L. tudósítás levél; tudósítvány A. jelentő levél; jelentés G. tudósító levél KO. P. A. relatoria; relatoria levél W. H. L. tudósítás P.

Litterae praeceptorie editae: szerzett parancslevél W. H. valamiről szóló parancslevél L. valamiről készült parancsolat P. parancsolólag keletkezendő levél A. kiadott levél G. meghagyásképen szóló levél KO.

Litterae prohibitoriae: tilalomlevél W. H. L. megtiltó levél P. tiltó levél A. G. KO.

Litterae regiae: privilegium W. H. L. szabad levél L. királyi levél P. A. G. KO.

Litterae requisitoriae: parancsolat W. H. L. levélkutató parancs P. megkereső parancs A. G. KO.

Litterae revisionales: időlátott levél W. H. L. P. korvizsgálati levél A. vizsgálati levél G. korlevél A. KO.

Litterae revocatoriae: meghítt levél W. H. másoló levél L. visszahúzási levél A. G. visszahívó levél KO.

Litterae salvi conductus: gelit le-

vél W. gelét-levél H. (a német „Geleit“ szó); Király úti hitlevele L. oltalom levél P. szabad járási levél G. szabad menedéki levél A. szabad menedéket biztosító levél KO.

Litterae sententiales: sententia levél W. H. L. ítélőlevél P. KO. ítélet levél A. G. P. KO. ítélet P. ítéleti levél A. levélbeli sententia L.

Litterae statutoriae cum gratia: iktatólevél gratiával L. kegyelemből költ beiktatólevél P. kegyelemmel beiktató levél A. kegyelemmel beiktató levél G. iktatólevél kegyelemmel KO.

Litterae statutoriae: iktatólevél W. H. L. P. G. A. KO. beiktató levél P. iktatás levél W. H.

Litterae transmissionales: transmissio; transmissio-levél W. H. L. általküldő-levél P. főlebb küldő levél A. felküldőlevél G. átküldőlevél KO.

Litterae transumptionales: levelek mása L. W. H. másolat P. átirati levél A. G. másolati levél G. átirat levél; átirás KO.

Litterale documentum: levél W. H. L. G. A. írásbeli próba P. oklevél G. A. okirat KO.

Litterale fulcimentum: levél W. H. levélbeli bizonyosság L. okleveles gyámitás A. okleveles támogatás G. okirat segélye KO.

Litterale instrumentum l. „instrumentum“ alatt.

Litteraria disciplina l. „disciplina litteraria“.

Litterarium testimonium: levelek bizonyossága W. H. levél L. írásbeli bizonyosság P. írásbeli bizonylat G. írásbeli bizonyítvány A. okirat KO.

Litteras formare: levelet szabni; levelet szerezni W. H. levelet irattatni L. levelet formálni P. levelet szerkesztetni G. A. KO.

Litteras producere: levélbeadást teljesíteni W. H. leveleket beadni L. okleveleket előmutatni; ügyleveleket előmutatni P. leveleket előmutatni A. G. leveleket bemutatni KO.

Litteratoria petitio: l. „petitio“ alatt.

Litteratorium mandatum regium: király levele által való parancsolat W. H. L. írásbeli királyi parancsolat P. királyi írott parancs A. G. KO.

Locum habere: véghez menni L. tökéletességre jutni P. helyet foglalni G. helyének lenni W. H. P. G. A. L. KO.

Locus: hely W. H. L. P. G. A. KO.

Locus authenticus: hiteles hely G. A. KO.

Locus capitularis: káptalani hely W. H. L. P. A. G. KO.

Locus communis: közhely W. H. közföld L. A. köznséges hely P. közös hely G. közös föld KO.

Locus conventualis: convent W. H. L. P. A. G. KO.

Locus credibilis: hihető hely L. hitteles hely P. A. G. L. KO. bizonyos hely, bizonyossá tevő hely W. H.

Locus delicti: véteknek helye W. H. G. A. L. KO. vétek cselekedésének helye L. gonoszítétel helye P. tett színhelye KO. G. tört helye W. H. bűn helye A. büntett helye G. KO.

Locus habitationis: lakás W. H. L. P. G. A. KO.

Locus interrogatorius: kérdőhely W. H. L. főbb kérdési hely A. felebbviteli hely G. felebbezési hely KO.

Locus iudiciorum: törvényhely W. H. törvényes székes hely L. törvényszék helye P. törvénykezési hely G. A. KO.

Locus iurisdictioni subjectus: bíróság W. H. bíróság határa L. bírói hatalom alatt levő hely P. törvényhatóság alatti hely A. G. törvényhatóságnak alárendelt hely KO.

Locus sedis judiciariae: szék színe W. H. L. törvényszék helye A. G. KO. törvényszék L.

Locus sessionis jobbagionalis: jobbagyülés W. H. jobbagy házhely P. KO. jobbagy hely G. A. jobbagyok házak helye L. jobbagyi házhely P. G. A.

Locus sessionis nobilitaris: nemes ülés W. H. nemesi házhely P. G. A. KO.

Locus testimonialis: hiendő hely; bizonyoságos hely W. H. bizonyos hely W. H. L. káptalan avagy konvent L. hiteles hely P. L. G. A. KO. bizonyág tevő hely A. G. KO. bizonyág hely L.

Longaevi temporis praescriptio: hosszú idő múlása W. H. hosszú időtöltés L. időmulás P. hosszú időbeli elévülés G. hosszú idejű elévülés A. KO.

Longus: hosszú W. H. hosszú ideig való L. rég időtől való P. hosszas A. G. KO.

Longus causarum processus: hosszú per W. H. L. KO. hosszú folyamatú per P. hosszú perfolyam A. G.

Longus processus litis: hosszú perfolyas W. H. L. hosszú folyamatu per P. A. hosszú per G. A. W. H. L. KO. hosszú törvény W. H. hosszas per P. hosszú útú per G. hosszú perfolyam KO. hosszú perfolyam A. G. KO.

Lucrum: 1. nyereség W. H. G. A. L. KO. haszon L. A. P. KO. nyereség G. — 2. vágy G. kapzsiság KO.

Lunaticus: havas W. H. L. holdos P. holdkóros A. G. KO.

M.

Machinari: akarni; igyekezni W. H. L. P. KO. mesterkedni P. A. G. KO. szándékolni A. G. törekedni A.

Machinatio: indulat L. fortélyoskodás P. A. G. mesterkedés KO.

Maculatus: megfertéztetett P. bezennyezett A. G. piszkos KO.

Magister civium: polgármester W. H. L. P. A. G. KO.

Magister protonotarius: ítélőmester W. H. L. P. A. G. KO.

Magistratus: bírák tisztviselése; gondviselő L. tisztviselő P. A. G. tisztség KO.

Magnas: nagyságos W. H. L. P. országnagy; főrendi A. G. nagyságos úr W. H. L. mágnás P. KO. köz zászlós úr L.

Magnificus: nagyságos L. P. A. G. KO.

Majestas regia: király Ó fölsége W. H. L. királyi felség P. A. G. KO. király személye L. felség P. Ó felsége A.

Major annis: esztendővel nagyobb W. H. nagyobb idejű L. korosabb; idősebb P. éveire idősebb A. G. nagykorú A. G. KO. évei számát tekintve idősebb KO.

Major natu: öregbik W. H. idősbik L. legidősebb P. KO. idősb A. G.

Majores: nálánál nagyobbak L. előbbelők P. nagyobbak A. G. előkelőbbek KO.

Majores natu: öreg nép; vénség L. főbb emberek P. nagyobb születésűek G. vének A. előkelők KO.

Major nobilis: nagyobb nemes P. A. előkelő nemes G. KO.

Majores nostri: eleink W. H. L. P. A. KO. őseink G.

Mala fide: gonoszul; gonosz hittel W. H. mód nélkül; hamisan L. rossz lélekkel P. A. rosszlelkűen G. rosszlelkűleg A. G. rossz hiszeműleg KO.

Mala fide detinere: gonosz hittel tartani W. H. hamisan tartani L. rosszlelkűen birni P. rosszlelkűleg magáévá tenni G. rossz lélekkel tartani A. bitorolni KO.

Mala fides: gonosz hit W. H. rossz lélek P. A. G. rossz hiszem KO.

Malae fidei possessor: ki gonoszul bir; gonosz hitű W. H. ki csalárdul bir; ki nem igaz úton bírja a jószágot; aki hamisan bir; ki mód nélkül bir L. ki gonosz hittel bir; gonosz hittel való bíró W. ki gonosz törvénnyel bir H. rossz lelki birtokos P. A. G. rossz hiszemű birtokos G. KO.

Male: gonoszul W. H. A. G. KO. hamisan L. P. G. csalárdul; igazságtalanul P. vétke-sen A. G. helytelenül A. rosziul P. A. G. KO. hibásan; jogtalanul G. álnokul; helytelenül KO.

Male uti: gonoszul élni valamivel W. H. L. visszaélni P. KO. roszul élni valamivel A. roszul használni G.

Malefactor: gonosztevő W. H. L. P. A. G. KO. gonosz ember P. bűnös W. H. L.

Malefactor publicus: nyilvánvaló gonosztevő W. H. L. nyilvános gonosztevő P. nyilvános gonosztevő A. G. KO.

Malefícium: gonoszsg W. H. L. vétett P. gonosz tett G. rossz tett A. P. bűntett KO.

Maleficus: gonosztevő W. H. A. G. KO. lator L. gonosz P.

Malitia: gonoszság W. H. L. P. A. G. KO. álnokság P. rossz indulat A. G. KO.

Malitiose: gonoszul W. H. L. A. G. KO. gonosz szándékkal L. KO. csalárdul; csalárdságból P. nagy csalárdul; tudva hamisan L. hamisan L. P. gonosz indulatból A. G. gonoszságból; ravaszul KO.

Malorum actuum patratio: gonosztevő L. P. A. G. KO.

Malum: gonoszság W. H. L. G. KO. hatalmaskodás; erőszakoskodás; rossz tett P. vétség A. KO. vétek, törvénytelenység, sérelem A. rossz P. KO. bűn; bántalom; tett G. jogellenes tett; gonosz tett KO.

Malus: 1. hamis W. H. L. csalfa A. csalárd G. gonosz W. H. KO. — 2. rossz P. hibás P. A. G. helytelen KO.

Mancipare se servitio: szolgálatban foglalni magát W. H. L. szolgálatot vállalni P. szolgálatban lenni G. szolgálatban állani A. szolgálatba lépni KO.

Mandare: hagyni W. H. meghagyni L. P. A. G. KO. parancsolni P. A. G. rendelni KO.

Mandatum: parancsolat W. H. L. P. parancs A. G. KO. akarat W. H. L.

Mandatum judicis: bírói parancsolat P. bírói parancs A. G. KO.

Mandatum litterarium: levél által való parancsolat W. H. L. írásbeli parancsolat P. írott parancs A. G. KO.

Manifeste: nyilván W. H. L. P. A. G. KO.

Manifestus: nyilvánvaló W. H. L. G. KO. nyilván és világos L. nyilvánosságos értelmű P. szembeutó P. A. KO. világos A. G. KO. nyilvánosságos P. A.

Manu potenti procedens: hatalmas kézzel járó W. H. erőszakkal cselekvő; hatalmaskodó P. A. G. hatalmaskodva eljáró KO.

Manu violenta: hatalmas kézzel W. H. hatalmasul L. erőszakosan P. A. G. KO. erőhatalommal A. G. erőszakos kézzel A. G. KO. erőszakoskodás által; erőszakkal P.

Manutenere: bírni L. kéznél tartani P. kezén tartani A. G. KO.

Manumissus: szabad W. H. L. P. szabad lábon levő A. G. KO.

Manus armata: fegyveres kéz W. H. L. P. A. G. KO.

Manus communis: közke W. H. L. P. KO. bírói kéz P. közhatalósági kezek A. G.

Manus inicere: W. H. A. támadni és hatalmaskodni L. megtámadni P. kezeit tenni valakire G. kezet vetni KO.

Manus judiciaria: kéz W. H. bírói keze L. bírói P. A. G. KO.

Manus potentiaria: hatalmas kéz W. H. L. hatalmaskodás P. erőszakos kéz A. G. KO.

Marca: gira W. H. L. A. KO. márka P. G. KO.

Marca gravis ponderis: nehéz gira L. A. KO. gira W. H. nehéz márka P. G.

Marca levis ponderis: könnyű gira W. H. L. A. KO. kisebb mértékű márka P. könnyű márka G.

Maritare: férjhez adni KO.

Maritari: férjhez menni L. P. A. G. KO. menni valakihez W. H. L.

Maritatio: 1. kiházásítás W. H. L. A. G. KO. házásítás W. H. L. A. G. férjhez adás P. — 2. házasság W. H. L. férjhez menetel P. férjhezmenés A. G.

Maritocida: urát megölő W. H. férjét megölő L. férjgyilkos A. G. KO.

Maritocidium: uraölés W. férjének ölése H. férjgyilkosság A. G. KO.

Maritus: ura valakinek W. H. férj W. H. L. P. A. G. KO. férj és úr P. férfi G. P.

Mas: férfi W. H. hím L. P. férjszemély; férj P. férj G. férfi A. KO. fiú H. A. G. KO.

Masculinum jus: fiúág W. H. L. férfiág W. H. férfiág L. férfiak; férjfiág, fiak P. fiú jog G. férfiú jog A. G. KO.

Masculus: fiú L. férfi P. fi A. G. KO.

Masculus sexus: férfiú magzat; fiúág W. H. férfiág L. férjfiág P. fiág A. G. KO. férfiú ág L. A.

Masculus: férfiú W. H. L. P. A. G. KO. férfiú gyermek H. férjgyermek; fiúszemély P. figyermek A. G. KO. fiú W. H. L. A. G. férfinemű KO.

Mater: anya W. H. L. P. A. G. KO.

Materia: nem W. H. első indulat L. műszer P. anyag A. G. KO. tárgy P. A. G. KO. mag KO.

Maternus: anyáról való H. anyai W. L. P. A. G. KO.

Matrimonii consumtio: hazaadás L. házasság teljesedésbe mente A. házasság végbementé A. házasság elhálása KO.

Matrimonium: házasság W. H. L. P. A. G. KO. menyegző W. H. kiházásítás L. férjhezmenetel P. KO. házassági összekötetés P.

Matrimonium contrahere: megházasulni; egybeházasulni W. H. L. megházasodni P. házasságra lépni A. G. házasságot kötni A. G. KO.

Maturus: érett A. G. KO.

Meatus fluminis: folyóvíz menete W. H. folyóvíz meneteli L. folyóvíz járása A. G. folyam útja KO. folyás W. L. P. meder A. G. KO. árok P.

Medioeris: közép szerint való; félhúsú és állapotú L. középszerű P. közrendű G. középrendű A. KO.

Membra capituli: káptalan tagjai W. H. G. KO. káptalanok L. káptalan testülete A.

Membra sacrae coronae: szent korona tagjai W. H. P. A. G. KO. ország tagjai L.

Membrum capituli: káptalan gyülekezeti közül való L. káptalan tagja P. A. G. KO.

Membrum principale juris pos-

sessionarii: fő és kiváltképen való jószágnak tagjai W. H. fő és derék jószág L. derék birtok P. birtoki jognak főtagja A. birtokjognak főtagja G. birtokjog derék tagjai KO.

Mendacium: hamis hazugság L. hazugság P. A. G. KO.

Mendax: hazug W. L. P. A. G. KO. a ki hazud L.

Mensura: mérték W. H. L. P. A. G. KO. mérséklés G.

Mensura regalis: 1. „regalis” alatt.

Mente captus: esztelen W. H. P. nem ép elméjű W. H. nem tisztá eszű; ész nélkül szükkölködő L. eszébe megbomlott; hóbortos P. tébolyodott A. G. bárgyu KO. megtébolyodott A. KO.

Mercantias facere: marhával kereskedni L. kereskedést üzni P. A. G. kereskedni KO.

Mercator: áros rend L. kereskedő P. A. G. KO.

Merces: jutalom W. H. L. P. bér A. G. KO. díj KO.

Merces et praemium laboris: munka jutalma W. H. L. munka bére és jutalma P. A. G. KO.

Mercipotus: áldomás W. H. L. A. G. KO. felpénzadás P.

Merere: megérdemelni P. A. G. nyerni W. H. P. A. G. kiérdemelni KO.

Mereri: megérdemelni L. P. A. G.

Merito: méltán H. L. A. G. joggal KO.

Merito riteque: törvényesen P. teljes joggal KO.

Meritum: dolog; méltóság L. érdem P. A. G. KO.

Meritum causae: per érdeme W. L. ügy; per mivelta H. dolog mivelta; pernek mivelta és érdeme; dolog érdeme; dolog derék érdeme L. per veleje; peres dolog veleje P. ügy érdeme A. G. KO.

Merus: 1. tisztá W. H. L. A. valóságos P. valódi G. igazi A. KO. igaz L. G. — 2. teljes L. P. G. egyedüli A. G. tökéletes P. merő A. kizárólagos; föltétlen KO.

Merx: marha W. H. árú L. A. G. portéka P. árucikk KO.

Meta: határ W. H. L. P. A. G. KO. haszél A.

Metalis distinctio: határoknak elosztása és hasítása W. H. határoknak felhányása L. határjelekkel való megkülömböztetés; határjel P. határjeli különböztetés, határkülömböztetés A. határjelekülönítés G. határmegkülömböztetés KO. határelkülönítés G. KO.

Metalis erectio: határhányás W. H. határozás L. határjelemelés G. határjeli emelés A. határkijelölés KO.

Metalis reambulatio: határjárás W. H. L. P. A. G. KO. határtjárás W. határozás; határjáró idéztetés P.

Metalis rectificatio: határigazítás W. H. L. P. A. G. KO.

Metaliter segregare: határu elválasztani W. határozással elválasztani H. határhoz foglalni L. határok által elválasztani P. határ szerint elválasztani G. határilag elválasztani A. határok szerint külön szakítani KO.

Metarum distinctio: határoknak választása W. H. határoknak megválasztása; határ járása L. határoknak megkülömböztetése P. A. határok elkülönítése G. határelkülönítés G. KO. határigazítás P.

Metarum erectio: határhányás; határoknak építése W. H. határoknak felhányása; határjárás L. határjelek P. határjelek emelése A. G. határ kijelölése KO. határok felállítás G. határjelek felállítás P. A. KO. határjelek állítása A.

Metarum reambulatio: határoknak járása W. H. L. határjárás W. H. L. P. A. G. KO. határozás P.

Metarum rectificatio: határoknak igazítása W. H. A. G. határoknak eligazítása L. határoknak megújítása; határújítás P. határigazítás W. H. L. P. A. G. KO.

Metiri: mértékelti W. H. megarányozni; törvénynek tekinteni L. bírálni A. G. megítélni P. kiszabni G. mértékelti A. megmérni; mérlegelni KO.

Metu perculsus: ijesztéssel megrémített L. félelemtől felindultatott W. H. félelemtől illetve A. G. félelemmel megijesztett A. félelem által indított G. félelembe ejtett KO.

Metu potestatis: hatalmasaktul való féltéken L. hatalmastól való féltünkben P. hatalom félelmével G. hatalomtól féltünkben A. hatalomtól tartva KO.

Metus: félte valakinek L. P. A. félelem W. H. L. P. A. G. KO.

Miles: vitézlő férfi L. katonáskodó P. szolgál W. H. L. katona P. A. G. KO. vitéz W. H. L. vitézlő KO.

Miliare: mélyföld W. H. L. mérföld P. A. G. KO.

Militare: vitézkedni W. H. hadakozni L. katonáskodni P. A. G. KO.

Militia: vitézség P. katonáskodás A. G. hadakozás KO.

Militiam exercere: vitézséggel kényerét enni L. katonai szolgálatot viselni P. katonáskodni A. G. KO.

Militiam saecularem exercere: vitézkedni P. világi hadsereget gyakorolni A. világi hadsereget tartani G. világiak módjára hadakozni KO.

Militaris: vitézlő L. hadi P. KO. katonai A. G.

Minae: fenyegetés W. H. L. P. A. G. KO. ijesztetés P. G. kézzel való fenyegetés KO.

Minari: fenyegetni L. A. G. KO. fenyegetődni P.

Minerae auri et argenti: arany és ezüstbánya L. P. A. G. KO.

Minister: szolgál L. G. KO. bírói segéd P. törvényszolga A.

Ministerium praebere: szolgálni L. G. KO. szolgálatot tenni P. A.

Ministrare: szolgáltatni L. P. A. G. KO.

Minor annis: kisebb huszonégy esztendősnél W. H. kisebb idejű L. kiskorú A. G. KO.

Minores: kisebbek L. P. A. G. alábbvalók KO

Missio: 1. elküldés W. H. L. küldés L. P. A. G. KO. — 2. hagyás W. H. meghagyás P. KO.

Mitis: könnyű W. H. engedelmes L. gyenge P. szelid A. G. enyhe KO.

Mittere: kibocsátani; elküldeni W. H. L. küldeni A. G. kiküldeni P. KO.

Mobilis: lásd „bona” és „res” alatt.

Modalitas: dolog módja L. mód P. A. G. KO.

Moderamen: rend L. ítélet P. mérséklelet A. mérséklés G. mód KO.

Moderamen inculpatae tutelae: oltalomnak bűn nélkül való mértékletessége W. H. oltalomnak vétek nélkül való mértékletessége L. vétketlen oltalomnak mérséklete P. hibátlan védelem mérséklése A. vétklen védelem mérséklése G. vétklen önvédelem mérséklete KO.

Moderare leges: törvényt kiszolgáltatni L. P. A. törvényt szolgáltatni G. alkalmazni KO.

Moderatus: mértékletes W. H. L. P. mérsékelt A. G. KO.

Modicum probare: valami keveset bizonyítani L. KO. valami keveset próbálni P. kevéssé bizonyítani A. G.

Modo abusivo: mód nélkül L. visszaélésnépen A. KO. visszaélésből P. G.

Modo generali: közönségesen W. H. L. KO. általában P. általánosan A. G.

Modus: 1. mód W. H. L. P. A. G. KO. — 2. cél; dolog L. határ G. mérték A. KO. — 3. forma P. alak A. G. KO. erő G. természet KO.

Moenia: kőfal W. H. L. bástya P. védfal A. G. fal KO.

Molendinum: molna W. H. L. malom P. A. G. KO.

Moliri: 1. ügykezni W. H. L. P. törekedni A. G. fáradni KO. — 2. törni valakire; viseltetni P. törzsinködni A. ellenére törni KO.

Monasterium: klastrom W. H. L. monostor P. A. KO. zárda G.

Moneta: pénz W. H. L. P. A. G. KO.

Moneta praesens: mostani pénz P. folyó pénz A. G. most folyó pénz KO.

Moneta pro tempore currens: mostani időben járó pénz W. H. pénz, kivel mostani idő szerint élünk L. akkoriban folyó pénz A. akkor forgatban levő pénz G. idő szerint forgalomban levő pénz KO.

Mons: hegy L. P. KO. bércz A. G.

Mora: késedelem W. H. L. P. KO. idő multa L. időzárat P. időhaladék A. szünet; halasztás A. G. időmulás G. időköz KO.

Moralis: erkölcsben való L. jó P. erkölcsi A. G. KO.

Moram trahere: lakni W. H. L. tartózkodni P. A. G. KO.

Morari: lakni W. H. L. A. G. KO. maradni L. A. G. KO.

More villanorum: falusi módra L. falusiak szokása szerint P. kiföldi módra W. H. falusiak szokásaként A. helységbeliek szokásához képest G. falusiak szokásának módjára KO.

Mores: 1. erkölcs W. H. L. P. A. G. KO. jó erkölcs; jó szokás L. szokások P. A. G. KO. erkölcsök A. G. KO. — 2. feslett erkölcs L. hiba P. tett G. erkölcsi magaviselet KO.

Morte afficere: halállal illetni W. H. megölni L. P. A. G. KO.

Morte damnare: halálra kárhoztatni W. törvény szerint megölni H. megölni L. halálra itélni P. A. G. KO. halállal büntetni A. G. KO.

Mortem inferre: megölni L. halállal kivégezni P. halálos büntetést végrehajtani A. halálos büntetést okozni G. kivégezni KO.

Morti tradere: halálra adni W. H. A. G. KO. megölni L. halállal büntetni P.

Motio: kezdés W. H. L. indítás P. A. G. KO.

Motus: támadott W. H. indított P. A. G. KO. keletkezett KO.

Movere: indultatni W. H. indítani P. A. G. KO.

Movere et suscitare: kezdeni, indítani P. A. támasztani KO.

Moveri: keletkezni KO.

Moveri et suscitari: támaszni W. H. L. P.

Mulcta: feje váltsága W. H. L. váltságbüntetés P. pénzbeli büntetés A. G. büntetés KO.

Mulctare: megbüntetni W. H. L. A. G. KO. megfenyíteni P. büntetni P. A. G.

Mulctari: szenvedni W. H. büntetődni L. bűnhődni KO.

Muliebris sexus: leányág L. P. nőág A. G. KO.

Mulier: asszonyállat W. L. asszonyi állat H. asszony W. L. P. A. G. KO. némben A. nő G. feleség L. A. P. G. asszonyember; asszony nép, leányzó L. asszonyszemély, feleszemély P.

Municipale jus: lásd „jus municipale”.

Municipalis: saját L. helybeli P. hatóság G. helyhatósági A. KO.

Municipalis consuetudo: országunk szerint való szokás W. H. országunkbeli szokás L. honi szokástörvény P. országjoga A. G. KO.

Municipium: tisztviselés L. felekezett P. hatóság G. helyhatóság A. KO.

Munire: megerősíteni W. H. ékesíteni A. támogatni G. védelmezni KO.

Munus: ajándék W. H. L. P. A. G. KO. jutalmazás P.

Murus: köfal H. kerítés W. L. fal P. A. G. KO.

Mutare: változtatni W. H. megváltoztatni L. P. A. G. KO.

Mutari: megváltozni; elváltozni L. változni P. A. G. KO. változás alá vettetni P. változtatni G.

Mutare: taglani W. H. tagokat vagdálni és metélni L. tagjában megsérteni P. megcsontítani A. G. KO.

Mutilatio membrorum: tagoknak szaggatása W. H. L. tagok csontkitása L. P. tagjában való megcsontítás P. tagcsontkitás A. G. KO. tagszakadás W. H.

Mutilator membrorum: tagvagdaló W. ki az embereknek valami tagokat elvágja H. a ki valaki tagjait metéli, vágja L. a ki másokat tagjaikban megcsontít P. tagcsontkító G. tagok csontkítója A. testcsontkító KO

Mutua devolutio: egyikről másikra szállás W. H. L. egyikről másikra való háromlás P. kölcsönös egymásra szállás G. egymásrai viszonyos háramlás A. kölcsönös háramlás KO.

Mutua successio: egymásra szállás W. H. közörökődés; közosztály P. viszonyos örökődés A. G. kölcsönös örökösödés KO.

Mutuo: ő maguknak L. kölcsönösen P. A. G. KO. egymásra W. H.

Mutuo dependere: egymáshoz függeni W. H. kölcsönösen függeni A. P. G. egymástól szorosán függeni KO.

Mutuum: kölcsön W. H. A. G. KO. kölcsönözés L. P.

N.

Nasci: születni L. P. A. G. KO. származni W. H. L.

Nasciturus: nemzendő W. világra leendő H. a ki azután születik L. A. G. KO. születendő W. P. A. G.

Natio: nemzet W. H. P. A. G. KO. nemzetség L. népség A. KO. nép G.

Natura: természet L. P. A. G. KO.

Naturalis: természet szerint való W. H. L. természeti; természetes P. A. G. KO.

Naturalis cognatio: természet szerint való rokonság W. H. természet szerint való vérség L. természet szerint való atyafiság P. természeti atyafiság A. G. természetes rokonság KO.

Naturalis ratio: természetnek okossága; természet szerint való ok; természetnek folyása L. természeti okosság P. természeti ész A. természeti ok G. természetes okosság; természet törvénye KO.

Natus: nemzett W. született W. H. L. A.

G. KO. világon levő; jelen ez vi ágra született H. világon volt; megszületett L. szülött P. G.

Necare: megölni W. H. L. A. G. KO. kivégezni P. A. G. meggyilkolni P.

Necari facere: megöletni W. H. L. A. G. KO. meggyilkoltatni P.

Necem inferre: megölni W. H. L. P. KO. halállal büntetni L. A. G. meggyilkolni A. G.

Necessarius: 1. szükséges W. H. L. P. A. G. KO. külső szükségből való W. H. elmulthatatlan szükséges; a mi kell L. szükségből való L. P. szükségbeli A. G. kellő G. szükség szerű KO. L. atyafiai A. atyafisági KO.

Necessitas: szükség W. H. L. P. A. G. KO. szükségesség dolog L. baj G. nyomorúság KO.

Necessitas extrema: lsd. „extrema necessitas” alatt.

Nefandae vitae: ledér H. bűnös W. tisztátalan életű, rossz L. rossz életű P. istentelen életű A. G. KO.

Negare: eltagadni L. tagadni W. H. L. P. A. G. KO. megtagadni G.

Negligentia: 1. tunyaság W. H. L. gondolatlanság; restség P. hanyagság A. G. KO. gondviseletlenség L. — 2. elmulatás; elhagyás W. H. L. elmaradása valaminek P. elmulasztása valaminek A. G. KO.

Negligere: elmulasztani P. A. G. KO. elhagyni W. H. elhényélni L.

Negotiis incumbere: dolognak gondját viselni L. P. dolgokra ügyelni A. G. dolgokkal foglalkozni KO.

Negotium: 1. dolog W. H. L. P. A. G. KO. tárgy P. A. G. — 2. per, perlekedés L. ügyesbajos dolog; ügyesbajos eset P. ügy A. G.

Nemus: berek L. A. G. KO. ligetes hely; berkes hely P. liget A. G.

Nepos: unoka W. H. L. P. A. G. KO. fiú-unoka A. KO. fiúnoka G.

Neptis: unoka W. H. L. P. leányunoka A. G. KO.

Nequitiose: hamisan L. P. G. hamis úton-módon P. gonoszúl A. G. KO. álnokul A. KO.

Nex: megölettetés P. megölés A. megöletés G. KO.

Nil juris: semmi igazság W. H. L. semmi jus P. semmi jog A. G. KO.

Nil tenere: semmit nem tartani W. semmit nem fogni H. semmit sem érni; erejének nem lenni P. semmi helyének nem lenni; nem lenni L. semmit sem használni W. H. mit sem érni P. A. G. KO. semmit sem nyomni A. fogatjának nem lenni KO.

Nobilis: 1. nemes W. H. L. P. A. G. KO. közöséges nemes W. H. — 2. méltóságos és becsületes L. elébbvaló P. G.

Nobilis communis: 1. „communis nobilis”

Nobilis privilegiatus: kiváltképen való nemes W. H. L. privilegiált nemes P. kiváltságos nemes A. KO. szabadalmas nemes G.

Nobilis specialis: jeles nemes W. H. főnemes L. P. különös nemes A. kiváló nemes G. előkelő nemes KO.

Nobilis unius sessionis: szegény nemes W. H. egy házhelyi nemes L. egy házhelyi-
lyel bíró nemes P. egy telkes nemes A. KO. egytelkü nemes G.

Nobilitare: megneemesíteni L. KO. ne-
mesíteni P. A. G.

Nobilitaris: nemes W. H. L. nemesi P.
A. G. KO.

Nobilitas: nmnesség W. H. L. P. A. G.
KO. magyar nemzet H.

Nobilitatio: nemesítés W. H. P. A. G.
KO. nemesség L.

Nocere: ártani L. P. A. G. KO.

Documentum: ártás W. H. ártalom W.
H. L. P. A. G. sérelem A. bántalom KO. méltatlanság G.

Nolle: nem akarni L. nem kívánni P. A.
G. KO.

Nomen: név W. H. L. P. A. G. KO. szó L.
nevezet L. P. A. G. említés P. elnevezés; czím
KO. keresztnév P. A. G. KO.

Nominare: 1. nevezni W. H. A. G. meg-
nevezni P. A. G. KO. — 2. választani W. H. L.
kinevezni L. kirendelni KO.

Nominatio: 1. nevezet W. H. P. L. A. G.
czikkel L. név KO. G. elnevezés KO. — 2. ki-
nevezés A. G. KO.

Nominatio et electio: választás L. be-
töltés P.

Nomine et persona alicujus: valaki
nevében és személyében W. H. L. P. A. G. KO.
valaki képeben L. valaki nevében P. KO.

Nomine juris regii: királyi igazságnak
szavával; király igazságával W. H. L. királyi
igaz nevezet alatt; királyi igazból; királyi igaz
színe alatt P. királyi jog nevezet alatt; királyi
jog neve alatt; királyi jog czímmel A. G. királyi
jog czíme alatt G. KO. királyi jog név alatt A.
királyi jog czímen KO.

Nomine proprio: maga képeben L.
maga neve alatt P. saját neve alatt A. G. KO.

Non authenticus: bizonytalan W. H.
L. kétséges; méltóság nélkül való L. hiteletlen
P. nem hiteles P. A. G. KO.

Non comparitio: törvényen nem jele-
nés W. H. törvényen jelen való nem lét; tör-
vény elmulatása; jelen nem levén L. meg
nem jelenés A. elő nem állás G. elmaradás;
kimaradás KO.

Non valet: haszontalan; semmire kellő
L. erőtelen P. érvénytelen; nem érvényes A.
G. semmit sem ér P. KO. nincs ereje KO.

Non venientia: törvényre való nem
menés W. H. L. nem menet W. H. törvényre
nem jövés; elmaradás L. perbe meg nem
jelenés; perbe elmulasztott megjelenés P.
meg nem jelenés A. G. KO. el nem jövés KO.

Nonarum exactio: kilenczed kiszedése
W. H. kitetés L. kilenczed szedése P. kil-
enczed megvétele A. KO. kilenczedszedés G.

Nonarum exemptio: kilenczedkivétel
W. H. kilenczednek meg nem vétele L. ki-
lenczed alól való kivétel P. KO. kilenczedaluli
kivétel A. G.

Nota: nóta W. L. hitlenségnek nótája H.

hűségtelenség vétke P. hűtlenségi bűn; hűt-
lenség bűne; bűn G. hűtlenségi véték, hűt-
lenség vétke A. KO. hitlenség W. H. L. hűség-
telenség L. véték A. hűtlenség KO.

Nota infidelitatis: hitlenségnek nótája
W. H. hitlenségnek nótája H. L. hűségte-
lenség vétke P. hűtlenség; hűtlenség bűne G.
hűtlenség vétke A. KO. hitlenség L. hűtlen-
ség bélyege A.

Notabilis: 1. jegyző; jegyzendő W. H.
nyilvánvaló W. H. L. fontos A. KO. nagy G.
szembetűnő; jelentékeny; nagyobb KO. tete-
mes A. P. megjegyzésre méltó P. — 2. jeles
W. H. L. előkelő P. fő L. nevezetes P. A. G.
KO. hírneves KO.

Notarius: notárius W. H. L. hites jegyző
P. jegyző A. G. KO.

Notitia: esmeret W. H. L. P. tudás L.
KO. tudomás A. G. egyetértés P. kiléte vala-
kinek KO. ismerés G. valakinek tudta A.

Notorius: nyilván való W. H. L. P. KO.
nyilvánóság P. A. ismeretes W. H. G. L. A.
esmerető P. nyilvános A. KO. tudvalevő;
nevezetes G.

Notus: tudtára levő W. H. L. ismeretes
A. KO.

Nova divisio: új osztás W. H. L. új
osztás L. új osztály P. G. KO. osztályújítás
A. új megosztás KO.

Nova donatio: új adomány W. H. L.
P. G. A. KO.

Noverca: mostoha anya W. H. L. P. G.
A. KO. mostoha L. P. G. A.

Novum judicium: új ítélet W. H. L.
A. G. perújítás P. A. G. KO. nyitott per A. G.
megújított per útja; megújított per P.

Noxius: ártalmas L. vétkes P. G. A. KO.

Nubere: férjhez menni L. P. G. A. KO.
feleségül menni A. házasságra lépni KO. el-
adni; valakihez menni; haza adni W. H.

Nubites anni: elházasítás ideje W. H.
L. férjhezmenetel ideje P. férjhez menő évek
G. férjhez mehető A. férjhez mehetés ideje
KO.

Nullius firmitatis est: erőtlen W. H.
P. semmis L. sikeretlen P. erőnélküli G. A.
semmi ereje nincs KO.

Nundinae: sokadalom W. L. H. A. KO.
vásár P. A. G. KO.

Nundinae generales: szabad sokada-
lom W. H. sokadalom L. A. W. H. közönséges
sokadalom KO. országos vásár P. A. KO. köz-
vásár; közönséges vásár G.

Nuptiae: menyegző W. H. P. G. meny-
ező H. L. házasság G. menyekző A. KO.

Nuptiarum solennitas: házasság W.
H. menyegzői ünnep G. házassági ünnepély
G. A. menyekzői szertartás KO. G. házasság
W. H. L. kiházasítás; menyekzei lakadalom
L. férjhez menetel; menyegző P. menyegző
ünneplése; menyekzői ünnepély A.

Nuptui dare: férjhez adni L. P. KO. ki-
házasítani G. A.

Nuptui tradere: elházasítani W. H. ki-

házasítani L. KO. G. férjhez adni P. G. A. KÖ. férjnek adni; házasságra adni L.

Nutus: megegyezés P. G. A. kénykedve P. kény A. G. jó akarat; kedves akarat L. engedély; parancs KO.

O.

Obedientia: engedelmség L. P. A. G. KO.

Obesse: ártani W. H. A. G. ártalmára lenni L. KO. kárára lenni P.

Objectio: 1. ellenvetés L. P. A. G. KO. kifogás KO. elővetés W. H. ellenzés L. — 2. magabiztatás L. ragaszkodás P.

Objectionem facere: ellenvetést beteljesíteni W. H. ellenvetést tenni L. P. A. G. KO.

Objectum: ellenvetés vád A. KO. előadás G. előadandó tárgy, keresetbe vett dolog P.

Objicere: elővetni W. H. belefogni; szemire vetni; excipiálni és forgatni L. vádolni P. A. G. KO. ellene vetni W. H. A. G. KO. kikelni P. kifogást tenni P. A. G. kifogással élni KO.

Oblatio: ígéret W. H. L. ajánlás P. A. G. ajánlközés KO.

Obligamen: kötés W. H. L. kötel W. H. kötelezés P. KO. kötelezvény A. G. kötelezmény A. végezés L.

Obligare: 1. kötni W. H. kételemiteni és kényszeríteni L. kötelezni L. P. A. G. KO. — 2. elkötteni W. H. L. lekötelezni A. G. lekötni P. A. KO. vetni W. megzalogosítani H. elzalogosítani L. P.

Obligari: tartozni W. H. KO. kötelesnek lenni L. G. KO.

Obligatio: 1. elkötés W. H. L. lekötés P. A. G. KO. — 2. kötés L. kötelezés P. A. G. KO.

(in) Obligatione venire: kötni magát valamire L. kötelezésbe foglaltatni P. kötelezés szerint illetni G. kötelezésben lenni A. magát kötelezni KO.

Obnoxius esse: tartozni L. alávetve lenni P. KO. köteleztetni A. köteles lenni G.

Orogatoria: kisebbitő és ellenkező L. meggyengítő vagyis felbontó P. lerovó A. rontó G. törvényrontó KO.

Obscurus: homályos L. P. A. G. KO. **Obsequium:** szolgálat L. P. hódolat A. G. KO.

Observantia: megbecsülés; megőrizés L. követés P. megtartás P. A. G. KO.

Observare: 1. megtartani W. H. L. P. A. G. KO. — 2. élni vele; forgatni L. használni P. követni P. A. G. KO. feutartani; figyelembe venni; beváltani KO.

Observari: keletbe lenni P. fennállani KO.

Observari consuetus: szokott W. H.

tartatni szokott P. megtartatni szokott A. G. szokásos KO.

Observari solitus: mi meg szokott tartatni W. H. L. keletkező P. gyakorlott A. G. gyakorlatban levő KO.

Observatio: megtartás W. H. P. A. G. KO. véghezmenés L.

Obses: fogoly W. H. tüz A. KO. kezés G. **Obsidem ponere:** foglyá vetni W. H. magát kiváltani valakin L. fogságba adni P. kezésül adni G. tüzül adni A. KO.

Obstaculum: ellene állás W. H. engedetlenség L. akadályoztatás P. akadályozás A. G. akadály A. G. KO.

Obstare: gondolni valamivel; ellene állani; ellene lenni W. H. helyen nem maradni; héjában lenni; megfogni L. ellentállani P. A. G. KO. akadályl szolgálni, ellenállni G. gátolni A. útját állani KO.

Obtinere: megnyerni W. H. L. P. A. G. KO. nyerni A. G. KO. találni; kapcsolni L. szerezni P. A. L. megszerezni G. KO. kapni KO.

Obulus: fillér L. A. G. KO. kispénz P.

Occidere: megölni W. H. L. P. A. G. KO. ölni L. P. A. G. KO. meggyilkolni P. G. gyilkolni A. kivégezni KO.

Occisor: megölő W. A. G. KO. a ki megöl H. L. gyilkos P. A. G. KO. meggyilkoló P.

Occultare: eltitkolni W. H. L. A. G. KO. eldugni; rejtgetni P.

Occultare se: valami alól kibújni KO. **Occultatus:** alattomban L. titkon lappangó P. G. titokban lappangó A. KO.

Occulte: titkon W. H. L. P. A. G. KO.

Occupare: foglalni W. H. G. elfoglalni W. H. L. A. P. G. KO. letartóztatni P.

Occupatio: elfoglalás W. H. L. P. A. G. KO. foglalás P. A. G.

Occupator: elfoglaló W. H. L. P. A. G. KO. foglaló W. H. L. P. G. KO. jörszágfoglaló W. H.

Octava: octáva W. H. L. P. törvény L. ünnepnolyozadi nagyobb törvénytartás, ünnepnolyozadi törvényszék; ünnepnolyozadi törvénykezés ideje P. nyolczados ítélőszék A. G. nyolczados törvényszék A. G. KO. nyolczadnap G. nyolczad. A. KO. nyolczados törvényszak KO.

Octavalis terminus: 1. „terminus octavalis“.

Oculata fide: szemmel való hittel W. H. nyilván L. hit alatt P. szemellátás hitelével A. hív szemlével G. szemtanúságos hitellességgel KO.

Oculata revisio: szemmel való megnezés W. H. L. szemmel való meglátás; szemmel való nyilván meglátás L. szemmel való vizsgálat P. szemügyre vétel A. KO. szemmel vizsgálás; szemle vizsgálás, szemle G.

Odio tactus: gyűlölségtől illetett W. H. gyűlölségtől ösztönözve A. G. a kit gyűlölség ösztönöz KO.

Odium: gyűlölség W. H. L. P. A. G. KO.

Offendere: W. H. L. bántani P. megtámadni A. G. KO. támadólag fellépni G.

Offensa: bántás W. H. L. megbántás P. támadás A. G. KO.

Offensio: boszúállás L. sérelem P. megtámadás A. G. támadás KO.

Offerre se: 1. ígérni W. H. P. késznek lenni L. ajánlkozni A. KO. ajánlani G. — 2. előhozatni W. H. magát előadni A. G. fenforogni KO.

Officialis: tiszttartó W. H. L. tiszt P. A. G. KO. ispán és tiszttartó L. tisztviselő P.

Officio fungi: tisztet élni W. tisztben élni, H. tisztet viselni W. H. L. G. KO. hivattal viselni P. A. KO. hivattalban lenni P. tisztséget viselni G.

Officiolatus: tiszt W. H. L. P. A. G. tisztség P. A. G. KO. tisztviselés L. hivatal P. A. hivatalos kötelesség P.

Officium: tiszt W. H. L. G. A. KO. erő L. természet P. kötelesség; hivatal P. A. G. KO. hivatal G. tisztség P. G. KO.

Officium baronatus: zászlósúr tiszt W. H. zászlós H. szabad zászlós uraságnak tiszt; bárói tisztség; szabad urak tiszte L. bárói méltóság; bárói hivatal P. országzászlósi hivatal A. G. zászlóssági hivatal; zászlósi hivatal A. bárói tiszt; báróság tiszte KO. zászlósi hivatal; zászlós tisztség G.

Officium gubernaminis: gubernator-ság L. kormányzó hivatal P. A. G. kormányzóság KO.

Officium iudicis: bíró tiszte L. A. G. KO. bírói kötelesség vagyis tisztség; bíró hivatala P. bíró tisztsége G. bíró kötelessége A. KO.

Officium tenere: tisztet birni L. KO. hivattal viselni A. G. tisztet viselni L. tisztséget viselni A. G. KO.

Officium tutelae: tutorság tiszte W. H. L. gyámság; gyámsági kötelességek P. gyámsági hivatal; gyámsági tiszt A. G. gyámság tiszte KO.

Officium tutoris: tutorságnak tiszt W. H. L. gyám P. gyám tiszt G. gyám tiszte A. KO.

Omissus: elhagyott W. H. elmulasztott P. A. G. figyelmen kívül hagyott KO.

Omittere: elhagyni W. H. L. P. A. elfelejteti; elmulatni L. elmulasztani P. A. G. KO. elmellőzni G. abbanhagyni KO.

Onere gravare: terhen marasztani W. H. büntetéssel terhelni P. teherrel sujtani A. KO.

Onere gravari: terhen maradni W. H. L. KO. tehernek alávetettni P. teherrel sujtatni A. G.

Onus: terh. W. H. L. teher P. A. KO. szolgálat P. bírság L. büntetés A. G. KO.

Onus iudiciale: bírság W. H. L. P. A. G. KO.

Onus iudiciorum: iudicialis terhe W. H. törvény terhe; törvénybeli bírság L. bírsági büntetés; bírsági levél terhe; teher P. törvénytételek terhe A. bíraskodások terhe; törvényes teher G. törvénykezési teher; bírsági teher; bírósági teher; bírságlevél terhe KO. bírság P. L.

Onus iudiciorum gravaminum: terh. W. H. terh. és bírság L. törvényes teher P. törvényesbírói terhek súlya A. bírósági teher súlya G. törvénykezési díj terhe KO.

Onus litterarum sententionalium: törvénybeli teher L. bírói ítélet terhe P. ítéletlevél terhe A. G. ítélet terhe KO.

Onus majus: nagyobb terh. W. H. L. P. nagyobb teher A. G. KO.

Onus minus: kisebb teher W. H. L. P. A. G. KO.

Onus sententiarum: sentenzia terhe W. H. L. ítélet terhe A. G. KO. ítéleti teher KO. ítéletlevél terhe P.

Onus subire: terhet magára felvenni W. H. L. terhet magára vállalni P. terhet viselni A. terhet elviselni G. terhet elfogadni KO.

Onus super se levare: felelni valami felől L. terhet felvenni P. terhet magára venni A. G. KO. terhet magára vállalni A. KO.

Onus suscipere: terhet rávenni W. H. terhet magára venni L. P. KO. terhet elvállalni G. terhet felvállalni A.

Opifex: műves ember W. H. L. mester-ember P. A. G. KO.

Opinio: vélekedés W. H. L. P. értelem; elmélkedés L. vélemény P. A. G. KO.

Opinio vulgata: nyilvánvaló vélemény W. H. közvélemény A. G. általánossá vált vélemény KO.

Oppidum: mezőváros W. H. L. P. A. G. KO. város W. H. L. A. G. KO.

Opponens: felelő; alperes; a ki ellent mond W. H. L. a ki reá felel L. ellenvető P. A. G. KO. vitató A. vitatkozó G. ki ellenvetést tesz KO. kifogást tevő A. G.

Opponere: 1. ellenevetni W. L. P. G. KO. ellent felelni W. H. L. ellenvetést tenni A. KO. ellenkezni; előhozni G. ellene mondani L. P. előgördíteni A. L. ellene támadni H. L. ellentállani P. ellenszegülni A. G. KO.

Opprimere: megnyomorítani L. elnyomni P. A. G. KO.

Orator: követ W. H. L. P. A. G. KO.

Orbatus: elfogyatkozott; valami nélkül maradt L. valami nélkül levő P. A. G. KO.

Ordinare: 1. rendelni W. H. P. A. G. KO. végezni L. elrendelni L. P. KO. megrendelni A. választani L. P. — 2. testamentomot tenni L. meghagyni A. G. tenni KO. rendezni G.

Ordinarius: tulajdon H. törvény szerint való W. rendes A. G. KO.

Ordinatio: rendelés L. A. elrendelés P. intézkedés G. rendelkezés KO.

Ordo: rend W. H. L. P. A. G. KO. rendszabás P. sor G.

Ordo iudiciarius: törvény W. H. L. KO. törvény rende P. törvénykezés rende A. G.

Ordo iudicicus: törvény folyása L. törvény útja P. törvényes rend A. G. törvény rendje KO.

Ordo juris: 1. „*juris ordo*“.

Originalis: derék W. H. első; fő L. eredetből való W. H. L. eredeti P. A. G. KO.

Originaliter: nemzetség szerint; eredet szerint W. H. eredetképen P. eredetileg A. G. KO.

Originem sumere: elejít venni W. H. származni L. eredetét venni P. A. G. KO.

Originem trahere: eredetét venni W. H. L. P. A. G. eredni KO.

Origo: eleje valaminek W. H. eredet; kezdet L. P. A. G. KO.

Orphanus: árva L. P. A. G. KO.

Ortum habet: eredeti van W. H. L. eredetét veszi P. A. G. KO.

Ostendere: mutatni W. H. A. G. kimutatni L. előmutatni P. felmutatni KO.

Ostensio: 1. mutató W. H. L. G. felmutatás L. P. KO előmutatás P. — 2. előterjesztés A. G. benyújtás KO.

P.

Pacificus: szabad W. H. L. békességes W. H. L. A. KO. csendes P. békés A. G. KO.

Pactare: megsaccolni W. H. megszerződni L. megjegyezni P. szerződni A. alkudni G. kialkudni KO.

Pactio: saccolás W. H. megsaccolás L. kötelezés P. szerződés A. G. alku KO.

Palam: nyilván W. H. L. P. A. G. KO.

Palo affigere: nyársba vonni W. H. felnyársolni L. karóba vonni P. karóba húzni A. G. KO.

Palo ferire: karóval ölteni W. nyárssal büntetni H. karóra ítélni L. karóba húzni P. KO. karóra kárhoztatni A. G.

Palatinus: nádorospán W. nádorispán H. L. P. palatinus P. nádor A. G. KO.

Papa: pápa L. P. A. G. KO.

Par: más W. H. L. G. KO. lemásoltatás P. pár P. A. G. KO.

Parafernales res: jegyruha; ajándok W. H. parafernum; ajándék marha W. H. L. kiházásítás; menyekzői ajándék; jegyruhán kívül adatott ajándék L. menyaszonyi ajándék P. hozomány P. A. G. jegyajándék A. G. KO. nászajándék KO.

Parafernum: parafernum W. H. L. mit a menyasszony atyja házából ő magával hoz L. menyasszonyi ajándék P. jegyajándék A. G. KO.

Parare: szerzeni L. A. G. készíteni P.

Parata pecunia: készpénz L. P. A. G. KO.

Paratus: kész L. P. A. G. KO. felkészült A. G. elkészülve KO.

Parens: atya, apa W. H. L. P. A. G. KO.

Parentela: nemzetség W. H. KO.

Parentelae propagatio: atyai nemzetség; szülő származása W. H. atyai nemzés L. P. atyai származás P. apától származás A. szülői nemzés A. G. szülői származás G. nemzetségi leszármazás KO.

Parentes: szülők W. H. L. P. A. G. KO.

Pares: hasonló L. P. A. G. KO.

Parochialis: 1. „comes” alatt.

Pars: 1. fél W. H. L. P. A. G. ember L. peres fél KO. — 2. fele valaminek W. H. L. G. rész P. A. KO.

Pars appellans: az ki kérdést vett W. H. felvivő fél W. H. L. az ki a pört kérdőre vette; appelláló fél L. felebbvitelt kérő fél P. főlebb hivatkozó fél A. feljebb hivatkozott fél A. G. feljebb fél G. KO.

Pars judiciaria: ítélt rész W. H. megítélt rész L. bírónak esendő rész; bírságbeli rész P. bírói rész P. A. G. bírói osztalék A. G. bírói illető rész A. KO. bírónak járó rész; bírói illeték KO.

Pars major: nagyobb fele valaminek W. H. L. nagyobb rész P. többség A. G. KO.

Pars potior: méltóságosb fél W. H. L. hatalmasabb rész P. főbb rész A. tekintélyesebb rész G. előkelőbb rész KO.

Pars principalis: kiváltképen való peres fél W. H. főperes L. főperes fél P. főperlekedő A. főgyökű G. főfél KO.

Pars sanior: méltóságosb fele valaminek; jobb fele valaminek W. H. L. okosabb rész P. G. józanabb rész A. G. KO.

Pars sententiata: megítélt fél P. marasztalt fél A. elítélt peres fél KO.

Pars triumphans: győzőfél W. H. győzedelmes fél W. H. L. P. ügyenyert fél P. nyertes fél L. A. G. KO. pernyertes fél KO.

Pars vincens: meggyőző; győző fél W. H. győzedelmes fél L. ügyenyert fél P. győztes fél A. G. nyertes fél A. G. KO.

Pars victrix: pernek megnyerője W. H. győzedelmes fél L. P. nyertes fél A. G. győztes KO.

Partes maritimae: tengermélyéke L. tengeri részek P. tengerparti részek A. G. KO.

Partes sibi subjectae: hozzátett és ragasztott tartományok W. hozzávaló tartományok W. H. L. alávetett részek W. A. G. KO. az ő részek; az ő tartományi H. hozzá tartozó országok L. kapcsolt részek; részei; ahhoz tartozandó részek P.

Particeps: részes W. H. L. KO. résztvevő P. A. G.

Particeps effici: részének lenni W. H. L. részes lenni P. A. részt venni G. részessé válni KO.

Participare: részeltetni W. H. közleni W. H. L. megérteni; venni L. közosztályra bocsátani P. részesíteni P. A. részesíteni; kapni A. G. osztozni A. KO. részesnek lenni G. részesedni; megosztani KO.

Participatio: részesülés P. A. G. KO.

Particula: rész W. H. L. P. A. G. KO.

Particularis: rész szerént való; tulajdon L. helybeli P. egyes P. KO. részbeli; magános A. részletes A. G. részszerűti G. különös; helyi KO.

Partim: félrészt W. H. felét L. rész szerént L. P. részt A. G. KO. részben KO.

Partiri: szagatni L. szélyel osztani P. eldarabolni A. G. széttagolni KO.

Partus: születés W. H. L. A. G. KO. születés P.

Pascuum: legelő P. A. G. KO.

Passio animi: belső indulat L. indulat P. lélek szenvedély A. lelki szenvedély G. KO.

Patenter: nyílt levél formában P. nyílt alakban A. KO. nyitva G.

Patentes litterae: nyitott levél; ki-nyitott levél L. nyílt levél P. A. KO. okle-nyít G.

Pater: atya W. H. L. P. A. G. KO.

Paterna jura: lásd „jura paterna“ alatt.

Paterna potestas: atyának hatalma az fiún; atyának fián való birodalma W. H. atyai hatalom W. H. P. A. G. KO. atyának fián való méltósága; atyai méltóság; atya hatalma L.

Paternus: atyától maradt W. H. L. atyai W. H. L. P. A. G. KO.

Pati: elszenvedni W. H. P. A. tartozni vele L. tűrni G. eltűrni KO.

Patibulo reus: akasztófára méltó W. H. L. P. a ki akasztófával bűnhődik A. KO. a ki akasztófával lakol G.

Patibulum: akasztófa W. H. L. P. A. G. KO.

Patrare: tenni W. H. L. P. A. G. KO. művelni W. H. L. cselekedni L. elkövetni P. A. G. KO. véghezvinni A. G. KO.

Patratio: cselekedés W. H. L. elköve-tés P. A. G. KO.

Patrator: hatalomtevő W. H. vétkes L. P. A. tettes G. KO.

Patratus: lett; meglett L. történt P. elkövetett; véghezvitt A. G. KO.

Patria: hazza W. H. L. P. A. G. KO. ház H. hon L.

Patria potestas: atya hatalma W. H. atyai hatalom W. H. P. A. G. KO. atyának fián való méltósága; atya birtoka L.

Patria servitus: atya birodalma W. H. L. atyai hatalom A. G. apai alárendeltség KO.

Patricida: atyját megöli W. H. L. atya-gyilkos P. A. KO. szülégyilkos G.

Patrimonium: 1. örökség; jószág W. H. L. P. örök vagyon A. G. vagyon KO. — 2. atyai örökség W. H. őstől maradt jószág; őstől szállott jószág L. őstől maradt vagyon A. ősi vagyon A. G. ősi birtok G. — 3. saját jószág L. tulajdon jószág; tulajdon ingó és ingatlan javak P. magán vagyon KO.

Patrimonium ecclesiasticum: egy-házi jószág P. egyházi örökség A. G. egyházi vagyon KO.

Patrimonium spirituale: lelki örök-ség A. G. pápi vagyon KO.

Patrocinari: általmazni W. H. szolgál-ni valaki részire H. A. használni W. H. L. P. G. bizni L. foganatának lenni; boldogulni P.

kedvezni A. G. védeni A. G. KO. hasznára válni; javára szolgálni KO.

Patronus: pátronus W. H. L. főöltal-mazó L. pártfogó P. A. kegyur A. G. KO. védúr KO.

Pax: békesség W. H. L. P. béke; békülés A. G. KO.

Peccare: 1. bűnt tenni W. H. vétetni L. P. A. G. vétkezni L. P. A. G. KO. vétket el-követni G. bűnt elkövetni KO. — 2. paráz-nálkodni P.

Peccatum: bűn L. P. G. véték A. G. KO.

Peculiaris: tulajdon W. H. L. kivált-képen való L. saját L. A. G. különös P. G. külön A. KO.

Peculium: keresmény W. H. tulajdon W. H. L. tábori jószág L. szerzemény P. A. G. KO.

Peculium castrense: tábornak tulaj-dona W. H. tábori szerzemény P. hadi szer-zemény A. G. saját hadi szerzemény KO.

Peculium quasi castrense: úgy mint tábornak tulajdona W. csak úgy mint tábori jószág vagy tulajdon L. tábori forma szerzemény P. polgári szerzemény A. G. saját polgári szerzemény KO.

Pecunia: 1. pénz W. H. L. P. A. G. KO. — 2. készpénz L. P.

Pecunia numerata: számlált pénz W. H. készpénz L. készpénz P. pénz leszámo-lás A. G. KO.

Pecunia parata: 1. „parata pecu-nia“ alatt.

Pecuniae summa: pénz W. H. derék pénz W. H. L. summa pénz L. P. pénzbeli summa A. pénzösszeg G. KO.

Pecuniaria solutio: pénzbeli fizetés W. H. pénz W. H. L. készpénzzel fizetés L. P. G. készpénz P. készpénzbeli fizetés A. pénz-fizetés A. G. KO. fizetés készpénzben KO.

Pecus (pecora): barom W. H. L. G. KO. marha L. P. A. G. nagyobb marha A. G. marhanyáj KO.

Pecus (pecudes): barom W. H. L. P. A. G. marha P. A. G. KO. apró marha A. G.

Pedem longe referre cogere: futva szalasztani L. szalasztani P. tova vonulni kényszeríteni A. visszamenni kényszeríteni G. visszavonulásra kényszeríteni KO.

Pendere: függeni W. H. L. függőben lenni L. A. G. függőbe tartani P. heverni P. A. G. KO. folytatva lenni G. függőben ma-radni; folyamatban lenni KO.

Peragere: 1. cselekedni; eljárni W. kezdeni valamihez H. elkezdni L. véghez vinni L. G. végezni P. KO. megtenni P. A. G. végrehajtani A. KO. — 2. lenni valamilyen W. H. L. P. tölteni A. G. élni KO.

Perceptio fructuum: haszonvétel W. H. L. jövedelem szedése P. A. G. KO.

Percipere: venni W. H. L. A. szedni P. A. G. nyerni P. KO. szerezni G. húzni; be-szedni; kopni KO.

Percunctari: tudakozni L. tudakozód-ni P. tanakodni P. A. G. KO.

Percussio: vereség W. H. ütögetés L. ütés L. P. A. G. KO. megütés A.

Percussor: ütéstadó L. A. megütő P. ütésttevő G. ütéstmérő KO.

Percussus: sérelmes fél L. megütött fél A. G. KO.

Percutere: verni W. H. verekedni W. H. L. A. G. KO. megütni L. P. A. G. KO. veszekedni P.

Percutere solitus: kinek szokása mást megverni W. H. L. verekedni szokott P. verekedő A. G. verekedő természetű KO.

Perdere aliquid: elveszteni W. H. L. P. A. G. KO. odalenni L. P.

Perdi: elveszni W. H. A. G. elenyészni P. megsemmisülni KO.

Peremptor: vevő W. H. L. P. A. G. megvásárló KO.

Peremptus: megölt W. H. megholt L. gyilkolt P. megöletett P. A. G. KO.

Peremptorie: haladéktalanul W. H. haladékok nélkül P. ügydöntőleg A. végérvényesen G. ügydöntőlegesen KO.

Perennale jus: örökár L. örökjog A. G. örökös jog KO.

Perennali lege: örökké W. H. L. örökösön P. KO. öröki módon A. G.

Perennalis: örökben való L. örök P. G. örökös A. KO.

Perennalis collatio: adás W. H. örökben adás L. ajándékozás P. örökös ajándékozás A. G. örökös átruházás KO.

Perennalis inscriptio: örökös által adás P. örök átírás A. örök átruházás G. örökjoggal való átruházás KO.

Perfecta aetas: időnek értelmes volta W. H. tökéletes idő W. H. L. P. tökéletes emberség; megállapított emberkor; megállapított idő; elegendő idő; elégséges idő L. törvényes kor P. tökéletes kor P. A. teljes kor A. G. KO.

Perfectum tempus legitimae aetatis: tökéletes idő W. H. ember kor L. tökéletes törvényes idő P. törvényes kor betöltött ideje A. G. teljes kor KO.

Periclitari: 1. eltéveszteni L. P. eltévedni L. P. KO. elveszni L. P. A. G. KO. veszélyeztetni A. hibázni G. veszélyben lenni KO. — 2. elveszteni valamivel W. elő nem menni H. megfogyatkozni L. fogyatkozást szenvedni P. károsítani G. veszélybe jutni KO.

Periclitatio: nyilván való veszedelem L. szerencsétlenség P. veszedelem P. veszélyeztetés A. KO. veszély G.

Periculosus: nyavalyás L. veszedelmes P. veszélyes A. G. KO.

Periculum: veszedelem L. A. KO. kározzat P. veszély G.

Perimere: megölni W. H. L. A. G. KO. meggyilkolni P.

Perire: elveszni W. H. L. P. A. KO. veszve lenni; vesztésnek lenni G.

Peritus: bölcs ember; értelmes ember L. törvénytudó P. tudós P. A. G. KO.

Perjurium: hamis esküvés W. H. L. A. G. KO. hamis hit W. H. L. hitszegés L. P. ludasság P. hamis eskü A. KO.

Perjurus: hiteszegett W. H. L. P. hamis hitű W. H. L. hitszegő P. A. G. KO. hamis esküvő A. G. KO.

Permissivus: engedelem W. H. L. P. A. G. engedély G. KO.

Permissivus: engedelemből való W. H. L. megengedetett P. megengedőleges A. megengedett G. engedély mellett való KO.

Permittere: hagyni W. H. engedni W. H. P. A. G. KO. megengedni W. H. L. P. A. G. KO.

Permutare: elcserelni L. P. A. G. KO.

Pernicies: veszedelem L. P. veszély A. G. közveszély KO.

Perniciosus: veszedelmes W. H. L. P. A. KO. káros L. veszélyes G. KO.

Perpendere: meghányi-vetni L. megvizsgálni P. megfontolni A. G. KO.

Perperam: gonoszul W. H. KO. mód nélkül; nem igazán L. hamisan L. A. KO. rosszul; fonákul P. csalárdul G. helytelenül A. G.

Perpetrare: mielni W. H. cselekedni H. L. véghezvinni P. elkövetni P. A. G. KO.

Perpetrari: esni L. történni P.

Perpetrari facere: művelteni W. H. mással cselekedtetni L. véghezvitetni P. A. G. KO.

Perpetratio: végbevitel A. G.

Perpetratus: lett W. H. megessett L. elkövetett P. A. G. véghezvitt KO.

Perpetuitas: örökösség W. H. L. P. KO. örökség W. H. L. P. G. KO. örökös dolog L. örökös volta valaminek L. KO. erősség; sajátosság P. örökiség A. ősiség; örök volta valaminek G. örökös jog KO.

Perpetuitas bonorum: jószág W. H. javak L. birtok P. javak örök volta A. birtokok öröklése G. fekvő jószág KO.

Perpetuitatis iure: örökbe W. H. örök áron W. H. L. örökben L. örökös jussal P. örökség jogánál fogva; örökösségi czímmal A. ősi jog mellett; örökségi czímmal G. örökösség jogán; örökös jogon KO.

Perpetuitatis titulo: örökiségnek titulussával W. örökiségnek nevével H. örökiségül L. örök áron P. örök czím alatt G. örökiség czíme alatt A. örökös jogczímmal KO.

Perpetuo: örökbe W. mindenkoron W. H. örökké; örökben W. H. L. örök áron W. H. L. P. A. G. örökön örökké; örökös képen L. örökösön; örökre P. A. G. KO. mindenkorra; végképen A. végkép G. örök időkre KO.

Perpetuus: örökkévaló W. H. örök W. H. L. P. A. G. állandó L. szüntelen való L. P. örökké tartó L. KO. mindenhai A. örökös P. A. G. KO. minden időre való KO.

Persecutio: véghezvitel L. folytatás P. A. G. KO.

Persequi: kergetni L. üldözni P. A. G. KO.

Perseverare: társalkodni L. barátokozni P. czimboráskodni A. G. czimboraságban állani KO.

Persolvere: adni W. H. megfizetni W. H. L. P. fizetni W. L. P. G. KO. lefizetni P. A. G. KO. kifizetni A. G. KO.

Persona: személy W. H. L. P. A. G. KO. ember L. P.

Persona capitularis: egyházi személy W. H. káptalanból való külön személy L. káptalan tagja L. P. káptalanbeli személy P. A. G. káptalani személy KO.

Persona dignior: méltóbb személy W. H. KO. méltóságosb és becseletesb személy L. érdemesebb személy P. főbb személy A. G.

Persona ecclesiastica: egyházi személy W. H. L. A. G. KO. papi személy P.

Persona fictitia: álszemély W. H. L. tettetésből rendelt személy; tettettett személy L. szinlett személy P. A. költött személy G. szinlett személy KO.

Persona larvalis: álszemély W. H. L. hamis álszemély L. álorzás személy P. A. G. KO.

Persona principalis: főszemély W. H. P. A. G. KO. bizonyos személy L.

Persona privata: kiváltképen való egy-egy személy W. H. kiváltképen való egy személy W. H. L. közember személye; maga személye; magának való személy L. magános vagy különös személy; egyes ember P. magános személy P. A. G. magán személy G. KO.

Persona publica: tisztviselő ember; tisztbeli személy L. közönséges személy L. P. tisztviselő; közönséges hivatalbeli személy P. közszemély A. G. hivatali személy G. hivatalos személy KO.

Persona saecularis: paraszti úr; paraszti úr és nemes személy W. secular; paraszt W. H. közönséges úr; község köztett való úr és nemes személy H. külső úr; külső közönséges rendbeli személy; külső nemes rend L. világi személy P. A. G. KO.

Persona spiritualis: egyházi személy W. H. L. P. A. G. KO. pap L. lelki személy A. G. lelkiekkel foglalkozó személy; papi személy KO.

Persona unica et singularis: egy személy W. H. egy ridex személy L. egyes magános ember P. egyedül s magánosan elő A. G. egyedül s magában álló személy KO.

Personalis: személy szerént való W. L. szemtől szembe való L. személyes P. A. G. KO.

Personalis interessentia: személy szerint és állatja szerint való ottléte W. H. személye szerint ottléte L. személyes jelenléte P. személyes résztvevés A. G. személyes közreműködés KO.

Personalis praesentia majestatis regiae: personalis praesentia W. H. király személye W. H. L. király képe; király ő felsége képe L. felség személyese; kirá-

lyi személyes jelenléte P. ő felsége személyes jelenléte A. királyi felség személyes jelenléte A. G. KO.

Personaliter: személy szerint W. H. L. személyes megjelenés végett P. személyesen A. G. KO.

Perterrere: megrettenteni W. L. elrettenteni P. A. G. visszarettenteni KO.

Pertinaciter: vakmerőséggel W. H. vakmerőképen P. vakmerően P. G. átalakodva A. megátalkodva; makacsul KO.

Pertinens: tartozó W. H. L. A. G. KO. tartozandó P.

Pertinentia: hozzátartozandó W. H. P. hozzátartozó W. H. L. hozzátartozandó rész L. illetőség A. G. tartozóság A. tartozmány G. tartozék KO.

Pertinere: 1. illeni W. H. magában foglalni L. valamihez tartozni P. A. G. KO. — 2. közinek lenni W. H. kelleni L. illetni L. P. A. G. KO. kötelességének lenni P. érdekelni G. nézni, megilletni KO.

Pertransire: elmúlni W. H. átvinni L. általmenni L. P. eltetni A. keresztül menni A. G. elmozdítani G. véget érni; lejárni KO.

Perturbare: megbántani W. H. háborgatni L. P. A. G. KO. akadályoztatni P. háborítani A. G. zavarni KO.

Pervertere: elfordítani L. felforgatni P. A. megvesztegetni G.

Petere: 1. kérni W. H. L. A. G. KO. kívánni W. H. L. P. A. G. KO. elővenni L. megkivánni P. — 2. törvényre hini L. idézni P. panasolni A. keresni G. perelni A. KO.

Petitio: kérés W. H. L. P. kívánság A. KO. kérelem A. G. KO. megkeresés G.

Petitio litteraria: levél által való kérés W. H. L. írásbeli kérés P. írásbeli kívánság A. írásbeli megkeresés G. írásbeli foglalt kívánság KO.

Pietas: kegyes engedelmesség L. kegyesség P. A. kegy G. kegyelmesség KO.

Pignorans: elzálogló W. H. elzálogosító L. KO. zálogbaadó P. zálogító A. G.

Pignorare: elzálogosítani W. H. L. P. elzálogítani A. G. KO.

Pignoriatio: zálogosítás W. H. L. P. záloglás W. H. elzálogosítás P. zálogítás A. G. elzálogosítás; zálogbaadás KO.

Pignori obligare: elzálogolni W. H. L. zálogban vetni L. elzálogosítani P. zálogba adni P. A. G. zálogul lekötni A. KO. zálogba kötni G.

Pignori tenere: zálogos jószágot tartani W. H. zálogos jószágot birni L. zálogba birni P. A. G. zálogban tartani KO.

Pignoris titulo: zálogosul W. H. zálogban W. H. L. zálogul L. zálogképen P. A. zálog czimmel; zálog czim alatt A. G. zálogkép G. zálog czimen A. G. KO.

Pignoris titulo obligare: záloglást tenni W. H. elzálogosítani L. P. zálog czim

alatt lekötelezni A. G. zálog czímen lekötni KO.

Pignus: zálog W. H. L. P. A. G. KO.
Pincernarum magister: pohárnokok mestere W. H. L. pohárnok-mester P. A. G. KO.

Piscatura: vész; tanya L. halászat P. A. KO.

Piscina: halastó W. H. L. P. A. G. KO. tó L.

Pius: kegyes és engedelmes L. kegyes P. A. G. kegyelmes KO.

Placere: tetszeni W. H. L. P. A. G. KO.

Plebeae conditionis: paraszti rendből való W. H. paraszt sorsú; nemtelen P. köznép állapotú; pórállapotú A. paraszt állapotú; köznépbeli G. közrendű KO.

Plebeae conditionis effici: pórrá lenni L. paraszti állapotra jutni P. A. paraszt állapotba jutni G. parasztság állapotába jutni KO.

Plebeus homo: paraszti W. H. paraszt L. közember P. köznépi ember A. paraszt ember G. közrendű ember KO.

Plebs: parasztok; parasztság W. H. község L. köznép P. A. G. KO. nép P. G.

Plectere: megbüntetni W. H. L. P. A. G. halállal büntetni KO.

Plenarius: teljes W. H. L. A. G. KO. teljességgel való W. H. épen való L.

Poenā: büntetés terhe W. H. büntetés W. H. L. P. A. G. KO. büntetés és bírság terhe; bírság L. fenyíték P.

Poenā capitis: fővételnek büntetése; fejének büntetése W. H. fején marasztás L. főbenjáró büntetés L. P. A. G. KO. főbeli büntetés G.

Poenā debitae ultionis: büntetés L. P. érdemlett büntetés A. G. kellő megtorlás büntetése KO.

Poenā ultionis: megtorlási büntetés A. G. büntetés megboszulás céljából KO.

Poenae subiacere: büntetésben maradni L. büntetésben marasztaltatni P. büntetés alá kerülni A. büntetést el nem kerülni G. büntetés alá esni KO.

Poenae subiei: büntetéssel megbüntetett W. H. büntetésnek alávetettni P. büntetés alá vettetni A. büntetés alá vonatni G. büntetés érni KO.

Poenalis: büntetendő W. H. a mibe büntetés van írva L. büntető P. A. G. büntetésre czélzó KO.

Poenam capitalem inferre: fején való büntetést hozni W. H. fejét elütni L. fejevessztést maga után vonni P. KO. főbenjáró büntetést magával hozni A. főbenjáró büntetést maga után vonni G.

Poenam inferre: 1. büntetést tétetni; vigyázással lenni L. büntetést szabni P. G. büntetést róni A. büntetést kiróni KO. — 2. büntetést végbevenni P. büntetést végrehajtani A. büntetést okozni G. büntetéssel sújtani KO.

Poenam infligere: 1. büntetni W. H. L. megbüntetni L. P. büntetést véghezvinni P. büntetést végrehajtani P. A. G. KO. büntetést elszenvadni A. G. — 2. büntetést szabni A. G. KO.

Poenam luere: büntetni W. H. L. P. A. megbüntetni L. ítéletet végrehajtani P. büntetést elvenni P. G. KO. bünhődni A. büntetést elszenvadni A. G. büntetést kiállani KO.

Pomarium: gyümölcskert W. H. L. gyümölcsös P. A. gyümölcsös kert P. G. KO. kert A. G.

Ponderare: 1. megtekinteni L. megfontolni P. A. G. tekintetbe venni P. A. mérlegelni G. mérni; fontolóra venni KO. — 2. megterhelni W. H. nyomni W. H. L. A. G. KO.

Ponere: 1. rendelni L. P. KO. tenni A. G. — 2. kívánni L. állítani P. KO. említeni A. G.

Pontificatus: papság P. A. G. KO.

Populis decorare: néppel megszállítani W. H. népet rá szállítani L. népekkel megtelepíteni P. népséggel felékesíteni A. népséggel ékesíteni A. G. benépesíteni KO.

Populosus: népes P. KO. népesített A. G.

Populus: község W. H. L. nép W. H. L. A. G. KO. ország népe L. nemzet P.

Portare: terhet viselni L. szenvedni P. lakolni A. G. KO.

Portio: jöszágbeli rész W. H. L. rész W. H. L. P. A. G. KO. jöszág L. P. rész jöszág P. osztályrész A. G. KO. örök rész; részesedés KO.

Portio pecuniaria: pénzbeli rész W. H. A. G. summa L. summa pénz P. pénz része KO.

Portio perpetua: örökbeli rész W. H. rész L. örökös rész P. örök rész A. G. KO.

Portio possessionaria: rész W. H. P. jöszág; jöszágbeli rész; részbeli jöszág L. rész jöszág. P. birtoki rész P. A. birtok rész A. G. KO. birtok G.

Portiones sortiri: részt venni W. H. részők lenni L. részesülni P. részt kapni A. G. részesedni KO.

Positivus: írott és kiadott L. tett vagyis szerződött; tulajdon P. szerzett A. G. rendelt G. tételes KO.

Positio ignis: gyújtás L. gyújtogatás P. A. G. KO.

Possessio: 1. birodalom L. birtok L. P. A. G. KO. — 2. falu W. H. L. P. KO. jöszág W. L. P. A. major L. KO. helység P. A. G. — 3. ház H.

Possessio acquisititia: lelemény jöszág L. keresett jöszág P. keresményi javak A. G. szerzeményes fekvő jöszág KO.

Possessio haereditaria: örökös jöszág L. P. örökös javak A. G. örökségi fekvő jöszág KO.

Possessio pacifica: békességgel birt

jószág L. békességes birtok P. békességes bírás A. békés bírás G. békés birtok KO.

Possessionaria collatio: jószág elajándékozása; adomány; falunak elajándékozása W. H. jószágadománya W. H. P. A. józágnak eladása; jószág adása; jószág osztogatása L. jószágajándékozás; birtokos jószág elajándékozása; adománylevél P. birtoki adományozás A. birtok-adományozás A. G. KO.

Possessionaria datio: jószágadás W. H. józágtól kiadás L. józágból esendő osztályos rész kiadása P. birtokadás A. birtok átadása G. birtok-kiadás KO.

Possessionaria donatio: falunak ajándékozása; józágnak és czímernek adománya W. H. jószág adása L. jószág adomány P. birtokadomány A. G. birtok-adományozás G. KO.

Possessionaria venditio: józágnak eladása W. H. L. józágeladás; józágbeli örök eladás P. birtoki eladás A. birtok-eladás A. G. KO.

Possessionatus homo: józágos ember W. H. L. józágtartó ember; falus ember W. H. birtokos ember P. A. G. KO. birtokkal bíró G. birtokos KO.

Possessor: örökös úr W. H. a ki a józágot bírja W. L. jószágban levő; gazda L. birtokos P. A. G. KO.

Possessor legitimus: törvény szerént való possessor W. H. törvényes birtokos P. A. G. KO.

Possessor male fidei: ki gonoszúl bir W. H. család L. roszeleki birtokos P. A. G. rosz hiszemű birtokos KO.

Possessorium: birtok P. KO. használat A. G.

Possibilis: lehetséges L. P. KO. lehető A. G.

Possidere: birni W. H. L. P. A. G. birtokban maradni P. tartani A. gyakorolni; lenni valakié; uralomban tartani; hatalom alatt állani; birtokban lenni; uralmában lenni; birtokolni KO.

Postergare: hátrahagyni W. H. L. el-mellőzni P. A. G. mellőzni KO.

Posteritas: maradék W. H. L. P. A. G. KO. magzat W. H. csemete L.

Postponere: hátravetni W. H. hátrahagyni P. mellőzni A. G. félre tenni KO.

Postulare: 1. vární L. kérní L. P. A. G. KO. követelni A. G. KO. — 2. kívánni W. H. L. P. A. G. KO. megkívánni L. KO.

Postumus: ki atyja halála után születetik W. L. ki atyja halála után születik H. atyja halála után való; anya méhében való magzat W. H. ki atyja halála után lesz ez világra; anya méhében való fiú L. árván szülött P. A. méhben hagyott A. atya halála után szülött A. G. utószülött KO.

Potens: hatalmas W. H. L. P. A. G. KO. értékes L.

Potentia: hatalom W. H. L. P. A. G.

nagyobb hatalmaskodás A. hatalmaskodás P. KO. erőszakosság G. erő KO.

Potentia major: nagyobb hatalom W. H. L. nagyobb hatalmaskodás P. A. G. KO.

Potentia minor: kisebb hatalom W. H. L. kisebb hatalmaskodás P. A. G. KO.

Potentia liter: hatalmasul W. H. L. hatalmaskodás által P. erőhatalommal A. erőszakosan G. KO.

Potentiarius: hatalmas L. P. hatalmaskodó; hatalommal A. G. erőszakos A. G. KO. őnhatalmú KO.

Potentiur: hatalmasb W. H. L. P. A. G. KO. magabíró L.

Potestas: birodalom; birtok W. H. L. hatalom W. H. L. P. A. G. KO.

Potestatis facultas: hatalom W. H. A. G. KO. szabadság L. hatás-hetés P.

Potestati applicare: beleszállani W. H. tartani L. által ruházni P. örökségbe venni G. hatalmába keríteni A. KO.

Potiri: 1. birni W. H. L. A. G. illetni P. hatalmába lenni KO. — 2. megváltani L. hozzájutni L. P. A. G. KO. magához váltani P. megkapni A. G. KO.

Praeaassumere: felfogadni W. H. felvenni L. felvállalni P. előre vállalni G. eleve felvállalni A. előre vállalni KO.

Praeaassumptus: felvett W. H. L. P. felvállalt P. A. előbb felvállalt; eleve felvállalt A. előbb elvállalt; előre elvállalt; elvállalt G. előbb vállalt; vállalt KO.

Praecavere: eltávoztatni akarni L. tartani valamitől P. gondoskodni A. G. KO.

Praecavere se: megőni magát W. H. L. A. megmenekedni P. megőni magát G. KO.

Praecedere: előbb lenni W. H. L. megelőzni P. A. G. KO.

Praeceptum: törvény L. parancs P. A. G. KO. parancsolat P. A. KO.

Praecellere: felülmulni W. H. többre menni L. felülhaladni P. meghaladni A. G. KO.

Praecipere: hadni L.

Praecipitanter: hirtelenséggel W. H. gondatlanul-hirtelenséggel L. hirtelen nyakra főre P. hirtelenkedve A. hirtelenkedésből G. elhirtelenkedve KO.

Praelarar: derék A. kitiűő G. jeles KO.

Praecludere: berekesztetni W. H. elfogni L. meggátolni P. gátolni A. G. utját vágni KO.

Praeconcepta malitia: szándékalkal való gonoszság; sok ideig magában forralt szándék valaki ártalmára L. előre kikoholt gonoszság; előre feltett rosz szándék P. szándékos gonoszság; eltökélt gonosz szándék A. G. gonosz szándék; előre eltökélt gonosz szándék KO.

Praeconceptus: szándékalkal való W. H. szándékból való L. előre feltett P. forralt P. A. KO. eleve eltökélt A. előre elgondolt; táplált G. eltökélt KO.

Praeda: nyereség; préda L. P. ragado-mány A. pusztítás G. zsákmány G. KO. hadi zsákmány KO.

Praedecessor: előtte való W. H. L. P. valakinek eleje L. elébbeni P. előd A. G. KO.

Praedialis: puszta W. H. L. G. KO. pusztai P. A. G. pusztatelki A.

Praedium: telek W. H. L. puszta telek; puszta hely L. puszta P. A. G. KO. majorságos hely H.

Praedo: tolvaj W. H. L. utonálló; rab P. rabló P. A. G. KO. ragadozó G.

Praeeminentia: méltóság P. tekintet A. G. jelesség A. KO. kitünőség G.

Praesesse: 1. főnek lenni W. H. előjárónak lenni A. feje lenni G. élén állani KO. — 2. benne élni L. jövedelmét húzni P.

Praefectio: fiúaggá tétel; fiútétel W. H. férfiúi ággá tétel L. megfiúsítás P. fiúsítás P. A. G. KO.

Praeferre: elővinni W. elővetni H. választani L. A. eleibe tenni P. előbbvalónak tartani; többre becsülni G. fölibe helyezni KO.

Praefertur: böcsületéb L. főlebbvaló A. más fölé emelkedik KO.

Praeficere: fiúaggá tenni W. H. L. fiúsítani A. G. KO.

Praeficere et creare: örökössé tenni W. H. férfiúi ággá tenni L. fiúsítani; megfiúsítani P. örökössé fiúsítani és tenni A. örökössé fordítani és tenni G. örökössé tenni és fiúsítani KO.

Praeficere et creare in utrumque sexum: mind az két ággá tenni L. mind a két ágra nézve örökössé tenni P. mindkét ágra fiúsítani A. G. KO.

Praeficere in haeredom: fiúaggá tenni W. H. férfiúaggá tenni L. megfiúsítani P. fiúsítani A. G. KO.

Praeficere in successorem masculinum: fiúaggá tenni W. H. férfiúaggá tenni L. megfiúsítani P. fiútódnak fiúsítani A. G. fiútóddá fiúsítani KO.

Praeficere in veros successores: fiúaggá tenni W. H. fiúi ággá, örökössé tenni L. férfi örökösnek tenni P. örökösökké fiúsítani A. KO. fiútódnak tenni A. G. KO. örökösökké fiúsítani G.

Praefigere: tenni W. H. hagyni W. H. L. elrendelni és megnevezni H. rendelni L. P. előre megrendelni P. tűzni A. G. kitűzni A. G. KO.

Praejudicans: káros A. G. sérelmes KO.

Praejudicare: 1. ellene lenni W. H. L. különbözni, nem egyezni L. ellenkezésben lenni P. ellenkezni P. A. G. KO. — 2. ellenállani W. H. megrezzeni valami ellen L. — 3. ártani; kárt tenni W. H. ártalmára lenni L. meggyengíteni; megsértésre célozni P. sérteni P. A. G. KO. sérelmére lenni P. KO. lerántani; megsérteni A. G. erejét venni KO.

Praejudicium inferre: ellenkezést

hozni W. H. ellenkezni L. kárára lenni P. sérelmére lenni A. G. KO.

Praejudicium: kár W. H. L. P. A. fogatkozás; bosszúság L. megkárosítás; megsértés P. sérelem P. A. G. KO. rövidség P. A. G. jogsérelem A. G. KO.

Praelatura: egyházi tiszt L. egyházi tisztség P. főpapság A. G. főpapi állás KO.

Praelaturarum sedes: egyházi tiszt W. H. papi tiszt L. prelatus helye P. főpapi szék A. G. KO.

Praelatus: papi fejedelem W. egyházi fejedelem; érsek, püspök W. H. praelatus W. H. P. papi rend; papi úr; pap; egyház főgondviselője L. püspök P. főpap P. A. G. KO.

Praemiorum honor: tisztesség ajándékozás L. jutalomnak becsé P. jutalmak becslése A. jutalmak érdemlése G. jutalmakkal megtisztelés KO.

Praemium: jutalom W. H. L. P. A. G. KO. ajándék L. KO. adomány P.

Praepedire: 1. elhalasztani; elmulatni valakivel L. küzködni P. akadályoztatni P. A. G. gátolni P. A. G. KO. akadályozni A. G. KO. gátolni KO.

Praepositura: prépostság W. H. L. P. A. G. KO.

Praepositus: prépost W. H. L. P. A. G. KO.

Praepositus regularis: szerzetben való prépost L. szerzetes prépost P. szerzetbeli prépost A. G. szerzetes rendhez tartozó prépost KO.

Praepositus saecularis: szerzetben kívül való prépost L. világi prépost P. A. G. KO.

Praerogativa: elsőbbség P. előjog A. G. KO.

Praerogativa exemptio: kivétel s elsőség P. előjogi kivétel A. G. kivételes előjog KO.

Praerogativa libertas: főképen való szabadság W. H. méltóság L. elsőség P. előjogi szabadság A. kiváltság és szabadság G. előjog és szabadság KO.

Praerogativum: praerogativum W. H. kiváltképen való ajándékozás H. egyéb emberek fölött való böcsülés L. elsőbbség A. P. kiváltság G. előjog KO.

Praescribere: időmulást tenni W. időmulást forgatni H. időt tölteni; preskribálni L. időmulást folytatni P. elidősíteni A. elévülést tenni G.

Praescribi: időmulás H. ideje kitelik L. elidősülni A. elévülni G. KO. elévülésnek bekövetkezni KO.

Praescriptio: praescriptio W. H. időmulás H. L. P. időtelés; időtöltés L. törvényes időmulás P. idősület; idősítés A. elévülés A. G. KO.

Praescriptio longaevi temporis: hosszú idő múlása W. H. hosszú időtöltés L. időmulás P. hosszú idejű elévülés A. KO. hosszú időbeli elévülés G.

Praescriptus: valamiben időtelés van L. idősitve van P. idősült A. KO. elévült G.
Praesens esse: jelen lenni L. A. G. KO.

Praesentare: valaki elébe terjeszteni P. A. G. KO. bemutatni P. A. G. vezetni; színe elé állítani KO.

Praesentia: jelenlét L. KO. személyes jelenlét P. jelenlét A. G.

Praesentiam habere: személy szerint találni valakit W. H. L. személyesen megtalálni P. feltalálni A. G. saját személyében megkapni KO.

Praeservare: kihagyni P. kivenni KO.

Praeservari: menekülni A. G.

Praesidens: főbíró L. előlülő P. G. előljáró A. bíró KO.

Praesidium: segítség W. H. erősség W. H. L. P. A. G. bástya KO.

Praestare: adni W. H. L. P. A. G. KO. segíteni P. tenni A. szolgálni G. szolgálattal tenni KO.

Praesumere: ítélni; szónak lenni; mondani L. feltenni P. A. G. KO. tekinteni A. KO. vélelmezni G.

Praesumi: elővéleménynek lenni A. föltevés alatt állani KO.

Praesumtio: előhit A. vélemény G. feltevés KO.

Praesupponere: elővetni W. H. szem előtt viselni; tekinteni L. bizonyítani; tárgyzani P. feltenni P. A. G. KO. előfeltételni A. feltételezni G. KO.

Praetendere: mondani W. H. akarni W. H. L. P. A. G. hányini-vetni L. ügykezni L. A. G. kívánni P. követelni A. G. törekedni A. G. KO. szándékolni KO.

Praeter juris aequitatem: törvény igazságának kivülé W. H. törvénytelen L. törvénytelenül P. A. G. törvényes igazságon kívül KO.

Praeter jus: törvény felett L. nem a törvénytelen nyilvánvaló ellenkezésben P. törvényen kívül A. jogon kívül G. törvény hiányában KO.

Praeterire: 1. elmúlni W. H. L. A. KO. eltelni P. elfolyni G. — 2. elmulatni W. H. L. hagyni W. H. A. elengedni L. maradni L. P. G. KO. kihúzni P. elmellőzni; elmulasztani P. A. G. KO. kikerülni A. G. megkerülni KO.

Praeternittere: elhagyni; elveszteni L. elfelejteni L. P. mellőzni A. KO. tekintetbe nem venni G.

Praetextus: szín P. A. ürügy G. cím KO.

Praetorium: törvénymondó avagy tanácsház L. törvényház P. A. bíróság G. törvényszék KO.

Pratum: rét W. H. L. A. G. KO. mező L. P. legelő; szénafű P. csere G.

Pratum ad unam falcem: egy kasza alja rét W. H. L. KO. egy kasza alja mező P. egy ember vágó rét A. egy kasza vágó rét G.

Prave gonoszul W. H. A. G. KO. latrul L.
Pravum opus: gonosz cselekedet L. rossz cselekedet P. gonosz tett A. G. KO.

Pravus: gonosz W. H. P. istentelen A. G. KO.

Pravus et flagitiosus homo: lator L. gonosztevő P. istentelen gonosz ember A. G. istentelen és becstelen ember KO.

Preces: könyörgés L. P. A. KO. kérelem A. kérés G. KO.

Pretio conducere: fizetésért megfogadni L. pénzért fogadni P. pénzen fogadni A. G. KO.

Pretio vendere: eladni W. H. L. pénzért eladni P. pénzen eladni A. G. KO.
Pretium: 1. pénz W. H. L. A. G. KO. 2. ár W. H. L. P. A. G. KO. örök ár L. becs KO.

Primaevus: első L. elődi P. eredeti A. G. kezdetől való KO.

Primordialis: eredeti P. A. G. KO.

Primordium: eredet W. H. L. P. A. G. KO.

Princeps: fejedelem W. H. L. P. A. G. KO. király W. H. L. P. király és fejedelem L.

Principale: főképen W. H. dolog deréka L. egész P. fődolog A. G. KO.

Principale membrum: derék W. H. derék jószág L. egész birtoktest P. főtag A. G. főbirtoktest KO.

Principalis: fő W. H. L. A. főbb P. G. KO.

Principalis causa: 1. „causa principalis“ alatt.

Principaliter: főképen W. H. G. főleg A. eredetileg KO.

Principaliter: fejedelmek L. főbb rendek P. főuraság A. KO. fejedelemség G.

Prior: pirjal W. prior H. apát úr L. perjel P. A. G. KO.

Prior Auranae: 1. „Auranae“ alatt.
Prioratus: pirjalság W. H. perjelség P. A. G. KO.

Privare: 1. megfosztani W. H. P. A. G. KO. kifoglalni L. — 2. levonni; kivetni L. letenni; kitagadni P. kitudni L. A. KO. kitolni G.

Privatio: kirekesztés W. H. L. kitadás P. megfosztás A. G.

Privatum bonum: magának való jószág W. H. tulajdon L. saját szerzemény P. magán vagyon A. G. KO.

Privatus: ő maga tulajdon W. H. ő maga saját; tulajdon; magok személyét illető; magától való L. saját L. P. személyes; különözött vagy magános P. különös P. A. magános P. A. G. magán A. G. KO. saját, különös KO.

Privilegialiter: privilegium formája szerint; privilegium módjára L. privilegialis formában; privilegium formában P. kiváltságilag A. szabadalmilag G. kiváltság alakjában KO.

Privilegiare: privilegiumot adni L.

felszabadítani P. felmenteni A. G. kiváltságolni KO.

Privilegiatus: szabadságossá tétetett W. H. fő; kinek privilegiuma van W. H. L. szabados L. privilegiált; szabadságosított; szabadságokkal felruházott P. kiváltságos A. G. KO. kiváltságot A. KO. szabadalmazott; szabadságot; szabadalmaz G. kiváltsággal ellátott KO.

Privilegium: 1. privilegium W. H. L. P. szabadság W. H. L. kiváltság A. G. KO. szabadalom G. — 2. oklevél W. H. L. A. G. levél; szabad levél L. szabadságlevél P. kiváltság-levél A. KO. szabadalom-levél; adomány-levél G.

Privilegium donationale: adomány W. H. adomány-levél W. H. P. donatiolevél; adomány felől kelt privilegium; jószágrol való költ levél L. adományi kiváltság A. adományi szabadalom P. G. kiváltságos adomány-levél; adományi kiváltságlevél KO.

Privilegium exemptionale: fizetésnek kivételéről való privilegium W. H. kivételt tárgyazó privilegium P. felmentő kiváltság A. KO. felmentő szabadság G.

Privilegium fassionale: oklevél W. H. vallástétel-levél L. bevalló oklevél P. bevalló kiváltság A. felvalló szabadalom G. kiváltságos bevalló levél KO.

Privilegium majorum: eleiknek privilegiuma W. H. L. már érettebb korú gyermekek szabadsága P. nagykorúak kiváltsága A. G. KO.

Privilegium pupillare: gyermekiség privilegiuma W. H. neveletlen árvák szabadsága L. P. törvénytelen korú árvák szabadsága P. gyámkorúakat illető kiváltság A. gyámi kiváltság G. gyámgyermekek kiváltsága KO.

Probabilis: bizonyos W. H. L. lehetséges; megíheto L. elégedendő L. P. helyes; hitelt érdemlő P. hiteles P. A. G. bizonyító; íheto A. G. valószínű A. G. KO. elfogadható KO.

Probare: 1. bizonyítani L. A. G. KO. bebizonyítani P. A. megbizonyítani G. — 2. jóváhagyni W. H. A. KO. helybe hagyni P. G.

Probare per ipsum factum: cselekedeten megkapni L.

Probare per testes: egynehány bizonyossággal reá rakodni L.

Probata: bizonyosság; tanubizonyosság L. bizonyítás L. G. bizonyosságok; próbák P. bebizonyítottak; bizonyítmány A. bizonylatok G. bizonyítottak KO.

Probatio: bizonyosság W. H. L. P. próba P. bizonyítás; bizonyíték A. G. KO. bizonylat G.

Probatio ad caput: fejére esküvés W. H. L. P. fejére történő esküvés A. G. fejére történő bizonyítás KO.

Probe: igazán W. H. L. P. jámborul A. G. becsületesen KO.

Procedere: 1. eljárni W. H. L. P. A. G. KO. folytatni L. P. A. G. perelni L. G. lépéseket tenni P. követelni P. kereskedni A. perlekedni KO. — 2. cselekedni; véghez vinni L. munkálódni P. — 3. járni W. H. folyani W. H. A. G. KO. előmenni L. történni P. előállni P. A. G. KO. haladni P. G. KO. menni A. — 4. származni W. H. L. P. A. G. KO. következni P. leszármazni A. G. eredni A. G. KO. keletkezni KO. — 5. eltartani W. H. elfoglalni L.

Procedere in executione: execucio-ban lenni W. törvény szerint való dolgoknak véghezvitelében járni H. elégtételre menni L. végrehajtásban foglalatzkodni P. végrehajtásban eljárni A. G. végrehajtásban járni KO.

Proceres: nagy urak W. H. főnépek; főemberek L. proceres P. főrendek A. G. előkelők G. KO.

Proceres regni: országbeli nagy urak W. H. ország elei; főemberek L. ország proceresei P. ország főrendei; országos főrendűek A. ország előkelői G. KO.

Processu agere: hánni-vetni L. perlekedést folytatni P. pert folytatni A. G. KO.

Processu juris terminare: törvény szerint elvégezni W. H. végső törvényt mondani L. törvénynek rendes folyamatán elvégezni P. törvény útján bevégezni A. G. törvényes eljárás útján befejezéshez juttatni KO.

Processus: 1. törvény W. H. per W. H. L. P. A. G. KO. törvénykezés L. perlekedés P. eljárás G. — 2. folyás; per folyása W. H. L. folytatás P. per folyta; folyamat A. folyam G. KO. — 3. járás W. H. L. A. G. KO. vármegye P.

Processus causae: 1. törvény folyása W. H. L. per W. H. L. P. A. G. KO. per folyása W. H. KO. ügyek forgása H. ügyesbajos dolog folyamata P. per folyta P. A. G. per folytatása A. ügy folyama A. G. ügy folyamata A. KO. ügyfolyta G. perfolyamat KO. — 2. per czikkelye L. ügy pere A. peres eljárás A. G. KO. peres ügy G.

Processus executionis: elírásnak folyása W. H. igaztétel rendi L. foganatosisítás folyamata A. végrehajtási eljárás G. foganatosisítás folyamata KO.

Processus iudiciarius: törvény szerint való folyás W. H. törvényfolyás W. H. L. törvény útja L. peres dolgoknak folyamata; peres dolgok folyása P. per A. G. törvénykezési eljárás; törvényes eljárás A. G. KO.

Processus iudicius: 1. törvény W. H. P. per P. törvényt szerinti eljárás A. törvényes eljárás A. G. törvénykezési eljárás A. G. KO. — 2. törvény folyásának rende W. H. L. törvénybeli út és orvosság L. per útja P. törvény rendje KO. — 3. törvény szerint való folyás W. H. törvény folyása W. H. L. KO. per folytatás; ügy törvényes folyása P.

perfolyamat A. perfolyam G. peres lépések KO.

Processus juridicus subsequitur: törvényt kezdenek látni L. törvénykezés folytatatik P. törvénykezési eljárás következik A. G. törvényes eljárás következik KO.

Processus juris: törvényfolyás W. H. L. P. törvény W. H. L. P. A. G. KO. per P. A. G. törvény folyama A. törvényes eljárás A. G. KO. törvényes per; törvény rende KO. törvény folyása KO.

Processus litis: törvény szerint való folyás; törvényfolyás W. H. hosszú per; perfolyás; hosszú törvénykezés L. per P. per folyama A. G. per útja A. G. KO. per folyamata KO.

Proclamata congregatio: felszólított gyűlés W. H. felkiáltott gyűlés W. H. L. kikiáltott gyűlés P. A. kihirdetett gyűlés P. G. KO.

Procreatio: nemzés W. H. L. P. A. G. KO.

Procreatus: lett W. H. L. nemzett W. H. A. G. született P. KO.

Procuratio: ingerlés W. H. hivatkozás A. G. KO.

Procurator: prokátor W. H. L. P. procurátor L. ügyvéd P. ügyvéd P. A. G. KO. ügyész A. G. meghatalmazott KO.

Procuratorem constituere: prokátort vallani W. H. L. P. ügyvédet vallani P. A. G. KO. ügyvédet rendelni A. G.

Procuratoria constitutio: prokátorvállás W. H. L. prokátóri vállalás P. ügyvédvállomás A. ügyvédvállás G. KO.

Procuratoria revocatio: prokátor hívás W. H. prokátor meghívás W. H. L. prokátóri másolás; prokátóri megmásolás P. ügyvédi visszahúzás A. ügyvédi visszahívás G. ügyvéd szóvisszahúzás KO.

Procuratoris revocatio: 1. „revocatio” alatt.

Prodesse: használni W. H. A. G. előmenetelére lenni L. hasznára lenni P. KO.

Proditio fraternali sanguinis: atyafiságnak vérárulása W. atyafiai vérnek árulása H. atyafiai vérnek árulhatása W. H. vérárulás; atyafiai vérárulás W. H. L. vértagadás P. A. G. KO.

Proditor: véráruló W. H. P. tagadó A. G. vértagadó KO.

Producere: 1. elővinni W. H. előmutatni P. A. G. KO. felmutatni KO. — 2. előhozni W. H. L. A. G. előadni L. P. KO. ki nyilatkoztatni P. — 3. előállítani L. származtatni A. eredményezni KO.

Productio litterarum: levélvetés; levél előadása és hozása W. H. levelek előhozása; levél mutatása W. H. L. okleveleknek előhozattatása és látogatása; levél megmutatása L. levél beadása L. KO. irományok előmutatása P. leveleknek előmutatása P. A. G. KO. irományok bemutatása A. oklevelek előmutatása A. G. okle-

velek előterjesztése G. levelek felmutatása; levelek bemutatása KO.

Profanus: külső L. világi P. A. G. KO.

Proferre: állatni; melléje állatni L. kimondani L. A. bizonyóságot tenni; előadni; származni P. nyilatkozni; elébe adni A. keletkezni; felhozni G. előállítani G. KO. kifolyása lenni; előteríteni KO.

Professio: 1. vallás W. H. L. A. G. KO. megismerés P. — 2. szerzet P. G. fogadalom A. KO.

Proficuus: hasznára való W. H. alkalmas L. előmenetelére való L. P. segedelemlre czélező P. hasznos A. G. KO. előnyös KO.

Proffiteri: vallani W. H. P. A. KO. megvallani L. P. G. vallomást tenni A. KO. állítani G.

Progenies: nemzet W. H. nemzetség W. H. A. G. KO. vér L. P. familia P. vérség A. KO. atyafiság G.

Progenitor: valakinek eleje W. H. L. P. A. KO. atya; szülő L. ősz L. P. A. G. KO. előd A. G. KO.

Progenitus: született W. H. P. A. G. KO. valakitől való; ez világra született L. származott P. A. G. KO.

Progressum habere: menetet venni W. H. származni W. H. L. P. KO. kezdetét s származását venni P. kezdetét venni; származását venni A. előhaladását nyerni; előmenetelt nyerni G. keletkezni KO.

Progressus: eredet L. P. KO. származás L. A.

Prohibens: tiltó W. H. tiltó fél L. megtiltó P. eltíltó A. G. KO.

Prohibere: megtiltani W. H. L. P. KO. tilalmasban lenni L. tiltani; eltíltani L. P. A. G. KO. tilalmazni A. G. kizárni KO.

Prohibita silva: lásd „silva” alatt.

Prohibitio: tiltás W. H. tilalom W. H. L. A. G. KO. megtiltás P. eltíltás P. A. G. KO. tiltakozás A. G. KO.

Prohibitus: tiltandó W. H. megtiltott fél L. megtiltott P. eltíltott A. G. KO.

Proles: nemzetség W. H. magzat W. H. L. P. A. G. KO. gyermek P. A. G. KO. ivadék KO.

Promissio: ígéret W. H. L. P. A. G. KO. fogadás L. P. eskü G. KO. fogadalom; hit alatt tett ígéret KO.

Promissum: fogadás W. H. L. ígéret P. A. G. KO.

Promittere: fogadni W. H. L. ígérni W. H. L. P. A. G. KO. kötelezni magát P. ígéretet tenni A. G.

Promontorium: szőlőhegy W. H. L. P. A. G. KO. gyümölcsös L.

Promulgare: hirdetni W. H. G. kiadni L. kihirdetni P. A. G. KO. közzé tenni A.

Pronunciare: kimondani W. H. L. A. KO. hozni P. kihirdetni A. G. KO.

Propagatio sanguinis: lásd „sanguinis propagatio.”

Propagativus haeres: lásd „haeres propagativus“.

Propagatus: származott W. H. L. P. A. G. eredet G. leszármazó KO.

Propago sanguinis: l. „sanguinis propago“.

Propellere: elűzni W. H. A. G. KO. eladni valakiről L. meghazudolni; elkergetni P. elhárítani A. G. megczáfolni KO.

Propinquior: közel W. H. közelebbi A. G. közelebb álló KO.

Propinquitás: közelség W. H. A. G. KO. közel lakás L. P.

Propinquus: atyafi L. rokon P. A. G. KO.

Proponere: írni W. H. szék színén előszámlálni és törvényben előadni; kérni L. előadni; említeni P. A. G. intézni A. G. előterjeszteni A. G. KO. állítani; szólni; támasztani KO.

Propositum: 1. írás L. dolog L. P. tárgy P. cél P. A. G. KO. — 2. tökélettség W. H. cselekedet L. feltétel P. G. szándék A. G. KO. — 3. felelet W. H. felelt dolog L. ellenvetés; feladott vád P. előadás P. A. G. KO. előterjesztett A. előterjesztés A. G. előadott G. felhozott; perben felhozottak KO.

Proprie: tulajdonképen L. A. G. KO. igazabban P.

Proprietas: 1. tulajdon uraság W. H. L. törvény szerint való birodalom H. sajátság jusa P. tulajdon P. A. G. KO. tulajdonosság A. KO. tulajdonjog KO. — 2. tulajdonság W. H. L. A. G. sajátság P. tulajdonság A. természet KO.

Proprietas bonorum: jószág tulajdon saját volta W. marháknak tulajdona H. javaknak tulajdonsága L. jószág sajátosságai P. jószágok tulajdonsága; javak tulajdonossága A. birtokok tulajdona; birtokok tulajdonsága G. fekvő jószágok tulajdona KO.

Proprio motu: tulajdon maga indulásból W. H. L. tulajdon indulatjából W. H. A. maga indulatjából L. szánszándékkal; tulajdon maga akaratjából; önnön akaratjából P. saját akaratjából P. KO. magától; önként A. G. maga akaratjából; önszándékból KO.

Proprius: tulajdon W. H. L. P. A. G. KO. saját L. P. A. G. KO.

Prorogare: halasztani W. H. L. A. G. KO. elhalasztani L. P. KO. felfüggeszteni P.

Prorogari facere: vontatni W. H. L. halasztást kieszközölni P. A. G. halasztatni KO.

Prorogatio: haladék W. H. L. időhalasztás P. perhaladék A. KO. halasztás; perhalasztás G.

Prosapia: ág W. H. nemzetség W. H. L. P. A. G. nemzet L. nemzeti ágazat P. származás; vér KO.

Proscribere: meglevelesíteni H. L.

számkivetni P. száműzni A. kihirdetni G. levelesíteni KO.

Proscribitur: leveles leszen W.

Proscriptus: számkivetetett; bűnbánkárhóztatott W. H. leveles L. számkivetett L. P. száműzésre ítélt A. G. levelesített KO.

Prosecutio: gondja viselés L. folytatás P. A. G. KO.

Prosecutio causae: pernek folyása W. H. L. KO. törvény folyása; pörnek viselése; per forgatása L. ügyes bajos dolog folytatása P. perfolytatás P. A. G. KO. ügy folytatása A. G. KO. perlekedés KO.

Prosequi: 1. keresni W. H. L. A. G. KO. törvényben forgatni; övéé tenni akarni; futni valamit; követni L. követelni P. A. G. megindítani A. sürgetni A. G. előmozdítani G. perelni KO. — 2. eljárni W. H. L. pert folytatni P. folytatni P. A. KO. ragaszkodni A. G.

Prospicere: hozzálátni W. H. gondot viselni L. P. A. G. KO.

Protegere: megőrizni L. megoltalmazni P. pártolni A. G. védelmezni KO.

Protervia: gonoszság W. H. engedetlenség L. hűségatlenség P. féktelenség A. féktelenség G. vakmerőség KO.

Protestari: valakire tudományt tenni W. H. L. protestálni P. ellenmondást intézni A. ellenmondást eszközölni G. óvást tenni KO.

Protestatio: tudománytétel W. H. L. protestatio P. ellentmondás A. G. óvás KO.

Prothocolum: L. P. jegyzőkönyv A. G. KO.

Protonotarius: ítélőmester W. H. L. P. A. G. KO.

Protrahi: nyulni W. H. L. huzódni P. A. G. KO.

Proveniens: a mi valakire jő W. H. a mivel valaki tartozik L. valakinek járandó P. valakinek járó A. G. valakit illető KO.

Provenire: jőni W. H. lenni L. eredni P. A. G. KO.

Proventus ministrare: hasznót hozni W. H. L. jövedelmet venni P. jövedelmet adni A. jövedelmet hozni G. jövedelmet szolgáltatni KO.

Proventus: haszon W. H. L. jövedelem W. H. L. P. A. G. KO.

Proventus communis: közjövodelem W. H. P. közönséges haszon L. közös jövedelem A. G. KO.

Proventus deputatus: rendelt jövedelem W. H. L. bizonyos jövedelem P. A. G. KO.

Proventus exterior: kívül való jövedelem W. H. L. külső jövedelem A. G. KO.

Providere: hozzálátni; rágondolni; meglátogatni W. H. gondot viselni W. H. L. adni; táplálni L. tartani; rendelni P. gondoskodni P. A. G. KO. ellátni A. G. KO.

Provincia: tartomány L. P. A. G. KO. vidék KO.

Provisio: gondviselés W. H. L. P.

gondja viselés L. ellátás; felügyelés A. G. fenntartás KO.

Provisor curiae: udvarnak udvarbírája W. H. udvarbíró L. P. udvari tiszt A. G. tisztartó KO.

Provocare: ingerelni W. H. A. G. KO. kihíni L. készíteni P. felszólítani A. G. KO.

Provocare causam: pört vonni valahová W. H. pörben oltalmat kérni L. pert felebb vinni P. ügyet felvinni A. G. ügyet felvinni A. G. ügyet feljebb vinni KO.

Pro vulgatio: kihirdetés W. H. L. P. A. G. közzététel KO.

Proximus: 1. felebarát W. H. L. P. A. G. KO. embertárs A. társ; közelebbi G. — 2. atyafi W. H. L. rokon P. A. G. KO.

Pubertas: törvény szerint való idő W. H. L. törvényes idő P. serdülő A. G. serdült kor KO.

Pubes: öreg; öreg ifju W. H. felnőtt; jól felserdült; öreg felserdült ifju L. törvényes korú P. felserdült P. A. G. KO. serdült A. G. KO.

Publica potestate fungitur: tisztviselő ember L. tiszt kötelesség hozza magával P. közhatalmat gyakorol A. G. KO.

Publicare: meghirdetni W. H. felhirdetni L. kihirdetni P. A. G. KO.

Publicatio: meghirdetés W. H. L. kiadás L. kihirdetés L. P. A. G. KO. hirdetés; kinyilatkoztatás P.

Publice: nyilván W. H. L. A. G. KO. láthatóképen L. mindenkinek tudtára L. P. nyilvánvalóan; bírónak tudtára; világosan P. nyilvánosan A. KO. közönségesen G.

Publicum bonum: község haszna W. H. közönséges haszon L. közjó P. A. G. KO.

Publicus: nyilvánvaló W. H. L. P. közönséges állapotbeli L. közönséges L. P. A. G. KO. nyilvánvaló P. köz P. A. G. KO. nyilvános A. G. KO. hivatali; általános G.

Puella: leány W. H. L. P. A. G. KO. leányág L. hajadon KO.

Puella in capillis constituta: hajadon leány W. H. L. A. G. KO.

Puer: törvény szerint való időtlen gyermek W. H. neveletlen gyermek L. gyermek P. A. G. KO.

Puerperium: szülés W. H. L. A. G. lebetegedés P. KO.

Pugna: harc W. H. L. A. G. viaskodás P. tusa KO.

Punire: megbüntetni W. H. L. P. A. G. KO. büntetni L. P. A. G. KO. büntetéssel megfenyíteni P.

Punitio: megbüntetés W. H. P. A. G. KO. büntetés L. lakolás A. fenyítés G. meglakolás KO.

Pupillaris aetas: gyermekiség ideje W. H. L. gyermekiség W. H. KO. gyermekkor W. H. L. KO. árvaság; árvaszámban levés; gyermekszámban levés L. törvénytelen idő; törvénytelen kor P. gyámgyermeki idő A. G. gyámsági idő; gyámolt kor G.

Pupillus: gyermek W. H. árva W. H. L. P. ifiáska L. törvénytelen korú gyermek P. gyámgyermek A. G. KO. gyámolt L.

Pure: nyilván L. P. tisztán A. G. KO.

Qu.

Quadrans: mangur L. KO. negyedrészes krajczár P. negyedrészes A. G.

Quaeritur: kérdés támad P. kérdésbe jön A. KO. kérdés G.

Quaerere: 1. keresni W. H. L. P. A. G. KO. követelni P. A. G. KO. — 2. találni L. szerezni P. A. G. KO. — 3. kérdeni W. H. L.

Quaesitum: kérdés W. H. kereset L. P. A. G. KO.

Qualitas: mivolta valaminek W. L. P. tulajdonság P. A. minőség A. G. KO. minemiség W. H. P.

Quantitas: 1. mennyiség W. H. L. P. A. G. KO. nagybbság, egyenlőség H. állapot W. H. nagyság P. szám L. vminek nagy volta. — 2. darab föld P. terménység KO.

Quarta puellaris: leánynegyed W. H. P. KO. leány negyed A. G.

Quartalium: negyed, negyedrészes W. H. leánynegyed L. P. A. G. KO. leány negyed A. G.

Quartalitium jus: 1. „jus quartalium”.

Querela: panaszolkodás, vád P. panasz A. G. KO.

Querelam proponere: hivatalt tenni W. H. panaszt tenni L. vádlevelet előadni P. panaszt előadni A. G. KO. panaszt előterjeszteni G. panaszt emelni KO.

Queri: 1. panaszolni G. KO. — 2. követelni A.

Querimonia: panasz W. H. L. P. A. G. KO. panaszolkodás L. kereset P. A. G. KO.

Querimoniam porrigere: panaszt tenni L. panaszt beadni P. A. G. panaszt előterjeszteni KO.

Querulans: panaszolkodó W. H. L. A. ügyesbajos ember; panaszló fél P. panaszkodó G. panaszló A. G. KO. panaszos A. KO. vádló A. G. panaszos fél KO.

Quidditas: mivolta vminek L. P. minőség G. miség W. A. mibenlét KO. valóság H. mineműség P.

Quietus: békesség L. csendes A. G. KO.

Quitantia: menedéklevél W. H. L. nyugtatvány P. A. G. nyugtatólevél KO.

R.

Radix: gyökér W. H. L. P. A. G. KO. gyök G.

Ramus: ág W. H. L. P. A. KO. nem G. ágazat A.

Rancor: harag W. H. L. A. G. KO. rossz szándék P.

Rapina: ragadozás L. P. rablás A. G. KO.

Ratificare: megerősíteni W. H. L. P. érvényesíteni A. G. helyben hagyni A. G. KO.

Ratificatio: megerősítés A. G. helybenhagyás KO.

Ratio: 1. ok W. H. P. A. G. KO. okosság L. P. G. KO. jó ok; jó okoknak megmondása L. mód L. A. G. ész P. A. G. eszme G. meggyőződés; cél; ok, mód KO. — 2. tekintet L. P. A. G. KO. dolog; állapot; tulajdonság L. viszony G.

Rationabilis: 1. helyes P. A. G. KO. méltó okokból szerzett; jó okból származott; méltó L. ok szerint való; okosságból való W. H. bizonyos okokból való W. H. L. helyes okból való; okossággal meggyező P. okszerű A. G. KO. alapos A. G. igaz KO. — 2. szükséges W. H. L. — 3. elegetendő L. elégséges L. A. elég G. — 4. bizonyos L. nyilvánvaló W. H.

Rationabiliter: nyilvánvaló okokért; bizonyos és okos okból W. H. bizonyos okokért; bizonyos okokkal L. helyes okból P. okszerűen A. KO. okszerűleg; okokkal A. helyesen P. G. helyes okokkal KO.

Rationalis: okos W. L. P. KO. észszel bíró G. eszes A.

Ratione constare: jó okokból származni W. L. okból származni P. eszmében foglaltatni G. észben lenni A. meggyőződésben élni KO.

Rationem reddere: okát adni L. A. G. KO. számot adni W. H. L. P. A. G. KO. okát előadni P. számolni A. G. KO.

Ratum esse: megmaradni L. törvényes erőben maradni P. helyesnek lenni A. G. helyen maradni KO.

Ratum habere: jóvá hadni W. H. helyén hadni L. megtartani R. helybenhagyni A. G. KO.

Ratum manere: erősültetvén maradni W. H. erejének lenni L. állandónak lenni P. helyesen történni A. G. helyben maradni KO.

Ratum permanere: erejének lenni W. H. L. foganatosnak lenni P. érvényes maradni A. G. erőben maradni KO.

Realis: állatja szerint való; kiváltképen való W. H. valóságos P. A. KO. valódi P. G. bizonyos nyilvánvaló, minden volta-képen való L. tetteleges A. tényleges KO. **Realiter:** valóságosan L. A. valósággal P. A. G. KO. ugyan valóba H. állatja szerint W. H. minden voltaképen, valódi-lag G.

Reacquisitio: megkeresés W. H. L. visszaszerzés P. KO. szerzés A. G.

Reambulatio: 1. „metarum reambulatio“.

Reatu destineri: büntetéssel lakoltatni L. vétkesnek tartani P. bűnhödni A. büntettetni G. vád alá esni KO.

Reatus: véték W. H. L. KO. tett G.

Rebellio: lázadás P. G. A. KO. engedtlenség W. H.

Recaptivatio: hátravétel; hátrafog-

lalás W. H. visszavétel; derékfoglalás L. visszaszerző idéztetés P. visszafoglalás A. G. KO. visszaszerzés A. G.

Recedere: elmenni W. H. L. eltávozni P. A. G. KO.

(de) Recenti: elsőben L. ujonnan P. G. KO. újdontan A.

Receptio: megváltás G. átváltás A. magához váltás KO.

Recipere: 1. venni W. H. L. P. A. G. KO. megtartani P. megszerezni P. A. váltani KO. — 2. visszavenni L. KO. A. visszanyerni G. visszaszerzeni KO.

Recipiens: vevő W. H. L. zálogba vevő P. A. G. KO. magáhozvevő L. átvévő A. G. KO.

Reciprocus: hajlandó W. reáhajlandó H. kölcsönös P. A. G. viszonyos KO.

Reciproca condensensio: viszontag egymásra szállás W. H. egyikről másikkra szállás L. egyikről a másikkra háramlás P. viszonyos egymásra szállás A. G. viszonyos átszállás KO.

Reclamare: ellenezni; megellenezni L. ellentmondani P. tiltakozni A. G. KO. visszahúzni A. G. kifogást tenni KO. ellene mondani W. H.

Reclamatio: ellenmondás; meghívás W. H. ellenmondás P. L. A. G. KO. ellentmondás P. ellenzés L. felszólalás KO.

Recognitio: menedéklevél W. H. L. nyugtatvány P. megismervény G. megismerés A. elismerőlevél KO.

Recompensa: hátraadás W. H. visszatérítés G. megtérítés A. KO. kárpótlás A. G. KO.

Recompensare: megadni W. H. visszavenni L. megtéríteni P. A. G. kárpótolni KO.

Recta ratio: méltó ok L. józan ész P. helyes elmélet G. józan okosság A. józan megfontolás KO.

Recta generationis linea: igaz nemzetségnek liniája W. igaz nemzetségnek liniája H. nemzetségnek igaz rendi és lineája L. egyenes nemzetségi ágazat P. nemzetségi egyenes ág G. nemzetségi egyenes ágazat A. nemzetség egyenes ága KO.

Recte: igazán W. H. L. P. helyesen P. A. G. KO. méltán L. A. G. tökéletesen P. jogosan KO.

Rectificare: igazítani W. H. L. P. A. G. KO. igazgatni W. H. újítani P. megigazítani W. H. L. igazgató A.

Rectificatio: 1. „metarum rectificatio“.

Rectitudo justitiae: igazság L. P. igazság helyessége G. egyenes igazság A. KO.

Rector: bíró W. H. L. ítélőmester L. igazgató; kormányzó P. A. G. KO.

Rector ecclesiae: egyház bírója W. H. plébánus L. ecclesia kormányzója P. egyházkormányzó G. egyházigazgató A. egyházfő KO.

Rectus : 1. igaz W. L. P. A. G. jó; méltó L. egyenes P. igazságos P. A. KO. valóságos KO. — 2. helyén való G. helyes P. A. G. KO.

Recuperare : 1. visszavenni L. P. hátravenni; hátraadni W. H. visszaszerezni L. P. A. G. KO. visszanyerni A. G. visszakapni KO. visszafoglalni L. — 2. venni W. H. P. A. G. váltani; hozzájutni KO. megtéríteni L. A. G. letenni P. megvenni L.

Recuperatio : 1. megnyerés W. H. L. visszanyerés H. P. A. G. KO. megtérítés A. visszaszerzés P. A. G. KO. megtérítés G. KO. megvétel L. — 2. gondviselés L.

Recuperatio damnorum : károknak visszanyerése H. kárnak megnyerése, kármegvétel W. H. L. kártétel visszaszerzése P. károk megtérítése A. károk megtérítése A. G. KO. kártérítés KO. károk megvétel L.

Recuperatus : megnyert W. H. L. A. KO. visszanyert P. nyert G.

Recurrere : 1. megtekinteni, menni vki eleibe L. tekinteni P. folyamodni P. A. G. fordulni vkihez KO. — 2. menni W. H. fogni vmihez L. általtérni A. térni G. áltérni KO.

Recusare : nem akarni W. H. L. P. A. G. vonakodni A. KO. G. ellenzeni L.

Redactus : szállott W. H. P. A. G. KO. szakadt L. került KO.

Reddere : 1. megfizetni W. H. kifizetni L. P. megadni; fizetni W. H. L. — 2. kiadni A. G. KO. megtéríteni L. visszaadni P. A. G. KO. általadni P. G. visszafizetni A. G. visszatéríteni KO.

Redemptibili lege : váltságnak törvénye szerint W. H. váltságosképen L. kiválthatóképen P. visszaváltható módon A. G. visszaváltás kikötése mellett KO.

Redemptibili modo : megválthatóképen W. H. váltságosképen L. visszaváltható módon P. A. G. KO.

Redemptibilis : váltságos titulussal való W. H. elzálogosított és elkötött; váltságra való L. kiváltható P. visszaváltható A. G. KO. váltságos W. H. L.

Redemptio : megváltás W. H. L. A. G. KO. váltság W. H. L. P. A. G. KO. kiváltás P. L. A. KO. visszaváltás P. A. G. KO.

Redemptio capitis : feje váltsága W. H. L. P. fejeváltság; fejmegváltás A. G. KO.

Redigere in servitutum : szolgálatra adni; szolgálatba ejteni W. H. rabbá tenni L. szolgaságra vetni L. P. KO. szolgaság alá vetni A. G. szolgaságba vetni KO.

Redigi in nihilum : semmivé lenni W. H. fölfordulni és semmivé tétetni L. semmivé tétetni P. A. G. semmivé lenni G. KO.

Redimere : megváltani W. H. L. P. A. G. KO. hozzá váltani L. visszaváltani; magához váltani; kiváltani L. P. A. G. KO. visszavenni G. A. magának megváltani W. H. váltani P. visszaállítani G.

Redundare : 1. következni L. háram-

lani P. A. G. KO. visszaszármazni P. A. visszaszállani G. KO. háruelni G. származni; átszállani KO. szállni valakire W. H. L. megtérni; maradni L. — 2. árszátni G. vezetni A.

Referi : szolgálni vkire L. illetni P. KO. tartozni vkire A. érdekelni G.

Referre : 1. venni vkire W. H. alkalmaztatni P. érteni vkire L. A. G. KO. vinni valamire A. G. foganatosnak tartani KO. alkalmazni A. G. KO. — 2. nézni valamire W. H. megítélni valamiből L. származtatni vmből P. mérni vmi szerint G. mérni valamire A. megbírálni vmire képest KO. — 3. bemondani; megmondani W. H. beszélni, hírt adni benne L. jelentést tenni P. KO. jelenteni A. G.

Reflecti : szállani L. P. A. G. KO.

Reflexibilis connexio : összveszerkesztés W. H. viszontagsággal való tulajdonság L. összveköttetés P. A. G. kölcsönösség KO.

Reformare : megjobbitani W. H. L. P. helyreállítani; megmagyarázni L. helyrehozni P. A. G. KO. megjavítani KO. megigazítani; kiigazítani A. G. KO. felváltani; megújítani P. újítani A. igazítani G. A.

Reformare in melius : jobb módjával igazgatni L. megjobbitani P. megigazgatni; jobbra változtatni A. G. jóvátenni KO.

Refragari : megmásolni W. H. L. visszavonni P. megmásítani A. G. útját állani KO.

Refrenare : megzabolázni L. meggátolni P. fékezni A. G. KO.

Refundere : kifizetni W. H. L. visszatéríteni P. A. G. megtéríteni L. A. G. KO. kiadni KO. megelégtetni L. megváltani P.

Refundere damnum : 1. „damnum refundere“.

Refundere pretium : árt letenni W. H. L. P. árt megtéríteni A. G. KO.

Refusio : kifizetés L. kiadás A. G. KO. letétel W. H. megtérítés L. P. A. G. KO.

Refusio damnum : károknak megfizetése W. H. L. kármegtérítés A. G. KO. kártérítés G. KO. kár visszatérítése P. kár megadása W. H.

Refutatio : megvetés P. A. G. KO.

Regale iudicium : 1. „iudicium regale“.

Regalis mensura : királyi mérték L. P. A. G. KO. királyi sing W. H. L.

Regere : gondot viselni L. kormányozni P. G. igazgatni A. KO.

Regestum : lajstrom W. H. KO. rege-stom L. sorjegyzék A. G.

Regi : engedni L. kormányoztatni P. G. igazgattatni A. uralom alatt állani KO.

Regia celsitudo : királyi felség W. H. A. G. KO. király P.

Regimen : birodalom W. H. L. bírás, gondviselés L. kormány; uralkodás P. A. G. KO. kormányzat G. igazgatás A. KO.

országglás; kormányzás A. G. KO. kormányzó hatalom, ország kormánya P.

Regiminis debitum officium: méltóság W. H. L. tiszt méltóságához illendő gondviselés L. uralkodói méltóság P. uralkodási kellő tiszt A. G. uralkodói tiszt KO.

Regio: tartomány L. P. A. G. KO. ország L. P. vidék A. G. KO. föld P. KO.

Regius: királyi W. H. L. P. A. G. KO.

Regius consensus: 1. „consensus regius“.

Regnare: regnálni W. H. uralkodni L. P. A. G. KO.

Regnicola: országbeli ur W. országbeli W. H. L. hazafi P. országlakó G. országlakos A. KO. hazafiú; alattvaló KO. ország közül való W. H.

Regnum: ország W. H. L. P. A. G. KO. birodalom L. tartomány KO.

Regula: törvény regulája; regula; tanúság L. rendszabás P. szabály A. G. KO.

Regulare: igazgatni L. szabni P. A. G. alkalmazni KO.

Regularis observantia: rendi szabályzat A. rend szabálya G. rendszabály G. KO. szerzetes élet P.

Rehabere: 1. kivenni W. H. kikapni P. A. KO. kapni; megkapni; kinyerni; szerezni A. G. kiadatni P. megvenni W. H. L. KO. venni L. P. megadni L. visszavenni P. A. G. — 2. visszakapni; visszaszerezni A. G. KO. visszanyerni; követelni P. visszavenni P. A. G.

Rejicere: megvetni; leszállítani L. elmozdítani G. visszavetni; elvetni A. G. KO. hátravetni W. H. keleten kívül tenni; megvetni P.

Reincorporare: testesíteni W. visszahozni H. visszakapcsolni P. A. G. visszacsatolni KO.

Relatio: bemondás; mondás W. H. reláció W. H. L. jelentés P. A. G. KO. tudósítás P. A. jelentéstétel KO. megbeszélés; bizonyágtétel; relatoria és levél; válaszl. vallás H. tudósítástevés P.

Relaxare: megengedni W. H. L. elengedni P. A. G. KO.

Relegatus ab humanitate: emberiségtől elszakasztott W. H. számkivetett L. emberiségtől megfosztott P. emberiségből száműzött A. emberiségtől kivetett G. emberiség köréből száműzött KO.

Relicta: özvegy L. P. A. G. KO. meghagyatott feleség; meghagyott feleség; özvegy feleség L. asszony P. G. feleség W. H. L. P. hagyott feleség W. H.

Religio: 1. hit és szerzet W. H. hit L. P. A. G. KO. vallás A. G. KO. hitvallás G. szabályzat KO. — 2. keresztényi tisztesség, isten és lelkiünk ismerete L. tisztelet P. G. isteni tisztelet P. imádás A. vallásos tisztelet KO.

Relinquere: hagyni W. H. P. A. G. hátrahagyni KO.

Remedium adhibere: orvosolni P. KO. orvoslást nyújtani A. orvoslást szerezni G.

Remetiri: mérni L. P. A. G. hátramérni W. visszamérni H. KO.

Remissio: megbocsátás W. H. megérésztés L. visszabocsátás; visszaküldés P. A. G. KO. hátrabocsátás W. H. L.

Remittere: 1. megbocsátani; megérésztetni W. H. L. visszaadni; szolgáltatni G. visszabocsátani H. L. P. A. G. KO. engedni; kieresztetni P. visszaszolgáltatni A. visszaérésztetni A. G. átengedni KO. kibocsátani L. P. — 2. megjelenteni W. H. bizni valakire L. P. átbocsátani A. KO. — 3. hátrabocsátani W. H. visszautasítani P. visszaküldeni P. A. G. KO.

Remotus: távolvaló W. H. távoli G. távol A. távol eső KO.

Remove: elvetni; eltávoztatni W. H. kivetni; elvenni L. elmozdítani P. A. G. KO. félre tenni L. P. A. G. távoltartani KO.

Remuneratio: megjutalmazás P. jutalmazás A. G. KO.

Renovare: megújítani L. P. A. G. KO.

Renunciare: leköszönni A. G. KO. ellene mondani W. H. L. kiszálladni H. kitérni; részt nem kívánni; belehagyni; ártalmannak lenni L. elhagyni P. A. G. felhagyni KO. lemondani P. A. KO.

Renunciatio: ellenemondás W. H. belehagyás L. lemondás P. A. G. KO.

Reobtentus: megnyert W. H. L. P. A. G. visszanyert KO.

Reobtinere: megegyezni W. H. L. A. G. visszanyerni P. KO.

Repellens: hátraűző W. H. igaztételt ellenző L. visszatűző P. A. G. KO.

Repellere: 1. kivenni W. H. L. elszorítani; ellenállni; elkergetni; ellenzéssel eltüntetni; repulsiót tenni L. visszanyomni G. hátraűzni W. H. visszatűzni P. A. G. KO. elűzni KO. — 2. megtorolni G. KO. visszatörölni A. viszonzni P. — 3. ellenzeni L. elvetni P. visszautasítani KO.

Reperire: megtalálni W. H. L. KO. feltalálni P. találni A. G.

Repercutere: viszontag megverni W. H. visszacsapni L. ütést viszonzni P. visszautni A. G. KO.

Repetere: 1. hátra kívánni W. H. hátravenni L. visszakövetelni G. KO. visszakérni A. — 2. megkeresni W. H. keresni L. A. G. KO. kérni P. kívánni A. G. követelni KO. — 3. megmondani L. megismérni P.

Repetitio: megkeresés; hátrakérés W. H. megkérés; visszakérés L. visszakívánás P. A. visszakövetelés G. KO.

Repletura: töltés W. H. L. P. A. G. KO. emelés G. betömés A.

Reponere in potestatem: valaki birtoka alá vetni W. H. valaki hatalmába adni A. G.

Reponi in potestatem: illetni L. KO. valaki hatalmába általmenni P.

Reportare: visszahozni L. P. A. G. elébeterjesztteni KO. írásban hozni L.

Repraesentare: 1. viselni L. P. tartatni vminek W. H. L. P. képviselni A. G. KO. előmutatni W. H. képezni P. G. — 2. jelenteni W. H. tenni P. tárgyzni A. G. terjeszkedni KO.

Repraesentare virtutem: vminek természetét követni; hathatóságát képviselni A. vminek természetét képviselni; érvényét képviselni G. vminek erejét magára ölteni; hatályt képviselni KO. vminek erejét tartani W. H.

Reprimere: elnyomni P. A. G. megelőzni L. megfékezni KO.

Reprobare: 1. megtróni A. G. alkalmatlannak nyilvánítani KO. megvetni L. kárhóztatni; rosszalni A. G. KO. — 2. megjobbítani L. megmásolni P. megmástitani A. G. megváltoztatni KO.

Reprobatio: helyen nem hagyás L. megmásolás P. megmástitás A. G. megváltoztatás KO.

Repugnare: ellenkezni L. P. A. KO. ellenezni G.

Repugnatio: ellenzés W. H. G. ellentartás L. ellenkezés P. A. ellenszegülés KO.

Repulsio: hátraűzés W. H. eltérítés; ellenzés L. visszaverés P. visszaűzés P. A. G. KO. visszatörles A. KO. repulsio W. H. L.

Repulsio secundaria: másod repulsio W. H. L. másodszori visszaverés P. másodszori visszaűzés P. A. G. második visszaűzés; másodízben történt visszaűzés KO.

Repulsio temeraria: vakmerőség hátraűzése W. H. vakmerő viszátkodó ellenzés L. vakmerő visszaűzés P. A. G. KO.

Repulsio violenta: erővel való hátraűzés W. H. erővel való ellenzés, fegyveres kézzel való ellenzés; erőszakkal való ellenzés L. erőszakos visszaűzés P. A. G. KO. erőszakos elűzés P. A. G. erőszakos visszaverés KO. erőhatalommal visszaűzés A. G. erőszakkal való ellenzés L.

Repulsionem faciens: repulsio tevő W. H. visszaűzéssel élt személy P. visszaűztet eszközölő KO.

Reputare: mondani vminek W. H. L. tekinteni vminek P. KO. tekinteni vmi gyanánt A. G. venni vmi gyanánt G. tulajdonítani vminek W. H. bevenni vmi gyanánt L.

Reputare pro lege: törvényért venni W. H. törvény gyanánt megtartatni L. törvénynek tekinteni P. G. KO. törvényt tekinteni A.

Requirere: 1. kívánni L. P. A. G. KO. alkalmatosbna mutatni; magában foglalni L. megkívánni P. A. G. KO. — 2. keresni W. H. L. P. A. G. KO. követelni P. A. G. KO. felszólítani A. G. KO. reákeresni; megtalálni L. megkeresni W. H. L. P. KO. kérni W. H. L. P. A. G. megkérni P. felhívni KO.

Requiri: szükségesnek lenni L. G. KO. kelleni L. KO.

Requisito: 1. kérdés W. H. L. megkérdezés KO. — 2. megkeresés P. A. G. KO. kérdés W. H. P. kívánság L.

Requisitio simplex: barátságos megkérés P. pusztá kérdés A. G. egyszerű megkeresés KO.

Requisitus: megkeresett W. H. L. P. A. G. KO.

Res: 1. marha W. H. L. dolog L. P. A. G. KO. tárgy G. holmi P. — 2. vagyon P. A. G. KO. jószág W. H. L. A. javak P. L. A. KO. jök L. — 3. birodalom L. birtok G.

Res arestata: tartott marha W. H. megtartott marha L. letartóztatott javak P. lefoglalt jószág A. elfoglalt birtok G. lefoglalt javak KO.

Res avitae: őstől maradt marha W. H. őstől maradt jök L. ősi javak P. ősi vagyon A. G. KO.

Res bellica: hadi dolog W. H. L. KO. hadakozás P. A. G.

Res corporalis: test szerint való főhely W. H. főhely L. derék jószág; fő jószág P. derék vagyon A. főbirtok A. földlog KO.

Res cum sponsa datae: hozomány P. **Res immobilis**: indulatlan marha W. H. örökség; ingatlan marha L. ingatlan vagyon P. A. G. KO. ingatlan dolog KO. idulatlan jószág; jószág W. H. L. ingatlan javak P. KO. javak; ingatlan jószág P. ingatlan birtok G.

Res judicata: ítélt dolog W. H. A. G. KO. megítélt sententia L. megítélt dolog P.

Res mobilis: ingó marha; induló jószág W. H. L. ingó jök; ingó-bingó marha; ingó-bingó L. ingó holmi; ingó-bingó javak P. ingó javak; ingó vagyon P. A. G. KO. ingóság KO. ingó tárgy G. ingó dolog A. G. KO. ingó KO.

Res parafernales: 1. „parafernales“.

Res paternae: atya jószága, atyai marha W. H. atya javai L. atyai vagyon A. G. KO. atyai javak L. P. apai vagyon KO.

Res principalis: földolog W. H. L. A. főbb dolog P. G. KO.

Res sacra: papok megyéje L. szent dolog P. A. G. KO.

Res venalis: ingó marha; adó marha W. H. L. könnyen eladható holmi P. KO. eladó dolog A. G. eladó marha L. könnyen eladható jószág P. eladható javak A. KO. eladható vagyonok G.

Rescriptum: fejedelem parancsolatja avagy írása L. királyi parancsolat P. intézmény G. fejedelmi parancs A. rendelet KO.

Reservare: magának hagyni W. illetni L. P. tartani W. H. L. P. A. G. KO. megtartani L. A. G. fentartani A. G. KO. fentartóztatni A. tartóztatni P.

Residentia: lakóhely W. H. L. P. KO. lakhely P. A. G. KO. ház L. lakás P. L.

Residentiam facere: lakni W. H. L. G. lakásának lenni L. P. A. KO. ott lakásának lenni KO. lakozni P.

Residere: lakni W. H. L. P. G. A. KO. megtelepedni A. letelepedni KO. telepedni G.

Residuitas: többi W. H. maradék W. H. L. A. deréksumma; ami megmarad L. a megmaradandó P. megmaradott rész A. maradvány A. G. KO. többlet; megmaradó vagyon G. megmaradó rész; ami felül maradt KO.

Residua jura: maradék jószág W. H. L. több maradék W. maradék H. G. ami megmaradt L. P. A. megmaradott birtokos jus P. megmaradott birtoki jog A. megmaradt birtokjog; ami fennmarad KO.

Resistere: ellene állani W. H. L. P. KO. ellene szegezni magát; nem akarni P. ellenszegülni A. G. KO. ellene szegülni KO. ellenállani G. ellent állani A. KO.

Respicere: nézni W. H. A. G. KO. szakadni L. illetni P. A. G. KO. tartozni valamire P. A. tárgyzni G. valami számába esni KO.

Respondere: 1. felelni W. H. L. P. A. G. KO. feleletet beteljesíteni W. H. felelős lenni A. — 2. megfelelni; reá felelni W. H. L. válaszolni; vitatni G. magát védelmezni P. vitatkozni A. — 3. intézkedni; ügyködni G. perelni W. H. L. A. KO.

Responsio: felelet W. H. L. P. KO. felelés A. G. válaszolás; válasz G. feleletadás KO. feleselés A. szóváltás P. A. G. KO. szó L. KO. nyilatkozat A. KO.

Responsum: felelet L. szóváltás P. KO. válaszolás A. G.

Respublica: község W. H. város; községes birodalom; társaság; haza; ország L. köztársaság P. A. G. KO. köz KO. közjó P. KO. közügy A.

Restatuere: belevinni W. H. kezébe eresztelni L. helyezni G. visszaiktatni A. KO.

Restitutio: másodszor való iktatás L. újonnan való iktatás; ismételt beiktatás P. újonnan iktatás A. új iktatás G. visszaiktatás KO. másodszor való beiktatás W. H. újra iktatás A. G.

Restaurare: 1. visszavenni L. visszaszerezni P. A. G. KO. — 2. megújítani W. H. L. P. A. G. KO. helyére állatni L. helyre hozni L. A. G. KO. kipótolni P.

Restituere: 1. helyére állatni L. helyre állítani P. KO. visszaállítani A. G. hátravenni W. H. — 2. visszaadni L. A. G. visszaszolgáltatni; megfizetni A. G. kiszolgáltatni; visszafizetni KO. megadni W. H. L. kielégíteni; általadni A. G. kiadni A. G. KO. kezébe bocsátani L.

Restitutio: megtérítés L. KO. megadás W. H. L. A. G. kifizetés L. P. A. G. KO. kiadás; kiszolgáltatás KO. visszaszolgáltatás A. megfizetés W. H. L. kielégítés P.

Restringere: kötelezni L. P. A. G. szorítani KO.

Resuscitare: felindítani W. H. megindítani L. újakezdeni P. felélesztetni A. G. feleleveníteni KO.

Retentio: megtartás W. H. L. P. A. G. KO.

Retinere: 1. tartani W. H. A. G. megtartani W. H. L. P. fenntartani KO. — 2. tartóztatni P. A. G. visszatartani; kizárni KO. kikötni A. G.

Retractans: megmásoló P. visszahúzó A. KO. visszahívó G.

Retractare: meghíni W. H. L. visszavonni P. KO. megvonni; hátravonni; megvonszani W. H. megmásítani; visszahúzni; visszavonni A. G. KO. megmásolni; elrontani P. felfordítani; ellene mondani, ujtítani L.

Retractatio: meghívás L. megmásolás P. visszaadás G. visszahúzás A. visszavonás KO.

Retractatio procuratoris: prókátor meghívás L. prókatori szóváltás megmásolása P. ügyvéd visszahúzása A. ügyvéd visszahívása G. ügyvédi szó visszahúzása KO.

Retractatio responsionis procuratoris: prókatori szóváltásoknak megmásolása P. ügyvéd szóváltásának visszahúzása A. ügyvéd szóváltásának visszahívása G. ügyvéd szóváltásának visszavonása KO.

Retrahere se: magát kivonni P. vonakodni A. G. KO.

Reus: 1. bűnös L. P. A. G. KO. alperes W. H. L. P. A. KO. vétkes L. P. A. KO. vádlott; panaszlott A. G. KO. törvénybe fogott L. — 2. méltatlan háborgató L. tettes G. adós P.

Reverentia: becsület L. P. tisztelet A. G. megbecsülés KO.

Reverti: szállni valakire W. L. térni vkire H. háromlani P. visszamenni A. G. visszatérni KO.

Revidere: meglátni W. H. L. megvizsgálni P. A. G. KO. vizsgálni G. átnézni A. felülvizsgálni KO.

Revisio: 1. megvizsgálás, vizsgálat P. A. G. KO. elővetel L. látás W. G. L. — 2. időlátás W. H. L. korítelés; korvizsgálás P.

Revisio maturior: gyorsabban való meglátás W. H. jobban való meglátás W. H. L. bővebb megvizsgálás P. érettebb áttekintés A. KO. érettebb megvizsgálás G. KO.

Reviviscere: megéledni W. H. feléledni P. visszatérni G. megújítani A. föléledni KO.

Revocans: meghívó fél L. megmásoló P. visszahúzó A. G. megmásító KO.

Revocare: meghíni W. H. L. megmásolni, elrontani P. visszahúzni A. G. hatálytalanná tenni; megmásítani; visszavonni KO. megvetni; erőtlenné tenni L. megszűntetni; megsemmisíteni A. G. KO.

Revocare procuratorem: prókátort meghívni W. H. L. prókátort másolni P. ügyvédt visszahúzni A. ügyvédt visszavonni G. ügyvédszót visszahúzni KO.

Revocare responsonem procuratoris: prókátort meghívni L. prókátóri szóváltásokat visszahúzni P. ügyvéd szóváltást visszahúzni A. ügyvéd szóváltást visszahívni G. ügyvéd szóváltást visszavonni KO.

Revocatio: meghívás W. H. L. visszahúzás A. G. megmásítás, visszavonás KO. megmásolás; visszahívás P. visszaadás G.

Revocatio procuratoris: prókátort hívás W. H. prókátort meghívás W. H. L. prókátort munkálódásának megmásolása; prókátóri megmásolás P. ügyvéd visszahúzás A. ügyvéd visszahívása; ügyvédszó visszahívása G. ügyvédszó visszahúzás A. KO. ügyvéd szóváltásának megmásítása; ügyvédszó visszavonása KO.

Revocatio responsionis procuratoris: prókátort hívás W. H. L. ügyvéd szóváltásának megmásítása; ügyvéd szóváltásának visszahúzás KO. ügyvédi szóváltás visszahúzás A. ügyvédi szóváltás visszahívása G.

Revolutio: forgás L. G. KO. leforgás A. G. eltölte vminek; elfolyta vminek P. elforgás P. G. lefolyás A. beforgás W. H.

Rex: király W. H. L. P. A. G. KO.

Rite: 1. törvényszerint H. L. KO. igazán W. H. L. törvényesen P. KO. méltán W. H. L. P. A. KO. igazságosan A. G. joggal, szabályszerűleg KO. — 2. helyesen P. A. G. KO. jó módjával; jó renddel L. bátran; ünnepiesen; rendszeren G. bizvást szerartólag A. valóban A. G.

Rite expendere: jó rendre hozni L. szabadon munkálkodni P. rendszeren elintézni A. G. annak rendje szerint elintézni KO.

Rite succedens: illető örökös A. G. törvényes utód KO.

Roborare: megerősíteni W. H. L. P. A. KO. erősíteni G. felruházni P. erőre emelni KO.

Roborari: 1. állandónak lenni L. törvényes erővel birni P. — 2. megerősödni A. G. KO. erőben maradni KO.

Roboratio: megerősítés W. H. L. P. A. G. KO.

Roboratus: megerősített W. H. L. P. A. G. KO.

Robur firmitatis sortiri: erőben állapodni W. H. ereje lenni; erőben maradni; erejében megtartani L. erőt visszanyerni P. A. G. KO. törvényes erővel birni P. érvényes foganattal birni G. érvényes hatással birni A. erőben fennállani; állandó erővel felruházni KO. érvényességgel birni A. G.

Rota punire: kerékbe töréssel ölni W. keréktöréssel büntetni H. kerékre ítélni

L. kerékbe törni P. KO. kerékre büntetni A. G.

Rubetum: haraszt W. H. L. vesszőshely P. csalit A. bokor G. bokros hely KO.

Ruere: elesni W. H. L. leroskadni P. elbomolni A. megdőlni G. KO. elszakasztatni W. H. elromlani L. összeomlani KO.

Ruminari: rostálni W. H. értekezni, megítélni L. megvizsgálni P. A. G. hányinyvetni A. megrostálni KO. meghányini A. G. meghányinyvetni W. A. KO.

Ruralis: paraszti renden való W. H. falusi L. KO. szántóvető P. földműves, földmívelő A. G.

Rustica manus: paraszt kéz W. H. A. G. KO. paraszt L. P.

Rusticanus: parasztember L. paraszti A. P. paraszt P. A. G. KO.

Rusticitas: parasztság W. H. L. P. A. G. KO. szolgaság P. KO.

Rusticus: paraszt L. P. A. G. KO. nemtelen L. P. nem nemes KO. tulajdon paraszt W. H. pór W. H. L.

S.

Sacellum: szentély G. imahely KO.

Sacerdos: törvény kiszolgáltatója papirend; lelki pásztor L. áldozat tevő isten szolgálja P. pap L. P. A. G. KO.

Sacramenti depositio: hitletétel W. H. L. P. esküvés L. eskületétel G. KO.

Sacramento submittere: esküvésre hagyni W. H. hitre hagyni és kötni L. hitletétel által végezni P. eskü alá bocsátani A. G. KO.

Saramentum praestare: megesküdni L. KO. hitet letenni L. P. A. G. esküt letenni A. G. hitet tenni P. KO.

Sacrum: szent dolog P. A. KO. szentség G.

Saecularis: paraszti; paraszt W. H. közönséges H. külső; külső renden való; nem egyházi L. világi P. A. G. KO.

Saevire: kegyetlenkedni W. H. L. P. A. G. dühöngeni KO.

Sagena: varsa; vész W. H. L. P. A. G. KO.

Salus: 1. üdvösség W. H. L. P. A. KO. üdvösséges dolgok H. üdvösséges tudomány; megmaradás L. előmenetel; lélek üdvösség P. üdv. A. G. jólét G. haszon G. KO. — 2. szabadulás W. H. L. P. menekvés A. KO. menekülés G.

Salvare caput: fejét menteni L. fejét megmenteni P. A. G. KO.

Salvare se: magát megmenteni W. H. magát megszabadítani L. feloldoztatni P. megszabadulni A. G. KO.

Salvo jure: fent maradván a jus P. fent maradván a jog A. G. épségben maradván a jog KO.

Salvo jure alieno: más embernek törvénye szabadsága épen megmaradván W. H. más embernek igazsága helyen maradván L. más jussának fenmaradásával; más jussának megsértése nélkül; másnak jussa fennhagyattatván P. más joga fenmaradván; más jogának épentartásával A. más joga épségben maradván G. más jogának épségben tartásával G. K. O. mások jogának sérelme nélkül KO.

Salvo jure confirmationis: épen megmaradván a confirmatio W. H.

Salvus conductus: gilit W. gelét levél H. utilevél L. menedéklevél; óltalom levél P. szabad menedék A. G. szabad menedék levél KO.

Sanae mentis: egész elméjű W. H. eszes W. H. L. tiszta eszüi; teljes eszüi L. helyes eszüi; helyes elméjű P. ép elméjű A. G. KO. józan elméjű A. G. épeszüi KO.

Sancire: végeztetni W. végezni H. L. A. KO. parancsolni L. rendszabást megállapítani P. rendelni P. A. G. KO. határozni A. G. szentesíteni G. elhatározni KO.

Sanctio: szerzés; megerősített szerzés W. H. végezés H. L. P. A. G. KO. articulus L. állapítvány P. törvény P. A. G. KO. szentesítés G.

Sanguine alienus: vérrel idegen W. H. nem vér szerint való L. vérségen kívül való P. vérségen kívüli G. vérségtől idegen A. KO.

Sanguinis effusio: 1. vérnek kiontása W. H. vérhullása; vér W. H. L. véres verejték L. megölettetés P. vérontás P. A. G. KO. vér ontása A. G. KO. véromlás A. KO. — 2. vitézség P.

Sanguinis propagatio: vérnek származása W. H. vérnek kinyújtása H. fiakkal egyvértag; vér szerint való atyafiság; vér L. vérségi összeköttetés P. vérség; vérségi származás P. A. G. KO. vérség tovább származása A. G. nemzetségi átszármazás G. vérség továbbterjedése KO.

Sanguinis propago: vérnek származása W. H. vér szerint való atyafiság L. vérségi származás P. A. G. KO.

Sangvis: vér P. A. G. KO.

Satis dare: megtéríteni A. G. KO.

Satis facere: eleget tenni W. H. P. A. G. KO. letenni; megelégtíteni; kárt megfizetni L. visszafizetni P. kielégíteni P. KO.

Satisfactio: elégtétel W. H. L. P. A. G. KO. megelégtetés L. elégtételadás KO.

Satisfactionem administrare: elégtételt szolgáltatni W. H. P. G. KO. megelégtíteni L. elégtételt adni A.

Satisfactionem impendere: megfizetni W. H. elégtételt tenni W. H. L. megadni; megelégtíteni L. kifizetni W. H. L. P. kiptóltni P. eleget tenni P. A. G. KO. kielégíteni; elégtételt szolgáltatni A. G. KO. elégtételt adni A. G.

Scandalisari: botránkozásba esni L. megbotránkozni P. A. G. KO.

Scandalum: botránkozás W. H. L. botránkoztatás P. botrány A. G. KO.

Sceleratus: gonosz W. P. A. G. KO. gonosztevő L. A. KO. lator P. L. bűnös P. vétkes G. istentelen A. G. KO.

Sceleratus conscius: gonosz W. H. gonosz cselekvő L. vétkes P. magát bűnösnek érző A. cselekvényben részes G. magát hibásnak érző KO.

Seelus: gonoszság L. A. G. KO. vétek P.

Schisma: tudomány L. szakadás P. A. G. KO.

Scienter: tudván W. H. L. tudva P. A. G. KO.

Scientia: lelkiismeret W. H. L. értelem és tudás L. tudomány W. H. L. P. A. G. KO. tudás L. P. G. KO. eszmét P. tudomás A. G.

Scindere: elhasajtani W. elhasítani H. elszakasztani L. P. elvágni A. G. elszakítani KO.

Scitus: látás L. maga tudománya P. tudomás A. G. KO.

Scriba: íródeák W. H. L. P. KO. scriba W. H. írnok A. G.

Scriptus: a mi írásban van L. A. írásban költ; írva van L. írott L. P. A. a mi írva van P. G. irt A. G. leírt A. írásban foglalt G. KO. feljegyzett KO.

Secta damnata: kárhozott secta W. pogányság H. L. kárhozottott vallás P. kárhozottott felekezet A. kárhozatos felekezet G. kárhozottott hitvallás KO.

Secundarius: második L. utóbbi P. szerzett A. G. későbbben keletkezett KO.

Securitatem acceptare: szabadságot venni W. H. kiszabadulni L. szabadságban helyeztetődni P. szabadságot nyerni A. G. szabadságot visszanyerni KO.

Sedes: törvény W. H. székszíne L. törvényszék P. A. G. KO.

Sedes apostolica: római szentszék I. apostoli szentszék P. G. KO.

Sedes comitatus: vármegye törvényszéke P. megyei törvényszék A. G. vármegyei törvényszék KO.

Sedes judiciaria: szék W. H. L. törvényszék P. A. G. KO.

Sedes judiciaria comitatus: vármegye széke W. H. L. vármegye; megyeszéke L. vármegye törvényszéke P. A. KO. megyei törvényszék; megye törvényszéke A. G. KO.

Sedes judiciaria comitum parochialium: espán széke W. hispán széke H. vármegyeszék W. H. L. főispányok törvényszéke; főispányi szék P. megyeispán törvényszéke; vármegyének törvényszéke A. megyei ispáni törvényszék; megye törvényszéke G. vármegyei ispán törvényszéke; vármegyei ispánok széke KO.

Sedes judiciaria curiae regiae: király udvarának törvényszéke W. H. király udvara és törvényszéke L. királyi curia

törvényszéke P. királyi törvényszék A. G. királyi curia bírói széke KO.

Sedes judiciaria regia majestatis: királyi szék W. H. L. királyi törvényszék P. királyi felség törvényszéke A. G. KO. királyi felség ítélőszéke KO.

Sedes magistratavernicorum regium: királyi tárnokmestere széke W. H. L. tárnok mester széke P. királyi tárnok széke A. G. KO.

Sedes spiritualis: egyházi szék W. H. vikárius széke W. H. papi szék A. szentszék L. A. G. KO.

Seditio: hasonlós W. H. pártolás L. pártütés P. A. G. KO.

Seducere: megcsalni; elhíttetni W. H. L. ráhajtani; elhajítani L. elámitani P. elcsábitani P. A. G. rászedni A. G. tévutra vezetni; félre vezetni; megkerülni KO.

Seges: vetés W. H. L. P. A. G. KO. élet P.

Segregare: 1. kiválasztani W. H. elválasztani W. H. P. A. G. megválasztani; elhasítani L. osztani W. H. L. elosztani P. megkülönböztetni P. A. KO. különböztetni; elkülöníteni G. különíteni A. KO. elszakítani; kiszakítani KO. — 2. külön rekeszteni L. kirekeszteni A. G. kitiltani KO.

Segregari: elszakadni L.

Semen: mag W. H. L. P. A. G. KO. emberi mag P.

Semen masculinum deficit: fiúag magva szakad W. H. férfiú ág elfogy L. férjfiú magzat nélkül marad P. fiu mag szakad A. fiórökösök megszakadnak G. magva szakad KO.

Semine deficiens: magva szakadt W. H. L. P. A. G. KO. magtalanul meghaló L. magnélkül kihalt P. kihalt; magszakadt G.

Semine destitutus: magva szakadt W. H. L. P. KO. magnélkül kimult A. G.

Senium: venség W. H. L. P. öregség P. A. G. KO.

Sententia: 1. sententia W. H. L. értelem L. P. A. G. bírói értelem; ítélletétel; bírói ítélet P. ítélet P. A. G. KO. — 2. akarat L. P. G. vélemény P. A. G. KO. vélekedés P. G. KO. egyetértés KO.

Sententia calumniam denotans: patvart jegyző sententia W. H. L. perpatvarkodást jegyző ítélet P. patvarkodást jelentő ítélet A. G. KO.

Sententia capitalis: 1. „capitalis“ alatt.

Sententia definitiva: sententia; elvégzett sententia W. H. végső sententia; utolsó sententia: végső törvény; derék törvény L. végítélet L. G. végső ítélet P. A. eldöntő ítélet A. G. ügydöntő ítélet G. döntő ítélet G. KO. perdöntő ítélet KO.

Sententia emendae capitis: fejeváltságos sententia W. L. feje váltsága szerint való sententia W. H. L. főváltságos ítélet H. főváltság L. fejeváltságbeli ítélet P. fejeváltsági büntetés P. A. fejeváltság ítélete A. KO. fejeváltsági ítélet A. G. KO.

Sententia emendae lingvae: nyelvváltság W. H. L. KO. nyelvváltság büntetése P. nyelvváltsági ítélet A. G.

Sententia emendam capitis tangens: feje váltságát illető sententia W. H. főváltságot illető sententia L. fejeváltságbeli ítélet P. fejeváltságot illető ítélet A. G. KO.

Sententia emendam capitis concernens: váltó sententia W. H. fejeváltságbeli ítélet P. fejeváltságot illető ítélet A. fejeváltságot tárgyzó ítélet G. feje díját illető ítélet KO.

Sententia emendam linguae denotans: nyelvek váltságát jegyző sententia W. H. L. nyelvek váltságát jegyző ítélet P. nyelve váltságát jelentő ítélet A. G. KO.

Sententia ferenda: jövőendő sententia W. H. hozni szokott sententia L. hozandó ítélet P. A. G. KO.

Sententia finalis: utolsó sententia W. H. L. végső ítélet P. A. G. végítélet G. végleges ítélet KO.

Sententia interlocutoria: közbenjáró sententia W. H. közönsleg mondott sententia; közbevaló törvény L. interlocutoria P. közbenjáró ítélet P. A. G. KO. közbenjáró bírói határozat A. G. KO.

Sententia intermediaria: közbenjáró sententia; közönsleg mondott sententia L. közbenjáró ítélet P. közbejáró ítélet A. közbeeső ítélet G. perközben hozott ítélet KO.

Sententia lata: lött sententia; kiadott sententia W. H. kimondott törvény; kimondott sententia L. ítélet P. hozott ítélet A. G. KO.

Sententia minor: kisebb sententia W. H. L. kisebb ítélet P. A. G. KO.

Sententia notam infidelitatis repraesentans: hitlenség nótáját hozó sententia W. H. L. hitlenség vétkeket tárgyzó ítélet P. hitlenségi vétkeket tárgyzó ítélet A. KO. hitlenségi bünt tárgyzó ítélet.

Sententia per judicem lata bíró sententiája W. H. bírói törvénye L. bírói ítélet P. KO. bíró hozta ítélet A. bíró által hozott ítélet G.

Sententia per non venientiam: per non venit sententia W. H. alperes nem jötté miatt való sententia L. ítélet meg nem jelenés miatt P. G. meg nem jelenés ítélet A. ítélet meg nem jelenés okán KO.

Sententia pronunciata: kimondott sententia W. H. L. P. kimondott ítélet A. G. kihirdetett ítélet KO.

Sententia simplex: tiszta sententia W. H. L. együgyű ítélet P. A. G. KO.

Sententiam emendae capitis proferre: feje váltságán marasztalni L. fejeváltságát illető hozni P. fejeváltsági ítéletet hozni A. G. fejeváltság ítéletét hozni KO.

Sententiam decernere: törvényt tenni L. ítéletet hozni P. A. G. ítéletet meghozni KO.

Sententiam definitivam habere: végső sententiájának lenni W. H. végső sentenciát várni L. végső ítéletet várni P. végső ítéletet kapni A. végső ítéletet nyerni G. perdöntő ítéletet kapni KO.

Sententiam edicere: törvényt mondani L. ítéletet hozni P. ítéletet kimondani A. G. KO.

Sententiam ferre: sentenciát adni és hozni W. H. sentenciát kimondani W. H. L. törvényt tenni L. ítéletet hozni P. A. G. KO.

Sententiam proferre: sentenciát mondani L. megítélni P. ítéletet hozni P. A. G. KO. ítéletet mondani A. KO.

Sententiam pronunciare: sentenciát mondani W. H. L. ítéletet hozni P. ítéletet kimondani A. G. ítéletet mondani L. A. KO. ítéletet hirdetni G. ítéletet kihirdetni KO.

Sententiam reddere: meg-sententiázni L. ítéletet hozni P. elítélni A. ítéletet tenni G. ítéletet mondani KO.

Sententiare: sententiázni W. H. L. sentenciát mondani valaki fejére L. valaki ellen kedvezetlen ítéletet hozni P. megítélni P. A. G. ítéletet hozni valaki ellen; elítélni A. G. KO.

Sententiari: pert elveszteni W. H. L.

Sententiatio: sentenciázás W. H. L. sentenciáztatás L. megítéltetés P. elítéltetés A. G. elítélés KO.

Sententiatus: meg-sententiázott W. H. L. megítéltetett P. marasztalt A. elítélt A. G. KO.

Sententialiter: ítélet által P. ítéletileg A. G. KO.

Seorsum: egyenként W. H. ő maga végezéséből H. ő magától L. egyrésze; különösen P. külön A. G. külön-külön L. P. KO.

Separare: elválogtatni W. elválasztani L. A. G. megkülönböztetni P. elkülöníteni KO.

Separatio: különözés L. különválasztás P. elkülönzés G. elkülönítés A. KO.

Separatus: külön elválasztva; kiváltképpen való W. H. osztván W. osztott H. külön való L. tulajdon P. külön L. A. G. KO.

Sepultura: 1. temetőhely W. H. L. P. G. KO. kriptá P. temetkezőhely KO. — 2. eltakarás W. H. L. eltemetés; temetés W. H. L. P. W. H. L. A. G. KO. temetkezés A. temető A. G. eltakarítás KO.

Sequela: követés W. H. háramlás P. eredmény A. következő G. KO.

Sequens: következő A. G. KO.

Sequestrare: 1. elszakasztani W. H. L. P. A. kiválasztani; eltulajdonítani L. szakítani; különszakasztani A. hasítani; kihalítani G. elkülöníteni A. G. KO. elszakítani G. KO. kihalítani; szétszakítani; külön szakítani KO. — 2. osztani W. H. P. A. G. KO. tudni valamire L. felosztani L. P.

Sequestrare et eximere: kivenni W. H. P.

Sequestratio: elszakasztás L. elszakítás A. G. KO.

Sequi: 1. következni W. H. L. P. A. G. KO. kijöni; köteletségének lenni L. helyének lenni P. származni A. G. érnei valakit KO. — 2. követni W. H. L. P. A. G. KO. illetni W. H. L. P. A. G. KO. cselekedni L. tartani P. érdekelni G.

Serenissimus: kegyelmes L. felséges L. G. fenséges A. G. KO.

Seriem accipere: hallani W. H. L. P. valaminek sorát hallani A. G. valaminek lefolyását hallani KO.

Series: 1. eljárásnak rendi W. H. rend W. H. L. P. A. G. KO. folyás W. H. L. mód L. sor P. A. G. KO. volta valaminek; állapot G. — 2. leírás; foglalat P. szakasz; tartalom A. G. soros előadás A. rendes előadás G. felsorolás KO.

Series emptionis: vétel sora A. G. vásárlévl KO.

Series fassionis: valláslévl W. H. vallástétell lévl L. bevalló lévl P. bevallás sora A. felvállás sora G. bevalló lévl KO.

Series reportata: valaminek írásban behozott létele; levélbeli jegyzés előadása a törvényben L. tudósítás foglalatja P. tudósítás P. A. adott tudósítás; tudósítvány A. bejelentett sor A. G. jelentés; adott jelentés G. tett jelentés; tett jelentés rende KO.

Serpere: nyúlani A. G. KO.

Servare: megtartani W. H. L. P. A. G. KO. tartani L. megadni A. G. bevenni P. fentartani P. A. G. követni P. G. KO. megoltalmazni; fennállani; megérdemelni KO.

Serviens: szolgáló ember L. szolgáló rend W. H. L. serviens P. vitézlő szolgál A. KO. szolgálattevő G. vitézlő KO.

Servire: szolgálni W. H. L. P. A. G. KO.

Servitorium declaratio: hűséges szolgálat kinyilatkoztatása P. szolgálatok ki-jejezése G. ok kitétel A. szolgálatok felsorolása KO.

Servitorium exhibitio: szolgálat W. H. L. G. hű szolgálat L. hűséges szolgálat P. szolgálat tétel A. szolgálat teljesítés A. G. teljesített szolgálat KO.

Servitium: szolgálat W. H. L. P. A. G. KO. hű szolgálat L. jószág L. A. G. hűséges szolgálat; birtok P.

Servitium rei publicae: községi szolgálatja W. H. közönységes szolgálat L. köztársaság dolgában foglalatoskodás P. köztársaság szolgálata A. G. közszolgálat KO.

Servitus: szolgálat W. H. L. G. rabság L. szolgaság L. P. A. G. KO.

Servitus conditionaria: okkal való szolgálat W. H. szolgálat L. szolgaság P. föltételes szolgaság A. G. jobbági szolgálat KO.

Servus: jobbágy-ság L. szolgaság L. P. szolga L. P. A. G. KO. rabszolga KO.

Sessio: jobbágyülés; hely W. H. L. ház-hely P. telek A. G. KO.

Sessio iobagionalis: jobbágy ülés; jobbágy hely W. H. L. jobbágyos hely; ház-

jobbágy L. jobbágyi házhely P. jobbágy házhely P. A. G. jobbágytelek P. A. G. KO.

Sessio iobbagionalis populosa: jobbágy ülés kiben ember lakik; ház jobbágy W. H. L. jobbághely, melyen laknak L. jobbágy; népes jobbágyi házhely P. népes jobbágy telek A. G. KO.

Sessio nobilitaris populosa: nemes ülés, kiben ember lakik W. H. L. nemesi házhely P. népes nemes telek A. G. népes nemesi telek KO.

Sessionum extra ordinem: falu szerin kívül W. H. L. ház helyek rendin kívül P. telkek során kívül A. G. KO.

Sessionum in ordine: falu szeriben W. H. L. ház helyek rendiben P. telkek sorában A. G. KO.

Sexus: ág W. H. L. P. A. G. KO.

Sexus dignior: főbb nem A. G. méltóbb nem KO.

Sexus femineus: leányág W. H. L. P. A. G. KO. leány ág L. nőág A. G. KO.

Sexus masculinus: férfiú magzat W. fiúág W. H. férfiú ág L. férfui ág L. A. férfi ág P. fiág A. G. KO.

Sexus virilis: fiú ág W. H. L. férfiú ág L. férfi ág; férfi magzat P. fiág A. G. KO.

Sigillatio: pecsételés W. H. L. P. A. G. lepecsételés A. megpecsételés P. KO.

Sigilli appensio: pecsét reá függesztése L. A. KO. pecsét felfüggesztése P. pecsét függesztése G.

Sigilli circumferentia: pecsét kerekése W. H. L. pecsét körülete W. H. L. A. G. KO. pecsét kerületje K. pecsét körülete P. A. G.

Sigilli impressio: pecsét rá nyomás W. H. L. pecsétnek felütése P. pecsét nyomás A. G. KO.

Sigilli superscriptio: pecsét felső írása W. H. L. pecsét aláírása P. pecsét fölírása A. KO. pecsét felírása G.

Sigillum: pecsét W. H. L. P. A. G. KO.

Sigillum annulare: pecsétes gyűrű L. gyűrűs pecsét P. KO. gyűrű pecsét A. G.

Sigillum duplex: kettős pecsét L. P. A. G. KO.

Sigillum major: örbög pecsét L. nagyobb pecsét P. A. G. KO.

Sigillum minus: kisebb pecsét L. P. A. G. KO.

Sigillum secretum: titkos pecsét L. P. A. G. KO.

Significatio: jelentés W. A. KO. jegyzés H. értelem L. P. A. kifejezés G. megjelölés KO.

Signum: jel W. H. L. P. A. G. KO. jelenség L. jegy P. jelvény KO.

Silentio praeterire: vesztegléssel hátra hagyni W. H. semmit nem szólni L. elhallgatni L. G. hallgatással elmellőzni P. A. hallgatag mellőzni G. mellőzni KO.

Silentio praetermittere: vesztegléssel elmulasztani W. H. hallgatás által elmel-

lőzni P. hallgatással mellőzni A. KO. hallgatag mellőzni G.

Silentio taciturnitatis: hallgatás veszteglésével W. H. alattomban L. alattomos hallgatással A. alattomos csendben G. titkos hallgatás KO.

Silentium: veszteglés; vesztegség W. H. csendesség P. hallgatás P. A. G. KO. csend G.

Silentium perpetuum imponere: örökkévaló vesztegséget vetni valakinek W. H. pert örökké belevezetni L. örökhallgatást parancsolni P. örökhallgatásra itelni A. G. örökös hallgatás alá vetni KO.

Silva: erdő W. H. L. P. A. G. KO.

Silva communis: közerdeő W. H. L. A. G. közös erdő P. közönséges erdő KO.

Silva permissionalis: szabad erdő L. P. A. G. eresztvény erdő KO.

Silva permissoria: közeresztvény W. H. eresztvény L. KO. szabad erdő P. A. G.

Silva prohibita: tilalmas erdő W. H. L. G. KO. megtiltott erdő P. tilos erdő A.

Silvam succidere: erdőt elválni W. H. erdőt vágni L. A. G. KO. erdőt kivágni P.

Silvarum succisio: erdőlevágás W. H. erdők kivágása P. erdővágás A. G. KO.

Simplex: 1. tiszta W. H. L. közönséges P. egyszerű P. G. pusztá P. A. G. KO. — 2. igaz ok nélkül való W. H. ok nélkül való W. H. KO. mód nélkül való L. minden ok nélkül való P. helyes ok nélkül való P. KO. ok nélküli A. helyes ok nélküli A. G.

Simpliciter: 1. csak egyedül W. H. szárazon H. csak; csak ő magától; épen; mindjárt; teljességgel L. egyedül P. egyenesen A. KO. csupán G. egymagában KO. ok nélkül; könnyen W. H. mód nélkül L. minden ok nélkül P. helyes ok nélkül A. G. igaz ok nélkül KO. — 3. terh nélkül W. H. semmi nélkül W. H. L. csak úgy fizetés nélkül; szabadon; egyáltalában P. feltétlenül A. fenntartás nélkül KO. — 4. őszinte W. H. őszintén L. egyszerűen P. A. G. KO.

Simulare: tettetni W. H. ezerében mondani L. színleni P. A. G. KO.

Simulate: tettetendő csalárdsággal W. H. valami szín alatt L. színletten; színlettképen A. álnokszin alatt P. színelve G. KO. színleléssel KO.

Singillatim: külön-külön L. KO. egyenként A. egyenként G.

Singularis: magának való W. H. csakugyan közönséggel való W. H. L. ki-ki; egy személy; egyedül való L. egyes személy P. magános A. egyes ember; egyes A. G. KO. saját A. KO. magán; kiváló G. magára maradt KO.

Sinister: bal W. H. L. P. A. G. KO. szín alatt való L.

Sinistre: méltatlan; nem hűven L. alattomosan; hamisan P. balúl A. G. rosszúl; gonoszúl KO. — 2. jogtalanul A. G. KO.

Sinistre factum: balogra lött W. törvény és igazság ellen lött H. hamis úton-módon

történt P. álnokul történt A. balul történt G. igaztalan KO.

Sistere: előállítani W. H. L. vinni valaki eleibe L. KO. előrendelni A. állítani valaki eleibe A. G. KO. berendelni G. törvény elé vinni KO.

Situs: hely W. H. L. hollét P. fekvés A. G. KO.

Soboles: gyermekek W. H. P. A. G. KO. magzat L.

Socius: társ W. H. P. L. A. G. KO.

Solennitas: jelesség P. mód A. G. szer-tartás KO.

Solium: királyi szék P. A. G. KO.

Sollicitudo: szorgalmatosság W. H. L. gondoskodás P. A. G. szorgalom A. G. gond; szorgalmatoskodás KO.

Solutio: pénz W. H. fizetés W. H. L. P. A. G. KO. kifizetés L. P. A. megfizetés L. kielégítés P. kiadás L. P. A. KO. lefizetés A. G. KO.

Solutio iudiciorum: bírságok megfizetése; törvényből kiment bírságok megfizetése L. bírságok kielégítése P. bírságok fizetése L. P. KO. törvénytételek fizetése A. törvénykezési fizetés G.

Solutio onerum fiscalium: ítéletnek az az bírságoknak fizetése W. H. szék színén való maradtás L. bírói terhek fizetése P. A. G. törvénykezési terhek KO.

Solutio pecuniaria: pénz W. H. pénzbelifizetés L. A. G. pénzfizetés P. KO.

Solutio pecuniaria refundere: pénzzel kifizetni W. L. pénzzel kifizetni H. pénzzel visszatéríteni P. megtéríteni A. G. pénzzel kiadni KO.

Solvere: megfizetni H. fizetni W. L. P. A. G. KO. kiadni; leszállítani L. adni P. A.

Sopire: 1. eligazítani L. P. elintézni A. KO. intézni G. — 2. elnyomni L. megszüntetni A. G. elenyésztetni KO.

Soror: hug; leány W. H. L. néne huga H. néne H. L. vér szerint való leány L. leánytestvér; leány atyai P. nővér A. G. KO. nőtestvér G.

Soror prodita: eltagadott nővér A. tagadott nőtestvér G. megtagadott nővér KO.

Sortiri: valamijének lenni L. KO. nyerni P. A. G.

Specialis: főképen való W. H. kiváltképen való W. H. L. személye szerint való; nyilvánban való; nevezetes; személyre nézve nevezetes L. bizonyos; egyenként való; magános P. sajátági A. különös P. A. G. KO. külön A. KO. tulajdonképen való KO.

Specialiter: személy szerint W. H. saját L. különösen P. A. G. KO.

Species: értelem; species W. H. rész szerint való dolog H. ág és rész; mód L. rész P. nem W. H. P. A. G. KO. faj P. A. G. KO.

Specificare: megjelenteni; megnevezni W. H. L. megspecifikálni W. H. nevezetképen megjelenteni; beírni L. kifejezni L. P. említeni; kijegyezni; feljegyezni P. kitenni P.

KO. foglalni A. G. kijelölni; részletesen előadni; különösen kitenni A. G. KO. megjelölni KO.

Specificare: személy szerint W. H. minden korban; nevezetesen L. névszerént P. egyenként P. A. külön P. G. KO. részletesen A. különösen A. G. részszerént G. külön-külön; tételenként KO.

Spectare: nézni és ahoz illendő lenni; nézni W. H. valamihez való lenni L. illetni L. P. A. G. KO. tartozni P. A. KO. tárgyzni G. czélozni KO.

Spiritualis: egyházi W. H. L. P. A. G. KO. lelki L. P. A. G. KO.

Spiritualis adoptio fraternalis: atyafiúvá fogadás L. atyafiság örökbe-fogadás P. egyháziilag testvérré fogadás A. lelki testvérkép fogadás G. lelki testvérré fogadás KO.

Spoliare: megfosztani W. H. P. A. G. KO. megkárosítani; háborgatni L. fosztogatni A. kirabolni A. G. KO.

Spoliator: fosztó W. H. kóborló H. megfosztó W. H. L. P. dúló-fosztó L. zsákmányozó-fosztogató P. A. G. KO. rabló A. G. erőszaktevő G. kiraboló A. G. dúló KO.

Spoliatus: jószágtól megfosztatott W. H. L. jószágból erőszakkal kivettettet; megfosztatott P. megfosztott A. G. kiforgatott birtoktól megfosztott KO.

Sponsa: menyasszony W. mátká W. H. menyasszony H. L. A. G. KO. nő P.

Sponsus: vőlegén W. vőlegény H. L. A. G. KO. vő P.

Spontaneus: szabad akarat szerint való L. önként való P. önkéntes A. G. KO.

Sponte: szabad akarat szerint; szabad akaratból W. H. L. jóakarattal szerint L. készakarva P. önkényt P. A. G. KO.

Stabilire: 1. megerősíteni W. H. L. P. A. G. helyre állapítani; erőben hagyni L. megállapítani P. A. G. KO. állandósítani G. KO. állandóvá tenni KO. — 2. végzést tenni L. rendeltet tenni P. rendeletet hozni A. szabályt hozni G. rendelkezni KO.

Stare in persona alicujus: valakinek képiben állni W. H. A. G. valaki képét és személyét viselni L. valaki személyét viselni P. valaki személyét helyettesíteni KO.

Statuere: 1. megerősíteni W. H. végzést tenni L. szerezni W. H. L. szabni L. P. végezni L. P. G. rendelni L. P. A. G. KO. alapítani G. tiltani P. határozni; megállapítani A. G. KO. statutumot alkotni KO. — 2. akarni L. jónak látni P. eltökélni A. szándékának lenni A. G. KO. elhatározni G. KO. — 3. beiktatni W. H. L. beiktatni P. iktatni A. G. KO. — 4. király udvarába iktatni W. H. előállítani W. H. L. törvényre előállítani; törvényre előhozatni L. vinni valaki eleibe L. KO. törvénybe állítani P. törvénybe állítani P. G. kiállítani; valaki eleibe állítani; törvény eleibe állítani A. G. törvény eleibe állítani G. KO. törvény elé állítani; előállítani; szolgálatni KO.

Statuere et sancire: rendelni L. P. végezni P.

Statuere in praesentiam iudicis: bíró eleibe iktatni W. H. bíró eleiben törvényre elővinni L. bíró eleibe törvénybe állítani P. bíró színe eleibe vinni A. G. KO.

Statuere pro se: belemenni és magának iktatni W. H. magát bele iktatni L. P. birtokba venni A. G. maga számára iktatni KO.

Status: 1. állapot W. H. L. P. A. G. KO. kar és állapot P. állomány G. — 2. miben lét A. rend A. G. KO. helyzet G. állás KO.

Status in commissus: kit iktatni hagytak W. H. kit előállítani hagytak volt L. törvénybe állítani rendelt P. törvény elébe állítani rendelt A. G. törvény elé rendelt KO.

Status conditionis dignitatisque et praeeminentiae: rendbeli W. H. rendbeli és méltóságbeli L. állapotba s méltóságba levő P.

(juxta) Status et honoris contentia: tisztesség rende szerint W. H. tisztességes értékhez képest L. tisztességes állapot és érték szerint P. állapothoz és tisztességhez illően A. KO. állapothoz és tisztességhez mérve G.

Status publicus: község állapotja W. állapot W. H. jó állapot; közönséges állapot; ország közönséges állapotja L. közönséges békességes jó szertartás H. közállapot P. KO. közállodalom A. közállomány A. G. közállam G. alkotmány; közhatalom KO.

Status successionalis: következőző állapot W. örökség bírájának állapotja H. jóságban lehetősé módja L. örökösödés állapota P. A. G. öröklési állapot KO.

Statutio: 1. iktatás W. H. L. P. A. G. KO. beiktatás P. A. jóságba iktató idézetes P. iktatás G. — 2. előállítás W. H. L. székszinére való előállítás; törvény eleiben állatás L. törvénybe állatás P. törvény elébe állítatás A. törvény elé állítás A. G. KO. előállítás A. G.

Statutio primaria: főképen való statutio W. H. első iktatás L. KO. első beiktatás P. főiktatás A. G.

Statutione fundare: beiktatni L. iktatással megállapítani A. G. iktatással elhelyeztetni KO.

Statutionem peragere: iktatást eljáratni W. H. magát beiktatni L. beiktatást véghez vinni P. iktatást fogantatosítani A. KO. iktatást végrehajtani G.

Statutum: szerzés W. H. L. országvégzése L. végzés L. P. törvény; állapított törvény; alapítvány; helybeli törvény P. határozat A. G. KO. szabály G. megállapodás; statutum KO.

Statutum civile: ország és polgári végzés L. állapított polgári törvény P. polgári határozat A. polgári szabály A. G. polgári statutum KO.

Statutum generale: közönséges szerzés W. H. L. közönséges határozat A. KO. közrendelet G.

Statutus: végeztetett L. meghatározott L. KO. megállapított A.

Stigma sigilli igniti imprimere: tűzes pecsétet nyomni valamibe W. H. tűzes pecsétnyomót nyomni valamire P. tűzes pecsét bélyegét nyomni valamire A. G. KO.

Stigma sigilli inurere: pecsétet sütni valamibe L. pecsétnyomót sütni valamibe P. pecsét bélyegét sütni valamire A. G. KO.

Stipendiarius: zsoldos W. H. L. G. A. KO. fogadott P.

Stipendiorum modus: hópénz kiszolgáltatása L. zsold-kiadás P. zsoldok szervezete G. zsoldok módja A. zsold-fizetés módja KO.

Stipendium: hópénz L. zsold P. A. G. KO.

Stipes: törzsök W. H. P. A. KO. fő L. eredet P. G. törzs A. G. KO.

Stips: gyökér W. H. törzsök A. G. KO.

Strages: veszedelem W. H. veszedelem s vérontás P. kegyetlenkedés P. vérontás A. G. KO.

Streptus juris: törvin W. törvény H. törvénykezés L. törvény utja P. pervita A. per G. perlekedés KO.

Studiosae: tudván W. H. szántsándékkal W. H. L. A. szánsándékkal L. akaratból P. szándékosan A. G. KO. készakarva P. A. G. KO.

Suprator consanguinearum: atyja fiát megrontó W. vérszerint való rokonaival erővel háló H. vérszerint való atyafiával vétkező L. atyafiakkal közösködő; atyafiak megfertőztetője P. nőrokonokat szepölő A. nőrokonokat megszepölő G. KO.

(in) Sua persona: személyében W. H. L. P. A. G. KO. személy szerint L. maga személyében; érette P. személyesen A. G. KO.

Subarrhatio: gyűrűváltás W. H. L. kézfogás W. H. A. G. KO. eljegyzés P. A. G. KO.

Subferre: elvenni W. H. elveszteni L. felbontani P. megszüntetni A. G. KO.

Subjacere: maradni valamin W. H. L. marasztaltatni valamibe P. kerülni valami alá A. lenni valami alatt G. esni valami alá KO.

Subiectus: alá vettetvén vagyon W. H. L. hallgat valakihez L. alávetett P. A. G. KO.

Subjicere: alávetni W. H. A. G. KO. lekötelezni P.

Subjicere regno: országhoz hajtani L. országhoz kapcsolni P. országhoz alá vetni A. G. KO.

Subjici: köteles lenni és hallgatni valamibe; élni valamibe L. tartozni valami alá P. valami alatt lenni A. G. kerülni valamibe KO.

Sublevamen: haszon L. segedelem P. támogatás A. G. KO.

Sublimare: emelni W. H. G. választani L. megtisztelni P. magasaltatni A. kitüntetni KO.

Submittere: bocsátani W. H. alája hagyni; kibocsátani L. alája bocsátani A. G. KO. alája rendelni P. aláhelyezni KO.

Submittere se juramento: hitre hagyni magát W. H. L. hitletétel alá adni magát P. eskü alá adni magát A. G. eskünek alávetni magát KO.

Subortus: eredt A. kezdett G. indított KO.

Substituere: hagyni W. H. L. rendelni P. A. G. KO. helyettesíteni A. tenni valakit G. KO. állítani KO.

Substituere haeredem: örököszt hagyni és szerezni W. H. örököszt hagyni és állatni L. örököszt rendelni, örököszt helyettesíteni G. KO.

Substituere in haeredem: örökössé tenni W. H. L. P. örökössé rendelni A. G. KO.

Substitutio: belébocsátás W. H. örökössé tétel W. H. L. bebocsátás; fogadás L. örökbe fogadás; örökös-választás P. helyettesítés A. G. KO.

Substitutus haeres: valaki után választott és szerzetett örökös W. H. L. valaki helyébe választott örökös P. helyettesített örökös A. G. KO.

Subterfugium: 1. fogás W. H. G. színes fogás L. szín és fogás P. szín A. kifogás KO. — 2. haladék L. elmellőzés P. alattomoság A. G. KO.

Subticere: 1. elhallgatni L. G. hallgatással mellőzni P. hallgatni A. KO. — 2. nem akarni P. elmellőzni A. mellőzni G. átalni KO.

Subtractor castrorum: várakat megöröz W. a ki várakat meglóp L. a ki lopással várakat megvesz H. várakat eltulajdonító A. várakat elsajátító G. a ki alattomban várakat kézre kerít KO.

Subtrahere: ellopni L. P. A. G. KO.

Subvenire: fogatkozásnak elejét venni L. segítségül lenni P. segíteni G. KO.

Subvertre: fenékelkel felforgatni L. felforgatni P. A. G. KO. elenyésztetni A. megsejntetni G. megrontani KO.

Succedens: következő W. H. kit az örökös volta illet L. a ki örökösödik P. KO. örökös A. G.

Succedere: beleszállni; belemenni, szállani valamibe W. H. örökösnek lenni W. L. következő W. H. A. G. KO. örökséget bérni H. osztani W. H. L. P. közelebbnek lenni L. jószág birtokába jöni P. örökösödni P. G. KO. örökösülni A. örökösni A. G. örökösni G.

Succendere: felgyújtani L. P. A. G. KO.

Successio: következő; jószágba menés W. H. örökségeknek bírása H. örökség; örökösség L. szállás W. H. L. örökösödés P. KO. örökös; öröklet A. utód öröklés A. G. öröklés G. KO. örökösödés rendje; utódlás KO.

Successio mutua: egymásra szállás W. H. L. közörökösödés; közosztály P. viszonyos örökösödés A. G. kölcsönös örökösödés KO.

Successio tutoria: tutorság következő W. H. tutorság felvétele L. gyámság háramlása P. gyámi örökösödés G. gyámságban következő KO.

Successor legitimus: törvény szerint való következő W. H. törvény szerint való maradék L. törvényes utód A. G. KO.

Successionem sortiri: reája szállani H. részesnek és örökösnek lenni L. örökösödni P. KO. örökösben részesülni G. örökletben részesülni A.

Successive: lassan-lassan L. idővel P. folytonosan A. huzamosan G. idő folytán KO.

Successor: 1. következő; successor W. H. örökös W. H. L. P. A. G. KO. utód A. G. KO. törvény szerinti örökös A. maradék L. P. G. — 2. utána való successor W. H. valaki helyébe választott; a ki más után a tisztbe jut L. valaki helyébe következő P. utód A. G. KO.

Successor et haeres: örökös W. H. L. P.

Successorio jure: 1. „jure successorio“.

Succumbens in causa: perben fogatkozott; meggyőztetett W. H. meggyőztetett fél W. H. L. perit elvesztő L. ügyefogyott fél P. ügyevesztett P. A. vesztes A. G. ügyevesztett G. pervesztés; perben elbukott KO.

Succumbere: megfogatkozni W. H. elcsúzni mellőle L. keresetétől elvetetni P. veszteti L. P. A. G. KO. elveszteti L. A. G. KO. vesztes lenni A. vesztesnek találtatni G. pervesztessé lenni; elbukni KO.

Succumbere in causa: perben megfogatkozni W. H. perben meggyőztetni; ügyében megfogatkozni L. ügyet vesztetni P. A. G. KO. perben elbukni KO.

Succumbere in probatione: megfogatkozni a bizonyosságban W. H. L. be nem bizonyíthatni; bebizonyításban veszteti P. bizonyításban vesztesé lenni A. G. bizonyításban elbukni KO.

Suetudo: ahhoz szokás L. velelés P. használat G. megszokottság KO.

Sufferre: elszenvetni W. H. A. KO. szenvedni L. P. G. A. viselni KO.

Sufficiens: igaz elég W. H. elegendő L. elegendő P. A. G. elégséges G. A. KO.

Sufficit: elég W. H. L. P. G. A. KO. beéri; igaz elég L. elégséges L. P. A. KO. elegendő P. G. A.

Suffragari: használni W. H. P. A. L. G. KO. szolgálni W. H. L. megengedtetni P. javára szolgálni A. KO. javára lenni; javára használni G. hasznára lenni KO.

Suggestio: kirdezés L. suttogás A. czélzás G. besúgás KO.

Sui juris: magának való W. H. magával szabad W. H. L. maga hatalmába levő; szabad P. önjogu A. G. KO.

Summa pecuniae: lásd „pecuniae summa“.

Summarie: egy summában L. sommásan A. KO. összesen G.

Summus pontifex: pápa W. H. L. P. A. G. KO. római főpápa L. római pápa P. legfőbb pap P. A. G. KO.

Sumptus: költség W. H. L. P. A. G. KO.

Superaddere: megtoldani L. felüladni P. ráadni A. G. KO.

Superadditio: hozzáadás L. fölüladás P. ráadás A. G. KO.

Superfluitas: többi W. H. felülmaradt summa; deréksumma P. fölösleg A. G. KO.

Superfluum: föle valaminek L. valamin felül levő P. fölösleg A. G. KO.

Superintendere: igazgatni W. H. L. vigyázni L. figyelmezni; elintézni P. felügyelni A. G. ügyelni A. G. KO.

Superior: fölülvaló W. H. fejedelem W. H. L. fő, nálánál nagyobb tisztartó L. előttejáró L. P. feljebbvaló L. P. A. G. KO. előbbkelő; felsőbb P. A. G. előljáró A. előljárárság G. felettes KO.

Superior evadere: elszállani W. H. meggyőzni L. győzedelmeskedni P. győzedelmes lenni A. győztes lenni G. győzni KO.

Superstes: eleven bizonyság L. előálló G. valaki mellett álló KO.

Supervivere: élni W. H. P. A. G. KO.

Supplere: betölteni W. H. megfizetni W. H. L. beteljesíteni L. eleget tenni P. kipótolni P. A. KO. helyrehozni G.

Supplicare: könyörögni W. H. L. esedezni H. P. G. kérni KO.

Supplicatio: könyörgés L. KO. esdeklés A. kérés G.

Supplicium: büntetés L. P. A. G. KO.

Supportare: viselni W. H. L. A. G. KO.

Supportatio: gondviselés W. H. L. A. G. KO. felvigyázat; gondoskodás P.

Supputare: számlálni P. számítani A. KO.

Supputatio: böcsü L. számítás A. G. felszámítás KO.

Supremus: fölsőleges L. főbb L. P. fő P. A. G. legfőbb A. G. KO.

Suscitare: felindítani W. H. indítani W. H. KO. megindítani L. KO. kezdeni; újrakezdeni P. ismét elkezdni A. támasztani; felélesztani A. G. ismét kezdeni G. feleleveníteni KO.

Suscitari: támadni W. H. keletkezni KO.

Suscitatio: kezdés A. G. támasztás KO.

Suscitatus: támadt W. H. kezdett L. P. indított A. G. támasztott KO.

Suspiciari: gyanakodni L. gondolni P. gyanuszkodni A. G. KO.

Suspectus: kétséges W. H. L. gyanus P. A. G. KO. aggályos; hibás G.

Suspendere: felakasztani W. H. L. P. A. G. KO.

in Suspenso relinquere: függőben hagyni W. H. P. A. G. KO. haladékban hagyni L.

Suspicio: vélekedés W. H. kétség W. H. L. gyanúság P. A. gyanu A. G. KO. gyanus vélemény G.

Sustentatio: táplálás W. H. L. P. fenntartás A. G. eltartás KO.

Sustinere: hordozni W. H. elbírní A. G.

T.

Tabula: tábla L. P. A. G. KO.

Tacite: titkon W. H. G. alattomban L. titokban P. A. KO.

Tacitus: vesztegességgel való W. H. L. alattomban való P. némán megegyezett P. hallgatag A. G. hallgatólagos KO.

Taciturnitas: vesztegesség W. H. elhallgatás L. hallgatás L. P. A. G. KO.

Taciturnitatis silentio: hallgatás veszteglésével W. H. alattomos csendben G. alattomban L. alattomos hallgatással A. titkos hallgatással KO.

Talio: hasonló büntetés P. viszons büntetés G. forbát KO.

Tangens: valamiről szóló L. illető P. A. G. KO.

Tangere: 1. illetni W. H. L. P. A. G. érdekelni G. KO. szólni valamiről L. tárgyzni A. KO. — 2. megsúlyosítani L. sújtani A. G. KO.

Tavernicorum regalum magister: tárnokság mestere W. H. tárnokmester L. P. A. G. KO.

Taxare: 1. becsülni L. P. megbecsülni A. KO. díjazni G. tudni valamire L. ározni A. számítani G. KO. — 2. kárt megvenni W. H. P. kárt megfizetni L. megfizetni L. G. KO. megváltani P. A. váltás alá vetni A. KO. megváltás alá venni G. — 3. róni A. szabni G. venni KO.

Taxata limitatio: megintézés és megírt határozás L. meghatározás P. megállapított bizonyos árszabás A. kiírt meghatározás G. meghatározott árszabás KO.

Taxatio: böcsülés L. becár P. ározás A. kiszabás; díjazás G. megállapítás; megbecsülés KO.

Temerarie: hatalommal W. H. vakmerőképen; hatalmas L. vakmerően P. A. G. KO. erőszakosan P. A. G.

Temere: vakmerően P. A. G. KO.

Temperare: megkönyebbíteni L. mérsékelni P. A. G. KO.

Temporalis: 1. testi L. világi P. A. G. KO. anyagi KO. — 2. idő szerint való W. H. L. KO. ideig való W. H. L. ideig óráig való P. KO. ideiglen való G. ideigleni A. G. ideiglenes G. KO. idő szerinti A. G. mindenkori KO.

pro Tempore: ideiglen A. G. időnkint KO.

pro Tempore constitutus: bizonyos időre kinevezett P. idő szerint rendelt A. KO. időbeli G.

Tempus: esztendő W. H. L. idő W. H. L. P. A. G. KO. kor KO.

Tempus praescriptionis: időmúlás W. H. L. P. elévülés ideje G. elévülési idő A. KO.

ad Tempus: ideiglen W. H. L. A. G. ideig óráig P. időre KO.

Tendere ad poenam: büntetésről valónak lenni W. H. büntetésre czélozni P. A.

G. KO. büntetést czélozni **KO.** büntetésre menni **W. H. L. KO.** büntetést tárgyzani **A. G.**

Tenera aetas: gyengésges kor **W. H.** kicsidkor; apró kor **L.** gyöngé kor **P. A. G. KO.** gyermekkor **A.**

Tenere: 1. tartani **W. H.** uraságában lenni valaminek **L.** bírni **P. A.** megtartani; kézen tartani **KO.** — 2. szólni valakire **L.** kötelezőnek lenni **A. G.** kötelezni **KO.**

Tenere, gubernareque et possidere: tartani és bírni **W. H.** birdogálni **L.** kormányozni és bírni **A. G.** megtartani, kormányozni és gyakorolni **KO.**

Teneri: 1. tartozni **W. H. L. P. A. G. KO.** köteleztetni **A. G.** köteles lenni **L. A. G. KO.** — 2. állandónak lenni; elmenni **W. H.** megtartani; folyni **L.** helyet találni; folyamatban lenni **P.** megállani **L. A. G. KO.** érni valamit **A. KO.** érvényesnek lenni; maradni **G.** fogatban maradni **KO.**

Tenor: foglatat **A. G. KO.**

Tentare: czélba venni **A.** megkezdeni **G.** folyamatba tenni **KO.**

Terminare: elvégezni **W. H. L. P. A. G.** véghez vinni **L.** bevégezni **P. A. G. KO.** végezni; befejezni **A. G. KO.** elintézni **P. KO.** végét szakítani **KO.**

Terminari: vége szakadni **L.** elintéztetni **P.** bevégezteni **G.** befejeztetni **A.** véghez menni **W. H. L.** végét érni **KO.**

Terminum dare: napot hagyni **W. H. L.** határidőt rendelni **P.** határidőt adni **A. G. KO.**

Terminus: 1. határ **W. H. L. P. A. G. KO.** nap **W. H. L. A. G. KO.** határidő **P. A. G. KO.** idő **A. G. KO.** törvényes határidő **P.** időpont **P. KO.** időhatár **A. G.** — 2. ige **W. H. L.** nevezet **P.** szó **A. G.** terminus **W. H.** — 3. törvény napja **L.** octáva **W. H.** törvényszakasz **A.** törvény folyás **P.** törvényszak **G. KO.** — 4. clausula **W. H.** czikkely **L.** kitétel **P.** kifejezés **A. G. KO.** rész **L. P.** szakasz **A. G.** tétel **KO.**

Terminus competens: illendő avagy alkalmas nap **H.** alkalmas nap **W.** szokott törvény napja **L.** elégséges határidő **P.** illető hatánap **A. G.** illő hatánap **KO.**

Terminus brevium judiciorum: brevis **W. H.** rövid törvény **L.** rövid törvénykezelések határidője **P.** rövid törvényszéki időszak **A.** rövid törvényszak **G. KO.**

Terminus judiciorum: octava **W. H. L.** törvény rendes folyása **P.** törvényszékek időszaka **A.** törvényszak **G. KO.**

Terminus juridicus: törvényes határidő **P.** törvényszéki határidőszak **A.** törvényszak **G. KO.** törvénykezési határidő **P. KO.** törvénykezési időszak **A. G.** törvénynap; törvény **W. H. L.**

Terminus juridicus octavalis: octava **W. H. L.** ünnepnyolczadi törvénykezés határideje **P.** nyolczados törvényszak **G. KO.** nyolczados törvényszakasz **A.**

Terminus legitimus: törvény szerint való terminus **W.** törvény által rendelt határidő **P.**

Terminus octavalis: octava **W. H. L. P.** nyolczados törvényszak **A. G. KO.** octáva terminusa **W. H.** nyolczados hatánap; nyolczados időszak **A.** ünnep nyolczadi törvényszakasz; ünnep nyolczadi törvénykezés határideje; ünnep nyolczadi határidő; ünnep nyolczadi törvényes határidő **P.** nyolczados törvényszék; nyolczados szak **G.** nyolczados határidő; nyolczados törvényszakasz **A. KO.** octávára való nap; nyolczados törvény; törvény **L.**

Terminus praefixus: kitűzött határidő **A.** kitett határidő **G.** megállapított határidő **KO.** rendelt idő **P.** kitűzött hatánap **A. G.** feltett cél; hagyott szék napja **L.**

Terminus primus: eleje valaminek **W. H.** kezdet **L.** első határidő **P. A. G. KO.**

Terra: föld **W. H. L. P. A. G. KO.**

Terra arabilis: szántóföld **W. H. L. P. A. G. KO.** szántható föld **P.**

Terra communis: közföld **W. H. L. G.** közönséges föld **P. A. KO.**

Terra regalis: király földje **W. H. L.** királyi föld **P. A. G. KO.**

Terragium: adó **P.** földvám **W. H. L.** földbér **A. G. KO.**

Terrere: megrettenni **L.** elrettenteni **P. G. A. KO.**

Territorium: terület **G. KO.** földbirtok **A. KO.** földterület **G. A.** határ; föld **W. H. L. P. A. G. KO.** jószág; birtokos jószág **P.**

Terror: félelem **L.** rettentés **W. H. L.** ijesztés **A. G. KO.** ijesztgetés; fenyegetés **P.**

Testamentaliter legare: testamentum szerint hagyni **W. H.** testamentumban hagyni **L.** utolsó intézet által hagyni **P.** végrendeletben hagyni **A. G. KO.**

Testamentarius: kinek testamentum szerint hagynak valamit **W. H. L.** utolsó intézet által rendelt örökös **P.** végrendeleti örökös **A. G. KO.**

Testamentum: testamentum tétel **L.** testamentum **W. H. L. P.** végrendelet **A. G. KO.** utolsó rendelkezés; utolsó intézet **P.**

Testamentum condere: testamentumot tenni **W. H. L.** utolsó intézetet tenni **P.** végrendeletben intézkedni **A. G.** végrendeletet tenni **KO.**

Testamentum facere: testamentumot tenni **W. H. L.** utolsó intézet által rendelkezni **P.** végrendeletet tenni **G. A. KO.**

Testari: 1. testamentumot tenni **W. H. L.** testamentomban hagyni **L.** végrendeletet tenni **A.** rendelkezni **P. A. G.** — 2. szólni **L.** mondani **P.** bizonyítani **A. G. KO.** utolsó intézetet tenni; utolsó rendelkezést tenni; utolsó intézet által szabadon rendelkezni **P.** végrendeletet tenni **A. G.** végrendekezni **A. G. KO.**

Testatio: testamentum **W. H. L.** utolsó intézet **P.** végrendekezés **A. G. KO.** végrendelet **A.**

Testificare: bizonyossággal szolgálni L. vallani P. A. KO. bizonyítani G.

Testificatio: bizonyosság W. H. L. bizonyóságtétel P. A. tanúságtétel G. A. tanuskodás A. G. KO. hiteltétel P. igazolás G. bizonyítás; vallástétel L.

Testificationem acceptare: bizonyóságot venni W. H. bizonyosságra kieresztelni L. bizonyosság tételeket elfogadni P. tanuskodást elfogadni A. G. KO.

Testimonium: 1. bizonyosság H. W. L. P. A. G. KO. megvallás; tanúbizonyóságtétel L. előadott P. tanúbizonyosság P. A. L. tanúság G. A. tanúsítás G. bizonyíték KO. bizonyítvány A. G. KO. — 2. hiteles hely P. L. bizonyosság színe A. KO. tanúság színe G. tanúvallomástétel; bizonyóságtétel KO.

Testimonium capitulare: káptalanak bizonyossága W. H. L. KO. káptalanbeli bizonyosság P. káptalani bizonyosság A. G.

Testimonium capituli: káptalan embere; káptalannak bizonyossággal való embere W. H. káptalanból választott személy; káptalannak bizonyossággal bocsátott embere L. káptalanbeli bizonyosság P. káptalani tanúság G. káptalan bizonyosság tevője A. káptalan kiűldöttje KO.

Testimonium conventuale: konventnek bizonyossága W. H. L. KO. konventbeli bizonyosság P. konventi bizonyosság A. G.

Testimonium extraneum: kívül való tanú W. H. kívül való bizonyosság L. idegen ember tanúbizonyossága P. idegen tanúskodás A. G. idegen tanúvallomás KO.

Testimonium perhibere: megesküdni; tanulni W. H. vallani W. H. P. megvallani L. bizonyóságot tenni P. A. G. KO. tanúbizonyóságot tenni A. G. KO. tanúságot tenni G. KO.

Testimonium proferre: vallani L. P. tanúbizonyóságot adni A. G. bizonyóságot tenni KO.

Testimonium reportare: bizonyóságot találni L. tanúságot vagy próbát előadni P. tanúbizonyóságot nyerni A. KO. tanúságot nyerni G.

Testis: tanú W. H. L. P. A. G. KO. bizonyosság; valló; élő embereknek tanúbizonyóságtételök L.

Testis inquisitionum: valló L. tanú P. vallatásbeli tanu A. G. tanúvallatásoknál szereplő tanú KO.

Theologus: szentírásmagyarázó doktor L. szentírásmagyarázó P. hittudós A. G. KO.

Timor: félelem W. H. L. P. A. G. tartás valamitől L. rettegés A. G. KO.

Titulo impignoratio: záloglásban W. H. zálogban L. zálogképen P. zálogcímmel A. G. zálogcímen KO.

Titulo justo: 1. „justo titulo“.

Titulo novae donationis: új adományul L. új adomány nevezete alatt P. új adomány címével A. G. új adományozás címén KO.

Titulus: hír-név; név; titulus W. H. közli valakinek valamihhez; ok; forma; útés folyás;

út L. szín; nevezet; per; szerződés P. cím P. A. G. KO.

Titulus justus: nevének igaz dicséreti vagy tisztességi W. H. jó mód L. igazságos jus P. igaz cím A. jogos cím G.

Titulus saecularis: világi cím P. A. G. KO.

Titulus spiritualis: P. A. G. KO.

Tolerare: elszenvedni W. H. KO. eltűnni W. H. P. KO. tűnni L. A. G. szenvedni; viselni P. A. G.

Tollere: 1. elnyomni W. H. semmivé tenni L. A. megbontani; véget vetni; kigyomlálni; elfedezni; erőtlenné tenni; felbontani L. eltűrőlni P. A. G. KO. megszüntetni; megsemmisíteni G. elenyésztetni A. KO.rontani P. KO. eloszlatni; lerontani A. G. erejét venni; erejétől megfosztani; elfojtani KO. — 2. elvenni W. H. kivenni L. venni W. H. L. A. felvenni W. H. L. kapni G. tartani KO. — 3. magasztalni W. H. P. A. G. KO. felmagasztalni L.

Tollere e medio: kivenni közülünk W. H. L. számkivetni P. megszüntetni A. G. kiűzőbőlni KO.

Tollere pecuniam: pénzt felvenni L. P. A. G. KO. pénzt átvenni KO.

Tollere pro se: magának venni W. H. L. megtartani magának P. elfoglalni magának A. G. magának tartani KO.

Tolli: eloszolni P. KO. maradni P. elmulni A. G. elesni valamitől KO.

Torquere: megkínóztatni L. kínzás alá venni P. A. kínzás alá vétetni G. kinvallatás alá vetni KO.

Tortura: csiga L. kínzó eszköz P. kínzás G. kintpad A. kinvallatás KO.

Torturae subicere: megkínóztatni L. kínzásra vagy kínzó eszközre vonatni P. vallatás alá venni G. kínzás alá vetni A. kinvallatás alá vetni KO.

ad Torturam devenire: csigára vonni L.

ad Torturam ponere: halálra vetni W. H. megkínóztatni L. kínzóeszközre vonni P. kinfaggasztás alá vetni A. kinvallatás alá vetni G. KO.

Torus: igaz házasság W. H. igaz ágy L. törvényes ágy A. ágy G. KO.

Totalis: egész W. H. L. P. A. G. KO.

Tractare: 1. beszélni; megmagyarázni; tractálni W. H. szólni W. H. L. P. értekezni G. A. KO. írni L. KO. emlékezni P. foglalkozni KO. — 2. tartani valakit W. H. L. bántani valakivel P. A. G. KO. — 3. perelni L. elintézni; folytatni P. tárgyalni A. G. KO. bíráskodni A. G.

Tractari: pernek lenni W. H. forogni valaki előtt W. H. L. bírság alá tartozni P.

Tradere: adni W. H. L. P. A. G. KO. átlatadni P. A. G. KO. átadni A. G. felmutatni L.

Traditor castrorum: várak megadója W. ki a várakat feladja H. ki a várat vagy őrséget feladja L. várak feladója P. A. G. ki a várakat elárulja KO.

Traducere : vinni W. H. L. P. A. G. KO. általhozni A. használni G. átvinni KO.

Trahere ad praeterita : mulandókra vonni W. H. mult dolgokra szolgálni L. elmulakat kötelezni; elmultakra kiterjeszteni P. multakra vonni G. multa visszahatni KO.

Trahere in litem : perbe vonni W. H. perben fogni L. perbe venni P. perbe idézni A. G. KO.

Trames : út W. H. P. G. KO. forma L. **Tranquillitas** : egyezség L. csend G. csendesség A. nyugodalom KO.

Transcribere : átruházni A. KO. szabályozni G.

Transcribere terminos praescriptionis : haladni az időmulásnak W. H. időmulásnak telni L. időmulást meghaladni P. elévülést meghaladni A. elévülést túlhaladni G. elévülés határidejét meghaladni KO.

Transcendere : 1. elmulatni L. elmulasztani P. A. G. KO. — 2. meghaladni W. H. L. P. A. KO. túlhaladni G. — 3. áthalgani L. túllépni P. A. G. KO.

Transferi : szállani valakire W. H. L. hárulni G. átszállani KO.

Transferre : 1. adni W. H. L. G. átadni P. A. átruházni A. G. KO. bizni valakire; kezében adni; kötni L. általadni P. ruházni P. G. KO. — 2. beinni L. lemásolni; általítani P. áttenni A. G. KO.

Transferre se ad alia vota : más férjhez menni W. H. L. P. más házasságra átmenni A. G. más házasságra lépni KO.

Transferre ad nuptias : házasságra menni W. H. férjhez menni L. P. házasságra lépni A. G. KO.

Transgredi : 1. eltölteni L. G. betelni P. túlhaladni A. KO. — 2. elmulatni W. H. áthalgani L. nem teljesíteni P. megszegni A. G. KO.

Transgressio : elmulatás W. H. megtérés L. áthalgás P. megszegés W. H. L. G. áthágás A. G. KO. be nem váltás KO.

Transgressor : nem engedelmesködő P. nem engedő L. áthágó A. G. KO.

Transigere : tölteni L. eltölteni P. A. G. KO.

Transire : szállani valakire L. adatni valakinek W. H. bizatni valakire L. járni valamivel P. átmenni A. G. KO. átszállani KO.

Transire ad nuptias : házasságra menni W. H. férjhez menni L. P. házasságra lépni A. G. KO.

Transire in rem judicatum : itélt dologban menni W. H. megítélt dologgá válni P. itélt dologgá válni A. G. KO.

Translatio : 1. rászállás W. H. szállás (valakire) H. adás L. általadás; ruházás P. átruházás A. G. KO. — 2. hely átválttatása W. H. L. áttétel P. A. G. áthelyezés KO.

Transmissio : átküldés P. A. G. KO.

Transmissio causarum : pereknek egy helyről más helyre bocsátása W. H. pereknek kérdőre bocsátása L. pereknek átküldése

P. KO. perek főlebb küldése A. perek felküldése G.

Transmittere : 1. odabocsátani W. H. eleresztetni; kivinni L. kiküldeni P. A. G. KO. — 2. bocsátani W. H. L. küldeni P. A. elbocsátani; kérdőre bocsátani L. felküldeni P. A. G. elibe küldeni A. G. átküldeni P. A. G. KO.

Transmutatio : elválasztás W. H. másfelé menés L. megváltozás P. változás A. G. KO.

Transumere : másat venni L. másolni P. leinni A. átinni G. KO.

Transumi facere : másat vétetni L. A. G. lemásoltatni P. leíratni A. átíratni G. KO.

Transumptio : levél mása vétele L. lemásoltatás P. átírás A. G. KO.

Transumptum : más W. H. L. lemásoltatás P. átírat A. G. KO.

Transumptum litterarum : levelek mása W. H. L. levélmásolat P. G. levélátírat A. KO. oklevelek átírata A. oklevelek mása G.

Tremere : rettegni L. félni L. G. KO. tartani A. G. remegni A. KO.

Tribuere : megadni L. KO.

Tribunal : szék színi L. ítélő szék P. A. törvényszék G. bírói szék KO.

Tribus : nemzettség W. H. L. P. A. rend G. törzs KO.

Tributaria exactio : adó kiszedése W. H. adófelszedése L. adó beszedése P. vámszedés A. G. KO.

Tributaria solutio : vám fizetése W. H. P. A. G. KO. adó fizetése L.

Tributum : 1. adó W. H. L. P. A. G. KO. — 2. vám W. H. L. P. A. G. KO. — 3. jövedelem W. H. L.

Tributum promontorii : szőlőhely haszna W. szőlőhegy haszna H. szőlőhegy jövedelme és haszna L. szőlőkből befövő vám; hegyi vám P. hegyvám A. G. KO.

Tricesima : harminczad W. H. L. P. A. G. KO.

Trinaforensis proclamatio : háromszor való kiszólitás; háromszori kiáltás W. H. háromszor való kikiáltás W. H. L. három vásáros kikiáltás P. három törvényszéki kikiáltás A. G. törvényszéki hármaskikiáltás G. három vásáron való kikiáltás KO. háromszor kikiáltott törvény L.

Triumphans in causa : pert megnyerő; pernek nyertője W. H. nyertes fél W. H. L. P. G. győzedelmes L. ügye nyert P. ügyben győztes; győztes A. G. ügynyertes A. pernyertes KO.

Triumphare : meggyőzni W. H. megnyerni L. győzedelmeskedni P. diadalmaszkodni A. nyertes lenni G. KO.

Tuitio : oltalom W. H. tulság W. H. L. gyámság P. A. G. KO.

Tumultuosus : lázadó A. G. váratlan KO.

Turba hominum lásd „hominum turba“.

Turbare : háborgatni W. H. L. A. G. KO. megzavarni P. KO. megbántani W. H. L. meg-

károsítani; megakadályoztatni P. megháborítani W. H. L. KO. háborítani A. G.

Turbatio: bántás W. H. L. haladék L. zavar P. háborítás A. G. megháborítás KO.

Turbator: a ki megháborgat W. H. L. károsító P. háborgató A. G. KO.

Turpis: W. H. L. KO. mocskos P. ocsmány A. G.

Tutamen: védelem P. A. G. oltalmazás KO.

Tutari: oltalmazni W. H. L. P. A. G. KO. megoltalmazni H. gyámoltani P.

Tutela: oltalom W. H. L. A. P. oltalmazás; gondviselés L. tutorság W. H. L. védelem P. G. KO. védelmezés A. KO. gyámság P. A. G. KO. megoltalmazás P. óvás G.

Tutela dativa: adatott oltalom W. H. adott oltalom H. olyan tutorság, kit az fejedelem ad, adatott tutorság L. adatott gyámság P. rendelt gyámság A. G. KO.

Tutela legitima: törvény szerint való oltalom W. H. L. törvényes gyámság P. A. G. KO.

Tutela testamentaria: testamentum szerint való oltalom W. H. testamentum szerint való tutorság L. utolsó intézetbeli gyámság P. végintézeti gyámság A. G. végrendeleti gyámság KO.

Tutelam exercere: oltalmat viselni W. H. tutorságot viselni L. gyámságot viselni B. A. G. KO.

Tutelam subire: oltalmat viselni W. H. tutorságot viselni L. gyámságot viselni A. G. KO.

Tutor: tuteur; oltalom W. H. L. oltalmazó W. H. gondviselő L. gyámatya P. gyám P. A. G. KO. védő A. G. megvédő KO.

Tutor dativus: idegen oltalmazó W. H. választott tutor; idegen tutor; rendeltetett tutor; L. adatott tutor; adandó gyám P. rendelt gyám A. G. KO.

Tutor legitimus: törvény szerint való oltalmazó W. H. törvény szerint való tutor L. törvényes gyám P. A. G. KO.

Tutor testamentarius: testamentum szerint való tutor W. H. L. testamentum szerint való oltalmazó W. H. végrendeleti gyám A. G. KO. végintézeti gyám A. G. testamentumos tutor L. utolsó intézetbeli gyám; utolsó intézet által rendelt gyám P.

Tutus: békességben levő L. bátorságban levő P. biztos A. G. KO.

Tyrannis: kegyetlenül bírás L. marta-loczok kegyetlen uralkodása P. zsarnokság A. G. KO.

U.

Ulna regalis: királyi öl W. H. L. P. A. G. KO.

Unanimis consensus: egyenlő akarat W. H. közakarat L. egyértelem A. G. közös megegyezés KO.

Unio: egyenesség W. H. egyesség P. A. G. KO. egyezés G.

Unio carnis: testnek egy volta W. H. egyesülés P. közössülés A. G. testi egység KO. in **Unionem devenire**: megegyezni L. P. A. G. KO. békességnek egyességére jöni W. H. megbékélni W. H. L. P. békességre szállni L. egyességre lépni A. G. KO. ki-egyezni KO.

Unitas: egyesség L. A. KO. egyesület P. egység G.

Universitas: egész község W. H. L. község P. A. KO. egyetem P. A. G. község W. H. L. P. G. KO.

Urgere: kényszeríteni W. H. L. P. A. G. KO.

Usura: uzsora W. H. L. A. G. KO. uzsorászkodás P. A. G. KO.

Usurpare: 1. elfoglalni W. H. P. KO. bitorolni G. A. KO. ragadni A. venni W. kaparítani H. foglalni W. H. L. P. tulajdonítani W. H. P. elvenni W. H. — 2. bírni L. P. G. élni vele L. birtokolni A.

Usurpatio: elfoglalás W. H. L. P. bitorlás A. G. KO. bitangolás P.

Usum communem trahere: közön-
séges szokásra venni W. H. vele élni L. köz-
használatba venni KO.

in **Usum communem trahi**: közön-
séges keletbe jöni P. közkeletbe jöni A. köz-
használatba jöni G.

in **Usum succrescere**: megszokni L.
szokásba jöni P. szokássá válni A. G. KO.

Usus: szokás W. H. L. P. A. G. KO. haszná-
vétel; haszonvétel és élés W. H. haszon L.
P. A. ahhoz tartás; bírás L. veleélés; birtok;
vele való élés L. P. használat; gyakorlat A.
G. KO. élés W. H. L. KO. használás P. A. G.
KO. haszonvétel L. P. A. G. KO. használatba
vétel A. G. szűkség P. A.

Usus communis: közön-
séges szokás W. H. L. P. közhasználat A. G. közön-
séges gyakorlat KO.

Usus militaris: vitézlő szokás W. H.
vitézség gyakorlása L. hadi szolgálat P. ka-
tonai gyakorlat G. katonai élet KO.

Usus processuum: törvény szerint való
folyásoknak szokása W. H. rendtartás L.
törvénykezeléseknek folyamatja P. perbeli gy-
akorlat A. G. perlekedési gyakorlat KO.

Uti: élni valamiben W. H. élni valamivel
W. H. L. P. A. G. KO. élni valami szerint KO.
valamihez tartani magát; viselni; lenni neki
L. használni P. A. G. KO. birtokolni A.

Utilis: jó W. H. L. hasznos W. H. L. P.
A. G. KO. valóban hasznos L. hasznavehető
KO.

Utilitas: haszon W. H. L. P. A. G. jó L.
P. A. G. KO. használatosság W. H. hasznosság
A. KO. haszonvétel P. A. G. KO. használandó P.

Utriusque sexus homines: mindkét
ágon való személyek L. férfi vagy leányág-
ból való emberek P. mindkét nemű emberek
A. mindkét nembeli emberek G. mindkét
nemen levő emberek KO.

Uxor: feleség W. H. L. P. A. G. KO. nő A.
asszony L. hitves A. G.

Uxor praegnans: terhes feleség W. H. L. KO. nehézkés feleség W. H. feleség teherben P. viselő feleség A. G.

Uxorem ducere: feleséget hozni W. H. L. feleséget venni L. P. A. G. KO. házasságra lépni KO.

Uxorica: feleséget megölő W. H. L. nőgyilkos A. G. feleséggyilkos P. KO.

Uxorcidium: feleségölés W. H. feleséggyilkosság P. KO. nőgyilkosság A. G.

V.

Vacans: üres L. megüresedett G. megüresült A. KO.

Vacare: üres lenni W. H. megfoghatkozni L. megüresedni P. megürülni A. G. KO.

Vadium: rév W. H. L. P. A. G. KO. gázló A. G. KO. vámszedési privilegium; vám P. révám L. rév jog A. KO.

Vagiare: megváltani W. H. váltani L. zálog alá vetni A. KO. zálogba venni G.

Vagiator: megzálogoló A. KO. zálogoló G.

Vai voda: vajda W. H. L. P. A. G. KO.

Valere: 1. helyének lenni L. erejének lenni L. A. KO. megállani L. P. A. KO. érni vmit W. H. L. P. A. G. KO. állandónak lenni; fogyanatosnak lenni P. érvényesnek lenni A. G. erőre kapni; erőben állni KO. erősnek lenni W. H. L. — 2. tenni L. P. A. G. jónak lenni; használni W. H. L. lenni KO. megérni L. hasznának lenni L. P. valamire lenni A. G. KO.

Validus: 1. állandó L. P. erős L. P. KO. érvényes A. G. erőben maradó, aminek ereje van KO. törvényes erőben levő P. — 2. nagy W. H. P. A. G. KO. súlyos L. A. KO. terhes P. A. G. nyomós KO. hatalmas P.

Vallis: völgy L. P. A. G. KO.

Valor: becsár P. érték W. H. L. P. A. G. KO. ár W. H. L. A. KO. becstérték KO.

Valor condignus: ár W. H. méltó áru L. illendő becsár P. illendő érték A. illő érték G. igaz érték KO.

Valoris tanti esse: azt érni W. H. annyit érni L. A. G. KO.

Valor verus: ár; amit valami ér W. H. L. való érték A. valódi érték G. igaz érték KO.

Variare: 1. különbözni W. H. megválasztani L. megkülömböztetni P. A. G. KO. — 2. különben rendelni L. különben végezni L. megmástitani A. G. módosítani KO.

Variatio: különbség W. H. változtatás A. G. megváltoztatás KO.

Vectigal: vám W. H. L. P. A. G. KO. rév A. G.

Vectigal fluviorum: rév W. H. vízi adó L. rév adó P. folyó vízi vám A. G. KO.

Vehementia: áradás W. H. L. sebesség P. L. A. G. erő W. H. L. A. G. KO. ár; rohanás KO. erősség W. H.

Velle: akarni W. H. L. A. G. KO. kívánni P. tetszeni A. G.

Venalis: eladó L. eladható P. A. G. könnyen eladható P. KO.

Venatio: vadá-zat W. H. L. P. A. G. KO.

Vendens: eladó W. H. L. P. A. G. KO.

Vendere: eladni W. H. L. P. A. G. KO.

Vendibilis: eladó W. H. L. G. eladható L. A. könnyen eladható KO.

Vendicare: 1. „vindicare“.

Venditio: eladás W. H. L. P. A. G. KO.

Venditor: eladó W. H. L. P. A. G. KO.

Venerabilis: tisztelendő P. A. G. KO.

Ventilare: vzzsgálni P. vitatni A. G. megvitatni KO.

Ventilatur causa: per forog W. H. L. per foly; úgy forog A. G. úgy szőnyegen forog KO.

Venundare: eladni W. L. P. adni H. A. G. KO.

Verberare: megverni W. H. L. P. A. G. KO.

Verberatio: megverés W. H. L. P. A. G. KO. verés L. A.

Verberator: verő W. a ki ver vagy veret L. megverő P. A. G. KO. aki megver W. H. L.

Verberibus afficere: vereségekkel illelni W. H. verni L. P. megverni A. G. KO.

Verborum prolatio: beszéd W. H. szó L. P. KO. szóbeli eladás A. G.

Vere: igazán W. H. L. P. valódiilag G. valóban A. valósággal KO.

Vereri: általni P. iszonyodni A. irtózni G. KO.

Vergere in praejudicium: valakinek kárára lenni W. H. L. valaki júsának megsértésére czélozni P. sérelemre czélozni A. G. KO.

Verificare: megbizonyítani W. H. L. bizonyítani G. KO. bebizonyítani P. A. igazolni A. G. KO. megmutatni L. P. megigazítani W. H.

Verificari: kitetszeni P. kivilágosodni P. A. G. megbizonyoltatni W. H. valónak lenni G. valólni A. elbizonyulni KO.

Verificatio: bizonyosság W. H. világosság L. P. igazolás A. G. KO.

Verisimile: hasonló W. H. méltó dolog L. feltehető P. valószínű A. G. KO.

Verisimiliter: hihetőképen L. világosan P. valószínűleg A. G. valószínűség szerint KO.

Veritas: 1. valóság P. A. G. KO. bizonyosság P. valódiság G. KO. bizonyosság W. H. — 2. igazság W. H. L. P. G. KO. valaminek igaz volta L. igaz L. P. KO.

Veritas dicenda: igazság megvallása W. H. L. igazságmondás A. G. igazmondás KO.

Verus: 1. igaz W. H. L. P. A. G. KO. ártatlan L. P. elférő P. igazi P. KO. helyes P. A. helyenlevő KO. — 2. valóságos P. A. G. KO. valódi G.

Verus et legitimus: bizonyos L.

Vetare: megtiltani; nem akarni L. tiltani L. P. A. G. KO. nem hagyni W. H. nem engedni P. A. G.

Vetus: ó G. ócska A. elavult KO. régi W. H. L. P. A. G. KO.

Vetustas: óság W. H. régi volta vminek KO. régiség L. P. A. G.

Vetustus: régi W. H. L. P. A. G. KO.

Vexare: háborgatni W. H. fászsztani L. boszantani A. G. KO. nyughatatlanítani P.

Via juris: törvény W. H. törvény útja L. P. A. KO. törvény rende G.

Via publica: ország útja L. közönséges út; közút P. országot A. KO.

Vicarius: 1. helytartó L. P. A. G. KO. vicarius W. H. L. P. képebelje valakinek L. helyettes G. KO. — 2. szentszéki helyettes A. G. szentszék helyettese KO.

Vicarius ecclesiae: eklézsia vikáriusa P. egyházi helytartó A. egyházi helyettes A. G. egyházi vikárius L. KO.

Vicarius generalis: helytartó L. generalis helytartó P. közönséges helytartó A. G. KO.

Viccomes: vicze espán W. viczehispán H. viceispán L. alispán P. A. G. KO.

Vicem et personam gerere: vkinek tisztit viselni L. vkinek tisztét és személyét viselni A. G. helyettesíteni és személyesíteni KO.

Vices gerens: képebeli ember L. képviselő P. helyettes A. G. KO. vicéje vkinek W. H.

Vices gerere: olyanakk lenni; képeben állni L. vki kötelességet teljesíteni P. vki tisztet véghez vinni G. vki tisztében eljárni A. helyettesíteni KO. helyében lenni W. képviselő P. A. helyettes G. KO.

Vicinitas: szomszédság W. H. L. P. A. G. KO. szomszédok L. P. A. G. KO. szomszédság KO.

Vicinus: szomszéd L. P. A. G. KO.

Vicissitudinarius: viszontagvaló W. H. L. kölcsönös P. A. G. KO.

Vicissitudo: viszony G. viszonyosság A. KO.

Victimam emptionis et venditionis benedicere: vétel áldomását megáldani W. H. vételt szerencsétlenné A. vásárlást megáldani P. adásvevéshez szerencsét kívánni A. adásvevéskor szerencsét kívánni G. vásárlhoz szerencsét kívánni KO.

Victualia: élel W. H. L. élet P. élelem G. KO. eleség A.

Victus: étel W. H. L. P. táplálás L. életmód P. élelem P. A. G. KO.

Vicus: utca W. H. L. P. A. G. KO.

Vidua: özvegy L. P. A. G. KO.

Viduitas: özvegyiség W. H. L. A. G. KO. özvegyi állapot P.

Vigere: tartani L. keletben lenni P. fennállani G. KO. divatban lenni A.

Vigor: erő W. H. L. P. A. G. KO. foganat A. érvény G.

Vigore carere: erősségétől megfosztani W. H. megromolni és erőtlenné lenni L. erőtlenné lenni P. erőnélkülivé lenni A. érvénytelen lenni G. erejét veszteni KO.

Vilipendium: gyalázat L. föl nem vevés A. G. fitymálás KO.

Villa: falu W. H. L. P. A. G. KO. major KO. helység A. G. jószág L.

Villanus: falubeli W. H. L. A. falusi P. A. KO. helységbeli G. falubeli paraszt W. H.

Villicus: őrző W. H. bíró W. H. P. L. G. parasztbíró L. falunagy A. gazda P. falusbíró KO. helységbírája G.

Vim repraesentare: erejének lenni W. H. L. KO. erővel bírni A. G.

Vincere: felytül haladni; elnyomni; megelőzni; nyertesnek lenni L. meggyőzni P. G. erősebbnek lenni A. KO. legyőzni A. megdönteni KO. győzni W. H. A. G. KO. győzedelmeskedni P.

Vindicare: 1. tulajdonítani W. H. A. G. KO. foglalni W. H. L. P. A. G. KO. elfoglalni W. H. L. A. G. övévé tenni W. H. L. magáévá tenni; ragadni A. G. foglalást tenni P. megtartani L. P. kézhez venni; elvenni L. eltulajdonítani A. G. KO. elsajátítani; elragadni KO. — 2. megvenni; hozzájutni W. H. venni L. P. A. G. kölcsönözni P. szerezni A. G. megszerezni A. G. KO. követelni KO. — 3. megváltani W. H. L. visszavenni L. magához váltani; visszatulajdonítani P. visszaszerezni A. G. — 4. megboszulni P. G. boszulni A. boszút állani KO.

Vindicare juri suo: igazságának tulajdonítani W. H. sajátjává tenni L. A. G. KO. magának tulajdonítani P.

Vindicare jurisdictionem: bíróságba hágni L. törvényes hatalomba avatkozni P. törvényhatóságot magának tulajdonítani A. törvényhatóságot magának eltulajdonítani G. joghatóságot magának tulajdonítani KO.

Vindicare pro se: magának tulajdonítani W. H. L. magához vonni P. magához ragadni A. G. maga részére elsajátítani; magának megszerezni KO. magának sajátítani A. magának eltulajdonítani G.

Vindicta: kézzel való igazvétel és bosszúállás L. boszúállás W. H. L. P. A. G. KO.

Vinca: szőlő W. H. L. P. A. G. szőlőkert KO.

Violatio generalis diaetae: gyűlészegés W. H. L. ország gyűlésének megsértése P. A. G. KO.

Violatio sedis judiciariae: székek megtörése; törvényszék megtörése W. H. széktörés W. H. L. törvényszék megsértése P. A. G. KO. bíró megsértése P. széksértés A. G. K.

Violator: 1. erőt tevő W. H. erőszakot tevő H. közösködő P. vétkező L. erőszaktevő A. G. KO. — 2. felszakasztó W. ki megszagat és feltör H. ki meg nem bocsil és megháborgat L. megsértő P. A. G. KO. hamisító P.

Violens: hatalmas L. erőszakos A. G. KO.

Violens occupator: erővel foglaló W. H. erőszakoskodó P.

Violenter: erővel W. H. hatalmasul W. H. L. KO. erőszakosan; erőszakkal P. A. G. KO.

Violentia: hatalom W. H. L. előszak L. P. A. G. KO. hatalmasság L. hatalmaskodás P. G. erőszakosság A. KO. erőszakoskodás P. G. KO. erőhatalom: kisebb hatalmaskodás P.

Violenta coactio: erővel való kénteleltetés W. H. L. erőltetés; kényszerítés P. erőszakoltatás A. erőszakolás G. erőszakos kényszer KO.

Violentus: 1. ártalmas W. H. hatalmas L. hatalmaskodó G. erőszakoskodó A. G. KO. — 2. erőszakos P. A. G. KO. hatalmasul való; erő szerint való; W. H. hatalommal való; erővel való W. H. L.

Violentus excessus: hatalmaskodás L. erőszakos kicsapongás P. erőszakos kihágás A. G. KO.

Violentus occupator: erőfoglaló W. H. hatalmas foglaló L. erőszakkal elfoglaló P. erőszakos elfoglaló A. KO. erőszakos foglaló H.

Vir: 1. ember személy L. P. férfi W. H. L. A. G. férfin W. H. L. A. KO. — 2. ura valakinek W. H. L. férj P. A. G. KO.

Vir ecclesiasticus: pap L. egyházi személy W. H. L. P. A. G. egyházi férfi A. KO.

Virgultum: csere L. G. bokros hely; berkeshely P. cserje A. KO. bokor G. csepőte A. mező W. H. L. tövise W. H. L. tövisek L.

Viribus carere: helyének nem lenni; helyén nem maradni L. erő nélkül szükölködni; erő és foganat nélkül maradni P. érvénytelen lenni G. erő nélkül lenni A. G. erejét veszteni KO.

Viribus destitutus: erejében megfogyatkozott W. H. L. sikertelen P. erőnélküli A. G. erőtlen W. H. L. P. KO.

Viribus exutus: erőtlen L. P. KO. erőtlenített A. G.

Virilis sexus: fiúág W. H. L. P. férfiág P. A. G. fiág A. G. KO. férfiúág; férfiúi ág L. férfi magzat P.

Viro nubere: házasodni W. H. L. kibazásítani L. férjhez menni P. A. G. férjhez adni KO.

Virtuosus: jóságos L. jó; jó erkölcsű P. erényes A. G. KO.

Virtuosus actus: jóságos cselekedet L. jó erkölcs P. erényes tett G. erényes cselekedet KO.

Virtus: 1. jóság; jóságos cselekedet W. H. L. jó erkölcs P. erény A. G. KO. — 2. erő W. H. L. A. G. KO. tulajdonság L. P. foganat P. hatály G. KO. természet A. G. hathatóság A. érvény G. — 3. érdem A. G. KO. vitézség L. virtus P.

Vis: erő W. H. L. P. G. KO. erőszak L. P. KO. hatalom W. H. L.

Visibilis ostensio: megmutatás szemmel való látással W. H. L. szemlátomást való megmutatás L. látás által való megmutatás P. szemmel látható megmutatás A. látható megmutatás G. szemmel látható kimutatás KO.

Visibili demonstratione: látó mutatással W. H. láthatóképen L. szemmel való látás által P. látható megmutatással A. látható rámutatással KO.

Vitiosus: vétkes és méltatlan L. hibás P. A. G. KO.

Vitium: 1. vétek W. H. L. A. G. KO. hiba P. A. G. KO. — 2. gonoszság L.

Vocare: perbe híni A. G. KO.

Vocare ad causam: törvényre híni L. perbe idézni P. A. G. KO.

Vocare ad testificandum: bizonyásnak vallására híni W. H. bizonyásul híni L. bizonyágtételre meghíni P. tanubizonyágtételre híni A. tanúságtételre híni G. tanúságtételre félkérni KO.

Vocatio: reá hívás L. törvénybe idézés P. perbefogás G. KO. perbe hívás A.

Vocatio legitima: törvény szerint való hívás W. H. törvényre való hívás L. törvényes meghívás P. törvényes idézés A. G. KO.

Voluntarius et deliberatus: szándékokkal való W. H. szándékokból való L. szándékos P. szándékos és eltökélt A. szándékos és elhatározott G. szándékos és előre eltökélt KO.

Voluntas: akarat W. H. L. P. A. G. KO.

Voluntatem praestare: akaratot jelenteni W. H. L. szándékot kijelenteni P. szándékot tanúsítani A. G. mutatni, hogy akar KO.

Vulnerare: sebhetni W. L. sebesíteni H. G. vért ontani L. megsebesíteni W. H. P. A. G. KO. megverni P.

Vulneratio: megsebesítés W. H. L. P. A. G. KO. sebhetés L. megsebesítés W. H. L.

Vulnerator: megsebesítő W. H. P. A. KO. verető; aki vérét ontja; aki sebhethet A. G. sebhethető W. aki megsebesít W. H.

Vulneratio afficere: sebekkel illetni W. H. vagdalni L. megsebesíteni P. A. G. KO. megsebhetni W. H. L.

Vulnus letale infligere: halálos sebbel illetni W. H. halálos sebben ejteni L. halálos sebet ejteni P. A. KO. halálosan megsebesíteni G.

A

Hármas Könyv betűrendes tárgymutatója

(A tárgymutatóban előforduló számok a lapokat mutatják.)

Aboni birtokra vonatkozó levél	193	Adománylevéllel újból készítésének	
Adomány, adományozás, lásd «birtokadományozás» alatt is.		esete	177
Adomány átszállása	67. 68	» záradékai	64. 81. 82. 87
» érvénytelenségének oka	70	Adománylevélbea «mindkét ág» be	
» felkérésének módjai	63. 64	nem iktatásának következménye	87
» foganatosításának ideje	176	Adománylevélben foglalt határ el-	
» iktatással megerősítésének		különítésének érvényessége	142. 125
ideje	70	Adománylevéllel perbe avatkozás	70
» jelentősége	49	Adománynak, kormányzótól eredő-	
» megerősítése	74. 75	nek, megerősítése	191
» nemei	49	Adományoknál, vegyeseknél, a	
» tárgya	65	leányok része	58
» vegyes, kit illet?	56. 58	Adományul fel nem kérhető jószá-	
Adományba való iktatásnál ellent		gok	64. 65
mondók pénzzel kielégítésének		» nyert javak kit illetnek	55. 56
hatása	66	Adományos jószágok, mind a két	
Adománybirtoknak fiscusra há-		ágot illetők	87
ramlása	88. 89. 238	» kötelessége özvegygel szem-	
Adománylevelei Hunyady János-		ben	68
nak	189	Adományozás alá kerülése a «nil	
Adománylevél alakja és tartalma		juris» záradékkal eladott birtok-	
Zsigmond királytól kiadva	187	koknak	109. 110
Adománylevél bevétele kimondott		Adományozás egyházak és monos-	
ítélet után	54	torok részére	121
» megerőtlenítése	187	» hűtlenség vétkébe esett egyén	
» előmutatása	72	kiegyezése esetében	53
» erejének elenyészte	177	Adományozása hűtlenségben ma-	
» mint a nemesség bizonyítási		rasztalt ember fekvő jószá-	
eszköze	42. 43	gainak	237

Adományozása zálogcímen más kezén levő birtokjognak	252	Alispán joga birói illetékhez	286
Adományozási cím be nem bizo- nyításának következményei 62. 63		» része ügyvédszó másításának terhében	288
» címek	60. 61. 66	Alispánok hatalmaskodásának díja Erdélyben	284
» jog egyházi hivatalok tekin- tetében	46. 47. 48	Alispánok mint feljebbviteli bírák	315
» joga a fejedelemnek 45. 46. 47 48. 174.		Alkotmány ellen támadás büntette	50
» joga kormányzónak	190	Alperes esküvése saját személyé- ben	216
Adósság kétannyira növekedése	309	Alperes fejére esküvés	215
» megtérítése pap részéről	226	» fogságba levése	239
» megvétele paraszton	308	» meg nem jelenésének követ- kezménye	279
» miatt szolgaságra vetés	308	» meghatározása	31
Adósságért elégtételre kényszerí- tése nemesnek	309	Alperesek többsége esetében tett tisztító eskü	220
Adóssági perek elintézése	201	András király (II.) törvényeinek jelentősége	172
» perekben idegenek tanuval- lomása városi bíróság előtt	293	Anya gyámsága	143
Adósságok dolgában nemesek eskü- jének értéke	284	» gyámságának megszűnése	143
» dolgában polgár tisztító es- küje	295	» második házasságának kö- vetkezménye	14
» dolgában városi polgárok es- küje	290	Anyai ágon szállott javak kit illetnek	92. 93
» fizetésénél eszközendő becsü	166	Anyaper felvételével eldöntendő perbehívás	201
Adósságokról szóló bevallás	142	Anyatemplom becsüje	160
Adózási mentessége nemeseeknek 44. 45		Apa, apai, lásd «atya, atyai» is.	
Agnatio jelentése	148. 149	» elmarasztalásának hatása	57
Agnatusok	146. 147. 148	» és fiu közt kölesönös szer- zés köteleessége	92
Ajándékkal való vesztegetés	156	» gyámrendelési joga 93. 94. 144. 145. 149	
Ajándékozók kereseti jogának hiá- nya	115	» gyámsága	143. 144
Ajándékozóra és örököseire vissza- szállása fekvőjóságoknak	110	Apai ház kit illet?	78
Akasztás	52	» jogok becsüjében való elma- rasztalása fiunak	241
Akasztófa felállítását tárgyzó levél	194	» jogokról lemondás	82. 83
Akasztófával bűnhődés	314	» ősi javakban osztály	78. 79
Alamizsna adományozása	121	» kőház megbecslése	79
Alapítása egyháznak	46. 47	» vagyonból kiházásítása pa- rasztleánynak	309
Alattomosággal élés	87. 258	Apátok díja	222
Alávetett országok	281	Apátságok alapítása	46. 47
Alispán előtt készülő leltár	146		
» előtt ügyvédszó másítása	288		

«Apostoli» czime királynak . . .	47	Atyafiak sérelmére kötött esere .	111
Aranyról, bevallás	142	» sérelmével engedett örök el- idegenítés	239
Asszony, lásd «nő» is.		» sérelmével rendelt gyámság	149
Asszonyoknak férj halála után át- adandó birtokok beszüjének eszközlése	165	Atyafinak, legidősbnek, esküvése okiratok felmutatása esetében	218
Asszonyok negyed joga	126	Atyafiság leszármazásnak módjai	146
Atya, atyai, lásd «apa, apai» is		» nemei	146. 147
» akarátának jelentősége . . .	90	Atyafi meggyilkolása	51
» elidegenítési joga	102	Atyafiui jogokban való elmarasz- talása atyafiúnak	242
» életében kezdett per folyta- tása	157	Atyagyilkosság bünténye	51
» életében tett osztály ereje	94. 95	Atyai hatalom 89 s köv.	
» fenytetésének következménye	91. 92.	» » alatt maradás tartama	89
» fogságból kiszabadítása . . .	91	» » »	93
» osztozása fiuval	89. 90	» » kiterjedése	89
» pazarlásának következménye	91	» » megszűnése és eltör- lése	93. 94
» részéről teher vállalás . . .	90	» hatalom tartalma	89. 90
Atyafi, lásd «verrokon» is.		» házban maradása a haja- donoknak	128
» elmarasztalása perközben elhalt atyafia tetteért	242	» javak vesztegetésének követ- kezménye	91
» mellőzésével gyám-rendelés	149	» örökségi javakból kijáró negyedjog	126
» részéről hitletétel meghalt atyafi helyett	220	Atyának osztályra kényszerítése	91
Atyafiak együttes elítélésének ha- tálya	244	Atyát száműzetésbe követésnek hatása	116
Atyafiak feljebbezése halálra ítélt atyjukfia érdekében	293	Aukarius, lásd «Iudas».	
Atyafiak gyámsága	143	Auraniai perjel ügyvéd rendelése	180
» jogainak megvédése	149	» perjel állása	234
» következése a gyámságban	146. 147	Avatkozás, lásd «perbeavatkozás».	
» között elévülés	85. 116	Sz. Ágoston nézete bíró tisztéről	33
» » kölesönös bevallás	105. 106	Álcseré	111
» » való kölesönös háramlás	85	Áldomásívás	314
» megrövidítése	73	Álarczos személyek állítása . .	198
» nélkül levőnek elítélése ese- tében megváltási joga	244	Álnokság	77. 78
» részének kiszakítása ítélet végrehajtása alkalmával	241	Álpénzverés miatt koronára haram- lott birtok adományozása . . .	191
» részére átiratok készítése	197	Ámurát győzelme Várna mellett	188
» részéről kiváltása fekvő jóságoknak	236	Áradvány földek	125
		Árpádházból való királyok erőben álló kiváltságai 180 és köv.	

Árpádházból való királyok erőtlenségei 181 s. köv.		Bán joghatóságának területi korlátozása	245
Árszabás helytelensége	162	» mint országbíró	130
Ártatlanul elmarasztalt megmen-tése	34. 35	Bántalmazása a szülőknek	91
Árulása váraknak és erősségeknek	51	Bárgyúk jogállása	93
Árva, lásd «gyámgyermek» alatt is.		Báró, lásd «országbaró» alatt is.	
Árvák felelése perben	156	» esküjének értéke	222
» gyámjává ki nevezhető ki?	145	Bárók díja	222
» vagyona hitorlásának követ-kezménye	152	» feleségeinek hitbére Slavo-niában és Erdélyben	289
» vagyonáról leltár készítés	146	» jogállapota	38. 39
Árváknak adandó elégtétel	146	» méltósága	39
Átírás eszközlése	197	» peesete	180
» fogalma	197	Báróktól leszármazók peesetei	180
Átírások ereje	197	Bártfa	290. 296
Átküldés, lásd «feljebbezés» is.		Báthori István bevállása alapján készített levél	196
» királyi felség személyes je-lenléte elibe	290	Báthori Tamás fiai részére adott levél	296
» korlátozása	288	Beclése apai háznak	79
» tárnoki székre	290	» kárnak	313
» vajda törvényszéke elé	285	Beclőeskü, lásd «eskü» alatt.	
» vármegyéből királyi kúriára	287	Becestelenek gyámságra nem bo-csátása	151
Átküldése pereknek	314	Becestelenség bekövetkezésének esete	152
» pereknek királyi kúriába	282	Becestelenség következménye 148. 149. 151	
» » Slavóniából és Erdély-ből	284	Becestelenség mint büntetés 77. 78. 152	
» székelyek pereinek a királyi kúriába	286	Beesü eszközésénél szereplő tekin-tetek	164
Átküldő-levelek	314	Beesü fogalmának meghatározása	159
» levél kivételének ideje	315	» nemei	159
Átküldött ügyben ügyvédszó visz-szahúzása	266	» sorából kihagyott dolgok 161. 162	
Átruházása birtokadományozás jogának	40. 41	Beesüje ingó s ingatlan javak-nak 159 s. köv.	
Átszállás, lásd «háramlás» és «örök-lés» is.		Beesületesség bizonyítása	219
Átszállása eskünek	220	Beesüs kirendelése hadkapitány által	314
» gyámságnak	149. 150	Beche vár elzálogosítását illető levél	194
» javaknak 67. 68. 87. 88. 89. 236. 238		Behajtása kárt okozó marháknak	313
Barom, lásd «marha»		Behajtott marha erőszakos kieresz-tésének büntetése Erdélyben	285
Bán Dávid	194		

- Bekebelezett országok 281
- Belföldiekre vonatkozó ereje a statutumoknak 171
- Beteg Máté szabadságát illető levél . 194
- Betegség jelentősége . . 151. 214. 240
- Bevállás, lásd «örökvallás» és «eladás» alatt is.
- Bevállás alakjában készült határjáró-levelek érvényessége . . 124
- Bevállás beiktatása jóváhagyó-levele 72
- Bevállás ellen tiltakozás : . . . 200
- » érvénye 97
- » férj és feleség között . 140. 141
- » foganatatlanságának esete hitbér elengedésnél 140
- » ingó dolgokról 142
- » kölcsönös és halál esetére szóló 104. 105. 106
- » nemesi 97. 98
- » városi bíró és esküdt polgárok előtt 293
- » visszavonása 142. 143. 156. 268
- » vonatkoztatása a bevallóra . 198
- Bevállása a gyámgyermeknek . 155
- Bevállásnak, ügyvédének, visszahúzása 268
- Bevállások hol teendők? . . . 180
- » melyek vissza nem vonhatók 102. 103
- » tételének tilalma a hajadonokra nézve 128
- Bevalló levél bemutatása 72
- » levél záradékának hatálya 109. 110
- » levélbe iktatása a szavattosságnak 113
- Bevádolása a gyámoknak . . 153. 154
- Bevezetés, lásd «iktatás» is.
- Bevezető levelek érvényességének tartama 71
- Bevezető levelek záradékai . 71. 72
- Békés birtok jelentősége . 74. 75. 158
- Bírák, lásd «ország rendes bírái» alatt is.
- Bírák illetékének el nem vonása 289
- Bírák teendője üres kifogásokkal szemben 274
- Bírák tiszte. . 24. 31. 32. 33. 34. 35
- Bíráskodás közegei városban . . 290
- » város és nemes közti perben 297
- Bíróelnevezésének leszármaztatása 31
- » előtt történt dolgok bizonyító ereje 35
- » és felperes osztozása elítéltek birtokjaiban . . 225. 242
- » és fél osztozása birságban . 313
- » és tanu egyszerre senki sem lehet 36
- » hatalmának területi kiterjedése 245
- » kirendelése had kapitánya részéről 314
- » kötelessége ellenvetés abban hagyása esetében . . 269
- » lelkiismeretének nevei 34. 35
- » mikép tartozik ítélni 33. 34. 35
- » része a fejtálságra ítélt vagyonában 225
- » része törvénykezési díjakban 278
- » városi 290
- Bírói becslésnek tárgyai az elzálogított fekvőjóságok visszavételénél 100
- Bírói becsú a testvér osztályrészenek elidegenítése esetén . 101. 102
- Bírói ítélt hatalom minősége 33. 34. 35
- » illeték követelése székelyeknél 286
- » kiküldött jelenléte becslésnél 79. 80
- » levelek 240
- » meghagyás fitymálása . . 261
- » » megháborítására való következtetés 258
- » meghagyás megvetésének büntetése 304
- » tárgyalás után hozott ítélet végrehajtása 260

Bírói terheket maguk után vonó ítéletek	289	Birtokjogok adományozásának joga	174
» vizsgálat, meghatározása . . .	31	» elfoglalása a törvénykezési díjak letétele czéljából . . .	278
Bírónak és felperesnek egy személyben nem egyesíthetése . . .	205	» elzálogítását illető perben beavatkozás	276
Bírósági gyámrendelés	153	» eredete	49
Bírót az elítélt ember jószágából illető rész	237	» és javak, melyekre nézve fiúsítás történt, kit illetnek? . .	55
Bírót illető bírság	304	» fekvésének jelentősége . . .	151
» illető dolgai elmarasztaltnak	236	» háramlása a szent koronára . .	45
Bírságfizetéssel nem járó ügyek .	289	» letartóztatása esetében eltiltás	203
Bírság megosztása bíró és fél között	255. 313	» megosztása bíró és felperes közt	225. 242
Bírság nevezet jelentése	278	» melyekből leány-negyed jár	43
» tekintetéből eszközlendő becsü	164	» örökségét tárgyzó perbe avatkozás joga	275
Bírsággal való kikényszerítése földesúri igazságszolgáltatásnak	304	» pusztulni hagyásának következménye	91. 92
Bírságlevelek terhe felvételének következménye	274	Birtokjogokból rész kiadása leányoknak végrehajtás esetében	241
Bírságlevelek záradéka	240	» való perbehívás	201. 207
Bírságok letétele	241	Birtokjogoknak díjak fizetésére fordítása	305
» per folyása alatt gyűltek, behajtásának módja	278—280	Birtoklás alapján határigazítás	122. 123
» többszörözése	279	Birtokon belőli állapotban iktatás határideje	103
Birtok erőszakos megháborítása esetében való eljárás	109	» kívül való perlés	119. 207
Birtok értelmezése	60. 61	» kívüli állapotban az iktatás ideje	103
Birtokadományozás hatálya . . .	41	Birtokrész vásárlásának eszköze . .	96
» jogának átruházása a királyra	40. 41	Birtokrészecskére szavatosságnak ki nem terjedése	114
Birtokba vétele városi örökségeknek	293. 295	Birtokrészek visszaszerzése közbeeső szerént és hitletétellel . .	123
Birtokeladásnál elővásárlási jog	98—100	Birtoktalan ember esküjének értéke	307
Birtokelfoglalás iránt folyó perben beavatkozás	276	» emberhez való férjhezmenettel hatálya	67
Birtokjog, lásd «fekvőjószág», «jószág» és «javak» alatt is.		Bizonyítás kizárása	33
Birtokjog elnevezése	60. 61	» nemes eskütársakkal	76. 77
Birtokjog iránt indított per bírása .	232	Bizonyítása a gyámságnak	154. 155
» kiszolgáltatása az ellenfél			
» meg nem jelenése esetében	207		
» meghatározása	60		
» újból felkérésének szüksége	178		

Bizonyításban való elbukásnak következménye	215. 219	Czikkelyek magszakadás czímén felkért fekvő jószágokról . . .	68. 69
Bizonyíték fel nem mutathatásának következménye	314	Czimboráskodás gonosz életű emberekkel	91
Bizonyítékok fel nem hozhatása adósságok miatt perelt polgár ellenében	295	Czímer előmutatása	42. 43
» ereje saját tudás ellenében . . .	33	» hatálya	42
Bizonyító ereje záloglevélnek . .	120	Czímerek	180
Bizonysága káptalannak vagy konventnek a végrehajtásoknál . .	204	Czimerül használt kettős kereszt .	188
Biztos kezesség	314	Czivódásra ingerlés következése .	299
Bokros helyek becsűje	161	Cognatio jelentése	148
Bolgárok	301	Cognatusok	146. 147. 148
Boszniai egyház káptalanjának illetékessége	205	Curia, lásd «királyi Curia» alatt.	
Boszuállás és védelem közti különbség	299	Családfából való leszármazás megtagadásának következménye . .	78
Bot használata visszaüzésnél . 257. 258		Családi okiratok megőrzése . . .	80. 81
Bölesek tanítása	23	» okmányok másának kiadása .	80. 81
Börtönben tartása parasztnak . .	308	Csalárdság	274
Buda	290. 296	Csalárdsággal élés tilalma . . .	258
» szabadságáról szóló levél . . .	196	Csalárdul kötött szerződés . . .	111
Budai káptalan illetékessége . .	205	Csalás határjárásnál	123. 124
Buzogány használata visszaüzésnél	257. 258	» új adomány felkérésénél . . .	73
Bűn elkövetésére kényszerítés következménye	91. 92	Csallóköz gyümölcsfáinak becsűje	161
Büntetése hűtlen gyámoknak . .	152	Császári nyílt levél	194. 195
Büntetésnek tetteshez való kötöttsége	241	Chaki Ferencz részére kelt leányfiúsítási levél	194
Büntetést végrehajtók engedelmes-sége	36	Cseh falusiak	301
Büntető hatalma az atyának . . .	90	Cselédek elmarasztalása főbenjáró ítéletben	305
» törvények kiterjedése idege- nekre	170	» részéről való törvénytétel kö- telessége	248
» ügyekben teendő eskü	307	Csere	110
Bűnügyekben feljebbzés	292	» szerződés	110. 111
Bűnvádemelés a szülők ellen . .	91	Cserében kapott jószág jogi termé- szete	111
Czéhek joga statumok alkotására .	283	Cserénél szavatosság hatálya . .	113
Czikkelyek, kormányzó hatalmát illetők	190	Cserjés helyek becsűje	161
		Csődör becsűje	164
		Dalmátország	245. 281
		Debrő Imre részére készített ke- gyelemlevél	194
		Dekán, káptalani, eskütétele a káp- talan személyében	230

Dekánnak, káptalaninak, bíraskodása	233	Egyességre lépés gyámgyermek	
Despota	180	érdekében	155
Despota úr Beehe várának elzalogításáról szóló levél	194	Egyezkedés czéljából való letartóztatás	249
Díj, I. «emberdíj» és homágium is.		Egyházak alapítása	46. 47
Díj felvételének módja	225	» fekvőjóságainak el nem idegeníthetése	231
Díj fizetése mellett tehervállalás visszavonása	96. 97	Egyházaknak és monostoroknak adományozott javak	121
Díj kisebb erőszakoskodás tárgyában elmulasztott igazságszolgáltatás esetében	305	Egyházi birtokjogokban fejedelem öröklési joga	45. 46
Díja egyházi és világi személyeknek	38. 39	» fekvő jóságok lefoglalása adósság törlesztése czéljából	227
» főpapoknak és báróknak	222	» hivatalok adományozásának joga	46. 47. 48
» jobbágyoknak	305	» jog czélja	27
» kisebb hatalmaskodásnak Slavoniában és Erdélyben	284	Egyházi személyek, lásd «papszemélyek» alatt is.	
» parasztoknak Erdélyben	285	» személyek díja	38. 39
» székelyeknek	286	» személyek szabadsága	38. 39
Díjak számítása Slavoniában és Erdélyben	283	» személyek részéről elégtétel fejeváltási ítélet esetében	231
Díjakra nézve elégtétel adás módja	305	Egyházzal szemben elévülés	115
Díjban és fejeváltásban való elmarasztalás esete	213	Egyszerű ítélet, lásd «ítélet» alatt.	
Díjon maradás	159. 205. 312	» perbe hívás alapján indított perek elintézése	201
Dolgok jogának megkülönböztetése	37. 38.	Ekealj (királyi) nagysága	164
» melyek hitbér fejében nem adhatók	131	Eladás, lásd «bevallás» és «örökvallás» alatt is.	
» melyek főbenjáró ítéletben marasztaltnál találatnak	236	» csere színe alatt	111
Dos, lásd «hitbér» alatt.		Eladók kereseti jogának hiánya	115
Dúlók behozása	51	Eladónak törvénybe idézése perrel megtámadóval szemben	114
Egyenes ágon leszármazás bizonyítása	85	Eladóra és örököseire visszaszállása fekvő jóságoknak	110
Egyenlősége nemeseknek s uraknak	177	Elévülés alá nem tartozó jogok	85. 116
Egyesség alapján készült határjáró levelek érvényessége	124	» atyafiak közt	85
Egyességre lépése fel- és alperesnek	277	» egyházzal szemben	115
		» falusiak közt	115
		» fiskussal szemben	115
		» hatalmaskodások tárgyában	84. 85. 115
		» határigazítás tárgyában	116

- Elévülés hiánya határigazításnál . 121
- » ideje 28. 60. 115. 116. 117. 156
  - » idejét meg nem haladt perbe-
hívások elrendelése 201
  - » jelentősége 156
  - » kizárása zálogos jogokban
116. 118. 119. 120
  - » megakasztása tiltakozással . 116
  - » meghatározása 115
  - » nemesekre nézve 115
  - » polgári jogoknál 115
  - » városokban 294
  - » zálogbirtokos tekintetéből 119. 120
- Elévülési idő szünetelése 94
- Elfogása ország rendes biráinak
vagy helyetteseinek 51
- Elfoglalása deréktagtól elkülönített
fekvőjóságoknak 262
- » megszökött jobbágy javainak 305
- Elfoglaló ellen engedett védelem . 300
- Elhalasztás, lásd «halasztás» alatt is.
- Elhalasztása eskütelétnél . . 157. 220
- Elhalt ember perbehívásának kö-
vetkezménye 206
- Elidegenítés csere színe alatt . . 111
- » következménye 150
  - » teljes koruak részéről . . 142
- Elidegenítése falunak 150
- » fekvőjóságoknak fej megvál-
tása céljából 239
- Elidegenítési joga az apának . . 90
- » szabadság főbenjáró ítélettel
elmarasztalás esetén . . . 99
  - » tilalom 95. 153. 231
- Elidegenítésnél előjog 98. 99
- » tehervállalás 95. 96
- Elidegenítéssel járó szavatosság . 113
- Elidegenítőre és örököseire vissza-
szállása fekvő jóságoknak . . 110
- Elismerés okának adása 270
- Eljárás erőszakos foglalók ellen 108. 109
- » gyámgyermek ügyeiben 154. 155
  - » hűtlenséget tárgyazó ítélet
esetében 246
- Eljárás magszakadás ezímen nyert
adomány esetében 66. 67. 158
- » testvérosztályrészenek elide-
genítése esetén 101. 102
  - » végrehajtásban 202
- Eljegyzéskor adott jegyajándék 129. 134
- Ellátás élelemmel és ruházattal 77. 152
- Ellátása őrzöngőknek, esztelenek-
nek és bárgyúknak 93
- Ellenállási jog 45
- Ellenféllel kiegyezés 99
- Ellenmondás alkalmával pénzfize-
tés 66
- » árvák nevében 158
  - » bevallás ellen 200
  - » gyámkinvezés ellen 145
  - » hatálya 158
  - » határjárásnak 158
  - » helye és ideje 69
  - » megtételére engedett idő vá-
rosokban 294
  - » városi örökségek birtokba vé-
telénél 294
- Ellenmondó levéllel elévülés meg-
akasztása 116
- Ellenmondó tiltakozás miatt perbe
hívás 158
- Ellenmondók részéről, bizonyítás
kötelessége 69
- Ellenség kezébe jutás, mint ment-
ségi ok 290
- » részére fegyver és élelem
adás 51
- Ellenségeskedés jelentősége . 151. 152
- Ellenszegülés joga 29
- Ellenvetésben elkövetett hiba hely-
rehozása 267
- Elmaradás, lásd «makacsság» alatt.
- Elmarasztalás díjban 159. 205. 213.
285. 312
- » fejtálságban 213. 228
  - » főbenjáró ítéletben 199. 204.
235. 297. 305
  - » hatása . . 99. 241. 242. 243. 305

Elmarasztalás hitszegésben	77	Erdő becsértéke	161
» javak becsüjében	242	Erdődy Gergely részére kiadott levél	195
» örök becsüben	62. 63. 254	Erdők betudása osztály részbe	79
Elmarasztalt, lásd «alperes» alatt is.		» kiadása jobbágyoknak határ elkülönítésnél	123
» jogi állapota 99. 150. 236. 239. 305		Erdővágás lopva vagy erőszakosan	313
» kivégzése és menekvése	236	Eredeti szerzőlevelek felmutatása uj adomány felkérésénél	76
Elmebetegség	93. 153	Eresztvény becsüje	161
Előjog elidegenítésnél	98	Eretnekség	51
Előjoggal élésnek kijelentése meg- kínálás esetén	99	Erkölesök és szokások jelentősége	25
» élésre határidő kitűzése	99	Erkölesös nevelése gyámgyerme- keknek	152
» nem élés következménye ja- vak visszaszerzésénél	99	Erőszaknak erőszakkal visszatör- lése	108. 109
Előkelők pecsétjei	180	Erőszakos foglalásoknál tanubi- zonyság ereje	120
Előre eltökélt szándék hatalmas- kodás esetében	271. 272	» foglalások okán határigazi- tások	122
Elővásárlási jog	98 – 100	» foglalók ellen rövid perrel eljárás	109
Elsőség gyámságot illetőleg	150	» támadás szülőkre	91
Eltiltás erőre emelkedésének ha- tálya	204	Erőszakosság, lásd «kisebb hatal- maskodás» alatt is.	
» hatálya	239	Erőszakosságért fizetett díj az azt elkövető paraszt megszökése ese- tében	285
» javak kezelésétől	154	Erőszakotétel mostoha anyán	51
» makaességi ítélet esetében	239	Eskü, lásd «hit» alatt is	
Eltiltó meg nem jelenésének követ- kezménye	203	» által való tisztázás okiratok dolgában	217
Eltiltott részéről okiratok felmuta- tása	204	» átszállása apáról fiura vagy atyafira	220
Eltiltottnak idézése	204	» becselő	216
Eltörölt törvények szerint kezdett ügyek folytatásának módja	168	» büntető ügyekben	307
Elválás, házassági	138	» el nem fogadásának követ- kezménye	216
» házasságtörés miatt	137	» felfedező	217
Emberdíj, lásd «díj» alatt is.		» keresmény kiszolgáltatására nézve	308
Emberdíja az egyházi és világi sze- mélyeknek	38. 39	» megítélése főpapnak és káp- talannak	229
Emberölőnek erőszakos kibocsá- tása cseléd részéről	271	» » jobbágyoknak	306
Eperjes	290. 296		
Erdély	245. 281		
» külön szokás joga	283. 284		
Erdélyi seythák, lásd Székelyek.			
» vajda hatósága terület tekin- tetében	245		
» vajda mint országbáró	130		

Eskü megítélése nem nemes és pa-	
raszt közti igazságszolgá-	
latás esetében	307
» odaítélése közös tanúvallatás	
esetében	214
» személyes letétele alól fel-	
mentő kiváltság	176
» tisztító	215
» » ha több az alperes 220—	221
» » hatalmaskodás eseté-	
ben	248
» » jobbagyak részéről	306
» » polgár ellen perelt	
adósság tárgyában	295
Esküdt polgár, városi	290
Esküje nem nemesnek nemesekkel	217
» zsidónak keresztyének elle-	
nében	315
Eskünek felényire apadása . . .	307
Esküre bocsátása városi polgá-	
roknak	290
Eskütárs állapota ellen tett kifo-	
gás következménye	219
Eskütárs esküjének hatálya alpe-	
reszek többsége esetében . . .	220
Eskütársak nevének feljegyzése	218
» hitszegésének és hamis eskü-	
jének büntetése	77
» új adomány felkérésénél . . .	76
Eskületétel elhalasztása	157
Eskületétel kir. ügyek igazgatója	
részéről	221
Eskületétel mellett való kártérítés	242
Eskületele főpapoknak	222
» királyoknak	182
Esküvés alperes fejére	215
» többbedmagával 215. s köv.	
Esküvése alperesnek saját szemé-	
lyében	216
Esztelenek gyámsága	153
Esztergom	290
Ezüstről bevallás	142
Élelem ki nem szolgáltatásának	
következménye	152

Élelemmel és ruházattal való el-	
látás	77
Élet ellen lesekedés	91
Életkor meghatározása	141. 142
» tekintetbevétele gyámság	
viselésénél	147. 148
» vizsgálata	155
Életveszélyben levőnek segély-	
nyújtás	301
Élődj Slavoniában és Edélyben	284
Éneklő kanonok hittetele	230
Érdemnek jelentősége	41
Érsekek megerősítésének joga kit	
illet	46
Érsekek ügyvédrendelése	180
Értesítés jelentősége	201
» mellett indított perek folyása	201
» » » perekben ügy-	
védző vissza-	
vonása	267. 268
Érvénytelen határjáró levelek . .	124
Falu elidegenítésének következése	150
» mint a «possessio» egyik	
jelentése	60. 61
Faluk gyujtogatása	51
» telepítése	122
Falusiak állapota	301
» közt elévülés	115
Fegyver- és élelemszolgáltatás el-	
lenség részére	51
Fej- és jószágvesztés	52. 53
» » » hatálya	150
Fejedelem, lásd «király» alatt is.	
» adományozási joga 45. 46.	
» » » »	47. 48
» gyámhatósága	154
» gyámmá kit rendelhet	145
» mint örökös	45. 46. 145
» pecsétai	179
» statutumai	169
» törvenytállásának módja . . .	221
» ügyeiben elfoglaltság jelen-	
tősége	151

Fejedelemnek törvények alávetett- sége	170	Fekvő jószágok elzálogításának ér- telmezése	117. 118
Fejedelmek rendeleteinek értel- mezése	167	» » felkérésének czímei	63. 64
Fejedelmi gyámság alapja	145	» » fiscusra háramlásának esete	86
» gyámrendelés	153. 154	» » ideiglenes lekötése	65
» kiváltság-levelek, mint a tör- vénykezési szokás alapja	171	» » jogi természete	112
» törvényesítés hatálya	139	» » kiváltása a bíró és ellenfél kezéből	236
Fejérvári káptalan illetékessége .	205	» » kölesönös átháramlása	85
Fejszés erdő becsüje	161	» » közbecsüje	121
Fejváltság kit illet ?	225	» » megosztása	81. 82
» czéljából fekvő jószágok el- idegenítése	239	» » megszerzésének elévü- lési ideje	115
» czéljából tehervállalás	96. 97	» » örökös elvesztése	77. 78
» mennyisége	225	» » visszaszállása az el- idegenítőre és örö- köseire	110
Fejváltsága aurániai perjelnek .	235	» » visszafoglalása alap- ján indított perek el- intézése	201
Felváltságban és díjban elmarasz- talás esete	213	» jószágokat igazságtalanul fel- kérők büntetése	62. 63
Fejváltságért való elégtétel egyházi személyek részéről	231	» jószágokba erőszakos beto- lakodás	108. 109
Fejváltsági ítéletnek különbözése főbenjáró ítéllettől	224. 225	» jószágokban öröklés	138
Fejváltsági ítélet kik ellen hozandó	224	» jószágoknak koronára há- ramlása	45
Fejvesztés	287	» jószágoknak örökös joggal lekötése	119
Fejvesztésre ítélese aurániai per- jelnek	235	Felelet visszavonása	157
Fejvesztéssel bűnhődés esetei a papi személyekre nézve	226	Feleletadás árvák részéről	156. 157. 158
Fekvő javak, lásd «fekvő jószág».		Feleletadásban elkövetett hiba helyrehozása	267
Fekvő jószág, lásd «jószág», «javak» és «birtokjog» alatt is.		Felelés legkésőbb harmadnapra .	203
Fekvő jószágok adomány-levél zá- radékához képest kit illetnek ?	87	Feleléstől való vonakodás követ- kezménye	203
Fekvő jószágok, adományul nyer- tek, kit illetnek ?	56. 58	Felelőssége a hűtlen gyám örökö- seinek	154
Fekvő jószágok becsüje	159. 160. 161. 162	Feleség és férj együttesen nyert adományos jószágának kölesö- nös átszállása	86. 87
» » eszeréje	110. 111	Feleség és férj közösen szerzett vagyon	135. 136
» » eladóinak és elajándé- kozóinak kereseti joga	115		
» » elidegenítésével járó szavatosság	113		

Feleség és férj közötti bevallás	140. 141	Felperesség elvesztése	213
» joga vásárolt javak tekintetében	87	Felségsértés bűne	50
» joga magszakadás esetében	67. 68	Feltételes bevallásoknál iktatás	
» kitétele a férj fekvő javaiból	136	szükségessége	104
» nevének szerző levélbe iktatása	87	» szavatosság és hatálya	113
» osztozása a férj zálogos javaiban	136	Fenyegetés ellenében védekezés	300
» öröklése a férj után	132	» következménye	156
» része házasság tartama alatt szerzett vagyonban	309	Fenyítés következménye	91. 92
» részének ingókból kiadása a férj elmarasztalása esetén	241	Fenyítő hatalma az atyának	90
» részéről hitbér elengedése	140	Félelem hatása	33
» gyilkosság	51	» és rettegés hatálya	140
Feljebbezett perek visszaküldése a felküldő bírósághoz	289	Félelembe ejtés következménye	156
Feljebbezés, l. «átküldés» alatt is.		Férj által lekötött zálogos fekvőből kijárása a hitbérnek	136
» bűnügyekben	292	Férj és feleség együttesen nyert adományának tovább szállása	67. 68
» kizárása	292	» és feleség kölesönös öröklése	86. 87
Feljebbezése városi bíróság ítéleteinek	290. 291. 292	» és feleség közös szerzeményi vagyona	135. 136
Feljebbezési jog megtagadásának hátrányos volta	292	» és feleség közötti bevallás	140. 141
Feljebbezéskor újonnan tett kifogások mellőzése	291	» és feleség viszonyának minősége	86. 87
Feljebbezésben újabb előadások meghallgatása	291	» fekvő jószágaihoz hozomány beruházása	141
Feljebbvitel földesúri bíróságoktól	302	» fekvő jószágaiából kijáró hitbér	129
Feljebbviteli bíróságok	314	» fekvő jószágaiából kitétele az özvegynek	132. 136
Felmentés bizonyíték hiányában	215	» ingójavaiban öröklés	133
Felküldés határideje	315	» öröklése	134
Felperes meg nem jelenésének bírósága	279	» polgári állásának jelentősége	129
» meghatározása	31	» részére hitbér elengedése	140
» része a fejaváltságra ítélt vagyonában	225	» zálogos javaiban való osztozás	136
» része törvénykezési díjakban	278	Férj-gyilkosság	51
Felperesnek készenléte	276	Férjhez menetel hatálya	133. 143
Felperesség eladott jószágok iránt indított perben	65	Férjhezmenés ismétlésének kihatása a hitbér illetmény mennyiségére	131
		Férjhez nem ment leányok jogállása	143. 144

Fiág adományhoz való jogának		Fiuk részének kiadása elmarasz-	
alapja	55	talt apa ingóiból	291
» kizárása gyámság viseléséből	150	» öröklése a katonai fegyver-	
Fiágot egyedül illető fekvőjóságok		zetben	133
és birtokjogok	55. 56. 58	» szárnya bocsátása	89
Fiágú atyafiak következése a gyám-		» életkora	142
ságban	146. 147	Fiunak elmarasztalása apai jogok	
Fiscus, lásd «királyi fiscus», «ko-		becsüjében	242
rona», «király», «fejede-		» kényszerítése bűn elköveté-	
lem» alatt is.		sére	91. 92
» háramlási joga	89	» letartóztatása	90
» kötelessége az özvegygel		» túsúl adása	90
szemben	68	Fiusítás hatálya	43. 88. 89. 95
Fiscusra háramlása fekvővagyon-		» kelléke	43
nak	85. 86.	Fiusítása testvérek leányainak	88. 89
Fiscussal szemben elévülés.	115	Fiusításnak álnokul eszközöltnek	
Fiu és apa kölcsönös szerzési köte-		büntetése.	77. 78
lessége	92	Fiusításra vonatkozó záradék	55
» és leányág öröklése mind-		Fiutestvérek kötelessége a családi	
két ágat illető javakban	57	okmányokat illetőleg	80. 81
» és leányágot egyaránt illető		« pénzen szerzett birtokjogai-	
javak és birtokjogok	55. 87	ban való öröklés	55
» és nőági atyafiság	146. 187	Fivér és nővér alatt kit kell érteni?	
» házasságra nem bocsátásá-			77. 78
nak következménye	91. 92	Fiusítás alattomos és álnok kiesz-	
» joga atyjával szemben	91. 92	közlése	77. 78
» legidősebb, joga s köteles-		Folyam medre változásainak követ-	
sége	80. 81	kezményei	125. 126
» legifjabb, joga s kötelessége		Folyóvíztől elsodort földrészek	125
	78. 79. 80	Fogamzott fiak joga	243
» osztályrészének elidegenítési		Fogolylyá tévése hatalmaskodó-	
esete	97	nak	250
» osztozása apával	89. 90	Fogságba kerülés hatálya	94. 116
» rendelkezési szabadsága	41.	» tévés szabadsága	239
	42. 310	Fogságból kiszabadítása az atyá-	
» terhének elvállalása	90	nak	91
» végrendelkezési szabadságá-		Fogságból szabadulás eszközei	97. 99
nak megszorítása	90	Forbátolás	226
Fiuk, lásd «atyafiak» is.		Forrás becsüje	162
» apjuk elítéltetése után szület-		Fosztogató ellen megengedett vé-	
tek, joga	242. 243	delem	300
» kötelessége apjuk vétkei		Főbenjáró büntények tárgyában	
miatt	231	igazságszolgáltatás megta-	
		gadásának következménye	305

Főbenjáró büntetéstől való menek-	Földbér	302
vés módja	Földek kiadása jobbágyoknak . . .	123
» és fejráltsági ítéletek közti	Földeknek betudása osztályrészbe	79
külömbőség	Földesúr földjeiben paraszt joga .	311
» ítélet alapján kivégzettek va-	» kötelessége elhalt jobbágyá-	
gyonában való öröklés	val szemben	310
» ítélet alá kik nem eshetnek?	» kötelessége törvényszolgál-	
221. 224	tatást illetőleg	305
» ítélet erőszakos birtokfogla-	» mint jobbágyok illetékes	
lásért	birája	302
» ítélet hatása 51. 52. 99. 150. 235	» része paraszt szerzett örök-	
» ítélet hozzászárának alapja . . .	ségében	310
» ítélet jelentősége székelyek-	» részéről igazságszolgáltatás	
nél	elmulasztása	303
» ítélet kimondásának esetei . . .	» s. felperes osztozása elítelt	
» ítélet különbözése hűtlen-	jobbágy javaiban	305
ség vétktől	Földesurak jövedelme városi pol-	
» ítélet pápi személyek ellen . . .	gárokkal szemben	295—296
» ítélet város ellen	Földesurat illető díj erőszakoskodó	
» ítélet végrehajtási módja . . .	paraszt megszökése esetében . . .	285
» ítéletben marasztalása auran-	Földesurat illető váltásárg	311
niai perjelnek	Földesúri igazságszolgáltatás helye	304
» ítéletben marasztalása eltil-	Földesúrra háramlása paraszt va-	
tottnak	gyonának	310
» ítéletben marasztalása város-	Földrészek vizáradásával, elsodrot-	
nak	tak	125
» ítéletben marasztott jobbágy	Fölmentésnek, kiváltságlevélben	
javaiban osztozás	adottnak, ereje	175
» ítéletben marasztott letartóz-	Főlovászmaster mint bíró	314
tatásának módja	Főpap esküjének értéke	222
» ítéletben marasztottnak ki-	» és káptalan vagy konvent	
adása az ellenfél kezéhez . . .	együttés perbehívása	229
» ítéletben marasztottnak me-	» és káptalan vagy konvent	
nekvése	elmarasztalása külön-külön . . .	229
» ítéletnél fogva elfoglalt javak	Főpapi székek betöltése	45. 46
visszaváltásánál eszköz-	Főpapak alatt kiket kell érteni . . .	222. 230
lendő becsü	» áthelyezése esetében utód	
» ítélettel lakolás	perbehívása	232
» ügyekben feljebbezés kizá-	» díja	222
rása	» jogállapota	38. 39
Földolog birtokba vételének hatá-	» kötelessége haza iránt	39
lya városokban	» » király iránt	48
Főfelek	» » elődek vétkei illetőleg . . .	231
Föld megváltása földesúr részéről	» méltósága	39

Főpapok, mely becsüvel élnek?	160	Gyám gyanus voltának következ-	
» pecsétje	160. 180	ménye	152
» perhaladéka	230	» joga	143. 154. 155
» utódjának perbehívása	232	» kérésének esete	147
» ügyvédrendelése	180	» kiszemelése	154
Főpapoknak fejedelem minő érte-		» köteleessége	145. 146. 152. 153
lemben örököse?	45. 46	» milyen legyen	145
Főpapoknak világi bíraskodás alá		» örököseinek felelőssége	154
rendelése	48. 49	» rendelése	93. 94. 145. 153
Franciaországból behozott gya-		» tehervállalása	153
korlat	173	Gyámgyermek, lásd «árva» alatt is.	
		» ellen ellenségeskedés	151. 152
Garai urak ellenében készített le-		Gyámgyermeknek ellátása	152
vél	193	» életkorának megvizsgálása	155
Gazdának előállítása	314	» érdekében egységre lépés	155
Gátakkal, töltésekkel való eltere-		» jogi állása 155 s köv.	159
lése a víz folyásának	125	» kiváltsága	230
Gátaknak más földéhez való kötése	126	» mentessége perben való fele-	
Gázlók jövedelme	125. 126	lés alól	156. 157
Gergely nevű kún részére készült		» perbehívása	158. 159
levél	195	» pereit	155. 156
Gezthi Mihály fia részére készített		» pereinek vezetése	152
bevalló és iktató levél	199	» részéről ellenmondás	158
Gira értékének számítása 278. 284. 285		» törvényes védura	145
Girák letétele székelyeknél	286	» ügyének vitele	154
Gondnok elnevezés	153	Gyámgyermekkel való rossz bá-	
Gondnokok bevádolása	153	nászmód következése	152
Gondoskodás elmebetegről	93	Gyámgyermeknek itélt eskü le-	
Gonosz emberekkel czimborásko-		tétele	157
dás	91	Gyámnevezés utószülöttek számára	145
» szándék fönforgásának példái	272	Gyámrendelés joga	145
Gonosztevő ki nem szabadítása		Gyámról gondoskodás	154
másnak kezéből	301	Gyámság alatt állás szüksége	146
Gonosztevők elbocsátásának bün-		» alá helyezése elmebetegek-	
tetése	312	nek	153
Gyakorlat törvényrontó ereje	168	» alá jutása gyermeknek	141. 142
Gyalázat mint büntetés	77. 78	» atyafiak sérelmével	149
Gyalmostó becsüje	163	» átszállása	149. 150
Gyanus gyám elhalálozásának kö-		» bizonyításának szüksége	154
vetkezménye	154	» fogalma	143
Gyanus gyámok	152. 153. 154	» megszűnése	143
Gyám bevádolása	153. 154	» nemei	143
» felelőssége	146	» terhe alól való mentesség	151
		» terhének jellemzése	154

Gyámság viselése tekintettel a bir-	
tokjogok minőségére	147
» viseléséből való kizárás	128. 150
Gyámsága nem nemes apának és	
a nagyapának	144
Gyámságban követendő sorrend	
146. 147	
Gyámsághoz nem bocsátható sze-	
mélyek	149
Gyámságrendelés hatálytalansága	149
Gyámságtól elmozdítás	152. 154
» elrekesztés	148—149
Gyámságviselés joga	147. 148. 150
Gyámul rendelő személyek	145
Gyermek perbehívásának követ-	
kezménye	206
Gyermekek nagy számának jelentő-	
sége	151
Gyermekek polgári állása	59
» törvényessége	139
» vélt házasságból születtek,	
öröklési joga	138
Gyermekek hatása	156 157. 158
Gyilkos fejvesztése	287
» megváltása	287
Gyilkosok büntetése	52. 297
» tett helyén elfogottak, meg-	
fenyítése	312
Gyilkosság, előre eltökélt, melyet	
papi személy követ el	226
Gyilkosság hatása és büntetése	44
» mint hűtlenségi eset	51
» önvédelem közben	298
Gyöngyös város szabadságát illető	
kiváltság	193
Gyújtogatás, mint hűtlenségi eset	51
Gyújtogatók megbüntetése	297
» tett helyén elfogottak, meg-	
büntetése	312
Gyűlölségtől való tartózkodás	33
Gyűrűs pecsétje Károly királynak	183
Hadi jog meghatározása	21
» szolgálat jelentősége	41

Hadi szolgálata auraniai perjelnek	235
Hajadoni jog	128
Hajadonok bevallástételének ti-	
lalma	128
» férjhez adása	69
» negyed joga	55. 126
» része apai jogukból	55
Hajadonoknak gyámság alatt ma-	
radása	143
» gyámság viselésére nem bo-	
csátása	128
Halastavak beállítás	96
Halastó beesüje	163
Halasztás, lásd «elhalasztás» is.	
Halasztása pernek	157
Halál esetére szóló kölesönös be-	
vallás	104
Halállal bűnhődés	137. 138
Halászati jog	125. 126
Hallgatás következménye	158
Hallgatással mellőzött törvények	
ereje	168
Hallgatolagos beleegyezés	102
Hamis eskü elkövetése	76. 77. 213
Hamis esküvésen maradás követ-	
kezménye	151
Hamisan esküvőkalkalmatlansága	
gyámságra	149. 151
» esküvők büntetése	213
Hamis levelek vizsgálata	199
» levelekkel élés miatt koro-	
nára háramlott birtok ado-	
mányozása	191
» levelekre vonatkozó kivált-	
ságlevele az ország rendei-	
nek	192. s köv.
» levél készítést tárgyzó val-	
lomása Zömléni Gábor	
diáknak	193
Hamis okmány készítése, haszná-	
lása	50
» pecsét készítése, használata	50
» pénzverés és használat	50
Hamisítás esete	75

Hamisító	199	Határigazítás dolgában elévülés	
» büntetése	75	hiánya	116. 121
Haramiasáért letartóztatás és bün-		Határigazítási villongások kezdete	122
tetés	44	Határigazításoknál előforduló be-	
Haramiák megbüntetése	44. 297	esű eszközlése	166
Harminezad alól mentesítés joga .	175	Határjárás alapján indított per	
» fizetés alól mentesség	45	elintézése	201
Használat jelentősége	102. 112	Határjárási perben felelés gyám-	
Hasznos beruházás	141	gyermekről részéről	158
» esere érvénye	110	Határjárásnak ellenmondás . . .	158
Haszonvételek a folyammeder vál-		Határjárásnál elsalás elkövetésének	
tozása esetén	125. 126	módja	123. 124
Hatalmaskodás elévülése	84. 85. 115	» előforduló becsű	166
» esetében város perbe idézése	296	Határjáró levelek	71. 124
» esetében tanuvallatásra ille-		» levél záradéka	123
tékes hiteles hely	205	Határlevelek	122. 123. 124
» illetékes bírója	48. 49	Határokban és barázdákban meg-	
» miatt indított keresetek zára-		tartás	114
dékai	270	Határosok részéről megintés . . .	207
» miatt való elmarasztalása fő-		» tanubizonyosságának értéke .	212
papnak és káptalannak	229	Határosság ereje	243
» mibenlétének feltüntetése a		Havasalföld vidékén elveszett pe-	
keresetben	209	eséte Lajos királynak	184
» okán történt perbehívás el-		Haza védelmezésének kötelessége .	39
rendelése	159. 201	Hazugnak büntetése	75
» tárgyában indított kereset		Háramlás kétséges voltának követ-	
kellékei	209	kezménye	147
Hatalmaskodásért perbe hívó levél		» kölesönös atyafiak közt . . .	85
érvényességi ideje	71	Háramlása férj és feleség együtte-	
Hatalmaskodások egyházak tiszt-		sen nyert adományos jó-	
jei részéről	228	szágának	86. 87
» és erőszakos foglalások okán		» javaknak a koronára 45. 49.	
határigazítások	122	50. 60. 85. 86. 88. 89	
Hatalmaskodó tett elkövetési ide-		» paraszt vagyonának	310
jének megjelölése	270	Háramlási jog eredete	104. 105
Hatalmasul elfoglalt falu adomá-		Három vásáron való kikiáltás el-	
nyúl felkérése	75. 76	törlése	168
Hatalom alá jutás következménye	151	» vásáron való kikiáltás pót-	
Hatálya szavatosságnak	113	lása	201
Határelkülönítés és igazítás . . .	121. 122	Hátasló becsűje	164
Határelkülönítésnél jobbágyok ré-		Házépítés osztályos fítestvérek szá-	78
szére kiadandó bérek	123	mára	78
Határidők megállapítása	99. 103	Házasság elhálásának hatálya .	89
	104. 108. 109		

Házasság tartama alatt szerzett	
vagyon	309
» vérokonok vagy sógorok	
közt	138
Házassági akadályok	138
Házasságkötés a vérokonok tilalma	
ellenére	139
Házasságnak, véltnek hatálya	138
Házasságra lépés és osztály	92. 93
» lépés másodjában	136 148. 310
» nem bocsátás következmé-	
nye	91. 92
Házasságtörés következménye	136.
	137. 138. 312
Házastársi viszony minősége	86. 87
Házastársak elválása	137. 138
Hegyvám becsüje	163
Hely megjelölésének jelentősége a	
keresetben	209
Helyettesítése örökösnek paraszt	
részéről	310
Helyhatósági jog elnevezése	25. 26
» jog területi érvénye	26
» szabály, lásd «Statutum».	
Helyre nézve sérelmes kiváltság	175
Herczeg fiaira szállandó javakra	
vonatkozó levél	194 195
Hiba iktatás folyama alatt	178
» tudósító levélben	177
Hif, lásd «eskü» alatt is.	
Hitbér apasztása	131
» czímen lekötése jószágoknak	65
» elengedése	140
» elévülés alól kivétel	116
» elvesztése	137. 138. 208. 225
» férj büntette esetében	137
» iránt kezdett per elintézése	201
» fizetésének módja	130. 131. 165
» fizetésének módja Slavoniá-	
ban s Erdélyben	284
» kiadása	108. 132. 241
» kifizetése özvegy részére	68
» fizetése az ősi ménesből	135
» kifizetésének lehetővé tétele	96

Hitbér követelése	129. 130. 136
» követelése leánygyeddell	
egyszerre	131. 132
» meghatározása	129
» mennyisége	129
» nagysága Slavóniában és Er-	
délyben	284
Hitbérek átvételére való megintés	206. 207
Hiteles hely, lásd «káptalan, kon-	
vent» alatt is.	
» hely emberei előtt készült	
határjáró levelek	124
» hely embereinek bevádolása	259
helyek hatásköre	124. 155.
	201. 204
» helyek mint életkorvizsgálók	155
» helyek pecsétjei	179
» helyek ügyvéd rendelése és	
bevallása	180
» pecsét hatálya	179
» pecsétje kinek van ?	179
Hitelezője elhalt parasztoknak	310
Hitletétel birtokrészek visszaszer-	
zésénél	123
» elhalasztása törvényes kor	
eléréséig	220
» szemügyrevétel esetében	223
» tanuvallatáskor	211
Hitletételek különböző kimenetele	219
Hitszegésben elmarasztalása eskü-	
társaknak	77
Hitszegő	199
Hitszegők büntetése	213
» mellőzése gyámságnál	149
Hittétel ellopott marha ügyében	314
Hittétele főpápnak és káptalannak	
vagy konventnek	230
Hitvestársi öröklés	132
Hold nagysága	164
Holdkórosok gyámság alatt	153
Homagium, lásd «díj» alatt is.	
Homagiuma egyházi és világi sze-	
mélyeknek	38. 39
Homagium magyarázata	286

Homagium téves értelmezésének ezáfolása	287	Idegen dulók behozása	51
Horvátország	245. 281	» tanú vallomása városi pol- gárok közt.	293
Hosszufolyamatu perek 84. 85. 99. 201. 279		» zsoldosok behozása	51
» perek elhalasztása	157	Idegenek és atyafiak közötti köleső- nös bevallás	105. 106
Hosszu perekben ügyvédszó vissza- huzása	266	» között iktatás szüksége az örök bevalláshoz.	103
Hosszu perfolyam értelmezése	253	» mentsége statutumok nem tudása okán	171
Hozománynak beruházása	141	» részéről kártétel tilalmának megszegése	313
Hunyadi János adományleveleinek ereje	189	Idegeneknek a törvények alá ve- tettsége	171
» János kormányzóvá válasza- tása	190	Ideiglenes bevallás tilalma	141
Hűtelen gyámok bevádolása	153	» lekötés hatálya.	65
Hűtlenek gyámságra nem bocsá- tása	151	Idézés, lásd «perbehívás» is.	
Hűtlenség be nem bizonyításának következménye	62. 63	» egyszerű perbehívással	204
» büntetése	52. 53	» értesítés mellett	204
» czime	61. 62. 66	» káptalan emberének közben- jötté nélkül	202
» czímen igaztalanul felkérése jóságoknak	62. 63	» szemtől szembe	197
» esetei	50. 51. 256	Idézése eladónak vásárló részéről	114
» esetében kiegyezés	54	Idő jelentősége bizonyítás tekinte- tében	78
» miatt gyámságtól elrekesztés	148. 149	» mostohasága, mint mentségi ok	214
» tárgyában hozott hatálya te- rületi szempontból	245	Időpont megjelölésének szüksége a keresetben	209
» vétkének hatása 49. 50. 51. 57. 87. 88. 89. 94. 137.	149. 151. 237.	Időre nézve sérelmes kiváltság	175
» különbözőzése főbenjáró ítél- lettől	51. 52	Időtartama atyai hatalom alatt ma- radásnak	89
» vétkét tárgyzó ítélet eseté- ben eljárás	246	» elévülésnek	115. 116
Hűtlenségben elmarasztalt meg- kegyelmezésének hatása	57	Igazbeesü megállapításának köze- gei	163
» marasztalás második vissza- űzés okán	238	Igazérték szerinti megváltás	311
» marasztalt örökségének el- adományozása	237	Igazgatók választása régen	40
Hűtlenségi vétek kimondásának módjai	246. 259	Igaznak védelmezése	34. 35
		Igazság, jog és jogtudomány viszo- nya egymáshoz	22
		» ki nem szolgáltatásának bün- tetése	304
		» meghatározása és felosztása	17. 18

Igazságszolgáltatás, lásd «törvénytétel» alatt is.	
» szolgáltatás elmulasztása földes úr részéről	303
» szolgáltatás kötelessége, jobbagyok és cselédek részéről	248
Iktatás, lásd «bevezetés» is.	
» alapján indított perek elintézése	201
» egyházi fekvő jószágokba papok adóssága miatt	227
» foganatosisában elkövetett hiba következménye	178
» ideje	103. 104
» más által elfoglalt fekvőségekbe	253
» más kézen levő birtokjogba	253
» örökbe fogadásnál	44
Iktatás szükségese	103. 104 106. 107
» szükségtelensége	104
Iktatásnak ellenmondás	66. 68.
	69. 158
» ellenmondók részére pénz-fizetés	66
Iktatással megerősítése az adománynak	70
Iktató levelek érvényességének ideje	71
» levél bizonyító ereje	42. 43
» levél szolgálatok felsorolásával	71. 72
» levél «záradékai»	72
Illetékesség városi polgár felett	290.
	296. 297
Illetékessége káptalannak vagy konventnek végrehajtások tekintetében	204
Imaház becsüje	160
Imre király német neve	181
Ingaatlan, lásd «javak, fekvő javak, jószág, fekvő jószág és birtokjog» is.	
» javak becsüje	159. 160. 161. 162

Ingó dolgok közé számítása zálogos javaknak	136
» dolgokkal való fizetés	130.
	165. 251. 305
» dolgokról bevallás	142
» javak becsüje	159. 160. 161. 162
» javakkal való kártérítés	227
» javakról való végrendelkezés	133. 310
Írást nem tudás következménye	151
Íródeáknak, királyi udvarának, eljárása a véghajtatásban	202
Ispán bírói illetve székelyeknél	286
» előtt készülő leltár	146
» előtt ügyvédszómásítás	288
» és szolgabírák mint felebezési bírák	302
» része ügyvéd szómásítás terhéből	288
Ispánok mint feljebbviteli bírák	315
» törvényszékei hatáskörének korlátozása	289
Isten és emberi törvények viszonya egymáshoz	23
» és természeti jog viszonya egymáshoz	20
Isteni törvény meghatározása	25
» jog czélja	27
Szt. István rendeleteinek tartalma	171
István (IV) király kiüzése	181
Itélet, egyszerű	246
» és vélemény közti különbség	224
» kimondása szóváltások alapján	260
» kisebb	247
» közbenszóló, hosszú perekben	267
» meghatározása	223
» mire alapítható?	33. 35
» perdöntő előtt ügyvédszó visszavonása	267. 268
» perdöntő jelentősége perbe avatkozást illetőleg	277
» perdöntő után ügyvédszó visszahúzása	267. 268

Itélet terhének letétele ingókban	251	Javak díj fejében kaptak, kit illetnek	55
» végrehajtásától való eltiltás- nak korlátozása	265	» csak fiágot illetők	55
» viszonya a törvényekhez	168	» fiu- és leányágot egyaránt illetők	55
Itéletek fajtái	224	» kezelésétől eltiltás	154
» melyekkel birói terhek jár- nak	289	» közkészhez adása	154
» terhének letétele	241	» vesztegetésének következ- ménye	91
Itéletlevél kiadásának eltiltása	239	Jászok	301
» kiadásától való eltiltás ma- kacsság esetében	265	Jegyajándék átvételére való meg- intés	206. 207
» terhe felvételének követke- zése	274	» elnevezése	134
» záradéka	261	» elvesztése	208
Itéletnek, döntőnek, kimondása bizo- nyítás sikertelensége miatt 215. 219		» iránt indított per elintézése	201
» kisebbnek terhe	250	» kiadása	108. 138. 241
Itélés ártatlan ellen tett tanuvallo- más esetében	33. 34	» kire száll	134
» helyességének akadályai	33	» második házasságra lépés esetén	134
» kellékeinek felsorolása	31	» meghatározása	129
» meghatározása	31	Jegyváltás hatálya	89
Itélni a bíró miképen tartozik	33. 34. 35	Jegyzőnek, királyi udvarinak, el- járása végrehajtásban	202
Itélő levelek kiadásának ideje	240	Jobbágy, lásd «paraszt» alatt is. » díja	305
Itélőlevél kivételének ideje	315	Jobbágygyal esküvő személyek száma	308
» kivételétől való eltiltás meg- szorítása	265	Jobbágy gyümölcsöskert becsüje	161
» végrehajtásának ideje	238	» kiadása fölperes kezébe	305
Itélőmester	151	» ki nem adásának büntetése	305
Itélőmesterek hatásköre	155	» törvény elé nem állatásának birsága	279
» itélőleveleinek kiadása	265	» útján perbehívás	207
Itélőmesterhez intézett meghagyó levél	83	Jobbágyinak, elítéltnak, megszökése	305
Itélt dologgá válás hatálya	237. 315	Jobbágyok állapota	301
» dologgá válása peresügynök	315	» elfogása itélőlevél erejénél fogva	305
Iznek, vérrokonságinak, jelentő- sége	147. 148	» feletti biráskodás folyása	302
Javadalom veszteségének büntetése	199	» feletti törvényszolgáltatás módja	303
Javak, lásd «birtokjog, jószág, fek- vőjószág, javak» alatt is. » becsüje	159. s köv.	» illetékes bírása	302
		» menekvése kereset alól	308
		» nemzetisége	301
		» örökös szolgaságba vetése	302

Jobbágysok része határelkülönítésnél	123	Kancza beesüje	164
» részéről törvénytétel kötelessége	248	Kanczellárok	183. 194
» szabad költözése	302	Kapitányok tétele	40
» számának jelentősége	129	Kard használatára visszautasítás	256. 257
Jobbágysoknak főbenjáró ítéletben marasztalása	305	Karóba húzás	52
Jobbágytalan nemesnek perbehívása	207	Kassa	290. 296
Jobbágytelek beesüje	159. 160	Kaszáló beesüje	162
Jog állománya	19. 22	Kaszálók kiadása jobbágysoknak	123
» fogalma és felosztása	18. 19	Kaszálókról behajtása marháknak	313
Jog, igazság és jogtudomány viszonya egymáshoz	22	Katonai fegyverzetnek öröklése	133
Jog származása	18. 19	Katonáskodás jelentősége	151
Joghatóság és ennek elnevezése	31	Kápolna beesüje	160
» vakmerő eltulajdonítása	312	Káptalan, lásd «konvent, hiteles helyek» alatt is.	
Joghatósága koronának	74	» büntetése hamis levél készítése miatt	199
Jognak birtokon kívül keresése	119	» illetékessége	204
Jogoknak felosztása	37	» megbüntetése szándékos gyilkosság miatt	227
Jogtudomány fogalma	21	» tagjainak külön büntetése hatalmaskodás esetében	227
Jogtudomány, jog és igazság viszonya egymáshoz	22	Káptalani, lásd «konvent, hiteles helyek» alatt is.	
Jogos ülés házasságtörés miatt	137. 138	» kiküldöttnek megölése	51
Jogsérelem, lásd «sérelem» alatt is.		» fejavaltságra ítétele	228
» kiváltságból eredő	175. 176	» tisztviselő bíráskodásának hatálya	233
Jóhiszemű birtokosnak patvarkodást vitató joga	254	Káptalannak főpapjával való osztott vagy osztatlan állapota	229. 230
» birtokosnak roszhiszeművé válása	254	» testületként való elmarasztalása	227
Jósa felmentésére vonatkozó levél	195	Káptalanok nagykorúsági kiváltsága	230
Jószág, lásd «birtokjog, fekvőjószág és javak» alatt is.		Káptalanokban talált levelek ereje	198
» és fejvesztés	52. 53	Kár kétszeresének megtérítése	152
Jószágok elharácsolásának következménye	152	» megbecsülése	313
» több megyében fekvésének hatása	146	» megtérítésc papok részéről	227
Jószágokra való sóvárgás következménye	149. 152	» megvétele vagyontalan parasztokon	308
Józanabb és előkelőbb részértelme	283	Kárba avatkozás kizárása	261
Jövedelem szerint való becslés	161. 163	Kárbecslők	313
Jövedelemkezelő	151	Kárhozatos volta a zálogosításnak	117. 118
Jövedelemről számadás	146		
Juhok beesüje	164		

Károk, marhák által okozottak, megtérítése	313	Keresett kifogásokkal élés követ- kezménye	207
Károly király pecsétjei	183	Kerékbe törés	52
Kártérítés	114	Kettős kereszt mint ezímer	47. 188
» szavatosságvállalás esetében	113	» pecsét	187
» alperesnek perközben történt halála esetében	342	Kezes állítása	154
» dolgában városi polgárok es- küje	290	Kezesség	314
» dolgában nemes esküjének értéke	284	Kezességigérés hatálytalansága	154
» dolgában tett paraszteskünek foganatja	217	Kezességvállalás	91
Kártérítéseknel eszközendő becsü	166	Kényszer hatálya	142. 156
Kártérítési kötelessége gyám örö- köseinek	154	Kényszerített osztály tárgyai	92
Kártérítésre ítéltése káptalani sze- mélynek	228	Kényszerítés bűn elkövetésére	91. 92
Kártétel tilalmának hatálya	313	Késedelem kimentése	240
Kegyelem, lásd «királyi kegyelem» alatt is.		Kézbesítőlevél	259
» hatálya	57	Kiegyezés 51. 52. 53. 54. 99. 238	
Kegyelmet nyert hűtlen javainak átszállása	87. 88	Kifogás abbanhagyásának követ- kezménye	269
» nyert elitáltak javainak visz- szaváltása	52	» kereset fogvatkozásai ellen	269
Kegyelmezési joga a királynak	57	Kifogások, újonnan tettek, mellő- zése	291
Kegyurak temetkező helye	160	Kihágásért ki bűnhődjék?	241
Kegyúri joga királynak	46. 47. 48	» törvényt állása polgároknak	296
Kerepest tárgyazó levél	194	Kiházásítása a leányoknak	69. 108
Kereset alól menekvése nem ne- mes eselédeknek	308	» paraszt leánynak	309
» előadásának módja	208. 209	» özvegynek	108
» tárgya hiányos megjelölésé- nek következménye	269	Kihirdetett gyűlések eltörlése	168
Keresete nemesnek városi polgár ellen	297	Kiküldés végrehajtásokra	202. 204
Keresetek, hatalmaskodás iránt indítottak, záradékai	270	Király, királyi, lásd «fejedelem» és «fejedelmi alatt» is.	
Kereseti joga eladóknak és aján- dózkodóknak	115	» apostoli címe	47
» joga leányoknak	127. 128	» címere	47
Keresetindítás korlevelek alapján	155	» egyházalapítási joga	46. 47
		» ellen támadás	50
		» eskütétele	182
		» fiúsítási joga	43
		» iránt tartozó hűség és hódolás	48
		» kegyúri joga	46. 47
		» kormányzási jogánakeredete	169
		» nemesítési joga	42
		» utódlási joga	64
		» törvényhozási jogának ere- dete	169
		» törvényhozó hatalmának kor- látolása	169

Király uralkodási jogának keletke- zése	169
Királyhoz menő perlekedőknek megölése	51
Királyi adomány, lásd «adomány» alatt.	
» ajtónálló	130
» asztalnok, mint országbáró	130
» birságon maradás	203
» birtokjogokra nézve elévülés ideje	115
» ember bevádolása	258
» ember előtt készült határjáró levelek	124
» ember hatásköre	202
» ember kelléke	202
» ember megölése	51
» ember megvesztegetése ha- tárjárásnál	123. 124
» ember mint ügyvéd	205
» ember szereplésének minő- sítése	205
» engedély mellett való test- vérré fogadás	107
» felség, mint a városok földes- ura	298
» felség személyes jelenléte- nek bíraskodása	297
» felség tábláján készült át- iratok	197
» fiskus, lásd «korona» alatt is.	
» fiskus háramlási joga . . .	55
» jog, czíme	61. 62. 66
» jog czímen jószágok igazság- talan felkérésének bünte- tése	62
» jog czímen perfolytatás . .	64
» jog czímével kapcsolatos ado- mány felkérés 61. 62. 63. 64	
» jog elévülési ideje	60
» jog felkérése	119
» jog meghatározása	60
» jogon perbeavatkozás . . .	70
» jog sérelmére zálogbaadás .	100

Királyi jog új adomány felkérésé- nél	74. 75
» jóváhagyás birtokjogok elide- genítésénél	45. 46
» jóváhagyás hatálya	53
» jóváhagyás megszakadó fél- ben levők örökvallásához 105. 106	
» jóváhagyás meghatározása 104. 105	
» jóváhagyás örökbefogadásnál	44
» jóváhagyásban foglalt be- váltás	104
» jóváhagyással ellátott szer- ződés	104
» jóváhagyó levélbe iktatása bevállásnak	72
» kegyelem, lásd «kegyelem» is.	
» kegyelem czélja	238
» kegyelem hatálya	237. 238
» kegyelem hatályának idő- tartama	238
» kegyelemből ügyvéd szó visszahuzása	268
» kuria biráinak joghatósága területi tekintetben	245
» kuria elibe perbehívás meg- kínálás elmulasztása miatt 98. 99	
» kuria elibe idéztetése városi közönségnek	296
» kuria mint feljebbviteli bíró- ság	314
» kuria rendes birái előtt kez- dett ügyek átküldése . . .	289
» kuria ítéletei hatályának te- rületi terjedelme	245
» ítéletének ereje	282
» kuriába való felküldés kizá- rása	288
» lovászmester, mint ország báró	130
» meghagyó levél, lásd «meg- hagyó levél» alatt is.	

- Királyi mérték nagysága . . . 164
- » pohárnok, mint országbáró 130
- » tárnokmester . . . 130
- » ügyek igazgatója, mint a királynak peres ügyekben való képviselője . . . 221
- » várakhoz tartozott földek adományozása . . . 121
- Királynak örökösként szereplése 45. 60
- Királyok erőtlén kiváltságai 181 s köv.
- » mint törvényhozók, méltatása . . . 172
- Királyra átruházása hatalomnak 40. 41
- Kirendelés értelme . . . 271
- Kisebb hatalmaskodás, lásd «erőszakosság» is.
- » hatalmaskodás . . . 246 s köv.
- » hatalmaskodás díja Slavóniában, Erdélyben . . . 284
- » hatalmaskodása nemesnek paraszt ellen . . . 311
- » hatalmaskodása városnak fekvő jószágokból elkövetve 296
- » hatalmaskodásban vétkes jobbágy elszökésének következménye . . . 306
- » hatalmaskodási perben meg nem jelenés következménye 304
- » pecsétje Zsigmond királynak 186
- Kiskorúság jelentősége . . . 147
- Kivakarások levelekben . . . 199
- Kiszolgáltatása behajtott markának . . . 313
- » nyilvános gonosztevőknek . 312
- Kiváltása fekvő jószágoknak bíró és ellenfél kezeiből . . 236
- » zálogos jószágoknak . 120. 121
- Kiváltási joga fiúknak . . . 243
- » joga szomszédoknak . . . 237
- Kiváltság erejének megszűnte . 177
- » erejének tartama . . . 173
- » erejét eltörölő záradék . . 198
- » fejedelem kizárólagos hatalmából . . . 174
- Kiváltság gonosztevők megbüntetésére . . . 312
- » keletkezési módja . . . 174
- » megerősítése pecséttel . . 179
- » meghatározása . . . 173
- » nevei . . . 173
- » törvény ellenére . . . 176
- » viszonya a végzeményhez . 174
- » adás korlátozása . . . 176
- » levél megerősítése kit illet? 263
- » levél záradéka . . . 175
- » levelek felolvasása törvényszékeken . . . 172
- Kiváltságok, erőben állók és erőtlének felsorolása . 180 s köv.
- » sérelmes volta . . . 175
- Kivégzése főbenjáró ítélettel elmarasztaltnak . . . 236
- Kivételek nemesi szabadság alól 44. 45
- Kizárás gyámság viseléséből . 150
- Kizárása nőágnak . . . 73
- Klasterom becsüje . . . 160
- Kókai leánya részére készített fiúsítási levél . . . 195
- Kompolth fiai részére kiadott levél 193
- Konvent, lásd «hiteles hely», «káptalan».
- » büntetése hamis levél készítéseért . . . 199
- Konventekben talált levelek ereje 198
- Konventek nagykorúsági kiváltsága . . . 230
- Konventnek mint testületnek elmarasztalása . . . 227
- Korlevelek ereje . . . 155. 156. 157
- » hitelle . . . 155
- Kormányzás joga . . . 169
- Kormányzó hatalmának terjedelme 190
- » hatalmára vonatkozó czikelyek . . . 190
- Korona lásd «királyi fiskus» is.
- » háramlási joga 45. 49. 50. 60. 86
- » háramlási jogának eredete 104. 105

Koronajoghatósága 40. 41. 74. 104. 105	Közzolgáltatás megsejtése 51
» közhatalma ellen támadás 50	Közönséges ülésen jelenlevőknek
» törvényhozó joga 169	megsejtése esetében idézés 202
Koronának föntartott adományozás 191	» jog a szokás elnevezése alatt 27
Koronára háramlása a javaknak	» polgári jog 26
45. 49. 50. 60. 86	» rendeletek mint a törvénykezesi szokás alapja . . . 171
Koronázása I. Ulászló királynak 188	» végzemény értelme 167
Koronázáskor leteendő eskü . . . 182	Közös szerzemény 135. 136
Korvizsgálat hitele 155	» tanuvallatás elmulasztásának és ellenzésének következménye 215. 216
Kölesönös, bevallás . . . 104. 105. 106	» tanuvallatás esetében eskü odaítélése 214
» háramlás között 85	» tanuvallatás elrendelése esetén per leszállítás 273
» öröklés 86. 87	» tanuvallatás eszközlésének színhelye 209
Kölöd birtok tárgyában készült levél 194	» tanuvallatás helyes eszközlésének feltételei 209
Költözés szabadsága 302	» tanuvallatás két ízben való eszközlésének tilalma . . . 214
Kötelezés iránti per lefolytatása 201	» tanuvallatás meghatározása 209
Követ, külföldre küldött 151	» tanuvallatás nagyobb hatalmaskodás esetében 248
Közbeesü hitbér kiadásánál 129. 130	Közszolgálat hatálya 151
» álcere esetében 111	Kúnok 301
» elfoglalt földterületeknél . . 123	Kurucz lázadás 302
» meghatározása 159	Kút becsüje 162
» mellett teherváltatás visszavonása 96. 97	Küldés értelme hatalmaskodás esetében 271
» mellett való kiváltás 52. 121. 236. 243	Külföldre küldött követ 151
» mellett való megváltása munkabérnek 311	Különös polgári jog 26
» mellett való megváltási előjog 98. 99	Különbég hitbér és jegyajándék közt 129
» rendje . . . . . 160 s köv.	
» számítási módja 162	
» szerint kárpótlás 101	
» szerint kifizetése leánynegyednek 127	
Közbeesün felül való elzalogítás kelléke 45. 46	
» felül való elzalogítás tilalma 100. 120. 121	
» maradása eltiltónak 204	Lajos király pecsétje 183
Közjog meghatározása 19	Lakhely fekvésének jelentősége . 151
Közkézhez adása javaknak . . . 154	» jelentősége hatalmaskodás bizonyítása tekintetében. 248
Közmondások 50. 276	Lakóházból való megintés . . . 206
Köznép fogalma 170	Lappangó királyi jog 60
	Szt. László mint törvényhozó . 172

László (V.) király adományozásának megkezdése	192	László részének kiadása elmarasztalt atya ingóiból	241
Leány, lásd «asszony» és «nő» is.		» teljes kora	142
» gyermekeinek jogi állapota	89. 90	» törvényes kora	142
Leányág joga	66	Leányoknak, apjuk elmarasztaltatása előtt szülötteknek része	57
Leányágot illet-e vegyes esere tárgya?	112	» kiadandó másolatok	80. 81
Leánynegyed, lásd «negyedjog» is.		Leikiismeret jelentősége ítélet-hozásnál	33. 35
Leánynegyed apai jogokból	55	» törvényszéke	249
» átvételére való megintés	206	Leltárkészítés gyámgyermekek vagyonáról	146
» ezimén lekötött jószágok	65	» készítése	146
» elévülés alól kivétele	116	Lemondás apai jogokról	82. 83
» elvesztése	225	Leselkedés szülők élete ellen	91
» és hitbér egyszerre követelése	131	Leszállítás, lásd «perleszállítás».	
» és hitbér kifizetése az ősi ménesből	135	Leszármazók és örökösök nemessége	42
» fejében nyert birtokjogok természeté	55	Letartóztatás egyezkedés végett	249
» fizetése céljából való tehervállalás	96	» főbenjáró ítélet esetében	236
» fizetése tekintetéből eszköz-lendő becsü	164	Letartóztatása főbenjáró ítéletben elmarasztaltnak	239
» fizetési esete	76	» nemesekek	44
» fizetésének módjai	67. 68	» nyilvános gonosztevőknek	312
» kiadásáról szóló nyugtatólevél ereje	42. 43. 76	Letartóztatással való kényszer-gyakorlás	229
» kifizetésének módja	127	Letartóztatás tilalma	90
» ősi ménesből	135	Levelek hamis voltának kitűnése	200
Leánynegyeddal terhelt javak és birtokjogok	43	Levelesítettek gyámságra nem bocsátása	151
Leányok és asszonyok megkínálásának esete elzálogosításnál	100	Levelesítés következménye	149. 151
Leányok fiusításának következménye	88. 89	» miatt gyámságtól elrekesztés	148. 149
» joga	67. 68. 69	Levél, lásd «okirat» is.	
» kereseti joga örökség iránt	127. 128	» bemutatására tüzendő határidő beavatkozás esetében	276
» kibíztatása	67. 68. 108	» erejét megsemmisítő záradék	198
» örökséghez juttatására iránnyult szándék	149	Levélátiratok hitele	176
» része	58	Ló ellopása esetében követendő eljárás	314
		» megbetegedése mint mentési ok	240
		Löcse	290. 296

Ludasok büntetése	213	Malom megváltása földesúr részéről	311
Ludasoknak gyámságra való alkalmatlansága	249	Malomgátak más földéhez kötése	126
Maczonkai László felesége részére készült finsítási levél	195	Malomjog a folyam medre változása esetén	125. 126
Madarason tartózkodó János részére készült szabadságlevél	195	Mangur	162
Maga mellé vétel értelme	270	Marhák becsüje	164
Magánjog meghatározása	19	» behajtása	313
Magánszemélyek pecsétai	179	» behajtottak, erőszakos kibocsátása	271
Magszakadás be nem bizonyíthatásának következménye	63. 64	Marháktól okozott károk megtérítése	313
» bekövetkezése	59	Maradékok jelentése	54. 55
» czíme	61. 62. 66	Mágnások jogállapota	38. 39
» czimén felkért jószágokról szóló törvényozikkely	68. 69	» kötelessége	39
» czimén háramlás	45	» méltósága	39
» czimén jószágok fölkérése	64. 65	» mily becsüvel élnek	160
» czimén nyert adomány esetében eljárás	66. 67. 158	» ügyvédrendelése	180
» értelmezése	59	Mármárosi öt város részére kelt levél	194. 196
» hatása	67. 68	Mátyás püspök, kancellár	194
Magszakadt osztóztárs után háramlás	85	Meg nem jelenés, lásd «makaesség».	
Magszakadó félben levők örök bevallása	105. 106	Megbeesülése apai kőháznak	79
Magzat megölésének büntetése	225	Megbékélés	155. 277
Magyar jobbágyok	301	Megerősítése adománynak	74. 75
Magyarországba kebelezett országok	281	» kormányzótól eredő adománynak	191
Majorok gyújtogatása	51	Megerősítő záradék Lajos király leveleiben	184
Majsay László részére kiadott levél	194	Meghagyás értelme hatalmaskodást illetőleg	271
Makaesség következménye	207. 303. 304	Meghagyó levél	83
Makaessági ítélet esetében kártérítés	242	Meghatalmazott részéről megintés	203
» ítélet esetében perújítás kérése	265	» szováltásának visszahúzása	267
» ítélet hatálya	239	Megintés 98. 99. 100. 203. 206. 207. 244. 254	
» ítélet hozatala	274	» alapján indított perek elintézése	201
Makkos erdő becsüje	161	Megintésre hivatott fél	207
Malmok beállításának eszköze	96	Megintő-levelek érvényességének tartama	71
Malom becsüje	162	Megkeresés tanuvallatás tárgyában	212

Megkereső parancs	198
Megkinálás	98. 99. 100
Megmásítás, lásd «visszahúzás, visszavonás» alatt is.	
Megmásítása bevallásoknak	156
Megölése ország rendes biráinak	51
» perlekedőknek	51
» végrehajtásra kiküldöttnek	51
Megszéplősítése nőrokonoknak	51
Megszorítása özvegyi jognak	132
Megszökése jobbágnak	305
Megszökött jobbágy javainak be- foglalása	305
Megszűnése gyámságnak	143. 144
Megtartása javaknak megkinálás előrebocsátása esetén	99
Megtérítés kétszeres összegben	152
Megváltása gyilkosnak	287
» javaknak az összes atyafiak elítélése esetében	244
» paraszt munkája bérének	311
Megverése ország rendes biráinak, mint hűtlenségi eset	51
Megvesztegetés következménye	156
Megvesztegetése királyi, nádori vagy konventi embernek határ- járáskor	123. 124
Menedéklevelek megsértése	51
Menekvése főbenjáró ítéletben el- marasztaltnak	236
» gyilkosnak	287
Mentesítő állítása	314
» biztosíték	113
» biztosíték vállalása okán per- behívás	201
Menesség a perben felelés alól	156. 157
Menessége nemeseknek	44. 45
Mentség bizonyítása	240
Mentség gyámság terhe alól	151
» féle záradék bírói levelekben	240
Mentségi okok	240
Menyasszonnyal adott dolgok	134
Menyekző alatt adott ajándék	129. 134

Menyekzői szertartás jogi jelen- tősége	89
Mezővárosok pecsétje	179
Ménés öröklése	134. 135
Miklós kancellár	183
Monostor becsüje	160
Morotva becsüje	163
Mulasztás következménye perek átküldése tekintetében	315
» mint a szavatosság alól me- nekülés oka	114
Munka bére és jutalma fölötti ren- delkezés	311
Nagyapa gyámsága	114
Nagyapai hatalom	89. 90. 93. 94
Nagykorúság jelentősége	147
Nagyobb hatalmaskodás esetében törvény előtt meg nem jele- nés következménye	304
» hatalmaskodás miatt folyó per nemes és város között	297
» hatalmaskodás régebbi idő- ben	247. 248
» pecsétje Zsigmond királynak	186
Nagyszombat	290. 296
Nádor, mint a fejedelem bírása	221
» mint országbíró	130
Nádori ember bevádolása	258
» emberelőtt készült határjáró- levelek	124
» ember hatásköre	202
» ember kelléke	202
» ember megvesztegetése ha- tárjárásnál	123. 124
» ember mint ügyvéd	205
» ember szerepének minősítése	205
» köztörvényszékek eltörlése	168
Nádort az elítélt jogaiból illető rész	237
Nászajándék előteremtésének módja	96
Negyed, lásd «leánynegyed» alatt.	
» -jog iránt indított per elin- tézése	201
» -jog követelése	127

Negyed-jog meghatározása . . .	126	Nemesi szabadság első írásba fog-	
Nem hiteles pecsétek hatálya . .	180	lalása	182
Nem nemes apa gyámsága . . .	144	» szabadság alól kivételek . 44.	45
» nemes eseléseknek ítélendő		» telek becsüi	160
eskü	306	» udvarból való perbehívás .	207
Nem nemes eljárása végrehajtás-		» üres házhely	61
ban	202	» üres jobbágytelek	61
Nem törvényes kor hatása . 153.		Nemesítés	42
155. 156. 157. 158		» hatalma	40. 41
Nem törvényes koruak jogi állása	153	Nemesnek városi polgár ellen in-	
Nemes apa unokáinak gyámsága .	144	dított keresete	297
» büntetése paraszt ellen el-		Nemesség alapja	249
követett kisebb hatalmas-		» eredete	39. 40
kodásért	311	» bizonyítása	42. 219
» eljárása végrehajtásban .	202	» megszerzésének módjai . 40.	
» ember perben való elbuká-		41. 42. 43. 44.	
sának következménye	308	Nempthi Lóránt fia részére készült	
» ember törvény eléállításának		levél	195
következménye	206	Nemzetek joga és ennek leszármaz-	
» eskütársakkal való bizonyí-		tatása	19
tás	76. 77	» jogának elnevezése	21
» esküjének értéke	206. 284	» jogának felosztása	20
» letartóztatása	44. 249. 309	» jogának különbözése a ter-	
» pere város ellen nagyobb		mészeti és polgári jogtól .	21
hatalmaskodás miatt	297	Nemzetgyűlések és ezek összehí-	
» perbe fogása földesúr által	311	vási módja	40
Nemesek alatt kiket értünk 39. 40. 45		Nemzetgyűléseken meg nem jele-	
» befogásának tilalma	298	nés következménye	40
» ellenállási joga	45	Nemzetség megtagadása	78
» feletti hatalom	41. 44	Nemzetséghez tartozás bizonyítása	78
» gyermekeinek polgári állása		Nemzetségi atyafiak, lásd «atya-	
42. 43. 59		fiak» alatt.	
» honvédelmi kötelessége . . .	45	» leszármazás ereje	116. 243
» jogállása	38. 39. 177	Nevelése gyámgyermeknek . .	152
» királyválasztási joga	40. 41	Német jobbágyok	301
» kivétele megállapított szol-		Nép és köznép közt levő különbség	170
gálatok alól	182	» fogalma	170
» mentessége	44. 45	» részvétele törvényhozásban	169
» méltósága	39	Nő, lásd «asszony» és «leány» is.	
» mily becsüvel élnek?	160	Nőág kizárása új adomány felké-	
» misége	41	résénél	73
» pecsétai	180	Nőági atyafiság	146. 147
» sarkalatos jogai	44. 45	» rokon gyámságának hatály-	
Nemesekre nézve elévülés ideje .	115	talansága	149

Nőági rokonok védelme alá helyezés	149	Okiratok elrejtése okán történt per-	
» rokonok gyámságának fel-		behívás	201
tétele	147	» eltévedése	260
Nőágú atyafiak következése a gyám-		» felmutatásának elrendelése	
ságban	146	esetén perleszállítás	273
» rokonok mellőzése gyámság-		» gondozása	80. 81
ból	147	» jelentősége saját tudással	
Nők ellenében kimondható főben-		szemben	33. 35
járó ítélet esete	225	» megjelölése a perbehívó le-	
Nőrokonok megszeplősítése	51	vélben	218
Nyelvváltság birságának letételé-		Okiratokra való hivatkozás, ügy-	
vel eszközrendő becsü	166	védész visszahúzása czéljából	268
» kimondásának oka és annak		Oklevelek fel nem mutatasának	
büntetése	255	következménye	274
Nyelvváltsága székelynek	286	Oláhok	301
Nyelvváltsági ítélet kikerülésére		Olvasó kanonok hittétele	230
használt eszköz	274	Oroszok	301
Nyereségbe elegyedés kizárása	261	Orros fiai részére készített levél	193
Nyereségvágy hatása	33	Ország bárói, valóságban és név-	
Nyilvános ellentmondó	294	szerint	129. 130
» gonosztevők kiszolgáltatása	312	Ország belállapotának felforgatása	51
» gonosztevők megbüntetése		Ország czimere	47
	297. 312	» rendes birája előtt leltár ké-	
Nyolezados határidő és annak ki-		szítés	145. 146
számítása	71	» rendes birái előtt másolatok-	
» törvényszakokon kívül gon-		nak kiadása	80. 81
doskodás gyámról	154	» rendes birái előtt készült	
» törvényszakra való perbe-		átiratok	197
hívás	158	» rendes birái előtt személyes	
» törvényszékek tartása ide-		eltiltás	203
jén ügyvédész visszahúzása	267	» rendes biráinak hatásköre	155
» törvényszéken jelenlevőnek		» rendes biráinak büntetése	
megsértése esetében idézés	202	hamis levelek készítése miatt	199
Nyugtató levél bizonyító ereje	42. 43	» rendes biráinak illetékessége	
» levél zálogösszeg kifizetéséről	120	városok felett	296
		» rendes biráinak ítéletei, mint	
Odaitéllő levél záradéka	261	a törvénykezési szokás alapja	171
Okirat, lásd «levél» és «oklevél»		» rendes biráinak megölése, el-	
alatt is.		fogása vagy megverése.	51
Okirat felmutatása perbeavatkó-		» rendes biráinak pecsété alatt	
zás esetében	70. 275	kelt levelek ereje	188
» mint bizonyítási eszköz	78	» rendes biráinak peesétei	179
Okiratok dolgát illető eskü meg-		» rendes biráinak ügyvéd ren-	
ítélése	217	delése	180

Ország szent koronájának törvény- hozó hatalma	169	Osztályos atyafiak közt elévülés . .	116
» végvárainak feladása	51	» atyafiak közt új osztály . 84.	85
» végzeményeinek értelmezése . .	167	Osztályos atyafiakra hárulása fekvő jóságoknak	85
Országbíró előtt való bizonyítás 68.	69	» fítestvérek számára lakház- építés	78
» mint báró	130	Osztálypercek lejáratatása	201
Országgyűlés egybehívása bírás- kodás czéljából	259	Osztályra kényszerítés 89. 90. 91.	92
» megsértésének díja Erdély- ben	284	Osztályrész elidegenítésének esete .	97
Országgyűlésre menők és jövők megőlése	51	Osztályrészbe betudás	79
Országglás átruházása	40. 41	Osztozatlan atyafiak részének ki- szakítása végrehajtás esetében .	241
» tisztével járó kötelesség	145	Osztozás elhalt férj ingó vagyonában	133
Országrendek kiváltságlevelének czikkelye a pecsétről	189	» elitéltnek birtokjogaiban 225.	242
» pecsété alatt kelt levelek ereje	188	Óvás, tiltakozásnak város könyvébe be nem jegyzése végett	295
Országrendeknek hamis levelekről szóló kiváltságlevele . . 192. s köv.		Ölés házasságtörés miatt . . 137.	138
Országgyűlésen jelenlevőnek meg- sértése esetében idézés	202	Ölnek, királynak, nagysága	164
Osztatlan atyafiak hitletételének átszállása	220	Önjoguság	143. 151
» állapot hatása főpapra és káptalanra nézve	229	Önmegtartóztatása és örök szüzes- sége aurániai perjelnek	234
Osztály alapja	92. 93	Önvédelem	298
» alól kivett dolgok . . 82. 83.	134	Örjögők jogállapota	93
» apa életében	94. 95	Örkanonok hittétele	230
» apai ősi javakban	78. 79	Örökbecsár fizetése	99
» előtt keletkezett perek gond- viselése	81	Örökbecsü megállapítása jövede- lemhez képest	163
» előtt szerzett javak felett való rendelkezési szabadság	42	» meghatározása	159
» jelentősége	89. 93.	Örökbecsüvel élés	160
» tárgyai	92. 93	Örökbecsüben való elmarasztal- tatás	62. 63. 254
» testvérek között 78. 79. 81.	82	Örökbecsü mellett való megváltása javaknak	100
» után nyert javak háramlása . . .	85. 86. 88. 89	Örökbefogadás hatálya	43. 44
» végrehajtása peren kívül 83.	84	Örökbefogadás kelléke	44
Osztályigazítás esetei és eljárása 83.	84	Örökbefogadás királyi engedély mellett	107
Osztálylevél elégtelensége	76	Örökbe fogadott atyafiak jogi állása	65
Osztálynak, kölesönőnek, jelentő- sége	86	» fogadott atyafiak gyámság viselése	150
		» fogadott testvér igtatása más kezén lévő jószágba	255
		Örökbe fogadó mivolta	65

- Örökbevallás, l. «bevallás», «eladás» is.
- Örökbevallások igtatás nélkül 103. 104
- Öröklés elítéltek vagyonában . . . 52
- Öröklés férj és feleség között . 86. 87
- » hűtlenség vétkében elmarasztalt javaiban 57
  - » jogától elesés 149
  - » kegyelmzés esetén 57
  - » kivégzettek vagyonában . . . 53
  - » ménesben 134. 135
  - » mint a törvényes gyámság alapja . . . 144. 146. 147. 150
  - » vérségi származás és kölesös osztály alapján 86
- Öröklése férjnek 134
- » fiúsított leányoknak . . . 88. 89
  - » szülőknek 134
  - » özvegyeknek 132. 133
- Öröklési jog elévülése 85
- » joga fejedelemnek . 45. 60. 145
  - » jog kirekesztésének esete . 89
  - » joga vélt házasságból született gyermekeknek 138
  - » jogigény 107. 139
  - » összeköttetés megszakadása 52. 53. 57. 94
  - » szerződés 104. 106. 107
- Öröklésre befolyása az osztálynak 133
- » befolyása jószágyszerzés módjának 58
- Örökös hallgatás alá vetés . . 292. 187
- » ispánok pecsété 180
  - » joggal lekötése fekvő jószágoknak 119
  - » kötelesség a hitbér és jegyajándék kiadására . . . 108
  - » szolgaságba vetése jobbágyoknak 302
- Örökösödés feléléde 53
- » paraszt vagyonában 309
- Örökös jogezím és zálogkezím együtt meg nem férése 119
- » helyettesítés 108. 310
- Örökösök elnevezése 54. 55
- Örökösök hátra nem hagyásának hatása 86. 87
- » helyzete az atya életében tett osztálylyal szemben . . . 94. 95
  - » joga özvegygel szemben 108. 132
  - » polgári állapota 42
  - » sérelme 43
  - » zálogváltási joga 119
- Örökre szóló elidegenítés kelléke 45. 46
- Örökség iránt folyt perbe való avatkozás joga 275
- » megosztására kényszerítés esetei 90. 91
  - » pusztulni hagyásának következménye 91. 92
  - » védelmének ideje és módja . 300
- Örökségből kidobása foglalónak . 300
- Örökségek örökös elvesztése . 77. 78
- » uralmába lépés városokban 293. 295
- Örökségi jogok keresésére vonatkozó per 119
- » jogok tárgyában személyes eltiltás 203
  - » peres ügyekben idegenek tanuvallomása városi bíróság előtt 293
- Örökségről végrendelkezése parasztoknak 310
- Örült gyámgyerekek 153
- Ősi fekvő jószágoknak elidegenítése 95
- » javak osztály szempontjából . 92
  - » ménes 135
  - » vagyonból való kiházasítása parasztleánynak 309
- Özvegy hitbére 129
- » hitbérenek kifizetése . . . 68. 108
  - » jegyajándékának kiadása . . 108
  - » joga 67. 68. 69
  - » kiházasítása 108
  - » kitételének módozata a férj fekvő józsaiból 132
- Özvegyi jog 108. 132. 135
- » öröklés 133

Pakai Zsigmond és László részére készített levél	194
Papi személyek, lásd «egyházi személyek».	
Papok ellen hozható főbenjáró ítélet esetei	225
» magánvagyonának elvesztése	226
Parancs értelmezése hatalmaskodást illetőleg	271
Parancslevél	259
Paraszt, lásd «jobbágy» is.	
Paraszt adósságának kifizetése határyatékából	310
Parasztok díja Erdélyben	285
Paraszt eltemetéséről gondoskodás	310
» esküjének értéke	216. 285. 307
» esküjének fogamatja kártérítés dolgában	217
» eskütársak esküjének értéke Erdélyben	285
» joga földesura földjeiben	311
» kiszolgáltatása hitelező kezéhez	308
» kivetése szőlőből	863
Parasztlány kiházásításának hatása	309
Paraszt részéről örökös helyettesítése	310
» vagyonában örökösödés	309
» végrendekezése	309. 310
Parasztoknak tanúságtétele nemes ellenében	210
Parasztok közt elévülés	115
» perbebocsátkozása nemesekkel	315
Parasztoknál adósság és kár megvétele	308
Paraszság eredete	40
Paráznság következménye	44
Patvarkodás kikerülésére czélzó óvatosság	203
Pazarlás következménye	91
Pazarlók gyámságot nem viselhetnek	150 151

Patvarkodás birságának letételénél eszközözlendő becsü	166
Patvarkodás következménye	252
Patvarkodás meghatározása és elkövetésének módjai	251
Patvarkodás tényén való maradásnak esete	218
Patvarkodási ítélet kikerülésére használt eszköz	274
Patvarkodásnak nem minősíthető esetek	252. 253
Patvarkodva való eljárás ügyvédszó visszahuzásával	267
Pápa joghatósága	45. 46. 47. 48
» viszonya a törvényekhez	770
Pápai törvények jelentősége	171
» törvényesítés következménye	138
Párbajra szóló ítéletek eltörlése	168
Peeulium castrense	41
» elnevezése	41. 42
» feletti rendelkezés joga	41. 42
» quasi castrense	41. 42
Peesét elomlása	199
» elvesztésének büntetése	199
» felírása	199
» körülete	199
» meghatározása	179
» metszéséről szóló czikkely	189
» nemei	179
Pécsétek: császári 195., egyfejű sasos 193., gyűrűs 183, kettős 187, kétfejű sasos 194., kisebb 186., nagyobb 186., 195., titkos 185., 193., 195	
Pecsétjei Károly királynak	183
Pecsétnek homlokra sütése	199
Pecsétről szóló czikkelye az ország rendjeinek	189
Per felforgatása keresett ellenvetésekkel	275
Per folyamatban létéről szóló záradék hatása	203
Per folytatása királyi birság letétele mellett	203

- Per, gyermekség idején indított, folytatása 156. 157
- Per, korona jogának kétséges volta esetén . . . . . 67. 68.
- Per lefolytatása magszakadás címén nyert adomány esetében 66. 67
- Per örökségi jogok keresésére . . . 119
- Per újból felélesztésének szabadsága 255
- Perbeavatkozás joga 275
- » királyi jogon 70
- » meg nem engedése 276
- Perbeavatkozó állása a perben . . . 276
- » helyzete a főfelek megbékítése esetében 277
- Perbeavatkozónak adandó perfolymat 275
- Perbebocsátkozása parasztnak nemessel 311
- Perbehívás, lásd «idézés» is.
- » álcseré esetében 111
- » birtokjogokból 201. 207
- » ellenmondó tiltakozás miatt 158
- » eltiltottnak meg nem jelenése esetében 204
- Perbehívás fajtái 201
- » hatalmaskodás után . . . 159. 201
- » ismétlése 279
- » jobbágy útján 207
- » kellékei 208. 209
- » lakhelyből 207
- » megintés után 206. 207
- » megkínálás elmulasztása miatt 98. 99
- » mibenléte 200
- » nemesi udvarból 207
- » nyolczados törvényszakra . . 158
- » személyes megjelenésre . . . 259
- » tisztességből 201
- » üggyöntőleges értesítés mellett 258
- » véghezvitelének módja . . . 201
- » záradéka 208
- Perbehívása főpapok utódainak . . 232
- Perbehívása gyámgyermekeknek 158. 159
- » hűtlenség vétkével vádlottnak 259
- » káptalan tagjainak 228
- Perbehívások megvilágosítása záradékokkal 270
- Perbehívásra hivatott fél 207
- Perbehívó levél érvényességi ideje 71
- Perbeidézése főpapoknak . . . 48. 49
- » más osztályrészét elfoglalónak 84. 85
- Perbenfelelés alól mentesség . 156. 157
- » elhalasztása 157
- » gyám által 158
- » visszavonása 157
- Perben felhozottak és bizonyítot-
tak jelentősége . . . 33. 34. 35
- » mulasztottak helyrehozása . . 260
- » nem álló eltiltása vissza-
űzéstől 261
- » nem álló részére visszaűzés
megengedése 262
- Perbevonás elmulasztásának kö-
vetkezménye városokban . . . 294
- Peregyességre lépés árva érde-
kében 155
- Perbevonás jogának megszorítá-
sát tartalmazó kiváltság. . . . 176
- Peregyesség okán megállás meg-
állása 102. 103
- Perek átküldése 314
- » átküldése Slavóniából és
Erdélyből 284
- » elintézésére hivatott közegek
városban 290
- » gondviselése 81
- » igazágtalan leszállításának
hatása 275
- » kezdete 200
- » magszakadás czimén felkért
jóság tárgyában 158
- » szerződés erejénél fogva va-
lakire szállott jóság iránt 158
- Peren kívül való végrehajtás esete 83

Peres fél védelmezése	34	Perújítás kérése szabad városok pol-	
» jószágok felkérése	64. 65	gárainak peres ügyeiben	291
» ügyei gyámgyermeknek	155. 156	» kérésének ideje	264
» ügyek, melyek birságnfe- téssel nem járnak	289	» kérésének megengedése	265
Perfelvétel ideje perújítás eseté- ben	265	» kizárása	292
Perfolyamat engedés, perbeavat- koznak, ujonnan felkért királyi jog keresésére	275	» megengedésének feltétele	261
Perfolytatás királyi jog czímen	64	» nemadása	259
» leány részéről örökség iránt	127. 128	» nyérése pervesztes halála esetén	266
Perhaladék kizárása	231	» rendje és módja	264
Perhaladéka főpapoknak	230	» tárgyában indított per le- jártatása	201
Perindítás elévülési ideje	117	Perújításképen indított perfolyama	264
» hűtelen gyám ellen	153	Perújításra jogosított fél	265. 291. 292
» törvényes kornak részéről	142	Pest	290. 296
Perjel, lásd «auraniai» perjel.		» szabadságáról készített levél	196
Perközben elhalálozás következ- ménye	242	Pénz értelmezése adósság fizetése szempontjából	227
» hozott ítélet	273	» felvételére való megintés	202. 206. 207
» megbékélés	277	Pénzen vásárolt birtokjogok kit illetnek	56. 57
» támadó új per	208	Pénzül kielégítés	79. 80
Perlekedők megölése	51	Péter püspök bevallása	193
Perleszállás végrehajtás helytelen eszközlése végett	205	Pohárnok Andrásnak lelki test- vérré való fogadása tárgyában kiadott levél	194
Perleszállítás	255	Polgári állás meghatározása	42. 59
» ideje	273	» jog czélja	27
» módja	269	» jog elnevezése	20. 21. 26
» szabályozása	264	» jog különbözése a nemzetek jogától és a természeti jogtól	21
Perletétel kizárása	273. 274	» jog leszármaztatása	19. 20. 26
Perlés birtokon kívül	207	» jog nemei	26
Pernek adásvétele	65	Polgármester	290
Perrel keresett új osztály	84. 85	Polgárok, lásd «városi polgárok» is. » állása viszonyítva a neme- sekéhez	290
Pertől elállás	277	» díja	290
Perújítás czélja	263	» esküre bocsátása károk vagy adósságok tárgyában	290
» engedése	261	» fenytő hatalma nyilvános gonosztevők felett	297
» erejénél fogva ügyvédszó visszahuzása	287	» közt elévülés ideje	115
» hatálya	237. 265		
» kegyelmét ki adhatja	263		

Polgárok tanuskodása	290	«Rész» szónak értelmezése	58
» tartozása földesurakkal szem- ben	295	Részben eltörölt törvények ereje	168
» tisztító esküje adósságok dol- gában	295	Rét közbeesüje	162
» törvényállása a földesúr előtt 296. 297		Rét megváltása földesúr részéről	311
Polyák Péter leányainak fiúsítását tárgyazó levél	193	Rétek betudása osztályrészbe	79
Possessio szó értelmezése	60. 61	Rétek kiadása jobbágyoknak határ elkülönítésnél	123
Pozsony	290. 296	Rétekről behajtása marháknak	313
Praedium elnevezésének eredete	61	Rév adományozásának joga	175
Prépostok díja	222	Révjogok helyeinek távolsága egy- mástól	175
Pusztá elnevezése és értelmezése	61	Rhodusi vitézek szabályzata és az aurániai perjeltség	234
Püspök, mint felettes bíró	302	Rokonok jogsérelmeivel eladott bir- tokjogok becsüjének megállapi- tása	165
Püspökhelyettes, mint felettes bíró	302	Rokonság, lásd «atyafiság» és «vér- rokonság» alatt is.	
Püspökök megerősítésének joga	46	Rokonság elnevezései	148
» ügyvédrendelése	180	Római császár viszonya a törvé- nyekhez	170
Püspökségek alapítása	46. 47	» eszézári törvények jelentő- sége	171
Püspöksüveges apátok és prépos- tok esküjének értéke	222	» egyház joghatósága	46
Rablás következménye	44	» jog a rokonság minőségét illetőleg	148
Rablók bűnhődése	52	» jogkönyvek	26
Rablók üldözése III. Béla részéről	181	Rozgonyi István bevallása	192
Ravaszság	274	Rosshizsemű birtokos ellen való perlés	254
Ráczok	301	Rövid perekben ügyvédszó vissza- huzása	267
Ráczországi despota ügyvédrende- lése	180	» perfolyam	244. 253
Rekesznek becsüje	163	» perrel eljárás az erőszakos foglalókkal szemben	109
Rendeletek értelmezése	167	» törvényszakon elintézendő perek	201
» erejének feltétele	169	» törvényszéken jelen levőnek megbántása esetében idé- zés	202
» kötelező erejének terjedelme	170		
» melyek el vannak törölve	168	Sarkalatos jogok	44. 45
» neve	169	Sáfár	151
» visszaható ereje	268	Segélynyújtás szabadsága	301
Rendelkezés szabadsága	41. 42.		
94. 95. 153			
Rendelkezési szabadság megszorí- tásának kezdete	105		
Rendelt gyám kötelessége	145		
» gyámság	143. 144. 145		
Rendes bírák ítélőleveleinek ki- adása	265		

Serdületlen fiúkkal való osztály	90. 91	Szabadka község szabadságát illető	
» korúaknak szükséges gyám-		levél	193
ság	146	Szabadok elnevezésének jelentő-	
Serdületlenség jelentősége	153	sége	39. 40
Serdült és serdületlen kor	142	Szabadság visszaszerzésének esz-	
» fiúkkal való osztály	90. 91	köze	97
» kor jelentősége	153	Szabadsága egyházi és világi sze-	
Sertések becsüje	164	mélyeknek	38. 39
Sérelem esetei	95. 141	Szabadulás atyai hatalom alól	89
» okán gyámságtól elrekesz-		» szavatosság alól	114
tés	148. 149	Szablya felmutatása visszaűzős-	
» okán örökségi per indítása	119	nél	256. 257
Sily Péter szabadságát illető levél	194	Szavatolás köteleessége	217. 218. 219
Slavonország	245. 281	Szavatos állítása	314
» külön szokás joga	283. 284	Szavatosság alól menekülés	114
Sógor vádlási joga	153	» hatálya	113
Sógorok feljebbvezési joga elítelt só-		» javak elidegenítésénél	113
gor érdekében	294	» kiterjedése valamely birtok-	
Sógorság mint házassági akadály	138	részeeskére	114
Sokadalom adományozásának joga	170	Számadás köteleessége	145. 146. 154
Solmosi László birtokára vonat-		Száműzetés az emberiség köréből	213
kozó levél	193	Szántóföld becsüje	161
Sopron	290. 296	Származási rend bizonyításának	
Sorrend a gyámságban	146. 147	köteleessége	276
Statutum	26	Szegénység jelentősége	152. 240
» alkotásának joga	169. 282	Szembeszállítás szóval	301
» érvényessége	26	Személy letartóztatása, lásd «letar-	
» meghatározása	25. 26	tóztatás» is.	
» szokás és törvényellenkezése		Személy letartóztatásának kizárása	224
egymással	29. 30	Személy megjelölése a keresetben	209
Statutumok hatályának terjedelme	283	Személy védelmének egy módja	299
» hozatalának módja	283	Személyek jogának megkülönböz-	
» nem tudásának mentsége	171	tetése	37. 38
» tartalmi kelléke	282. 283	Személyek nemei	38. 39
Statutarius jog elnevezése	26	Személyes eltiltás	203
Szabad és örökös ispánok ügyvéd-		» idézés esete	202
rendelése	180	» jelenlét, lásd «királyi felség	
» menedéklevel nem adása	259	személyes jelenléte» is.	
» rendelkezési jog megszorítá-		» jelenlétnek, királyának, bi-	
sának kezdete	105	ráskodási hatalma	291
» városok állapotá	289	» megintés	203. 206
» városok statutum, alkotási		» szabadság	44
joga	283	Szemügyrevétel elrendelése eseté-	
		ben perleszállítás	273

Szemügyrevétel hatálya és ereje	223	Székesfehérvár	290
» meghatározása	222	Széksértés bírságának letételénél	
» véghezvitele	222, 223	eszközlendő becsü	166
Szentszék bíraskodásának kizárása		Széksértés meghatározása	250
birtokjogot illető perben	232	Szinlelt csereszereződés	111
Szerbek	301	» személyek állítása	198
Szeretet befolyása az ítéletre	33	Szokás alapja	171
Szerzemény elvonása osztály alól 82.	83	» elnevezése	27
» házasság tartama alatt	309	» és törvény különbözése egy-	
Szerzett birtokjogok kit illetnek 55.		mástól	29
	56. 57	» hármias ereje	29
Szerzett javak felett való rendelkezés	94. 95	» keletkezése	27. 28
Szerzett javak felett való végrende- delkezés	90	» kellékei	27. 28
Szerzett javak osztály szempontjából	92	» meghatározása	27
Szerzett javaknak férj és feleség között kölesönös bevallása . 140. 141		» okszerűsége	27
Szerzés köteleességének kölesönös- sége	92	» törvény és statutum ellen- kezése egymással	29. 30
Szerzés módjának hatálya az örök- lésre	58	Szokásnak, törvénykezésben	
Szerző levelek felmutatása	76	eredete	171
» levél tanúsága a jószág jogi természetére nézve	112	Szokások és erkölcsök jelentősége	25
» levélbe a feleség neve beiktatásának hatálya . 87. 135. 134		» felosztása	37
Szerződés alapján másra szállt, de harmadik által elfoglalt fekvő- ségbe való iktatás	253	» időülésének időtartama	28
Szerződés erejénél fogva valakire szállt jószágot illető per	158	» különfélesége	252
Szerződés hatálya	53. 95	Szolgabíró előtt készülendő leltár	146
» kölesönös öröklésre nézve	104	» előtt ügyvédészó visszahuzása	288
» meghatározása	106. 107	» része, ügyvédészó visszahu- zásának terhében	288
» természete és ereje	253	Szolgabíróhoz intézett meghagyó levél	83
» testvérek között	58	Szolgabírók kisebb hatalmaskodá- sának díja Erdélyben	281
» kötésnek tilalma	90	Szolgabírók, mint feljebbviteli bírák	315
Széchenyi László részére tett be- vallás	193	Szolgaság alá jutás	77
Székely György	302	» eredete	40
» ispán, mint országbáró	130	Szolgaságba vetés tilalma	308
Székelyek eredete, neve s joga	285	Szolgaságra vetés adósság miatt	308
		Szolgálatokkal szerzett javak felett való rendelkezés	41. 42
		Szomszédok ellen szokásos kifogá- sok, végrehajtások alkalmával	257
		Szomszédok és határosok előtt végrehajtott határjárásokról szóló levelek	124
		Szomszédok részéről megintés	207

Szomszédok és határosok joga 100.

	237. 244
» nevének beírása tudósító levélbe	257. 258
» tanubizonyságának értéke	212
Szomszédország ereje	243
Szőkevény jobbágy letartóztatásának szabadsága	306
Szőlő megváltása földesúr részéről	311
Szőlőből való kivetése parasztnak	163
Szőlőhegyek kiadása jobbágyoknak határelkülönítésnél	123
Szőlőhegyvám becsüje	163
Szülők öröklése	134
Szükség jelentősége	95—96
Születés idejének jelentősége	243
Szülők ellen bűnvád emelés	91
» élete ellen leselkedés következménye	91
» vesztéretörés következménye	91
Szülőkre történt erőszakos támadás következménye	91
Szünetelése az elévülési időnek	116
Tagadás célja	270
Tamás vajda fiai részére készített levél	193. 195
Tanácsos, városi	290
Tanu és bíró egyszerre senki sem lehet	36
» kellékei	210
Tanubizonyság ereje erőszakos foglalásoknál	120
» korlátozása idő tekintetében	78
Tanubizonyíték ereje saját tudással szemben	33. 34. 35
Tanuk hibája ellenében védelem	34
» kihallgatásának módja közös tanuvallatáskor	211
» kihallgatására hivatott közegek	210
» meghatározása	31
» nevének beírása a tudósító levélbe	212

Tanúságtételre megjelenni vonakodók büntetése	212
Tanuskodás el nem fogadásának következménye	307
Tanuskodása idegennek városi bíróság előtt	293
» városi polgároknak	290
Tanuvallatás el nem fogadásának következménye	248
Tanuvallatásokra illetékes hiteles hely hatalmaskodás esetében	205
Tanuvallatásról szóló tudósító levél	212
Tanuvallató-levelek, egyszerűek hatálya	307
» készítésére hivatott közegek	207
Tanuvallató-levelek, parancsra készültek	307
» számának jelentősége	212. 306. 307
Tanuvallomás ártatlan ellen	33. 34
Tanya becsüje	163
Tartozékok birtokbavételének módja városokban	295
» fogalma városi örökségeket illetőleg	295
» meghatározása	61
Tartózkodási hely szerepe hamis levél vizsgálatában	200
Táborban vagy azon kívül talált lopott ló	314
Támadás alkotmány, király és korona közhatalma ellen	50
» fenyegetés esetében	300
» szülőkre	91
Tárgyalás szüksége átirások céljából	197
Tárnokmester elébe nem küldendő peresügy	291
» ítélőszékéhez való felebbezés	290
Teher, kisebb	267
» nagyobb	267. 268
Tehernek, ügyvédző megváltásáért járónak, megkettőzése	288

- Tehervállalás gyám részéről . . . 153
- » érvénytelensége . . . 96. 97
  - » esetei 90. 96. 97
  - » meghatározása 95
  - » visszavonása 96. 97
- Tehén becsüje 164
- Teljes kor és szabad rendelkezési jog 142
- » kor éveinek száma 147. 148
  - » kor jelentősége 156
  - » kora gyermekeknek 141
  - » koron alul tett bevallások visszavonása 155. 156
  - » koruság hatálya 91. 92
  - » koruság hiányának következménye 151
- Telki egyház részére kiadott levél 194
- Temetőhely 160
- Templom becsüje 160
- Terhe perleszállításnak . . . 272. 273
- » ügyvéd szóvisszahúzásának 267. 268
  - » ügyvéd szóvisszahúzásának vármegyében 288
  - » ügyvédi szóváltás visszavonásának Slavóniában és Erdélyben 283
- Természeti és isteni jog viszonya egymáshoz 20
- » igazság meghatározása 18
  - » jog elnevezése 18
  - » jog értelme 20
  - » jog és ennek leszármaztatása 19. 20
  - » jog különbözése a többi jogoktól 20. 21
- Testesonkitás 51
- Testvér eladott osztályrészének visszaszerzése 101. 102
- Testvérek közötti osztály végrehajtása 83
- » leányai fiasításának hatálya 88. 89
  - » osztozása 78. 79. 81. 82. 83
  - » öröklési jogának kirekesztése 89
- Testvérré fogadás és hatálya 88. 95. 104
- » fogadás érvénye 106. 107
  - » fogadás utódlás czéljából 106. 107
  - » fogadott joga 87. 88
- Tettenkapott gonosztevők megbüntetése 312
- Tébolyodottak fölötti gyámság . . . 153
- Tételes jog elnevezése 18
- Thamásy Henrik fia jószágának háramlását illető levél 195
- Thábor hegyén tett adományról szóló levél 182
- Thobág Szent György 195
- Tilalma kártételnek 313
- » vízfolyás elterelésének 125
- Tilalmas makkos erdőkből behajtása marháknak 313
- Tiltakozás bejegyzésétől való vonakodás 295
- » bevallás ellen 200
  - » ismételése városi örökségek birtokba vételét illetőleg 294
- Tiltakozásnak bejegyzetése város könyvébe 294
- Tiltó házassági akadályok 139
- » levelekkel elévülés kizárása 116
- Tiszta adomány 49
- Tisztek, egyháziak, hatalmaskodásai 228
- Tisztító eskü, lásd «eskü» alatt.
- Tisztségből elkövetett hatalmaskodás 228
- » elkövetett hatalmaskodás okán perbehívás 201
- Tisztartó 151
- Titkon való ellenmondás 294
- Titkos pecsétje Lajos királynak . . . 185
- Tolvajok megbüntetése 52. 297
- » üldözése III. Béla részéről 181
- Tolvajság következménye 44
- Tót falusiak 301
- Töltések emelése birtokvédelemből 126
- Töltésekkel, gátakkal elterelése a víz folyásának 125

Törlések a levelekben	199	Törvénykezésben megtartott szokás	
Törvény előállítás megengedése	206	eredete	171. s. köv.
» és bölesek tanításának vi-		Törvénykezési díjak fizetésének	
szonya egymáshoz	23	módjai alperes részéről	280
» jelentősége	22. 23. 24	» díjak letétele legott a per bi-	
» különbözése szokástól	29	rája előtt	278
» meghatározásai és kellékei		» gyakorlat behozatala Fran-	
. . . . .	22. 23. 24	ciaországból	173
» nemei	25	» jog megkülönböztetése	37. 38
» statutum és szokás ellenke-		» terhek kiegyenlítése birtok-	
zése egymással	29. 30	jogok foglalása útján	278
Törvények alkotásának joga	169	Törvényszakok számai	267. 279
» alkotásának megokolása	25	Törvényszék, lásd «nyolczados»,	
» eltérő volta	282	«megyei» és «rövid törvényszék»	
» ereje idegenekre nézve	170	alatt is.	
» intézkedéseinek átvitele a		Törvényszék sértésének díja Er-	
szokásba	172	délyben	284
Törvényes ágyból születés hatálya	243	Törvényszékre menők megjelölése	51
» gyámság	143. 144	Törvénytelen ágyból való születés	
» gyámság viszonya a többi-		föltevése	243
hez	148. 149. 150	» gyermekek és az öröklés	139
» gyermekek	139	Törvénytétel elmulasztása	303
» kor	230	» kötelessége eselések és jobbá-	
» kor hiányának jelentősége	153	gyok részéről	248
» kor jelentősége	153	» perbeavatkozás esetében	276
» kora gyermekeknek	141. 142	Törvénytételre való megintése föl-	
» kora árvák fellépése hűtlen		des úrnak	303
gyámjok ellen	153	Tudósítólevél visszaűzésről	257
» koraak bevallása	142	Tudósítólevélbe csúszott hiba kö-	
» koraak gyámság viselése	147. 148	vetkezménye	178
» koraak ügyvéd vallása	142	Tulajdonban létel jelentősége	107—108
» megtámadók alatt kiket kell		Túszul adás	90
érteni	113. 114		
Törvényesítés hatálya	139	Uj adomány czimén való adomá-	
» pápa által	138	nyozás kihez tartozik ?	264
Törvényfolyás megzavarásának ti-		Új adomány elnevezése	74. 75
lalma	258	» » előfeltétele	74. 75
Törvényhatósági jogszabály, lásd		» » esetében bizonyítás	76
«statutum»		» » értelme	73. 74. 75
Törvényhozás tartalma régi időben	169	» » érvénytelenségének oka	
Törvényhozó hatalom	22	. . . . .	73. 75. 76
» hatalom gyakorlása	169	» » és ennek eredete	73
Törvényi igazság meghatározása	18	» » felkérésének oka	74. 76. 77
		» » megerősítésének ideje	70

Új adomány tételének feltétele	264	Ügyvéd szóváltás visszavonásának	
» » levél szerkesztése	73	szabályozása	264
Új adománynyal megerősítése régi		» rendelések hiteles peesét alatt	180
adománynak	74	» rendelések magán peesét alatt	180
Új osztály esete	84. 85	» szó megmástitása kegyelem	
» » kereső per	84. 85	nélkül	268
» törvények ereje	168	» szó visszahúzása eszközlésé-	
Újlaky Miklós erdélyi vajda, mint		nek helye	266
helytartó	189	» szó visszahúzása hosszú pe-	
Ulászló (I.) király koronázása	188	rekben	266
Unokatestvérek közt osztály	84	» szó visszahúzása rövid pe-	
Unokák fölötti gyámság	144	rekben	267
» jogi állapota	89	» szó visszahúzásának föltétele	267
Urak és nemések egyenlősége	177	» szó visszahúzásának meg-	
Uralkodás átruházása	40. 41	határozása	266
» joga	169	» szó visszahúzásának módjai	267
Út veszélyessége, mint mentségi ok	214	» szó visszahúzásának terhe	267
Utódlás örökbe fogadás esetében	65	» szó visszavonása fejedelem	
» öröklési szerződés alapján	106	kegyelméből	268
Utódlási joga királynak	45. 60	» szó visszavonása perujítás	
Utószülött fiak joga	243	erejénél fogva	287
» fiuk számára gyámnevezés	145	» vallás	141. 142
Uzwra vidékén elveszett kir. peesét	183	» vallása gyámgyermeknek	152
Uzsorás büntetése	207	» valló levele káptalannak,	
» elmarasztalása	254	dékánja részére	233
Uzsoráskodás zálogban tartásban			
	117--118	Vagyon visszaváltása közbecsű	
Ügy elnevezésének leszármazása	31	szerint	52
» leszállása, lásd »perleszállás.»		Vagyon kezelésről számadás	154
Ügy döntőleges értesítés melletti		» kezeléstől eltiltás	154
perbehívás	238	Vagyonvesztés	225
Ügyvéd bevallásának visszahúzása	268	Vajda Jakab fiának adott kegyelem	
Ügyvéd hanyagsága	260	tárgyában készült levél.	194
» hibája ellen védelem	34	Varsák helyének becsűje	163
» szóváltásának megmástitása		Vádolása gyámnak	153. 154
vármegyékben	288	Vámadományozásnak joga	175
» szóváltásának visszahúzása		Vám alól mentesítés joga	175
városokban	292	» becsűje	163
» üres kifogásainak meg nem		Vámfizetési mentesség	45
engedése	274	Vámhelyek távolsága egymástól	175
» szóváltás megmástitásának		Vámjog a folyammeder változása	
esete	261	esetén	125. 126
» szóváltás visszavonásának		Vár becsűje	160
feltétele	261		

Váradí egyház királyi adományozása	181	Vásárolt birtokjogok . 43. 55. 56. 57	
Váradí püspök részére kiadott levél a dézsmákról	196	» javak átszállása	87
Várak és erősségek elárulása	51	Vegyes adomány	49
» és tartozékai	61	» adomány kit illet?	58
Vármegye törvényszéke elébe idézése városi közönségnek	296	» csere	112
Vármegyék statutum alkotási joga	283	» házból származott királyok kiváltságleveleinek ereje	18
» törvényszékei hatáskörének korlátozása	289	Verés, lásd «megverés» alatt.	
Vármegyékben divó szokások	282	Vetésekről hehajtott marháknak nak zálog alá vetése	313
Vármegyéből perek felküldése a királyi curiába	287	Védekezés joga vizáradás ellen	126
Várna mellett kivíott győzelme Amurátnak	188	Védekezésnek kelléke lelkiismeret törvényszéke előtt	300
Város, lásd «szabad város» is.		Védelem értelmezése	299
» ellen hozandó főbenjáró ítélet	296	» különböző bosszuállástól	299
» és nemes között, nagyobb hatalmaskodás miatt folyó per	297	» személy alkalmazása czéljából	299
» fogalma	289	Védelmezés fenyegetés esetében	300
» könyvébe való bejegyzések	294	Védelmezése igaznak	34. 35
» név jelentése	289	Védelmi kötelesség	45
Városban, peres ügyek elintézésének közgei	290	Védúri gyámság	144
Városi örökségek	293	Végrehajtás alá veendő dolgok	279
» polgárok, lásd «polgárok» is.		» alá vont javaknak visszaváltása	52
» polgárok közt elévülés	294	» egy év alatt való foganatósításának szüksége	177
» polgárok közt történő bevalóságok	293	» elmarasztaltnak kezén nem levő fekvőségekben	262
Városnak törvénytállása ispán előtt	296. 297	» elmulasztásának következménye	178
Városok, kir., felség személyes joghatósága alatt állók	290	» eltiltása	239
Városok pecsétje	179	» eszközzésére illetékes bíró	246
» tárnokmester joghatósága alatt	290	» föltétlen foganatósítása	259
» tisztségei	290	» helytelensége miatt ügy lezállítása	205
Városoknak Magyarország törvényei alá vetettsége	298	» kiegyezés esetében	53. 54
Vásáradományozás joga	175	» megkegyelmezés esetében	52
Vásár adományozásánál megtartandó tekintetek	176	» megzavarásának tilalma	258
		» mokaesség esetében	241
		» perujítás kérése alkalmával	265
		» útján való elfoglalása elzalogosított jószágoknak	263
		» útján való megvétele birságoknak	278

Végrehajtása birság fizetéssel nem	
járó peres ügyeknek	289
» főbenjáró ítéletnek	235
» iktató leveleknek	72
Végrehajtásban eljárók megölése	51
» ki járhat el?	201. 202
Végrehajtásra való kiküldés	202
Végrehajtási ideje ítélőlevélnek	238
» idő elmulasztásának követ-	
kezménye	238
Végrehajtásnál előforduló vissza-	
élések	257
Végrehajtásra való visszaküldése	
pereknek	287
Végrehajtást szenvedő atyafi ré-	
szének kiszakítása	241
Végrendeleti és törvényes gyám-	
ság viszonya egymáshoz	148
» gyámnevezés ellenében való	
ellentmondás	145
» gyámrendelés	93. 94. 153
» gyámság	143. 144
» gyámság elsősege	148. 149. 150
» törvényes és rendelt gyámság	
közötti elsőség	150
Végrendelkezés ingó javakról	133
» jegyajándékról	134
» kizárása az ősi ménesről	135
» ménesről	135
» nélkül elhunyt paraszt va-	
gyonának háramlása	310
» szerzett javakról	90
» szerzett örökségről	310
Végrendelkezési joga parasztnak	309. 310
» szabadság	94. 95
Végzemény és kiváltság viszonya	
egymáshoz	174
Végrendelkezési tilalom	90
Végzsükség jelentősége	90
Végvárok feladása	51
Vélemény különbözése az ítélettől	224
Végzemények értelmezése	167
» kötelező erejének kiterjedése	170

Véletlenség fenn nem forgásának	
példái	272
» jelentősége hatalmaskodás	
esetében	271
Vélt házasság	138
Vérdíj mennyisége	225
Vérfertőztetés	51
Vérrokongyilkosság	51
Vérrokonok gyámsága	143
» gyámságban következése	146. 147
» tiltakozása ellenére kötött	
házasság	139
Vérrokonság, fi- és nő-ági	146. 147
» mint házassági akadály	138. 139
» tudása vagy nemtudása mel-	
lett kötött házasság követ-	
kezménye	138
Vérrokonsági iz közelségének je-	
lentősége	148
Vérség ereje	243
» és szomszédosság egymáshoz	
viszonyítva	243
Vérségi kötelékben nem álló ado-	
mányosok javainak háram-	
lása	86
» származás jelentősége	86
Vértagadás büntetése	39. 77
» eredete és meghatározása	76. 77
» mibenléte	83
Vésznek becsüje	163
Vétkekért kit büntessenek?	241
Vétlen önvédelem meghatározása	300
Világi birói hatalom főpapokat ille-	
tőleg	48. 49
» és papi személyek közti vi-	
szonosság	226
Világi személyek díja	38. 39
» személyek szabadsága	38. 39
Visszaélés a kiváltsággal	177
Visszafoglaló levelek érvényességi	
ideje	71
Visszaható erő	168
Visszahúzás, lásd «visszavonás»	
és «megmásítás» is.	

Visszahúzása hitbér elengedésének	140
» ügyvédszónak 261. 264. 266.	267. 268. 287. 288
Visszaiktatás a birtokjogban	242
Visszaküldése peres ügynek, királyi felség személyes jelenlétének vizsgálata alá	291
» pereknek a királyi curiából	287. 288
Visszaszerzése testvér eladott osztályrészének	101. 102
Visszaűzés czélja	260
» elzálogosított javakra vonatkozó ítélet végrehajtása esetében	263
» fogalma, módja, büntetése	256
» használatának kizárása	259
» hűtlenség vétkét tárgyazó perben	259
» magyarázata	257. 258
» okának adása	261
» régi időkben	257
» terhe alól mentesség	262
Visszaűzésnek, másodiknak, következménye	238. 256
Visszaűzők büntetése	258
Visszaváltása javaknak rövid per-folyammal	244
» vagyonnak közbecsű szerint	52
Visszaváltási joga örökbe fogadottnak	65
Visszavonás, lásd «megmásítás» alatt.	
Visszavonása bevallásoknak	142.
	143. 156. 268
» perben adott feleletnek	157
» tehervállalásnak	96. 97
Vitélő-féle elnevezés	182
Vizáradás elleni védekezés	126
» mint mentségi jog	240
Vizfolyás elterelésének tilalma	125
Vizjogi haszonvételek a folyam medre változása esetén	125. 126

Zágráb	296
Zálog alá vetése marháknak	313
Zálogbaadás értelmezése	117. 118
» tilalma	100. 120. 112
Zálogbaadásnál határosok megváltási joga	100
» megkínálás	98. 100
» adó által fizetendő váltság-összeg	120. 121
» örökösei által fizetendő vált-sági összeg	120. 121
Zálogbaadóra ki nem terjedése az elévülésnek	118
Zálogbatartó kötelessége hitbér kiadására nézve	136
Zalogezim és örökös jogezim együtt meg nem férése	119
Zalogezimen férj mikor tehet bevallást feleségének	141
» lekötésnek hatálya	65
» törvényes kornak bevallása	142
» való elidegenítéshez királyi jóváhagyás szükségessége	105. 106.
Zalogítás-elzálogosítás, lásd «zálogbaadás» alatt.	
Zalogjogok kivétele elévülés alól	116. 118. 119. 120
Zaloglevél bizonyító ereje	120
» párjának felmutatása	203
Zálogos birtok visszaváltására szolgáló eszköz	96
» birtok visszabocsátására való megintés	203. 206. 207
» birtok vissza nem bocsátásának következménye	207
Zálogos birtokjog iránt indított per folyama	201
» fekvő jószágok visszaváltása	100
» fekvő józágnak elfoglalása ítélet alapján	263
» javak mint ingó dolgok	136
» javakban feleség osztóztása	134

Zálogos jogok fizetésének tekintetéből eszközrendő becsü . . .	164	Záradékok 55. 64. 71. 72. 81. 82. 109. 110. 123. 157. 175. 176. 184. 198. 208. 240. 261. 270
Zálogosításnál királyi jóváhagyás	45. 46	Záradékok jelentősége 272
Zálogösszeg felvételére megintés	202. 206. 207	Zömléni Gábor diák hamislevél-készítőnek vallomása 193
» föl nem vételének következ- ménye	207	Zsidóknak keresztyének elleni es- küje 315
» kifizetését nyugtató levél . .	120	Zsoldosok behozása 51
Zálogul lekötött birtokjogok ado- mányozása	252	

SAJTÓHIBÁK.

- A 29. lap 3-ik sorában «*erejétől*» helyett olvasd «*erejéről*».
- A 35. » 25-ik » «*előadottak*» helyett olv. «*előadottak és bizonyítottak*».
- A 39. » 16-ik » «*szokásainak*» helyett olvasd «*saját szokásainak*».
- Az 50. » 23-ik » *valaki* helyett olvasd «*valaki nyilván*».
- A 62. » 21—22. » *a zárjel* kihagyandó.
- A 83. » 30-ik » *törvényszakasz* helyett «*nyolczados törvényszakasz*».
- A 165. » 12-ik » «*adott*» helyett olvasd «*eladott*».
- A 178. » 11-ik » «*elő*» helyett olvasd «*elő,*»
- A 180. » 20-ik » «*és-és*» helyett olvasd «*és*».
- A 180. » 28-ik » *Salomon* helyett olvasd «*Salamon*».
- A 190. » 20-ik » «*reárnházott*» helyett olvasd «*reáruházott*».
- A 260. » 29-ik » «*szóváltásaiban*» helyett olvasd «*szóváltásaikban*».
- A 263. » 33-ik » «*az*» helyett olvasd «*hogyan az*».
- A 264. » 20-ik » «*leszállítani*» helyett olvasd «*leszállítani,*».
- A 264. » 27-ik » «*hiteles*» helyett olvasd «*hites*».
- A 267. » 6-ik » «*moghozta*» helyett olvasd «*meghozta*».
- A 274. » 8-ik » «*pernyítő*» helyett olvasd «*perújító*».

